

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

STUDIA UNIVERSITATIS

Nr.10
2007

SERIA
ŞTIINŢE UMANISTICE

REVISTĂ ŞTIINŢIFICĂ
Anul I
ISSN 1857-209X

Chişinău

 ISSN 1857-209X

UNELE CONSIDERAŢII PRIVIND POLITICA DE MOLDOVENIZARE ÎN RASS MOLDOVENEASCĂ ÎN CONDIŢIILE APARATULUI ADMINISTRATIV DE COMANDĂ STALINIST (1924-1940)

Ion MOISEEV, Elena MURARU

Catedra Istoria Românilor şi Antropologie

In this article the authors try to show their point of view as to the Moldavian politics in RASSM during '20-'30th of the XX century.
This article has a great material support which consists most of all of historical documents and published materials.
The article is about the success and the insuccess of the national policy which the Communist Party of the Soviet Union carried out in RASSM.

Problema moldovenizării în raioanele moldoveneşti transnistriene în ajunul şi după formarea la 12 octombrie 1924 a Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldoveneşti (RASSM), în componenţa căreia ele au intrat ca unităţi teritorial-administrative, a avut şi ocupă un loc destul de important în istoria dezvoltării culturii naţionale şi are strânse, indisolubile legături cu problema naţională, cu problema dreptului istoric şi juridic al poporului de a vorbi, a scrie şi a studia în limba maternă, care timp de decenii a fost prigonită de către ţarismul rus din şcoală, biserică şi administraţie, urmărindu-se scopul premeditat de a se rusifica populaţia băştinaşă moldovenească.

Un rol important în stoparea procesului de deznaţionalizare în regiunile periferice, precum şi interne naţionale, care avea loc în baza rusificării populaţiei băştinaşe, l-a avut „Declaraţia drepturilor noroadelor Rusiei", adoptată de Consiliul Comisarilor Poporului al Rusiei Sovietice la 2(15) noiembrie 1917, în conţinutul căreia se scria că „... Sovietul Comisarilor Norodnici a hotărât să pună la baza activităţii sale în problema naţionalităţilor din Rusia următoarele principii:

1) egalitatea şi suveranitatea popoarelor Rusiei;
2) dreptul popoarelor Rusiei la autodevenirea liberă, inclusiv până la despărţire, şi formarea unui stat de sine stătător;
3) desfăşurarea tuturor şi oricăror privilegii şi mărginiri naţionale şi naţional-religioase;
4) dezvoltarea liberă a minorităţilor naţionale şi grupelor etnografice, care populează teritoriul Rusiei" [1].

De asemenea, un rol însemnat în stoparea procesului de deznaţionalizare în regiunile naţionale şi în acelaşi timp şi în raioanele moldoveneşti transnistriene, care până la formarea RASSM intrau în componenţa guberniei Odesa şi a guberniei Podolia din Ucraina Sovietică, l-a avut rezoluţia „Cu privire la sarcinile imediate ale partidului în problema naţională", adoptată de Congresul al X-lea al PC(b) din Rusia la 15 martie 1921, în care se afirma că sarcina partidului este de a ajuta masele muncitoare ale popoarelor nevelicoruse să ajungă din urmă Rusia Centrală, care a luat-o înainte, precum şi de a le ajuta:

a) să dezvolte şi să consolideze în ţara lor organizarea de stat sovietică în forme corespunzătoare condiţiilor naţionale şi de trai ale acestor popoare;
b) să dezvolte şi să consolideze o justiţie, o administraţie, organe economice, organe ale puterii care să funcţioneze în limba maternă şi care să fie alcătuite din oameni locali, cunoscători ai felului de viaţă şi ai psihologiei populaţiei locale;
c) să dezvolte în ţara lor presa, şcoala, teatrul, cluburile şi în general instituţiile cultural-educative în limba maternă;
d) să înfăptuiască şi să dezvolte o reţea largă de cursuri şi şcoli în limba maternă, atât de cultură generală, cât şi tehnico-profesională ... în vederea unei pregătiri urgente a cadrelor locale de muncitori calificaţi şi a cadrelor sovietice şi de partid pentru toate domeniile de administraţie şi în primul rând în domeniul învăţământului [2].

La realizarea acestor măsuri au fost chemate să joace rolul de organizatori şi diriguitori, purtând toată responsabilitatea de îndeplinirea lor organele locale de partid, sovietice şi cele ale organizaţiilor obşteşti.

În aceeaşi rezoluţie a Congresului X al PC(b) din Rusia, necesitatea rezolvării juste a problemei naţionale era accentuată pentru astfel de popoare, cum ar fi: kirghiz, turkmen, uzbec, tadjik, azer, daghestan, tătar, dar toate celelalte fiind uşor subînţelese.

S-a făcut, de fapt, orientarea strategică de başkirizare, kirghizare, turkmenizare, uzbechizare, tadjikizare, azerizare etc. a vieții social-economice, politice, culturale etc. în aceste periferii naționale, dar sub conducerea organizațiilor locale de partid [3].

La Congresul X I.Stalin în discursul său a atras atenția la necesitatea „ucrainizării" şi „bielorusizării" oraşelor din Ucraina şi Bielorusia în care predominau ruşii. Sarcinile partidului şi orientările făcute de I.Stalin în traducerea în viață a politicii naționale în regiunile periferice au fondat la nivel statal aşa-numita politică de „ucrainizare", „bielorusizare", „başkirizare", „turkmenizare", „uzbechizare", „armenizare" etc.

În raioanele transnistriene moldoveneşti s-a afirmat în toate domeniile de activitate ale populației locale politica de „moldovenizare".

Traducerea în viață a problemei naționale a putut avea loc numai după terminarea deplină în general în țară a operațiunilor militare din cadrul războiului civil şi a intervenției militare străine, când popoarele mari şi mici au trecut la restabilirea economiei naționale, bazată în temei după hotărârile Congresului al X-lea al PC(b)R „pe şinele noii politici economice (NEP)", când şi pe ruinele fostului imperiu țarist la sfârşitul anului 1933 are loc formarea noului imperiu sovietic – URSS.

În declarația „Cu privire la formarea Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste", adoptată la 30 decembrie 1922 de Congresul I al Sovietelor din Uniunea RSS se afirma că împrejurările create „cer impetuos unirea republicilor sovietice într-un singur stat național, capabil să asigure şi securitatea externă, şi prosperitatea economică, şi libertatea dezvoltării naționale a popoarelor" [4].

De aici rezultă că formarea URSS în componența căreia era şi Ucraina Sovietică, în care se aflau şi raioanele moldoveneşti transnistriene, trebuia să asigure şi prosperitatea pe cale social-economică, politică, culturală etc. şi a populației moldoveneşti. Populația moldovenească băştinaşă putea să fie antrenată în realizarea măsurilor de prosperare, să se manifeste în mod conştient ca stăpână al propriului destin numai cu începutul mai întâi de toate a înființării şi dezvoltării învățământului şi a culturii în general în limba vorbită de ea.

Primele măsuri concrete în vederea studierii în şcolile din Transnistria a limbii române, vorbită de către băştinaşi, au fost trasate de către Congresul I general al învățătorilor din județul şi oraşul Tiraspol de la 26 mai 1918 la care circa 20 de participanți au înființat Secția moldovenească de pe lângă asociația corpului didactic. Congresul care a votat fondarea secției naționale a luat şi decizia studierii limbii materne a moldovenilor în şcoală. Dar din lipsa de mijloace materiale şi financiare Secția moldovenească s-a adresat Organelor de resort din Basarabia ca cursurile învățătorilor în limba română să fie continuate de cei din Transnistria la Chişinău sau în alte oraşe din Basarabia [5].

În vara anului 1918 învățătorii din Transnistria împreună cu cei din Basarabia studiau limba română la cursurile organizate în 8 oraşe basarabene – la Chişinău, Bălți, Soroca, Orhei etc. La cursurile de la Chişinău din pedagogii transnistrieni fusese creată o grupă specială din 20 oameni care studiau cu un viu interes limba română. Mai târziu în această grupă au fost incluşi încă 4 învățători transnistrieni [6]. După absolvirea cursurilor de studiere a limbii române, cei 24 de învățători transnistrieni reveniți de la Chişinău în Transnistria au fost repartizați să profeseze limba română în cele mai mari sate din stânga Nistrului.

Profesând limba română în şcolile din satele şi oraşele transnistrene, învățătorii care urmaseră cursurile de limbă română în Basarabia organizau şi societăți culturale româneşti cu ajutorul cărora cultivau în mijlocul maselor populare dragoste pentru cultura națională românească [7].

Un rol anumit în dezvoltarea învățământului l-a jucat selectarea de către Comitetul Moldovenesc de la Tiraspol a elevilor transnistrieni şi aranjarea lor la studii în şcolile basarabene. În anii 1918-1919 mulți dintre elevii transnistrieni selectați de către Comitetul Moldovenesc de la Tiraspol şi-au făcut studiile în diferite instituții de învățământ din Chişinău şi din alte localități ale Basarabiei. După interzicerea în toamna anului 1919 de către autoritățile sovietice de a trece Nistrul, unii elevi îşi făceau studiile la şcolile din Basarabia numai după ce treceau Nistrul în mod clandestin [8].

Şi totuşi de acum şi în acele condiții de restricție din partea autorităților sovietice în luna noiembrie 1919 Comitetul Moldovenesc de la Tiraspol a selectat 10 învățători transnistrieni pentru a-şi face studiile la Universitatea din Iaşi şi 10 copii transnistrieni pentru a învăța în şcolile secundare din Basarabia în atingerea scopului pregătirii unui cadru intelectual pentru Transnistria [9].

Din anul 1920, fiind deja prigoniți de autoritățile sovietice, care au interzis şi activitatea Comitetului Moldovenesc de la Tiraspol, cei mai activi pedagogi au fost nevoiți să se refugieze în Basarabia, stabilindu-se cu locul de trai în diferite oraşe şi sate basarabene. Numărul învățătorilor transnistrieni refugiați a crescut evident şi-n timpul foametei din 1921-1922, când ei fiind rău plătiți, ducând mari lipsuri materiale şi suspectați

de autoritățile sovietice vedeau ieşirea din situația complicată creată numai refugiindu-se la băştinaşii lor de peste Nistru, în Basarabia.

Acestor refugiați din Transnistria şi copiilor lor, autoritățile din Basarabia căutau să le normalizeze cumva condițiile materiale de trai, având grijă ca copiii lor să-şi facă şi studiile în şcolile de aici, dar totodată creând şi şcoli pentru copiii refugiaților. Astfel cu concursul direct al lui Şt.Bulat la Chişinău, în clădirea „Auditoriului Puşkin" a fost fondată o şcoală pentru refugiații transnistrieni din trei secții: învățământul preşcolar, şcoala primară şi cursurile secundare. Din această şcoală au fost mai apoi selectați 75 de copii şi trimişi să-şi facă studiile în diferite şcoli secundare [10].

Şi totuşi, cu toate că mulți pedagogi transnistrieni erau nevoiți să se refugieze în Basarabia, în raioanele transnistriene mai rămâneau încă forțe care luptau consecvent pentru dezvoltarea învățământului național românesc. Printre pedagogii care duceau lupta consecventă de a dezvolta învățământul în Transnistria pe temeiul național românesc erau dna Celan, şefa secției moldoveneşti a Direcției pentru învățământ a comitetului revoluționar din județul Tiraspol, A.Lozoviță, secretarul acestei direcții. Bunele lor intenții de a edita manuale în limba băştinaşilor cu grafie latină erau susținute de consfătuirile pedagogice, pe care le organizau, şi chiar de organele județene dirijate de bolşevici care oficial manevrau sub drapelul internaționalismului fals, iar pe ascuns, cât şi la concret, promovau deja linia rusificării Transnistriei ca şi pe timpul țarismului, dar mai lent, pe ascuns, mai pe ocolite decât țarismul.

Situația creată în raioanele transnistriene argumentează, totodată, şi încercările care se făceau din partea populației băştinaşe de moldoveni de a lichida nedreptățile sociale, de a rezolva problema națională începând cu punerea pe un temei sănătos românesc a învățământului național ca şi în Basarabia.

Primele încercări de rezolvare a problemei naționale în domeniul învățământului în raioanele moldoveneşti transnistriene au şi fost primele debuturi făcute de populația băştinaşă de a-şi autodetermina calea de dezvoltare a culturii sale. Ele au fost o încercare de a se afirma ca moldovean, ca român şi se încadrează ca nişte preludii în procesul de moldovenizare a raioanelor transnistriene.

Problema moldovenizării în raioanele din stânga Nistrului populate compact de moldoveni era în permanență în centrul atenției organelor de partid de tot rangul, începând cu cele regionale şi terminând cu cele raionale. Multă atenție până la formarea Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldoveneşti a acordat acestei probleme comitetul gubernial Odesa al PC(b) al Ucrainei. În scopul unei activități mai bune în rândurile populației moldoveneşti, din dispozițiile date de el au fost create secții speciale. La 29 aprilie 1924 comitetul regional Odesa al PC(b) al Ucrainei a adoptat o circulară „Cu privire la munca desfăşurată în rândurile oamenilor muncii moldoveni", în care se dădeau indicații concrete tuturor comitetelor districtuale de partid referitor la organizarea muncii în rândurile populației moldoveneşti:

„... Comitetul gubernial propune tuturor comitetelor districtuale, unde există grupuri însemnate de oameni ai muncii moldoveni, îndeosebi comitetelor districtuale Odesa şi Balta, să acorde o atenție foarte mare organizării muncii moldoveneşti (de moldovenizare – *n.n.*).

Comitetele districtuale trebuie să-i atragă pe toți comuniştii moldoveni care cunosc traiul, cultura şi condițiile de viață ale oamenilor muncii moldoveni şi să-i folosească în munca de partid sovietică şi de culturalizare în rândurile moldovenilor.

E necesar să fie luate toate măsurile pentru ca toate campaniile curente şi munca politică şi de luminare în general, care e dusă de către partid şi Puterea Sovietică, să fie desfăşurate în rândurile oamenilor muncii moldoveni în limba moldovenească, fapt care trebuie să fie luat în considerație la trimiterea agitatorilor la sate şi la repartizarea forțelor de partid. Când în satele moldoveneşti sunt trimise persoane în calitate de secretari de celule, de preşedinți ai sovietelor săteşti, la muncă cooperatistă şi la orice alt lucru, să se depună stăruință pentru a-i repartiza pe tovarăşii comunişti, care anume pot lucra în rândurile truditorilor moldoveni, folosind limba maternă a acestora din urmă.

Tot aşa trebuie să se procedeze şi în privința muncii comsomoliste şi a celei în rândurile femeilor.

Comitetul gubernial le propune comitetelor județene ca într-o săptămână de la primirea acestei circulare să înştiințeze ce măsuri au luat în vederea organizării muncii în rândurile moldovenilor, să trimită planurile acestei munci şi lista tovarăşilor responsabili, antrenați la această muncă [11].

Circulara a fost semnată de secretarul comitetului gubernial Sidorov, de şeful secției de agitație şi propagandă Petrovschi şi de şeful subsecției pentru minoritățile naționale Chiper.

Peste puțin timp, Secția moldovenească de pe lângă comitetul gubernial Odesa al PC(b)U a întreprins o serie de paşi concreți în problema moldovenizării şi culturalizării generale a populației moldoveneşti din raioanele din stânga Nistrului.

La 23 iunie 1924 a fost decisă organizarea secțiilor moldovenești pe lângă executivul gubernial, secția gubernială de învățământ, comitetele districtuale de partid Odesa, Nikolaev, Balta, Elizavetgrad și Pervomaisk și pe lângă executivele districtuale. În același timp, la școala de partid din Odesa a fost deschisă o secție moldovenească pentru pregătirea lucrătorilor de partid și sovietici. La această școală s-a început organizarea de pregătire a învățătorilor pentru școlile moldovenești. S-a început tocmirea manualelor în limba maternă [12].

Biroul Secției moldovenești de pe lângă comitetul regional de partid a luat hotărârea creării comisiei literare pentru editarea și traducerea în limba moldovenească. În componența acestei comisii au fost introduși G.I. Buciușcan, G.I. Starâi, I.N. Crivorucov ș.a. [13].

La 8 august 1924 Biroul secției pentru minoritățile naționale a comitetului districtual de partid Odesa a examinat raportul președintelui secției moldovenești districtuale și a calificat drept satisfăcătoare munca ei [14]. Peste câteva zile au fost făcute primele totaluri în domeniul dat și de către comitetul respectiv din Balta. În raportul comitetului districtual de partid Balta cu privire la munca în rândurile populației moldovenești depusă în lunile iulie-august se indicau următoarele date: „Activitatea în rândurile minorităților naționale: atenția principală în perioada de dare de seamă a fost acordată muncii cu moldovenii. În raionale moldovenești – Ananiev, Râbnița, Crutâe și Alexeevca – pe lângă cluburile sătești au fost organizate cercuri pentru lectura în comun a ziarului moldovenesc. Toate campaniile s-au desfășurat în limba moldovenească, trimițând în raioanele respective lucrători. Șeful secției pentru minoritățile naționale de trei ori a fost în raioane pentru munca instructivă. Am organizat o campanie largă privind abonarea la ziarul „Plugarul Roș” [15].

Problema moldovenizării pusă mai întâi a fi realizată în plan cultural a avut mari influențe și pe plan politico-național, punându-se la ordinea zilei de către populația băștinașă din raioanele moldovenești din stânga Nistrului necesitatea creării statalității moldovenești, la care a participat activ, indiferent de jocurile politice, care au fost promovate de către grupările bolșevice locale și de la Kremlin în legătură cu formarea RASSM la 12 octombrie 1924.

Crearea unei statalități a moldovenilor în raioanele compact populate de ei în partea stângă a Nistrului a fost și o demonstrație politică a liderilor bolșevici în problema autodeterminării naționale a popoarelor subjugate mai înainte de către țarismul rus, o încercare de a rezolva problema Basarabiei în folosul URSS, o încercare de a argumenta necesitatea și inevitabilitatea revoluției mondiale, declanșării și victoriei ei de la Europa Centrală până la Atlantic. În acest sens, foarte convingătoare sunt cuvintele din discursul lui G.I.Petrovski rostite la Sesia a III-a a CEC din Ucraina la 12 octombrie 1924: „... La mitingul de ieri al moldovenilor a fost adoptată o rezoluție, care pune în fața noastră sarcina de a accelera rezolvarea acestei probleme. Probabil, rezoluția dată este legată de dezvoltarea revoluției mondiale, e posibil, spun eu, că a trecut ceva mai departe de necesitatea pe care noi o considerăm urgentă. În orice caz, însă, mi se pare, că a fost creată o bază puternică acestei sarcini, în urma cărui fapt ea a căpătat o importanță europeană” [16].

După formarea RASS Moldovenești la 12 octombrie 1924, problemei de „moldovenizare” i se acordă o atenție continuă, dar în dependență de orientările făcute de organele republicane de partid și de stat ale Ucrainei, în dependență de raportul dintre numărul populației băștinașe de moldoveni cu cea a ucrainenilor. În rezoluția asupra raportului de activitate al biroului organizatoric de partid al RASS Moldovenești, adoptată de Conferința I regională a organizației de partid din RASSM, care a avut loc la 18-20 decembrie 1924, se menționa: „Atenția concentrată a întregii organizații de partid asupra conducerii comuniste juste a mișcării naționale a maselor de țărani moldoveni și traducerea fermă în viață de către biroul de partid a hotărârii Comitetului Central cu privire la egalitatea în drepturi a celor trei limbi și trecerea treptată la o limbă moldovenească înțeleasă de norod au contribuit la întărirea încrederii oamenilor muncii de diferite naționalități față de tânăra republică și i-a încredințat definitiv pe moldoveni, că partidul va face totul pentru a contribui la dezvoltarea culturii moldovenești [17]. Printre cele trei limbi se avea în vedere că alături de limba moldovenească (adică română) utilizarea deopotrivă și a limbilor ucraineană și rusă. E evident că această decizie de „egalare în drepturi” a celor trei limbi trebuia să ducă la incomodități și dificultăți pentru limba moldovenească, deoarece ponderea moldovenilor în republică alcătuia circa 32%, iar a ucrainenilor, în legătură cu trecerea la RASSM a raionului Balta care avea o populație de circa 100 000 de locuitori, în marea lor majoritate fiind ucraineni, a ajuns până la circa 50%.

În aceeași rezoluție Conferința I regională de partid obligă comitetul regional de partid nou-ales „să urmărească cu strictețe, ca în republică să fie promovată just politica națională a partidului, să promoveze ferm moldovenizarea treptată a aparatului sovietic, de partid, economic, sindical și a altor aparate.

Să întărească sistematic organizația cu tovarăși „care cunosc limba majorității populației” și să contribuie ca comuniștii să studieze limba populației „în rândurile cărora ei lucrează, mai ales a limbii moldovenești” [18].

Dar în timp ce mai în toate structurile de partid, sovietice – administrative, sindicale, comsomoliste, cât şi ale altor organizaţii obşteşti, în cele culturale şi în sistemul de învăţământ predominau funcţionari ucraineni, ruşi sau care aparţineau de alte grupuri etnice, „moldovenizarea" lor decurgea foarte lent.

La aceeaşi conferinţă I regională de partid în „Raportul de activitate şi de perspectivă" prezentat de secretarul Biroului organizatoric de partid I.I. Badeev, se constată că în RASSM „din 800 de învăţători de la 200 de şcoli săteşti numai vreo 40 de oameni ştiu de bine – de rău să vorbească moldoveneşte şi nu mai mult de 20-25 de învăţători sunt în stare să promoveze politica noastră naţională în şcoală" [19]. A fost şi o constatare reală ca urmare a politicii ţarismului rus de rusificare şi deznaţionalizare a populaţiei băştinaşe.

Pornind de la prevederile Conferinţei I regionale de partid din RASSM şi conducându-se de diferite decizii ale organelor de partid şi legislative şi executive de stat republicane şi unionale, la 29 septembrie 1925 Comitetul Executiv Central şi Consiliul Comisarilor Poporului din RASSM au adoptat hotărârea despre crearea pe lângă Comitetul Executiv Central al Sovietelor din republică a unei comisii de „moldovenizare" şi „ucrainizare", care pe lângă organizarea trecerii cât mai urgente a învăţământului în limba maternă „moldovenească" sau ucraineană avea şi sarcina ca în timp de o lună de zile să stabilească pentru administraţia din fiecare raion şi localitate în ce limbă vor fi tocmite documentele.

Analizând situaţia nefavorabilă pentru promovarea „moldovenizării" în structurile administrative şi „imposibilitatea studierii a două limbi de către funcţionari", Comisia respectivă la 19 ianuarie 1926 a luat decizia de a se organiza pentru ei cursuri de studiere a limbii moldoveneşti pe o durată de 6 luni cu începere de la 1 martie a aceluiaşi an.

În primăvara anului 1926, Comisariatul Poporului al Inspecţiei Muncitoreşti-Ţărăneşti la indicaţia aceluiaşi Comisariat din Ucraina, în urma controlului efectuat, a constatat că hotărârea din 19 ianuarie 1926 despre studierea de către funcţionarii de stat a „limbii moldoveneşti" n-a fost îndeplinită. Neîndeplinirea hotărârii punea în pericol desfăşurarea în continuare a „moldovenizării".

În luna iunie 1926, Comitetul Executiv Central şi Consiliul Comisarilor Poporului au adoptat Legea despre moldovenizare. Printre cele mai însemnate prevederi ale Legii despre moldovenizare erau:

- utilizarea „limbii moldoveneşti" în toate instituţiile şi organizaţiile de stat;
- asigurarea egalităţii depline dintre „limba moldovenească" şi limbile celorlalte naţionalităţi din RASSM;
- pregătirea şi promovarea cadrelor din rândul moldovenilor în organele de partid şi administrative [20].

După adoptarea acestei legi, în raioane şi sate a început selectarea planică a funcţionarilor după criteriul naţional. Cei care nu posedau limbile moldovenească şi ucraineană au început să le studieze. Pretutindeni în republică au început să funcţioneze cursuri de studiere a limbilor moldovenească şi ucraineană. Dar moldovenizarea aparatului de stat local era mai lentă decât a înrădăcinării lui cu cadre locale în localităţile săteşti populate de minorităţile naţionale. În localităţile populate de germani lucrările de secretariat se făceau în limba germană. În instanţele judecătoreşti din raionul Grigoriopol a fost repartizat un judecător care poseda bine şi limba moldovenească, şi limba germană [21].

În localităţile, populate de moldoveni, în şcoală predarea se făcea în limba moldovenească.

Mai mari succese avea în republică ucrainizarea aparatului de stat, care se explica prin prezenţa unui nivel cărturăresc mai mare decât în rândurile populaţiei moldoveneşti.

Moldovenizarea din RASSM a început să aibă anumite influenţe şi-n localităţile populate de moldoveni care se găseau în districtele din guberniile vecine ale Ucrainei. Într-o scrisoare din 11 august 1926, publicată pe paginile ziarului „Plugarul Roş", se informa că moldovenizarea a început şi-n cele 6 sate pure moldoveneşti cu o populaţie de 12.000 moldoveni situate în districtul Nikolaev. În localităţile moldoveneşti s-a decis ca limba de instruire în şcoală să fie cea moldovenească. În sate are loc răspândirea cărţilor în limba moldovenească, care se face de şeful secţiei moldoveneşti Bostan, iar în localitatea Şcerbani pe lângă celula de partid s-a creat o grupă de prieteni ai gazetei „Plugarul Roş" [22].

Pe parcursul anilor 1927-1928, unii comunişti din diferite organizaţii locale au încercat să impulsioneze „moldovenizarea". Astfel A.Dâmbul în raportul său de la 21 mai 1927, adresat Comitetului Regional de Partid, evidenţia piedicile care stăteau în calea „moldovenizării":

1. Lipsa dorinţei din partea organelor inferioare de a se apuca de lucru, considerând „moldovenizarea" ca pe ceva inutil.
2. Ignoranţa totală sau uneori şi atitudinea vădit duşmănoasă faţă de moldovenizare a organelor superioare.
3. Lipsa în instituţiile care ar trebui să se moldovenizeze a unor organe care ar dirija procesul de moldovenizare şi ar putea răspunde de realizarea lui.

4. Pasivitatea Comisiei centrale de moldovenizare de pe lângă CEC la înfăptuirea unui control față de instituțiile şi persoanele care trebuie să se moldovenizeze [23].

În februarie 1927, Comisia de moldovenizare şi ucrainizare a reuşit totuşi să organizeze o conferință republicană consacrată problemelor moldovenizării, iar în raionale Tiraspol, Slobozia, Grigoriopol, Dubăsari, Ocna Roşie, Birzula, Camenca, Ananiev şi Râbnița până la mijlocul aceluiaşi an au fost deschise cursuri de studiere a „limbii moldoveneşti". Cu eforturile Comisiei de moldovenizare şi ucrainizare în luna decembrie 1926 la Balta, capitala de pe atunci a RASS Moldoveneşti, au fost înființate 12 grupuri de studiere a „limbii moldoveneşti". În grupurile acestea au fost incluşi 307 funcționari de stat din instituțiile centrale. În şcolile din localitățile moldoveneşti procesul de instruire în „limba moldovenească" s-a desfăşurat concomitent cu editarea în această limbă a unor ziare şi cărți [24].

Rezultatele finale ale eforturilor depuse de Comisia de moldovenizare erau însă prea modeste.

Cursurile organizate cu scopul desfăşurării procesului de moldovenizare erau slab frecventate de funcționari – sub diferite pretexte, chiar şi sub pretextul convocării necesare în timpul funcționării cursurilor a unor adunări „urgente" pe linia de partid, administrativă de stat sau a diferitelor organizații obşteşti.

Aceasta era de fapt o neglijare totală a procesului de „moldovenizare" care îşi avea sprijinul în promovarea paralelă cu „moldovenizarea" a „ucrainizării" şi a rolului predominant al limbii ruse ca limbă principală de comunicare între instituțiile republicane cu cele unionale, între diferite popoare ale URSS.

După părerea lui P.Chior, formulată în noiembrie 1927 la Conferința a IV-a a Comitetului Moldovenesc Regional de partid fiind pe atunci comisar al poporului pentru învățământul public din RASSM pentru ridicarea prestigiului „moldovenizării", ar fi binevenită „reintroducerea oraşului Balta şi a raionului Balta populat mai compact de ucraineni şi alipirea la RASSM a satelor moldoveneşti din fostul district Odesa, pentru că retrocedând o populație ucraineană de peste o sută de mii de locuitori, moldovenii vor constitui majoritatea relativă". În aşa mod în republică problema moldovenizării va fi cea principală, iar ucrainizarea s-ar situa pe un loc mai secundar [25].

Conform datelor recensământului din 17 decembrie 1926, populația RASS Moldoveneşti era de 572.339 oameni. Populația urbană era în număr de 82.383 oameni, sau alcătuia 14,4% din toată populația republicii. Oraşele şi localitățile de tip orăşenesc erau populate în temei de ucraineni – 35,8%, evrei – 30,5% şi ruşi – 23,4%.

Componența națională a populației săteşti era foarte pestriță. Populația sătească alcătuia (în %): ucraineni – 50,5, moldoveni – 34,3, ruşi – 5,7, evrei – 4,8, germani – 2,0, bulgari – 1,2, polonezi – 0,9, cehi, bieloruşi, greci ş.a. – 0,6.

Din punct de vedere etnografic, RASSM era populată de 10 popoare şi grupuri etnice [26].

Conform datelor statistice din 28 ianuarie 1928 nu mai puțin pestriță era şi componența națională a capitalei republicii – oraşul Balta. Din numărul total de 21.821, locuitorii oraşului alcătuiau numeric şi în %: evrei – 9.096 (41,2%), ucraineni – 7.802 (36,3%), ruşi – 4.076 (18,7%), moldoveni – 366 (1,7%), polonezi – 305 (1,4%) şi reprezentanți ai altor etnii (bulgari, germani, bieloruşi, cehi ş.a.) – 176 (0,7%).

Din numărul total al populației oraşului Balta vorbeau în limbile evreiască – 8.549 (39,2%), ucraineană – 6.857 (31,5%), rusă – 5.635 (25,8%), moldovenească – 323 (1,5%), poloneză – 220 (1,0%), în alte limbi – 237 (1,0%) [27].

E evident că în condițiile când populația republicii era neomogenă după componența națională şi din punct de vedere numeric prevalau ucrainenii şi grupurile etnice conlocuitoare cu moldovenii, devenea foarte greu de înfăptuit în mod normal şi fără anumite impasuri politica de moldovenizare, mai ales în cadrul aparatului administrativ de stat, în domeniul lucrărilor de secretariat, unde erau mai mulți ucraineni, evrei, ruşi ş.a., şi foarte puțini moldoveni. Moldovenizarea aparatului se făcea mai mult sub presiunea organelor de partid republicane, care într-o anumită măsură trebuiau să demonstreze populației moldoveneşti că ele rămân fidele deciziilor luate de plenarele sau conferințele regionale de partid, cât şi a acelora republicane ale Ucrainei, şi a acelora unionale.

Înfăptuirea reală în viață a politicii de moldovenizare în RASSM se oglindeşte la începutul anului 1928 într-o informație făcută CEC din toată Ucraina de către un instructor al său care afirmă cele constatate de el în felul următor:

„Moldovenizarea aparatului (administrativ – *n.n.*) numai în ultimul timp are loc în mod forțat. Un şir întreg de soviete săteşti încă n-au făcut nimica pentru a organiza îndeplinirea lucrărilor de secretariat în limba moldovenească. Neîndeplinirea până acum a lucrărilor de secretariat în limba moldovenească se explică prin faptul că cea mai mare parte a materialelor Comitetele Executive Raionale le trimit şi le cer în limbile rusă

sau ucraineană. Construcția culturală în RASSM se complică prin necesitatea de deservire a diferitelor grupe naționale care sunt împrăştiate. Însă şi în acest domeniu sunt unele succese pe linia sporirii numărului de şcoli, a completelor etc. E insuficientă încă rezolvarea problemei cu construcția şcolilor pentru populația bulgară, unde cuprinderea elevilor cu şcoala e numai până la 32%. Trebuie de menționat că în construcția culturală în rândul populației bulgare nu e atrasă încă obştimea bulgară. E necesar de a ne referi încă la un moment, care are o mare însemnătate în construcția culturală a RASSM – asupra problemei despre utilizarea limbii în şcolile naționale. În aceste şcoli, după limba maternă, o prevalare mai mare nu le au limbile moldovenească şi ucraineană, dar limba rusă. Această problemă trebuie numaidecât de soluționat" [28].

Un anumit rol în domeniul moldovenizării în republică l-a avut şi adoptarea la 21 martie 1928 de către CEC şi CCP din RASSM a hotărârii „Despre asigurarea egalării în drepturi a limbilor şi despre contribuirea la dezvoltarea culturii moldoveneşti". În această hotărâre comună a organelor superioare legislative şi executive de stat, structurată în nouă capitole, se evidențiază aparte şi unele articole, care se referă concret şi la măsurile de moldovenizare care trebuiau să fie soluționate în timpul cel mai apropiat. Printre ele se constată:

... 9. Toate aşezămintele de stat şi întreprinderile comerciale-industriale de importanță centrală, precum şi toate aşezămintele de însemnătate raională din raioanele Ananiev, Ocna Roşie, Bârzula, Grigoriopol, Dubăsari, Camenca, Cruteni, Râbnița, Tiraspol şi Slobozia trebuie să reorganizeze tocmirea documentelor în limba moldovenească, iar termenele de trecere a tocmirii lor în limba moldovenească vor fi stabilite de Comisia Centrală de moldovenizare şi ucrainizare.

10. Toate CER sunt obligate în timp de o lună de zile după publicarea acestei hotărâri să stabilească precis, ce soviete săteşti, conform acestei hotărâri, trebuie să fie supuse unei depline moldovenizări.

11. Aşezămintele centrale sunt obligate ca în timp de o lună de zile împreună cu aşezămintele raionale şi sovietele săteşti, care conform acestei hotărâri trebuie să fie supuse moldovenizării depline, să comunice în limba moldovenească, cu celelalte aşezăminte – în limba ucraineană, iar cu aşezămintele şi sovietele săteşti, care deservesc minoritățile naționale – după posibilitate în limba respectivelor minorități naționale.

12. Aşezămintele raionale, enumerate în pct.9 al prezentei hotărâri, sunt obligate să comunice cu aşezămintele centrale, precum şi cu sovietele săteşti, care vor fi pe deplin moldovenizate în limba moldovenească, iar cu celelalte aşezăminte – în limba ucraineană, iar cu aşezămintele şi sovietele săteşti care deservesc minoritățile naționale – după posibilitate în limba respectivei minorități naționale.

13. Organizațiile de stat, gospodăreşti de însemnătate unională şi filiațiunile lor şi aşezăminte aparte de pe teritoriul RASSM trebuie să tocmească documentația şi evidența în calcule în comunicările cu populația moldovenească, cu organizațiile centrale şi locale în RASSM în limba moldovenească.

Aproximativ după aceleaşi criterii trebuiau să se tocmească actele juridice şi utilizate în limbile moldovenească, ucraineană, rusă şi în alte limbi în organele instanțelor judecătoreşti.

În capitolul VII „Despre limba în instituțiile de învățământ şi în aşezămintele ştiințifice", pe lângă indicarea dreptului de a face studii în limba moldovenească sau ucraineană şi a minorităților naționale în localitățile populate compact de ele, în pct. 28 se preciza în felul următor:

„Limba moldovenească şi cunoştințele despre limba moldovenească trebuie să fie predate ca discipline care corespund planului de învățământ stabilit în toate şcolile (şi case pentru copii) a minorităților naționale, limbile ucraineană şi rusă în toate şcolile şi casele pentru copii cu populație neucrainească sau rusească".

Câmp de activitate i se acorda limbii ruse şi de a fi utilizată de funcționari în organele de stat în teritoriile naționale administrative. Acest drept era fixat în pct. 32 al hotărârii date unde se afirma că „funcționarii organelor de stat în unitățile administrative naționale-teritoriale în mod obligatoriu trebuie să posede limba majorității naționale locale, precum şi limba moldovenească sau rusească" [29].

Rusificarea care se răsfrângea în republică ca o mreajă de păianjen începând de la localitățile ruseşti, apoi extingându-se şi asupra unităților teritoriale administrative ale minorităților naționale a devenit un pericol atât pentru ele, cât şi pentru procesul de moldovenizare, şi pentru cel de ucrainizare. Pentru promovarea politicii de moldovenizare şi de ucrainizare, statul, bineînțeles, a făcut cheltuieli enorme şi financiare. Numai pentru construcția, repararea şi înzestrarea şcolilor cu materiale didactice în anul de studii 1925/26 au fost repartizate de stat 689.776 ruble, iar în anul de învățământ 1926/27 au fost cheltuite de stat 998.288 ruble [30].

Referitor la cheltuielile enorme făcute de stat în domeniul învățământului şi extinderii în el a rusificării care aducea în impas moldovenizarea în republică, în anul 1928 în articolul „Problema națională în Moldova" scris pentru editorialul „Bolşevik Ucrainî" P.I. Chior afirma cu regret că guvernul a alocat „sume enorme pentru şcolile de moldovenizare", iar „în majoritatea instituțiilor centrale şi raionale predomină limba rusă" [31].

Problema moldovenizării era în strânse relații şi cu problema pregătirii cadrelor pentru necesități, care era şi ea o parte componentă a politicii naționale. Fără a dispune de cadre necesare bine pregătite în toate domeniile de activitate a societății, politica economică şi cea națională ar fi nimerit în impas. În anii 20-30 în RASSM se observa o sporire numerică a inteligenției, a funcționarilor. Dacă, conform recensământului din 15 martie 1923 în oraşele transnistriene, care în 1924 au intrat în componența RASSM intelectualitatea şi funcționarii alcătuiau aproximativ 7%, apoi în anul 1926 alcătuiau 13,3%. La mijlocul anilor 30, la întreprinderile industriale mari, în construcții, sovhozuri şi SMT munceau 4,3 mii de ingineri şi tehnicieni. Față de anul de studii 1914/15, când în sistemul de învățământ activau 978 profesori de şcoală, în anul 1932-33 erau deja 2,6 mii, iar în anul 1937 – 3,8 de pedagogi [32].

În anul 1939 în RASSM lucrau peste o mie de medici şi persoane cu calificație medie în domeniul medicinii, 0,5 mii agronomi [33].

Pe parcursul anilor 20-30, în republică a avut loc procesul de constituire a clasei muncitoare. Organele Puterii de Stat şi a acelora de partid din republică aveau sarcina – să autohtonizeze proletariatul local. În condițiile politicii naționale (de moldovenizare), în republică problema formării cadrelor naționale ocupa un loc însemnat. Această problemă în limbajul politic de pe atunci apărea sub noțiunea de „corenizare", adică de autohtonizare a proletariatului. Până în 1929 numărul muncitorilor moldoveni la întreprinderile industriale din republică era neînsemnat.

Cu deschiderea diferitelor cursuri, şcoli de pregătire a muncitorilor calificați a început să sporească şi numărul muncitorilor, inginerilor, tehnicienilor, funcționarilor industriali. În 1929-1930 întreprinderile industriale au angajat la muncă 400 de moldoveni dintre care 200 din ei au fost angajați la întreprinderile industriei locale [34]. La toate întreprinderile de producere a varului, de prelucrare a pielii, de cherestea, de producere a cărămizii la uzina mecanică din Tiraspol către 1 iulie 1930 munceau 1055 de muncitori, dintre care totuşi numai 55 erau moldoveni. Din cei 162 de tineri înmatriculați la tehnicumul de construcții din Balta şi la cel electrotehnic din Tiraspol 91 erau ucraineni, 25 ruşi, 26 evrei, 13 moldoveni şi 7 care aparțineau de alte etnii [35].

Numărul mai mic al moldovenilor se explică prin faptul că baza de instruire în şcolile moldoveneşti de la sate era încă mai slabă, deoarece majoritatea moldovenilor care trebuiau să-şi facă studiile sau după terminarea lor erau de la sate şi aveau nevoie şi de spațiu locativ cel puțin în cămine, care nu întotdeauna le putea fi pus la dispoziție, e evident că procentul lor în şcolile care pregăteau cadre calificate pentru necesitățile industriei, transportului etc. era mai mic față de cel al ucrainenilor, ruşilor şi evreilor. Impasul în posibilitatea pregătirii cadrelor naționale poate fi explicat şi prin atitudinea ostilă pe care o aveau în general față de politica de moldovenizare unii studenți şi chiar profesori rusofoni la diferite şcoli din republică, refuzul lor de a învăța în limba moldovenească, tendința lor de a o scoate în general din circuitul de utilizare, din planurile de studii, discreditarea de către ei a studenților moldoveni, considerându-i la o treaptă mai inferioară decât ei. Cazuri de discreditare a limbii moldoveneşti şi a studenților moldoveni au avut loc la Şcoala Tehnică din Ananiev, la Şcoala Tineretului Muncitoresc din Bârzula etc.

„Moldovenizarea" în republică a fost în dependență de afirmarea unei politici lingvistice reale, care putea fi promovată. Ea era în dependență de discuțiile permanente referitoare la limba națională, care ar fi putut fi utilizată în şcoală, în administrația de stat etc. Către formarea RASSM ele s-au conturat în trei curente: a) românofil, b) românofob şi c) autohton [36].

Curentul românofil era susținut de cărturari şi reprezentanți ai diferitelor structuri de stat şi aşezăminte culturale care optau pentru limba română literară ca limbă oficială. Printre adepții acestui curent erau: I.A. Malai, G.I. Buciuşcan, S.D. Dumitraşcu, I.I. Irimița, P.I. Chior, A.G. Ignatovici etc.

Curentul românofob era mai puternic şi era reprezentat de persoane politice în temei mai toți fiind moldoveni, care s-au retras din Basarabia la Moscova, Petrograd (Leningrad), la Harkov, Kiev sau în alte centre politice şi culturale din URSS, fiind adepți ai teoriei existenței a două popoare şi a două limbi romanice de est, (românii şi limba română, moldovenii şi limba lor moldovenească).

Curentul lingvistic autohton era reprezentat şi el de mai mulți cărturari şi oameni politici de stat, dar cel mai însemnat reprezentant al lui era L.Madan, care considera că baza de formare a limbii literare moldoveneşti este „graiu cela, în cari în vremea di-amu grăieşti mulțimea moldovenilor din RASSM şi Basarabia". Datorită recenziilor pozitive primite de la filologul rus M.V. Serghievski, de la G.I. Buciuşcan, S.D. Dumitraşcu, I.I. Irimița, I.A. Malai ş.a. după discuții la diferite niveluri, Plenara a II-a lărgită a CŞM din 4-7 mai 1929 a recomandat „Schimbările în gramatica moldovenească făcute de L.Madan pentru publicare. „Gramatica" lui L.Madan a fost tipărită în anul 1930 la Tiraspol [37]. În ea se întâlnesc afirmații caraghioase cu privire la utilizarea „mai potrivită" a unor cuvinte aşa cum ar fi *gâtlegău* în loc de cravată, *mâncătoare* în loc de sufrage-

rie, *nicăfacere* în loc de trândăvie, *aero-măsurător* în loc de barometru, *lăbuți* în loc de ghilimele etc., dar pot afirma că ea devenind singura gramatică oficială pentru învățământul de toate nivelurile a scos din impas „moldovenizarea" în republică, i-a dat un anumit impuls [38].

Deja în acelaşi an, când a văzut lumina tiparului „Gramatica" lui L.Madan, în septembrie 1930 Biroul Comitetului Moldovenesc Regional de Partid a discutat problema moldovenizării în republică şi a propus ca să se creeze o nouă comisie de „moldovenizare" care să aibă şi dreptul de nu numai a controla executarea deciziilor luate anterior, dar şi de a da sau nu consimțământul la numirea sau concedierea funcționarilor de stat. Pentru funcționarii care utilizau limba moldovenească, s-a propus să se stabilească un supliment la salariul de bază în mărime de 10%, iar în timp de trei luni toți funcționarii, începând cu cei de partid să studieze limba moldovenească, deoarece politica în republică trebuie să fie înfăptuită în limba moldovenească.

Măsurile adoptate de Biroul Comitetului Moldovenesc Regional de Partid se traduceau cu greu în viață, deoarece în realitate de la ele se eschivau funcționarii alogeni uneori indirect, alteori fățiş. „Moldovenizarea" a fost zădărnicită în mai toate structurile administrației raionale de stat, în lucrul tehnic şi de anchetă în miliția republicană şi orăşenească din Tiraspol etc. Studierea limbii moldoveneşti şi executarea celorlalte măsuri trasate de Biroul Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din septembrie 1930, cât şi altele adoptate mai înainte, nu se traduceau în viață de cei mai mulți funcționari din republică, chiar şi după ce la sfârşitul anului 1931 şefa secției de cultură şi propagandă a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid Pecionnaia a propus chiar ca să fie organizate procese judiciare obşteşti împotriva celora care nu doresc să studieze limba moldovenească, cât şi posibilitatea de concediere a lor din funcțiile pe care le dețineau. Aceasta a rămas totuşi ca o simplă propunere. Dacă ea ar fi putut să se traducă în viață, apoi, cel puțin, tot aparatul Comitetului Moldovenesc Regional de Partid ar fi trebuit să demisioneze. După cum constatase ceva mai târziu, prin 1933, activistul de partid E.I. Bagrov într-o scrisoare a sa adresată Comitetului Central al PC(b) din Ucraina intitulată „Despre neajunsurile în problema construcției național-culturale în Moldova" în Comitetul Moldovenesc Regional de Partid, în efectivul de conducere, nu era nici unul care să cunoască limba moldovenească, şi de aici rezultă că nici nu puteau să comunice cu populația moldovenească în limba vorbită de ea. O astfel de situație era şi-n celelalte numeroase şi diverse structuri republicane şi raionale [39].

Concluzia poate fi una: mulțimea de funcționari alogeni care se situaseră la diferite posturi de conducere în RASSM nu doreau să-şi taie creanga de sub picioarele lor. Legile şi diferitele hotărâri, care erau aprobate chiar la cel mai mare nivel şi țineau de politica de „moldovenizare", de politica de cadre, de politica lingvistică moldovenească nu puteau să funcționeze normal. Ele erau numai aprobate şi erau făcute neesențiale încercări spre a fi traduse în viață, dar în fond nefiind controlată executarea lor sau chiar dacă se şi efectua un oarecare control, fără a fi luate unele măsuri pentru a le face să funcționeze, rămâneau numai ca nişte scrisuri pe hârtie ce plasându-se mai târziu în Fondul Arhivistic Național, pe mulți savanți şi cititori va pune să mediteze asupra conținutului, locului şi importanței lor în istoria politică, juridică şi culturală a poporului nostru.

Politica de moldovenizare şi cea lingvistică care erau indisolubile au avut rezultate promovate în RASSM în anii 20 şi la începutul anilor 30 ai secolului al XX-lea – modeste, neesențiale rezultate şi din cauza unor manifestări de sabotare a lor din partea funcționarilor alogeni, care nu doreau ca legile şi hotărârile referitoare la ele să fie traduse în viață, temându-se de influența crescândă a lor la trezirea conştiinței național-politice a moldovenilor transnistrieni. Politica lingvistică moldovenească din anii 20 a nimerit în impas şi din cauza teoriei puierile a lingvistului L.Madan bazată în temei pe promovarea unei limbi artificiale, care în cele din urmă n-a fost acceptată nici de popor şi nici de adevărații savanți din domeniul lingvisticii.

În RASSM politica de moldovenizare a avut loc concomitent cu promovarea politicii de ucrainizare şi a politicii față de minoritățile naționale. Aşa-numita politică de „corenizare" (autohtonizare) a dat rezultate mai esențiale pentru populația ucraineană, care după reorganizările teritorial-administrative care au avut loc după formarea RASSM a devenit în republică o populație majoritară, care a avut condiții mai favorabile fiind susținută de a se „ucrainiza" şi-n republică, şi la Kiev, şi la Harkov, şi la Odesa.

Politica de moldovenizare era promovată la nivelurile republicane ale RASSM şi RSSU reieşind din diferite legi şi hotărâri ale organelor de stat şi politice unionale, care punând accentul pe acordarea unei deosebite atenții rezolvării şi a problemei naționale pentru minoritățile naționale au dus, în cele din urmă, la apariția aşa-numitelor populații vorbitoare de limba rusă (русскоязычное население). Aceasta a fost o cale de rusificare nu numai a acestor minorități naționale, dar şi o încercare de a rusifica în continuare şi populația băştinaşă de moldoveni. Ca rezultat al politicii de cadre promovate de instanțele centrale unionale şi a acelora republicane din Ucraina şi RASSM, către anul 1939 a crescut cu mult şi ponderea numerică a populației ruseşti şi a avut loc micşorarea % de utilizare a limbii materne şi de către moldoveni, şi de grupuri etnice conlocuitoare față de anii de existență a RASSM. Aceasta se argumentează destul de vădit prin datele tabelului prezentat [39]:

Componența națională şi limba maternă a populației din RASSM după datele recensămintelor din 1926 şi 1939 din punct de vedere numeric şi în %:

Populația	Componența națională în 1926		Limba maternă în 1926		Componența națională în 1939		Limba maternă în 1939	
	toată populația	%	toată populația	%	toată populația	%	toată populația	%
moldoveni	172 419	30,013			170 982	28,54	164 081	27,39
ucraineni	277 515	48,49			303 825	50,71	301 544	50,33
ruşi	48 868	8,54			61 268	10,23	88 725	14,81
evrei	48 564	8,48			37 035	6,18	23 788	3,97
germani	10 739	1,87			11 947	1,99	11 458	1,91
bulgari	6 026	1,05			7 355	1,25	7 133	1,19
polonezi	4 853	0,85			3 390	0,57	308	0,05
bieloruşi	365	-			964	0,16	461	0,05
tătari	104	-			333	0,06	295	0,05
armeni	287	-			317	0,05		
cehi şi slovaci	314				275	0,05		
alte grupuri etnice	3 365	0,59			1 455	0,25	1 363	0,23
În total	572 339				599 156	100	5 999 156	100

Deznaționalizarea şi rusificarea în RASSM a avut loc şi în baza promovării multor măsuri din domeniul nu numai al vieții politice şi culturale, dar şi economice, aşa cum ar fi deportările familiilor țărăneşti în anii 1930-1933, considerate duşmani ai colectivizării, venirea din ale regiuni ale URSS a 25-miiştilor, a conducătorilor de secții politice de pe lângă SMT şi sovhozuri, specialişti în diferite ramuri ale agriculturii, industriei şi transportului etc., care neştiind decât limba mamei lor, dar nu şi pe cea moldovenească (română), pe care şi n-o acceptau, au contribuit la stoparea, impasul politicii de moldovenizare în republică.

Conținutul prezentului articol ne dă posibilitatea să afirmăm că în „întrecerea socialistă" a „corenizării" naționale în republică ucrainizarea a avut succese mai mari decât moldovenizarea, dar şi ucrainizarea a cedat în această privință rusificării.

Ucrainizarea care a avut loc în Ucraina susținută de N.A. Scripnic, fost comisar al Poporului la Comisariatul Poporului pentru învățământ al RSSU, iar din februarie 1930 – adjunct al Preşedintelui Sovietului Comisarilor Norodnici al Ucrainei şi preşedinte al Comitetului de Stat pentru planificare al RSSM, unul din oponenții principali ai lui Stalin în problema națională a fost stopată.

În condițiile sistemului administrativ de comandă, când se promova în viață principiul „luptei consecvente cu duşmanul de clasă" pornind de la lozinca „cine pe cine!", când se căuta duşmanul chiar dacă el nu era de față, când pretutindeni au fost organizate campaniile politice de „luptă împotriva naționalismului", ucrainizarea în Ucraina a fost stopată. Persecuțiile care au avut loc față de „elementele naționaliste duşmănoase" au dus la mai mari tragedii în rândurile intelectualității" ucrainene. Învinuirile neîntemeiate de naționalism l-au făcut în cele din urmă la 7 iulie 1933 pe N.A. Scripnic să-şi pună capăt zilelor.

După moartea tragică a lui N.A. Scripnic care în vara anului 1933 vizitase şi RASSM, persecuțiile staliniste s-au desfăşurat si în Moldova. Au fost persecutați şi învinuiți de naționalism mai mulți membri ai Comitetului Ştiințific Moldovenesc în frunte cu I.Ocinschi şi unii scriitori. Printre aceştia au fost: G.Goian, G.Buciuşcan, A.Caftanachi, L.Madan, S.D. Dumitraşcu, A.Dâmbul ş.a. Cel mai înveterat „element contrarevoluționar", la ironia sorții, a fost stabilit în campania politică antinaționalistă L.Madan [40]. În RASS Moldovenească s-a stopat atât politica de moldovenizare, cât şi cea de ucrainizare. Aceasta a avut loc în condițiile când deja cu un an mai înainte prin hotărârea Comitetului Moldovenesc Regional de Partid la 2 februarie 1932 scrisul moldovenesc cu caractere chirilice a fost înlocuit cu grafia latină. Aceasta va fi deja o nouă etapă şi de durată mai scurtă în promovarea în noile condiții ale cultului personalității lui Stalin a politicii naționale în RASSM; o nouă etapă care la început, ca şi în alte regiuni naționale ale URSS, va rezulta mai întâi de toate din scopul politicii externe a liderilor bolşevici de la Kremlin în frunte cu Stalin. Dar şi această etapă va eşua în temei în baza aceloraşi suspiciuni politice neîntemeiate care au avut loc în anii 1932-1933.

Trăgând ultima concluzie asupra problemei moldovenizării care a fost reflectată de către noi în temei în baza lucrărilor materialelor şi domeniilor publicate, am găsit de cuviință să constatăm că ea încă nici pe departe nu este tratată în literatura ştiințifică. Merită a fi analizată mai convingător politica de moldovenizare în

 ISSN 1857-209X

tangențe cu problema față de cadre, cu diversele domenii ale culturii moldoveneşti din RASSM, merită a fi aprofundate şi laturile pozitive ale acestei politici de moldovenizare, deoarece aproape totul ce s-a făcut în perioada respectivă în plan național în temei a început de la un vacuum.

Acestea sunt numai unele considerații ale autorilor vizând problema moldovenizării în RASSM, care, evident, nu pot fi impuse cititorilor ca cele mai bune la mod absolut.

Referințe:

1. Formarea R.S.S. Moldoveneşti şi crearea Partidului Comunist al Moldovei. Culegere de documente şi materiale. - Chişinău, 1986, p.38-39.
2. Ibidem, p.49.
3. Ibidem, p.48-53.
4. Ibidem, p.56-58.
5. Roman A. Transnistria în perioada interbelică (1917-1940) // Moraru A. Istoria românilor. Basarabia şi Transnistria. 1812-1993. - Chişinău, 1995, p.305.
6. Şcoala Basarabiei. - 1918. - Nr.1.
7. Roman A. Op. cit., p.306.
8. Ibidem, p.307.
9. Ibidem.
10. Ibidem.
11. Ibidem, p.308.
12. Formarea R.S.S.Moldoveneşti şi crearea Partidului Comunist al Moldovei, p.68-69.
13. Образование Молдавской ССР и создание Коммунистической партии Молдавии. Сборник документов и материалов. - Кишинев, 1984, с.54.
14. Ibidem, p.56.
15. Ibidem, p.69.
16. Ibidem, p.83-84.
17. Formarea R.S.S.Moldoveneşti şi crearea Partidului Comunist al Moldovei, p.156-159.
18. Ibidem, p.157.
19. Ibidem, p.150.
20. Negru Elena. Politica bolşevică de „moldovenizare" în RASSM // Destin românesc. - 1999. - Nr.1. - P.107.
21. Культура Молдавии за годы Советской власти. Сборник документов в 4-х томах. Том 1. - Кишинев, 1975, с.131-132.
22. Plugarul Roş, 18 august 1926.
23. Negru Elena. Op. cit., p.108.
24. Ciocanu-Gribincea Argentina, Gribincea Mihai. Politica de moldovenizare în RASS Moldovenească (1924-194) // Cugetul. - 2000. - Nr.4. - P.20.
25. Negru Elena. Op. cit., p.109.
26. ANRU, F.1., inv.3, d.3169, f.100-110.
27. Ibidem, F.1., inv.4, d.935, f.9-10.
28. Культура Молдавии за годы Советской власти, с.171.
29. Ibidem, p.173-178.
30. Ibidem, p.133.
31. Elena Negru. Op. cit., p.109.
32. Галущенко О. Формирование основ социалистического образа жизни в переходный период от капитализма к социализму. - Кишинев, 1987, с.71.
33. Ibidem, p.71.
34. Социалистическая индустриализация и развитие рабочего класса Советской Молдавии (1926-1958 гг.). Сборник документов и материалов. - Кишинев, 1970, с.45.
35. Ibidem, p.48.
36. Movileanu N. Din istoria Transnistriei (1924-194) // Revista de istorie a Moldovei. - 1993. - Nr.2. - P.69-70.
37. Ibidem.
38. Ibidem.
39. ANRU, F.2947., inv.1, d.33, f.164; Галущенко О. Op. cit., p.45-46; Стратиевский К. Изменения в административно-территориальном делении и в составе населения Молдавской АССР (1924-1940 гг.) // Revista de istorie a Moldovei. - 1995. - Nr.2. - P.24-37.
40. Movileanu N. Op. cit., p.71.

Prezentat la 30.01.2007

ПРОТОТИПЫ КОРПОРАЦИИ АНТИЧНОГО И СРЕДНЕВЕКОВОГО ПЕРИОДОВ

Светлана СУВЕЙКЭ

Кафедра истории румын и антропологии

Articolul are drept scop analiza modelelor corporației, formate în perioadele antică şi medievală. Breslele şi ghildele, municipalitățile şi ordinile religioase – fiecare avea statutul, structura şi obiectivele sale. Statul era cel care reglementa drepturile corporațiilor şi dicta condițiile de activitate a acestora. Funcția principală a corporațiilor rămânea reprezentarea intereselor membrilor săi în afara acestora.

The prototypes of the corporation as a modern institution that combine elements of private and public life and links the individual and the outside worlds appeared during the ancient and medieval periods. The corporation's character, functions and rights were determined by the state. Each individual that was part of a corporation was represented by a legal entity, without having the right to apply to another institution in order to receive protection.

The analyzed examples of guilds and trades, boroughs and religious brotherhoods demonstrate the fact that the membership ensured the high standard of professional competition. At the same time, the main function of these corporations remained the representation of the individual interest of their members in the public sphere.

Корпорация [1] как современный институт, отождествляющий элементы приватной и общественной жизни и являющийся своеобразным посредником между индивидом и внешним миром, между частной жизнью и общественной, берет свое начало в античный период.

В римском праве корпорацию не считали юридическим лицом. Корпорацией называлось объединение, состоящее не менее чем из 3-х членов – полноправных римских граждан: *tres faciunt collegium*, которое могло расширяться и принимать решения в соответствии с большинством голосов членов корпорации. Западный исследователь Гарольд Берман в работе *Западная традиция права* перечислил четыре типа корпораций, существовавших в Римском праве: *муниципалитеты,* которые состояли из жителей конкретной местности, обладали правом собственности, могли заключать договора и осуществлять правовые действия через своих представителей; *коллегии,* носившие частный характер, куда входили цехи и гильдии, организации по поддержанию религиозного культа и др.; *церкви и монастыри*, которые были представлены религиозными братствами, имели право получать дары и наследство, заключать договора; *благотворительные общества* под надзором церкви. Более того, государство – *populus romanus* – также считалось корпорацией, права и объязанности которой регулировались не судебным, а административным путем [2].

Французский историк и филолог Поль Гиро выделяет особо ремесленные корпорации античного периода, отмечая, что в момент их появления потребность в организации ощущали все социальные слои населения. Гиро ссылается на работы Буасье и Левассер, которые отмечали, что люди всех профессий, от самых скромных до самых возвышенных, стремились к объединению и общению друг с другом. *Коллегии* создавали как погонщики ослов и мулов, так и крупные торговцы вином или хлебом. Кроме того, люди объединялись для преследования и защиты своих общих интересов как против конкурентов, так и против вымогательств казны. Так, впервые появившиеся коллегии преследовали две цели: взаимную защиту и обеспечение совместных ресурсов. «Там, где отдельный человек был бы раздавлен, общество имело достаточно силы, чтобы устоять; если коллегии казалось, что ее права нарушены, она жаловалась провинциальному магистрату. Нередки были и непосредственные обращения к императору» [3].

Начиная с конца XI века, часть сельских ремесленников переходят в города, где объединяются в профессиональные корпорации. Этот процесс носил непрерывный характер вплоть до XIX века. Румынский историк Овидиу Дрымбэ отмечает, что корпорации [4] являются детищем средневековья, потому как городские ассоциации периода Римской Империи – *collegia* и *scholae* – исчезают в результате варварских миграций [5]. Хотя все ремесленные корпорации с распадом Римской Империи исчезают, следы их отмечаются как в Европе, так и в Византии. В Риме продолжала свою

деятельность коллегия *Cardinalum Collegium*. Начиная с 1179 года, она выполняла функцию избрания нового папы в случае смерти предыдущего. *Cardinalum Collegium* считают самой древней сохранившейся в мире коллегией [6].

Процесс появления средневековых корпораций, которые не только хронологически, но и по своей структуре и предназначению ближе к современным корпорациям, был довольно длительным и сложным. Гарольд Берман проводит сравнение понятия корпорации в античной и средневековой правовой системе, отмечая тот факт, что с XII века «Римские нормы корпоративного права были перенесены церковью в германские сообщества Западной Европы. Однако им там пришлось конкурировать с христианскими понятиями о корпоративной природе церковных общин и с германскими понятиями о корпоративной природе ассоциаций вообще» [7]. Автор отмечает тот факт, что свод корпоративного права, который развивался католической церковью с конца XI и на протяжении XII и XIII веков, являлся подсистемой внутри системы канонического права, объединяя германские и христианские представления о природе и функциях корпорации [8].

Овидиу Дрымбэ выявляет два основных мотива появления средневековых корпораций: это *инициативы* ремесленников, добровольно желавших объединиться, чтобы противостоять конкуренции и защищать свои профессиональные интересы, а также существовавшая *поддержка* со стороны городских властей, издававших соответствующие указы. Интерес представляет процесс контроля над корпорациями со стороны городской власти, преследовавший несколько целей: обеспечение необходимого количества качественной продукции, правильность использования соответствующих материалов и технологии их обработки, как и установление соответствующих цен для реализации продукции [9].

Известно, что к концу XIII века в Париже из 300 ассоциаций официально признанной была только 101 корпорация. Не все ремесленники входили в состав корпораций – имеются в виду сугубо профессиональные ассоциации с целью экономической самозащиты, наделенные строгой организацией и отдельными привилегиями. Такую форму корпорации принимают к концу XI века. Так, в 1099 г. формируют свою корпорацию ткачи из Майнца, в 1106 – рыбаки из Вермса, в 1128 – сапожники из Вюрцбурга. Французский историк Анри Пирен отмечал, что к началу XII века все дубильщики Руена были обязаны войти в состав корпорации [10]. Анализируя экономическое развитие одного из самых развитых городов средневековья – Венеции, Фернанд Бродель подчеркивает тот факт, что в XV-XVI вв. в городе, который насчитывал более 100.000 жителей, сосуществовали два отдельных мира: один был представлен неквалифицированными, неорганизованными и незащищенными рабочими (грузчиками, докерами, моряками), а другой – ремесленниками, организованными в *arti* – гильдии [11]. Не всегда можно было четко разграничить их или классифицировать виды ремёсел. В 1586 году в Венеции проживало 150.000 жителей: рабочие составляли около 34.000, из них 22.504, или 2/3 состояли в *arti* [12].

В странах Восточной и Юго-Восточной Европы цехи возникают значительно позже, «когда в западноевропейских странах они изжили себя, превратившись в тормоз ремесленного производства, либо совсем исчезли» [13]. Так, в Чехии и Словакии они датируются началом XIV века, во Львове цехи возникают в XV веке, в Киеве же – лишь к концу XV – началу XVI века. В городах Беларуси цехи появляются в основном во второй половине XVI века, молдавские цехи – к концу XVI – началу XVII века.

Историки с полным основанием могут утверждать о влиянии польских и украинских цехов на формирование ремесленных цехов в Молдавском княжестве. Так, историк Павел Кокырлэ считает, что сравнительно позднее появление цехов в странах Юго-Восточной Европы, таких как Молдова, Украина и Беларусь, объясняется слабыми различиями между городом и деревней, доминирующей ролью центральной власти в формировании городов. Установление Османского ига также замедлило экономическое развитие молдавских городов. С другой стороны, молдавские господари предоставляли привилегии иностранным купцам – польским и венгерским – и ограничивали тем самым деятельность местных ремесленников и купцов [14].

Организация гильдий и цехов напоминала город в миниатюре: каждая гильдия придерживалась собственного законодательства, имела свой совет, собрание и судей с целью регламентации деятельности своих членов. Гильдии отличались своей торговой маркой. Внутренняя организация гильдий и цехов, права и обязанности ее членов регулировались уставом. Этот основной документ определял продолжительность рабочего дня, цены и заработную оплату, численность и категории работников, а также количество и виды используемых инструментов для изготовления конкретного товара.

Члены гильдии пытались любыми способами предотвратить конкуренцию, и они добивались этого. С целью предотвращения конкуренции, регламент запрещал любую рекламу товара [15]. Более того, королевские хартии определяли эксклюзивную юрисдикцию некоторых корпораций на торговлю товаром. Так, все гильдии, торговавшие определённым товаром, были обязаны следовать регламенту гильдии, наделённой правом монополии. В противном случае к нарушителям применялись соответствующие санкции [16].

Устав молдавского цеха не ограничивал длительность рабочего дня, не декретировал технологические приемы и даже не упоминал о приемах установления цен на определенные товары. Местные цехи не контролировали рынок, а степень их самостоятельности зависела от соотношении сил между цехом, муниципалитетом и государством [17].

В цехе частная и публичная сферы находились в тесном контакте, граница между частным и публичным определялась уставом корпорации. Если в Западной Европе уставы цехов строго регламентировали число учеников и ремесленников, что свидетельствует о жесткой конкуренции между цехами, то в Восточной и Юго-Восточной Европе число учеников не ограничивалось, что свидетельствует о слабом развитии цехового ремесла и, соответственно, низком уровне конкуренции. Более того, в некоторых из цехов последней категории упоминается об оплате ученику, что можно объяснить стремлением привлечь большее количество учеников. Павел Кокырлэ отмечает еще одну особенность цехов Восточной и Юго-Восточной Европы: наличие промежуточного института между учеником и подмастерьем, который в Молдове носил название *sîmbriaş* (от слова *sîmbria* - сумма, которую платил цеховой мастер), в Украине и Беларуси - *юноша* или *товарищ*. Аттестация этого института, по мнению автора, говорит о выгоде эксплуатации дешевого и квалифицированного труда [18].

Появление цехов и их эволюция в каждой из стран – результат влияния экономических, исторических и религиозных факторов. Коллегии античного периода, а также гильдии и цехи, появлялись в тех местах, где процветали торговля и ремесло. Овидиу Дрымбэ отмечает существование двух категорий ассоциаций, характерных для малых и, соответственно, больших городов: 1) ассоциации, которые ежедневно обеспечивали население городов необходимыми товарами (в основном продовольственные цехи); 2) ассоциации, которые занимались широким производством, предназначенным для отдаленных рынкав сбыта (например, ткацкое производство) [19]. В этом контексте следует остановиться на характеристике первой категории городов, представленной Люсьеном Февром: «Среди их горожан не было ни крупных предпринимателей, ни крупных торговцев; [...] А в основном – лавочники без больших доходов и без больших амбиций, узколобые и ограниченные; им нужно только одно: мерами строгого протекционизма оградить себя от внешней конкуренции и на веки вечные обеспечить удовлетворяющий их скромный достаток, установив в своей выгоде режим монополии – бесхитростный и в то же время очень сложный – посредством суровой регламентации, определяющей внутри городской черты положение и долю участия каждой группы ремесленников и торговцев, живущих в городе, а внутри каждой группы – положение и долю каждого участника, получившего свое место в иерархии» [20]. Февр приходит к выводу, что именно малые города, в которых заправляли гильдии, являлись антикапиталистическими организмами. Большие же города, «носители активного и беспокойного капитализма», при всем своем могуществе наталкивались на муниципальное законодательство и сопротивление ремесленников, которые порой объединялись с целью защиты своих интересов (напр., ткачи и сукновалы Нидерландов) [21].

Если цехи западно-европейских городов характеризовались более четкой специализацией, то многие из ранних цехов Восточной и Юго-Восточной Европы состояли из ремесленников родственных профессий [22].

Структура и общественное значение цеха и гильдии были во многом схожи. Во главе корпорации находилась коллегия присяжных, из числа которых ежегодно избирался консул или староста. Члены корпорации платили взносы, которые составляли фонд взаимопомощи. Они были обязаны оказывать помощь своим собратьям в случае болезни, нужды и т.д. [23]. В более сильных корпорациях существовал также фонд для содержания военного корпуса, который при необходимости оказывал поддержку городским отрядам милиции. В случаях нарушения членами корпорации устава или регламента, заседал третейский суд, который принимал соответствующие решения. Так как гильдия была юридическим лицом, она имела собственную печать. Вопросы, касающиеся устава гильдии, споров между ее членами, а также защиты прав гильдии за ее пределами, относились к компетенции нотариуса [24].

Историография средневековых корпораций отмечает факт, который означал переход в публичную сферу женщины – основного символа частной жизни в античный период. Женщина покидает дом как физическое пространство и вступает в ремесленные и торговые корпорации. Например, в Кёльне существовала корпорация прядильщиц, в городах Хансы создавались корпорации женщин, которые занимались изготовлением парусов для кораблей. В Англии эмансипация женщин достигла еще более широких масштабов: вдовы становились полноправными владелицами гильдии, если в течение семи лет принимали активное участие в ремесленнической деятельности наряду со своими мужьями. Так, в Йоркшире, который в XIV-XV вв. являлся ремесленным центром страны, самые крупные гильдии по изготовлению льняной пряжи находились в руках женщин. Овидиу Дрымбэ отмечает, что в Англии XV века женские гильдии установили монополию на хлеб и пиво, которые изготавливались в домашних условиях [25]. Именно в XV веке женщины все чаще работают вне дома. Другими словами, семья и работа отделяются в физическом смысле слова. Понятия публичной и частной сфер придают новое значение роли мужчины и женщины в доме и за его пределами. Так, работа как возможность содержания семьи не является однозначно синонимом «man's world» [26]. Вышеназванные особенности не были характерны для цехов нашего региона: в молдавских источниках упоминание о женских цехах отсутствует, что говорит об абсолютно ограниченной роли женщин в общественной и экономической жизни княжества.

Имели ли корпорации вес в других сферах жизни, кроме экономической, – это другая проблема, которой уделяют внимание исследователи. Так, автономия гильдий стала проявляться, в частности, в высокоразвитых городах, расположенных на севере Франции, в Италии, Нидерландах и в долине Рейна. Если во Флоренции конца XIII века представители 21-й гильдии составляли *signoria*, то есть высший городской совет, то в Венеции корпорации не имели политических прав [27]. В Вене, Нюрнберге и Любеке торговые корпорации не участвовали в правлении городов, тогда как в помышленных центрах, таких как Базель, Страссбург и Аугсбург, муниципальные советы, испытывая необходимость в военной поддержке корпораций, допускали участие их в правлении городов [28]. В Трансильвании, находившейся под Венгерским правлением, представители гильдий играли важную роль в городской администрации [29]. В то же время, из-за боязни расширения прав корпораций в сфере управления, некоторые правители предпринимали ряд мер с целью ограничения их прав и инициатив. Речь идет, например, о Людовике IX, который ввёл должность старосты над гильдиями, а также о Генрихе IV, который в 1608 году внедрил единое законодательство для всех гильдий Франции.

В античных источниках описываются религиозные и социальные функции корпораций. Так, каждая коллегия организовывала религиозные церемонии, официальные торжества и общественные трапезы. Германских гильдий объединяла традиционная трапеза, названная *gilda*. Одна из социальных функций корпорации состояла в поддержке ее членов при оплате w*ergeld* - своего рода «налога за упокой», существовавшего в англо-саксонском и германском праве [30]. В античный период расходы на церемонии покрывались частью складчиной, частью доходами с принадлежавших коллегии земель, а также пособиями от щедрот богатых покровителей [31]. В пользу коллегии поступало также имущество ее членов, умерших без завещания и не имевших законных наследников: государство в конце концов отказалось в пользу коллегий от своих прав на такое спорное имущество.

Сравнивая средневековые гильдии с современными корпорациями, Брюс Браун приходит к выводу, что первые создавались с целью координирования действий своих членов; им не принадлежали средства производства, более того, гильдии не координировали производственный процесс непосредственно. Они обеспечивали контроль по стандартному качеству производства, а также выполнению подписанных контрактов, одновременно позволяя своим членам работать по отдельности, сохраняя свою индивидуальность [32].

Муниципалитеты (*borough*) как прототипы корпорации появились в результате предоставления ряда привилегий торговцам и купцам, проживавшим вдали от замка или аббатства: в частности, освобождения от уплаты многочисленных налогов, устанавливаемых королем. Если муниципалитеты добивались признания за ними особого статуса, они могли самостоятельно организовывать оплату определенного налога в королевскую казну. Королевская хартия (*charter*) признавала право муниципалитета на конкретные привилегии, суть которых состояла, кроме освобождения от налогов, в самоуправлении и экономическом выживании. Анализируя факторы, способствовавшие подъему городов, а также появлению городского права, Гарольд Берман отмечает, что правители королевства,

княжества или герцогства «были достаточно сильны, чтобы терпеть в своих владениях новые политические образования и даже обратить на них внимание» [33]. Так, муниципалитет создавался в результате пожалования хартии как основы самоуправления. В то же время, «осознанное корпоративное единство», которое также лежало в основе становления муниципалитета как формы отдельной автономии городов, придало «западному городу его уникальный облик» [34].

Привилегии муниципалитетов переходят от одного поколения к другому, приобретя постоянный характер. Роберт Гессен считает, что именно характеристика непрерывного существования является общей как для муниципия, так и для современной корпорации, но даже этот аспект не делает из муниципия предшественника *bona fide* – современной корпорации [35]. Существуют куда более важные различия между ними, среди которых тот факт, что корпорация предполагает волонтерские вклады с целью получение прибыли, муниципии же учреждались государством.

В городах XIII в., слабых с политической точки зрения, появляются тенденции разграничения частной жизни и общественной сферы. Так, в Италии муниципалитеты определяли статус частных домов, высоту строений или используемый материал. Законы, изданные муниципалитетами, определяли права жены, сына, выявляли отношение общества к инцесту, бигамии и т.д. Особенный интерес муниципалитеты проявляли к церемониям частного характера, таким как свадьбы, похороны. В этих случаях регламентировалось время проведения церемоний, число приглашенных и другие детали [36].

В период средневековья отмечается жесткая конкуренция между муниципалитетом и гильдиями. Признавая подрывную силу гильдий, муниципалитеты пытались установить контроль над ними. Так, в Бервике все «частные гильдии» были запрещены, а вместо них была создана «гильдия горожан» с целью достижения «искренней любви в совместных отношениях» путем создания одной гильдии, «сильной и дружественной» [37].

Муниципалитеты и гильдии имели много общего [38]. Полномочия гильдии отличались лишь тем, что они распространялись исключительно на сферу торговли и на тех горожан, чье занятие было тесно связано с этой сферой. «Если это касалось торговли, то право правления принадлежало гильдиям» [39]. По Гессену, гильдия имела больше сходств с муниципалитетом, чем с бизнес-корпорацией, то есть с частным предприятием, действующим с целью получения прибыли. Средневековые гильдии были детищем государства, их судьба находилась в руках власти.

На данном этапе существует распространенное мнение о том, что муниципалитет есть социальная корпорация, то есть корпорация особого рода, цель которой наилучшим образом обслуживать собственное население. Она состоит из граждан, проживающих на конкретной территории, и из муниципия, имеющего свой устав, бюджет и другие атрибуты юридического лица. Российский исследователь В.Л.Макаров считает, что муниципалитет является минигосударством, поскольку обеспечивает и осуществляет свою юрисдикцию, назначает и собирает местные налоги, обеспечивает безопасность и комфортность проживания своих граждан [40].

Религиозные братства являются другим типом корпорации, которые возникли еще в античный период. Так, в 1 в. н. э религиозное братство дендрофоров, тесно связанное с культом древней фригийской богини Кибелы, соединяется с профессиональным объединением людей, напрямую или косвенно связанных с производством и торговлей древесиной. В корпорацию входили торговцы лесом, агенты лесных императорских угодий, судовладельцы, управляющие судоходствами, плотники и т.д. Таким образом, ассоциации дендрофоров приобретают особое значение в центрах, связанных с производством и торговлей древесиной, в портах, городах речной торговли, расположенных в Италии, Галлии, Далмации и придунайских провинциях. Декрет местного сената, подтвержденный римским сенатом или принцепсем, был первой необходимой формальностью для законного учреждения братства. Так, коллегии дендрофоров непосредственно зависели от решения местной, а затем центральной власти. Коллегия сохраняла определенную финансовую самостоятельность, а также право выбирать главу коллегии и покровителей [41].

Своими действиями коллегии дендрофоров поддерживали политику правительства, представляя собой «некий объединяющий элемент в структуре как италийского, так и провинциального общества» [42]. Соединение двух сообществ, религиозного и профессионального, способствовало более глубокому проникновению культа Кибелы в религиозное сознание широких слоев населения Римской империи и укреплению его положения как соперника христианства.

В религиозной жизни средневековья и в религиозных братствах существовала жесткая регламентация частной и публичной сфер. Если анализировать братства по отношению к внешнему миру, то они выступают как совершенный пример приватной сферы; публичная власть могла вмешаться лишь тогда, когда речь шла о серьезном общепризнанном нарушении. Яркими примерами таких корпораций являются Бенедиктинский орден и Клунийское аббатство (Cluny) [42], а также духовно-рыцарский орден тамплиеров (храмовников). Последний был основан в XII в. бургундским рыцарем Payns и его товарищами. Лорен де Варгас указывает на существование нескольких категорий тамплиеров: рыцари, клерики (капеланы) и слушатели (servientes), а также рыцари, которые временно служили ордену. Во главе ордена стоял гроссмейстер, имевший резиденцию в Иерусалиме и избиравшийся рыцарями из их же среды. Делами ордена он управлял при помощи совета, или капитула. «Независимо от их места в иерархии, все подчинялись авторитету мастера, называемого обычно гроссмейстером, … ему помогал совет, и все братья обязаны ему подчиняться» [43]. С получением санкций со стороны папы и Иерусалимского патриарха, орден тамплиеров превращается в финансовую империю, куда вливались огромные суммы с целью завоевания Св.Земли. Король Франции доверил Парижским тамплиерам запасы страны, в период с 1261 по 1272 гг. они также получили на хранение бижутерии английской короны [44]. В отношении денег тамплиеры педанты: дают взаймы и требуют соблюдения оплаты займа. В то же время они изобретательны: изобретают современные механизмы банковской системы – банк депозита, банк займа, банк сделок, а также вводят систему обмена и гарантии. Самые знатные клиенты обладают счетами. Тамплиеры выделяют солидные суммы на строительство десятка церквей и соборов.

Лорен де Варгас ярко описывает организацию религиозного братства, которое пользовалось особым расположением римской курии. Огромные денежные средства и земельные владения, пожертвованные ордену различными государями, обеспечивали как материальное, так и политическое могущество тамплиеров.

Из вышеизложенного явствует, что в предыдущие века корпорации носили далеко не частный характер. В период, предшествовавший либеральным революциям, государство предоставляло гильдиям, муниципиям и религиозным братствам отдельные права. Каждый, принадлежавший к конкретной корпорации, являлся правовым субъектом в составе корпорации, не имея законного права апеллировать к другим законодательным органам. Государство в большей мере определяло поле деятельности корпораций, не приносящее прибыли. Такой тип корпорации Вильямс Рой классифицует как *quasi-public agency* [47].

Приведенные примеры прототипов современных корпораций указывают на то, что главной функцией корпорации было и остаётся представление индивидуальных интересов в публичном пространстве и реализация индивидуальных свобод человека.

Литература:

1. Термин «корпорация» происходит от латинского *corparæ*, что означает инкорпорировать, или *corpus* – тело, в нашем контексте – социальный организм. Другими словами, корпорация является комплексной идентичностью, которая может быть организована на основе экономических, социальных или гражданских интересов. Это структура, являющаяся связующим звеном между индивидом и государством и представляющая интересы индивида вне корпорации и внутри государства. Это объяснение суммирует позиции таких исследователей, как Брюс Браун, Дж. Баруди, Гарольд Верман и др.
2. Гарольд Дж. Берман. Западная традиция права: эпоха формирования: 2-е изд. - Москва: Изд-во Московского университета, 1998, с.210.
3. П.Гиро. Частная и общественная жизнь римлян. - с.311 [Электронный ресурс] http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Giro/index.php
4. Согласно французскому историку Robert Delort, которого цитирует Овидиу Дрымбэ, в средние века корпорации назывались *metiers* и *guildes* во Франции и Нидерландах, *arti* в Италии, *ghilds* или *mysteries* в Англии, *Innungen, Gilden, Aemter* или *Gewerke* в Германии, *societas, communitas, Czeb* или *Zunft* в Трансильвании. Корпорация изготовителей свечей, зарегистрированная в Париже в 1061 году, считается первой признанной корпорацией, которая имела свой отдельный статус. См.: Ovidiu Drimba. Istoria culturii şi civilizaţiei. Vol.V. - Bucureşti: Editura Saeculum&Vestala, 1998, c.256.
5. Ibidem. c.254.
6. Ibidem.

7. Гарольд Дж. Берман. Указ. соч., с.211.
8. Ibidem, с.211-212.
9. Ovidiu Drimba. Op.cit., с.258.
10. Ibidem, с.256.
11. Fernand Braudel. Timpul lumii. - Bucureşti: Editura Meridiane, 1989, vol.I, с.166-167. Французская версия книги под названием Civilisation matérielle, économie et capitalisme XVe – XVIIIe siècle была опубликована в Париже в конце 70-х гг. предыдущего столетия.
12. Ibidem, с.167.
13. Кокырлэ П.С. Ремесленные цехи городов Молдавии и некоторых стран Европы в эпоху феодализма // Молдавский феодализм: общее и особенное. - Кишинев: Штиинца, 1991, с.238.
14. Ibidem, с.236-237.
15. Ibidem, с.263.
16. Robert Hessen. In Defense of the Corporation. - Standford: Hoover Institution Press, 1979, с.6.
17. П.С. Кокырлэ. Указ. соч., с.257.
18. Ibidem, с.244-245.
19. Ibidem, с.258-259.
20. Люсьен Февр. Бои за историю. - Москва: Наука, 1991, с.196.
21. Ibidem, с.197.
22. П.С. Кокырлэ. Указ. соч., с.240.
23. Гарольд Дж. Берман. Указ. соч., с.366.
24. Ibidem, с.367.
25. Ovidiu Drimba. Op.cit., с.262.
26. Williams Roy. Making Societies: The Historical Construction of our World. - Pine Forge Press, 2001, с.125.
27. Ovidiu Drimba. Op.cit., с.259-260.
28. Ibidem, с.259.
29. Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Şerban Papacostea, Pompiliu Teodor. Istoria României. - Bucureşti: Editura Enciclopedică, 1998, с.170.
30. Bruce Brown. The History of the Corporation. - BF Communications Inc., 2003 [Электронный ресурс] http://astonisher.com/archives/corporation/corporation_ch9.html
31. П.Гиро. Указ. соч., с.313 [Электронный ресурс] http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Giro/96.php
32. Bruce Brown. Указ. соч., [Электронный ресурс] http://astonisher.com/archives/corporation/corporation_ch9.html
33. Гарольд Дж. Берман. Указ. соч., с.339.
34. Ibidem, с.341.
35. Robert Hessen. Указ. соч., с.6.
36. Phillipe Ariès, Georges Duby. Istoria vieţii private. - Bucureşti: Editura Meridiane, 1995, vol.III, с.351.
37. Bruce Brown. Указ. соч. [Электронный ресурс] http://astonisher.com/archives/corporation/corporation_ch9.html
38. Гарольд Дж. Берман. Указ. соч., с.367.
39. Robert Hessen. Указ. соч., с.7.
40. В.Л. Макаров. Социальные технологии устойчивого развития муниципального образования [Электронный ресурс] http://www.odin.ru/img/2005/04/Doklady/Makarov.doc
41. О.В. Богатова. О культе Кибелы в Италии и римских провинциях. Коллегия дендрофоров: религиозное сообщество и профессиональное объединение. Публикации Центра антиковедения СПбГУ [Электронный ресурс] http://www.centant.pu.ru/centrum/publik/confcent/1996-11/bogatov.htm
42. Ibidem.
43. Laurent de Vargas говорит о существовании нескольких регламентов ордена тамплиеров, в том числе и секретного. Laurent de Vargas. Istoria secretă a templierilor. - Bucureşti: Pro Editura, f.a., с.19-21.
44. Ibidem, с.224.
45. Phillipe Ariès, Georges Duby (coord.). Op.cit., с.67 и след.
46. Ibidem.
47. Williams Roy. Указ. соч., с.127.

Статья подготовлена в рамках исследовательского проекта "Индивид и корпорация" при поддержке центра CASE (Беларусь).

Prezentat la 13.06.2007

ВЛИЯНИЕ ЧАСТНОГО И ПУБЛИЧНОГО ПРОСТРАНСТВ НА ПРОЦЕСС ПОЯВЛЕНИЯ КОРПОРАЦИИ

Светлана СУВЕЙКЭ

Кафедра истории румын и антропологии

Articolul este dedicat procesului formării corporaţiei ca formă a instituţiilor publice. Corelaţia strânsă dintre individ, cultură şi societate a dat naştere corporaţiei, prototipurile căreia s-au format la interferenţa spaţiilor privat şi public. Corporaţia reprezenta un mediator dintre individ şi societate, numai în cadrul ei individul se simţea protejat şi în siguranţă.

The individual, culture and society are inseparable components that form a socio-cultural trinity. From the ancient period of history the cultural factors played an important role in the creation and development of public institutions. The private and public spheres had a great impact on the formation and evolution of the prototypes of the modern corporation, such as guilds and trades, boroughs and religious brotherhoods. Corporation is a kind of mediator between the individual and the society, between private and public life.

During the ancient and medieval times both spheres developed closely to each other, and the barrier between them was very fragile. The private life was synonym to the family life, where relations were characterized by intimacy and subjectivity, while the public sphere was rationale and objective. People there became citizens, workers, clients and students, and they felt the need to be protected. The individual could be easily driven away from the public life. That is why people made efforts to be part of a corporation that was able to protect and secure its members.

Питирим Сорокин писал, что личность, общество и культура представляют собой неразрывную триаду. Эти составные социокультурного взаимодействия неотделимы друг от друга: «1) личность как субъект взаимодействия; 2) общество как совокупность взаимодействующих индивидов с его социокультурными отношениями и процессами и 3) культура как совокупность значений, ценностей и норм, которыми владеют взаимодействующие лица, и совокупность носителей, которые объективируют, социализируют и раскрывают эти значения» [1]. Не существует личности как социума без соответствующей культуры и общества, как и невозможно существование культуры и общества без личностей. Таким образом, исследование каждого из вышеназванных элементов тесно связано с социокультурными факторами, в рамках которых они развивались.

В последние годы, по примеру 1940-1950-х гг., появляются работы, в которых анализируется роль социокультурных факторов как катализаторов или препятствий прогресса. Так, авторы сборника *Culture Matters* затронули такие темы, как соотношение ценностей и прогресса, универсальность ценностей и западный «культурный империализм», география и культура, соотношение культуры и учреждений, а также тему культурного прогресса [2]. Культура включает универсальные ценности, которые пересекают пространства и находят – или не находят – свое место в конкретном географическом, политическом или этническом ареале. В то же время, конкретное социальное пространство имеет свои отдельные ценности, основанные на традициях этнического, религиозного, политического, экономического и культурного характера. Например, о соотношении культуры и институтов Даниель Етунда-Мангель писал, что культура есть мать, а учреждения – ее дети [3]. Именно культура стоит у истоков появления и изменений институтов, играющих определенную роль в экономической, политической и социальной сферах, формируя публичное пространство. Одним из таких институтов является корпорация – одна из форм частного и социального взаимодействия.

Исследования последних лет указывают на тот факт, что на протяжении истории культурные факторы непосредственно влияли на особенности возникновения и формирования различных корпораций. Начиная с античного периода, отмечается сосуществование общественных структурных форм двух типов: *гражданских*, политического характера, являвшихся общепризнанными и включавших полноправных граждан общества; *религиозных*, экономического характера, восполнявших пробелы в общественных связях и включавших «те разряды населения, которым не посчастливилось своевременно обрести права гражданства» [4]. Одной из важнейших сторон духовной жизни общества была религия, со всеми церемониями и обрядами, отстранение от участия в которых имело болезненные последствия.

Рабы, переселенцы, родившиеся от браков граждан с негражданками, вольноотпущенники и другие категории населения, которые по различным причинам не могли быть полноправными членами гражданского общества и пользоваться всеми его правами и привилегиями, как раз и составляли последнюю из вышеназванных категорий. Будучи лишенными права участвовать в деятельности институтов государственной власти, они искали альтернативы для самовыражения и защиты своих интересов. К так называемой «негражданской массе» следует отнести и тех граждан, которые чувствовали себя скованными в рамках государства.

В античной культуре частная жизнь не была отделена от общественной. В.П.Козырьков отмечает, что все те элементы жизни, которые мы относим к приватной сфере (любовь, семья, дом и др.), регламентировались и подлежали общественному обсуждению [5]. Отношения граждан и государства были прямыми и непосредственными. Вопросы, которые решались в общественной сфере, имели непосредственное отношение к частной жизни граждан: война и мир, хлебная и торговая политика, организация празднеств и театральных представлений, распределение пошлин, организация общественных работ и т.д. Вопросы частной жизни (например, наследование имущества) находились в ведении государства. Следует отметить, что не существовало частных судов или других посреднических организаций. В государственной жизни полиса участвовал каждый взрослый мужчина, пользующийся правами гражданства, который имел навыки грамотности, военные навыки или ораторскую подготовку.

Государству были необходимы сформировавшиеся личности. Эти качества могли быть достигнуты на основе форм частной жизни. Так, хозяин частного хозяйства (ойкоса) одновременно выступал и как организатор хозяйства (ойконом), и как гражданин (политес). Хотя было распространено невмешательство в дела домашние, хорошим гражданином считался не только тот, кто отличался активностью, но и тот, кто умел хранить отцовское наследство, не отличался мотовством и расточительностью. Хороший хозяин ойкоса расценивался как хороший гражданин, и, наоборот, плохой ойконом не мог быть хорошим политиком. Управление домом и участие в общественных делах расценивались как однопорядковые способности. Таким образом, участие в гражданских делах, личная политическая активность граждан полиса являлась исторически необходимой формой их жизнедеятельности и вытекала из зависимости частных хозяйств от наличия развитой государственной жизни, обеспечивающей их существование (экономическую и военную безопасность).

В период кризиса полисного устройства, когда происходит поиск новых форм государственной власти, мыслители Древней Греции обсуждают такие понятия, как индивидуализм и коллективизм. Так, в модели Платона частная собственность и семья считались порождающими эгоизм (сочетающийся с индивидуализмом) и наносящими вред обществу. Характеризуя общественную жизнь в городах-полисах, Платон отмечал, что в ней есть нечто, что не регулируется государством, выходит за его рамки. Эту часть общественной жизни он обозначал частной жизнью, используя в связи с этим понятие «частное общество» и другие термины, близкие по смыслу к вышеназванному. Развитие этой мысли последователями Платона приведет к созданию одной из основополагающих теорий социологии – концепции гражданского общества.

Аристотель также отождествлял общество и государство, но он структурирует общественные взаимодействия людей, выделив в них, наряду с политическими, отношения этического характера, которые являются производными от политических. Аристотель четко отличал государство, поселение, племя, род и семью, оценивая государство в качестве основной образующей общество формы, но не исключал возможности появления иных общностей людей.

Постепенно происходит переход от архаической «культуры стыда» к классической «культуре вины» [6]. Так, в Греции времен архаики старая родовая организация как носитель законности и нравственности распадалась, переставая защищать индивида, который был вынужден обратиться к богам, «ожидая от них справедливого решения, наказания злых и награды добродетельным» [7]. Ни одно дело не начиналось без того, чтобы не обратиться к богам за советом и благословением.

Среди первых работ, которые посвящены тематике частной жизни в период античной цивилизации, следует отметить сборники, составленные французским историком и филологом Полем Гиро, *Частная и общественная жизнь греков* (1890) и *Частная и общественная жизнь римлян* (1893) [8]. С целью всестороннего освещения жизни римлян, составитель использует выдержки из произведений выдающихся историков древности, таких как Тит Ливий, Полибий, Корнелий Тацит и др., а также высказы-

вания политических деятелей и ораторов – Катона Старшего, Цицерона, Юлия Цезаря, Траяна, Константина Великого. Там, где Гиро ощущает пробелы, он их заполняет комментариями своих соратников по перу Теодора Моммзена [9] и Фюстеля де Куланж [10].

Говоря о браке как неотъемлемой части института римской семьи, Гиро цитирует: «гражданская власть не вмешивается в подобного рода браки; но того же нельзя сказать о духовной власти», которая освящала свадьбу [11]. Положение женщины изменяется в период Римской Империи: «это уже более не рабыня, беспомощная и угнетенная, это матрона, мать семейства, почитаемая рабами, клиентами и детьми, пользующаяся уважением своего мужа, любимая всеми, хозяйка своего дома; ее влияние проникает даже на площадь народного собрания и в курию сената» [12]. Она разделяла со своим мужем заботы по управлению имуществом и заведованию домашним хозяйством. Автор подчеркивает важную идею, которая выявляет соотношение частного и публичного пространств через статус женщины: в противовес римскому праву, «влияние женщины проявлялось не только под сенью домашнего очага и в узком кругу семейной жизни. Женщина фигурирует на каждой странице римской истории. [...] Женщины высшего общества открыто вмешиваются в политические интриги, проявляя при этом свойственные им хитрость и упорство». Из того же источника мы узнаем, что женщины даже имели право создавать общества и избирать главу. Одно из таких обществ носило название «общества для распространения стыдливости». Случалось, что такие организации вмешивались в муниципальные дела и играли в них известную роль [13].

В средние века частная и публичная жизнь приобретают новое оформление. Французские историки Филипп Арие и Жорж Дюбуи, яркие представители Школы Анналлов XX века, пытаются определить место концепции частной жизни в юрисдикции раннего средневековья. Так, авторы известной многотомной работы *Histoire de la vie privée* подчекивают тот факт, что на перепутье I и II тысячелетий начинается нашествие частного, составляющего одну из основных характеристик «феодальной революции» [14]. Если в античном Риме *publicus* означало принадлежащее народу, то что открыто и явно, то уже в Галлии раннего средневековья – то, что принадлежало королю. Частная жизнь была синонимом семейной жизни, с ее интимностями и взаимным доверием, основным объектом которой был индивид. В XI-XIII вв. автономия семьи ограничивалась родственными отношениями. В работе *La Société féodale* Марк Блок подчеркивает тот факт, что было бы ошибочным считать, что брак составлял основу семьи. Женщина только наполовину принадлежала своему мужу; она являлась той частью семьи, от которой зависела степень ослабления родственных отношений в начале XIII в., когда происходит ослабление родственных уз. Таким образом, частная жизнь являлась сферой, где семья и родственные узы конкурировали между собой [15].

Если говорить о публичной сфере, участие в ней ассоциировалось с понятием *patria* (родина) в широком смысле этого слова; частная же сфера ассоциировалась с более конкретными терминами, такими как *curtis* (стена, забор или ограда). Они ограждали основной объект, связанный с частной сферой – дом, внутри которого находились *res privatae*, *res familiars*: личное имущество, вещи, но самое главное – члены семьи. В.П.Козырьков говорит о переходе от диффузного частного и публичного к их своеобразному симбиозу [16]. Частная жизнь сохраняет свой прозрачных характер через институты исповеди и покаяния, через личных слуг. Отсутствие внутренних стен в строительстве домов также говорит о том, что еще не существовало отдельного пространства для членов семьи. Частная сфера характеризуется преобладанием родовых отношений над личными, роль семьи в формировании личности – второстепенная. Все, что было связано с частной жизнью, совершалось на основании обычаев и официальных законов. «Частная жизнь в средние века существовала, – отмечает В.П.Козырьков, – но «в сожительстве» с публичной жизнью [...], поэтому можно говорить только о квазичастности сферы приватного» [17]. Граница между публичным и частным пространствами была очень хрупкой. Индивида могли с легкостью исключить или изгнать из публичной жизни, но он также сам мог принять решение на время удалиться в частное пространство [18].

Вильямс Рой, сравнивая частную сферу с публичной, отмечает отличия в характере социальных отношений, которые разворачиваются в той или иной сфере. Так, в приватной сфере социальные отношения носят эмоциональных характер. Частная жизнь характеризуется интимностью и субъективностью, люди делятся своими мыслями и чувствами, ожидая того же самого от своих близких. Частная жизнь, где человек снимает маску публичной жизни и становится самим собой, принадлежит семье и друзьям.

В публичной жизни, к которой относятся все «нон-семейные» учреждения, люди проявляют только часть себя, то есть то, что считают приемлемым в данной ситуации. Публичная сфера рациональна и объективна, в ней люди принимают соответствующие роли: гражданина, служащего, клиента или студента. Именно развитие капиталистических отношений, которые отделили пространства семьи и работы, Вильямс Рой считает основной причиной разделения публичной и частной сфер [19].

Выход из частной жизни предполагал открытие нового мира, полного неопределенности и преград. В этих условиях возникают сословно-корпоративные формы частной реальности: цехи, городские общины или муниципии, религиозные братства, «в которых личная частная жизнь подвергается регламентации с точки зрения частных интересов организации» [20]. Корпорации отождествляют элементы приватной и общественной жизни, они являются своего рода посредниками между индивидом и внешним миром, между частной жизнью и общественной. Поэтому, будучи членом корпорации, индивид чувствует себя уверенно и комфортно.

Литература:

1. Питирим Сорокин. Человек. Цивилизация. Общество. - Москва: Изд-во политической литературы, 1992, с.218.
2. Lawrence E.Harrison, Samuel Huntington (Eds.). Culture Matters: How Values Shape Human Progress. - New York: Basic Books, 2000, c.xxi.
3. Ibidem, стр.xxviii.
4. Э.Д. Фролов, Е.В. Никитюк, А.В. Петров, А.Б. Шарнина. Альтернативные социальные сообщества в античном мире. - СПб, 2002, c.5 [Электронный ресурс] // www.centant.pu.ru/centrum/publik/books/assam/11.htm
5. В.П.Козырьков. Частная жизнь личности и приватизация культуры // Вестник Нижегородского ун-та. Серия «Социальные науки». Вып.1(2), 2002 [Электронный ресурс] // www.auditorium.ru/books/6256
6. Ibidem.
7. К.Куманецкий. История культуры Древней Греции и Рима. - Москва: Высшая школа, 1990, с.71.
8. Книга «Частная и общественная жизнь римлян» П.Гиро доступна в электронном варианте на сайте: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Giro/index.php
9. Немецкий историк Theodor Mommsen написал капитальный труд «История Рима» (Römische Geschichte), в 5-ти томах, недавно переизданный на русском языке. (Ст-Петербург: Наука, 2005), а также работы по римскому конституционному праву и римскому уголовному праву.
10. Французский историк Fustel de Coulanges уделял особое внимание исторической методологии, ища новые интерпретации античному периоду, которые представляет в работе La Cité Antique. Étude sur Le Culte, Le Droit, Les Institutions de la Grèce et de Rome. - Paris, 1864.
11. П.Гиро. Частная и общественная жизнь римлян, с.58 [Электронный ресурс] http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Giro/index.php
12. Ibidem, с.67-68.
13. Ibidem, с.71.
14. Phillipe Ariès, Georges Duby (coord.,). Istoria vieții private. - Bucureşti: Editura Meridiane, 1995, vol.III, c.25.
15. Ibidem, с.202.
16. В.П.Козырьков. Указ. соч., с.3.
17. Ibidem, с.4.
18. Ibidem, с.6.
19. Williams Roy. Making Societies: The Historical Construction of our World. - Pine Forge Press, 2001, c.123.
20. Ibidem.

Статья подготовлена в рамках исследовательского проекта "Индивид и корпорация" при поддержке центра CASE (Беларусь).

Prezentat la 13.06.2007

 ISSN 1857-209X

TENDINȚE EUROPENE ÎN ASIGURAREA CALITĂȚII CULTURII ŞI EDUCAȚIEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ŞI ROMÂNIA

Mariana ȚÎBULAC

Catedra Istoria Românilor şi Antropologie

The Council of Ministers of the Council of Europe proclaimed 2005 "European Year of Citizenship through Education". The Council of Europe wishesd to highlight how crucial education is to the development of citizenship and the quality of participation in cultural and public life, notably of the young generation.

The present study makes a thorough analysis of the cultural - academic relations between Moldova and Romania in the years following the fall of communism in Eastern Europe. Education is a formidable instrument for co–operation with European neighbours. The European Cultural Convention offers to neighbouring countries a framework for partenership based on common principles, as well as knowledge, experience and practical instruments for managing educational diversity.

Politica educaţională a Uniunii Europene are ca obiectiv creşterea competitivităţii sistemelor educative ale tuturor statelor-membre. Actualmente, reforma educaţională se fundamentează pe „valorile europene". Convenţia culturală europeană defineşte cadrul activităţilor Consiliului Europei în materie de educaţie, cultură, patrimoniu, sport şi tineret, atât pentru România, cât şi pentru Republica Moldova.

Republica Moldova a aderat la Convenţia culturală europeană la 24 mai 1994 [1]. Programele Consiliului Europei în materie de educaţie şi de cultură sunt administrate de Consiliul pentru cooperare culturală (CDCC), ajutat în această misiune de patru comitete specializate însărcinate cu învăţământul, învăţământul superior şi cercetarea, cultura şi, respectiv, cu patrimoniul cultural. Studiile dedicate dimensiunii culturale şi spirituale a Europei au arătat că integrarea economică nu este suficientă pentru a asigura coeziunea politică şi culturală [1].

Lipsa contactelor care s-a agravat în ultimul deceniu, în ambele teritorii, mai mult în Republica Moldova, s-a simţit intens atât în cultură, cât şi în educaţie. Dacă aceste state înfrăţite nu au avut acces în deceniul amintit (numit cel al dictaturii române), la cultură, civilizaţie, învăţământ european, nimic din ceea ce s-a creat nu a fost cunoscut dincolo de graniţele acestora, şi acum au enorm de recuperat. Marea lor şansă în acest plan a fost existenţa câtorva nume care au intrat în patrimoniul cultural, educaţional, universal, constituind aşadar premise favorabile acţiunilor de promovare a educaţiei româneşti, printr-o strategie adecvată şi o solidaritate instituţională.

Educaţia pentru drepturile omului şi calitatea de cetăţean activ şi responsabil sunt de o însemnătate crucială pentru dezvoltarea democraţiilor pluraliste europene. Consiliul Europei a întreprins realizarea unei serii de programe speciale pentru a ajuta Republica Moldova, precum şi ţările în tranziţie democratică, să dezvolte noi programe de studii şi învăţământ privind aceste subiecte esenţiale. Un număr important de factori decizionali şi de educatori au urmat o pregătire în acest sens în noile democraţii. Acest proiect defineşte modul în care şcolile secundare trebuie să-i pregătească pe tineri pentru studii, calificare, muncă, mobilitate, timp liber şi pentru viaţa de toate zilele.

În acest sens a fost publicat un „Ghid al învăţământului secundar în Europa" constituit din monografii descriind situaţia fiecărei ţări europene [1].

Introducerea dimensiunii europene în programele de învăţământ a fost ilustrată de o serie de publicaţii care dau exemple de iniţiative concrete; de altfel, a fost elaborat material pedagogic privind diverse teme europene. În sfârşit, a fost înfiinţată o reţea de agenţii naţionale cu misiunea de a promova legăturile şi schimburile de experienţă şcolară. Acest proiect a intrat în faza de difuzare a concluziilor sale prin intermediul seminariilor naţionale şi regionale. Această activitate subliniază rolul de forum european privilegiat pe care îl are Consiliul Europei în privinţa problemelor din domeniul politicilor educaţionale abordate din perspectiva securităţii democratice şi a coeziunii sociale.

Activitatea dată are scopul de a contribui la reglementarea problemelor de actualitate, şi îndeosebi să evidenţieze tendinţele, orientările şi alternativele politicilor educaţionale din statele-membre, să faciliteze la scară europeană dialogul dintre partenerii implicaţi (factori decizionali, personal educativ, părinţi, ONG-uri), printr-un schimb de informaţii şi prin difuzarea noilor idei şi a exemplelor pozitive. Direcţiile ce sunt urmărite în rapoartele publicate cuprind următoarele probleme: violenţa în şcoală, provocările predării ştiinţelor, noile tehnologii şi şcoala, egalitatea în şcoală, strategii ale reformelor educaţionale.

Noul concept de calitate a educației, centrat pe client şi evolutiv, are, în mod evident, o profundă şi semnificativă încărcătură culturală. Un anumit nivel sau grad de excelență, cât de „bună” este o şcoală sau educația, nu se pot defini în sine, ci în funcție de valorile promovate, de tradițiile şi de situația concretă din fiecare societate. Mai mult decât atât, definiția calității depinde şi de politicile şi strategiile de reformă: o şcoală „bună” este cea care funcționează şi, mai ales, care se dezvoltă în direcțiile preconizate prin respectivele curriculum-uri.

Prin urmare, documentele europene oficiale menționează explicit legătura dintre modul de concepere a „calității educației” şi valorile asupra cărora partenerii vecini pun preț. Un viitor sistem european de asigurare a calității va trebui să fie fundamentat pe valori comune dintre care să derive criterii, standarde şi indicatori comuni. Inițiative în acest sens există de circa un deceniu, dar rezultatele concrete au apărut abia în ultima perioadă, mai ales în urma demarării Procesului Bologna. În anul 2000 a apărut documentul european „Recomandarea Parlamentului şi Consiliului privind cooperarea europeană în evaluarea calității educației şcolare” [4], care recomandă ca statele-membre ale Uniunii Europene să sprijine îmbunătățirea calității educației şcolare prin:

- Sprijinirea şi, acolo unde este cazul, stabilirea unor sisteme transparente cu obiective de calitate.
- Încurajarea autoevaluării ca metodă de învățare şi dezvoltare instituțională, ca parte a unui sistem echilibrat care îmbină autoevaluarea cu evaluarea externă. Clarificarea scopurilor şi condițiilor pentru autoevaluare la nivelul unităților şcolare şi asigurarea compatibilității modului de abordare a autoevaluării cu restul cadrului legislativ.
- Sprijinirea şi dezvoltarea sistemelor de evaluare, monitorizarea, oferirea de sprijin metodologic şi încurajarea autoevaluării, oferirea unei imagini independente a instituției de învățământ, asigurând, totodată, permanența procesului de dezvoltare şi optimizare.
- Asigurarea asumării responsabilității comune pentru dezvoltarea şi optimizarea instituțională.
- Sprijinirea formării manageriale şi în domeniul autoevaluării cu scopul diseminării eficiente a exemplelor de bună practică şi a noilor instrumente de autoevaluare.
- Formarea rețelelor de sprijin reciproc şi dezvoltarea evaluării externe.
- Încurajarea cooperării dintre autoritățile responsabile pentru calitate în educația şcolară şi promovarea rețelelor europene.

Cooperarea inițiată va acoperi următoarele arii:

a) schimbul de informații şi experiențe;

b) dezvoltarea unor sisteme de date în vederea comparării punctelor tari, a slăbiciunilor şi a bunelor practici;

c) promovarea contractelor internaționale dintre experți.

În acelaşi document pot fi identificate toate direcțiile care prefigurează cadrul comun european al asigurării calității educației: învățarea permanentă, individuală şi organizațională, cooperarea internațională, implicarea tuturor actorilor educaționali în definirea şi asigurarea calității, promovarea responsabilității etc.

Aceste direcții vor trebui luate în vedere în procesul constituirii sistemelor naționale de management educațional. Alinierea dată este necesară, pe de o parte, pentru a asigura o integrare reală şi funcțională, din punct de vedere educațional, a României şi a Republicii Moldova în Uniunea Europeană şi, pe de altă parte, pentru ca inițiativele româneşti din acest domeniu să fie susținute atât teoretic, cât şi metodologic. Numai o astfel de fundamentare va putea garanta coerența, consistența şi continuitatea reformei educaționale, dincolo de ambițiile politice sau personale.

La nivelul activității de educație, dezvoltarea constituie funcția centrală, de maximă generalitate, care are un caracter obiectiv. Realizarea sa într-o anumită direcție, pozitivă, angajată într-un context determinat, în special în cadrul instruirii şcolare, depinde de calitatea obiectivelor propuse.

Lumea contemporană este într-o continuă căutare şi transformare, căutare continuă pentru a găsi soluții în sporirea calității vieții fiecăruia şi a tuturor. Viitorul educației trebuie căutat în necesitatea oricărei societăți de a-şi crea un ideal de personalitate care să asigure progresul social, cultural şi economic. Educația a fost dintotdeauna unul dintre elementele principale ale menținerii unei culturi şi de dezvoltare socială.

În prezent, educația este considerată unul dintre pilonii esențiali ai edificării unei societăți dezvoltate bazate pe cunoaştere. Deşi formele şi modalitățile de cunoaştere s-au diversificat foarte mult, educația rămâne una dintre căile esențiale.

În contextul societăților bazate pe cunoaştere, sistemul educațional redobândeşte un rol central, iar educatorul, profesorul, redevine unul dintre principalii actori social-culturali.

Una din preocupările constante ale instituțiilor de învățământ superior, situate în aria spațiului românesc, (subliniem aici preocupările Universității "Valahia" din Târgoviște, alături de cele din Iași, București și Chișinău), în contextul integrării europene și alinierii la standardele educaționale propuse, o reprezintă întărirea și diversificarea cooperării internaționale [5].

Sprijinirea inițiativelor, programelor și mai ales colaborarea instituțiilor și a creatorilor de cultură contribuie mult la prezentarea convingătoare și eficace a valorilor educaționale românești peste hotare. Pentru a desfășura o activitate viabilă în acest sens, s-au creat Departamente pentru Relații Internaționale, a căror misiune de bază constă în inițierea, derularea și finalizarea proiectelor interuniversitare europene, cu sprijin integral sau parțial din partea comunității europene. Începând cu anul 1998, Universitățile au fost acelea care au deschis calea colaborărilor în parteneriat la proiectele europene, prin implicarea lor în diverse programe, precum ar fi: TEMPUS, SOCRATES, ERASMUS, Leonardo DA VINCI, George SOROS etc. În ceea ce privește colaborarea științifică a instituțiilor universitare, putem menționa apartenența lor la rețeaua Institutului de Cercetări pentru Dezvoltare Internațională și Agenția Internațională a Francofoniei [6].

Pe lângă toate acestea, instituțiile de învățământ sunt semnatarele unor acorduri de colaborare științifică între ele, depunând eforturi maxime pentru a face ca fiecare instituție individual să devină una de prim rang, competitivă atât pe plan național, cât și european, o garanție a calității pentru tânăra generație.

La moment este apreciată drept reală și valabilă ideea că aspectele cultural-educaționale reprezintă resursa de dezvoltare a tineretului studios, factorul de coeziune fiind foarte important. Mesajul tuturor instituțiilor culturale este unul pacifist, de progres și de armonie prin cultură și educație, de întărire a identității prin absorbția valorilor de comunitate, de cultivare și promovare a propriilor tradiții și valori care nu vor înceta să îmbogățească zestrea spirituală a patrimoniului cultural-educațional [1].

Diversele activități desfășurate în cadrul instituțiilor educaționale, mai ales referindu-ne la orele de istorie, acestea accentuează dimensiunea civică a integrării elevului/ studentului în societate, sunt un instrument eficace în domeniul educației pentru drepturile omului, dezvoltă gândirea critică față de informația și imaginea percepută. Putem menționa deci că calitatea învățământului este înțeleasă în multe feluri, în funcție de gradul de pregătire și de interese pe care le au cei care au misiunea asigurării ei.

În ceea ce privește analiza procesului de colaborare dintre cele două state frățești, în acest domeniu, a fost nevoie ca ambele părți să depună mari eforturi atât culturale, cât și diplomatice și politice întru estomparea divergențelor și promovarea unui dialog constant, care să stipuleze relațiile reciproce [8].

Practica istorică a demonstrat că Republica Moldova poate să se dezvolte și să avanseze în toate domeniile vieții numai în cadrul colaborării fructuoase cu România. Actualmente este necesară dezvoltarea relațiilor diplomatice dintre cele două state românești, întemeiate pe valorile comunității de limbă, de neam și de istorie, pe respect și asistență reciprocă în domeniul politic, economic, în scopul integrării cultural-educaționale [9]. Trebuie recunoscut faptul că tendința acestor țări în domeniul educațional, cât și cel cultural este de a veni spre Europa cu ceea ce este clasic și actual [10], accentuând lucrurile pe contemporaneitate, pe diferența și pe unitatea existentă între educația Europei și educația promovată atât în România, cât și în Republica Moldova.

Referințe:

1. Buletinul Biroului de informare al Consiliului Europei în Moldova. - 2005. - Chișinău. - Nr.1. - P.3.
2. Iosifescu Șerban. Tendințe europene în asigurarea calității educației // Tribuna învățămîntului. - 2006. - București. - Nr.869. - P.11.
3. Buletinul Biroului de informare al Consiliului Europei în Moldova. - 2002. - Chișinău. - Nr.3-4. - P.5.
4. Iosifescu Șerban. Op. cit., p.11.
5. Ion Cucui. Participarea Universității „Valahia" din Târgoviște la proiectele inter-universitare europene // Diversitate și identitate culturală în Europa / Coordonator Petre Gheorghe Bîrlea. - Tîrgoviște: Editura Biblioteca, 2004, p.9.
6. Ibidem, p.12.
7. Arghir Viorica. Regiuni, culturi și dezvoltare economică sustenabilă: contribuția etnologiei europene // Diversitate și identitate culturală în Europa, p.20.
8. Solomon Constantin. Colaborarea Republicii Moldova cu România (1990-2006) // Destin Românesc. - 2001. - Chișinău; București. - Nr.4. - P.126.
9. Ibidem, p.126.
10. Batali Luminița. E deosebit de important să facem cunoscută creația contemporană / Interviu cu Președintele României, Traian Băsescu // Observator Cultural, nr.73 (330), 20-26 iulie 2006, p.20.

Prezentat la 28.09.2007

CONDIȚIA EPISTEMICĂ ÎN ŞTIINȚELE SOCIOUMANE MODERNE

Eudochia SAHARNEANU

Catedra Filosofie şi Antropologie

Au début du XXe siècle les sciences ont connu un développement explosif et ont ouvert de nouvelles perspectives sur le monde, sur la condition de l'homme. Certains philosophes se sont posé la question de savoir s'il était possible d'isoler des faits d'observation, bases de la généralisation et de la connaissance. La philosophie comme discipline a le rôle de déterminer et de proposer au public les réalisations scientifiques. La philosophie cultive et détermine les capacités de jugement chez l'homme; elle représente aussi une construction méthodologique pour les sciences sociales.

L'article analyse la condition epistémologique en sciences sociales. Il identifie la capacité des sciences sociales à jouer un rôle significatif dans la compréhension de la condition humane.

Războaiele mondiale, totalitarismul şi naționalismul din secolul al XX-lea nu au fost doar nişte evenimente care, pentru noi cei de la început de secol XXI, să fie o oarecare pagină din manualul de istorie. Acest „cutremur al lumii moderne" a distrus temeliile „lumii patriarhale" şi a dizolvat credința în cei trei piloni: Dumnezeu, Stat, Familie. Acestea nu înseamnă că astăzi noi nu avem stat, familie sau biserică, ci faptul că a fost subminată puterea pe care ele o aveau prin pierderea încrederii, temeiniciei şi modelului pe care ele îl promovau. Astfel spus, ele nu mai au „priză la public". În lucrarea sa *Critica rațiunii cinice*, P.Sloterdijk, filosof şi eseist contemporan, menționează că de un secol filosofia ar vrea să moară şi nu poate. Şi asta pentru că nu şi-a împlinit misiunea: marile teme nu au fost altceva decât pretexte, jumătăți de adevăr. Începând cu Timpurile Noi, atunci când a fost lansat diftongul *Cunoaşterea este putere,* când filosofia a devenit una de catedră, se sfârşeşte tradiția clasică a marilor teme în filosofie. „ ... Începând cu secolul al XIX-lea ... aveau să se ridice ştiințele moderne şi teoriile asupra puterii: politologia, teoria luptei de clasă, tehnocrația, vitalismul..." [1]. Aceste schimbări au pus la încercare nu doar credințele cele mai sacre ale omului, ci şi filosofiile moştenite. Nu s-a mai putut face filosofie ca înainte. Din gândirea noastră au dispărut elanul conceptual sau extazele înțelegerii. Nu se mai pune problema iubirii de înțelepciune. Nu mai există cunoaştere al cărui prieten (philos) ne-am dori să devenim.

Pe de altă parte, ştiințele au cunoscut o dezvoltare explozivă, au adus noi perspective asupra omului şi lumii. S-a schimbat viața de zi cu zi, mediul înconjurător, relațiile cu ceilalți oameni, dar ironia schimbării este că ne pare rău după ce am pierdut – comunicarea (ne înconjoară mai multe „electrocasnice" decât prieteni). Mai recent, tehnologiile inteligenței artificiale pun în discuție chiar înțelegerea de sine consacrată a umanității, a valorilor sale intrinseci: Cunoaştere, Înțelegere, Acțiune. Puține dintre filosofiile trecutului au păşit dincoace de aceste experiențe, şi mai puține s-au putut adapta „minimalismului" şi „populismului", din gândirea contemporană, astăzi nu doar cola trebuie să fie *light,* ci şi gândirea să fie *digerată.* Marile teme anterioare au fost abandonate, academismul s-a uzat, nu mai există cercetare de dragul cercetării, ci de dragul salariului, Faust a fost înlocuit de un angajat. Filosofia a întârziat preluarea acestor experiențe şi a stăruit prea mult în moştenirea epocii, astăzi imaginea filosofului se suprapune imaginii vestitului luptător cu morile de vânt. „S-a creat, în orice caz, impresia că inițiativele filosofice majore aparțin doar trecutului, iar mari viziuni nu s-ar mai produce, în perioada postbelică a devenit aproape un loc comun convingerea că s-a intrat într-o epocă prolifică în înnoiri ştiințifice, dar săracă sau chiar sterilă filosofic" [2]. Filosofia devine accesibilă doar unui grup mic de oameni care se „specializează", nu se mai poate spune că ea este accesibilă unui mai mare format din cei ce, vag, sunt numiți „intelectuali", aşa cum se întâmplă la mijlocul secolului al XX-lea şi scrierile lor semifilosofice/semiliterare erau accesibile şi în afara acestei comunități. Astfel, filosofia şi-a impus o dilemă „să fie sau să nu fie ... academică", soluția este una simplă, astăzi când totul este show, trebuie să adăugăm „sare şi piper" filosofiei, dar să nu reducem discursul filosofic la o speculație de cafenea. Avem de ales între mai multe modele oferite de secolul XX: între Wittgenstein, Gadamer, Rorty, Habermas şi Heidegger, Foucault, Derrida şi ca să asigurăm succesul „formulei noastre" adăugăm puțină ancorare în realitate.

Filosofia nu are drept scop doar elaborarea cunoştințelor, ci şi acțiunea de promovare publică a acestora, urmărirea unui impact, a unei finalități care să clarifice şi să educe (în cel mai bun caz, să trezească interesul, să cultive spiritual, să ofere nişte exemple de gândire clară şi critică). Desigur însă că această cerință este

firească în sens instituţional, căci este nefiresc ca ea, filosofia, să nu „lucreze" pentru societate. Or, filosofia este singura capabilă să ofere tinerilor un suport valoric, tocmai prin posibilitatea de a abstractiza şi generaliza şi prin potenţialul creativ, de care dispune.

Aplicabilitatea filosofiei nu poate fi pusă în discuţie. În afară de faptul că filosofia este cea mai în măsură să ofere, ceea ce Socrate numea „cunoaştere de sine", ea oferă şi fundamente reale pentru orice proces de cercetare, nefiind important spre care ştiinţă este orientată aceasta. Marea filosofie este cea care poate oferi baze de la care porneşte o ştiinţă în toate direcţiile de cercetare sau aplicabilitatea ei. Formele ei pot fi diferite, dar fondul va rămâne întotdeauna acelaşi: profunzime, analiză şi respect pentru diferenţă.

Şi atunci, ce este astăzi filosofia şi cum apare ea în noua „haină de gală"? Unul dintre filosofii contemporani J.F. Lyotard vorbea despre sfârşitul marilor povestiri, sau a „metanaraţiunilor". O simplă operaţie de analiză ne demonstrează că astăzi ştiinţele nu mai pot veni cu un singur discurs unificator, care să le determine existenţa şi funcţionalitatea până la urmă. Pentru ca să fie eficient, un discurs ştiinţific trebuie să pornească de la analize sau realităţi evidenţiate de alte ştiinţe. Deci singura cale pe care mai pot merge astăzi ştiinţele este cea a interdisciplinarităţii, fapt pe care filosofii din Republica Moldova l-au înţeles rapid şi au ştiut să îl aplice cu maximă eficienţă. Este vorba despre concretizarea anumitelor direcţii de cercetare, furnizarea de noi cursuri, elaborate în spiritul paradigmei interdisciplinare etc.

Dezvoltarea tehnologiilor, acumularea de date şi informaţii a ajuns în punctul din care nu mai este posibil ca un singur om să poată analiza, sistematiza şi să creeze ceva nou. Tot mai mult se impune lucrul într-o echipă de cercetare, astăzi descoperirile sunt posibile doar dacă fenomenul este cercetat interdisciplinar, în plus pentru efectuarea unei cercetări, este necesar un spaţiu special amenajat şi utilat, în plus ştiinţa, ca activitate economică, se supune legii cererii şi ofertei, care guvernează piaţa, astfel pentru realizarea unei descoperiri, beneficiarul nu poate aştepta zeci de ani, căci ar putea să piardă din imagine, din profit etc. Toate aceste fapte fac imposibilă imaginea omului de ştiinţă impus de romantism (de factură faustiană), ci impune o altă imagine a profesionistului responsabil.

În altă ordine de idei, în condiţiile schimbării paradigmei educaţionale, racordării la orientările dominante în dezvoltarea învăţământului academic în ţările dezvoltate şi cu cerinţele înaintate de Uniunea Europeană, devine stringentă pregătirea specialiştilor în domenii noi, neexplorate radical în Republica Moldova. Astfel în tutela filosofilor din USM s-a început pregătirea specialiştilor în domeniul Antropologiei.

Poate apare în acest context întrebarea: de ce Antropologia este o specialitate derivată din Filosofie, dacă ea este catalogată ca fiind istorică sau psihologică, sau socială, biologică, prin excelenţă? Există două mari direcţii de răspuns în acest sens: primul priveşte maniera occidentală, care susţine că antropologia este astăzi cea mai avansată tehnologie umană. În Marea Britanie antropologia este considerată ştiinţa supremă. Occidentul îşi soluţionează problemele cu ajutorul antropologilor. Antropologia devine tehnologia umanitară a secolului al XXI-lea. Iar acest lucru este categorizat în filosofia contemporană drept consiliere filosofică sau dacă vom utiliza termenii socratici „examinarea vieţii". Pentru că antropologul contemporan nu se mai limitează la etnografie, etnologie sau psihologie, sau biologie, ci este orientat spre înţelegerea mecanismelor vieţii, desigur ca în baza descoperirilor făcute în alte ştiinţe.

Cea de-a doua direcţie porneşte de la o altă veşnică problemă filosofică: raportul dintre cultură şi natură, explorat de antropologul structuralist Claude Levi-Strauss. Înţelegerea culturii este forţa dominantă şi regulativă a oricărei relaţii interumane şi a sistemelor sociale complexe – obiectivul cel mai important al societăţii contemporane. Sarcina expusă poate fi realizată numai cu autorul antropologiei, ce va avea ca fond filosofia, pentru că filosofia este cea care oferă fundamente valabile pentru înţelegerea culturii, prin examinarea mentalului uman şi prin perspectivele interpretative pe care le oferă.

Câmpul de activitate al antropologilor este enorm. Motivul esenţial este că astăzi coexistă diferite grupuri etnoculturale, fiecare cu propriul stil de viaţă, propria viziune asupra lumii şi propriile puncte de vedere asupra anumitelor probleme. Numai un antropolog este în stare să înţeleagă esenţa acestor grupuri şi să dea interpretări corecte asupra fenomenelor ce au loc în societate – de la comunicare în interiorul organizării la organizarea unei campanii de publicitate. În era globalizării, antropologia devine promotorul efortului uman de a lupta cu terorismul, divergenţele de tip religios şi cultural, prin expertizarea lor, prin aplicarea unor tehnologii speciale, numite inginerie socială. Cu ajutorul lor, antropologii creează o panoramă vastă a existenţei umane, de la reconstituirea istoriei şi a formelor de socializare, până la rezolvarea problemelor de ordin practic, cu care se confruntă societăţile contemporane. Din această cauză, posibilităţile de angajare, după terminarea unei secţii de antropologie, sunt imense – de la consiliere politică la expertizarea organizaţiilor.

Unele dintre conceptele esențiale pe care se axează valorile fundamentale europene sunt toleranța, empatia, capacitatea de a rămâne diferit şi, totodată, de a oferi celuilalt posibilitatea de a fi o personalitate. Pentru a realiza astăzi o comunicare eficientă, este necesară o perspectivă interdisciplinară asupra problemei – lucru pe care îl poate realiza în toată complexitatea lui doar antropologia. Motivația acestui punct de vedere constă în cunoştințele profunde pe care le va oferi specialitatea deschisă nu numai a diferitelor culturi, ci şi analiza profundă a fenomenelor sociale şi politice, care au loc în plan național şi mondial.

Referințe:

1. Sloterdijk P. Critica rațiunii cinice. - Iaşi: Polirom, 2000, p.6.
2. Marga A. Filosofia lui Habermas. - Iaşi: Polirom, 2006, p.11.

Prezentat la 04.10.2007

 ISSN 1857-209X

CONCEPTE SOCIAL-POLITICE ÎN CRONOGRAFIA ROMÂNEASCĂ DIN SEC.XVI-XVII

Dumitru CĂLDARE

Catedra Filosofie şi Antropologie

Dans cet article l'auteur analyse certains concepts socio-politiques de la chronographie roumaine (XVI-XVII-e siècles) exposés par les chroniqueurs Gr.Ureche, M.Costin, I.Neculce dans "La chronique du Pays Moldave", "L'histoire du Pays Roumain" etc. concernant les faits et les événements historiques, la véridicité historique, le progrès et le déclin de la société, le cours des années et la vie des dirigeants régnants, les perspectives de l'évolution de la société, la continuité, l'irréversibilité, le gouvernement divin, les transformations quantitatives et qualitatives, la physionomie sociale, la négation de la négation, la barbarie.

Autorii cronicilor româneşti din perioada istorică respectivă au gândit istoria ca un triumf al raţunii asupra neştiinţei, care în „mare ocară" cufundă „neamul acesta", şi au propus asemenea interpretări ale fenomenului istoric care prin semnificaţiile dezvăluite au prelungire în actualitate. Ei au scris istoria neamului românesc cu obiectivitate ştiinţifică şi fundamentată, pe demonstraţii ample, ca o replică dată detractorilor istoriei neamului, care, pe bază de „basne", încearcă să denigreze şi să înjosească demnitatea poporului nostru [1].

Descriind originea romană a neamului românesc, viaţa domnitorilor şi cursul anilor, cronicarii Nicolaus Olahus, Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce şi Constantin Cantacuzino au evidenţiat continuitatea de evenimente mari şi mici, mai importante şi mai puţin importante, dar care, în ansamblu, cuprind viaţa poporului, destinele Ţărilor Române (*Letopiseţul Ţării Moldovei, Istoria Ţării Româneşti* etc.). Între operele acestor cărturari există o anumită legătură firească, care, în esenţă, reprezintă o continuitate istorică obiectivă în timp şi spaţiu. Gândurile şi generalizările din operele cărturarilor depăşesc cu mult simpla expunere a evenimentelor şi faptelor istorice din lucrările predecesorilor lor. Cronicile cuprind etapele şi momentele cruciale din istoria neamului românesc, aflat în avânt şi declin, progres şi regres; luptele permanente pentru scaunul domnesc şi schimbările dese ale domnitorilor, mărirea unora şi decăderea altora, patriotismul şi trădările de ţară, conduita morală şi faptele creştine sau amoralitatea şi săvârşirea de păcate. Şi dacă aprofundăm teza, de filosoful german Hegel, că în cel mai larg sens filosofia este însăşi epoca exprimată în gânduri, considerăm că, reieşind din conţinutul cronicilor, ideile expuse în ele constituie gândirea filosofică naţională din această perioadă şi, concomitent, elemente de filosofie a istoriei. Referinţele de bază ce dominau conţinutul operelor examinate erau acelea de a descoperi şi, în măsura posibilităţilor, de a argumenta într-un anumit mod mărturii istorice (date, informaţii, ştiri, evenimente, procese), trecutul Patriei noastre. Concomitent, ei încearcă să pătrundă în fiinţa, în sufletul, în mentalitatea neamului românesc, în conduita lui morală. Nici unul dintre ei nu trece cu vederea atitudinea critică faţă de izvoarele (cu anumite deosebiri neesenţiale) istorice utilizate şi exprimând, totodată, certitudinea faţă de subiectivismul şi conţinutul incomplet al acestora. Faptul în cauză demonstrează că „paradigmele filosofice naţionale există şi sunt reprezentate de anumite idei, concepte, teorii care se regăsesc în operele marilor personalităţi ale lumii filosofice" [2].

Din punct de vedere cronologic, primul din această minunată pleiadă de cărturari este Nicolaus Olahus care în scrierile sale istorice prezintă un tablou amplu al dezvoltării societăţii, interpretând în mod filosofic noţiunile şi legile sociale din epoca respectivă. Patriotismul şi umanismul sunt cele două dominante care atribuie lucrărilor sale luciditate şi elocvenţă. În „Predoslovia" din *Hungaria* cărturarul scrie, determinându-i scopurile, că dacă în cartea aceasta nu se află nimic plăcut sau desfătător, aceasta are loc din cauza că o grijă, plină de nelinişte, îl împiedică să scrie mai bine. Căci mintea sa, copleşită de greaua primejdie a Patriei, este ameţită şi năucită de îndelungate nenorociri. N.Olahus afirmă că s-a cuvenit să se supună rugăminţilor întemeiate ale celor puternici, rugăminţi care au avut pentru el o mare greutate [3].

În spiritul primordial al renascentismului, N.Olahus cerceta omul de pe poziţii antropocentriste, considerând că atât viaţa, cât şi activitatea acestuia se înscriu perfect în spiritul raţionalismului istoric. Călăuză permanentă a cărturarului a fost însăşi epoca istorică care a necesitat afirmarea reală a neamului românesc. Lupta neîntreruptă a poporului român pentru drepturile sale istorice, pentru o convieţuire demnă şi echitabilă în lume, la o existenţă de sine stătătoare a biruinţei, la capătul a două secole încheiate, în care poporul român a reuşit să oblige imensa împărăţie turcească să renunţe la cucerirea Ţărilor Române, mulţumindu-se cu un

tribut, care, deşi greu, nu le-a ştirbit legile, obiceiurile, libertatea de a gândi şi a scrie fără controlul şi amenințarea din afară [4].

Vasta corespondență a lui Nicolaus Olahus cu umanişti batavi şi flamanzi şi, în special, cu Erasmus din Rotterdam, cuprinde şi probleme în care sunt elucidate diverse aspecte ale dezvoltării societății. Concomitent, sunt expuse şi anumite cugetări, concepții, idei care reflectă modul de a fi al oamenilor, al relațiilor stabilite între ei, precum şi anumite probleme sociale ale epocii.

Grigore Ureche este primul cronicar al evenimentelor epocale, fondator al începuturilor istorice ale Patriei noastre. Lui îi aparține afirmația că un popor care nu-şi are istoria scrisă nu este vrednic de un nume. Şi dacă predecesorii lui Gr.Ureche au fost, în marea lor majoritate, slujitori ai cultului, ai istoriografiei oficiale a domnitorilor moldoveni, Gr.Ureche şi-a scris opera din îndemnul personal, insistând asupra creării istoriei naționale întemeiate pe izvoare obiective, veridice, pe viziuni cu adevărat realiste şi ştiințifice. Şi anume, în virtutea acestui îndemn personal, cronica lui Gr.Ureche este realizată într-un stil sobru, obiectiv, rar întâlnit în cronografia românească.

Meritul lui Gr.Ureche în istoriografia română este cel ce descoperă perspectiva. Vechii analişti medievali n-aveau distanță. Ei consemnau faptele imediat, ca în miniaturile medievale, fără simțul proporțiilor şi fără profilul personajelor. Figurile minore deveneau, prin encomiu uriaşe. Ureche selectează piscurile, ierarhizează figurile, simte nevoia de a le da contur propriu, şi de aici celebrele sale portrete care nu sunt fizice, sau anecdotice, ci țin de caracterologia istorică [5]. El a proclamat prezența Țării Moldovei pe arena istoriei universale.

Miron Costin a înălțat un adevărat imn poporului său. În opera sa el a demonstrat de unde se trage neamul moldovenilor, dezvăluind „aceasta lumii şi câtă vreme mai sunt vii moldovenii robiți sub cruda tiranie, îngăduie ca şi un pribeag să-şi ducă viața alături de fiii tăi" [6].

Analiza pe viu a evenimentelor şi fenomenelor istorice, pătrunderea în profunzime, în esența, în interacțiunile acestora denotă şi mai limpede mentalitatea vremii şi a cronicarului. Anume de aceea considerăm argumentată aprecierea lui D.Velciu conform căreia M.Costin era o minte ascuțită şi cultivată, dublat de calitățile unui abil meşteşugar al scrisului, care găseşte cea mai fericită modalitate de a introduce în opera scrisă convingerile sale de politică socială, fără a lăsa impresia că acestea sunt o emanație proprie – *pro domo* şi că ar reprezenta, mai întâi de toate, convingeri personale [7]. Conținutul şi semnificația istoriografiei costiniene a fost atât de amplă şi de argumentată, încât a exprimat perfect conştiința de sine a poporului român pentru o perioadă îndelungată (este comparat cu istoricul latin Titus Livius).

În acest context apreciem viziunea lui Marin Ştefănescu, potrivit căreia Miron Costin „a fost şi un teoretician al istoriei, şi un filosof. Doctrina lui nu formează încă un sistem propriu-zis, aşa cum ea va fi la urmaşii săi, dar spicuind-o din scrierile sale, putem găsi elementele unitare, statornice, patriotismul altoit de creştinism, sau invers, – elemente care vor fi la baza sistemelor viitoare" [8].

În spiritul cronicii lui Gr.Ureche, care a prezentat istoria neamului său într-o interacțiune nemijlocită cu țările vecine, descriind pe scurt şi istoriile acestora, C.Cantacuzino consemnează „că amestecați cu de altfel de oameni cum şi pen toate țările sunt. Că iată şi la Moscu... mai mulți să trag den fel tătărăsc şi leşesc, mulți şi de alte feliuri multe decât hireş moscalii sunt, însă de cei mari zic. Tac de turcu că-mi pare că nici unul neaos turc nu e" [9]. Cărturarul mai exprimă încă un gând filosofic profund: în lume nu există nimic în stare pură, orice obiect şi proces constă din diferite elemente eterogene care constituie un tot integru. Şi în aceste corpuri sau procese predomină elementul principal, esența ca atare a acestora, care şi determină modul lor de existență. Pentru stilul său sobru şi plin de semnificație, Gr.Ureche a fost comparat cu marele istoric latin Tacit.

M.Costin, cel mai valoros cărturar din această epocă, prin vocația sa istorică, este un cercetător moralist de talie europeană. El a cercetat devenirea poporului său prin cumplitele vremii, procesul în cauză reprezentând o revelație adecvată în timp a condiției umane. Pentru M.Costin, realizarea în fapt a devenirii poporului său prin cumplitele vremii este posibilă datorită spiritului deosebit de observare al caracterelor omeneşti. M.Costin a reuşit să realizeze, cel puțin din punctul de vedere al calității, sinteza dintre spiritul vechilor cronici şi cel al istoriografiei contemporane din Occident [10].

Cronicarul M.Costin depăşeşte simpla reproducere a evenimentelor expuse în izvoarele altor istoricieni, îmbinând, în acest scop, datele din sursele externe, ce au avut loc înaintea vieții sale, date cu informații, obținute prin intermediul tradiției populare. El demonstrează, în acelaşi timp, că totuşi informațiile cu adevărat autentice sunt acelea la care a fost martor ocular. Expunând diverse evenimente şi fapte, M.Costin întrerupe cursul acestora pentru a face anumite deducții şi generalizări privind esența povețelor morale ale anumitelor gânduri şi idei filosofice. Astfel cărturarul concepe istoria ca o adevărată ştiință de natură politică.

În aşa mod, aplicând la opera lui M.Costin modalităţile de cercetare de caracter istorico-filosofic general referitor la atitudine faţă de istorie (istoria nemijlocită, istoria reflectată, istoria examinată filosofic), avem tot temeiul să conchidem că cronicarul, ca orice istoric care atinge nivelul critic al istoriei reflectate, remarcă că „ceea ce se înfăţişează nu este istoria însăşi, ci o istorie a istoriei, o apreciere critică a naraţiunii istorice şi o examinare a adevărului şi a verosimilităţii lor" [11].

Astfel, deşi turcii „den tot felul de limbi amestecaţi şi cum sunt" totuna tuturora turci le zicem, celorlalţi tot moscali, şi altora iar aşa, cum şi cestora tot rumâni câţi lăcuitorii şi moşneni să află aici" [12].

C.Cantacuzino e de părere că „fără istorie nu numai de râsul altora şi de ocară suntem, ci şi orbi, muţi, surzi suntem de lucrurile şi faptele celor mai de mult ce într-acest pământ s-au întâmplat" [13]. Iar epoca lui C.Cantacuzino, fiind dominată de războaie nesfârşite, de un dinamism politic deosebit, de o viaţă socială în permanentă ascensiune, a generat un avânt în domeniul scrierilor istorice. Acestea, având un conţinut informativ şi o orientare determinantă, înregistrau evenimentele politice şi militare din ţările europene, însoţindu-le cu anumite comentarii succinte şi argumentate. Fiind influenţat de acest mediu elocvent, C.Cantacuzino a cuprins în domeniul său de investigaţii şi istoriile rezumative, evidenţiind diverse evenimente, ştiri, informaţii, fapte care elucidau într-un anumit mod istoria Ţărilor Române.

C.Cantacuzino, tinzând spre o reconstituire cu adevărat precisă şi clară a faptelor istorice, aplică metode avansate de investigaţie care, în raport cu intuiţia istorică, contribuie la o examinare adecvată a izvoarelor interne şi externe. Integritatea imaginii istorice este determinativă prin utilizarea tradiţiei orale care, fiind valorificată în mod critic, creează temeiuri pentru deducţii comparative. Fiind cu adevărat umanist şi mare erudit al vieţii politice şi al guvernării statului, cărturarul a pretins în permanenţă la un stil amplu ca perspectivă şi ca nivel informaiv. El a cugetat şi a raţionat profund, a pătruns în esenţa faptelor şi a evenimentelor trecutului istoric, demonstrând rigurozitate şi adecvare temeinică în raport cu precursorii şi contemporanii săi (cronicari).

Valoarea cronicii lui C.Cantacuzino rezidă şi în faptul că, prin conţinutul şi ideile filosofice pe care aceasta le conţine, este net superioară unei descrieri istorice (unei cronici). În primul rând, cărturarul aplică în mod creator principiile adevărului istoric, manifestând un spirit critic faţă de izvoarele istorice utilizate şi faţă de faptele şi evenimentele istorice (deşi a admis unele abateri şi devieri regretabile, precum şi unele viziuni subiective). Aplicând în mod creator principiul general–particular, cărturarul supune unei analize multiaspectuale şi strict obiective izvoarele istoriografice româneşti, considerând că anume temeiurile adecvate ale acestora sunt în stare să înalţe un edificiu măreţ neamului românesc în cadrul istoriei universale.

În rândul al doilea, C.Cantacuzino a accentuat expunerea problematică a evenimentelor istorice, atribuindu-le prin aceasta o adevărată valoare şi semnificaţie filosofică. În acest scop, el acordă prioritate majoră demonstraţiilor, deducţiilor integrative, iar descrierile (naraţiunea) capătă mai mult un sens complementar. Anume de aceea în prima parte a cronicii portretele lipsesc (cu unele excepţii), iar descrierile-dialog sunt utilizate mai mult episodic.

În rândul al treilea, cărturarul sporeşte încărcătura filosofică a cronicii sale prin evidenţierea argumentată a aspectelor cantitative şi calitative în materie de documentare istorică adecvată. În aşa mod, evenimentele şi faptele istorice capătă o autentică determinare calitativă care, deşi nu corespunde întru totul ordinii sistematice de organizare şi devenire, posedă particularităţile distincte respective.

În rândul al patrulea, în această ordine sistematică este inclusă şi istoria neamului românesc, ea fiind parte componentă a istoriei universale. Şi, deşi intenţiile cărturarului au fost mai mult decât nobile, adică de a crea o cronică până la contemporaneitatea sa, de fapt, el a reuşit să descrie în cronică numai începuturile neamului românesc, originile lui adecvate, neajungând până la epoca modernă.

În rândul al cincilea, pentru C.Cantacuzino ca şi pentru Gr.Ureche, M.Costin şi Ion Neculce, evocarea trecutului istoric, în tot ansamblul său ştiinţific, spiritual şi moral, este o necesitate socială şi patriotică determinantă, generată, în mare măsură, de spiritul vremii şi de perspectivele dezvoltării ţării.

Referitor la concepţia despre lume a lui I.Neculce, remarcăm că ea nu cuprinde dominante integrative evidenţiate. Viziunile acestuia deseori rezidă în circumstanţe istorice concrete în care el a activat şi s-a manifestat în mod plenar cu toate realizările şi nereuşitele carierei sale. Fiind martor ocular al multor evenimente istorice, cărturarul mărturiseşte că a scris din îndemnul inimii, fiind obiectiv, dar şi invidios, ironic, pizmaş, pronunţându-se împotriva maselor sărace şi apărând în mod consecvent interesele clasei feudale. El însă nu acceptă acţiunile boiereşti. I.Neculce inferează domnitorii care acceptau un anturaj fanariot şi se ridică vehement împotriva domnitorilor care avantajau şi avansau reprezentanţii micii boierimi.

Ion Neculce expune în opera sa, de o orientare pronunțat memorialistică, o mulțime de fapte şi acțiuni istorice la a căror realizare participă atât domnitori şi marea boierime, cât şi mica boierime, oştenii, masele, fiecare manifestându-şi conduita în modul său. Panorama istorică prezentată de cărturar cuprinde elemente ale gândirii filosofice din cultura tradițională din trecut, acestea fiind îmbinate cu elemente de o adevărată previziune socială. Cronicarul evidențiază problemele economice ale epocii şi, în special, ritmurile şi salturile pieței, circulația mărfurilor şi a banilor, inflația monetară şi lipsa bunurilor materiale, evoluția prețurilor. I.Neculce expune gânduri şi idei privind politica fiscală şi agrară a unor domnitori.

În descrierea unor evenimente şi fapte, I.Neculce este subiectiv, însă potrivit afirmațiilor lui M.Berza, tocmai prin intensitatea reacțiilor sale, o atare personalitate este mânată spre ceea ce numim lipsă de obiectivitate şi, până la urmă, ce pierdem într-o parte, câştigăm într-alta, anume în acuitatea observației asupra unei realități atât de complexe în sine [14]. În centrul letopisețului lui I.Neculce se află Moldova, care constituie subiectul central. În diferite situații, ipostaze şi momente, personajele istorice apar şi dispar, evenimentele se produc într-o formă sau alta, iar Țara Moldovei, care parcă-i trecută cu vederea, de fapt, este prezentă peste tot şi în toate. Notăm că, pentru I.Neculce, Moldova constituie o colectivitate de oameni care se află în realitățile lor social-economice, morale, cotidiene, familiale, o succesiune şi o continuitate a generațiilor care conviețuiesc, cugetă, meditează, profesează creştinismul (sunt credincioşi), respectă anumite datini, tradiții şi obiceiuri cu care se mândresc şi pe care le apărăm în luptă cu duşmanii. Faptul că în centrul letopisețului său se află țara întreagă a şi influențat concepția sa despre viață. Prin noțiunea „țara întreagă" sau toată Moldova se are în vedere nu numai colectivitățile de oameni, ci, în primul rând, tradiția istorică orală a poporului. În rândul al doilea, această istorie nu este una expusă în mod ştiințific, în spiritul unor principii riguroase, ci este o istorie la nivel cotidian-empiric, expusă potrivit unor criterii luate din viața practică obişnuită a poporului şi trecută prin mintea observatorului.

Privită în ansamblu, în integritatea sa, concepția filozofică despre lume şi despre viață a lui I.Neculce, deşi reprezintă date şi informații ample despre Țara Moldovei, totuşi este inferioară celei a lui M.Costin şi a altor cronicari ai vremii. I.Neculce cunoaşte operele şi metoda de lucru a predecesorilor, continuându-i pe aceştia în atitudinea moralistă față de istorie [15]. În cronică sunt expuse evenimente şi fapte istorice, sunt făcute concluzii, generalizări, deducții, precum şi unele încercări de sinteză privind politica internă şi externă a Țării Moldovei, sunt prezentate momente de caracter atitudinal despre guvernare şi organizare politică. În letopisețul său, Neculce nu urmăreşte obiectiv istoria în sine, într-o înşiruire de evenimente şi figuri, prezentate sobru şi rigid, la înălțimea desfăşurării şi poziției lor istorice sau importanței pe care o au. Neculce coboară totul la nivelul faptelor omeneşti, pentru el existând oameni cu inima neagră sau cu inima bună, bravi sau laşi, demni sau odioşi [16]. În acest context, remarcăm că la temelia cronicii lui C.Cantacuzino se află un bogat material informativ care include în sine surse fundamentale ale gândirilor clasice, dar şi o critică argumentată a acestora (letopisețe, hrisoave interne etc.). Pentru acest cărturar, este determinant faptul că el cercetează fenomenul istoric național în ansamblul istoriei universale şi care capătă în lucrare profunzimi nemaipomenite până atunci în cultura noastră [17].

Este determinant faptul că cărturarul, ca şi alți cărturari ai epocii, cercetează istoria poporului său în interacțiune nemijlocită cu istoria altor popoare, în permanentă dezvoltare şi transformare. El este primul gânditor român, care, examinând istoria țării sale, face deducții în spiritul legii negării negației, evidențiind nu numai orientarea, dar şi rezultatul dezvoltării (apariția şi dispariția, continuitatea, ireversibilitatea, guvernarea divină). „Ci dară cum zic filosofii, că toate cite sînt în naştere şi în stricăciune stau, adecă una stricîndu-se şi putrezînd, alta să naşte şi alta să face, cum vedem la toate semințele; şi pînă nu putrezeşte una, nu naşte alta; şi pînă nu naşte alta, nu putrezeşte ceilaltă. Nici pînă nu să strică un chip, nu să face alt chip. Deci pe, cum vedem la ceste fireşti, care iară puterea lui Dumnezeu pren fire le lucrează adecăte le naşte, le creşte şi le păzeşte. Şi iară aşa înfăşurîndu-se şi desfăşurîndu-se de la zidirea lumii, pînă la sfîrşitul ei vor fi" [18].

C.Cantacuzino, analizând faptele şi evenimentele din trecutul neamului său, se manifestă ca un susținător al teoriei ciclice în dezvoltarea societății, în etape (faze) care pot fi asemănate cu cele ale evoluției organismelor vegetale sau animale. Procesul în cauză reprezintă, de fapt, o interpretare simplistă a dialecticii dintre vechi şi nou, a acelor schimbări calitative şi cantitative care determină conținutul acestora. E regretabil însă faptul că gânditorul a lăsat fără argumentarea respectivă asemenea legități precum continuitatea şi interdependența fenomenelor şi proceselor în dezvoltarea lor firească. Principalul, în viziunea noastră, constă în faptul că cărturarul cuprinde lumea într-o anumită perspectivă, iar obiectele şi lucrurile acesteia au la temelia

dezvoltării o anumită lege generală. Şi aceasta nu este altceva decât un început de filosofie a istoriei neamului şi care reflectă procesul de devenire a societăților umane.

În spiritul lui M.Costin, care a prezentat o panoramă adecvată a dezvoltării societății umane, Cantacuzino Stolnicul realizează o cercetare aprofundată a istoriei omenirii, evidențiind în mod cuprinzător trecutul lumii. Această incursiune în istoria universală (prima în gândirea românească) reprezintă o nouă interpretare a fenomenului istoric care include în aria sa fapte şi momente cruciale, aspecte ale ascendenței şi descendenței, avântului şi declinului. Cărturarul evidențiază ordinea dăinuirii în istorie a împăraților şi regatelor, începând cu trecutul antic şi ajungând până la Poarta Otomană. Şi deşi aceasta din urmă se află încă în măreție şi putere, totuşi Stolnicul, la fel ca şi Dimitrie Cantemir, pornind de la dialectica dezvoltării universale, a prezis apropiata ei cădere.

În aşa mod, cărturarul denotă o concepere temeinică a esenței şi orientării determinate în dezvoltare, a acelor schimbări calitative ce apar inevitabil şi firesc şi care au un caracter logic. Fidel corelativului general-particular şi a manifestărilor lui concrete în dezvoltare şi pornind de la starea obiectivă de lucruri din țara sa, cărturarul exprimă un anumit optimism privind viitorul ei. Optimismul în cauză rezultă din dăinuirea dârză a neamului românesc în istorie, dăinuire care a trezit admirația popoarelor vecine, iar pentru noi constituind un prilej de demnitate națională. Îndurând chinuri şi vitregii nemaipomenite, neamul românesc şi-a păstrat limba, esența şi rostul vieții sale. Multe hoarde de barbari au trecut pe pământul românilor, însă ei şi-au păstrat verticalitatea şi fizionomia socială, rămânând urmaşi destoinici ai vechii civilizații romane. „Iară ceştea rumâni, oricum şi cum pentr-atâtea calcări, zdrobiri şi nespuse rele ce i-au trecut şi i-au călcat, tot iată pînă astăzi cum s-au zis, că tot încă de nu să află atâta ferici și slobozie de tot, iar încă şi domnie, stăpîniri şi limba aceia a romanilor, tot stă şi să ține." [19].

Cărturarul accentuează că la temelia existenței neamului românesc se află anume limba. „Şi aşa se vede că lupta şi să certa nu pentru viață, căt pentru paza şi starea limbii." [20] Prin urmare, limba constituie esența neamului de totdeauna, modul de trai şi fizionomia socială, ființa adecvată şi conținutul determinant al poporului în realizarea procesului istoric.

C.Cantacuzino încearcă să conceapă şi să expună esența noțiunii de civilizație, una din noțiunile primordiale în gândirea filosofică națională din această perioadă istorică. El porneşte de la recunoaşterea faptului că civilizația este creată şi reprezentată de vechii greci care au atins acest nivel datorită obiceiurilor nobile, a învățăturii şi a cunoaşterii legilor. Romanii au preluat civilizația de la greci. Pentru a argumenta aceste teze, cărturarul se sprijină pe ideile expuse în cărțile vechi, reproducând şi unele citate profund semnificative, devenite cu timpul proverbiale: „tot cine nu iaste elin, iaste varvar", care zisă ascultând-o romanii, şi lor zicea că tot cine nu iaste elin, nici roman, iaste varvar [21]. Cărturarul demonstrează de asemenea că barbar („varvar") este acela care este neînvățat, incult, nu are obiceiuri, norme de conduită „nici frică de Dumnezeu". Barbarul nu cunoaşte legile umane, nici „bunătate sau vrednicie", având numai scopul de "a trăi în voia şi poftele sale" [22]. Astfel, interpretând în mod specific conceptul „varvar", cărturarul afirmă că acesta reprezintă modalitatea de a fi barbar sau de a fi civilizat, dar care nicidecum nu depinde de originea sau de puterea de care dispune. De aceea, grecii şi romanii sunt considerați cei iluştri, cei mai înțelepți şi mai viteji, deosebindu-se prin calitățile acestea de barbari.

În viziunea lui C.Cantacuzino, apartenența la civilizația romană constituia piatra de temelie a dăinuirii în timp şi în spațiu a neamului românesc. Prin această apartenență noi suntem adevărați moştenitori ai civilizației clasice romane şi urmaşi ai poporului rege (A.Russo). Concepută astfel, civilizația depăşeşte limitele unei concepții ştiințifice, ale unei anumite teorii sau orientări, căpătând semnificația unui mod de trai. Anume de aceea cărturarul demonstrează că originea romană a poporului român reprezintă o valoare incontestabilă, o adevărată devenire istorică.

Referințe:

1. Valori umaniste în gîndirea românească, secolele XV-XIX. - Bucureşti: Minerva, 1988, p.151.
2. Botez Angela. Un secol de filosofie românească. - Bucureşti: Editura Academiei Române, 2005, p.10.
3. Umanistul Nicolaus Olahus. - Bucureşti: Editura ştiințifică, 1963, p.115-116.
4. Literatura română veche din anii 1402-1467. Vol.I. - Bucureşti: Editura Tineretului, 1969, p.93.
5. Ivaşcu G. Istoria literaturii române. - Bucureşti: Editura ştiințifică, 1969, p.150.
6. Costin M. Opere. - Chişinău: Literatura artistică, 1989, p.267.
7. Velciu D. Miron Costin. - Bucureşti: Minerva, 1973, p.39.

8. Ştefănescu M. Filosofia românească. - Bucureşti: Editura Caselor Naţionale, 1922, p.92.
9. Cantacuzino C. Stolnicul. Istoria Ţării Româneşti. - Chişinău: Litera, 1997, p.73-74.
10. Berza M. Viziunea despre om şi lume a cronicarilor români // Pentru o istorie a vechii culturi româneşti. - Bucureşti, 1985, p.71.
11. Hegel G.W.F. Prelegeri de filosofie a istoriei.- Bucureşti: Editura Academiei R.S.R., 1968, p.10-11.
12. Ibidem, p.74.
13. Ibidem, p.23.
14. Berza M. Op. cit., p.137.
15. Cartea cronicilor. - Iaşi: Junimea, 1986, p.381.
16. Chiţimia I. Probleme de bază ale literaturii române vechi. – Bucureşti: Ed. Academiei R.S.R., 1972, p.322.
17. Dima Drăgan C. Biblioteca unui umanist român Constantin Cantacuzino Stolnicul. - Bucuresti: Comitetul de Stat pentru cultură şi artă, 1967, p.14.
18. Cantacuzino C. Op. cit., p.77.
19. Ibidem, p.90-91.
20. Ibidem, p.91.
21. Ibidem, p.58-59.
22. Ibidem, p.59.

Prezentat la 26.10.2007

SPAȚIUL COTIDIAN CONTEMPORAN: INTERPRETĂRI FILOSOFICE

Viorica PALAMARCIUC, Eudochia SAHARNEANU

Catedra Filosofie şi Antropologie

A présent, dans le contexte social contemporain, la vie quotidienne est un des domaines les plus privilégiés. Ayant comme point de départ la complexité de définir le quotidien de l'existence humaine, nous nous proposons d'étudier les métamorphoses spatiales et les nouvelles formations spatiales, qui sont en dépendance de la perception de l'altérité. Les espaces contemporains sont encore définis par le problème de la délimitation entre publique et privé.

"Epoca actuală ar fi, poate, mai curând epoca spațiului.
Suntem în epoca simultanului, a juxtapunerii, a aproapelui
şi departelui, a alăturatului, a dispersatului."
Michel Foucault

Ne aflăm într-un moment în care lumea se percepe pe sine mai puțin ca o mare viață care s-ar dezvolta în timp decât ca o rețea ce leagă puncte şi îşi urzeşte labirintul. S-ar putea, eventual, afirma că unele dintre conflictele care animă polemicele de astăzi au loc între pioşii descendenți ai timpului şi locuitorii îndârjiți ai spațiului [1].

Dezbaterea cea mai aprigă, referitor la spațiu, este, în prezent, centrată pe delimitarea dintre spațiul public şi cel privat; este vorba de o redefinire a acestor categorii, reieşind din noua conjunctură modernă. Numeroase sunt studiile asupra tehnocratismului modern, însă printre ele se evidențiază teoria filosofului Peter Sloterdijk [2], remarcabilă prin radicalismul privitor la modernitate. El plasează modernitatea sub semnul monstruosului şi al artificialului. Asemănarea cu perspectiva propusă de Jean Baudrillard se manifestă prin terminologia utilizată: „Monstruosul" ar fi „toată această maşinărie virtuală care nu are ca dimensiune reală informația, cunoaşterea sau întâlnirea, ci o veleitate de a dispărea", iar artificialul – „această adevărată cutie de izolare senzorială pe care le reprezintă ecranele şi rețelele" [3].

Referindu-ne la spațiu, interesul nu mai este axat pe cucerirea pământului (încheiată deja cu secole în urmă), ci pe deschiderea unor noi posibilități spațiale de inventare a unor spații noi. Un exemplu elocvent îl putem extrage din lucrarea lui Zigmunt Bauman *Modernitatea lichidă* [4], în care este redată dorința arhitectorului britanic stabilit în Africa – George Hazeldon – de a construi un oraş diferit de oraşele obişnuite, pline de străini, cu aspect sinistru strecurându-se din colțuri întunecoase, bântuind pe străzi rău famate şi ieşind din cartiere extrem de dure. Oraşul visului său e asemenea oraşului medieval, care adăpostea după ziduri, turnuri, şanțuri cu apă şi poduri care se ridică, un oraş izolat de riscurile şi pericolele lumii, trecut în versiunea actualizată, de înaltă tehnologie.

Pe lângă faptul că oraşul, proiectat de Hazeldon, se va remarca de celelalte oraşe printr-o extremă izolare de lumea exterioară: garduri prin care trece curent electric, supravegherea electronică a căilor de acces, paznici înarmați etc., oraşul *Heritage Park* va fi menit bucuriei şi bunăstării, în care fericirea va fi singurul ordin ce trebuie respectat.

Vedem că materializarea visului său nu ar fi decât o aluzie la siguranța pe care şi-o doreşte fiecare în modernitatea monstruoasă. Adică e simțită acut necesitatea unor *noi tipuri de spații* în care individul s-ar putea regăsi şi manifesta în măsura dorințelor sale. Aici nu va mai fi nici un fel de confruntare între spațiul public şi privat, aici va domni armonia. Acest oraş are menirea de a restabili acea linişte şi lipsă a grijii care poate domni numai într-o comunitate a cărei membri sunt strâns legați între ei, indiferent de natura acestei legături. *Comunitatea* este, în zilele noastre, ultima relicvă a utopiilor societății bune de pe vremuri, confirmă Z.Bauman, ea reprezintă ceea ce a mai rămas din visele unei vieți mai bune, împărtăşite cu vecini mai buni, respectând cu toții reguli mai bune de conviețuire.

„Se cuvine, cu toate acestea, să remarcăm că spațiul care apare, astăzi, la orizontul grijilor, teoriei şi sistemelor noastre nu reprezintă o inovație; spațiul însuşi, în experiența occidentală, are o istorie, şi nu este permisă ignorarea acestei încrucişări fatale a timpului cu spațiul" [5]. Continuând în acelaşi tempou cu M.Foucault, putem retrasa foarte grosier această istorie a spațiului, care ne spune că, în Evul mediu, el era un ansamblu ierarhizat de locuri: locuri sacre şi locuri profane, locuri protejate şi locuri, dimpotrivă, deschise şi lipsite de

apărare, locuri urbane şi locuri rurale (aceasta în ceea ce priveşte viaţa reală a oamenilor); pentru teoria cosmologică, existau locurile supraceleste opuse locului celest; iar la rândul său, locul celest se opunea locului terestru; existau locurile în care lucrurile se aflau aşezate pentru că fuseseră deplasate cu violenţă şi, apoi, locurile în care lucrurile îşi aflau amplasarea şi repausul fireşti. Toată această ierarhie, opoziţie, intersectare de locuri constituia ceea ce, foarte grosier, am putea numi spaţiul medieval: un spaţiu de localizare.

În zilele noastre, J.Baudrillard [6] vorbeşte despre societatea de consum. Consumul este un fenomen ce-şi are spaţiul său specific. Tot ce se întâmplă în interiorul "templelor de consum" are prea puţin sau deloc din ritmul şi direcţia vieţii cotidiene care se desfăşoară "în afară". Când te afli într-un Mall, te simţi "în altă parte" [7]. Excursiile la cumpărături sunt, în primul rând, călătorii în spaţiu şi abia, în al doilea rând, călătorii în timp. Acestea se deosebesc de sărbători sau carnavale, care sunt mai exact un interludiu în timp, în timpul cotidian al oraşului de exemplu. Pentru o perioadă finită de timp, oraşul se transformă, ia o altă faţă care deşi era în permanenţă la îndemână, rămânea totuşi ascunsă. O excursie în templul consumului este ca şi transportarea într-o altă lume. Templul consumului (complet diferit de vechiul "aprozar de la colţ") se poate afla în oraş (dacă nu este ridicat, simbolic, în afara limitelor oraşului, la marginea unei şosele), însă nu face parte din oraş; nu este lumea obişnuită, metamorfozată temporar, ci cu totul "altă lume". Ceea ce face ca această lume să fie diferită nu este inversarea, suspendarea sau negarea regulilor ce guvernează viaţa cotidiană, ca în cazul carnavalului, ci expunerea modului de a fi pe care viaţa cotidiană, fie îl exclude, fie încearcă în van să-l atingă – şi pe care puţini oameni speră să-l experimenteze în locurile prin care trec zilnic.

În interiorul templelor lor, cumpărătorii pot găsi ceea ce căutau în exterior, anume, precizează Z.Bauman, sentimentul de apartenenţă la comunitate. Sau, după cum menţionează R.Sennett, lipsa diferenţelor, sentimentul că „suntem toţi la fel", sunt sensurile cele mai profunde ale ideii de "comunitate" şi cauza cea mai importantă a atracţiei pe care o exercită: "imaginile solidarităţii comunitare sunt făurite pentru ca oamenii să se poată evita reciproc…Printr-un act de voinţă, o minciună, dacă vreţi, mitul solidarităţii comunităţii le-a dat acestor oameni moderni şansa să fie laşi şi să se ascundă unii de ceilalţi…Imaginea comunităţii este purificată de tot ceea ce ar putea inspira un sentiment de diferenţă sau chiar de conflict, atunci când ne descriem pe "noi". În acest fel, mitul solidarităţii comunităţii este un ritual de purificare" [8]. Problema este că sentimentul unei identităţi comune este o contrafacere a experienţei. Cei care au proiectat şi cei care supraveghează şi conduc templele consumului sunt adevăraţi maeştri sau escroci specializaţi în arta manipulării încrederii.

Z.Bauman propune, în continuarea acestei idei, diferenţierea dintre trei genuri de spaţii – pornind de la concepţia lui Claude Levi-Strauss din *Tropicele triste* – că în istoria umanităţii s-au utilizat două strategii ori de câte ori a apărut nevoia de a face faţă faptului că cei din jur sunt diferiţi: strategia *antropoemică* şi cea *antropofagă.*

Prima strategie constă în "scuiparea" celorlaţi percepuţi ca incurabil de ciudaţi şi străini: împiedicând contactul fizic, dialogul, interacţiunea socială. Variantele extreme ale acestei strategii "emice" sunt astăzi, ca întotdeauna, încarcerarea, deportarea, crima. Formele actualizate, "rafinate" de strategie "emică" sunt separarea spaţială, ghetourile urbane, accesul selectiv în spaţii şi blocarea selectivă a utilizării lor.

Cea de-a doua strategie constă în asimilarea substanţelor străine: "ingerarea", "devorarea" corpurilor şi spiritelor străine, pentru a le face prin intermediul organismului, imposibil de deosebit de corpul "devorator" şi identice cu el. Această strategie a luat diverse forme: de la canibalism până la asimilarea forţată – cruciadele culturale, războaie de erodare a obiceiurilor, calendarelor, cultelor, dialectelor şi altor "prejudecăţi" locale. Dacă prima strategie avea drept scop exilarea sau anihilarea *celorlaţi*, cea de-a doua urmăreşte suprimarea sau anihilarea *diferenţelor* lor.

Această dihotomie levistrossiană este asemănătoare cu cele două categorii de spaţii "publice, dar noncivilizate" [9] – "spaţiile interzise" (emice) şi cele de consum (fagice). Observăm şi criteriul de clasificare a acestor spaţii – *în dependenţă de relaţia stabilită cu celălalt* – în mod general, şi sarcina de a face faţă posibilităţii de a întâlni străini, posibilitate ce reprezintă o caracteristică a vieţii urbane – în mod particular.

Celor două categorii de spaţii li se adaugă o a treia, reprezentat de ceea ce Georges Benko, după Marc Auge, numeşte "nonlocuri" (sau după Garreau, "oraşe de nicăieri") [10]. Nonlocurile, spre deosebire de spaţiile care sunt doar traversate, sau de cele "interzise", acceptă sejurul prelungit al străinilor, încercând să facă prezenţa acestor străini "doar fizică" şi foarte puţin diferită din punct de vedere social, preferabil nedetectabilă, în scopul anulării sau nivelării idiosincraziilor subiective ale "pasagerilor" lor. Locuitorii temporari

ai nonlocurilor sunt foarte diferiți, fiecare având propriile obiceiuri şi aşteptări; trucul constă în a face toate aceste diferenţe irelevante pe durata şederii lor acolo. Indiferent de diferenţele caracteristice, ei trebuie să respecte aceleaşi tipare de comportament, iar codul modelului uniform de conduită trebuie să fie clar pentru fiecare, indiferent de limbajul pe care îl preferă sau îl folosesc în eforturile lor zilnice. "Nonlocul este un spațiu lipsit de expresii simbolice ale identității, relațiilor şi istoriei: exemple sunt aeroporturile, şoselele, camerele anonime de hotel, transportul în comun…Niciodată în istoria lumii nonlocurile nu au ocupat atâta spațiu ca în zilele noastre" [11].

Nonlocurile nu necesită stăpânirea artei sofisticate a politeții, deoarece ea reduce comportamentul public la câteva reguli simple şi uşor de perceput. Iar, ținând cont de faptul că aceste locuri ocupă în prezent cea mai mare parte a vieții noastre cotidiene, este clar că ocaziile de a învăța arta politeții sunt din ce în ce mai puține.

Concluzia la care ajunge Z.Bauman este că spațiile goale reprezintă locuri cărora nu li se atribuie nici o semnificație. Ele nu trebuie să fie delimitate fizic, prin garduri sau bariere. Nu sunt locuri interzise, ci spații goale, inaccesibile din cauza invizibilității lor. Aceasta se referă şi la situațiile particulare cu care ne confruntăm în viața de zi cu zi, şi anume spațiile goale sunt locurile care nu reprezintă nimic pentru noi, sau pe care nici măcar nu le cunoaştem.

"Goliciunea spațiului ține de ochiul observatorului şi de picioarele sau de maşina călătorului prin oraş. Goale sunt spațiile în care o persoană nu intră şi în care se simte pierdută, vulnerabilă, surprinsă şi puțin speriată la vederea oamenilor de acolo" [12].

Am studiat, până aici, diferitele forme pe care le poate lua spațiul public, în dependență de raportul față de celălalt. Însă spațiul public poate fi studiat şi printr-o prismă diferită: că "public" semnifică două fenomene legate unul de celălalt, dar care nu coincid: în primul rând "el semnifică faptul că tot ceea ce apare în public poate fi văzut şi auzit de toți şi că se bucură de cea mai mare publicitate" [13]. Pornind de la această definiție, Ciprian Mihali va continua în direcția că spațiul public este spațiul *aparenței*, în dublul sens al termenului: aparența ca efect de *suprafață*, ca efect de vizibilitate şi de audibilitate şi aparența ca *apariție,* ivire la prezență dinspre un fond ascuns, necunoscut, intim, protejat. Spațiul public este astfel locul în care venim dinspre privat, în care ne arătăm celorlalți, în primul rând, prin prezența corporală, prin capacitățile pe care le are corpul nostru de a vedea şi de a auzi alte corpuri, de a fi auzit şi văzut ca alt corp.

Părăsirea spațiului privat poate avea sensul unei dezindivizualizări, unei renunțări voite şi riscante la subiectivitatea cea mai incomunicabilă în folosul unei înfățişări publice pe care o descrie şi mai bine cea de-a doua semnificație a termenului "public". E vorba de înțelesul său ca *lume comună,* unde "lume" nu înseamnă nici Pământul, nici natura, nici alte feluri de lumi (ale visului, ale imaginației etc.), ci spațiul posibilei întâlniri cu ceilalți, spațiu plin de obiecte şi de alți oameni, cu care nu am nimic în comun decât această lume, proprietatea egală şi fără posesie a faptului de a avea o lume ca sens comun, ca împărtăşire a unei convingeri minimale, dar decisive, în durabilitatea lumii [14]. Problema care se dezvoltă în modernitate ține de monstruozitatea artificialului pe care o enunță atât Sloterdijk, cât şi Baudrillard. Atunci când oamenii nu mai ies în public pentru a se privi şi a se auzi unii pe alții, ci pentru a privi obiectele produse de ei, atunci când nu mai există schimb decât vânzare/cumpărare, producție şi consum, piața publică devine simplă piață, experiență biosomatică a frecării corporale de celălalt în fața rafturilor, experiență psihică a disperării de a cumpăra şi consuma tot mai mult ca unică dovadă a experienței de sine. Astfel publicul se transformă în publicitate.

Michel Foucault, în studiul său *Altfel de spații,* operează cu două tipuri de spații, argumentându-şi această tipologie prin caracterul ei general şi "curioasa proprietate de a se afla în relație cu toate celelalte amplasamente, dar în aşa fel încât suspendă, neutralizează sau răstoarnă ansamblul raporturilor care sunt desemnate, reflectate sau gândite prin intermediul lor. Aceste spații, întrucâtva, care sunt în relație cu toate celelalte, contrazicând, totuşi, celelalte amplasamente, sunt de două mari tipuri" [15].

Utopiile – sunt nişte spații fundamental ireale; este vorba de societatea însăşi, doar că la un grad extrem de perfecțiune sau, din contra, revers al societății. Utopiile nu au un loc real, ele țin de domeniul visului, al reveriei, însă ele întrețin un raport de analogie directă sau răsturnată cu spațiul real.

Heterotopiile – sunt numite în opoziție față de utopii; acestea sunt spații efective, reale. Sunt un gen de "utopii efectiv realizate în care amplasamentele reale, toate celelalte amplasamente reale care se pot găsi în interiorul unei culturi sunt, în acelaşi timp, reprezentate, contestate şi inversate, nişte specii de locuri aflate în afara oricărui loc, chiar dacă sunt localizabile în mod efectiv" [16]. Ele sunt nişte spații care despică spațiul dat, ce-l scurtcircuitează şi îl fac suportabil. Ele compensează, vindecă, mântuiesc, cheltuiesc, adăpostesc, stârnesc sau domolesc pasiuni, dorințe, dureri, vise…

Între utopii şi aceste heterotopii există un fel de experienţă mixtă, un mijloc pe care M.Foucault îl numeşte oglindă. "Oglinda este o utopie, pentru că este un loc fără loc. În oglindă, eu mă văd acolo unde nu sunt, într-un spaţiu ireal ce se deschide în chip virtual în spatele suprafeţei, sunt acolo unde nu sunt, un fel de umbră care-mi oferă propria-mi vizibilitate, care-mi permite să mă privesc acolo unde sunt absent: utopia oglinzii. Dar este, în acelaşi timp, şi o heterotopie, în măsura în care oglinda există cu adevărat şi are, asupra locului pe care-l ocup, un fel de efect retroactiv; pornind de la oglindă mă descopăr pe mine absent din locul în care sunt din moment ce mă văd în ea" [17]. Foucault este sigur că nu există cultură care să nu-şi fi construit propriile heterotopii, însă heterotopiile îmbracă diferite forme care sunt greu detectabile, şi nu sunt pure, adică nu sunt universal valabile. Totuşi, ele pot fi clasificate în două mari tipuri:

– *Heterotopie de criză*, în sensul că există anumite locuri privilegiate sau sacre, sau interzise, rezervate în exclusivitate indivizilor care se află, în raport cu societatea şi în mijlocul grupului uman în care-şi duc viaţa, în stare de criză. Adolescenţii, femeile pe perioada menstruaţiei, femeile care stau să nască, bătrânii, colegiul – în forma sa din secolul al XIX-lea, sau, pentru băieţi, serviciul militar, au jucat cu siguranţă un astfel de rol, primele manifestări ale sexualităţii virile trebuind, astfel, să aibă loc "altundeva" decât în cadrul familiei. Pentru fetele tinere, mai exista, până la jumătatea secolului XX, o tradiţie care se numea "voiajul de nuntă"; era o temă ancestrală. Deflorarea tinerei fete nu putea să aibă loc "nicăieri" şi, atunci, trenul sau hotelul reprezentau tocmai acest loc de nicăieri, această heterotopie lipsită de repere geografice.

Însă aceste heterotopii de criză dispar astăzi, fiind înlocuite, după părerea lui M.Foucault, cu heterotopii pe care le numeşte – *heterotopii de deviaţie*: cele în care sunt plasaţi indivizii al căror comportament este deviant în raport cu media sau cu norma impusă. Acestea sunt casele de odihnă, clinicile psihiatrice; sunt, desigur, şi închisorile, cărora ar trebui să le adăugăm şi căminele de pensionari, care se află, întrucâtva, la limita dintre heterotopia de criză şi heterotopia de deviaţie, "întrucât, la urma urmelor, bătrâneţea este o criză dar şi o deviaţie, din moment ce, în societatea noastră în care umplerea cu distracţii a timpului liber constituie regula, inactivitatea formează un fel de deviaţie" [18].

Ceea ce se impune în concluzie este că spaţiul în contemporaneitate, şi nu numai, poate fi tratat doar prin prisma spaţiilor. Şi mai degrabă spaţiul ne explică viaţa decât timpul, cel puţin din această perspectivă. Multitudinea spaţiilor, atât interne sau lăuntrice, cât şi externe dau dovadă de nuanţele pe care le poate lua relaţia noastră faţă de celălalt, străinul, alteritatea…

Ceea ce am mai putea adăuga la această cercetare a spaţialităţii fiinţei umane ţine, într-un fel, de necesităţile sale zilnice, alături de siguranţă: refugiul. În viaţa de zi cu zi a modernităţii noastre, putem vorbi despre aceste locuri de refugiu [19], spaţii ale retragerii, dar care nicidecum nu sunt situate în locuri retrase, ci se află chiar în mijlocul oraşelor. Două exemple, care deşi sunt despărţite de nenumărate diferenţe, conturează cel mai bine viaţa cotidiană: bisericile ce se înalţă chinuite spre cer şi cluburile de noapte din pântecele oraşului.

Mulţimea bisericilor în ultimii ani nu poate fi redusă la cauze ca cele demografice sau a regăsirii religiosului după o perioadă de prohibiţie, menţionează autorul. Ele ar răspunde unei nevoi reale, aceea a întreţinerii speranţei reîntâlnirii cu sacrul, prin reintroducerea în spaţiu a unei separaţii minimale, dar sigure, faţă de lumea profană.

Clubul (cu toate formele pe care le poate lua în viaţa de noapte) la fel se propune ca loc al separaţiei, prin oferta unei altfel de experienţe decât cea a producerii şi consumului de obiecte la care obligă zilnic societatea contemporană.

O precizare a lui C.Mihali face mai clară această idee – deşi refugii, aceste locuri nu sunt refuzuri ale lumii, ci deturnări şi răsturnări ale ei, reîncântări ale banalităţii sale. Şi biserica, şi clubul, "în această realitate actuală a prezenţei lor tot mai abundente şi parcă tot mai insuficiente, sunt spaţii intermediare: între un privat penetrat prin toţi porii săi de mesaje, apeluri, promisiuni sau violenţă (…), şi un public ce şi-a pierdut puterea şi credibilitatea de a strânge oamenii laolaltă" [20] şi de a le oferi şansa apariţiei/aparenţei comune, de a-i elibera de constrângerile şi privaţiunile condiţiei lor biologice.

Comunitatea definită mai mult prin graniţele sale atent supravegheate decât prin conţinutul său, prevalarea formei asupra conţinutului; apărarea comunităţii tradusă prin angajarea unor paznici înarmaţi care să controleze intrarea; reducerea zonelor publice la enclave „defensive" cu acces privilegiat; separarea, în loc de negocierea unei vieţi în comun, rezumată la acuzarea diferenţelor reziduale – acestea sunt dimensiunile principale ale evoluţiei actuale a vieţii urbane, în general, şi a spaţiului public, în particular.

Încă o concluzie pe care o putem trage, spre final, este că nu numai relația față de celălalt determină formele spațiale, ci şi locurile determină relațiile dintre oameni. Spațiile amintite (biserica, clubul) mijlocesc, prin oferta lor, întâlnirea dintre oameni, şi suplinesc astfel calitatea însăşi de mediatori ai oamenilor în spațiul public. Aceste heterotopii au darul de a spune ceva în locul oamenilor sau de a-i ajuta să spună ori să se spună pe ei înşişi, nici intimi cum sunt acasă, nici funcționali ca la serviciu, nici anonimi ca în stradă.

Spațiul şi ființa umană sunt interdependente, cel puțin, în atmosfera contemporană.

Referințe:

1. Foucault Michel. Theatrum philosophicum: studii, eseuri, interviuri, 1963-1984. - Cluj-Napoca: Diaphora, 2001, p.251.
2. L'heure du crime et le temps de l'oeuvre d'art / Trad. fr. de Olivier Mannoni, Calmann-Levy. - Paris, 2000, p.18; Artă, tehnologie şi spațiu public / Volum cord. de Ciprian Mihali. - Bucureşti: Paideia, 2005, p.8.
3. Baudrillard Jean. Paroxistul indiferent / Convorbiri cu Phillippe Petit, 2001, p.31.
4. Bauman Zigmunt. Modernitatea lichidă. - Antet, 2000, p.87.
5. Foucault Michel. Op.cit., p.251 (572 p.).
6. Baudrillard Jean. La société de consommation, ses mythes, ses structures. - Paris: Folioessais, 2004, p.56 (318 p.).
7. Lehtonen Turo-Kimmo şi Maenpaa Pasi. Experiența cumpărăturilor. - Londra, 1997, p.161 // Zigmunt Bauman. Op.cit., p.93.
8. Sennett Richard. Foloasele dezordinii: identitatea personală şi viața de oraş. - Londra: Faber & Faber, 1996, p.34.
9. Bauman Zigmunt. Op.cit., p.97.
10. Auge Marc. Nonlocuri: introducere în antropologia supramodernității. - Paris: Seuil, 1992; Benko Georges. Introducere: modernitate, postmodernitate şi ştiințe sociale. - Oxford, 1997, p.23.
11. Bauman Zigmunt. Op.cit., p.97.
12. Ibidem, p.99.
13. Arendt Hannah. La condition de l'homme moderne. - Paris: Calmann-Levy, 1999, p.21.
14. Artă, tehnologie şi spațiu public, p.12.
15. Foucault Michel. Op.cit., p.254.
16. Ibidem.
17. Ibidem.
18. Ibidem, p.256.
19. Artă, tehnologie şi spațiu public, p.17.
20. Ibidem, p.18.

Prezentat la 15.05.2007

STUDIA UNIVERSITATIS

Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.10

IMAGINEA – PREZENȚĂ ŞI ABSENȚĂ METAFIZICĂ

Liudmila CRUDU

Catedra Filosofie şi Antropologie

The article "Image – metaphysical presence and absence" is concerned with images' ontological and metaphysical status. It means that image is studied in the situation when it is present, like mental contents, like independent being, like exterior appearance of the mental contents. In the other way image is studied in the meaning of absence, when it is present only like a subjective concept of conscience. The importance of this report is to concentrate on the explanation of dependence between the state of presence and absence of image. The image's intermediate place is a concordance of these both parts of its being. The image is present in the exterior reality and human conscience, but it is absent in the objective reality, because its contents are rather changeable, and it is impossible to analyze it like a constant thing.

Cultura contemporană este o imensă întindere de simboluri, semnificații, categorii ş.a., a căror ramificări sunt întrepătrunse şi pe care subiectul le poate cunoaşte prin intermediul imaginilor pe care le construieşte despre această realitate. Acele imagini prin care subiectul operează elementele realității sunt, de asemeni, foarte variate şi multifuncționale. Filosofia manifestă un interes deosebit pentru un anumit tip de imagini pe care le studiază în diverse aspecte. Aceste imagini se pot numi eidetice, deoarece ele posedă o capacitate productivă majoră şi o substanță nedeterminată. Prioritatea operării cu imaginile constă în faptul că ele nu pretind la raționalizarea imediată a realității, dar prin acest mijloc se face posibilă înțelegerea intuitivă a realității. Problema pe care dorim s-o scoatem în evidență este statutul imaginii în filosofie şi mai ales statutul ei metafizic. Sensul metafizic pe care ne propunem să-l cercetăm se referă, în mod special, la cadrul ontologic şi la interacțiunea dintre forma ontologică şi potențialul ei cognitiv. Astfel, problema care pare a fi cea mai interesantă este de a determina care este statutul ontologic al imaginii, este ea oare prezentă sau absentă din punct de vedere ontologic. Ipoteza pe care o enunțăm este că imaginea se situează între prezența şi absența metafizică, deoarece este o entitate intermediară, ceea ce poate fi dovedit prin cercetarea esenței acesteia. Răspunsul la aceste întrebări îl putem găsi în fenomenologie şi în direcțiile inspirate din aceasta. Apare necesitatea de a cerceta imaginea prin raportul său cu ființa şi neantul (prin ființă, înțelegem existența ca fiind, atât în starea statică, inertă, cât şi în cea dinamică, neantul, categoria prin care desemnăm absența totală a ființei sau ne-existența) şi prin modalitatea în care gândim ființa şi imaginea ei.

Astfel, imaginea poate fi definită, din perspectivă ontologică, ca fiind expresia a ceea ce este absent şi din perspectiva cunoaşterii metafizice ca reprezentând intersecția dintre percepție şi existența exterioară. Cunoaşterea metafizică presupune un proces de cunoaştere mai profund, în ceea ce priveşte fondul spiritual şi trăirea prin conştientizare; este un gen de cunoaştere prin propriile resurse ale subiectului, o „cunoaştere prin naturalitate, adică prin transformarea noastră în însuşi obiectul cunoscut" [3, p.100]. Imaginea este acea entitate ce se poate plasa la această intersecție, deoarece statutul ei nu poate fi determinat în sensul strict ontologic, el presupune o înțelegere deosebită, ce se extinde şi asupra cunoaşterii, şi asupra existenței, atât la nivelul realității fizice, cât şi la nivelul realității virtuale. Imaginea este clasificată ca un nivel deosebit de ființă, ca o mediere către existență, sau ca o entitate cognitivă, iar legătura ontologică dintre subiectul cunoscător ce mediază crearea imaginii şi obiectul-model după care imaginea se creează este o legătură imuabilă. Funcția pe care imaginea o prezintă la conexiunea dintre câmpul ontologic şi câmpul gnoseologic se poate numi asimilare abstract-imaginară. Această funcție este foarte relevantă în ceea ce priveşte evidențierea echilibrului fragil dintre imagine – ca prezentă şi absentă în acelaşi timp. Prin procesul de asimilare absract-imaginară se interiorizează un conținut exterior de către subiect sau se reinteriorizează conținutul ce face, deja, parte din universul acestuia. Nu este vorba despre o apariție repetată a entității în altă formă, ci despre crearea unei entități noi a cărei existență este autentică numai în faza funcționării acesteia, iar atunci când imaginea nu mai este necesară momentului de gândire, dispare definitiv, iar reluarea ei nu poate repeta întocmai ceea ce a fost în cazul antecedent [2]. Prezența imaginii poate fi atestată la momentul când aceasta se distanțează suficient de modelul obiectiv pentru a se autoidentifica dar, nu într-atât de mult, încât să piardă legătura cu originea sa, acest moment constituie apogeul vectorului ontologic al imaginii.

Oscilația permanentă între concret şi abstract, proprie imaginii, devine o trăsătură esențială a acesteia, este o mişcare pe două niveluri care determină prezența şi absența. Concretul este nivelul care propune sesizarea

imaginii ca reprezentant a ceva, ca fiind o prezență metafizică, la acest nivel se poate construi mai mult decât imagini, se pot construi aplicații fundamentale pe baza principiului individuației, principiu esențial în metafizică. Individuația este procesul pe care imaginea îl parcurge de la abstract la concret, iar calea inversă este o reconstrucție mentală [6]. Abstractul este absent în percepția noastră, dar pe această cale noi îl putem prezentifica. Astfel, imaginea reprezintă o îmbinare consistentă a raționalului cu iraționalul.

Dificultatea în cercetarea imaginii constă în faptul că ea nu posedă un caracter stabil, ea nu are un conținut determinat, dar este un fenomen ce urmează să se completeze cu sens afectiv şi rațional pe durata existenței acesteia. Reconstrucția mentală oferă un bun prilej pentru a surprinde imaginea în esența ei, care este vădit metafizică, evidențiindu-se în modul cel mai firesc la determinarea raportului dintre imagine şi categoria de ființă, aici imaginea poate fi declarată ca ființând atât prin prezența, cât şi prin absența sa. Putem să definim imaginea ca fiind intermediarul dintre percepția subiectivă şi realitatea obiectivă pe care subiectul tinde să o cunoască. Această definire ni se pare apropiată de teoria ideilor lui Platon, din perspectiva dinamicii ideilor de la starea pură la una terestră, astfel şi ideile transcend de la originea obiectivă prin conştiința imaginantă a subiectului la o stare metafizică ce manifestă starea ființei. Planul intermediar al imaginii nu poate fi cunoscut doar cu ajutorul rațiunii, dar nici exclusiv cu ajutorul simțurilor, este nevoie de o îmbinare sintetică a intelectului cu sensibilitatea şi intuiția pentru a sesiza subtilitatea acestei stări în care imaginea redobândeşte esență [12].

Deci imaginea „este ceea ce nu este", altfel spus, este acel segment care este în acelaşi timp propriu şi străin conştiinței subiectului. Imaginea poate prezenta lucrurile a căror manifestare este ca un întreg incomensurabil operațiilor logice, cum ar fi analiza şi sinteza, ea prezintă o totalitate despre care, la nivel rațional, putem să ştim, dar să nu înțelegem, imaginea dă posibilitatea de a înțelege ceea ce se ascunde gândirii raționale de tip ştiințific. Astfel imaginea nu mai este ceea ce reiese din ceva, este o realitate simbolică absentă în lucruri şi prezentă în conştiință. Kant o considera ca fiind o aparență utilă, ce face legătura indirectă dintre subiectul cunoscător şi ceea ce vrea acesta să cunoască, este o legătură constructivă, informațională, profund înrădăcinată conştiinței, unde nu este loc pentru arbitrarietate [8]. Această constatare ne spune despre faptul că imaginea pierde din funcțiile sale existențiale în favoarea unui conținut mental abstract care se plasează dublu în conştiința celui ce produce imaginea şi în modelul ei.

Referindu-ne la statutul ontologic al imaginii, ne vom aminti de opoziția dintre fenomen şi noumen la Kant, imaginea este ceea ce apare în experiența subiectului ca expresie a ceva şi poate fi atribuită lumii fenomenale, ea prezintă prin sine o ființă absentă, sau mai altfel trimite prin simbol înrudit la această ființă absentă. În acelaşi timp, imaginea este incontestabil prezentă, dar marchează o absență. Actualmente, imaginea poate fi descătuşată de dependența ontologică față de model, se prezintă ca instanță esențială a aparenței şi este detaşată de problemele valorii de adevăr şi neadevăr [9]. Imaginea nu este o simplă copie, ea păstrează în sine modelul, şi perceperea acestuia, dar este originală şi reproductivă. Aceasta nu ne permite să identificăm imaginea cu originalul, dar este lesne, ca la un moment dat imaginii să i se atribuie o valoare de originalitate, raportul dintre aceasta şi modelul său nu este un raport de subordonare, el se constituie pe bază de coordonare a conținutului preluat şi a conținutului autocreat sau dobândit pe parcursul tranziției de la starea de imagine a ceva la starea de entitate independentă.

O proprietate de bază pe care o posedă imaginea este actualitatea, ea nu se poate autodepăşi, deoarece se constituie ca un fenomen temporar şi dinamic. Imaginea este însoțită de un flux de conținuturi ce trec prin ființa ei, astfel imaginea este lipsită de consistență, dar este într-atât de dinamică, încât conținutul ei nu poate fi surprins într-o stare constantă, ceea ce îl face absent [12, p.227-229].

Calitatea de fenomen al conştiinței este foarte relevantă imaginii, deoarece astfel ea se desprinde de conştiința individuală şi se transformă în categorie, complexitatea căreia permite fondarea unui discurs filosofic şi metafizic. Pentru a determina natura imaginii, este necesar să desprindem imaginea de percepția sensibilă, ceea ce reduce participarea acesteia la obiectul originar (se admite posibilitatea reproductivă a imaginii odată cu ruperea tuturor legăturilor cu obiectul inițial care a generat-o). În acelaşi timp, ea se apropie de conştiință, atrăgând calitățile esențiale ale unui fenomen al conştiinței pe care îl regăsim în lucrările lui Husserl şi ale lui Kant [7, p.135-136; 9, p.243-245]. Este important să menționăm că imaginea nu poate fi identificată cu experiența imediată a realului. Cea din urmă este însoțită de categorii, concepte şi fenomene mai evidente, cum sunt semnele, simbolurile, reprezentările. Imaginea este menită să exprime o trăsătură esențială indispensabilă de natura cognitivă, şi nu este pregnantă de acțiunea empirică a subiectului. În plus, este constatată o discrepanță de conținut dintre imaginea constituită şi modelul real.

O altă trăsătură esențială a imaginii este faptul că ea nu poate fi surprinsă într-o finalitate interioară a sa, iar existența ei este imposibilă în plan unic, fiind posibilă doar într-o pluralitate de niveluri ontice. De aceea nu apare o ultimă manifestare a imaginii. În acest fel, se exclude posibilitatea identificării imaginii cu copia, pentru că ea nu redă şi nu arată originalul integru, ci doar exprimă şi manifestă mesajul acestuia.

Imaginea este o parte a realității şi a universului uman ce nu se include totalmente nici în parametrii gnoseologiei şi nici în parametrii ontologiei clasice. Acel caracter intermediar al imaginii în sine este de natură metafizică. „Există un conținut de conştiință precipitat al unui proces rezultat din confruntarea unui obiect cu subiectul; şi acest conținut de conştiință este – să-i zicem – realitatea, ...” [3, p. 212]. Astfel, imaginea reprezintă din punct de vedere metafizic acea parte a activității subiectului ce reconstruieşte realitatea detaşată de ființa sa, configurația pe care o capătă imaginea, absența în ceea ce priveşte obiectul exterior şi de prezență a manifestării acestuia prin conştiința subiectului.

Vom încerca să delimităm cadrul realității imaginare care, nu este un cadru stabil, ci se referă la construcția interioară a imaginii, şi produce un efect de detaşare a entității imaginare de obiectul al cărei mesager este. Ființa nu poate fi definită în afara conştiinței subiectului, tot astfel şi imaginea este intrinsecă conştiinței subiectului, ea permite detaşarea de lumea şi condiția fizică astfel, încât se face posibilă o activizare a sensibilității metafizice, dar nu putem declara direct dacă este prezentă sau absentă ființa „în fața” noastră. Este vorba despre sesizarea calității ființei prin intermediul imaginilor. Calitatea ființei, pe care o descoperim prin intermediul imaginii este incomparabil mai vastă decât ceea ce noi putem primi prin reflecția rațională asupra acestei probleme. Din această cauză, se susține că experiența estetică prin imagini este o experiență mai zguduitoare decât multe altele pe care un subiect poate să le acumuleze, imaginea printr-un mod misterios poate combina şi multe calități şi se poate autocomunica, deci se face accesibilă, una dintre cele mai esențiale cauze ce produc setea de frumos, sublim etc. Metafizica va susține în continuare că imaginea este una dintre posibilitățile prin care subiectul uman cunoaşte absolutul şi infinitul, deoarece noi nu putem să avem decât o imagine a acestora. Absolutul nu poate fi nici gândit, nici sesizat, el poate fi doar imaginat prin intermediul anumitor mijloace de care dispunem, fie ele tehnice sau parte a resurselor mentale [3, p.211-215].

În ceea ce priveşte discursul metafizic, vom accentua că imaginea este semiprezentă în context singular, şi poate fi complet prezentă în context multiplu, de exemplu: imaginea ființei nu poate fi prezentă în conştiința subiectului, dacă vom încerca să analizăm aceasta ca „loc” unic de plasare a imaginii, deoarece ființa este starea de a fi a subiectului şi nu poate fi model al imaginii, pentru a genera o imagine a ființei, conştiința trebuie să ia contact cu lumea exterioară şi cu manifestările conştiințelor exterioare subiectului, ceea ce înseamnă că vom avea un context multiplu atunci când vom încerca să constatăm prezența imaginii, ceea ce relevă încă o dată în plus caracterul tranzitoriu al imaginii ca existență independentă.

Prezența metafizică presupune posibilitatea de a cerceta imaginea pe durata existenței acesteia, începând cu apariția ei şi până la eliberarea de modelul inițial. Această idee o putem urmări în reflecțiile pictorului Kandinski cu privire la imaginea în pictura nonfigurativă. „La Kandinski, de exemplu tabloul eliberându-ne de reprezentare, ne expune pathos-ului nemijlocit a ceea ce este: conținutul pe care vrea să-l exprime cultura este viața... tocmai această pulsiune a ființei în noi care are ca misiune să o susțină şi să o ducă la acest punct extrem, la acest „paroxism al vieții”, acolo unde viața face experiența de sine până în propriile străfunduri, unde se adânceşte în acea „imposibilă fericire” pe care Kandinski o numeşte „extaz” [12, p.226]. Parafrazând această explicație a imaginii picturale către discursul metafizic, putem surprinde încărcătura spirituală pe care o poartă, accent relevant din perspectiva metafizicii nescientiste. Astfel imaginea este prezentă prin participarea sa la subiect şi la procesele pe care le generează în conştiința acestuia, şi nu printr-un conținut constant de natură ontică. Este vorba despre participarea imaginarului la cunoaştere şi creație în calitate de instrument pentru înțelegerea celor mai vaste categorii ale gândirii subiectului, este o ieşire către sintezele produse de conştiință. Aspectul dat se evidențiază în cadrul teoriilor estetice, dacă trecem la fenomenologie, vom putea urmări dezvoltarea acestei perspective.

Ideea pe care o susținea Heidegger se proiecta asupra surprinderii existenței autentice printr-o ființare autentică, ființa trebuie gândită ca o categorie abstractă şi nu poate fi altfel autentificată decât prin surprinderea imaginii ei. Caracterul intermediar al imaginii este, de fapt, esența acesteia, acesta reprezintă cadrul noumenal în care se poate plasa imaginea. Specificul acestui cadru noumenal constă, în primul rând, în faptul că acesta poate fi perceput printr-un efort mental sintetic, iar, în al doilea rând, prin starea în care imaginea depăşeşte prezența, precum şi absența, şi devine parte a conştiinței, precum şi a lumii exterioare, apartenența şi detaşarea sa de la un şir de obiecte (subiectul, modelul, realitatea), precum şi dubla plasare la nivelul feno-

menal şi noumenal [4, p.50]. Acest punct de vedere a fost susţinut de catre Deleuze în lucrarea *Logica sensului,* idee prin care imaginea s-a transferat la un alt nivel de reflecţie în care se poate apela la diferitele posibilităţi cognitive ale subiectului [12, p.231]. Din această perspectivă, imaginii i se propune un statut de prezenţă necesară, a cărei scop este de a dinamiza lumea sensurilor pentru fiecare subiect. Concluzia dată îşi are originea în teoriile postmoderniste precum cea a lui Jaques Bodrillard [1], despre simulacre. Simulacrul reprezintă o materializare a imaginii mentale despre un animit lucru sau despre un ansamblu, precum şi imaginea, simulacrul se poate desprinde totalmente de originea sa pentru a deveni independent şi de a-şi atribui un nou ansamblu de sensuri. Astfel, imaginea şi simulacrul, ca o materializare a acesteia, poate poseda caracter mimetic precum şi reproductiv, primul o lipseşte de prezenţa în calitate de valoare ontologică (este prezentă ca ceva secundar), al doilea caracter îi acordă posibilitatea de a se manifesta ca esenţă.

Fenomenologia, dimpotrivă, insistă asupra studierii imaginii ca o entitate independent existentă ce poate descrie perspectiva de receptare a fiinţei autentice la nivelul mentalului. Meritul fenomenologiei este de a surprinde fiinţarea imaginii paralel cu perceperea, cunoaşterea şi reamintirea. Aici imaginea este tratată într-o ipostază diferită celei a entităţii ontice independente şi închise, ceea ce pune în evidenţă fenomenologia este cadrul imaginii inserate în totalul conştiinţei ce vizează nu un model izolat, ci o experienţă globală a subiectului. Recomandarea ştiinţei asupra problemei imaginii constă în detaşarea de cadrul subiectiv al imaginii, ceea ce permite sesizarea prezenţei sensului ei şi exclude senzaţia prezentificării acesteia.

În fenomenologie imaginea este o transcendere mistică spre fiinţă. Din perspectiva lui Heidegger, imaginea este purtătoarea unui adevăr teologico-metafizic şi este asociată prezentificării inobservabilului. Imaginea reprezintă o lentilă prin care se poate vedea întregul imensului univers printr-un procedeu de rezumare a multiplelor elemente la esenţele lor morfofuncţionale. Pentru Heidegger imaginea este o existenţă autentică şi se sprijină pe o experienţă metafizică fundamentală. Imaginea în calitatea sa de categorie metafizică propune accesul spre fiinţă, şi nu o manifestă. Imaginea este asociată unui orizont al posibilităţii de a asimila realitatea prin raţiune, aceasta este permanent vizibilă ca aparenţă şi nu face accesibil conţinutul de după linia de orizont, ea este permanent în vizorul subiectului, dar nu poate fi depăşită [4, p.50-56]. Proprietatea pe care încearcă s-o evidenţieze fenomenologii este autofigurativitatea imaginii, odată creată, ea devine autonomă în potenţialul său productiv şi se dezvoltă.

Dintr-o altă perspectivă, procesele cognitive nu sunt doar nişte procese ce se finalizează cu asimilarea informaţiilor din lumea interioară şi din lumea exterioară, ele presupun şi o sintetizare a informaţiei, crearea unor noi asocieri, completarea unor scheme cognitive, şi chiar crearea unor noi cunoştinţe. Ceea ce am vrut să menţionăm este că subiectul nu se poate dezvolta, dacă nu iniţiază careva procese creatoare în conştiinţa sa.

„Privată de fiinţă, ea se prezintă ca o mişcare neîncetată, ca un tropism, ca o tendinţă către: imaginea pierde aşadar orice valenţă ontofanică, se goleşte, nu mai dispune decât de o formă informă, întotdeauna pe cale de dispariţie, alimentând, la urma urmelor un nou iconoclasm" [12, p.232]. Forma pe care Wunenburger o are în vedere este forma curgătoare, acea curgere de conţinuturi în şi din entitatea imaginii, ce nu poate înceta. Cu toate acestea, la nivelul noumenal, imaginea poate fi exprimată ca o totală expresie a creatorului său, a subiectului care a generat-o. Nuanţa cea mai copleşitoare este faptul că imaginea în ipostaza în care încercăm s-o descriem este proprie doar lumii gândite prin categorii, ea nu poate fi surprinsă în acest fel în afara minţii, substanţa sa mentală o face prezentă şi absentă simultan.

În cele din urmă, după multiplele detaşări, neantizări, reatribuiri, imaginea va primi o nouă funcţie, de a fi un mod de existenţă a conştiinţei şi a expresiei subiectului situată între fiinţă şi nefiinţă. În acea din urmă ipostază, ne putem ciocni cu psihologizarea imaginii, soluţia acestei probleme este de a studia imaginea în afară de mediul psihic al subiectului ce se află în contact cu ea. În acest caz, este nevoie de o abordare fenomenologică a problemei, dacă acceptăm imaginea în calitate de fenomen al conştiinţei. Nu putem să trecem cu vederea opoziţia ce apare între Husserll şi Sartre la momentul justificării imaginii ca prezenţă ontologică. Jean Paul Sartre [11, p.25] enunţă ideea prin care imaginea se referă la lucrurile absente şi le vizează indirect. Forma ei ontologică este totalmente redusă, astfel fiind doar aparenţă a sentimentelor trezite de imaginea amintire, copie sau un alt tip de imagine prezent în şirul mental al experienţei curente a subiectului. Particularitatea pe care dorim s-o scoatem în evidenţă este faptul că existenţialismul francez este tentat să privească imaginea ca ceea ce este legat indispensabil de experienţa subiectivă, şi nu poate fi examinat, nici potenţial ca o categorie a gândirii metafizice.

La finele acestei lucrări, vom putea susţine că imaginea este un element imanent conştiinţei, ca obiect al cercetării metafizica va alege conţinuturile conştiente la nivelul genezei lor şi a producerii a ceea ce sunt

imaginile în sine. Conținutul celor din urmă nu poate fi supus unor analize, pentru că este absent în sensul accesibilității lui, dacă ne amintim despre linia orizontului după care nimic nu se mai vede, noi putem să cunoaştem ce este dincolo doar cu ajutorul unor presupoziții, dacă avem destule date pentru aceasta. Starea acestui conținut nu poate fi apreciată la nivel obiectiv din cauza că el nu este permanent, şi în acelaşi timp trebuie să avem în vedere că linia orizontului este în orice situație relativă la poziția noastră. Astfel imaginea poate fi cunoscută prin depăşirea unor limite stabilite, dar este vorba despre una dintre o mulțime de imagini. Prezența pe care o atestă imaginea este condiționată de absența obiectivului, obiectiv există doar ființa, toate celelalte sunt produsele realității subiectului pregnant de ființă, receptate şi exprimate prin imagini.

Referințe:

1. Baudrillard Jaques. Timpul simulacrelor / Traducere de Al. Craiuțu. - Bucureşti: Humanitas, 1994. - 300 p.
2. Durand Gilbert. Structurile antropologice ale imaginarului. Introducere în arhetipologia generală / Traducere de Marcel Aderca, postfasță de Cornel Mihai Ionescu. - Bucureşti: Univers Enciclopedic, 2000. - 477 p.
3. Ionescu Nae. Curs de metafizică. - Bucureşti: Humanitas, 1991. - 331 p.
4. Heidegger Martin. Originea operei de artă / Traducere de Thomas Kleininger şi Gabriel Liiceanu. - Bucureşti: Humanitas, 1995. - 384 p.
5. Heidegger Martin. Scrisoare despre umanism // Repere pe drumul gândirii. - Bucureşti: Editura politică, 1998. - 332 p.
6. Husserl Edmund. Meditații carteziene / Traducere de Al.Craiuțu. - Bucureşti: Humanitas, 1994. - 247 p.
7. Husserl Edmund. Scrieri filosofice alese / Traducere de Al.Boboc. - Bucureşti: Editura Academiei Române, 1993. - 255 p.
8. Kant Immanuil. Critica facultății de judecare / Traducere de Vasile Zamfirescu, Alexandru Surdu, Constantin Noica. - Bucureşti: Editura Trei, 1995. - 367 p.
9. Kant Immanuil. Critica rațiunii pure / Traducere de N.Bagdasar. - Bucureşti: Editura ştiințifică, 1969. - 699 p.
10. Kandinsky Wasilly. Spiritualul în artă / Traducere de P.Amelia. - Bucureşti: Meridiane, 1994. - 118 p.
11. Sartre Jean-Paul. Adevăr şi existență / Redactare de Arlette Elkaim-Sartre; traducere de Giuliano Sfichi. - Iaşi: Polirom, 2000. - 195 p.
12. Wunenburger Jean-Jaques. Filosofia imaginilor / Trad.: Muguraş Constantinescu; ed. îngrijită şi postf. de Sorin Alexandrescu. - Iaşi: Polirom, 2004. - 416 p.

Prezentat la 15.05.07

CORPUL UMAN SAU ÎNTRE „*A FI*" ŞI „*A AVEA*"

Natalia MUNTEANU, Angela SPINEI

Catedra Filosofie şi Antropologie

Cet article représente une analyse philosophique sur le problème du corps et sur le rapport entre l'homme et son propre corps. L'homme se perçoit comme son propre corps, dans les paramètres de son existence corporelle et on s'interroge sur le problème: est-il son corps ou il a un corps?

Scopul propus este să analizăm din perspectivă filosofică corpul uman, anume să realizăm o interpretare a „fenomenului corporal" pentru a evidenţia influenţa acestui fapt întru perceperea propriei existenţe umane în parametrii corporalului. Printre evidenţele care ne constituie existenţa, una dintre cele mai fundamentale apare *corpul* care ne aparţine, *cu care* şi *în care* ne naştem, trăim şi murim. Această evidenţă, fără îndoială, face apropierea de corp dificilă, pentru că astfel de co-apartenenţă a noastră şi a corpului nostru – implică apariţia unor întrebări metafizice care ne traversează cultura.

Avem un corp sau *suntem* corpul nostru? Această primă problemă formează dificultatea. Dacă admitem că aceste întrebări ne mobilizează corpul – coruptibilitatea sa –, acesta nu este deja corpul nostru care îşi pune aceste întrebări [1, p.32]. Este vorba despre umanitatea noastră, în acest caz, care nu se poate identifica doar cu un corp. Zicem astfel că interogaţia metafizică se produce întâi de toate în gândire, iar corpul este o condiţie necesară de posibilitate, dar o condiţie suficientă?

În acest sens, articularea problemei corpului după axele de *a fi* şi de *a avea* apare deja puţin forţată, smuncită între un corp pozitiv, dar opac, pe care-l posedăm ca pe un instrument mai mult sau mai puţin adaptat necesităţilor existenţiale, şi un corp insesizabil, „cvasitransparent", care este mai degrabă un instrument perfect, ameninţat de iluzia unei transparenţe şi de infirmităţile sau suferinţele sale. Această divizare a problemei în *a avea* şi în *a fi un corp* lasă să se vadă esenţialul: experienţa corpului se mişcă între aceşti doi poli [2, p.34].

Doar corpul îl putem cunoaşte printr-un proces dinamic, dinăuntru, şi doar datorită acestei cunoaşteri obţinem posibilitatea de a-l interpreta ca formă, ca limită spaţială a lucrurilor. La momentul întâlnirii cu ceva de din afară, el întâlneşte o forţă contrară care-l face să-şi întărească propria sa poziţie/existenţă în spaţiu (spaţialitate).

În interiorul senzaţiei „corpul meu", se include un principiu universal de formare a fenomenului subiectivităţii, realitatea căruia se depistează doar în punctul de opunere, de contrapunere cu ceva de din afară, adică un altul.

Corpul, totalmente supus subiectului, este conştientizat doar la nivelul limitelor sale, care separă lumea de subiect, adică anume prin limitele sale, care sunt limitele lumii – deoarece realitatea exterioară poate fi depistată doar prin interacţiunea cu mine, o interacţiune cu corpul meu, iar acele schimbări care se produc în interior sunt interpretate de subiect ca fapte ale lumii externe.

Conştientizarea propriei existenţe – adică existenţa corpului ca un obiect al conştiinţei, corpul o primeşte doar în cazul în care demonstrează fermitate şi ne-transparenţă, adică o ne-adecvare în prognozarea şi conducerea acţiunilor. Atunci când acţionăm, în condiţii obişnuite, niciodată nu suntem preocupaţi de maniera în care trebuie să conducem acţiunile, să ne controlăm mişcările corpului, de exemplu – în timp ce vreau să iau ceva dintr-un loc sau să mă deplasez undeva, nu voi lua în considerare faptul că între forţarea mea volitivă şi acţiunea necesară de exercitat această acţiune, se află un intermediar obiectiv – mecanismul corpului/corporal. Dacă corpul „nu mă ascultă", sau dacă în procesul de înfăptuire a unei acţiuni apar anumite greutăţi, doar atunci pot depista existenţa acestui mediator, perceperea propriului corp. Anume acest „neajuns" mereu caracteristic corpului şi imperfecţiunea mecanismului său creează o stabilitate „fenomenului corporal".

Corpul ca oricare mecanism fizic se supune unor legi obiective şi unor limite: nu pot ridica o greutate infinită, nu mă pot mişca cu o viteză infinit de mare sau infinit de mică, corpul nu este extrem de abil în realizarea tuturor dorinţelor mele, este slab, oboseşte etc. „Transparenţa" lui de la început nu este totală, iar drept forme naturale ale manifestărilor sale servesc funcţiile sale fiziologice. Nu putem controla foamea, setea, nu întotdeauna putem regla funcţiile naturale de eliminare, manifestările vegetative, stările emoţionale, nevoile fiziologice şi instinctul sexual. În sfârşit, corpul este supus distrucţiunii din exterior, din mediul înconjurător, nu pentru subiect, ci pentru corpul acestuia există legile fizicii (focul, frigul etc.) corpul este, în primul rând, organism.

Corpul îmi aparține în pofida la orice mecanicitate, deoarece eu sunt în stare să-l conduc, el este câtuşi de puțin supus dorințelor mele, de aceea eu pot să-mi permit să-l consider *al meu*" [3, p.123]. Există o contradicție internă în însăşi existența corpului, limbajul ne garantează această contradicție „corpul meu", care şi subliniază concomitent apartenența/neapartenența lui.

Corpul nu este în totalitate un „eu", pentru ce ar mai fi nevoie să-l evidențiez, în timp ce-mi aparține, dar care totodată în totalitatea sa îmi este *străin* (altcineva decât tine, altul tău).

O mare parte din limite se suprapun corpului, sunt învățate de către subiect la fel ca şi schemele perceptive şi jocurile de limbaj, astfel „dizolvând" construcția rigidă organism-obiect, lăsând doar partea reductivă, „partea transformată" pe care subiectul şi o numeşte „corpul meu" [4, p.89].

Învățându-şi propriul corp, copilul paralel îşi construieşte propriul său Eu, observând că el este autorul propriilor sale mişcări corporale, alăturându-şi sieşi, ca subiect care suferă foame, sete, frică, sentimentul de subiect-autor. Între 6 şi 18 luni copilul este capabil să se recunoască în oglindă ca subiect. Până atunci lumea este pentru el ceva care îl include indistinct şi care se fragmentează. Copilul se poate anticipa ca o ființă vorbitoare, care poate spune „eu", care este identică cu cea care se uită în oglindă.

Pe măsura însuşirii corpului în ontogeneză, el devine mai „transparent", dizolvându-se în subiect, manifestându-se doar în cazuri speciale „de neascultare" (atunci când copilul învață mişcări noi, necoordonarea mişcărilor în starea de ebrietate, „amorțirea" etc.). Toate acțiunile, mişcările se automatizează, existența lor nu este o prioritate, ele pur şi simplu „dispar", aceasta nu se poate manifesta doar în sensul apariției unui fenomen nou, dar şi în cazul „dispariției" unuia, de exemplu: senzația pe care o avem după ce ne-a fost extras un dinte din gură.

Corpul, mai degrabă consistența acestuia, şi a lumii, care are o natură *tare*, compusă din obiecte incomode, este cunoscut de către copil până la momentul în care ele dispar (adică, ca obiecte de cunoscut, perceptive) pentru el ca atare. La fel cum învață a vorbi, neavând nici o idee de lingvistică, el învață legile corpului mecanism şi legile fizice ale lumii (legea inerției în procesul ciocnirii cu un obiect, legea gravitației prin practica căderii). La fel, ca şi în cazul jocurilor de limbaj, aceste legi nu sunt reflexive, dar existența lor putem mereu s-o depistăm, creând o situație experimentală specială.

În ceea ce priveşte condițiile de cunoaştere a „corpului intern", putem evidenția o posibilitate mai mică de obiectivare şi o mai mică doză de manifestare a situațiilor-întâmplare. Probabil, doar în cazul senzațiilor de boală apărute la aparatul digestiv sau ale aparatului respirator şi cardiac (ritmul bătăilor inimii), pentru omul sănătos însă „corpul intern" practic nu există, el nu ştie cum lucrează şi cum sunt amplasate organele sale interne.

Situația se schimbă automat în cazul bolilor somatice. Printr-un proces patologic sunt încălcate procesele normale de funcționare corporală, acestea se „manifestă" obiectivându-se în limitele corpului, obținând calități senzoriale. Situația diagnosticării, spre exemplu, este extrem de dificilă din cauza că pacientul recurge la utilizarea unui limbaj stereotipizat privind reacția de apreciere a simptomului, de aceea în copilărie mai toate senzațiile de durere sunt generalizate cu „mă doare burta". Acest fenomen are o explicație teoretică foarte concretă: aparatul digestiv este una dintre primele zone care sunt cunoscute la nivelul percepției senzoriale de către copil (întâietatea senzațiilor de foame, sete, învățarea sistematică a corectitudinii eliminării fecalelor, atenția mare care se acordă hranei sănătoase a copilului).

Apariția unor piedici în interiorul propriului organism creează o configurație specifică, o topologie a „corpului intern", scufundat în interiorul corpului anatomic al omului. Dacă o proteză poate scoate această limită *dincolo*, atunci în cazul unei boli somatice din corpul universal care coincide cu întinderea „corpului extern", se creează senzația unui obiect propriu.

Corpul meu nu este niciodată perfect reductibil la reprezentarea pe care eu mi-o construiesc despre corpul meu, pe care o am despre mine. Raportul dintre Eu/Celălalt nu este înțeles ca distanța care separă două obiecte sau două ființe, dar ca diferență care fondează intrinsec noțiunea de *aceeaşi,* care nu poate fi gândită fără aceste două. Celălalt este, dacă o vrem, aproapele meu, similarul meu. Celălalt este cel care îmi scapă în această proximitate, este purtătorul insensibil al unei alterități radicale care apare în toate raporturile de identitate şi care le fondează [5, p.45].

Corpul *Celuilalt* este un obiect cultural, unde el nu este un fragment al lumii, ci ceva ce ne introduce în lume, el este purtătorul de text, de comportamente, de sens. Celălalt (l'autre) este obiectul unei nevoi reductibile la elementele logice care se organizează în interiorul cunoaşterii mele: el este constant redus la cunoaşterea mea. Altul (l'Autre), dimpotrivă, este cel care în activitățile sale reductive rămâne „în afara" câmpului cunoaşterii şi nu este niciodată perceput, necunoscut de-a lungul cunoaşterii, ireductibil la cunoaşterea mea, care la limită devine semnificant. Această diferență vine din cele două perspective asupra pronumelui de-

monstrativ „celălalt" şi a pronumelui nehotărât „altul" – este vorba despre distanţa de la altul la celălalt măsurată gramatical prin distanţa de la alteritatea neutră – orice altul decât tine, la „altul tău", alteritatea cu care poţi comunica, care îţi reîntregeşte fiinţa [6, p.44].

Acest semnificant „limită" nu corespunde nici unui semnificat din câmpul cunoaşterii. El semnifică în mine, nimic din ceea ce este al meu, este Altul meu. Celălalt (oricine altcineva decât tine) se prezintă conştiinţei ca un altul decât sine, dar totodată un alt eu (*alter ego*). „Altul tău" – cel care este implicat în definirea fiinţei tale.

Contactul corporal este suportul întâlnirii. Omul are nevoie de a-l atinge pe celălalt pentru a crede în existenţa celuilalt. Această credinţă în Celălalt îl eliberează pentru un timp mai mult sau mai puţin de necesitatea de „a lua" pe celălalt [7, p.30]. Toate creaturile pe care eu le ating – aproapele meu – devin progresiv obiecte ale dorinţei mele, semn al unei existenţe recunoscute şi de neatins, diferite.

În Celălalt (mişcarea care discerne într-o existenţă inalienabilă de celălalt) marca inalienabilă a propriei existenţe se urmăreşte de-a lungul dezvoltării sale: el poartă firul conductor în sine. El îl conduce până la sfârşit, până la moarte. Contactul cu lumea nu se derulează decât în prezenţa *prezenţei.* Ca şi dorinţa, care este act, renunţarea transmite prezenţa celuilalt ca Celălalt/Altul. Omul este în corpul său, cuvânt ce se reflectează şi care reflectează asupra cuvântului celuilalt. El este semnificantul unui cuvânt care există înaintea lui şi se prelungeşte, continuă după el, iar corpul său este ancora sa în lume. Omul este răspunsul la întrebarea pe care o pune orice cuvânt, iar cuvântul nu întreabă decât un singur lucru: a fi transmis. Existenţa omului este un cuvânt transmis. Omul nu mai este cel care răspunde la întrebarea unui cuvânt pe care nu-l are, dar el este ecoul acelei întrebări care lui i se adresează. Edificându-şi propriul său corp, omul răspunde de ce ceea ce el este, dorinţa de Celălalt. Omul, închis în corpul său, este animat de dorinţa de a fi totul, de a fi el însuşi originea sa şi sfârşitul său, de a exista [8, p.56].

În limbajul fenomenologic, atunci când ne referim la corp, este clar că ne referim la vectorul esenţial reîntors la „a-fi-în-lume", adică la corpul care nu poate fi redus la un simplu agregat de funcţii şi mecanisme. Corpul fenomenologic este în faptul de a afirma că corpul este deja mai mult decât corp, el este ambiguitatea unei intenţionalităţi mereu carnale şi o corporeitate deja intenţională. Corpul se prezintă ca o emblemă ireductibilă la sine însuşi, ca fiind mereu „din exces" în raport cu sine.

Pentru Husserl, corpul este expresia vie a subiectivităţii fenomenologice manifestată individual prin „unitatea experienţei", prin materialitatea sa. Corpul este mediatorul lumii palpabile, al lumii materiale în conştiinţă, el devine prin disponibilităţile sale perceptuale un mijloc de actualizare a conştiinţei în prezent [9, p.60].

După M. Merleau-Ponty, corpul este cel care permite interrelaţionarea dintre lume şi eu, dintre dimensiunea materială şi cea subiectivă. Merleau-Ponty anulează complet separaţia dintre subiect şi obiect, dintre corp şi identitatea de sine produsă de discursul lui Descartes, afirmând cu certitudine „eu sunt corpul meu". Percepţiile au un rol „unificator", în acest caz, permiţând asamblarea părţilor subiectului într-un întreg [10, p.157]. Corpul îşi pierde consistenţa prin ruperea sa între manifestările tactilului şi abstracţia vizualului. În acest sens, lumea întreagă este un Subiect, compus din corelarea tuturor celorlalţi subiecţi separaţi.

Ceea ce am încercat să demonstrăm este faptul că a fi om presupune a deveni un corp diferenţiat, unul printre ceilalţi în spaţiu şi timp. Aceasta în măsura în care ele se articulează cu ceilalţi, devenind o unitate paradoxală a unei diferenţe. A fi om – a avea un nume propriu ireductibil la numele comun al lucrurilor. În consecinţă, prin medierea corpului său, a sensurilor acestuia, omul se ridică la statutul de subiect: el accede la reprezentarea lumii în acelaşi timp cu lumea reprezentării. El devine subiect, care n-ar fi avatarurile schimbărilor din parcursul pe care-l are şi îl conduce. El poate zice „Eu sunt corpul meu".

Referinţe:

1. Marc Richir. Le corps. Essai sur l'intériorité. - Paris: Hatier, 1993.
2. Ibidem.
3. Pop Doru. Ochiul şi corpul. - Cluj-Napoca: Dacia, 2005.
4. Ibidem.
5. Baudrillard Jean, Guillaume Marc. Figuri ale alterităţii. - Piteşti: Paralela 45, 2002.
6. Codoban Aurel. Amurgul iubirii. - Cluj-Napoca: Ideea Panoptikon, 2003.
7. Vasse Denis. Le temps du désir. Essais sur le corps et la parole. - Paris: Editions du Seuil, 1997, serie-Points.
8. Ibidem.
9. Husserl Edmund. Meditaţii carteziene. O introducere în fenomenologie. - Bucureşti: Humanitas, 1994.
10. Merleau-Ponty Maurice. Phénomenologie de la perception. - Paris: Gallimard, 1945.

Prezentat la 15.05.2007

FUNDAMENTAREA UNITĂȚII ŞI DIVERSITĂȚII PROCESULUI ISTORIC

Dumitru DODUL

Catedra Filosofie şi Antropologie

The approach of diversity and unity of historical process presents an analysis of the problem is the interpretation by the partisans of historisism, as well as by the researchers which are the adepts of the unhistorical concept (they do not recognize the universal laws which would stay at the basis of society, culture and evolution). The historical process presents a large field of demographical, social, political, economic, and ethnical evolution which is the basis of humanity and history. In the present article we value the principal components of human society which can elucidate the tendencies of historical course through the unity and the diversity of the historical process.

Actualitatea mondială în plină mişcare, determinată şi de procesul de extindere şi integrare europeană, fără o privire asupra trecutului, care continuă să influențeze prezentul, face ca noi să nu fim cu adevărat contemporanii vremurilor noastre, dacă nu ştim să recunoaştem, pe termen lung, efectele unei istorii adesea foarte îndepărtată. Evoluția societății este un proces continuu şi complex, nu rareori dificil şi la prima vedere contradictoriu. Pe parcursul istoriei au existat diverse entități sociale: state, imperii, popoare şi civilizații. Fiecare a constituit un sistem complex şi specific, cu atribute şi calități proprii care le evidențiau una de cealaltă, lăsând amprente unice pe întregul curs al istoriei universale.

La o primă privire asupra evoluției omenirii pe verticală (din antichitate până în prezent), apare o lume dominată de un hazard şi determinism, unde perioade, state şi culturi există în mod arbitrar. Diversitatea lor implică o autonomie şi o închistare, care le determină la o existență separată, fără ca ele să fi avut vreo tangență de-a lungul istoriei. Se creează impresia că nici o ştiință nu este în stare să cerceteze procesele respective şi să stabilească dacă există sau nu o legătură între fenomenele istorice, care ar consemna o unitate în această diversitate de fapte, sau dacă fiecare entitate funcționează separat şi se dezvoltă după legități caracteristice doar ei şi nu are legături cu nici o altă formă de existență.

Adepții istoricismului modern ca: Vico, care concepea în legile evoluției istorice condițiile de inteligibilitate ale formării vieții şi națiunilor. Ferguson, Turgot, Voltaire cercetează raportul dintre condițiile istorico-naturale ale acțiunii oamenilor şi afirmarea rațiunii în timp. Urmează autorii Iluminismului german ca Lessing şi Herder care au avut intuiția profundă a evoluției istorice a națiunilor şi a providenței care îi conduce cursul. Idealismul german cu Schelling şi Hegel oferă un nou impuls dat interpretării realizării în termenii istoriei ca manifestare a Absolutului, astfel că formele praxisului şi ale conştiinței (economia, dreptul, politica şi religia, arta şi filosofia) devin moduri expresive de realizare a Absolutului însuşi. Istoricismul contemporan care se desfăşoară pe două direcții principale: prima radicalizează imanentismul idealist; cealaltă, dimpotrivă, trăieşte criza metafizicii idealiste şi se deschide către un sens nou al realității istorice. Reprezentanții primei direcții sunt Croce, Collingwood. Croce – adept al istoricismului absolut, care este o formă de neoidealism (în „Istoria ca gândire şi acțiune", 1938) vede în Istorie dezvoltarea vieții Spiritului, urmând formele distincte ale economiei şi eticii, ale artei şi filosofiei… Realitatea şi viața sunt istorie şi nimic altceva decât istorie".

Ca strictă antiteză a idealismului, marxismul poate şi el fi considerat ca o formă de istoricism şi mai cu seamă acele forme ale marxismului, care recunosc validitatea dialecticii idealiste în forma istorico-socială a „materialismului dialectic" (A.Granski şi E.Bloch).

Secolul XX mai este dominat şi de o altă atitudine conceptuală angajată în cercetarea faptelor istorice – avându-şi originea în filosofia lui Nietzsche. Filosofia anistorică este o contestare a credinței: istoria şi conştiința istorică sunt criterii de determinare a valorilor [4, p.11].

Atenția acordată problemei „evoluției" istorice nu conduce cu necesitate la relativism; dimpotrivă, aceasta este în strânsă relație cu o reflecție asupra problemei valorilor, adică asupra legăturii dintre formele istorice, finalitatea lor şi idealuri, legătura pe fondul căreia se proliferează raportul dintre istorie şi Absolutul supra-istoric (Troeltsch şi Meinecke) [1].

Procesul istoric nu este doar un flux arbitrar de întâmplări şi fenomene. Istoria care aparent poate fi concepută ca un dat irațional, după o analiză aprofundată, denotă o continuitate logică a faptelor şi fenomenelor, după o diversitate urmează unitatea şi după unitate – diversitatea proceselor şi fenomenelor care au stat la baza

multor cercetări, au fost înaintate ipoteze şi apoi confirmate ca teorii ale multor savanţi. Nu în ultimul rând au fost preocupaţi de problema în cauză aşa cercetători că Toynbe; Spengler… care acceptau conceptul de diversitate în studiul civilizaţiilor paralele şi cel al culturii – Hegel, Marx, Jaspers concepeau Istoria prin unitatea şi diversitatea proceselor istorice [8, p.18].

K.Jaspers [9, p.2], susţine că omul tinde către o unitate cu semenii săi, fãra care nu este posibil o înţelegere şi o convieţuire în comun. Unitatea omenirii constă în acel fapt ca existenţa concepţiilor religioase comune, a formelor comune de existenţă şi cunoaştere, însă unitatea nicidecum nu contestă diversitatea. Unitatea istoriei, în concepţia existenţialistului german, se afirmă în timp şi în spaţiu. Mersul istoriei este însoţit de creşterea relaţiilor dintre diferite triburi, care formează popoare, grupuri de popoare, ţări şi continente. Istoria cunoaşte imperii care au ocupat spaţii imense şi au unit numeroase popoare. Destrămându-se, au lăsat ruine, din care la rândul lor se ridicau noi imperii. Astfel în timp şi în spaţiu decurgeau procese, care au dus spre unitate în Istorie. Autorul susţine că Unitatea istoriei universale nu va fi nicicând încheiată – pentru că sfârşindu-se, a dus spre sfârşitul Istoriei însăşi [9, p.32].

În concepţia autorului german – oamenii trăiesc peste tot, înglobând diverse spaţii şi culturi, religii şi filosofii – însă păstrându-le, oamenii totdeauna tind spre unitate. Istoria, considera Jaspers, nu trebuie privită ca o multitudine de fapte şi evenimente haotice, care evoluează separat.

Un alt savant care a cercetat civilizaţiile şi popoarele, apariţia, evoluţia şi dispariţia lor – Arnold Toynbee, în concepţia căruia Istoria lumii este o Istorie a Civilizaţiilor; Civilizaţia Toynbee o concepe ca o entitate care apare ca răspuns la provocări şi apoi, trecând printr-o perioadă de creştere, implicând controlul în creştere asupra mediului său, produs de o minoritate creativă, urmată de o perioadă cu tulburări, apariţia unui stat universal, şi în cele din urmă degenerează (Mesopotamia (Assiria) Grecia şi Roma Antică). Imposibil de conceput altfel, susţine autorul, dezvoltarea omenirii „Povestea trece prin generaţii de civilizaţii" [6, p.15].

Pentru argumentarea unităţii şi diversităţii procesului istoric, este necesară o analiză meticuloasă a principalelor aspecte ale vieţii, noi vom analiza următoarele: material, social, spiritual şi politic.

Pentru a face o ierarhie a aspectelor respective noi, ne vom folosi de ierarhia nevoilor fundamentale, elaborată de A.Maslow, şi divizată în cinci categorii – „piramida lui Maslow" sau Tipologia nevoilor în teoria motivaţională: 1) *Nevoi fiziologice*: foamete, sete – urgenţe, care nesatisfăcute imediat duc la dispariţia homostatică a individului; 2) *Nevoie de siguranţă* – siguranţa psihofizică; 3) *Nevoia de apartenenţă* – sentimente de familie, viaţa în grup acceptată, sentimente patriotice; 4) *Nevoia de stimă* – constă în dorinţa de a regăsi recunoaştere în aprobarea celorlalţi, se realizează în inserarea în comunitate; 5) *Nevoia de autorealizare* – priveşte autoafirmarea individului pregătit să realizeze propriile aspiraţii în spaţiile vaste relaţionale în care se desfăşoară viaţa lui [1].

Fundamentarea unităţii procesului istoric

Componenta materială. Factorul material constituie unul din componentele centrale ale bazei unitaţii istoriei omenirii. În fiecare regiune de pe glob, convieţuirea oamenilor depinde de producerea mijloacelor necesare pentru existenţă, hrană, locuinţe, îmbrăcăminte care, la rândul lor, depind de forţa de muncă şi mijlocul de producere.

În comunităţile primitive care au existat pe toate continentele (Antarctida nu a fost cercetată îndeajuns, de aceea despre existenţa unei comunităţi respective ne abţinem pentru moment). Baza economică constă în proprietatea comună asupra bunurilor materiale, inclusiv: pământul – arabil, păşunile, teritoriile silvice şi acvatice aparţineau comunităţii. Oamenii foloseau aceleaşi forţe de producţie, indiferent de regiunea în care locuiau.

Înlocuirea uneltelor din piatră cu cele din metal a dus la ridicarea productivităţii muncii, care, la rândul său, a schimbat şi forma existenţei sociale. Dacă comunitatea primitivă ne demonstrează o unitate în domeniul producerii „valorilor" materiale, cu atât mai mult, următoarele etape în dezvoltarea omenirii ne denotă acest lucru: odată cu apariţia relaţiilor de schimb dintre comunităţile umane, care mai târziu se transformă într-o necesitate imanentă a fiecărui tip de societate, se stabilesc relaţiile comerciale, schimbul de experienţă şi de informaţii. Vizând unitatea materială a societăţii contemporane sub aspectul intensificării interrelaţiilor dintre statele, popoarele şi civilizaţiile existente, economia tuturor statelor se află într-o astfel de interdependenţă – că cea mai mică dificultate într-o regiune foarte îndepărtată de marele centre va fi simţită în producerea valorilor materiale până în cel mai îndepărtat punct care are tangenţă cu relaţiile entităţilor respective. Una dintre caracteristicile esenţiale ale contemporaneităţii este unificarea forţelor de producţie şi, în primul rând,

a mijloacelor de producție. Cele mai performante, fiind procurate de majoritatea statelor, astfel se formează tehnologiile mondiale unice, se creează standarde şi clişee şi, nu în ultimul rând, creatorul şi mentorul acestora – expertul. Unificarea tehnologiilor împiedică nu doar mutații de natură economică, există pericolul implicațiilor nu doar sociale şi culturale, dar şi ontologice.

Componenta socială. O privire retrospectivă asupra istoriei denotă existența în aceleaşi epoci istorice în diferite regiuni ale lumii aproximativ aceleaşi structuri sociale. Comunitatea primitivă nu dispunea de o ierarhizare a societății în grupe sociale, în clase sau caste, existau tribul şi ginta ca formă de existență socială, bazate pe legăturile de rudenie. O societate a cărei economie depindea în special de vânătoare necesita traiul în grupuri nu mai puțin de douăzeci de familii, funcția de conducător o deținea cel mai puternic şi abil în vânătoare. Pentru a distribui în funcție de sex şi de vârstă, vânătoarea propriu-zisă, transportul şi pregătirea vânatului, confecționarea uneltelor, culesul hranei de natură vegetală – exista o structură strict rudimentară organizatorică şi de conducere individuală sau colectivă, trebuiau stabilite anumite norme de activitate practică, de comportare în relațiile dintre membrii grupului sau dintre grupuri diferite şi, în sfârşit, aceste grupuri erau comunități deschise, care mențineau relații de un fel sau altul cu grupuri diverse, inclusiv acele de înrudire. Aceste comunități sunt tipice pentru perioada de tranziție a societății primitive, angajată în procesul de civilizare. Apare un nou tip de societate care substituie tribul şi ginta cu alte tipuri de entități sociale – clasele, castele, alte stări şi pături sociale. Prima divizare în grupuri sociale are loc odată cu apariția civilizației: în țărani liberi, sclavi şi stăpânitorii de sclavi, apare aristocrația laică şi acea sacerdotală, însă această divizare în grupuri sociale are, în dependență de regiune, un anumit specific, este vorba despre sclavii care în societățile orientale, în comparație cu societățile clasice ale Greciei şi Romei antice, aveau o anumită autonomie şi chiar libertăți. În majoritatea societăților precapitaliste, unul din rolurile centrale îl deținea țărănimea, care activa nu doar în producerea agricolă, dar avea un rol important şi în armată. O unitate în sfera socială o avem în comunitățile moderne şi contemporane, unde alături de muncitori şi burghezie apare intelectualitatea ca o pătură socială importantă şi alte stări şi pături sociale care dețin interrelații de ordin nu doar economic şi social, dar spiritual şi politic. Clasele şi stările sociale au sindicate proprii, care le apără interesele. În interiorul grupurilor respective existau diverse instituții şi organisme care activează doar în sfera socială (cluburi; ONG etc.).

Componenta spirituală. Ca şi celelalte componente, sfera spirituală are propria evoluție care demonstrează calități şi caracteristici universale pentru toate domeniile respective în societățile anterioare şi actuale şi ea este datată începând cu perioadele preistorice. Apariția unor credințe, idei, atitudini religioase, legate de anumite ritualuri de sacrificiu şi de cult al morților este atestată arheologic, începând cu paleoliticul mijlociu. La început, spiritualul era legat de componenta materială, dar treptat capătă caracteristicile unei sfere autonome, unde ideea de etern, de extrapământesc, ideea unei vieți „de dincolo", ideea de strămoşi, de spirite, ca şi delimitarea în concepția omului primitiv şi distincția corp/suflet, vor transforma gândirea lui într-o gândire magică [2, p.29]. Dominată de mituri şi legende care au contribuit la apariția valorilor spirituale, ele încep să influențeze viața comunității şi care se extind din perspectiva viabilității entității respective. Influența asupra mitologiei Greciei şi Romei antice a civilizațiilor orientale, cu care întrețineau relații încă din antichitatea timpurie, o afirmă aşa cercetători în domeniul mitologiei, a istoriei religiilor şi ideilor religioase ca: M.Eliade, M.Lifşiț, A.Leroi-Gourhan, E.James.

Odată cu evoluția societății, se produce şi o divizare între sferele materială şi spirituală. Cea din urmă, afirmându-se, evoluează după legi proprii. În societățile antice dezvoltate, apar persoane preocupate de „elaborarea" valorilor spirituale şi noi iarăşi observăm anume din antichitate procese care se aseamănă: apariția filosofiei în sec VI-V î.Hr. care îşi are rădăcinile în „civilizațiile periferice" [3, p.166] – China, India şi Grecia. În această perioadă, în atare comunități există deja o ierarhie socială bine stabilită şi evoluția cărora decurge după anumite legi şi legități care reglementau atât relațiile inter-, cât şi intracivilizaționale.

În istoria dezvoltării filosofiei se întâlnesc trăsături tipice oricărei dezvoltări avansare-stagnare-regres. Procesul respectiv este legat de apariția sau neapariția noului, cât şi de repetarea nivelurilor parcurse. Odată cu formarea spațiului istoric unic, tezaurul spiritual al fiecărei culturi devine accesibil tuturor națiunilor şi popoarelor. Fapt care aprofundează ideea unității componentei spirituale. Arta şi literatura, morala şi filosofia şi alte forme ale conştiinței sociale au trecut peste hotarele naționale, devenind universale.

Epoca contemporană este caracterizată printr-un spațiu spiritual unic. Mass-media şi noile tehnologii informaționale permit performanțelor individuale să devină cunoscute maselor într-o perioadă de timp foarte scurtă. Datorită ideilor promovate de filozofie, omul a învins ignoranța – a devenit mai informat, a devenit

mai liber şi performant în acțiunile sale. Astăzi intelectualitatea tuturor statelor şi regiunilor este preocupată de aceleaşi întrebări: existența omului şi soarta lui în viitoarea (sau prezenta deja) civilizație mondială (postindustrială) problema sărăciei, impactul noilor tehnologii asupra omului, problema cosmosului. Aceste probleme îşi găsesc reflectarea în filozofie, în artă, în filme, literatură, şi mass-media.

Componenta politică – termen care indica ansamblul aspectelor societății, afacerile politice, cunoaşterea problemelor publice şi arta guvernării, reglementarea relațiilor dintre indivizi, grupuri, stări sociale, state, popoare. În comunitatea gentilico-tribală, conducerea o deținea conducătorul tribului, ales de trib, care avea dreptul la schimbarea acestuia în caz de incapacitate de a conduce pe timp de pace sau război. Reglementarea problemelor era efectuată de întregul colectiv în lipsa statului şi a partidelor politice. Cu trecerea la un tip de societate cu o structură mai complexă apare necesitatea unor noi forme de reglementare a relațiilor dintre oameni. Astfel apare politica şi sfera politică odată cu constituirea unei noi formațiuni politice – statul – maxima ordine juridică care guvernează o anumită societate dintr-un teritoriu anume, monopolizând la acest nivel funcția legislativă şi uzul forței. Apare o ierarhizare în societate. Dacă există stat – şi peste tot are unele şi aceleaşi funcții: dezvoltarea economiei, reglementarea relațiilor dintre oameni şi dintre stări şi clase sociale, stabilirea relațiilor cu alte state, apărarea suveranității şi integralității teritoriale în acel spațiu istoric unde locuiesc cetățenii statului respectiv.

Epoca modernă, mai concret revoluțiile politice, au schimbat efectiv şi complex sfera politică. Apariția (în civilizația occidentală) a numeroaselor partide politice, care reflectează direct interesele diferitelor grupe şi clase sociale care tind spre funcțiile de guvernare pentru realizarea propriilor interese „politice". Epoca contemporană nu o putem concepe fără republici parlamentare, prezidențiale, de drept sau sociale. Existența monarhilor în Europa şi Japonia nu mai influențează guvernarea, exercitată de guvernele şi parlamentele statelor respective. Fapt care demonstrează existența în majoritatea entităților a unei componente politice dezvoltate (statul de drept, dreptul la vot…). Efectuând astfel o sinteză a componentelor vieții sociale, procesul istoric complex, uneori contradictoriu, ni se prezintă nu ca un flux irațional şi haotic de evenimente, dar cu o logică a sa proprie, cu o legătură între fenomene şi o continuitate între ele, prezentând o unitate complexă şi multidimensională.

Fundamentarea diversității procesului istoric

Pentru a demonstra, alături de unitatea procesului istoric, diversitatea acestuia, vom analiza dintr-o altă perspectivă aceleaşi componente ale vieții sociale.

Componenta materială. Producerea mijloacelor necesare pentru existență în societățile cu aceeaşi structură sociopolitică şi economică identică depind, în primul rând, de *factorul mediului înconjurător.* Locuitorii din văile râurilor, lacurilor şi de pe țărmurile mărilor se ocupă, în primul rând, cu pescuitul, pe când locuitorilor din zona muntoasă le este caracteristic păstoritul, celor din şes şi câmpie – agricultura.

În societățile unde relațiile comerciale cu alte entități sociale erau dezvoltate, unde exista un schimb continuu de mărfuri, nu era necesară o societate cu dominația gospodăriei naturale, unde producerea tuturor bunurilor materiale era o activitate internă – locuitorii produceau singuri toate mijloacele necesare existenței.

O mare influență asupra componentei materiale vizând relațiile sociale o juca factorul mediului, condițiile climaterice şi geografice care obligau populația diferitelor regiuni la formarea de anumite entități sociale. Acest factor a determinat în anumite societăți şi afirmarea individualismului (meşteşugăritul în societățile mediteraneene: metalurgia, olăritul, confecția bijuteriilor, tot aici au fost fondate primele asociații meşteşugăreşti), gospodăriile colective s-au format acolo, unde condițiile climaterice nefavorabile anumitor ocupații obligau populația la conviețuirea şi administrarea comună a gospodăriilor (popoarele de munte aveau păşunile comune, terenuri arabile, ogoare).

Construcția locuințelor şi a altor edificii diferea şi ea de la o regiune la alta prin irepetabilitatea aspectelor arhitectonice, o asemănare poate fi observată doar în timpul nostru. Acest aspect transmite tendințele originale ale popoarelor şi națiunilor respective, reflectă tradițiile şi obiceiurile lor, sunt purtători ai culturilor naționale.

Diversitatea istoriei universale se afirma şi în condițiile societății contemporane, când existau relații intensive în domeniul materialelor: tehnologiile japoneze în Europa sau SUA, sau pe continentul african pot fi exploatate în dependență de: climă, tradiții, mentalitate. Din cele menționate reiese că diversitatea istoriei necesită o atitudine diferită față de folosirea tehnologiilor de producție moderne.

Componenta socială – diversitatea formelor de conviețuire socială: tribul sau ginta, etnia sau națiunea, clasele sau stările sociale, castele nu concep doar diferențele funcționale şi structurale, dar şi efectuarea obligațiilor instituționale la diferite niveluri, construirea relațiilor dintre indivizi şi diferite componente interne, cât şi cu alte entități externe. Triburile amerindiene se deosebesc de cele de pe continentele australian sau african. Ele au culturi, tradiții şi obiceiuri diferite, vorbesc limbi diferite. Pentru societatea hindusă, repartizarea oamenilor în caste este la fel de naturală ca şi existența celor două sexe. Însă procesului prin care aceste împărțiri în patru caste majore: brahmanii (preoți), kşatria (deținătorii puterii politice, războinicii), vaisya (țărani, meşteşugari, negustori), sudra (sclavi) i se suprapune şi o împărțire în mai multe mii de jatis (castă) este mai mult decât obscur. În acest sens, ar trebui să vorbim despre comunități sau frății [5, p.267] ca grupe de bază după care se identifică indivizii. Legătura de apartenență apare extrem de puternică prin practicile de endogamie (căsătoria în interiorul castei), de comensualitate (nu se ia masa decât cu oamenii din propria castă)...

Ca stat, India se dovedeşte inguvernabilă – indienii, arabii, mongolii, englezii au trăit această experiență. Chiar şi în perioade de linişte, civilizația indiană nu s-a dotat cu structuri administrative la fel de solide ca, spre exemplu, China. Contrar, de exemplu, civilizației islamice care este un fenomen esențialmente urban, India a ales să rămână la nivelul micii comunități rurale. Azi încă 80% din populație trăieşte la sate. Suveranii îşi descoperă foarte repede limitele puterii teoretic autocratice – cei mai înțelepți, ținând cont de complexitatea sistemului, nu fac altceva decât să mențină statu-quo [5, p.271].

Popoarele de pe diferite continente şi regiuni îşi au calitățile proprii şi irepetabile. Vizând evenimentele perioadei electorale din Franța anului 2007, tindem să remarcăm evoluția diferită de cea menționată mai sus, care a urmat-o societatea galică: unde druizii (sacerdoți, preoți) şi războinicii alcătuiau o singură clasă – aristocrația, care a furnizat mai târziu prinți şi episcopi în acelaşi timp. Sunt cunoscute calitățile profesionale şi de întreprinzător ale americanilor, dragostea față de munca şi hărnicia chinezilor şi a japonezilor, impulsivitatea popoarelor de munte, a celor mediteraneene şi a latino-americanilor, pragmatismul, disciplina, pedantismul german şi existența diferitelor atitudini față de tradiții şi obiceiuri: popoarele orientale fiind mai conservative şi tradiționaliste în comparație cu occidentalii, care pe prim-plan tind spre respectarea drepturilor omului, a individualității, calitate care, alături şi de un egoism, îi este caracteristică occidentalului (europeanului şi americanului), unde sunt respectate normele şi legile juridice adoptate în societatea respectivă. Orientul implică socialului regulile respectării persoanelor mai în vârstă, a clanului şi a rudelor (pietatea filială chineză), supunând interesele personale celor de familie, de stat, clan sau societate – observăm o mare diversitate a claselor sociale. Începând cu antichitatea, în societatea sclavagistă existau diverse tipuri de sclavi (de casă, cei care se ocupau cu agricultura sau meşteşugăritul). Țăranii şi ei au aparținut statului sau stăpânului în epoca feudală, existând țărani iobagi, legați de glie, liberi sau răzeşi.

Începând cu modernitatea şi divizarea societății în clase, avem clasa muncitoare, care la rândul său era foarte diversă: muncitori calificați într-un domeniu sau altul în dependență de ramură (industria grea; mineritul, construcții, energetică…), de nivelul de viață şi cultură politică, după respectarea principiilor şi legilor societății. În SUA, Germania muncitorul respectă normele juridice, cunoaşte codul muncii şi respectă întru totul toate obligațiile, dar ştie să ceară respectarea drepturilor sale, având o atitudine obiectivă şi față de patron.

Japonezul în afară de cunoaşterea şi respectarea normelor juridice are o cu totul altă atitudine față de patron, care, la rândul său, respectând tradiția bazată pe anumite relații, nu va concedia fără motive serioase muncitorul şi nu-l va aprecia, ca colegul său din Occident, doar prin prisma codului de legi, dar va avea şi el o atitudine respectivă nu doar ca angajator, dar şi ca un responsabil de soarta „supusului" (angajatului) său. Aspectul diversității caracterizează şi intelectualitatea, care la rândul său poartă şi ea amprentă națională, etnică şi regională. Berdeaev [7, p.13] în lucrările sale caracterizează intelectualitatea rusă puternic influențată de politic. Una din problemele ei centrale este „căutarea vinovatului şi a căilor de ieşire din impas." Dorința de a ajuta poporul să iasă din sărăcie şi să depăşească problemele sociale au transformat-o într-un instrument politic. Contemporaneitatea este preocupată şi de crearea de acele sisteme, care ar avea capacitatea de a dirija componenta inteligentă a omului substituind-o cu cea a computerului – inteligența artificială.

Componenta spirituală. Evidența diversității spiritualității popoarelor lumii este, în primul rând, prin unicitatea culturilor existente şi irepetabilitatea lor. Conviețuirea într-o singură regiune a mai multor entități spirituale confirmă fără echivoc acest fapt peninsula Balcanică, unde cunoaştem existența unor arte, culturi şi literaturi originale. Apariția filosofiei în civilizațiile periferice (menționată mai sus) aproximativ în aceeaşi perioadă, are pentru fiecare regiune în parte caracteristicile respective: raționalismul – în Grecia antică, legată

de ştiinţe având un puternic aparat categorial (Aristotel – fondatorul Logicii). India şi China au caracteristicile respective culturilor şi civilizaţiilor proprii, care în patrimoniul cultural occidental sunt abordate ca curente prefilosofice. Orientul Apropiat şi Mijlociu fiind şi leagănul marilor religii ale lumii: Creştinismul, Iudaismul şi Islamul (fără a vorbi de regiunea respectivă din perspectiva apariţiei marilor civilizaţii şi culturi).

Componenta politică este şi ea diversă şi eterogenă în statele şi la popoarele din trecut şi prezent. Au existat şi există multiple forme de guvernare: despotism şi tiranie, monarhia şi republica, a aristocraţiei sau oligarhică. Atât în Orient, cât şi în Occident au dominat pe parcursul istoriei formele despotice de guvernare, dar începând din antichitatea clasică greco-romană, apare democraţia greacă, republica romană, care după revoluţiile politice din epoca modernă capătă forma actuală a civilizaţiei occidentale şi ortodoxe, mai târziu, după care este preluată (forţat în unele cazuri) şi de alte entităţi sociale. Este diversă şi structura politică, în dependenţă de cultura şi tradiţiile politice, există şi diverse partide politice, multe dintre care sunt la guvernare, altele luptă pentru atingerea scopului, folosind diverse mijloace; constituţionale (şi mai puţin). În SUA, de exemplu, există mai multe partide politice, real însă pretind la guvernare doar partidul republican şi partidul democrat. În Franţa tind şi au şanse reale nu mai puţin de cinci, Marea Britanie, Suedia, Spania şi Japonia sunt monarhii constituţionale cu o influenţă (cum am menţionat mai sus) redusă a monarhului, puterea legislativă şi executivă fiind efectuată de către guvern şi parlament. Diferit decurge şi viaţa politică: în unele state are un caracter conservativ, în altele – dinamica schimbărilor afectează sfera politică, făcând-o mai impulsivă, mai revoluţionară, cu mişcări politice de amploare în comparaţie cu actuala, unde demonstraţiile, mitingurile şi grevele practic lipsesc fie din cauza nivelului de cultură politică slab dezvoltat sau temperamentul caracteristic regiunii respective. Din această perspectivă, care am elucidat-o mai sus, istoria trebuie concepută dialectic, istoria adevărată manifestă contradicţii interne, de aceea diversitatea proceselor trebuie privită prin unitatea lor şi invers. Am efectuat din această perspectivă analiza componentelor principale ale vieţii sociale care doar prin abstractizare pot fi rupte una de alta. Procesul istoric universal are anumite legi universale care funcţionează din cele mai îndepărtate timpuri şi până în prezent. Legile respective se manifestă în toate componentele vieţii sociale atât ca legi funcţionale, cât şi ca legi ale dezvoltării; ca legi dinamice sau statice. Există legea universală a producerii bunurilor materiale, dacă oamenii nu vor produce aceste bunuri – nu vor putea exista. Aceste legi universale însă nu exclud specificul statului, poporului sau regiunii. Factorul mediului sau istoria poporului formează calităţi specifice, caracteristice componentelor vieţii sociale doar pentru o singură regiune, stat, etnie. Amprenta lăsată de istorie, tradiţie, cultură, mentalitate, temperament formează unitatea unui organism social, unde toate componentele interfuncţionează perfect şi permanent, într-un ritm propriu doar entităţii respective. Acesta se deosebeşte de oricare altele prin propriul sistem şi prin funcţionarea acestuia datorită nu doar legităţilor universale, dar şi originalităţii tuturor componentelor sale, şi, nu în ultimul rând, a factorului uman.

Referinţe:

1. Enciclopedie de filozofie şi ştiinţe umane. - Bucureşti: All Educational, 2004. - 1208 p.
2. Drâmba O. Istoria culturii şi civilizaţiei. Vol.I. - Bucureşti: SAECULIM I.o.: Ed VES, 2001. - 463 p.
3. McNeill W. Ascensiunea Occidentului. - Chişinău: Arc, 2000. - 819 p.
4. Saharneanu E. Sensul şi orientările procesului istoric contemporan . - Iaşi: Ed. Şt. Lupaşcu, 2002. - 144 p.
5. Zaratrean V. Marile Civilizaţii. - Bucureşti: de Liter, 2003. - 298 p.
6. Toynbee A. Studiu asupra istoriei//Sinteza volumelor I-IV de D.C. Stromweel. - Bucureşti: Humanitas, 1997. Vol.I-II.
7. Бердяев Н. Судьба России. - Москва, 1990. - 218 с.
8. Секреты Клио. Сжатое введение в философию истории. - Москва, 1996. - 320 с.
9. Ясперс К. Смысл и назначение истории. - Москва: Мысль, 1991. - 520 с.

Prezentat la 15.05.2007

STUDIA UNIVERSITATIS

Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.10

INTUIȚIA ŞI MISTICISMUL ÎN EXPERIENȚA RELIGIOASĂ CU O INCURSIUNE ÎN FILOSOFIA ANTICĂ ŞI MODERNĂ

Eugeniu BRĂILĂ

Catedra Filosofie şi Antropologie

Almost everyone is ready to admit that religious averments have as a foundation ones beliefs. But what is the relationship between religious beliefs and knowledge? Is it religious belief emotional, intellectual or willed? Religious averments are based on authority, speculations, or personal preconceptions?

The fact that religious reality is known not by feelings or philosophical reasoning, but by intuition was affirmed by different scholars that insist that God needs to be found in personal inner experience of the humankind as an instantaneous revelation of the religious absolute. Some of them argued for rational intuition and others for sensorial intuition. In this article we are looking on both this views.

Există o mulțime de puncte de vedere în legătură cu sursele credințelor spirituale ale oamenilor. De asemenea, diferiți cercetători au ajuns la concluzii diferite cu privire la natura realității religioase şi a metodei sau metodelor prin care acestea trebuie verificate. Multe răspunsuri contradictorii la întrebările legate de Dumnezeu reflectă un dezacord profund în privința căilor de cunoaştere şi validare a problemelor religioase. Vom încerca să vedem ce metode, dacă există vreuna, se potriveşte cel mai bine în domeniul filosofiei religiei sau al teologiei.

Aproape toată lumea pare gata să admită că afirmarea religioasă este în special o problemă de credință. Dar în ce relație se află credința religioasă cu cunoaşterea? Este credința esențialmente emoțională, volitivă, morală sau intelectuală? Afirmațiile religioase se întemeiază pe autoritate, intuiție, experiență, speculație, pe preferință sau pe prejudecată personală?

Faptul că realitatea religioasă este cunoscută nu prin observația simțurilor sau prin raționamentul filosofic, ci prin intuiție sau înțelegere imediată, a fost afirmat de diferiți gânditori care insistă că Dumnezeu trebuie găsit în experiența interioară proprie a omului, ca o revelație instantanee a Absolutului religios. Unii au apărat intuiția rațională, iar alții intuiția senzorială şi astfel avem mai multe opinii.

a) Misticismul religios. Misticismul religios descrie intuiția ca pe o cale de cunoaştere care se opune atât rațiunii, cât şi sensibilității şi astfel, şi revelației divine inteligibile. Misticii pretind că intuiția directă în lumea invizibilă este posibilă prin iluminarea personală ca mijloc de acces la Divin, care ar transcende toate nivelurile obişnuite ale experienței umane [1]. Divinul, nu se spune, este inefabil, adică nu poate fi cunoscut pe baza criteriilor aplicabile vieții cotidiene; Dumnezeu transcende distincțiile dintre adevăr şi neadevăr şi este dincolo de bine şi de rău. Concentrarea personală asupra Divinului prin transcenderea psihică a categoriilor de spațiu şi de timp, adevăr şi eroare, bine şi rău cuprinde conştiința abordatorului în Totul infinit şi duce la o uniune şi identificare extatică cu Inefabilul [2]. Deoarece uniunea imediată a misticului cu realitatea ultimă elimină în chip declarat categoriile de gândire şi de experiență, se susține că realitatea religioasă este neverificabilă prin căile obişnuite de cunoaştere, aplicabile altor relații umane.

Şi acum, dacă ceea ce se spune despre Dumnezeu trebuie să fie contradictoriu sau paradoxal – adică dincolo de criteriul adevărului şi falsului – atunci ar putea să pară criticilor acestei concepții că nu putem vorbi deloc intelegibil despre Divin. Misticul poate să considere că eşecul rațiunii de a valida sau de a confirma pretențiile sale dovedeşte incompetența rațiunii în ce priveşte problemele religioase. Dar n-ar trebui mai bine să se pună la îndoială credibilitatea intențiilor metafizice care cer suspendarea rațiunii? Ce criteriu de adevăr şi eroare mai rămâne dacă Dumnezeu este dincolo de adevăr?

Insistența că eul este absorbit total de infinitul religios, într-o uniune extatică ce transcende distincția subiect-obiect, ar părea de altfel să anuleze abilitatea misticului de a oferi o dare de seamă personală asupra stării de lucruri reale. Căci pierderea conştiinței de sine nu poate însemna decât abandonarea oricărei cunoaşteri personale, în general [3].

Misticul trebuie să respecte canoanele rațiunii şi ale convenției logicii, dacă doreşte să comunice ceva despre realitatea inefabilă. Şi totuşi, realitatea ultimă, fie că este capabilă de reprezentare inteligibilă, şi în cazul acesta inefabilul e un termen impropriu, fie că nu este capabilă, caz în care misticul nu are nici un temei de a vorbi despre Inefabil [4]. Una este ca cineva să zică că a văzut o farfurie zburătoare, şi pe această

bază să argumenteze – împotriva celor ce n-au văzut-o – că asemenea mecanisme ciudate există, dar e cu totul absurd să descrii o realitate despre care se susține că este în chip inerent inexprimabilă. Pur şi simplu, nu are rost ca cineva să susțină în public că a intuit inexprimabilul. Misticul nu poate formula experiența pe care ar trebui s-o aibă alții, dacă aceştea i-ar împărtăşi credința, fiindcă în cazul unei „intuiții inexprimabile" nimeni n-ar putea şti ce experiență a avut altcineva [5].

De asemenea, misticul nu are nici o bază sigură pentru credința că acel Inefabil ar fi altceva decât o plăsmuire a imaginației sau doar un concept limitativ care descrie tot ce ar putea depăşi capacitatea omului de a cunoaşte. Nu există nici o bază legitimă pentru a transforma experiențele paradoxale sau contradictorii în afirmații despre natura realității ontologice [6]. Pretinsa inefabilitate a experienței religioase trădează mai mult limitele stânjenitoare ale metodei mistice decât ne vorbeşte cu adevărat despre natura lui Dumnezeu. Transcenderea de către noi a relațiilor spațiu-timp este o deformare psihologică datorată abstracțiunii concentrate; ea nu e un sesam deschide-te! Pentru informația inteligibilă despre realitatea supranaturală. Apărătorii teologiei negative (teologie catafatică), care ca şi misticii au promulgat teza inefabilității divine, susțin faptul că Dumnezeu există, dar declară că nu putem spune cu certitudine ce este Dumnezeu. Vladimir Lossky în cartea sa, *Teologia Mistică a Bisericii de Răsărit*, descrie teologia negativă ca fiind calea desăvârşită şi, de fapt, singura cale care se potriveşte când e vorba despre Dumnezeu [7]. El scrie, „dacă văzându-L pe Dumnezeu cunoaştem ceea ce vedem, nu L-am văzut pe Dumnezeu în sine, ci ceva inteligibil, ceva care este mai prejos de El. Tocmai prin necunoaştere ajungem să cunoaştem pe Acela care-i mai presus de toate obiectele cunoştințelor posibile. Procedând prin negații, ne ridicăm de la treptele cele mai de jos ale ființei până la culmile sale, îndepărtând în mod progresiv tot ceea ce poate fi cunoscut, spre a ne putea apropia de Cel Necunoscut în întunericul necunoaşterii absolute" [8]. Dar cum se poate susține că ceva, despre care nu putem afirma cu precizie nimic, există cu adevărat? Ce bază sigură are misticismul ca să insiste că Dumnezeu există, că Dumnezeu este inefabil, că timpul nu este real pentru Dumnezeu, că Dumnezeu e totul?

Sigur că oricine are tot dreptul să insiste că el are cu totul alte păreri despre Dumnezeu decât ceilalți. Dar misticul n-ar trebui să-şi considere părerile prea valoroase în cazul în care ele nu i-ar aparține decât lui. Dar dacă cineva pretinde valabilitate universală pentru orice afirmație despre divin, el trebuie să introducă criterii care să facă posibilă judecata, adică analiza concepțiilor alternative. Simplul fapt că cineva pretinde că urmează o epistemologie proprie nu îl îndreptățeşte la un auditoriu înțelegător – aşa după cum un piromaniac nu merită reabilitarea din cauza că acționează potrivit unui cod moral propriu. Fără îndoială, mulți oameni religioşi au experiențe antrenante, care poartă în ele o convingere lăuntrică a adevărului pozițiilor pentru care nu pot aduce nici un suport logic, tot aşa cum mulți alții au „presentimente" puternice, care nu pot fi justificate în mod rațional, dar care pot să se conformeze sau nu faptelor. Deşi experiențele de acest fel, oricât ar fi de răspândite, pot asigura date pentru abordarea populară a psihologiei religiei, ele nu sunt de un interes teologic sau filosofic deosebit.

În secolul al XIX-lea F.H. Iacobi (1743-1819), Fiedrich von Schelling (1775-1854) şi Friedrich Schleiermacher (1768-1834) au susținut că contactul cu realitatea ultimă trebuie făcut nu pe cale intelectuală sau conceptuală, ci pe cale intuitivă, mistică, nemijlocită [9]. Absolutul trebuie simțit, nu conceput. Drept rezultat, oamenii aceştia au scris nu despre Dumnezeu ca Obiect Religios, ci despre propriile lor sentimente religioase. Schleiermacher, fondatorul liberalismului protestant, a înlocuit în consecință teologia sau Ştiința despre Dumnezeu cu psihologia experienței religioase. Prima ediție a lucrării lui întitulată *Addresses on Religion to Its Cultured Despisers* a subliniat că intuiția (pe care o defineşte ca fiind o percepție directă a realității religioase ce confruntă mintea nemijlocit) este egală cu sentimentul şi a văzut universul ca fiind cauza ei divină evocatoare. Mai târziu, Schleiermacher a mutat întreaga greutate a experienței religioase doar asupra sentimentelor, ca relație directă şi nemijlocită [10]. Ambele abordări au abandonat raționamentul discursiv şi revelația divină dată în mod obiectiv ca instrumente ale accesului sufletului la Dumnezeire. În schimb, accentul lui Schleiermacher a căzut asupra conştiinței de sine nemijlocite, de dincolo de rațiune şi voință. Problema serioasă care rămâne este cum poate şti omul ce anume intuieşte sau simte, cum poate justifica el că ceva de dincolo de sentimentele sale interioare este într-adevăr obiectiv. Criticii lui Schleiermacher au subliniat, pe bună dreptate, că religia creştină nu e doar o categorie specială de simțire, ci că ea oferă informații valabile despre Dumnezeu, aşa cum este El cu adevărat [11].

Ca teorie a cunoaşterii religioase, intuiționismul mistic este implicit panteist. El întunecă atât transcendența Dumnezeului-Creator, cât şi îndărătnicia morală a omului. El presupune în conştiința de sine a omului o

latență secretă față de conştiința de Dumnezeu, față de o conştiință nemijlocită a lui Dumnezeu prin absorbirea eului în Infinit. De aceea, el respinge revelația divină mediată şi dată în mod obiectiv. Cu toate că *Biblia* insistă categoric că omul mai poartă încă chipul lui Dumnezeu, deşi deteriorat prin căderea în păcat, ea subliniază totuşi deosebirea ontologică, morală şi noetică a lui Dumnezeu; revelația Divină nu poate fi manipulată prin inițiativa omului şi prin tehnici mistice, dar e mediată pretutindeni din inițiativa lui Dumnezeu, prin Logosul Lui. Mai mult, *Biblia* ne prezintă această revelație divină mediată ca fiind rațională şi obiectivă şi nu transcendând distincțiile logice şi sfera adevărului şi neadevărului. Ba mai mult, Logosul lui Dumnezeu stă în centrul Divinității şi aceasta este un accent biblic ferm. Deşi există o latură misterioasă a lui Dumnezeu, revelația este mister înlăturat şi transmite informații despre Dumnezeu şi scopurile Sale.

Dumnezeul *Bibliei* care se autorevelează nu este nici dincolo de bine şi de rău. Dreptatea lui Dumnezeu şi ticăloşia păcatului omenesc sunt sublinieri ce aparțin exclusiv revelației Dumnezeului celui viu. De asemenea, Dumnezeul *Scripturii* poate fi văzut nu doar dincolo de spațiu şi timp. Dumnezeul creației Se revelează prin universul spațiu-timp şi chiar în istoria omenirii. Cosmosul creat Îi mărturiseşte gloria, iar faptele istoriei Îi reflectă scopul.

Astfel, aproape fiecare punct al accentului deosebit pus asupra misticismului intuitiv ne împiedică să vorbim despre „misticism creştin" pentru a evita neînțelegerile profunde. Nu trebuie să punem la îndoială faptul că unii oameni au experiențe religioase inefabile, deşi cercetarea apostolului Pavel asupra religiilor lumii [12] le cataloghează drept deformări umane ce înăbuşă revelația Dumnezeului adevărat. Doctrina din *Noul Testament* a uniunii cu Hristos nu e deloc o variantă a misticismului religios, ci o alternativă a lui. Intimă cum e relația credinciosului cu Hristos, ea nu implică nici o pierdere a personalității şi a identității, nici nu duce la absorbția în Divin. Caracterul este profund schimbat de naşterea din nou, dar „eu" rămâne o realitate ontologică. „Am fost răstignit împreună cu Hristos şi trăiesc... dar nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte în mine" [13]. Şi viața pe care o trăiesc acum în trup, o trăiesc prin credința în Fiul lui Dumnezeu, care m-a iubit şi S-a dat pe Sine Însuşi pentru mine [14]. Mai mult, *Biblia* nu prescrie exerciții mistice sau tehnici oculte pentru apropierea de divinitate; în loc de aceasta, ea proclamă pătrunderea inteligibilă a revelației divine şi încuviințează rugăciunea verbală inteligibilă adresată lui Dumnezeu, cum Iisus Însuşi i-a îndemânat pe ucenicii Lui să I se adreseze Tatălui în Rugăciunea „Tatăl Nostru" [15]. *Biblia* nu conține niciunde ideea speculativă că disjuncția ontologică de Divin ar fi problema centrală a omului, care trebuie rezolvată prin căutarea din partea omului a uniunii extatice cu Inefabilul; mai degrabă, problema esențială e aceea de a birui înstrăinarea morală a omului de Creatorul său, iar revelația şi ispăşirea pe care Însuşi Dumnezeu o asigură deschide calea spre restabilirea părtăşiei spirituale [16].

b) Intuiția rațională. Cu toate că intuiția conține sensul de „înțelegere nemijlocită", o astfel de înțelegere poate fi descrisă nu doar ca fiind mistică şi supranaturală, ci şi rațională. Cei ce susțin intuiția rațională insistă că ființele omeneşti ştiu că anumite afirmații trebuie să fie nemijlocit adevărate, fără a apela la deducții, cu alte cuvinte, că toți oamenii posedă anumite adevăruri apriorice nederivate, fără nici un proces deductiv prin care aceste adevăruri să derive din ceva [17]. De aceea, trebuie să se facă o distincție clară între intuiția rațională şi intuiția mistică.

Unii raționalişti laici au susținut că omul are intuiții inteligibile, fie pe baza preexistenței sufletului (Platon), fie a unei identități directe a spiritelor uman şi divin (Hegel) [18]. Raționaliştii moderni timpurii, ca şi înaintaşii lor grecii clasici, au considerat rațiunea omenească a fi tainic divină [19]. În *Timaeus*, Platon afirmă că numai intuiția intelectuală ne poate scăpa de ceea ce este, în cel mai bun caz, doar o opinie adevărată despre anumite realități absolute sau despre existența lor [20]. În timp ce Aristotel a respins posibilitatea unor adevăruri înnăscute şi a derivat întreaga cunoaştere prin senzații [21]. El a susținut că intuiția şi cunoaşterea demonstrabilă sunt sigure. Uneori, Aristotel pare să echivaleze intuiția cu intelectul activ văzut ca ceva mai mult decât o funcție umană [22].

Descartes a susținut şi el că mintea posedă facultăți producătoare de cunoaştere intuitivă, inclusiv certitudinile existenței de şine şi ale matematicilor [23]. El a încercat să derive toate celelalte adevăruri din certitudinea intuitivă a existenței de sine, afirmând că intuiția şi deducția ne dau o cunoaştere fără riscul iluziei [24]. El a definit intuiția ca fiind gândul pe care o minte atentă şi limpede ni-l dă atât de repede şi de distinct, încât suntem eliberați în întregime de îndoială în legătură cu ce înțelegem [25]. Descartes nu se bazează pe nimic atunci când spune că intuiția merită mai multă încredere decât senzația. El face din „Cogito" sau din certitudinea intuitivă a existenței de sine a omului cel dintâi adevăr al sistemului său [26].

În timp ce Descartes începe cu „cogito", Baruch Spinoza (1632-1677) începe cu argumentul ontologic, dar în maniera explicit panteistă [27], consideră că definiția rațională sau consistența matematică este însăşi rațiunea şi ființa lui Dumnezeu [28].

Empiricii moderni, nu derivă aşa-numita cunoaştere intuitivă dintr-o facultate înnăscută care-i asigură omului principiile inițiale, ci atribuie întreaga cunoaştere deducției din observație în baza inducției. În afară de „Dumnezeu există", un exemplu standard de cunoaştere nondeductivă oferită de raționalişti a fost acela că fiecare întâmplare are o cauză. În acord cu insistența lui că cunoaşterea umană constă numai din percepții ale simțurilor şi din imagini ale memoriei, David Hume (1711-1776) a negat că această cauzalitate are vreo bază exterioară sau obiectivă şi a crezut că găseşte doar o necesitate psihologică subiectivă pentru legăturile cauzale [29]. El la fel ca şi Friedrich Nietzche (1844-1900), Emile Durkheim (1858-1917) şi William James (1842-1910) au aplicat o explicație evoluționistă a intelectului, căile de bază ale gândirii omeneşti, inclusiv categoriile gândirii şi legile logicii, erau considerate ca fiind doar una dintr-un număr de posibilități ale evoluției; oricât de utile, ele sunt considerate interschimbabile cu alte categorii şi alte logici [30]. Pozitiviştii logici au susținut că presupusele adevăruri intuitive sunt simple adevăruri analitice derivate din supunerea la convențiile logice, deşi această explicație nu reuşeşte să facă față pretențiilor că omul are o cunoaştere intuitivă prelingvistică şi, mai mult, confundă dobândirea cunoaşterii cu abilitatea lingvistică de a o exprima [31].

Kant susține în mod convingător că senzorialul lui Hume duce la scepticism [32]. O bază empirică a cunoaşterii nu numai că sacrifică toate normele, dar şi rațiunea universal valabilă şi nu-şi poate justifica rațional propria poziție. Cunoaşterea umană nu include adevărurile înnăscute, dar presupune categorii apriorice ale gândirii şi forme de percepție, care conferă obiectelor percepute senzorial ordine prin conținuturi exprimate în noțiuni [33]. Chiar şi afirmațiile matematicii, care combină capacitățile înnăscute şi intuițiile apriorice ale spațiului şi timpului devin cunoaştere numai dacă şi în măsura în care există obiecte senzoriale cărora să le fie aplicat acest material epistemologic [34]. Kant a definit intuiția drept cunoaştere care se află în relație imediată cu obiectele [35]. Categoriile şi formele intuiției sunt condiția oricărei experiențe posibile, deci a oricărei cunoaşteri. Dar precum cunoaşterea umană nu este posibilă decât datorită formelor apriorice de care ea depinde, tot astfel cunoaşterea nu e posibilă decât pentru că există o lume înconjurătoare pe care o cunoaştem prin aceste forme, precum cunoaştem lumea în imaginea ochelarilor. Ca să putem vedea lucrurile în culoarea sticlelor, trebuie ca aceste lucruri să existe. Dar ce nu putem cunoaşte este natura în sine a lucrurilor înconjurătoare, aşa cum ele sunt fără de formele spiritului nostru. De aici se trage argumentul lui Im. Kant. Deci nici o judecată nu e posibilă cu privire la adevărul intuițiilor. Postularea pe care o face despre un Dumnezeu imposibil de cunoscut pe cale cognitivă a încurajat opinia că este posibil să se experimenteze ceea ce nu poate fi definit pe cale conceptuală, adică inefabilul. De aceea, pentru Kant, intuiția nu este, în contrast cu concepția intuiționiştilor raționali, un mijloc de cunoaştere cognitivă a lui Dumnezeu.

Convingerea cea mai profundă a lui Kant este că cine doreşte să derive categoriile gândirii din experiență, nu poate scăpa de scepticismul epistemologic [36]. El a subliniat că cunoaşterea umană e posibilă numai datorită categoriilor apriorice de gândire care garantează valabilitatea universală a cunoaşterii omeneşti şi asigură baza pentru adevărurile matematice [37]. Credința în Dumnezeu, deşi nu poate fi ştiințific probată, ea nu poate fi nici ştiințific combătută. Dumnezeul credinței rămâne separat de cel al ştiinței, dar rămâne îndreptățit de practică. Deoarece pentru Kant Dumnezeu prezintă principiul regulativ, care conduce activitatea noastră ştiințifică şi practică.

Hegel (1770-1831) a căutat să depăşească limitările metafizice ale concepției lui Kant, dar profunda sa exagerare nebiblică prin care echivalează rațiunea omului cu aceea a lui Dumnezeu însuşi i s-a întors împotrivă. Teoria sa susținea că noi intuim imediat mai degrabă concepte decât adevărul [38]. Rațiunea umană combină deci aceste concepte în afirmații şi mediază cunoaşterea. Adevărul e exprimat numai prin sistem, căci cunoaşterea este conceptual sistematică [39]. Însă prin echivalarea Absolutului cu conştiința de sine reflexivă a gândirii umane, Hegel a eclipsat orice existență creată reală. Umanității după chipul lui Dumnezeu, el i L-a substituit pe Dumnezeu exteriorizat ca univers, aşa încât distrugerea omului şi a universului ar distruge ființa divină şi viața [40]. Hegel a făcut din Dumnezeu o realitate inevitabilă prin divinizarea omului, caricaturizându-i astfel pe amândoi [41].

Dificultatea legată de intuiționismul mistic constă în faptul că el era fie nesemnificativ sub raport rațional, fie că voia propriul devotament față de inefabilitate ori de câte ori se aventura să verbalizeze un conținut intuitiv. În ce priveşte intuiția senzorială, problema era că a pierdut metafizicul în favoarea raționalului şi nu a reuşit să învingă cu succes scepticismul. Dilema intuiționismului rațional constă în aceea că adepții lui fie că

au afirmat intuiția umană pornind de la supoziții metafizice divergente, fie că nu au articulat nici o bază convingătoare pentru certitudinea intuitivă; mai mult, ei erau în mare dezacord cu privire la care afirmații sunt intuitive şi la extinderea cunoaşterii intuitive. De vreme ce nu toată lumea intuia ceea ce diverşi filozofi insistau că este o problemă de cunoaştere intuitivă universală, teoriile laice erau prea puțin convingătoare.

Referințe:

1. Henry Carl F.H. Dumnezeu, revelație şi Autoritate. - Oradea: Cartea Creştină, 1994, p.78.
2. Ibidem.
3. Ibidem.
4. Ibidem.
5. Ibidem, p.79.
6. Ibidem.
7. Lossky Vladimir. Teologia mistică a bisericii de răsărit. - Bonifaciu, 1998, p.22.
8. Ibidem.
9. Henry Carl F.H. Op. cit., p.79.
10. Ibidem, p.80.
11. Ibidem.
12. Biblia, Epistola lui Pavel către Romani, cap.1.
13. Biblia, Epistola lui Pavel către Galateni, 2:20.
14. Ibidem.
15. Biblia, Evanghelia după Matei, 6:9.
16. Henry Carl F.H. Op. cit., p.81.
17. Bagdasar N., Bogdan Vergil, Narly C. Antologie Filosofică. - Chişinău: Editura Uniunii Scriitorilor, 1996, p.44.
18. Henry Carl F.H. Op. cit., p.81.
19. Ibidem.
20. Ibidem.
21. Bagdasar N., Bogdan Vergil, Narly C. Op. cit., p.91.
22. Ibidem, p.93.
23. Ibidem, p.238.
24. Ibidem.
25. Ibidem.
26. Henry Carl F.H. Op. cit., p.82.
27. Bagdasar N., Bogdan Vergil, Narly C. Op. cit., p.291.
28. Henry Carl F.H. Op. cit., p.82
29. Bagdasar N., Bogdan Vergil, Narly C. Op. cit., p.361.
30. Henry Carl F.H. Op. cit., p.82.
31. Ibidem, p.83.
32. Ibidem.
33. Bagdasar N., Bogdan Vergil, Narly C. Op. cit., p.384.
34. Ibidem.
35. Ibidem.
36. Ibidem.
37. Ibidem.
38. Ibidem, p.463.
39. Ibidem.
40. Henry Carl F.H. Op. cit., p.84.
41. Ibidem.

Prezentat la 10.10.2007

PHILOSOPHICAL PRACTICE APPLIED TO DEMOCRATIZATION PROCESS
(Case study on Republic of Moldova)

Angela SPINEI

Catedra Filosofie şi Antropologie

Articolul vine să exploreze axele mentale autohtone, în scopul cercetării funcţionalităţii modelului democratic occidental. Observaţiile directe asupra realităţii sociale din Republica Moldova demonstrează o rezistenţă mentală la adoptarea valorilor democratice. Astfel lucrarea se structurează în jurul a şase concepte esenţiale: identitate – suveranitate – structură socială – democraţie – dialog socratic – practici transformative.

În opinia autoarei, o societate democratică autentică poate fi formată numai în baza unei comunităţi de Ego-uri suverane. La rândul ei, suveranitatea va fi definită ca structură internă a individului, în care „Dreptul se referă la viaţa în sine şi o include". Un Ego suveran va avea capacitatea de a fi flexibil şi de a recunoaşte Alteritatea. Analizând societatea moldovenească, ajungem la concluzia că aceasta nu poate fi numită democratică la moment. Filosofia va interveni în construcţia Ego-ului suveran, prin intermediul dialogului socratic modern, sau al consilierii filosofice, şi utilizând strategii şi tehnici de flexibilizare a personalităţii, numite sintetic tehnici de hermeneutică situaţională.

The post Soviet countries, nowadays, confront a big social issue- what is the real democracy? How to establish it in a post Soviet country? Concomitantly, the concept of democracy is truly linked to that of suzerainty and of course to Freedom issue. At the same time, one cannot conceptualize democracy and suzerainty outside the human individuals.

Contemporary philosophers J. Rawls (1955), J.Battaille, (1976)) are emphasizing that there are two kinds of suzerainty as well as two kinds of freedom: that of an individual and that of a society. According to the next level of reflection, a society is functioning like a system, an organism T.Hobbes (1651), C.Mosca (1923), V.Paretto (1935), J.Rawls (1955,1971), M.Bakounin (1976), J.Lucacs (1984); there is a permanent relation between a particular person and the society he lives in. Furthermore, by a word game, the Suzerainty and the Ego would become the Suzerainty of the Ego, in our work. A real democratic society would be formed on the basis of a community that was made by suzerain Egos.

What is then democracy then in a modern term**?** *Why democracy links with the concept of freedom, responsibility and the ability to make decisions?*

The most important value of contemporary policy is life itself. As a result, the idea of democracy has been transformed too [1] - modern democracy is a claim and liberation of Zoë, the transformation of sacred life in concrete bios. Putting together the freedom and happiness of an individual is the aim of modern democracy. For building a democratic society the individuals have to be suzerain.

According to Schmitt, it is suzerain '*the individual who decides in case of exceptions'*. It does not express the power of a man over the other. On the contrary, it is the internal power to decide over the problems and make social decision. The act of suzerainty comprises the sublimation of one's own power, if necessary. Suzerainty is not a completely political or juridical concept, it is the inner structure of a human being in which the Right refers to life itself and it includes it.

The concept of Suzerainty could be inquired using the theory *of ambiguity of the Sacral*. According to R. Otto the Sacral comprises two different attitudes: the horror and the fascination. This inner attitude penetrates the public sphere and in this process the concept of *Homo Sacer* plays a very important role. That is the idea that Foucault is promoting in "La volonté de savoir".

'Longtemps, un des privilèges caractéristiques du pouvoir souverain avait été le droit de vie et de mort' [2].

According to Agamben the fundamental act of a suzerain power is to produce the bios of the Zoë (sacred life, life itself). The author links the idea of Sacral and that of Politics. He uses the term of Ban (one cannot kill a murderer because he becomes a murderer) in order to demonstrate that there is no more One Homo Sacer, that may be all of us are Homo Sacer. What is then the 'path' to follow in the modern world in order to build a democratic society?

"One could build the power relationships by having the courage of truth" [3], emphasizes Foucault. The idea of biopolitics is used and applied by Hanna Arendt in "Projet de recherché sur le champs de concentration" on totalitarian states.

The ultimate goal of a totalitarian state is the total domination of man. For that reason, every aspect of life is politicized.

It has to be mentioned although, that every aspect of life is politicized in democracy too. The biggest difference between the two of them is that in democracy the private sphere is supreme and the public one is sub summated, when in totalitarian states the private matter becomes a question of public decision. It is happening because the biologic life becomes a political fact. Every private experience is a subject of public judgment or decision. For example, the very intimate problem of being pregnant without being married was a subject of Komsomol Committee (Youth Communist Organization in the URSS) of the organization, that was able to make the decision of marrying the two individuals, even the father does not agree. That way, an individual looses the capacity of making own decisions in private life and to use practical reasoning in order to act as a potential social agent.

What is then the relationship between individuals and community, and why individuals must be suzerain in order to build a strong democratic society?

The modern concept of Ego could be seen from the perspective of social individualization. Thus, the relationship of a knowing subject with his self is the guaranty of moral responsibility of a social agent.

Bourdieu [4] claims:

"The mental structures which construct the world of objects are constructed in the practice of a world of objects constructed according to the same structures. The mind is a metaphor of the world of objects which is itself but an endless circle of mutually reflecting metaphors."

Thus, extra personal culture, which is building the network of democratic values, is a product of an intra-personal culture. Social suzerainty is a result of Ego Suzerainty.

Jahoda [5] claims that in order to understand the origins and the nature of social phenomenon, one should analyze their internal determinants, by reducing the complex data to elementary structures meaning mental structures.

Why talking about mental structures of a culture when referring to social phenomena, considered to be an objective one?

The main reason is that all of objective ideas are founded and generated by our internal world. Thus, because of their structural characteristics, social phenomena could be analyzed at two levels: empirical and dialectical. I am using both of them in my presentation. The dialectical analysis is being used in order to define Ego and Suzerainty, as well as biases of "situational hermeneutics" concept. For determining the type of social structure of Republic of Moldova and the type of mentality the empirical analysis would be applied.

What is then a Suzerain Ego?

Firstly, when referring to Ego one cannot escape the concept of identity. There are of course many ways to define identity, from scientific to philosophical point of view.

For me, identity is always a social construct. In order to be suzerain, an Ego has to fulfill two conditions:

1. to be flexible
2. to be built on a disposition to constitute and recognize the Otherness.

In order to show the lack of Suzerainty of Ego in Moldova, there is a need to inquire the social structure of the Moldovan society.

One could compare the social structure and its functions with anatomy and physiology of a biological organism, even if there is a possibility for them to be studied separately as entities.

Let us revise the principles on which social structure is based and try to fill in Moldovan society. Thus, social structure is defined by sexual, aging, localization and kinship differences.

Trying to categorize the Moldovan society, I have come to several conclusions:

1. The clan-lineage society that is respecting gender roles according to biological and sexual data and marks as very important the area of residence could not be assigned as a democratic society.

2. The modern morality (which comprises democratic values) has a very special relationship with religion. In that respect, Moldova's citizens as well as the others from ex-soviet Union, have a special morality, which is based on de-sacralized rules. One of the principles of soviet propaganda is: *is easier and more efficient to manipulate an undeveloped moral system.* Thus, the system of laws was kept at primitive level, so people would have the same primitive value system. At the same time, community members are more likely to respond to continuous stimulus or to those that are connected to traditional national values and forms of orga-

nization. This way, one of the propaganda methods was keeping the line of an undeveloped moral system, which was "indulged" with false nationalist ideals, for example the transformation of the Romanian poets and heroes in the Moldovan ones, etc.

Tabel

The principles	Primitive society	Republic of Moldova	Democratic society
Sexual differences 1. agreement on clothing 2. the labor division 3. Patterns of behavior 4. Rules of habits	Strong respect of 1. clothing 2. labor division 3. traditions 4. patterns of behavior	Mixed [6] – depending upon the localization of the individual [7].	Clothing, labor division, and behavior, there are not based on sexual differences.
Aging	Social structure is gradated according to the age (you cannot become a chief if you are not old) The ritual of initiation is important in old societies – you cannot be a man if you are not initiated (cratophany)	1. Mixed – the Honorific Functions are held by old people, young people could be managers, they are working for both of them, but their position is not recognized as being high in society. 2. The ritual of initiation is present: transformed in bath- sauna ritual (mix of cratophany and hierophany)	There is no interdependence between age and the level of social structure. - Merit based society. The initiation is mythical rather that ritual – hierophanic
Residence	The tribe is the most important, there is a local patriotism	The same, - The area the individual is coming from is the most important in making connections.	The area of residence is not a criterion of social efficiency
Kinship	Different forms of marriage are experienced The kinship is extremely important because it offers basis for economic cooperation and politic unity	1. Economic and politic relationships are constructed on the kinship basis, but they could be purely symbolical in contemporary society. For example, Godfathers are considered brothers of the parents of the child – constructing on those bases a clan-lineage society [8]. 2. The lineage is pattrilateral. Father has a symbolical power, fact that is very efficient to be used in political reasons.	Kinship relationships are not important, they are not determinant in economic or politic al relationships development

Thus, I cannot categorize Moldovan society as a contemporary one, in anthropological sense of the term. Undeveloped value system leads to the absence of mechanism of decision-making. The individuals do not recognize themselves as independent entities of a society that could form a community.

Let me revise now the dispute of featuring traditional and modern societies. Levi-Bruhl claims that traditional thinking is influenced by mystical participation, fact that leads to a mystical categorization of reality, rather than causal. In Moldova's case we could emphasize the communist ideals according to which, The Communist party is invested with the power of decision over the population and the Father figure is present at all levels of private life[9]. One of the most important features of matrix of social representation based on mystical participation is a system of thinking that avoids contradictions.

I would refer in this respect to R. Jacobson and then to Gr. Bateson, which are basing world view categorization on two linguistic constructs: metaphor and metonymy. In traditional societies there is a mix of metaphor and metonymy; individuals do not know how to separate the meanings of metaphor from that of metonymy. There is a commutation of signs and symbols that leads to possibility of manipulation of the individual. Bateson names it schismogenetic view on reality. Thus, for realization of manipulation a metaphoric non-sense is presented as metonymic reality. There are series of understanding mistakes in this case:

1. a symbol is interpreted as a sign(in the magic act, Lenin's 'shapca' that symbolizes the person becomes the person itself [10])

2. the sign is treated as an index

3. the sign is interpreted as a signal which is able to provide immediate consequences.

One of the conclusions to be drawn is the following: traditional societies are oral, symbolic cultures, which are based on metaphoric view on reality. I would call this type of rationality as being a *Significant* one; modern societies are those of the sign, based on metonymy. Thus, the type of rationality is the *Operational* one.

Let us see now what exactly the term of rationality means. Habermas [11] claims that rationality is linked to cognition. Its specific consists of the fact that it has a propositional structure that is applied to action. Therefore, rationality concerns not just an application, but a tendency of realization of a goal. There could be two types of action in this case:

1. Communicative action is based on *know-how to do* something; it refers to immediate present, to finding the meaning of an action and it does not clearly make the difference between Real and Unreal

2. Teleological action is based on *know-what to do* and is measured by efficiency or non-efficiency of an action. The modern world is to be understood through the concept of cognitive-instrumental rationality.

Mentalities are determining the ontological structure of a society. Nevertheless, it has to be mentioned that the two types of rationality are not bi-polar; they could coexist in one personality. According to Piaget, the mind of a traditional man could be compared to 7-8 years old modern child. Thus, the stages of rationality are internal; they could be used in a flexible manner when needed.

In order to be Suzerain, an Ego should accept the idea of Otherness and to be flexible, as said before.

Now let us go back to the role of philosophy. *The 'know- how to use*' one or other type of rationality requires a specific kind of reality interpretation techniques. I am calling those techniques **Situational Hermeneutics.**

From Habermas's point of view, the concept of rationality could be conceived as reasonability. Because of the fact that rational expressions have pretensions to validity, thus they can be criticized; therefore they could be taught or learned. Here is in my opinion the role that philosophy has to play.

And I am referring to the Socratic Modern Dialogue – a theoretical, hypothetical discussion in which the controversial pretensions of the truth are schematized and directed to the moral perspective. When speaking about Socratic Dialogue, I am referring specifically to a mechanism that builds up, on symbolic bases flexible or relative [12] identities. The very main idea is that being involved in practical reasoning, the individual will start to distinguish between **Me**, as an entity, with my own private world view and **US**, the way is conceived as a result of soviet propaganda [13].

Marc Augé [14] calls the mechanism as being a ritual which has to fulfill the following conditions:

1. it has to provoke the events that would change the context and the effects of a former one

2. those events would provoke themselves the beginning of a myth creation, which should feed the ritual by offering symbols and stories that are permanent.

Taking Augé's position as being a general strategy to be used in post-soviet countries I would like to describe briefly the algorithm of the technique that would be used in order to fulfill the conditions. Therefore, in a Dialogue, that could be private or public:

STEP I: every participant has to justify his actions referring to a normative context.

STEP II: the facilitator would lead the discussion to practical aspect, meaning a form of argumentation in which a concrete norm is being discussed. For that reason, the facilitator must present the sense of the discussion according to the type of personality that is present in discussion.

STEP III: the discussion of the sense is based on a prototype of esthetical critics. The critique has to be indirect, has to lead to a reflexive attitude regarding the norms of action – to open the gates of liberation of illusions.

STEP IV: the play of language is being introduced in order to make a distinction between metaphor and metonymy – the symbolical expressions has to be produced according to a set of rules of symbolic production.

STEP V: the explanation of the rules and expressions used, but not in a naïve way. Then the explanation concerns the models of behavior and every decision that is made is accessible to an objective appreciation.

Conclusion:

The internalization of democratic norms is in Moldova a utopia yet. The democratic attitude and flexibility concerns just a very little part of Moldovan population even declared being there for the entire country. In order to build a civic society, one has to develop practical reasoning. In the present paper I have shown one possible pathway to achieve democracy and to drop out '*homo sovieticus'* mental structures. The role that philosophy has to play in this process is the essential one. Forming situational hermeneutic competences is a must for a society that develops a democratic organization.

Note:

1. Agamben George. Homo sacer. Le pouvoir souverain et la vie nue. - Paris: Seuil, 1997, p.17.
2. Foucault M. La volonté de savoir. - Gallimard: Bibliothèque des Histoires, 1976, p.177.
3. Ibidem, p.186.
4. Bourdieu Pierre. The dialectic of objectivation and embodiment // Outline of a theory of practice. - 1977. - P.47.
5. Jahoda Gustav. Psychologie et anthropologie. - Paris: Armand Colin, 1989.
6. Republic of Moldova is an agrarian republic. That is why the majority of population lives in the country. Thus, there are habits that are conceived as being "normal" in urban society and abnormal in rural and vice versa.
7. For example, there is one area were at weddings or social events men are standing by one part of the table, and women by the other. The rule is untouchable.
8. Unilateral group that acts like a unitary system and plays an important role in economical and political life of a society; could form different sub-groups that act independently.
9. Every body cried when of the leaders of Communist Party (L.Brejnev) died. The symbolic investment of the Pattern Figure leads to mystification of social reality.
10. For a better exemplification see G. Orwell's 1984.
11. Habermas J. Théorie de l'agir communicationnel. - Ed. Fayard, 1987.
12. To be relative to a point of reference that could be geographical, social or moral.
13. As a result of which individuals lost the ability to differentiate between public and private sphere and to make social decisions. For exactly this balance private/public make a democracy to be real and an Ego suzerain.
14. Auge Mark. Pour une anthropologie de monde contemporaine. - Ed. Flammarion, 1999.

Bibliography:

1. Auge Mark. Pour une anthropologie de monde contemporaine. - Ed. Flammarion, 1999.
2. Agamben George. Homo sacer. Le pouvoir souverain et la vie nue. - Paris: Seuil, 1997.
3. Bourdieu Pierre. The dialectic of objectivation and embodiment // Outline of a theory of ractice, 1977.
4. Habermas J. Théorie de l'agir communicationnel. - Ed. Fayard, 1987.
5. Jahoda Gustav. Psychologie et anthropologie. - Paris: Armand Colin, 1989.
6. Foucault M. La volonté de savoir. - Gallimard: Bibliothèque des Histoires, 1976.
7. Ethics and Socratic Dialogue in Civil Society / Eds. P.Shirpley, H.Maison. - Society for the Furtherance of Critical Philosophy, 2004.

Mulțumiri: Acest articol a fost prezentat la Conferința internațională "New philosophical practices", ce a avut loc la Paris, Franța, în perioada 15-16 noiembrie 2006. Participarea la conferință, prezentarea şi publicarea acestui articol a fost posibilă cu ajutorul *SOCIETY FOR THE FURTHERANCE OF THE CRITICAL PHILOSOPHY***,** Londra, Marea Britanie (www.sfcp.org). SFCP a fost instituită în 1940 în calitate de şcoală experimentală, promovată de inițiatorul Dialogului socratic modern, Leonard Nelson. Scopul major al societății este promovarea filosofiei critice prin crearea rețelelor de filosofie practică şi încurajarea implementării reflecției raționale în disciplinele şcolare.

Prezentat la 15.05.2007

NORMĂ ŞI VALOARE

Valeriu CAPCELEA

Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

The article examines the process of formation of value attitudes with special reference to the ratio between norm and value, to behavioral patterns generated by the value world. It remarks that in the value-norm relation the generality level is superior to value; that the value is an orientative basis for more social norms; that values are not final units in coordinating the human behaviour, they are the ensemble of interests built on social and biological needs of the people. At the same time, the relation value-norm-behaviour is not a one direction link, it must be understood as an open self-regulating system within which the retroaction from behaviour towards norm holds the role to rationalize our existence.

Normele sociale sunt concepute, de obicei, în literatura de specialitate, ca soluții de rezolvare a problemelor sau a situațiilor cu care se confruntă omul în procesul existenței sociale [vezi, spre exemplu: 1, p.233; 2, p.52; 3, p.656], ceea ce nu reprezintă o tratare corectă, pe motiv că se îngustează aria influenței lor sociale, din simplul motiv că normele reprezintă şi o ordine de valori care orientează în fiecare societate comportamentul actorilor şi al grupurilor, reguli care guvernează conduitele individuale şi colective [4, p.190].

Iată din ce cauză lucrarea de față îşi propune ca scop general examinarea procesului de formare a atitudinilor de valoare cu referire specială la raportul dintre normă şi valoare, la modelele de comportament generate de aceste universuri valorice.

Valorile sociale nu se nasc odată cu individul. Formarea atitudinilor de valoare şi a sistemelor de valoare reprezintă o parte organică a procesului de socializare, care poate fi definit, în ansamblul său, ca „transmitere şi însuşire a unor modele cultural-normative prin intermediul cărora indivizii dobândesc conduite socialmente dezirabile şi îşi însuşesc procedurile sau regulile necesare pentru a putea dezvolta acțiuni dezirabile, „*normale*”, predictibile pentru aşteptările colectivității” [5, p.236-237]. Sociologul român *S.Rădulescu* susține că conținutul procesului de socializare are o triplă finalitate: 1) psihică: maturizarea copilului prin fixarea unor trăsături psihice persistente; 2) socială: deprinderea cu exigențele impuse de exercitarea corectă a rolurilor sociale; 3) culturală: internalizarea „*codurilor*” culturale, a simbolurilor normative şi evalutive [5, p.237]. În urma socializării, se constituie personalitatea socială, iar modelul cultural pe care se sprijină formarea acestei personalități este aşa-numitul sociotip („*personalitate de bază*”, cum este numită de către filozoful francez *A.Kardiner* [6, p.89-91]), care poate fi definit ca o configurare *psihosocioculturală* comună membrilor unei anumite societăți, ce reprezintă un tip de personalitate exemplară în raport cu care indivizii pot să manifeste variante particulare ale propriei lor personalități.

Prin urmare, socializarea este un proces de continuă interacțiune şi adaptare socială prin care se asimilează aptitudinile şi deprinderile necesare activității specifice fiecărui individ, posesor de statusuri şi roluri sociale definite. Rolul valorilor, în motivarea unor decizii de acțiune în defavoarea altora, se manifestă mai ales când există un conflict motivațional imediat premergător acțiunii alese. Purtătorul de valoare în acest conflict motivațional este acțiunea, în timp ce realizarea unei acțiuni este, de fapt, valorizarea concretă, adică o acțiune aleasă prin excluderea altora ca mai puțin valoroase.

Deosebit de esențiale sunt acele forme şi mijloace extrinseci şi intrinseci ale reglementării comportamentului în care normele sociale fie sunt canale prin care se efectuează influența socială, fie ele înseşi se realizează prin aceste canale de reglementare. La ele se referă, înainte de toate, determinarea valorică a conduitei, a cărei materializare este practic de neconceput în afara sistemului de norme morale şi a esenței corelației dintre norme şi valori. Normele sociale se includ în alte mijloace şi modalități de reglementare a comportamentului care există şi sunt utilizate în societate: tradițiile, obiceiurile, ritualurile etc., deoarece ele au fost mult timp unicul mijloc prin intermediul cărora se reglementau relațiile dintre oameni în societate, fiindcă exista o încredere în justețea ordinii stabilite de ele, care se baza pe existența şi pe vechimea lor [7; p.21-22]. Aceste comori ale memoriei naționale pot îmbogăți în mod consistent viața cotidiană şi pot contribui la reglementarea eficientă a relațiilor sociale. Ele pot influența în mod substanțial reglementarea relațiilor dintre generații, pentru că conțin în sine nişte modele de conduită edificate pe un profund sentiment axiologic, printr-un orizont umanist de profunzime şi anvergură.

Pentru a materializa acest scop, ar trebui să fie utilizate acele tradiții, orientări, reguli de conduită care au fost edificate pe baze raționale, au fost verificate de înaintaşii noştri timp de secole. Aceste comori ale spiritualității noastre pot să îmbogățească în mod substanțial viața cotidiană, să contribuie la reglementarea relațiilor sociale şi naționale.

În opinia noastră, în relația valoare-normă, nivelul de generalitate este net superior valorii. Astfel, putem menționa că valoarea este baza orientativă pentru mai multe norme sociale. Pe de altă parte, normele sociale sunt resimțite de individ ca fiind extrinseci lui, iar valoarea este percepută ca o stare subiectivă (intrinsecă) sau o relație internă. Valorile sunt acele idei care sprijină şi/sau justifică normele.

În lucrarea *Sistemul Social* [8], cunoscutul filozof şi sociolog american *T.Parsons* elaborează o tipologie a acțiunilor în funcție de orientările individului, distingând două aspecte ale orientărilor: 1) *orientare motivațională* în care individul se referă la situația acțională după dispoziția necesității acționale (satisfacere/nesatisfacere); 2) *orientarea valorică*, adică după acele aspecte ale acțiunii care-l constrâng pe individ la respectarea unor norme şi valori. În cazul modului de orientare valorică, cel care ne interesează în mod deosebit, *Parsons* face o triplă diferențiere a acțiunilor:

- acțiunea intelectuală – în care standardele şi criteriile cognitive au superioritate asupra celorlalte;
- acțiunea expresivă – unde se folosesc principiile judecății afectogene;
- acțiunea morală sau responsabilă – unde funcționează criteriile morale.

T.Parsons susține că valorile şi normele pe care societatea le-a făurit şi le-a stabilizat sunt limbajul simbolic care permite comunicarea şi înțelegerea expectativelor legate de roluri, iar articularea expectativelor de rol cu valorile şi normele societății reprezintă instituționalizarea lor. Astfel, societatea apare ca o structură de roluri instituționalizate, legitimate şi guvernate de valorile şi normele colective. Aşadar, fiind motivat de imboldul maximei satisfaceri, individul este anchilozat în acea rețea instituționalizată de roluri, şi trebuie să-şi reglementeze acțiunea – comportamentul – conform canoanelor ei. Societatea, prin instituționalizarea unor valori şi norme de conduită, aplanează conflictele din „*relația aşteptărilor reciproce*" şi permite indivizilor să-şi atingă reciproc satisfacerea, s-o optimizeze.

În opinia cunoscutului sociolog şi economist italian *V.Pareto,* normele, valorile şi atitudinile valorice, cristalizate în procesul vieții sociale care au intrat adânc în sufletul fiecărui individ, devin „*instincte primare*", *care se sudează*" în viața psihică a omului, în special în cea afectivă, şi îi domină toate acțiunile. Normele şi valorile interiorizate ca reziduuri leagă pe individ de societatea lui, îl fac să se simtă solidar cu ea, să n-o mai respingă ca forță vrăjmaşă, ostilă acțiunilor sale. *Pareto* constată că, în măsura în care rațiunea nu este singurul motor al motivațiilor noastre, însă coexistă cu pasiunile, sentimentele, tradiția... cel de-al doilea tip de acțiune are o pondere importantă în fenomenul social [9, p.139-140, 163].

Efectuând o scurtă trecere în revistă a conținuturilor motivaționale ale acțiunilor umane, să vedem acum un model de structurare a acestora: valorile, situându-se în centrul personalității umane, se transcriu în atitudini şi norme, iar atitudinile se particularizează şi se exprimă în opinii. Asta la nivel individual, însă la nivelul societății globale, cultura este producătorul unui deziderat axiologic de bază (valori de bază, ideal social, atitudini dezirabile etc.) ce funcționează în vederea asigurării convergenței comportamentale la un moment dat. Cu cât nivelul de generalitate al imboldurilor sus-amintite scade, cu atât acestea devin mai fluctuante, mai predispuse la schimbare. Ierarhia este următoarea: valori, idealuri, norme, atitudini, opinii.

În opinia noastră, în procesul analizei lumii valorilor, este necesar a acorda o atenție sporită nu numai rolului existenței sociale şi omului în constituirea valorilor, ci şi rolului valorilor în existența şi dezvoltarea omului şi a societății. Prin urmare, este necesar a studia atât geneza valorilor, cât şi funcția lor, în sensul că între om şi valori se realizează un raport complex de interacțiune. Filozoful român *C.Stroe* susține că valorile au, în primul rând, rolul de a conserva structurile sociale care implică întotdeauna activitatea umană, pătrunderea lor în orice acțiune socială, deoarece valoarea funcționează ca reglator al acțiunii, fiind prezentă în toate verigile acesteia: stabilirea scopului; alegerea mijloacelor de acțiune; aprecierea cunoştințelor [10, p.123-124]. În calitate de modalități de apreciere a activităților umane, valorile sunt elemente care asigură continuitatea în dezvoltare a existenței sociale, furnizând modele de inhibare a tendințelor individuale, care pot conserva cooperarea, şi pentru a elimina sau îngrădi conduitele antisociale. Prin urmare, valorile îndeplinesc rolul de orientare a acțiunii umane, apoi pe cel de motivare, în sensul că activitatea umană este precedată de selectarea, ierarhizarea, motivarea şi corelația necesităților şi aspirațiilor cu diverse modele de acțiune socială. Toată această preluare se face pe baza unui sistem de valori la care aderă individul, sistem ce cuprinde valorile acceptate sau respinse de societate.

Valorile funcționează şi în calitate de criterii de apreciere a activităților umane. Ele implică, mai mult ori mai puțin conturat, criterii-modele, sisteme de referință, față de care diversele activități sunt evaluate şi ordonate ierarhic. Valorile sunt, de asemenea, criteriul principal de apreciere, de măsurare a eficienței acțiunii individuale sau colective. Ele joacă chiar rolul de principii ale evaluării produsului realizat.

Valorile intervin în modul de viață şi prin asigurarea mijloacelor ideale de acțiune, care exprimă ceea ce corespunde mai bine naturii umane în fiecare epocă istorică. Ele fac parte din cultura grupului şi sunt transmise din generație în generație. Pe de o parte, modelele ghidează societatea în eforturile sale de formare a individului, dar constituie un ghid pentru individul care se află într-o situație pentru care nu a fost pregătit. Nu individul care creează obiectul, este acela care îi acordă valoare, ci comunitatea care apreciază, prețuieşte acel obiect, îi conferă valoare. În această ordine de idei, filozoful român *N.Râmbu* menționa că „subiectul axiologic nu este însă un simplu individ. O persoană anume nu poate fi măsura valorii şi a judecăților de valoare. Aşa cum un concept sau o judecată existențială transcend individul, fiind valabile pentru toate ființele raționale, valoarea şi judecățile de valoare transcend conştiința individuală. Valoarea nu există decât pentru subiect, dar este vorba de subiectul în genere, pe care îl putem denumi subiect axiologic, prin analogie cu subiectul epistemic" [11, p.16].

Până acum, am vorbit despre aspectele generatoare de comportament, nespunând nimic despre modul cum acționează asemenea mobiluri în declanşarea unor acțiuni. În primul rând, omul îşi interiorizează aceste valori şi norme ca urmare a procesului de socializare. Uneori interiorizarea unor norme este atât de perfectă, încât nici nu se simte caracterul ei constrângător (spre exemplu, respectul celor mai în vârstă, salutarea unui cunoscut etc.). Astfel, membrii societății internalizează rolurile aferente statusurilor lor sociale, ce se organizează şi apar ca nişte comportamente de rol. Acest comportament de rol jucat de indivizi este în concordanță cu rolul social, adică este întruchiparea aşteptărilor formulate de ceilalți. Atitudinea, fiind cauza comportamentului, se relaționează cu acesta într-un mod relativ din motiv că poate să existe o diferență semnificativă între ceea ce oamenii gândesc, simt (atitudini) şi ceea ce fac până la urmă (comportament). De multe ori, comportamentul nostru nu este în concordanță cu evaluările noastre, deci este necesară o autojustificare, care poate să premeargă sau să urmărească desfăşurarea acțiunii. În această ordine de idei, să ne amintim de cuvintele celebrului filozof francez *A.Camus*, care releva că omul este o ființă care-şi petrece întreaga viață cu încercarea de a-şi explica sie însuşi că viața în general nu este absurdă şi are un anumit sens. În orice fel, ideea autojustificării pare să fie importantă, fiindcă nu se poate trăi în dileme existențiale când, de multe ori, individul stă în fața unor enunțuri contradictorii atât la nivel afectiv, cât şi la nivel cognitiv. Ceea ce este important pentru încercarea noastră este faptul că tensiunile dereglării produc schimbări de atitudini. Valorile nu sunt unități finale în coordonarea comportamentului uman, ci sunt ansamblul intereselor edificate pe nevoile sociale şi necesitățile biologice ale oamenilor. Prin urmare, relația *valoare-normă-comportament* nu este o legătură într-o singură direcție, ci se poate concepe ca un sistem deschis, autoreglabil, în care retroacțiunea dinspre comportament spre normă are rolul de a raționaliza existența noastră. Dacă concordanța dintre sistemul de valoare şi comportament ne pare a fi ceva firesc, un interes deosebit a trezit în literatura de specialitate problema divergențelor dintre atitudine şi comportament. Necorespunderea dintre ele poate să aibă două tipuri de cauze: una ce ține de caracteristicile intrinseci ale individului, iar alta, corelata acesteia, de circumstanțele extrinseci în care se produce un comportament sau altul. Astfel avem, pentru primul tip de cauză, trăsăturile intrinseci ale individului, cum sunt, spre exemplu, arsenalul aptitudinal ce poate fi activat sau capacitatea individului de a reacționa prompt, de existența unei constelații aptitudinale specifică indivizilor, ceea ce purifică capacitatea de a traduce atitudinile în fapte concrete. Pentru al doilea tip de cauze ale necorespunderii, de această dată din sfera extrinsecă persoanei, avem presiunile situației, prezența celorlalți etc.

Datorită valorii, omul „*învață*" să se desprindă din prezentul imediat, să „*memoreze*" experiența colectivă a comunității din care face parte, să anticipeze şi să dea valoare creațiilor sale. Valorile au o importanță ieşită din comun pentru dezvoltarea relațiilor interumane pe motiv că realizează punți de legătură între membrii societății cu activități diferite. Ele impun atitudini unificatoare şi prin aceasta exercită în societate o funcție integratoare, contribuind la funcționarea şi menținerea grupurilor şi comunităților umane. Având menirea de a asigura coeziunea şi solidaritatea grupurilor şi instituțiilor, ca şi conviețuirea şi cooperarea dintre indivizi, normele tradiționale reprezintă un important factor de reglementare normativă şi de integrare socială a indivizilor în structurile societății. Ea exprimă unitatea socială a comunității naționale. Funcția în cauză ne denotă despre faptul că normele nu numai că „*obligă*", ci şi „*leagă*" oamenii de comunitatea dată. Însă, spre

marele nostru regret, putem constata că perioada totalitară din istoria poporului nostru a redus aria funcţionării normelor tradiţionale şi a diminuat la minim posibilităţile de acţiune a funcţiei integrative. Numai prin schimbarea orientării conştiinţei individuale de la valorile străine culturii noastre naţionale spre normele tradiţionale poate avea loc un proces de integrare a tinerei generaţii în contextul social şi naţional autohton, ceea ce va asigura atât procesul continuităţii, cât şi viitorul nostru.

Cooperarea indivizilor în cadrul vieţii sociale nu este posibilă fără existenţa unei scări comune de valori. Astfel, are loc interacţiunea dintre individ şi comunitate, care nu duce la identitate, fiindcă necesitatea izvorâtă de la societate nu poate fi însuşită în întregime şi într-o formă pură de către individ, pe motiv că întotdeauna intervin factorii tangenţiali care fac ca această asimilare să fie mai mult sau mai puţin adecvată. Antinomia dintre necesitate şi individ este în permanenţă atenuată de valoare care, prin conţinutul ei, se înscrie în complexul de determinaţii ale individului. Prin urmare, individul nu asimilează necesitatea în substanţa ei brută, ci, prin intermediul valorii, o decantează, sintetizând-o în formele accesibile lui, înlăturând ceea ce este depăşit şi ceea ce nu se înscrie în sfera de interese a timpului său.

Valoarea focalizează cele două aspecte ale raportului dintre individ şi societate, fiindcă, pe de o parte, societatea se deplasează în direcţia individului, iar pe de altă parte, individul, permanent, tinde să facă paşi în direcţia societăţii. Fiind filtrate prin năzuinţele personale ale individului care acţionează, valorile se transformă în matrice-tipare ale conştiinţei şi acţiunii lui, devin punţi de legătură între momentul individual şi cel de grup, ca proces prin care fiecare individ concret este legat de întreaga funcţionare a societăţii, de procesul istoric neîntrerupt.

Referinţe:

1. Пеньков Е.М. Социальные нормы – регуляторы поведения личности: некоторые вопросы методологии и теории. - Москва: «Мысль». - 1974. - 198 с.
2. Маркович Д.Ж. Общая социология: Учебник / Пер. с серб. Изд. 3-е перераб. и доп. - Москва: «Владос», 1998. - 432 с.
3. Смелзер Н. Социология / Пер. с англ. - Москва: «Вестник», 1994. - 688 с.
4. Dicţionar de sociologie. Larousse. / Traducere Mariana Ţuţuianu. - Bucureşti: Univers enciclopedic, 1996. - 364 p.
5. Rădulescu S. Homo sociologicus (Raţionalitate şi iraţionalitate în acţiunea umană). - Bucureşti: Şansa, 1994. - 301 p.
6. Kardiner A. L' individu dans la Société. - Paris: Gallimard, 1969. - 314 p.
7. Capcelea V. Tradiţiile naţionale: continuitate în dezvoltarea generaţiilor. - Chişinău: Evrica, 1998. - 140 p.
8. Parsons T. The Social System. - New York: Free Press, 1951. - 195 p.
9. Lallement M. Istoria ideilor sociologice. Volumul 1 de la origini pînă la Weber / Trad. din limba franceză de Marius Conceatu. - Oradea: Antet, 1997. - 240 p.
10. Stroe C. Filosofie. Cunoaştere. Cultură. Comunicare. - Bucureşti: Lumina-Lex, 2000. - 168 p.
11. Rîmbu N. Filosofia valorilor. - Bucureşti: Editura didactică şi pedagogică, 1997. - 243 p.

Prezentat la 12.06.2007

STUDIA UNIVERSITATIS

Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.10

ГУМАНИЗМ И ОБЩЕСТВО БУДУЩЕГО

Родика МАЙСТРУ

Тираспольский государственный университет

Lucrarea dată este consacrată problemelor ce țin de viitorul societății umane. Materialul este expus prin prisma acelor probleme şi contradicții, ce le parcurge țara noastră în cadrul transformărilor sociale profunde. Autorul îşi accentuează atenția asupra principiilor de organizare şi asupra analizei celor mai importante sfere ale viitorului model social. Totodată, se evidențiază problema celor mai importante principii morale ale umanismului şi, de asemenea, problema caracterului muncii, care se modifică considerabil în condițiile producției automatizate şi computerizate.

This article concerns the problems regarding the future of human society. It deals with those problems and contradictions, which are faced by our country during some social transformations. The author analyses the organizational principles and the most important spheres and elements of the future social model. The article emphasizes both the problem of the most important moral principles of humanity and that of work character, which changes considerably within the automated and computerized production.

В начале нового столетия проблемы будущего земной цивилизации приобретают чрезвычайную актуальность. Какие перспективы развития реализует человечество? Ведь как отмечал А. Бергсон, никакой разум, даже сверхчеловеческий, не может сказать, в каком направлении идет общество: оно пойдет туда, куда его поведут выдающиеся личности. Все это ставит проблему выбора той или иной страной своего будущего в зависимость от конкретно-исторических условий, а также от выбора руководством и народом страны государственной идеологии, которая и будет определять парадигму развития.

Сказанное позволяет понять задачи, которые пытался решать автор данной статьи. Ее появление обусловлено переменами, происходящими в обществе. Они диктуют философский анализ общественной жизни, серьезных ее проблем и противоречий, как унаследованных от прошлого, так и возникающих сегодня в процессе развития общества, а также множества острых проблем, с которыми сталкивается на современном этапе цивилизованный мир. В контексте проблем будущего общества естественно обращение автора в наиболее концентрированном виде к прошлому опыту, с тем чтобы извлечь из него уроки и избежать повторения допущенных когда-то ошибок, а также акцентирование внимания на принципах организации и анализе некоторых основных сфер и элементов будущей модели общества. Вместе с тем, автор осознает, что в пределах одной статьи невозможно раскрыть все многообразие и сложность проблем, обусловленных данной тематикой.

Современная философская и социальная мысль предлагает различные концепции будущего развития общества. В последнее время широкое распространение получила идеология неоконсерватизма, делающего ставку на частной собственности и свободной конкуренции. Близким, но не тождественным неоконсерватизму является неолиберализм, идеологи которого считают, что человечество уже достигло либеральной стадии своего завершающего поступательного движения и только «перспектива многовековой скуки может вынудить историю человечества взять еще один, новый старт» [1; с.148]. В недавнем прошлом была весьма популярной концепция конвергенции капитализма и социализма, предполагающая, что под воздействием НТР в капиталистических и социалистических обществах проявляются одинаковые свойства, что позволит им перерасти в будущем в единое постиндустриальное общество.

После серьезных социально-политических перемен в бывших странах народной демократии идея конвергенции утратила свою актуальность. Эти страны уже в новом качестве интегрируются в мировую систему индустриально развитых стран мира еще и потому, что практическая реализация многочисленных теорий социализма – от социал-демократических до мусульманских, потерпела крах. Именно это побуждало многих исследователей констатировать утопичность коммунистической идеологии.

Проблема претворения в жизнь социалистической идеологии – весьма сложная. Во-первых, социалистическая идея неоднозначна. В различных странах и у разных народов она наполнялась особенным содержанием. Во-вторых, исповедовавшие эту идею политические движения использовали различные средства для ее реализации: где-то мирные, а где-то насильственные. «Социализм» в СССР был

попыткой построения «справедливого общества» на крови людей, политическом и идеологическом насилии. Подобная реализация социалистических принципов обернулась тем, что так называемый социализм оказался антигуманным обществом тоталитарного типа. Вместе с тем, целый ряд западных стран с развитой рыночной экономикой смог реализовать такие социальные программы, которые соответствовали их видению социалистической идеи. Социал-демократы Германии, Франции, Швеции немало сделали для ее распространения.

Думается, что будущее связано не с технотронным обществом, не с социал-демократической перспективой, в которой человек становится частью тоталитарного государства, а с гуманистическим обществом.

В современном мире происходит глобализация социальных процессов. Если прежде человечество представляло собой совокупность отдельных цивилизационных образований, проходящих определенный цикл развития от зарождения до упадка, то в настоящее время человечество становится единым органическим целым. Эта целостность обусловлена в первую очередь тем, что в конце XX века исчезло противоречие между мировыми системами капитализма и социализма. Отношения между людьми, народами и странами начинают строиться не на ограниченных классовых, а на подлинно человеческих отношениях. Происходит, таким образом, гуманизация международных отношений, главными принципами функционирования которых являются свобода и уважение достоинства человека независимо от его происхождения, вероисповедания и социального положения в обществе.

Такие тенденции глобализации мира, как целостность и гуманизация социальных отношений, приведут, думается, к новому типу цивилизации – социальному гуманизму. Под социальным гуманизмом подразумевается реализация гуманистических отношений не только в сфере культуры, но и во всех остальных сферах общества – идеологической, духовной, социально-политической, экономической, семейно-бытовой и т.д.

Гуманизм минувших исторических эпох развития человечества был лишь тонким культурным слоем, прикрывавшим и сдерживавшим дикость и варварство, существовавшие в жизни общества. В критические моменты истории этот тонкий культурный слой гуманизма очень быстро «взрывался» под давлением антигуманных устремлений народных масс и их вождей. «Тому, кто отрицает гуманизм, – отмечает М.Хайдегер, – остается лишь утверждать бесчеловечность» [2; с.341].

Что касается путей перехода к гуманистическому обществу, то это должен быть путь реформ, а не революций. В истории человечества было много социальных революций, и почти все они практически завершались ниспровержением первоначально утверждаемых принципов. Более приемлемым вариантом перехода к гуманистическому обществу должен быть путь реформ, тем более, что отношения между людьми и странами приобретают общечеловеческий характер.

Затрагивая проблему сущности и принципов организации гуманистического общества, следует исходить из того, что творческая личность, представляя собой некий микрокосм, явится универсальным отражением макрокосма, в связи с чем человек и общество в целом станут неотъемлемой рефлективной частью мироздания. Вселенная – это субстанция, познающая через людей самоё себя, как и человек, познавая Вселенную, осознает самого себя. Человек порожден Вселенной для ее самопознания, в этом нам видится космический смысл и предназначение человека в мироздании, что станет в будущем основой формирования целостной личности гуманистического общества.

Гуманистическое общество характеризуется тенденцией к превращению в общество знаний, но первоначально человеку надлежит приобщится к ним. Такое возможно только лишь при гармоничном соответствии духовного и материального, при ведущей роли первого.

Анализируя принципы организации гуманистического общества и рассматривая процессы формирования личности, необходимо учитывать и проблемы нравственных основ общества: проблемы борьбы и сосуществования в индивиде начал добра и зла. Абсолютно добрых людей, как и абсолютно злых, не бывает. Малообразованный, невоспитанный, духовно бедный человек чаще бывает злым, чем добрым. Поэтому роль культуры и идеологии в подавлении злого и культивировании доброго начала огромна. Для культурного и воспитанного человека решающую роль играют нравственное сознание и духовные ценности. Высоконравственный человек никогда не поступит злодейским образом против других людей.

Итак, подавление в себе зла посредством культурных ценностей, усвоенных и развитых человеком в процессе его становления и духовного самосовершенствования – один из основных нравственных принципов гуманизма.

Распространение гуманистических ценностей способствует тому, что отношения между неравными от природы людьми все более опосредуются добротой и человеколюбием, смягчающими, вопреки мнению Ф.Ницше, отношения рабов и господ [3]. Дифференциация людей на правящую элиту и рабов антигуманна по своей сути, но в определенных социально-экономических и политических условиях необходима для выработки культурных ценностей как вершины «пирамиды общества». И Христос, и Ф.Ницше проповедовали новую мораль, однако христианская мораль гуманна, чего не скажешь о ницшеанской.

Новое гуманистическое общество пойдет по пути создания новой морали, учитывающей гуманистические традиции человечества, последовательного проведения в жизнь принципов добра и зла, регулирующих поведение людей.

В истории гуманистической нравственности христианская мораль все же принижала роль человека и его достоинство перед Богом, однако вместе с тем способствовала утверждению морали гуманизма, постепенно возвышающей достоинство человека, его нравственному самосовершенствованию. Гуманизм стремится быть идеологией не «рабов божьих», а свободных и достойных граждан мира.

Кроме отмеченных выше принципов, важным для будущего общества представляется принцип всеобщего согласия между людьми, группами, партиями, нациями, странами. Этот принцип снимет абсолютизацию любого классово-партийного подхода к социальным явлениям, требующего признания подлинно нравственными одних частных групповых интересов в ущерб другим. Партийность морали ведет к заведомому искажению общечеловеческих моральных норм и прав человека.

Такая переоценка ценностей неизбежно влечет новое понимание сущности человека, когда совокупность его знаний и практика их производства превращаются в высшую цель и задачу всех сфер и структур гуманистического общества.

В условиях автоматизированного и компьютеризированного производства все более возрастает степень творческого содержания труда, следовательно – и стоимость его должна определяться в зависимости от степени творческого содержания. В современных развитых странах творческий труд уже теперь является самым высокооплачиваемым во всех сферах общества.

Опыт последних десятилетий показал, что только достижение определенного уровня частной, личной собственности освобождает человека от нищеты и тоталитарности, обеспечивая необходимую основу для самосовершенствования. Поэтому думается, что в гуманистическом обществе наметится сосуществование различных видов собственности – акционерной, кооперативной, государственной и др. Частная форма собственности надолго, видимо, станет экономической основой формирования свободной, всесторонне развитой личности гуманистического общества.

Развитие экономики, политики, культуры без какой-либо идеологии невозможно. Полностью деидеологизированные общества истории неизвестны; думается, что и в будущем такие общества не будут существовать, ибо человек не может жить без мыслей, творчества, идей. И для гуманистического общества идеология составляет единую систему ценностей и ценностных ориентаций, принципов организации и управления общественной жизнью, идеалов и директив.

Исследования социальной динамики показывают, что идеологические структуры определяют развитие общества, а оно, в свою очередь, имеет обратное воздействие на идеологию. В новых социальных условиях утверждаются новые идеологии, предполагающие формирование новых институтов, существенно отличающихся от предшествовавших. В любом обществе с необходимостью появляются стремления к гармоничному сочетанию идеологических установок с политико-экономическими и культурно-социальными реалиями, которые, в свою очередь, стимулируют появление адекватных им идеологических построений.

Появление новых форм организации общества неизбежно сопровождается появлением новых форм философского, научного, художественного, нравственного, правового, политического, экономического, экологического и других видов знаний. Поэтому можно предположить, что главной задачей общества гуманизма станет повсеместное производство жизненно важных для человека знаний, и как следствие – производство материальных ценностей, не угрожающее существованию и процветанию человечества.

Духовное производство в таком обществе займет доминирующее положение. Будет осуществляться усвоение и производство знаний во всех его разнообразных формах. Произойдет перестройка этой области общественной жизни. Так, все нетворческие виды умственного труда будут, скорее всего, переданы компьютерным системам обслуживания творческой деятельности людей, занятых в свободном духовном производстве.

Аналогичные процессы грядут и в управленческой сфере, где нетворческие виды управленческого труда также будут переданы компьютерным системам. Творческий труд станет основой формирования и развития целостной личности как главной цели гуманистического общества.

Экономической основой свободного целостного развития личности станет ее личная, частная собственность. Особое значение приобретет частная интеллектуальная собственность, которая должна стать неприкосновенной. Поэтому для охраны произведенных человеком знаний, являющихся его частной собственностью, необходимы государство и закон. Будущее гуманистическое общество будет иметь конкретно-исторические формы своего развития, т.е. национальные модели с их особенностями и спецификой в каждой стране, которые смогут входить в различные региональные объединения на основе равенства прав.

Приведенная абстрактная модель будущего гуманистического общества не безупречна и несомненно не выдерживает критики. Предложенная версия является лишь гипотезой. Одновременно – это попытка подвергнуть теоретическому анализу некоторые из проблем, свойственных переходному, равновесному состоянию, которое переживает наша страна и человечество в целом, состоянию, характеризующемуся экспансией нового, его самозарождением, когда из двух качеств новое развивается все более под влиянием имманентных закономерностей, что позволяет переломить инерцию старой системы и дать начало новому качеству.

Предпосылки будущего гуманистического общества в настоящее время уже формируются в наиболее развитых посткапиталистических странах мира. Практика покажет оправданность либо ложность тех или иных возможностей развития общества.

Литература:

1. Фукуяма Ф. Конец истории? // Вопросы философии. - 1990. - №3.
2. Хайдегер М. Письмо о гуманизме. Проблема человека в западной философии. - Москва: Прогресс, 1988.
3. Ницше Ф. По ту сторону добра и зла. К генеалогии морали. - Москва: ООО «Попурри», 1997.
4. Ильенков Э.В. Идеал и идеальное // Философия и культура. - Москва: Политиздат, 1992.

Prezentat la 11.05.2007

STUDIA UNIVERSITATIS

Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.10

IMPERATIVELE MORALE ALE OMULUI CONTEMPORAN

Ludmila ROŞCA

Universitatea Agrară de Stat din Moldova

In the article "Moral Imperatives of the Contemporary Human Being" the author analyzes the need to reshape moral values and norms, the basic principles of the visionary conception. The authors supports the thesis, which is as well proved and justified by several scientists and philosophers, according to it the technical society influences in a negative way the existence of all the living beings on Earth, of the biosphere. This is the main reason why a radical change of mentality and morality of the contemporary human being is requested. The development and the creation of the moral human being is the central objective of bioethics, ethics and responsibility.

Personalitatea lui *Homo moralis* este, în opinia noastră, unica forță capabilă să reorganizeze sistemul axiologic, să edifice o nouă ordine mondială, să conducă omenirea către un viitor, către o stabilitate. Realizarea practică a strategiilor supraviețuirii depinde de capacitatea societății de a educa personalitatea lui *Homo moralis*, de a-i dezvolta capacitățile cognitive şi creative. La începutul mileniului trei, un obiectiv prioritar al cunoaşterii ştiințifice şi al reflecției filosofice îl constituie socializarea şi personalizarea, îndeosebi mecanismul de influențare a conştiinței individuale. Dacă fără a apela la serviciile ingineriei genetice, vom reuşi să-i determinăm pe oameni să-şi modifice atitudinea față de mediul natural, față de ambianța socială, față de semeni, în raport cu propria personalitate; îi vom convinge că de ei depinde nu doar soarta lor, a celor apropiați, dar şi a întregii comunități, a planetei noastre, atunci vom contribui la satisfacerea cerințelor lumii contemporane, la conservarea vieții şi a biosferei.

Date fiind agendele politice şi politicile publice presante, există suficiente motive pentru a crea aparențele unui acord în privința unor chestiuni morale importante pentru a îndruma acțiunea şi pentru a oferi un sfat care va fi în genere acceptat ca unul pe care merită să te bizui. În toate discuțiile despre consens, deosebim două tipuri de acorduri, în vederea unei acțiuni concrete şi acordurile în vederea unei înțelegeri morale comune. Primul fel de acorduri are la bază permisiunile şi sunt deschise compromisului, a doua categorie sunt analizabile prin examinare şi reflecție comună. Prima situație este posibilă atunci când permitem ultimului din punct de vedere politic să triumfe asupra a ceea ce este adevărat din punct de vedere moral. E posibilă şi atunci când căutarea unor valori nonmorale particulare e văzută drept mai semnificativă decât o căutare fastuoasă a ceea ce e adevărat din punct de vedere moral [1].

În perioada postbelică, în anii 60-70 ai secolului trecut, cei mai sensibili savanți au elaborat mai multe studii monografice, în care într-o limbă accesibilă pentru toți, chiar şi pentru masele neinițiate, au explicat situația complicată, au elucidat factorii, care continuă să agraveze condițiile de existență ale omului, ale animalelor, ale plantelor, ale întregii biosfere. Aceste elaborări au deschis o nouă perioadă în dezvoltarea eticii, numită bioetică, deoarece obiectivul central al preocupărilor noului în domeniul ştiințifico-practic este viața sub toate formele de manifestare ale ei, inclusiv şi condițiile favorabile conservării şi reproducerii acesteia. În bioetică viața şi activitatea omului sunt analizate din perspectiva principiului universalității. În noul context al investigațiilor ştiințifice, al cerințelor practicii sociale, este definit obiectul eticii, al bioeticii. În opinia fondatorilor, bioetica este un domeniu al cunoaşterii ştiințifice, un produs legitim şi un component necesar al culturii filosofice, a spiritualității umane în genere.

Simultan bioetica este etica timpului nostru şi în acest sens preia toate obiectivele acesteia, adică este reprezentată prin ansamblul normelor, regulilor activității practice şi teoretice a omului. „Bioetica constituie o sinteză a mai multor discipline medico-biologice şi filosofico-umanistice ce au scopul de a cunoaşte şi proteja viul de pe pozițiile eticii tradiționale" [2]. În condițiile dezvoltării tehnologiilor globale, bioetica devine un început integrator al activității de producere a omului şi a diverselor domenii ale activității spirituale, socioculturale. Apare întrebarea: care este deosebirea esențială a investigațiilor bioeticii şi filosofiei practice contemporane? O privire retrospectivă neaprofundată în istoria filosofiei şi a ştiinței, în istoria culturii universale ne oferă posibilitatea să observăm că obiectivele, formulate de bioeticienii contemporani nu sunt noi, că de la începuturile sale şi filosofia, şi ştiința, şi chiar religia au încercat să integreze diversitatea genurilor activității umane, să ofere existenței omului un sens, o semnificație, să determine poziția lui în structura uni-

versului, a Existenței ca totalitate. În opinia fondatorilor bioeticii, pe care o împărtăşim fără rezerve, investigațiile aceloraşi fenomene sunt raportate la viitor, totul ce i se întâmplă omului contemporan, culturii şi civilizației umane, este analizat din perspectiva viitorului. În aşa fel, considerăm adecvată definirea bioeticii ca punte între prezent şi viitor, formulă fixată pe titlul lucrării fundamentale a fondatorului Bioeticii – Van Ranceler Potter. Bioetica deschide noi perspective pentru conştiința umană, lărgeşte frontierele activității şi a înțelegerii semnificației vieții.

În condițiile răspândirii rapide a tehnologiilor noi, care schimbă esențial nu doar activitatea omului, dar şi natura lui, bioetica apără valorile general-umane şi în mod deosebit: dreptul omului la viață, autonomie şi libertatea alegerii. Valorile general-umane în bioetică sunt redimensionate, restructurate. Realizarea practică a acestor obiective îi vor permite bioeticii să devină într-adevăr ştiință şi practică a conservării şi reproducerii condițiilor vieții. În vârful piramidei valorilor se află nu Binele lui Platon, nu Spiritul lui Hegel, nu Frumosul şi nici Bunăstarea, ci însăşi Viața, iar principiul etic, pus la temelia noului sistem axiologic este – sacralitatea vieții şi responsabilitatea omului pentru tot ce este viu [3]. La moment bioetica este la etapa consolidării potențialului său cognitiv şi pragmatic. În diferite state europene concepțiile bioetice şi Comitetele/Comisiile bioetice desfăşoară o activitate orientată spre popularizarea problematicii şi obiectivelor noii discipline. Este explicată situația critică, în care se află omenirea şi care determină subiectul gândirii şi creației să-şi modeleze şi gândirea, şi creația. În acest context, bioetica insistă asupra redimensionării valorilor, principiilor, normelor moralei tradiționale şi în urma acestui proces îşi propune să restructureze sistemul axiologic.

Acumularea rapidă a cunoştințelor noi, inovațiile tehnice, elaborarea şi implementarea practică a tehnologiilor intensive modificau într-un mod inaccesibil pentru conştiința individuală şi chiar socială, condițiile existențiale. În aşa fel, atât la nivel individual, cât şi la cel social se observă o ruptură marcată de faptul că practica socială, condițiile existențiale ale tuturor speciilor biologice se modifică continuu, iar conştiința individuală/socială nu reuşeşte să asimileze/să aprecieze schimbările survenite. Către sfârşitul secolului XX, savanții din Occident au reuşit să sensibilizeze opinia publică, argumentând posibilitatea soluționării lor. În acest context, este propagată necesitatea formării unei noi mentalități, a unei noi înțelepciuni, în care ar fi integrate etica şi morala, bioetica şi ecosofia, Strategia Naturii şi Strategiile supraviețuirii speciei umane.

În deschiderea lucrării „Sinergetica şi prognozele viitorului", autorii îl citează pe Immanuel Kant, subliniind: „Sapere aude – ai curajul să te foloseşti de propria rațiune". Este o adresare asemănătoare aforismului socratic: „Cunoaşte-te pe tine însuți". Asocierea gândirii filosofului german şi a celui din Grecia Antică nu este întâmplătoare. În abordarea problemelor cu care se confruntă omenirea la începutul mileniului trei, este necesară o atitudine kantiană sau socratică față de potențialul rațiunii umane, față de validitatea cunoştințelor şi a ştiinței. Este recunoscut de toți faptul că cunoştințele în sine nu sunt nici pozitive, nici negative, nici folositoare, nici dăunătoare. Totodată, cunoştințele reprezintă o forță motrice a procesului de socializare, de personalizare, de dezvoltare a societății. În momentul în care cunoştințele asimilate de om/societate sunt utilizate pentru atingerea unor scopuri concrete, ele devin/pot deveni periculoase sau utile. În momentul descoperirii unor particularități ale substanțelor chimice, biologice, ale unor preparate, savantul nu bănuieşte şi nici nu poate avea tabloul general al utilizării lor în practica de producere, de consum, nu poate descrie cu certitudine influențele acestora asupra elementelor structurale ale biosferei, asupra vieții ca atare şi asupra existenței umane în particular. Această teză poate fi confirmată prin diverse exemple din agrochimie, din medicină, din fizica nucleară etc. Pot fi aduse exemple care ar argumenta valoarea cunoştințelor, a invențiilor pentru conservarea şi reproducerea vieții, pentru ameliorarea condițiilor existențiale.

Dar din păcate a venit timpul să recunoaştem că omenirea superdotată material a rămas neajutorată, slabă din punct de vedere moral. Chestiunea asupra căreia ar trebui să mediteze împreună savanții şi filosofii este de ordin psihologic. Ştiința şi filosofia i-a oferit omului putere asupra naturii, asupra proceselor social-economice şi politice, dar a lăsat fără atenție facultățile lumii interioare a fiecărui om, n-a descoperit mecanismul şi mijloacele influențării lui. Dar anume aici, după părerea mai multor cugetători, se află „cheia" soluționării problemelor globale, care amenință omenirea cu dispariția. Necesitatea studierii complexe şi sistemice a omului este explicată de faptul că „pentru prima dată în istorie de personalitatea omului începe să depindă soarta lumii! Deoarece nivelul atins de progresul tehnico-ştiințific, de progresul tehnologic, care cândva ne părea că este un produs al fanteziei cineaştilor şi romancierilor, a condus locuitorii planetei Pământ către un astfel de conflict cu forțele naturii, care amenință cu dispariția sau cu regenerarea speciei umane" [4].

Realizarea practică a maximelor morale este analizată mai mult ca atentat la drepturile omului, la libertățile individuale sau ca un utopism fățarnic. Suntem martorii unor situații când valorile morale sunt respinse chiar în temeiurile lor. Cotitura radicală în dezvoltarea civilizației şi orientarea ei spre un imoralism activ este o consecință a caracterului tehnogenic al progresului, realizat de societatea modernă şi contemporană. Omenirea a avut alternative, pe care le-a ignorat în baza unor cauze şi intenții materiale. Către această situație ne-a condus şi criza culturii europene, care s-a dezvoltat în criza civilizației occidentale. O consecință a acesteia este transformarea filosofiei din nucleul conținutului culturii în tehnica şi tehnologia gândirii. Sub influența diverselor orientări ale filosofiei contemporane: pozitivism, marxism, filosofie analitică, structuralism, postmodernism etc., etica îşi reduce spațiul în reflecția filosofică, fiind treptat marginalizată. Totodată, desfăşurarea evenimentelor în toate domeniile activității umane în perioada postbelică pune în fața omenirii, a elitei sale intelectuale, chestiunea alegerii: a fi sau a nu fi. În această situație socioculturală, o semnificație majoră o are nu morala, ca un mecanism regulator (ce apare spontan) al conştiinței sociale, care reglementează comportamentul omului, dar etica responsabilității, ca un rezultat al cunoaşterii ştiințifico-filosofice şi al experienței existențialiste.

Înțelegerea semnificației, necesității schimbării atitudinii noastre față de natură, în raport cu toate viețuitoarele, l-a determinat pe Van Ranceler Potter să publice lucrarea „Bioetica: punte în viitor". Umanistul american este convins că omenirea are nevoie de o nouă înțelepciune, de o nouă ştiință. El scria: „Concepția înțelepciunii ca recomandare pentru acțiune şi cunoştințe, necesară pentru atingerea bunăstării sociale şi ameliorarea calității vieții, o numim Ştiință a supraviețuirii"[5]. Bioetica şi temelia sa conceptuală explică în termeni noi necesitatea redimensionării problemelor morale şi tehnogene, a investigației condițiilor conservării şi reproducerii vieții. Experiența istorică ne arată că „forțele Naturii nu pot fi manipulate în scopul satisfacerii necesităților primordiale ale omului. Este necesar să ținem cont de posibilitatea unor consecințe îndepărtate pentru societate, care nu pot fi întotdeauna prevăzute" [6]. Recunoscând dependența omului, a sănătății lui de starea biosferei, reprezentanții eticii biocentrice şi ecocentrice elaborează propriul model de soluționare a conflictului. În lucrările lor, ei elaborează teoria biocentrismului, descifrează potențialul său cognitiv, instructiv-educativ, formativ şi creativ. În aşa fel, principiul biocentrismului este completat de principiul colaborării omului/societății şi a Naturii, a Biosferei.

Conținutul demersului etic al filosofilor şi savanților contemporani reflectă problemele cu care se confruntă comunitatea planetară, cultura şi civilizația, fiecare individ. Încercările de teoretizare a fenomenului moralității sunt determinate de necesitatea justificării unui stil concret de viață, de a fundamenta practica pornind de la explicația dată omului şi rostului său în lume. Demersul etic al cugetătorilor contemporani încearcă să descifreze problemele lumii contemporane, analizându-le într-o unitate conceptuală. Demersul etic încearcă să modeleze un model ideal, căruia să i se adapteze realitatea umană [7]. Concepțiile şi codurile morale prefigurează criterii şi modele valorice, etaloane ale omenescului care se impun ca exigențe în viața actelor imediate. Valorile morale exprimă aspirații validate social, adică ceea ce o societate consideră dezirabil: semnificații, înțelesuri, sensuri, pe care le atribuim unor persoane, comportamente sau acțiuni. Actele de valorizare presupun totdeauna raportarea realității obiective la necesitățile, aspirațiile, interesele, dorințele umane. Valorizarea constă în precizarea unor preferințe, comportamente demne de urmat. Ea presupune polarizarea şi ierarhizarea realităților imediate, a căror existență este lipsită de atribute axiologice. Demersul etic contemporan prin multiple argumente ne convinge că lucrurile, fenomenele, procesele, cunoştințele etc. nu sunt nici bune, nici rele, nici frumoase, nici urâte, nici utile, nici inutile. Ele devin astfel, doar fiind supuse valorizării, fiind corelate cu necesitățile omului. Orice morală cultivă componenta umană a vieții şi simultan respinge din principiu cultul forței şi egoismul, calificându-le drept vicii, defecte personale.

Referințe:

1. Rational Consensual Procedure: Argumentation of Neighted or Neigted Averaging? // Synthese, 1987, p.71.
2. Țîrdea Teodor N. Bioetica în sănătatea publică. - Chişinău: CEP „Bons Offices", 2007. - 248 p.
3. *A se vedea:* Maiorescu Toma George. Introducere în ecosofie. Fundația europeană. E.C.E., 2002. - 89 p.; Țîrdea Teodor N. Op. cit.; Вековшинина С.В., Кулиниченко В.Л. Биоэтика: начала и основания (Философско-методологический анализ). - Киев, 2002; Вековшинина С.В., Кулiнiченко В.Л. Iсторични засади та основа бiоэтики. Мультиверсум, Фiлософский альманах. - Киев: Укр.центр. духов. культ., 2000; Поттер В.Р. Биоэтика – мост в будущее / Перевод Т.Г. Будковская, С.В. Вековшинина. - Киев: Видавець, 2002. - 216 с.

4. Каган М.С. Вновь о сущности человека / Отчуждение человека в перспективе глобализации мира. Сб.статей. Выпуск 1 / Под ред. Б.В. Маркова, Ю.Н. Солонина, В.В. Парцвания. - Санкт-Петербург: Изд. «Петрополис», 2001.
5. Поттер В.Р. Op. cit., p.9.
6. Ibidem, p.17.
7. *A se vedea:* Dale Carnegie. Secretele succesului. Cum să vă faceți prieteni şi să deveniți influenți / Trad. de Luiza Gervescu. - Bucureşti: Curtea veche, 2000. - 245 p.; Cosmovici A. Importanța inteligenței generale. - Iaşi: Junimea, 1967. - 127 p.; Goleman Daniel. Inteligență emoțională / Traducere de Irina-Margareta Nistor. - Bucureşti: Curtea veche, 2001. - 420 p.; Napoleon Hill. De la idee la bani / Trad. de Luiza Gervescu. - Bucureşti: Curtea veche, 1998. - 268 p.

Prezentat la 29.05.2007

UNELE ASPECTE ALE INFLUENȚEI LIMBII VECHI GRECEŞTI ASUPRA LEXICULUI LIMBII ROMÂNE

Adela MANOLII

Catedra Filologie Clasică

Dans cet article on présente quelques aspects de l'influence de l'ancien grec sur le vocabulaire de la langue roumaine. Or, le lexique d'une langue est flexible et, comparativement aux autres niveaux de la langue (phonétique, morphologie, syntaxe), il est plus ouvert à l'accès de nouveaux éléments – les emprunts.

Unul dintre factorii care contribuie la îmbоțățirea lexicului unei limbi îl constituie împrumutul lexical, despre care academicianul N.Corlăteanu afirmă că nu este un fapt întâmplător: „el nu trebuie considerat, de asemenea, drept un fenomen patologic. Dimpotrivă, împrumutul de cuvinte se prezintă ca un element esențial în viața oricărei limbi, fiind rezultatul legăturii reciproce între popoare. Nu există popoare şi limbi izolate, ci numai limbi în interacțiune" [12, p.23].

Un rol important în formarea limbii române îi revine limbii greceşti, care „a fost un *adstrat* pentru limba latină vorbită în regiunile dunărene din epoca augustiniană, când se vorbea koine, până la sosirea slavilor" [1, p.104], mai ales că româna este o limbă balcanică, ca şi bulgara, albaneza, neogreaca [13, p.120], respectiv, ea „are particularități analoge sau chiar identice" [14, p.15] cu ale acestor limbi. Influența limbii greceşti asupra limbii române s-a manifestat pe o durată lungă de timp, fapt care a generat divizarea în trei etape:

1. Influență greacă veche.
2. Influență greacă medie (bizantină).
3. Influență greacă modernă (neogreacă).

În prezentul articol, vom analiza unele aspecte ale influenței limbii vechi greceşti asupra lexicului limbii române, pentru că, de fapt, lexicul unei limbi este mai flexibil şi mai uşor penetrabil în comparație cu celelalte compartimente ale acesteia (fonetica, morfologia, sintaxa).

Problema cuvintelor vechi greceşti existente în limba română a fost abordată de diferiți cercetători, elementele vechi greceşti având o mare importanță pentru limba română, mai ales din punct de vedere istoric. Prezentăm, aşadar, sumar cercetările şi studiile cele mai importante care iau în discuție problema elementelor vechi greceşti.

Una dintre primele abordări privind statutul elementelor vechi greceşti în limba română îi aparține lui G.Ioanid, în *Dicționarul elino-românesc* (apărut în 1864), în care prezintă în ordine alfabetică o listă de cuvinte de origine greacă. Multe dintre cuvintele incluse în această listă sunt, de fapt, nişte asemănări etimologice, pe care autorul le consideră elemente vechi greceşti (*casc<χάσκω, papură<πάπυρος, udmă* sau *uimă<οίδμα, οίδημα, cimbru<θύμβρα, şiră/şir<σειρά*) [15, p.1099-1107].

Despre contactul dintre români şi greci a scris şi C.Erbiceanu, care susține că „Influența limbei grece asupra formărei limbei vechi româneşti şi a cuvintelor multe ce le avem în limbă şi acum încă, ne denotă destul de puternic contactul secular a Românilor cu Grecii. Aşa: *agonisesc, aer, azimă, albastru, argat, asil, aflu, barbă, busuioc, bute, vaet, vlastare, vuet, dar, drum, duşman, zugrăvesc, iad, calup, casc, chip, colă, livadă, liman...* S'ar putea socoti numerul cuvintelor greceşti vechi întrebuințate în limba românescă peste cinci sute" [12, p.XII]. Autorul exagerează în ceea ce priveşte numărul elementelor vechi greceşti din limba română, iar unor cuvinte li se atribuie o etimologie greşită.

Istoricul A.D. Xenopol, în volumul I al lucrării *Istoria românilor din Dacia Traiană* [13] prezintă o listă în care sunt incluse doar 7 cuvinte, pe care autorul le consideră cuvinte vechi greceşti: *drum, martur, papură, strugur, tufă* (în expresia *tufă în pungă*), *a căsca* şi *teacă*. C.Diculescu susține că din aceste 7 cuvinte date de către Xenopol trebuie exclus cuvântul *strugur*, care nu este de origine grecească [4, p.395], ci are la bază substantivul *струк* „tulpină" din sârbo-croată. Iar H.Mihăiescu afirmă că termenul *drum* este de proveniență grecească indirectă, pătruns în română ceva mai târziu, prin mijlocire slavă [5, p.13].

L.Şăineanu susținea că influența grecească se răsfrânge mai ales asupra terminologiei religioase. Savantul neagă existența unor împrumuturi vechi greceşti în limba română şi admite o origine mai veche decât cea din

epoca fanariotă a cuvintelor *cositor, drum, horă, ieftin, miros, noimă, proaspăt, temei,* care „s-au înrădăcinat adânc în limbă" [6, p.248].

Unele explicaţii etimologice izolate din greaca veche ne oferă şi B.P. Hasdeu, S.Puşcariu, I.A. Candrea, Aug. Scriban, G.Pascu, G.Giuglea. În categoria elementelor vechi greceşti pot fi incluse şi câteva cuvinte explicate de către G.Murnu în *Studiu asupra elementului grec antefanariot* [7]. Dintre aceştia, C.Diculescu şi G.Giuglea au acordat o importanţă exagerată influenţei vechi greceşti [17, p.254].

Şi Al. Rosetti se referă la influenţa greacă veche asupra lexicului limbii române, pe care o compară cu cea din albaneză, mai puternic sesizabilă. Cercetătorul afirmă că albaneza şi româna au doar un singur cuvânt comun de origine greacă veche. Academicianul găseşte elementele vechi greceşti comune în limba română şi în dialectele italiene meridionale (*a amăgi, broatec, a cuteza, drum, frică, mărgea, mic, a mângâia, plai, proaspăt, sterp, trufă, urgie, zeamă* etc.) şi este de părere că acestea au fost aduse de către coloniştii din Italia meridională [8, p.246].

Prin această sumară trecere în revistă a opiniilor, inclusiv controversate, asupra subiectului în discuţie, subliniem existenţa problemei privind numărul, locul şi importanţa elementului vechi grecesc din limba română.

Se cunosc două căi de pătrundere a elementelor vechi greceşti în limba română:

1. *Indirectă* (prin filiera limbii latine).

Limba greacă veche a dat limbii latine un număr considerabil de cuvinte aproape în toate domeniile de activitate, fapt ce a contribuit la îmbogăţirea lexicului limbii latine. Terminologia ştiinţifică din perioada influenţei vechi greceşti era, în mare măsură, de origine greacă: atât în ştiinţele naturii, cât şi în matematică, fizică, tehnică, medicină, filosofie, literatură, artă, religie şi chiar în administraţia publică sau arta militară [5, p.34].

Prezenţa cuvintelor greceşti în limba latină poate fi explicată nu atât printr-o convieţuire îndelungată a acestor două popoare, cât prin influenţa cărturărească, savantă. Numărul elenismelor în limba latină a fost destul de mare, cu toate acestea, puţine dintre ele au pătruns în vocabularul activ al poporului roman.

Elementele din greaca veche pătrunse în latină pot fi divizate, la rândul lor, în două categorii: *cuvinte general-romanice* şi *cuvinte păstrate doar în aria orientală*.

În această categorie sunt incluse peste 400 de cuvinte, dintre care 53 s-au păstrat în limba română până astăzi [5, p.64-65]. Cercetătorul H.Mihăescu analizează un şir de cuvinte de origine greacă veche existente în lexicul limbii române. Insistăm însă asupra acestor termeni, deoarece încercăm să completăm informaţia oferită de către H.Mihăescu, venind cu explicaţii şi analize detaliate.

Substantivul ***braţ*** este de origine greacă (*βραχίων*), pătrunzând în română prin mijlocirea limbii latine (*brac(c)hium*). În greaca veche, *βραχίων* desemnează partea superioară a braţului. Se pare că nu are alte sensuri figurate decât cel de simbol al forţei. Suntem de părere că, iniţial, cuvântul a fost împrumutat de limba latină pentru a denumi doar o parte a membrului superior, curând însă şi-a dezvoltat sensurile, cu extinderi concrete şi figurate. Astfel, *brac(c)hium* desemnează întregul membru superior, braţul, adică partea umerală, şi antebraţul. Deci, în comparaţie cu grecescul *βραχίων*, latinescul *bracchium* are o frecvenţă mult mai mare şi dezvoltă sensuri numeroase, specifice limbii latine. Limba română a împrumutat termenul din limba latină, preluând şi sensul de „parte a membrului superior", prin extensie denumind membrul superior al corpului omenesc. Treptat, substantivul *braţ* îşi dezvoltă sensurile şi în română, însemnând „obiect sau parte a unui obiect care seamănă cu braţul" [19, p.110], dar şi „parâma legată la capătul unei vergi, servind la manevrarea laterală a acesteia" [Ibidem]. În navigaţie, termenul *braţ* se utilizează pentru a denumi „manevra curentă, folosită la manevrarea vergilor unui velier (...)" [Ibidem], însemnând şi „ramificaţie a cursului principal al unei ape curgătoare" [Ibidem]. Poate fi atestat şi în expresia *braţ mort*, care semnifică „ramificaţie părăsită a unei ape alimentată numai la revărsări" [Ibidem].

În limba greacă, substantivul *χάρτης* este de genul masculin. Limba latină împrumută acest termen din greaca veche, schimbându-i însă genul în feminin, situaţie care s-a menţinut şi în limba română, dar şi în celelalte limbi romanice, care l-au preluat din latină. În greaca veche, substantivul *χάρτης* se utiliza cu sensul de „sul de papirus", mai târziu însă denumeşte un document oficial. Latinescul *charta* păstrează sensul de „sul de papirus", denumind însă şi materialul (pentru scris, dar şi pentru alte utilizări) făcut din papirus. În latină atestăm şi alte sensuri derivate din „papirus scris": „document, act", „scrisoare" ş.a. [9, p.256]. Se ştie că după secolul al VII-lea, papirusul dispare total. Fiind utilizat din ce în ce mai rar ca material pentru scris, era firesc ca sensul originar să se piardă, iar cuvântul să denumească un nou material pentru scris – hârtia. Aşadar, în limba română, precum şi în alte limbi romanice, substantivul *carte* are mai multe sensuri: „hârtie", „carte", „document, act", „scrisoare", „ordin domnesc".

Cuvântul ***ορφανός***, cu sensul „orfan” este atestat încă din perioada poemelor homerice, desemnând, de asemenea, şi pe părinţii care şi-au pierdut copiii sau pe cei fără copii. Limba latină împrumută lexemul din greaca veche, astfel *orphanus* este utilizat şi ca substantiv, şi ca adjectiv, având ca sens principal, aproape exclusiv, primul sens grecesc: „orfan”. În general, cuvântul este panromanic, întrucât se menţine atât în aromână (*oarfăn*), cât şi în italiană (*orfano*), în franceză (*orfene*), în spaniolă (*huérfano*), în portugheză (*orfão*) etc. [10, p.73-74].

Substantivul românesc ***plai*** vine din limba greacă veche, în care *πλάγιος* (şi *πλάγος*) era adjectiv şi însemna „înclinat, oblic, pieziş, de-a curmezişul”. Fiind împrumutat de limba română, se produce schimbarea categoriei gramaticale (adjectiv→substantiv), fenomen existent, de altfel, şi în greaca veche. Substantivizarea adjectivului *πλάγιος* (*το πλάγιον*) este atestată cu privire la partea laterală a corpului în operele biologice ale lui Aristotel [10, p.77]. Substantivul *το πλάγιον* face parte şi din structura unor locuţiuni adverbiale formate cu prepoziţii, de exemplu: *εἰς τὸ πλάγιον* „pieziş, într-o parte”, *ἐκ πλαγίου* „în flanc” (terminologie militară) etc. În neogreacă se păstrează şi adjectivul *πλάγιος*, dar şi substantivele πλά(γ)ι „latură” şi πλαγιά „pantă, deal, povârniş”. [10, p.77] De fapt, unii cercetători susţin că termenul *plai* ar fi pătruns în română direct din greaca veche. Al.Graur consideră că ar fi vorba de un împrumut din greaca modernă, noi însă susţinem opinia celor care afirmă că substantivul *plai* este moştenit din latină, având la bază grecescul *πλάγιος*. Un argument în favoarea acestei afirmaţii îl constituie, pe de o parte, larga răspândire în aria romanică a cuvântului (it. *piaggia*, fr. *plage*, prov. *playa*, port. *praya* etc.), pe de altă parte, existenţa tratamentului *-agi->ai*, precum şi răspândirea acestui cuvânt din română în limbile învecinate (ucr. *plaj*, magh. *plajás*) [10, p.78].

În greaca veche, verbul *βαπτίζω* însemna, iniţial, „a cufunda într-un lichid”, fiind utilizat şi cu diverse valori figurate şi tehnice. Sensul creştin „a boteza” este atestat începând cu *Noul Testament* şi continuă până în greaca modernă [9, p.250]. Limba latină a preluat acest termen din greaca veche, folosindu-l cu sensul general din limba de origine („a cufunda într-un lichid”) şi cu sensul „a spăla”, şi neapărat cu sensul creştin al acestui termen. Acest verb este panromanic, sensul religios fiind unicul care s-a păstrat, cu sensuri secundare şi figurate, independente şi recente [9, p.251].

Românescul ***paşte***, de exemplu, provine din latinescul *paschae* (feminin, plural), care are la bază grecescul *πάσχα*. În limba greacă, *πάσχα* este indeclinabil, perceput ca un cuvânt străin, şi desemnează sărbătoarea evreiască a Paştelui, precum şi cina rituală şi mielul de sacrificiu. Preluarea denumirii pentru sărbătoarea creştină pare să provină din paronimia cu verbul πάσχω „a suferi” [10, p.74]. În română este atestată şi forma *paşti*, care este, de fapt, pluralul neutrului *paşte*. Pe teren latin se formează adjectivul derivat *paschalis* „privitor la paşti”, în română *pascal*. Cuvântul este panromanic, fiind atestat şi în italiană: *pasqua*, în spaniolă: *pascua*, în portugheză: *pascoa*, în provansală: *pasca* etc.

Lexemul românesc ***preot*** vine din latinescul *presbyter*, care este preluat din greaca veche (< *πρεσβύτερος*). Grecescul *πρεσβύτερος* este un derivat al adjectivului *πρεσβύς* „bătrân” şi se referea iniţial la conducătorul unei colectivităţi, fiind utilizat şi pentru conducătorii (desemnaţi pentru vârsta lor) unor colectivităţi evreieşti, apoi îşi extinde sensul, ajungând să denumească şi conducătorul comunităţilor creştine. Limba latină împrumută acest cuvânt din greaca veche, adaptându-l morfologic şi folosindu-l ca substantiv. Lexemul *presbyter* este productiv în limba latină, dând naştere unor derivate ca: *presbytera*, *presbyterissa*, *presbyterium*, *presbyteratus*, *presbyteralis* [10, p.791]. Fiind un cuvânt panromanic, poate fi atestat în italiană (*prete*), franceză (*pretre*), catalană, spaniolă, portugheză (*preste*) etc.

Unele cuvinte de origine greacă s-au păstrat doar în aria orientală, datorită influenţei vechi greceşti asupra latinei dunărene. Cele mai multe dintre aceste lexeme greceşti au fost atestate în inscripţiile latine de pe tablele cerate, găsite pe teritoriul provinciilor romane, din regiunea Tomisului [11, p.177]. Alături de aceste inscripţii latineşti însă au fost descoperite (în Dacia şi în Scythia Minor) numeroase texte greceşti în întregime, fapt prin care se explică elementul grecesc care se constată în inscripţiile latine, dar dintre care nici unul nu s-a păstrat în limba română.

2. *Influenţă directă* (din limba-sursă).

Din această categorie fac parte cuvintele greceşti care au pătruns în română pe cale orală. Cercetătorul H.Mihăescu [5, p.64-65] consideră că în limba română au pătruns direct din limba greacă veche doar 11 cuvinte:

- ***broatec<βρόταχος***: în greaca veche acest cuvânt poate fi atestat sub variate forme (*βάτραχος*, *βράταχος*; *βάθρακος*, *βάρθακος*; *βρόταχος*, *βόρθακος*, *βοθράκα*), toate cu sensul de „broască”. Dintre aceste forme, în neogreacă s-a menţinut doar *βάτραχος* (*μικρό αμφίβιο ζώο* [19, p.146] „amfibiu mic”), cu femininul *βατραχίνα*;

- ***ciumă* <*κύμα***: în greaca veche, substantivul *κύμα* era derivat de la verbul *κύω* „a se umfla" şi avea sensul de „umflătură, val, vârf". În limba română acest termen reprezintă un element vechi grecesc fiind utilizat exclusiv cu sensul de „umflătură". În româna actuală, termenul *ciumă* are sensul de „boală molipsitoare", semnificație care, după cum afirmă cercetătorul H.Mihăescu [5, p.62], se datorează filierei slave. Dicționarele de limbă neogreacă atestă acest cuvânt: ***κύμα*** (το) ουσ. *Φούσκωμα του νερού, σε θάλασσα, λίμνη ή ποταμό // καθετί παρόμοιο κατά τη μορφή ή την κίνηση //* (μτφ.) *φυσικό ή κοινωνικό φαινόμενο μεγάλης εντάσεως, συνήθως βλαπτικό //* (φυσ.) *παλμική κίνηση που μεταδίδεται από μόριο σε μόριο* [18, p.407] „umflătură a apei în mare, lac sau râu //(fig.) fenomen natural sau social de mare intensitate, de obicei, dăunător // (fiz.) mişcare ritmică care se transmite dintr-o moleculă în alta";
- ***frică<φρίκη***: forma *φρίκη* era populară şi de cele mai dese ori apărea în imprecațiile magice din secolele I-VI [5, p.59]. Însă alături de această formă populară se utiliza în greaca veche şi substantivul *φρίξ, φρικός* (<*φρίσσω*) „spaimă, frică, groază". De fapt, şi limba neogreacă a păstrat tot forma *φρίκη* (*αίσθημα τρόμου ή αποτροπιασμού // πράγμα **φριχτό*** [18, p.829] „sentiment de groază sau de oroare // lucru înfricoşător");
- ***jur (giur)<γύρος***: în greaca veche *γύρος* însemna „cerc", în neogreacă termenul s-a păstrat şi are sensul de „cerc, circumferință, contur, perimetru // mişcare ciclică, rotație // plimbare" (*κύκλος, περιφέρεια, περίμετρος // κυκλική κίνηση, περιστροφή // περίπατος* [18, p.180]);
- ***mic<μικκός***: de fapt, *μικκός*, *μικός* şi *μίκος* sunt nişte forme populare ale adjectivului *μικρός* „mic", care, fiind foarte răspândite, au pătruns şi în limba română;
- ***proaspăt<πρόσφατος***: inițial, cuvântul *πρόσφατος* era adjectiv alcătuit din προς + *φένω „a ucide, a omorî" şi determina ceva ce „a fost omorât cu puțin timp înainte" (*που πριν λίγο σκοτώθηκε* [18, p.648]). Mai târziu, acest adjectiv şi-a extins sfera semantică, asumându-şi, pe lângă sensul de bază, şi sensul suplimentar „care a avut loc în ultimul rând, cu puțin înainte, proaspăt";
- ***spân<σπανός***: este o formă a adjectivului *σπάνιος* „rar", dar are o varietate semantică mai largă însemnând „sărac; rar, diluat; lipsit de iarbă; spân". Limba română a preluat din aceste sensuri doar pe cel de „spân", iar în neogreacă atestăm şi forma *σπάνιος* cu sensul „care nu este întotdeauna sau peste tot, rar" (*που δε βρίσκεται πάντοτε ή παντού, λιγοστός* [18, p.706]) şi *σπανός* utilizat în calitate de adjectiv care poate desemna un „loc fără vegetație" ((για τόπο) *χωρίς βλάστηση* [Ibidem]) sau un bărbat care „nu are barbă, căruia nu-i creşte barbă" ((για άνδρα) *που δεν έχει, δεν του φυτρώνουν γένια* [Ibidem]);
- ***stup<στύπος***: în greaca veche, cuvântul *στύπος* avea sensul de „trunchi, buturugă". Acest termen a pătruns de timpuriu în provinciile dunărene, dar nu s-a păstrat în limba neogreacă;
- ***stur<στύλος***: sensul primar al grecescului *στύλος* este „coloană", în limbajul militar însă acest termen însemna „suport, stâlp de întăritură". Atestăm termenul şi în neogreacă „*κολόνα που στηρίζει στέγη, πάτωμα κτλ. // τμήμα της ωοθήκης του άνθους που έχει το στίγμα //* (μτφ.) *προστάτης, υποστηρικτής*" [18, p.725] (coloană care sprijină acoperişul, podeaua ş.a. // parte a ovarului florii care are stigmat // (metaf.) protector, sprijin). H.Mihăescu susține că acest cuvânt este atestat în limba română din secolul al XVI-lea, chiar mai târziu, şi cu sensul de „țurțur sau sloi de gheață" [5, p.61];
- ***trufă<τρυφή***: cercetătorul H.Mihăescu afirmă că termenul *τρυφή* nu este cunoscut în neogreacă, fapt cu care nu suntem de acord, deoarece am atestat acest cuvânt în *Dicționarul explicativ al limbii greceşti: τρυφή* [<αρχ. *τρυφή*] *μυθική και πλούσια ζωή, καλοπέραση* [18, p.781] („viață mitică şi bogată, prosperitate"). În afară de aceasta, termenul este foarte productiv, contribuind la formarea unor termeni noi: *τρυφηλός, τρυφηλότητα, τρυφώ.* În româna contemporană se utilizează mai des substantivul *trufie* „atitudine disprețuitoare, aroganță; semeție, mîndrie" [19, p.975], derivat din lexemul *trufă*.

Aşadar, cele mai multe cuvinte pătrunse în limba română direct din limba greacă veche sunt substantive (*broatec, ciumă, frică, jur (giur), plai, stup, stur, trufă*), iar celelalte fac parte din categoria adjectivelor (*mic, proaspăt, spân*). Substantivele masculine şi feminine din limba greacă veche şi-au păstrat acelaşi gen şi în limba română, iar cele care au fost de gen neutru, în română şi-au schimbat genul, devenind feminine (de exemplu, *ciumă*). Majoritatea din cele 11 cuvinte de origine veche greacă pătrunse direct în limba română s-au păstrat în neogreacă, cu excepția lui *στύπος*, pe care nu l-am atestat în nici un dicționar de limbă greacă modernă dintre cele consultate.

Referințe:

1. Wolf D. Individualitatea limbii române întemeiată pe influența morfosintactică a limbii grecești vechi şi bizantine asupra latinei vulgare balcanice // SCL. - Nr.1. - 1993.
2. Erbiceanu C. Cronicarii carii au scris despre români în epoca fanariotă / Textul grecesc şi traducerea românească. - Bucureşti, 1888. - 361 p.
3. Xenopol A.D. Istoria românilor din Dacia Traiană. Vol. I. - Iaşi: Goldner, 1888.
4. Diculescu C. Elementele vechi greceşti din limba română // Dacoromânia. - IV. - 1924-1925. - P. 394-516.
5. Mihăescu H. Influența grecească asupra limbii române până în secolul al XV-lea. - Bucureşti: Editura Academiei R.S.R., 1966. - 225 p.
6. Şăineanu L. Istoria filologiei române. Studii critice. - Bucureşti, 1895. - 356 p.
7. Murnu G. Studiu asupra elementului grec antefanariot. - Bucureşti, 1894.
8. Rosetti Al. Istoria limbii române de la origini până în secolul al XVII-lea. - Bucureşti: Editura pentru literatură, 1968. - 842 p.
9. Popescu-Fisher S. Elemente lexicale vechi greceşti moştenite în limba română // SCL. - 1986. - 37. - Nr.3. - P.250-258.
10. Popescu-Fisher S. Elemente lexicale vechi greceşti şi reflexul lor în română // SCL. - 1993. - Nr.1. - P.73-80.
11. Şiadbei I. Contribuții la studiul latinei orientale (III) // SCL. - 1958. - Nr.2, an. IX. - P.175-195.
12. Корлэтяну Н.Г. Лимба молдовеняскэ контемпоранэ. Лексиколожия. - Кишинэу, 1982. - 77 р.
13. Недов А.В. Проблеме привинд интерференца лексикалэ // Проблеме де лингвистикэ. - Кишинэу: Штиинца, 1988.
14. Шишмарьов В.Ф. Лимбиле романиче дин суд-естул Еуропей ши лимба националэ а РСС Молдовенешть. - Кишинэу, 1960. - 254 р.

Dicționare şi enciclopedii:

15. Dicționar enciclopedic. - Chişinău: Cartier, 2002. - 1674 p.
16. Ioanid G. Dicționar elino-românesc. - Bucureşti, 1864.
17. Enciclopedia limbii române / Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”. - Bucureşti: Univers Enciclopedic, 2001. - 638 p.
18. Τεγοπουλος Φυτρακης. Ελληνικό λεξικό. Ορθογραφικό, ερμηνευτικό, ετυμολογικό, συνωνύμων, αντιθέτων, κυρίων ονομάτων. - Αθήνα, 1997. - 967 σλ.
19. Dicționar enciclopedic. - Chişinău: Cartier, 2003.

Prezentat la 16.10.2007

CÂTEVA PUNCTE DE REPER ÎN PROCESUL CERCETĂRII FRAZEOLOGIEI REGIONALE

Mihail PURICE
Catedra Limba Română, Lingvistică Generală şi Romanică

Les fonds des unités phraséologiques régionales constituent une cristallisation de diverses réalités historiques et sociales et c'est un témoignage vivant de la sensibilité du peuple, de certaines capacités particulières de penser en images, du potentiel inépuisable expressif. On présente les critères de délimitation des expressions phraséologiques régionales. Ces unités sont recherchées en relation avec les réalités extralinguistiques qui expliquent le phénomène de la formation des expressions phraséologiques.

Les expressions phraséologiques régionales aux valeurs connotatives ont à la base une utilisation métaphorique des composants. Le sens métaphorique part de la confrontation des deux tableaux, de l'impression crée par ce parallèle entre le sens métaphorique et celui littéral des mots.

La catégorie des expressions phraséologiques régionales comprend aussi celles comparatives qui se reproduisent dans le discours comme des unités intégrales finies.

1. În lingvistica românească, cercetările dialectologice ocupă un loc important. Investigaţiile dialectologice au culminat cu o serie de prestigioase atlase lingvistice, monografii, dicţionare, alte studii în domeniu, al căror obiect de referinţă are variate probleme de fonetică, vocabular, gramatică. Graiurile teritoriale însă se disting nu numai prin anumite particularităţi de pronunţie, de denominaţie a noţiunilor din diferite domenii de activitate a vorbitorilor, particularităţi gramaticale. Se ştie că, de rând cu îmbinările libere de cuvinte, care se construiesc în procesul comunicării, vorbirea, în cazul nostru, graiurile teritoriale, dispun de astfel de unităţi de cuvinte, care se reproduc în actul comunicării, numite unităţi frazeologice (UF). E vorba de UF:

a) cu funcţii denominative din diverse domenii: flora şi fauna (*chioara găinii* „romaniţă", *poama câinelui* „zârnă", *colacul babei* „nalbă", *cuşma dracului* „specie de ciuperci otrăvitoare", *chiori de pământ* „cârtiţă" etc.); cultura materială şi spirituală (*de-a ochii legaţi* „joc de copii", *calea mânzului* „petrecere după nuntă la socrii mici", *lapte de buhai* „lapte preparat din sământă de cânepă" etc.); cultivarea pământului (*ochiul racului* „specie de fasole mărunţele", *ochiul vrabiei* „specie de struguri", *piatră de harman* „piatră de treierat" etc.); corpul omenesc şi medicina populară (*boaghea urechii* „partea de jos a urechii", *curcubăta capului* „craniu", *beşica cea rea* „eczemă", *vărsat negru* „cariolă" etc.); culori (*căţel plouat* „cenuşiu", *verde kiatră* „verde albăstriu", *galmen mort* „galben pal" etc.) ş.a.m.d.;

b) cu funcţii conotative care servesc nu atât pentru a exprima o realitate, cât, mai ales, pentru a manifesta o atitudine, de obicei, negativă, peiorativă faţă de cele exprimate, în legătură cu nişte particularităţi sau stări fizice ale omului, particularităţi psihice, de caracter, intelectuale (*călare pe calul popii „* foarte înalt*", nu ajunge la talkige* „foarte mic la statură", *a-şi arăta fasolele* „a râde", *se vede ţântirimul prin urechile lui* „foarte bolnav", *mănâncă numai miercurea şi vinerea, mâncat de gârgâliţe* „foarte slab", *şede-n coboc, măsoară drumurile, şterge gardurile* „beat", *a-l face pe chelbosul* „fudul"*, gură cască şi ochi beliţi* „prost", *îi bate taraboanţa* „vorbeşte mult" etc.).

2. Valorificarea tezaurului frazeologic popular, precum şi cel regional, a fost începută încă de marii cărturari ai trecutului nostru: Varlaam, Simion Ştefan, Dosoftei, cronicarii moldoveni şi munteni, savantul cu renume european D.Cantemir. Toţi aceştia, conştient sau inconştient, au apelat la graiurile populare, în care au găsit surse din cele mai expresive de exprimare.

Deoarece UF populare au caracter metaforic şi variate valori metaforice, scriitorii clasici şi cei contemporani găsesc în ele mărturii ale sensibilităţii poporului şi un potenţial inepuizabil de exprimare artistică [1]. Valoarea artistică a operelor lui Ion Creangă sau Mihail Sadoveanu câştigă mult şi prin aceste perle ale graiului strămoşesc.

Ca mijloc de valorificare a tezaurului frazeologic regional considerăm elaborarea şi editarea numeroaselor glosare şi dicţionare dialectale, în care îşi găsesc locul bine meritat şi UF regionale [2].

O parte a tezaurului frazeologic, anume acela care serveşte la denominaţia noţiunilor din diferite domenii (ne referim la termenii agricoli, viticultura, pomicultura, cânepa şi prelucrarea ei, oieritul, omul şi părţile

corpului omenesc, casa şi obiectele casnice, flora şi fauna, vestimentația etc.) este fixat în numeroase atlase lingvistice editate în dialectologia românească [3].

Numeroase UF regionale pot fi atestate şi în textele dialectale elaborate şi publicate până în prezent [4].

La ora actuală, se constată cu regret, şi pe bună dreptate, faptul că tezaurul frazeologic regional încă nu a devenit obiectul unor investigații științifice exhaustive [7].

Este absolut neîndreptățită atenția mult scăzută a cercetătorilor față de problema cercetării frazeologiei regionale, în special față de UF cu caracter conotativ, expresiv. Nu credem că e cazul aici să inițiem nişte discuții în jurul unor probleme controversate, cum ar fi definiția noțiunii de UF, criteriile de delimitare a UF de îmbinările libere, clasificarea UF din diferite puncte de vedere etc. [6].

În articolul de față, intenționăm să ne referim la perspectiva unei cercetări directe a UF regionale, în special a acelor cu funcții conotative, la problema diferențierii UF regionale de cele populare şi regionale, la inițierea unor anchete special dirijate în acest domeniu.

3. Fondul de UF în graiurile teritoriale moldoveneşti, de care ne ocupăm aici, este foarte bogat şi variat [7]. Această „adevărată zestre de la moşi-strămoşi" (M.Eminescu) constituie o cristalizare a anumitor realități istorice şi sociale din trecutul nostru, sunt mărturii ale sensibilității poporului, ale unor capacități deosebite de a gândi în imagini, ale unor inepuizabile potențe expresive.

E bine cunoscută realitatea istorică din evul mediu care stă la baza UF *a nu avea nas* „a nu îndrăzni". Una din pedepsele aplicate era tăierea nasului, semn al unei dezonorări rămase pentru toată viața. O astfel de sentință i s-a aplicat, pe nedrept, marelui cărturar Nicolae Milescul Spătarul, supranumit, în urma execuției, Cârnul.

UF *a face visterie*, folosită în graiurile teritoriale moldoveneşti cu ironie la adresa acelor care fac un lucru de nimic, de râs, derivă de la îmbinarea liberă respectivă, în care cuvântul *vistierie* avea sensul noțional de instituție care, în trecut, administra banii publici, tezaurul statului, „sursă de venituri, de bogăție" (DEX, p.1165). Cu timpul, odată cu dispariția realității istorice în cauză, cuvântul *vistierie* şi-a pierdut sensul lexical primar, păstrându-se doar ca element component al UF.

Cuvântul *oturac* (*oturace*) de origine turcească este atestat în scrierile vechi în îmbinări libere: *fac şi ei apoi din slujitori bătrâni oturaci* [9]; *făcut-au câteva dzile izbânda, şedzând el oturac* [10]; *Merge încetu şi face oturace câte 3 5-6 dzile şi mai mult la un locu...* [11]. În aceste enunțuri, termenul exprimă sensurile de „cel ce rămâne de pază în tabără" sau de „popas, şedere mai îndelungată într-un loc în timpul unui marş". Şi într-un sens şi, mai ales, în cel de-al doilea, e vorba de o situație nedorită. Popasurile de câte 5-6 zile în preajma unor localități erau însoțite de jafuri întreprinse față de locuitori. Cu sensul primar cuvântul a trecut în categoria istorismelor, dispărând cu totul din uz. Cu formele fonetice *oturoacă (otoroacă)* el se păstrează ca element component al UF *a sta de otoroacă* „despre o persoană care stă de față nelipsită şi nedorită" (Dărc.) [12]. Acest sens este redat de întreaga UF, cuvântul *otoroacă* separat nu mai păstrează sensul vechi, având totodată o anumită legătură cu istorismul.

UF *a se duce la halcă (a umbla cu halca)* „a se duce, a umbla la joacă, a se juca" (Dărc.) de asemenea vine de la o realitate istorică la care se fac referințe în diferite scrieri vechi. La Varlaam, de exemplu, citim: „Ca şi un împărat când are şedea la un meidean înaintea căruia are alerga vonicii unul la halcă, alții la sigeată" [13]. E vorba aici de un cerc de fier prin care se arunca, din galop, sulița la jocul oriental, numit gerid (DEX, p.442). Cuvântul *halca (*<halka*)* avea sens propriu şi era folosit în îmbinări libere de cuvinte. Realitatea istorică respectivă demult a dispărut, dar cuvântul, fără sens propriu, s-a osificat în UF, iar legătura cu sensul primar poate fi găsită numai prin cercetarea istorică a UF.

În numeroase UF regionale s-au conservat elemente lexicale pe care vorbitorii nu le mai cunosc cu sensul lor propriu din trecut, arhaismele din aceste frazeologisme constituind nişte mărturii ale evoluției vocabularului din graiurile teritoriale. Astfel elementele componente din UF de mai jos sunt cunoscute cu sensul lor primar în textele mai vechi sau în alte dialecte sau subdialecte.

A ajunge chiostec „despre o situație foarte dificilă în care se pomeneşte cineva" (Hor.). DEX (p.171) prezintă cuvântul ca învechit, cu sensul de „piedică pusă la picioarele cailor" (<turcă köstec). Astfel se descoperă legătura semantică a UF cu sensul primar al cuvântului chiostec.

A nu-(l) ajunge pe (cineva) cu strămurărița la nas „despre omul fudul" (Hor.). *Strămurare* (dimin. *Strămurăriță*) în graiul în cauză este necunoscut cu sensul lui lexical, cel de „băț ascuțit, nuia sau prăjină cu vârf de fier, cu care se îndeamnă vitele la mers" sau de „nuia lungă, subțire şi flexibilă" (DEX, p.1025).

A-(şi) da proaşca (depreciativ) „a-şi da seama, a înțelege" (Tal.). DEX tratează cuvântul ca popular, cu două sensuri, primul fiind de „cantitate de apă, de noroi etc., care țâşneşte de undeva şi împroaşcă" (p.852).

De aici se deduce caracterul motivat al procesului de frazeologizare: omul cu o pierdere subită şi de scurtă durată a conştiinţei poate fi readus în fire, fiind împroşcat cu apă.

A-(i) cânta aghiosul (depreciativ, cu umor) „despre omul care e pe patul de moarte" (Hor.). E o frazeologizare a îmbinării libere de cuvinte, în care *aghios* este „numele unei cântări liturgice care începe cu cuvintele „aghios, aghios" (= sfinte, sfinte)" (DEX, p.20).

A prinde la osânză (dispreţuitor) „a se îmbogăţi" (Căr.). Cuvântul *osânză* e cunoscut în textele vechi cu sensul de grăsime dinlăuntrul porcului [14]. Vorbitorii din graiul nominalizat nu cunosc sensul propriu al cuvântului *osânză*, cel menţionat de DEX: „1. Grăsime crudă de porc din regiunea abdominală. 2. *Fig.* Bunăstare, avere, bogăţie" (p.731). În procesul comunicării se reproduce UF, cu sensul ei integral.

Prezintă interes şi acele UF, care sunt alcătuite din elemente cunoscute şi drept îmbinări libere de cuvinte. Pentru caracterul lor motivat, de care îşi dau seama vorbitorii, UF exprimă o imagine, o comparaţie cu un obiect şi situaţie, stare cu totul neaşteptată. Fiind frecvent utilizată, îmbinarea liberă devine o UF cu un sens integral metaforic. Exemple:

A ajunge la tălchigi „foarte mic la statură" (Sof.); *a bate bârghidăul* „a vorbi mult" (Cârn.), *cu brânza-n şip şi sapa-n băsmăluţă* „zgârcit" (Per.); *a călca lut cu sticla* „a face cuiva pe plac" (Săm.), *a coace mălai* „a sta mult în ospeţie" (Per.); *cu râtul întors* „supărat" (Cârn.); *grăieşti ori fasole cântăreşti* „despre omul care nu vorbeşte la temă" (Per.).

Deşi în graiurile nominalizate toate cuvintele cu sensul lor propriu sunt cunoscute, nu este exclus ca unele din ele, cu caracter regional, să dispară şi să rămână numai în UF (avem în vedere *tălchigi* „pedalele de la războiul de ţesut", *bărghidău* „obiect casnic", *coboc* „cuib de cloşcă" ş.a.), aşa cum s-a întâmplat cu UF de tipul *a sta de otoroacă, a umbla la halcă, a face ofâştanie* "a mustra" ş.a.

4. Vocabularul graiurilor teritoriale este alcătuit stilistic din trei tipuri de cuvinte: literare, populare şi regionale. Aceeaşi situaţie e şi în domeniul frazeologiei. În orice grai teritorial sunt cunoscute UF de tipul *a o lua la sănătoasa* „a fugi", *a spăla putina* „a pleca", *a-şi aprinde paie-n cap* „a-şi crea singur o neplăcere", *a înţărca bălaia* „s-a terminat cu foloasele uşor obţinute" ş.a., folosite, de obicei, într-un stil familiar, într-un stil beletristic, nerecomandate de normele literare pentru un stil neutru.

O altă parte a fondului frazeologic, un număr mai redus de UF, o alcătuiesc frazeologismele populare care au o arie mărginită de răspândire. Câteva exemple: *a pune piele pe bantină* „a muri" (Dăr.), *a se ţine turiţă* „a se ţine scai" (Br.), *doi haragi într-un bostan* „foarte slab" (Slob.), *rupt din soare şi tăvălit prin glod* „urât" (Bul.), *a bate dzâga* „a trândăvi" (G.).

Dacă drept scop al cercetătorilor vor fi frazeologismele regionale, cercetătorul trebuie să găsească anumite criterii de delimitare a acestor regionalisme. În proiectul dicţionarului graiurilor populare ruse F.P.Filin consideră drept frazeologisme regionale numai acelea care au în componenţa lor cuvinte regionale. El afirmă că „frazeologismele care nu au cuvinte dialectale (sau sensuri dialectale), de regulă, în dicţionar nu se includ, deoarece nu avem temei să le considerăm ca fenomene dialectale, care au izoglose pe teritoriul graiurilor ruseşti" [15]. În conformitate cu această opinie, ar trebui, în cazul nostru, să considerăm regionale numai UF de tipul *a pune pielea pe bantină* „a muri", *a se ţine turiţă* „a se ţine scai", *a bate dgâga* „a trândăvi" prezentate mai sus, pentru că ele conţin regionalismele *bantină* „căprior", *turiţă* „specie de plante", *dzâgă* „jucărie în formă de con, care se învârteşte ca titirezul".

UF regională se mai distinge şi prin faptul că o îmbinare din cuvinte, cunoscute cu sensul lor lexical, în limba literară devine o unitate integrală cu un sens care nu este cunoscut limbii literare, iar ca unitate care se reproduce în actul vorbirii are răspândire mărginită teritorială, unitate nelegiferată de normele literare. Anume unităţile de acest tip sunt cele mai numeroase din categoria celor regionale. E vorba de următoarele UF: *a tăia lemne* „a vorbi scurt şi clar" (Tab.), *a bate-n uşa puşcărie* „despre omul rău" (Cod.), *ţipă mâţa-n chisăliţă* „foarte sărac" (Toc.), *zvârle fus drept în sus* „despre omul care n-are ce face" (Tar.), *ochiu gâştii* „albastru" (Por.) etc.

5. Cercetarea UF regionale, atât la etapa formării, cât şi la cea a interpretării lor trebuie să se înfăptuiască în strânsă legătură cu realităţile extralingvistice de care sunt legate, pe grupuri tematice.

O parte a UF regionale sunt mijloace de denominaţie a unor noţiuni. Printr-o unitate din două sau mai multe cuvinte, cu caracter stabil şi motivat, se prezintă ca o unitate de cuvinte ce se reproduce în procesul vorbirii, fapt ce ne dă dreptul să includem acest tip la categoria UF. Acestea, ca şi unităţile frazeologice, au apărut ca

necesitate de a imprima vorbirii, prin însăşi denominarea unor noțiuni, o valoare expresivă. Asemenea UF pot alcătui diverse grupuri tematice:

- Fauna şi flora: *țânc de pământ* „cârtiță" (Us.), *chioara găinii* „romaniță", *poama câinelui* „zârnă" (Coc.), *colacul babei* „nalbă" (Cor.), *ochi de păun* „specie de fluturi" (Băl.), *cuşma dracului* „specie de ciuperci otrăvitoare" (Băl.), *ciuma fetei* „laur" (Băl.), *plăcinta vacii* „pătlagină" (Leova) etc.;
- Cultura materială şi spirituală a vorbitorilor: *facerea pampuştelor* „obicei la sf. Andrei" (Sus.), *a face colacul* „petrecere după nuntă la care vin numai femeile" (Țâb.), *calea mânzului* „petrecere la socrii mici, după nuntă", *înturnatul nunului* „obicei de nuntă prin care tinerii îşi petrec nunii acasă" (Băl.), *rachiu dulce* „petrecere a doua zi după nuntă" (Başc.) etc.;
- Agricultura: *ochiul racului* „specie de fasole" (V.M.), *coada oii* "specie de struguri" (Sch.), *dinții babei* „specie de porumb cu grăunțe albe şi rare" (Săm.) etc.;
- Corpul omenesc: *vierme la os* „maladie" (G.), *curcubăta capului* „craniu", *boaghea urechii* „partea de jos a urechii" (Coc.), *țâța cățelei* „umflătură subsuoară" (Lip.), *vărsat negru* „variolă" (Baim.);
- Culori: *cățel plouat* „nuanță de cenuşiu" (Bol.), *verde keatră* "verde albăstriu" (Nic.), *galben fript* „nuanță de galben", *galben mort* „galben pal" (Por.) etc.

6. A doua parte a fondului de UF o constituie frazeologismele care nu numai că exprimă o realitate, ci, mai ales, şi o apreciază, îşi exprimă atitudinea, de obicei, negativă față de un obiect, față de nişte trăsături sau stări fizice ale omului; față de anumite trăsături de caracter sau intelectuale. Expresivitatea UF, de obicei, are la bază o utilizare metaforică a componentelor constituente. Sensul metaforic al acestor UF reiese din suprapunerea, compararea a două tablouri, din asocierea a două calități, acțiuni, stări, fenomene. Expresivitatea UF este deseori o urmare a impresiei care se creează prin paralela dintre sensul literal al cuvintelor şi cel din UF, care poate fi nereal. Iată câteva exemple care confirmă cele afirmate: *mâncat de gârgâlițe* „slab" (Sch.), *şede-n coboc* „despre omul beat" (Coc.), *sculat cu iorganul în cap* „despre omul mâhnit" (Tal.), *gură cască, ochi beliți* „prost" (Tab.), *a păduchi godacul* „despre omul care face ceva lipsit de importanță" (Tar.) etc.

Pentru derularea unor anchete dialectale directe, prin care am putea colecta material frazeologic, din această categorie se cuvine să se delimiteze câteva grupuri tematice ce țin de anumite realități extralingvistice:

a) particularități şi stări fizice ale omului. Deoarece UF dispun de valori conotative, de obicei negative, exprimând astfel atitudinea subiectivă a vorbitorilor, important este să se înregistreze la informator cum se spune în localitatea lui, depreciativ, disprețuitor, în râs despre unul foarte înalt, foarte mic la statură, urât, bătrân, slab, surd, chior, beat, somnoros, bolnav etc. Astfel am înregistrat următoarele UF: *călare pe calul popii* (Dărc.), *bătut cu mătura la tălpi* „despre o persoană foarte înaltă la statură" (Ucr.), *nu ajunge la tălchigi* „foarte mic la statură" (Sof.), *lemn de ars în foc* „despre omul bătrân" (Sus.), *îi curge untura pe nas* „despre omul foarte slab" (Sus.), *şterge gardurile* „beat" (Tab.), *cu mațul ghioagă* „sătul" (Fil.), *îi cântă popa aghiosul* „bolnav" (Hor.) etc.;

b) trăsături de caracter şi particularități intelectuale (cum se spune depreciativ, în derâdere, disprețuitor despre omul leneş, prost, mofturos, gălăgios, zgârcit, fudul, fățarnic, obraznic etc.): *cuscru în sat străin* „obraznic" (Slob.), *o face pe chelbosul* „fudul" (Br.), *cap de baică* „prost" (Sel.);

c) acțiunile omului (cum se spune disprețuitor, în derâdere, despre omul care vorbeşte mult şi nechibzuit, hoinăreşte, trândăveşte, cerşeşte, doarme, plânge, bate, moare, simulează, face un lucru neimportant, râde fără motiv, se face de râs, vomitează etc.): *îi merge lehaua* „vorbeşte mult" (Us.), *îmblă tânda-mânda* „hoinăreşte" (Coc.), *îl apucă tihoarea* „despre omul care se bucură fără motiv" (Pep.), *dă apă la broaşte* „despre omul care plânge" (Hor.), *a gâdili la cojoc* „a bate" (Cârn.), *a pune pielea pe bantină* „a muri" (Dăr.), *a bate dzâga* „a face un lucru neimportant", *îşi arată fasolele „plânge*" (Coc.), *jupeşte vulpea* „vomitează" (Toc.), *feşteleşte bățul* „se face de râs", *îi face (cuiva) ofiştanie* „îl dojeneşte" (Hor.) etc.;

d) stare materială, socială (disprețuitor, în derâdere despre o persoană care s-a îmbogățit fără muncă, despre unul sărac din cauza leneviei, despre unul care avansează fără merite etc.): *a prinde la osânză* „a se îmbogăți" (Căr.), *la omul sărac şi mâța-i chioară* „despre cel sărac, căruia nu-i merge" (Soc.), *a ajunge la chiostec* „despre o situație materială foarte grea în care a nimerit omul" (Hor.), *i-a întrat cucu-n pungă* „despre omul sărac" (Hor.), *a avea şapte minuni şi o oaie moartă* „despre omul sărac" (Viiş.), *numai glas de popă n-are* „despre omul care are de toate" (Băl.) etc.

7. UF comparative. Îmbinările alcătuite dintr-un termen comparat şi un termen de comparație alcătuite în procesul comunicării pentru „examinare a două sau a mai multor lucruri, ființe sau fenomene, făcută cu scopul

de a stabili asemănările şi deosebirile dintre ele" (DEX, p.202) nu sunt incluse în categoria UF. Despre ceva uşor vorbitorul în procesul comunicării poate să spună *uşor ca o pană* sau *uşor ca un fulg*. Acestea sunt nişte îmbinări libere, în care fiecare cuvânt are sens propriu şi dispune de caracter paradigmatic.

În categoria UF includem astfel de îmbinări în care termenul de *comparație* (deseori şi cel comparat) şi-a pierdut independența lexicală, unitatea de elemente componentă se reproduce în vorbire cu sensul ei stabilit în graiurile teritoriale. Multe din aceste UF comparative conțin un termen (în special cel de comparație) care nu este cunoscut cu sensul lui propriu: *îmbrăcat ca hunea* „cu haine urâte, zdrențuroase", *verde ca buraticul* „foarte necopt", *a îmbla ca cățeaua lui Flandura* „a fi foarte uşernic" (Dăr.), *a bea ca ghilanul* „a bea foarte mult" (Per.), *a îmbla ca un tricolici* „foarte repede" (Cor.), *a dormi ca laiu-n pod* „despre o persoană care doarme mult şi fără griji" (Derc.), *îmbrăcat ca haplea* „foarte urât îmbrăcat" (Per.), *mititel ca un popenchi* „foarte mic de statură" (Ciuc.), *râde ca Dănilă la mături* „a râde fără motiv" (Tărş.), *a zbiera ca un apucat* „a striga fără seamă" (Per.) ş.a. Sensul primar al termenului de comparații din aceste UF este necunoscut de vorbitori, iar dacă acest termen este un nume de persoană, individul în cauză nu se ştie. Nu se cunoaşte sensul noțional al cuvintelor *hunea, buratic*, *ghilan, tricolici, apucat*, nu se ştie cine sunt Flandura, Dănilă.

În categoria UF comparative pot fi incluse şi îmbinările din cuvinte, cunoscute de vorbitori, cu sens propriu. Îmbinarea însă, ca orice UF, are caracter stabil, este o exprimare în imagini a unui sens propriu îmbinării ca unitate indestructibilă. Exemple: *a aştepta ca pe pocroava* „a jindui, a aştepta foarte mult" (Toc.), *a avea nădejde ca-n şapte cai morți* „nici o nădejde" (Găl.), *bătut la cap ca oaia la coadă* „foarte prost" (Şt.), *creşte ca prăhagița* „creşte foarte înalt" (Lip.), *frumos ca un caş* „foarte frumos" (Pep.), *merge ca vodă prin lobodă* „fără a ocoli obstacolele" (Br.), *a rămâne ca fasolea în ziua de Paşti* „a rămânea neîntrebat, neobservat" (Ciuc.), *a râde ca un mire surd* „a râde fără motiv" (Căl.), *a râde ca prostul la pomană* „a râde fără motiv" (Şt.) etc.

În locul adverbului *ca* din UF comparativă poate fi *parcă*: *îmbrăcat parcă-i haplea* „foarte neîngrijit", *parcă-i haua* „foarte urât" (Dăr.), *slab parcă mănâncă numai miercurea şi vinerea* „foarte slab" etc.

Înregistrarea unui astfel de material frazeologic este abia la faza incipientă a unor anchete directe, special pregătite. Este cazul să se alcătuiască un chestionar prin care cercetătorul ar putea constata cum se exprimă informatorii în localitatea lor, dispreţuitor, în derâdere, despre unul: înalt (lung) ca …, mic la statură ca …, urât ca …, tăcut ca …; despre unul care vorbeşte mult ca …, râde ca …, plânge ca …, umblă (hoinăreşte) ca …, bea (alcool) ca …, mănâncă (lacom) ca … etc.

8. UF adverbiale. Aceste unități dispun de anumite valori conotative, exprimă totodată un grad sporit, chiar superlativ al unei valori adverbiale: foarte mult, foarte încet, foarte puțin, foarte departe, în ce mod, cum, când etc.: (a plecat) *pe lumea vânătă* „foarte departe" (Cost.), *cât îi negrul bobului* „foarte puțin" (Dărc.), *la dracu-n poartă* „foarte departe" (Us.), *de când hrighii* „de foarte mult timp" (Br.), *la anul când a făta motanul* „niciodată" (Toc.), *cât ai scăpa* (= *scăpăra*) *din amânar* „foarte repede, momentan" (Hor.) etc.

9. Drept UF pot fi acceptate şi formele folosite în vorbire ca unități gata prin care vorbitorii exprimă:

- un salut: *Lăudăm pe Hristos*! (Sol.);
- o urare: *Noroc şi bani, sughiț bun la ..., să te bucuri de copii* (în toate graiurile moldoveneşti);
- o confirmare a adevărului celor spuse: *să ne apuce Paştele dacă nu vă spun drept* (Hor.), *să-mi sară mânecile de la jaletcă* (Us.), *să nu văd soarele din fundul beciului* (Us.) etc.;
- un blestem: *kica-v-ar untul şi mâncarea plăcintelor* (Us.), *să n-auzi cucul cântând* (Hor.) etc.;
- amenințare: *când ți-oi da una o să-ți cânte urechile* (Br.), *ți-oi împuşca una, ai să te învârteşti ca titirezul* (Dăr.) etc.

10. Nişte îmbinări cu structura unor UF sunt proverbele şi zicătorile, prin care poporul face o constatare de ordin general asupra unui principiu de conduită etc. Unii cercetători nu le includ în categoria UF, lăsându-le ca obiect de cercetare al paremiologiei. Deoarece acest tip de îmbinări are trăsăturile ce caracterizează UF, noi îl includem în cadrul cercetărilor dialectologice. Orice întârziere în procesul colectării acestui material dialectal ar aduce mari prejudicii studierii aspectelor teritoriale în acest domeniu. Numai pe parcursul a două-trei generații pot dispărea mărturii elocvente ale unor capacități expresive deosebite, ale exprimării metaforice, ale studierii procesului de frazeologizare a unor îmbinări libere. Iată câteva exemple din materialele practicii dialectologice realizate în conformitate cu planurile de studii de la Facultatea de Litere, USM: *nu tragi râşnița, nu ungi gâtița* „nu lucrezi, nu mănânci", *du-te, zi, şi vino, noapte, vino mai degrabă, moarte* „despre timpul care trece repede şi se apropie moartea"; *râde ruptul de cârkit* „râde hârbul de oală spartă" (Mar.); *omul dacă-mbătrâneşte, puni-i paie şi-l pârleşte* „despre omul bătrân şi neputincios" (Hor.), *şăpte fete, mamă, ai,*

prin străini să nu mă dai „despre soarta fetei ajunsă printre străini"; *sacul se scuteşte de la gură, nu de la fund* „omul trebuie să fie econom tot timpul"; *unde pute şi anirosă* „despre situaţia când în gospodăria ţărănească sunt multe animale"; *lumea-i din bucăţi, dai la unu cată ţâţi* „ai dat ceva cuiva, toţi ceilalţi sunt gata să ceară şi ei"; *nu te grăbi pe ceea lumi, crâşme acolo nu-s* „nu te grăbi să mori"; *bani dai, şi cinste n-ai* „cinstea nu se cumpără cu bani" (Us.); *la Ileana-n pălărie fac păduchii cumătrie* „despre cei care se îmbracă la modă, dar nu se spală" (G.) etc.

11. UF regionale sunt legate nu numai de grupurile de realităţi marcate mai sus (frazelogisme denominative, frazeologisme care vizează anumite particularităţi şi stări fizice ale omului, particularităţi psihice, morale, de caracter). În categoria UF se oglindesc mult mai multe realităţi din viaţa vorbitorilor.

Prin UF de mai jos sunt vizate cele mai variate realităţi din viaţa vorbitorilor: *apă torni şi nu curge* „foarte frumos" (Per.); *a-(l) apuca strechia vacii* „a o lua la fugă" (R.); *asta-i tot şi lada-n pod* „cuvinte cu care se încheie tratativele în vederea vânzării–cumpărării" (Hor.); *a avea lefterie înaintea cuiva* „a avea trecere la cineva" (C.); *a avea tamazlâc pe cap* „a avea neplăceri" (Grim.); *culai-bulai* „despre un lucru făcut necalitativ" (Rezina); *ciuciu hopa* „se spune unui copil să se aşeze" (Dărc.); *a face cu ulcica* „a vrăji" (Bil.); *linge mac* „foarte curat" (Ial.); *a merge călare pe drum* „a merge pe jos"; *mort în secară cu picioarele afară* „despre omul care se preface că nu ştie nimic" (Ciuc.); *a pârli căţeaua* „a păţi rău" (Cârp.); *picioare spălate, călcâie uitate* „despre lucrul făcut necalitativ" (Sah.); *prins cu oaia-n torbă* „prins cu minciuna" (Vad.) ş.a.

Din cele afirmate mai sus se desprind câteva concluzii:

1. În lingvistica românească au fost elaborate mai multe lucrări de prestigiu în domeniul dialectologiei (monografii, dicţionare, atlase lingvistice), în care, tangenţial, sunt fixate şi UF cu funcţii denominative.

2. UF cu funcţii conotative, care servesc nu atât pentru a exprima o realitate, cât mai ales pentru a manifesta o atitudine faţă de cele exprimate, nu s-au bucurat până în prezent de atenţia cuvenită din partea cercetătorilor.

3. Fondul de UF regionale constituie o cristalizare a anumitelor realităţi istorice şi sociale din trecutul nostru, este o mărturie vie a sensibilităţii poporului, a unor capacităţi deosebite de a gândi în imagini, a unor inepuizabile potenţe expresive.

4. UF regionale se deosebesc de cele literare şi populare prin faptul că ele, ca şi cuvintele regionale, dispun de izoglose, au o arie mărginită în cadrul masivului lingvistic al limbii naţionale.

5. Cercetarea UF regionale trebuie să se înfăptuiască în strânsă legătură cu realităţile extralingvistice, prin care putem explica fenomenul frazeologizării.

6. UF cu valori conotative au la bază o utilizare metaforică a componentelor constituente. Sensul metaforic reiese din confruntarea a două tablouri, din impresia creată de această paralelă dintre sensul metaforic şi cel literal al cuvintelor din îmbinare.

7. UF conotative ţin de mai multe grupuri tematice: particularităţi şi stări fizice ale omului; trăsături de caracter şi particularităţi intelectuale, acţiuni ale omului, stări materiale şi sociale etc.

8. În categoria UF sunt incluse şi îmbinările comparative care în procesul vorbirii se reproduc ca nişte unităţi integrale gata, deseori acestea conţinând cuvinte necunoscute de către vorbitori cu sensul propriu (*urât ca hunea* „foarte urât", *curat ca stredia* „foarte curat", *a zbiera ca un apucat* „a zbiera fără seamă" etc.).

9. În categoria UF am inclus proverbele şi zicătorile regionale, deoarece acestea se caracterizează prin aceleaşi trăsături ca şi UF discutate mai sus.

Abrevieri

Baim. – Baimaclia, Căinari; Başc. – Başcalia; Băl. – Bălăsineşti, Briceni; Bil. – Bilicenii Vechi, Sângerei; Bol. – Bolotina, Glodeni; Br. – Brânza, Vulcăneşti; Bul. – Bulboi, Soroca; Căl. – Călăraşi; Căr. – Cărbuna, Ialoveni; Cârn. – Cârnăţeni; Cârp. – Cârpeşti, Cantemir; C. – Cioara, Hânceşti; Ciuc. – Ciuciuleni, Nisporeni; Coc. – Cocieri, Dubăsari; Cod. – Codreanca, Străşeni; Cor. – Corcmaz, Ştefan Vodă; Cost. – Costeşti, Ialoveni; Dărc. – Dărcăuţi, Soroca; Fil. – Filipeni, Leova; Gav. – Gavanoasa, Vulcăneşti; Găl. – Gălăşeni, Râşcani; G. – Goian, Dubăsari; Hor. – Horodişte, Călăraşi; Ial. – Ialoveni; Lip. – Lipnic, Ocniţa; Mar. – Marinici, Ungheni; Nic. – Nicoreni, Drochia; Pep. – Pepeni, Sângerei; Per. – Peresecina, Orhei; Por. – Porubnoe, reg. Cernăuţi; R. – Roşu, Cahul; Sah. – Saharna, Orhei; Săm. – Sămăşcani, Şoldăneşti; Sch. – Schineni, Soroca; Sel. – Selişte, Călăraşi; Slob. – Slobozia, Ştefan Vodă; Soc. – Sociteni, Ialoveni; Sof. – Sofia, Drochia; Sol. – Solotvino, reg. Transcarpatică; Sus. – Susleni, Orhei; Şt. – Ştefăneşti, Ştefan Vodă; Tab. – Tabani, Briceni; Tal. – Talmaz, Ştefan Vodă; Tar. – Tartaul, Cantemir; Târ. – Târşiţăi, Teleneşti; Toc. – Tocilovo, Ucraina; Ucr. – Ucrainca, reg. Odesa; Us. – Ustia, Dubăsari; Ţâb. – Ţâbulăuca, Dubăsari; Vad. – Vadul lui Isac, Vulcăneşti; V.M. – Valea Mare, Ungheni; Viiş. – Viişoara, Glodeni.

Referinţe:

1. Purice M. Expresivitatea frazeologismelor populare // Literatura şi arta, 17 august 1978.
2. Avem în vedere, de exemplu, Tache Papahagi // Dicţionarul dialectului aromân general şi etimologic. - Bucureşti, 1963; Dicţionar dialectal (cuvinte, sensuri, forme). Vol.I-V. / Redactor responsabil Rubin Udler. - Chişinău, 1985-1986; Dorina Bărbuţ. Dicţionar de grai oltenesc. - Craiova, 1990; ş.a.
3. Pentru a economisi din spaţiu a se vedea lista atlaselor lingvistice în: Ion-Horia Bârleanu. Curs de dialectologie românească. Partea I. Probleme teoretice. - Suceava, 2000, p.226-228.
4. Lista acestor ediţii, de asemenea, o găsim în Ion-Horia Bârleanu. Op.cit., p.229-230.
5. Sclifos Valeriu. Cu privire la valorificarea tezaurului frazeologic regional // Omagiu profesorului şi omului de ştiinţă Vladimir Zagaevschi. - Chişinău, 2003, p.235-240.
6. A se vedea: Şanski M.M. Frazeologhia sovremennogo russkogo iazâka. – Moskva, 1969; Molotkov A.I. Osnovî frazeologhii russkogo iazâka. - Leningrad, 1977; Nazarean V.G. Frazeologhia sovremennogo franţuzskogo iazâka. - Moskva, 1979; Colţun Gheorghe. Frazeologia limbii române. - Chişinău, 2000; ş.a.
7. Materialul faptic a fost înregistrat atât în localităţile din Republica Moldova, cât şi în câteva din Ucraina.
8. Dicţionarul explicativ al limbii române. - Bucureşti, 1998. – 1165 p. (abr. DEX).
9. Miron Costin. Opere, Vol.II. - Bucureşti, 1965, p.34.
10. Ibidem, p.61.
11. Neculce Ion. O samă de cuvinte. Letopiseţul Ţării Moldovei. - Chişinău, p.117.
12. Aici şi în continuare se prezintă în paranteze abrevierea denumirii uneia din localităţi unde a fost atestată UF.
13. Varlaam. Opere. - Chişinău, 1991, p.64.
14. Bogdan Damian P. Glosarul cuvintelor româneşti din documentele slavo-române. - Bucureşti, 1946.
15. Filin F.P. Proect slovarea russkih narodnâh govorov. - Moskva; Leningrad, 1961, p.150-151.

Prezentat la 25.05.2007

STUDIA UNIVERSITATIS

Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.10

SEMANTIC AND STRUCTURAL APPROACH TOWARDS CLASSIFYING PHRASEOLOGICAL UNITS

Natalia TERENTII

Catedra Limba Engleză

În acest articol, autorul efectuează o amplă cercetare a abordării structural-semantice a unităților frazeologice sugerând mai multe tipuri de clasificări, pe care încearcă să le introducă în scheme originale, ingenioase şi transparente. Autorul prezintă divergențele dintre cele două mari şcoli teoretice ruse, apărute în tratarea problemei clasificării unităților frazeologice engleze, argumentând atât punctele forte, cât şi cele slabe ale teoriilor acestor şcoli. Unitățile frazeologice atribuie farmec şi originalitate prin pitorescul lor oricărei limbi şi această sistematizare va duce la o percepere şi orientare mai bună a lor pe tărâmul lingvistic din partea studentului.

Phraseological units perform a very important and specific function. They enable one to express one's thoughts concisely and vividly, and give one's utterance a semantic depth which would be difficult if not impossible to achieve by other means. They provide the speaker with *ready-made* expressions of wisdom, irony, jocularity, etc. which rarely become threadbare with wear. The phraseological units, like no other units of the vocabulary, bear a clear national stamp, providing information about a country's history, cultural background and character of its people.

Phraseological expressions are united under the terms: *set-phrases*, *idioms*, *word-groups* and *phraseological units*. Even today they are treated differently by different linguists. The complexity of the problem is to a great extent caused by the fact that the borderline between free word-groups and phraseological units is not clearly defined. The so-called free groups are only relatively free while phraseological units are but comparatively stable and inseparable. Many set expressions originated as free phrases and only gradually became stereotyped.

From the semantic point of view of the phraseological units there are some peculiarities to be pointed out:

a) A phraseological unit is semantically non-motivated, that is the meaning of the whole cannot be deduced from the meanings of its components, here the information does not exist, until we get the whole. **E.g.:** *At sixes and sevens* = in confusion; *the nuts and bolts* = the practical considerations.

b) A phraseological unit has unique meanings, that is the meanings of elements which it has only in a concrete given combination. For example the word *salt* in the phraseological unit "*an old salt"* has a unique meaning: "an experienced sailor"; *"a walking bomb"* = someone in a dangerous state of mind.

Phraseological units undergo important characteristics from the structural point of view:

1) The verb-type equivalents are used in the imperative mood. **E.g.:** *keep your hair on* = keep your temper, *shut your head* = be silent.

2) The use of the second type of verb-equivalents only in the active voice. **E.g.:** *give a hand* = to help, *give ear to* = to listen to.

3) The use of the third type of verb-equivalents only in the negative form. **E.g.:** *not to stir a finger* = to make no effort, give no help.

4) The use of the fourth type of verb-equivalents only with the verb "can". **E.g.:** *cannot make head or tail of* = a nu putea să înțeleagă nimic.

5) The use of the fifth type of verb-equivalents in parenthetical and introductory phrases. **E.g.:** *in my book* = după părerea mea, *to make it short* = mai pe scurt.

A semantic classification of phraseological units has been given by Smith L.P. and W. Ball, explaining etymologically and arranging them according to different spheres of human activity. It is very easy for a learner of English, having at his/her disposal such a classification, to find immediately the necessary variant of the phraseological unit and use it properly in communication.

Numerous phraseological units are linked with:

a) Sea life: *ships in the night/ ship that pass in the night* = casual acquaintances and friendships that last only a very short time.

b) Colours: *to be green* = to be inexperienced or untried.
c) Time: *to have a rough time* = to be treated severely, to have a run of bad luck.
d) Weather: *to weather the storm* = to overcome a crisis, often financial.
e) Months, days of the week, periods of the day: *not to have all day* = not to have any more time to spare for somebody.
f) Life of trees, plants, animals: *to be in clover* = to be in a comfortable situation.
g) Life and Death: *like an angel* = with the utmost innocence and purity.
h) Birds and Insects: *like a bird in a cage* = imprisoned, trapped.
i) Body and Mind: *to have body* = to have weight or substance.
j) Relations: *marriage lines* = a marriage certificate.
k) Town and House: *kitchen talk* = uneducated talk.
l) Furniture and Clothes: *table talk* = light conversation.
m) Food: *to be as different as chalk and cheese* = to be completely different.
n) War and Peace: *to win a battle* = to be successful in a struggle.
o) Weapon and Arms: *to gun for someone* = to plot revenge on someone.
p) Numbers: *in round numbers* = in approximate number.
q) School and Education: *a different school of thought* = a different body of opinion.
r) Work and Occupations: *the oldest profession* = prostitution.
s) Money and Valuables: *smart money* = money invested wisely.
t) Games and Sports: *to raise one's game* = to better one's performance.
u) Music and Theatre: *behind the scenes* = out of the public view.

In his works "Notes on Stylistics" and "French Stylistics" Charles Bally defined four groups of word combinations:

1. Free word combinations (lack fixedness);
2. Usual combinations (relatively free used together);
3. Phraseological sets or series (two notions or one idea);
4. Phraseological unities (loss of meaning of elements).

Here, as we can observe, a definite role plays the degree of stability. In our opinion, a drawback of this classification is lack of concrete description. Later, the same linguist distinguishes two groups out of the previous four:

1. Free combinations;
2. Phraseological unities (words based on his theory of equivalency between phraseological units and words).

Taking into account mainly the degree of idiomaticity, Vinogradov V.V. divides phraseological units into:

1) Phraseological fusions: completely non-motivated word-groups. **E.g.:** *to kick the bucket* = to die.

2) Phraseological unities: partially non-motivated, the meaning can be perceived through the metaphoric meaning of the whole phraseological unit. **E.g.:** *to show one's teeth* = to show an intention to injure.

3) Phraseological collocations: motivated, but they are made up of words possessing specific lexical valence, which accounts for a certain degree of stability in such word-groups. For instance, *bear a grudge* may be changed into *bear malice*, but not into *bear a fancy* or *liking*.

In his book on modern lexicology A.I. Smirnitsky suggests a classification of phraseological units based on an underlying semantic principle combined with structural peculiarities, dividing phraseological units into three groups:

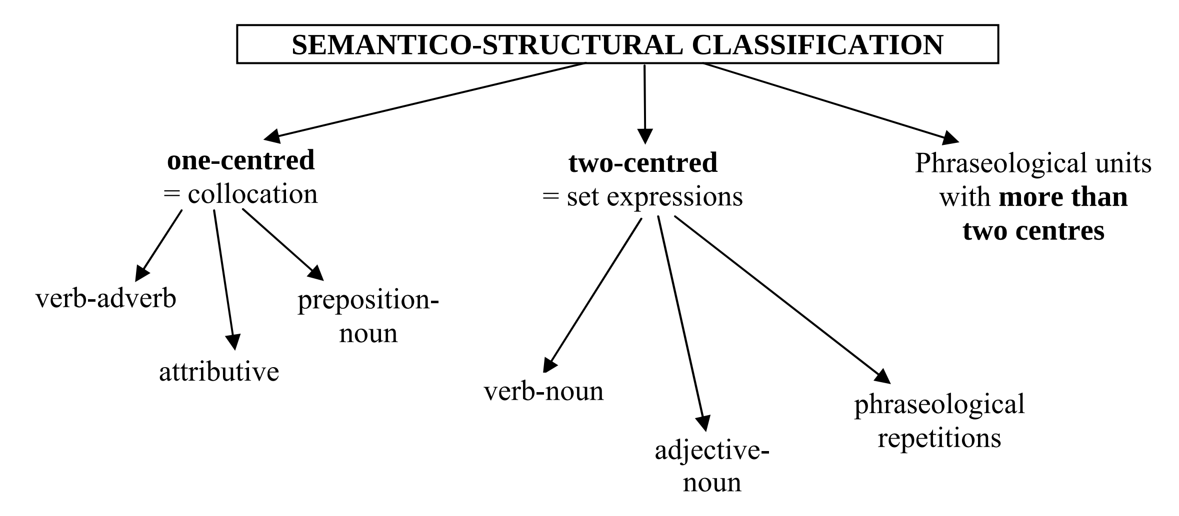
a) one-member (or one-centre) collocation (combination which consists of several elements but only one element carries the lexical meaning): ***e.g.*** *to make up;*

b) two-member (or two-centre) collocation (having no central word which focuses the semantic and grammatical properties on the whole, = set expressions): ***e.g.*** *for good or ill*;

c) poly-member (poly-centre) collocation: ***e.g.*** *to burn the candle on both ends*.

Schematically it may be represented in the following way:

Scheme 1

According to A.V. Koonin's approach to the problem of phraseology:

1) Phraseology deals with a phraseological subsystem of language and not with isolated phraseological units.

2) Phraseology is concerned with all types of set expressions.

3) Set expressions are divided into three classes:

a) Phraseological units (*red tape, mare's nest*)

b) Phraseomatic units (*win a victory, launch a campaign*)

c) Borderline cases belonging to the mixed class.

4) Phraseological and phraseomatic units are not regarded as word-equivalents but some of them are treated as word correlates.

5) Phraseological and phraseomatic units are set expressions and their phraseological stability distinguishes them from free phrases and compound words.

6) Phraseological and phraseomatic units are made up of words of different degree of wordness depending on the type of set expressions they are used in. Their structural separateness, an important factor of their stability, distinguishes them from compound words (***e.g.*** *blackbird* and *black market*). Other aspects of their stability are: stability of use, lexical stability and semantic stability.

7) Stability of use means that set expressions are reproduced ready-made and not created in speech. They are not elements of individual style of speech but language units.

8) Lexical stability means that the components of set expressions are either irreplaceable or partially replaceable within the bounds of phraseological and phraseomatic variance:

Lexical (***e.g.:*** *skeleton in the cupboard = a skeleton in the closet*);

Grammatical (***e.g.:*** *to be in deep water = to be in deep waters*);

Positional (***e.g.:*** *head over ears = over head and ears*);

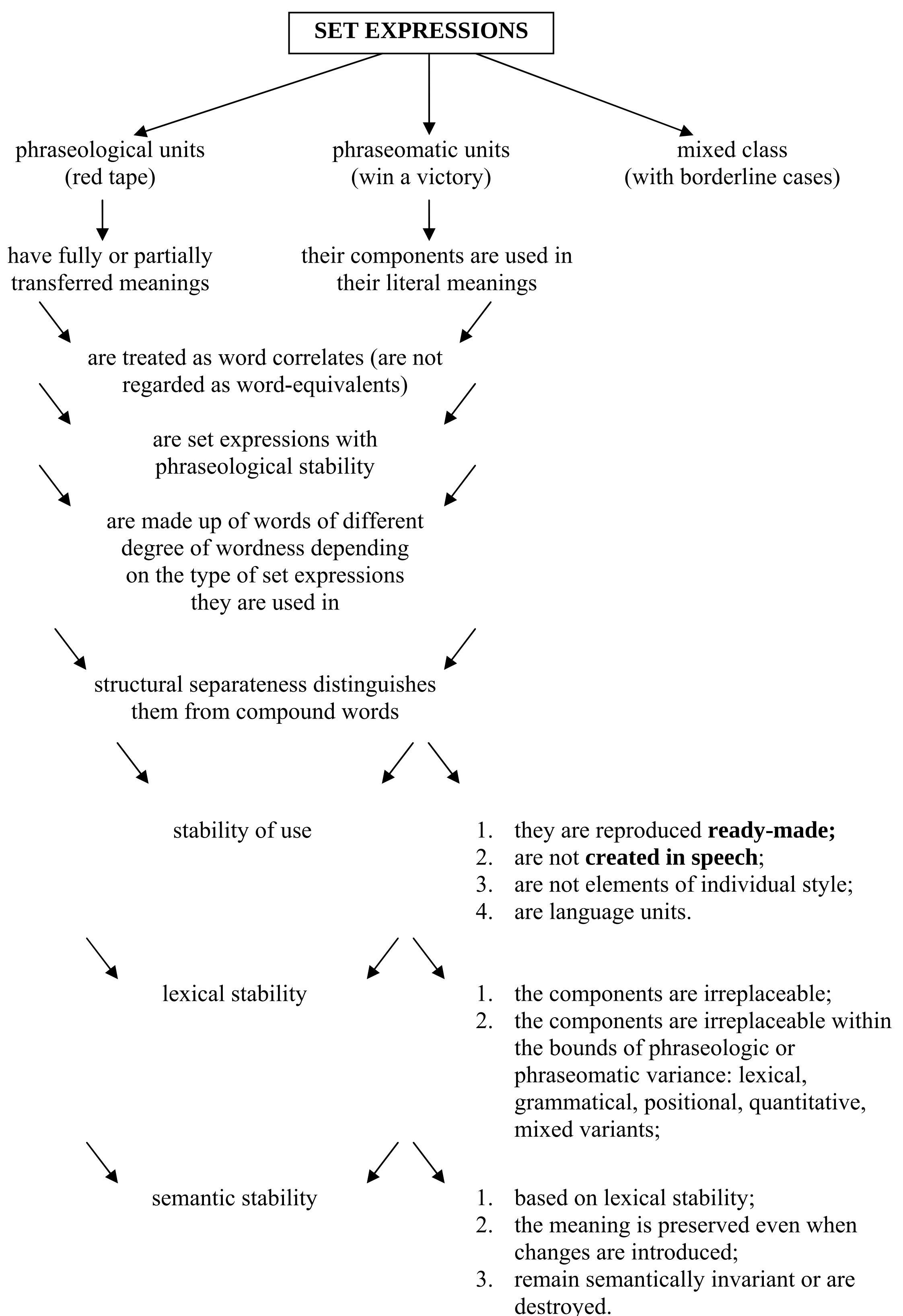
Quantitative (***e.g.:*** *to lead somebody a dance = to lead somebody a pretty dance*);

Mixed variants (***e.g.:*** *raise (stir up) a hornet's nest about one's ears = arouse (stir up) the nest of hornets*).

Semantic stability is based on the lexical stability of set expressions. Even when occasional changes are introduced the meaning of set expressions is preserved. In spite of all occasional changes phraseological and phraseomatic units remain semantically invariant or are destroyed [13, p.175-181]. We think we can represent all these ideas, concerning classification, in the following scheme:

Scheme 2

Classification of Set Expressions (after A.V. Koonin)

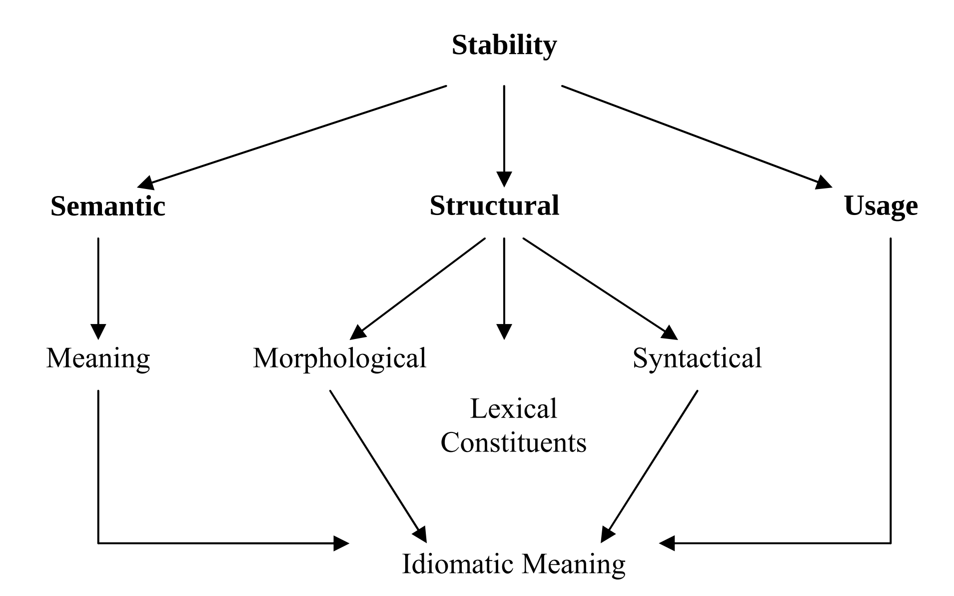

There are two main theoretical Russian schools treating the problems of the English phraseology classification- that of N.N. Amosova and A.V. Koonin. In the next that follows we shall try to give some guiding principles of each of the authors.

According to the theory of N.N. Amosova, a phraseological unit is a unit of constant context. It is a stable combination of words in which either one of the components has a phraseologically bound meaning (a phraseme: *white lie*= an innocent lie), or the meaning of each component is weakened, or entirely lost (an idiom: *red tape*; *mare's nest* = nonsense).

The theory of A.V. Koonin is based on the concept of specific stability at the phraseological level; phraseological units are characterized by a certain minimum of phraseological stability. As we can see, A.V. Koonin distinguishes stability of usage, structural and semantic stability, stability of meaning and lexical constituents, morphological stability and syntactical stability. The degree of stability may vary so that there are several "limits" of stability. But whatever the degree of stability might be, it is the idiomatic meaning that makes the characteristic feature of a phraseological unit. We may represent Koonin's theory schematically in the following way:

Scheme 3

To come back to the classification suggested by Amosova N.N. we have also to mention that this linguist divided phraseological combinations into:

1) Phrasemes (a unit of constant context, always binary, one element has a phraseologically bound meaning, the other determines the context);

e.g.: *serious money* = a vogue phraseme of the 1980s, a decade in which money was considered even more important than it usually is. It has survived into the present decade and means money in considerable quantities, as "You would get a stake in that company only if you had serious money to invest, and there is serious money to invest, and there is serious money to be made in the antiques trade".

2) Idioms (are structures in which a new meaning is created by the whole). ***e.g.:*** *to go by the board* = to manage without, often used in the sense of sacrificing everything to one purpose.

We consider that a minus of this theory is that fixed units of integral predicative structure are not included in phraseology (proverbs and sayings). And as to the classification concerning the integrity of meaning promoted by Koonin A.V. we may distinguish three different classes:

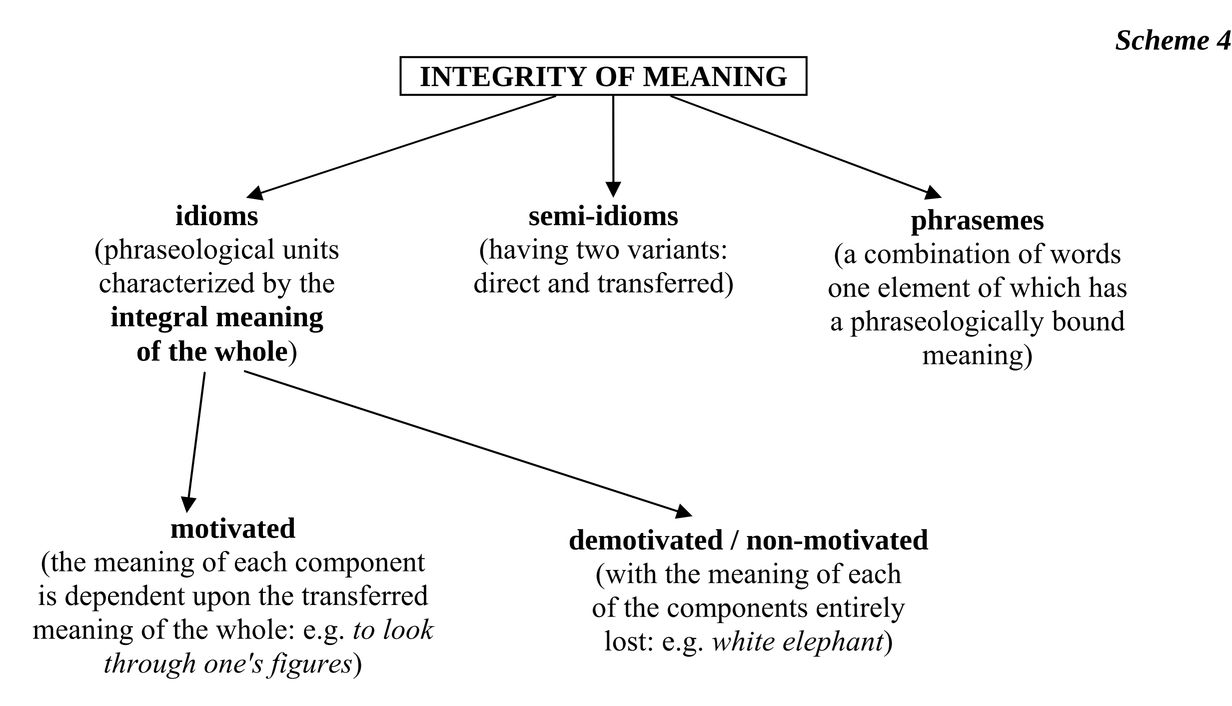
1) Idioms (phraseological units proper or idioms, ***e.g.*** fixed collocations of lexemes motivated and non-motivated);

2) Semi-idioms (idiom-phrasemes), (set expressions having two variants – direct and transferred/indirect);

3) Phrasemes (phraseomatic units of non-idiomatic character, with complex meaning): ***e.g:*** *to go to sleep* = to sleep.

Schematically it can be represented in the following way:

Scheme 4

We have mentioned A.I. Smirnitskiy's classification and finally we are to add that it is divided into two elements:

a) Phraseological units (stylistically neutral expressions deprived of their metaphoricity or that lost it): ***e.g.*** *to get up, to fall in love;*

b) Idioms (transfer of meaning, based on a metaphor): ***e.g.*** *to burn the candle on both ends, to take the bull by the horns,* etc.

As a conclusion we can underline the fact that the term *phraseology* has come to be used for the whole ensemble of expressions where the meaning of one element is dependent on the other, irrespective of the structure and properties of the unit (V.V. Vinogradov); with other authors it denotes only such set expressions which, as distinguished from idioms, do not possess expressiveness or emotional colouring (A.I. Smirnitskiy), and also vice versa: only those that are imaginative, expressive and emotional (I.V. Arnold).

A.V. Koonin lays stress on the structural separateness of the elements in a phraseological unit, on the change of meaning in the whole as compared with its elements taken separately and on a certain minimum stability.

Phraseological units give colour to any language and it is useful to know them better for understanding and using them correctly and maybe because there is so much idiomaticity in every language, English especially.

Bibliography:

1. Arnold I.V. English Lexicology. - Moscow: Higher School Publ. House, 1973.
2. Cowie A.P. Oxford Dictionary of English Idioms. - Oxford: Oxford University Press, 1993.
3. Galperin I.R. Stylistics. - Moscow: Higher School Publ. House, 1971.
4. Melenciuc D.A. Seminars in Modern English Lexicology. Part I, II. - Chişinău: USM, 2000.
5. Orembovskaya M. English Lexicology. - Tbilisi: Tbilisi Publ. House, 1964.
6. Алехина А.И. Семантические группы в фразеологий современного английского языка. - Минск: Высшая школа, 1978.
7. Алехина А.И. Семантические группы в фразеологий современного английского языка. - Минск: Высшая школа, 1978.
8. Аракин В.Д. Вопросы фразеологии и фразеоматики. - Москва: Высшая школа, 1983.
9. Арсентъева Е.Ф. Сопостовителъный анализ фразеологических единиц. - Казанъ: Изд. Казанского ун-та, 1989.
10. Виноградов В.В. Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины. - Ленинград: Просвещение, 1946.
11. Кунин А.В. Англо-русский фразеологический словарь. - Москва: Рус. яз., 1984.
12. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка. - Москва: Высшая школа, 1986.
13. Кунин А.В. Фразеология современного английского языка. - Москва: Межд. отношения, 1972.
14. Смирницкий А.И. Лексикология английского языка. - Москва: Изд. лит. на иностр. яз., 1956.

Prezentat la 23.02.2007

LA CONTEXTUALISATION COMME OPERATION LEXICOGRAPHIQUE INTERPRETATIVE DE DESAMBIGUISATION SEMANTIQUE DES SIGNES LEXICAUX

Veronica PĂCURARU

Catedra Filologie Franceză „Grigore Cincilei”

Studiul ia în discuție unele aspecte ale problematicii dezambiguizării semantice a semnului lexical, privită ca operație de interpretare lexicografică a semantismului semnului, menită să prevină sau să înlăture ambiguitățile semantice iminente în cazul unor semne lexicale – cuvinte polisemantice. Accentul e pus pe contextualizare care e concepută drept un mijloc lexicografic subordonat scopurilor dezambiguizării semantice a semnelor lexicale cu structură semantică actanțială, în speță verbe şi adjective polisemantice, prin punerea în valoare a posibilităților combinatorii selective ale acestor semne lexicale, pentru fiecare dintre sensurile lor atestate, ceea ce reprezintă în esență operația interpretativă care urmăreşte delimitarea şi validarea autonomiei diferitelor semnificații inerente semnului ca unitate a codului lingvistic.

La nécessite de la désambiguïsation sémantique des signes lexicaux s'impose surtout dans le contexte du phénomène des ambiguïtés sémantiques et elle réside, avant tout, dans la recherche et la mise en œuvre des mécanismes et des outils permettant d'exclure ces ambiguïtés ou de les éliminer, là et où elles arrivent.

Comme l'ambiguïté sémantique des signes lexicaux constitue une des potentialités du langage, un de ses phénomènes imminents, le problème primordial que ce phénomène pose réside non pas dans le constat de son existence/non-existence, au niveau de la langue ou dans le discours, mais plutôt dans la recherche des mécanismes langagiers, des possibilités et procédés d'interprétation favorisant la désambiguïsation sémantique du signe lexical qui donne (ou peut donner) lieu à des situations d'ambiguïté sémantique. On envisage plutôt par la désambiguïsation sémantique des signes lexicaux d'assurer le bon fonctionnement de l'usage linguistique et par conséquent une communication optimale des locuteurs de la langue.

L'immanence des ambiguïtés sémantiques est due, avant tout, au fait qu'un signe lexical polysème, pris hors texte comme produit du discours, autrement dit, par déficit de contextualisation (et de textualisation), est relativement indéterminé du point de vue sémantique et donc susceptible d'interprétations plurielles, ce qui peut gêner le bon fonctionnement de l'usage linguistique. L'ambiguïté sémantique étant, pour les signes lexicaux, fonction des phénomènes typiques du langage naturel que sont la polysémie et l'homonymie, il arrive donc assez souvent que la conscience de l'existence du phénomène de la polysémie en tant que forme d'organisation du lexique de la langue détermine ses locuteurs à faire des associations plurielles entre signifiant et signifiés, lorsqu'ils activent leurs compétences langagières. Il se peut que, par manque d'indices différentiels pertinents des signes ou par insuffisance des propres compétences sémantiques, les locuteurs associent simultanément plusieurs signifiés à un seul signifiant.

Dans cette perspective, il faut préciser que le système de la langue possède nombre de moyens à fonction sémantico-désambiguïsatrice permettant d'éliminer l'ambiguïté sémantique potentielle des signes lexicaux qui le constituent; elle s'y résout habituellement selon un principe de relativité, par le concours de ces moyens linguistiques, à savoir les structures lexématiques paradigmatiques et syntagmatiques (dans la conception d'E. Coseriu [1; 2]), qui favorisent les oppositions des signes sur les deux axes, celui de la «sélection» et celui de la «combinaison» [3], et contribuent à mettre en évidence leurs différences sémantiques à ce premier palier du langage qui est le système fonctionnel de la langue. Ces moyens linguistiques font donc possible l'actualisation du sens des signes lexicaux, ne fût-ce que de façon relative, sous la forme de modèles de production du sens, déterminés par les intensions des signes (dans leur rapport avec des référents virtuels), de même que par les contextes linguistiques possible des signes, par leur projection vers l'extérieur. Et cela peut avoir lieu du simple motif que le sens existe dans la mémoire des locuteurs à l'état potentiel, antérieurement à l'acte d'énonciation, sous la forme de «modèles de production/interprétation» [4, p.2][1] ou de

[1] C. Kerbrat-Orecchioni opine, dans ce contexte: «…les modèles de production/interprétation s'appuient sur le modèle de compétence, qu'ils [**les sujets parlants** - *notre intervention,* V.P.] ont pour but de faire fonctionner. Mais tous les faits pertinents en compétence ne sont pas également récupérés par ces deux modèles. Par exemple, alors que tous les sujets possèdent une «compétence synonymique» et une «compétence polysémique» (conscience de l'existence de ces phénomènes et connaissance des cas où ils se rencontrent), le problème de la synonymie (choix dans la démarche onomasiologique) est essentiellement de nature «productive», tandis que celui de la polysémie (choix dans la démarche sémasiologique) est essentiellement de nature interprétative.» (C. Kerbrat-Orecchioni, *L'Énonciation,* p.21).

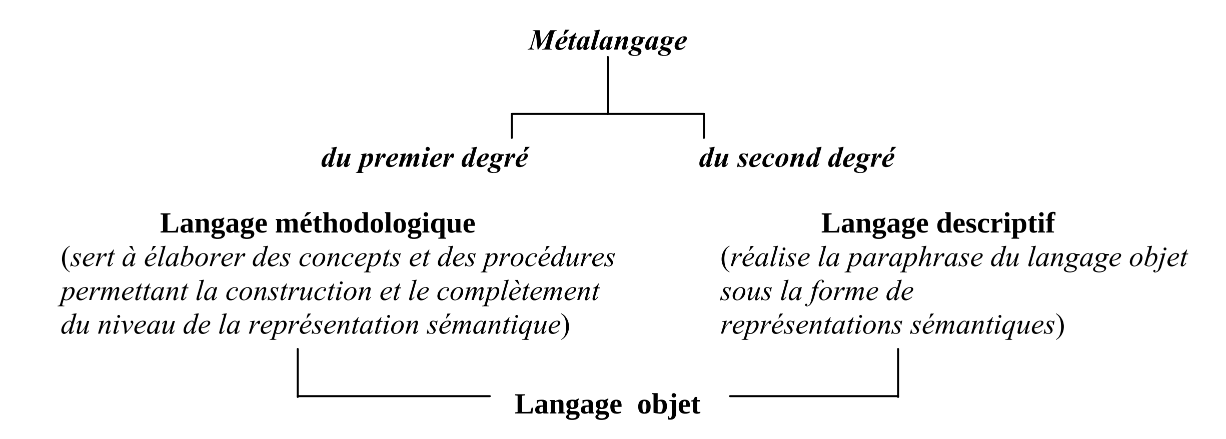
«sens conventionnel»[2], nécessaire à un fonctionnement interprétatif» [5], du fait que « le sens des mots est déjà codé dans la langue selon le consensus social du moment » [6, p.27] et que «…sans sens conventionnel ou stable, il n'est guère de construction sémantique possible» [5, p.73]. Pour qu'une communication efficace ait lieu, le problème consisterait, d'une part, dans le bon choix du modèle de production/interprétation du sens préexistant, et de l'autre part, dans l'élimination de l'insuffisance des compétences sémantiques des locuteurs. Or, le dictionnaire de la langue peut combler cette insuffisance par la description optimale de ces modèles de production/interprétation de sens, au niveau de chaque signe lexical du code linguistique, et du cadre habituel dans lequel la communication peut se dérouler. De ce point de vue, les dictionnaires explicatifs de la langue s'assument le plus souvent la tâche de décrire les moyens du code linguistique qui comportent une fonction sémantico-désambiguïsatrice par rapport aux signes lexicaux, et ils visent à faire prévenir ou éliminer les situations d'ambiguïté sémantique, potentielles ou actuelles. La lexicographie explicative, usant d'un arsenal tout entier des moyens et procédés spécifiques d'analyse sémantique qui lui permettent d'opérer l'interprétation du sémantisme des signes décrits, s'engage donc dans la désambiguïsation sémantique des signes lexicaux.

On a beau considérer les dictionnaires comme de simples artéfacts, car ils sont à juste titre des ouvrages où langue et discours s'enchevêtrent; ils représentent de vrais dépositaires du fonctionnement réel d'une langue historique, vu que dans leur démarche descriptive, les dictionnaires (qui se respectent) ont comme point de départ le discours, c'est-à-dire, des corpus des dépouillages des œuvres des auteurs consacrés, d'où l'on recueille un large échantillonnage, permettant d'extraire et de repérer les sens actuels des mots de la langue. Il serait toutefois une erreur de considérer les dictionnaires comme des ouvrages exclusivement descriptifs; à part la description de l'usage linguistique attesté dans la multitude des séquences discursives - dépouillages analysées à ces fins, les dictionnaires comportent à la fois un caractère prescriptif: par la mise en œuvre des divers outils inhérents à la technique lexicographique et dictionnairique, ils offrent des prescriptions visant le bon fonctionnement des mots de la langue, correspondant aux objectifs d'une communication verbale efficace, surtout sous la forme de ces modèles préexistants de production/ interprétation de sens. Et le problème de la désambiguïsation sémantique des signes lexicaux décrits est toujours au centre.

Selon un point de vue lexicographique particulier, partagé par I.Mel'čuk et alii [7, p.60], l'ambiguïté sémantique représente un des problèmes les plus délicats en lexicologie et en lexicographie théorique et pratique. Stricto senso, il s'agit là de faire délimiter plusieurs lexies apparentées ayant le même signifiant, c'est-à-dire d'opérer la division des significations d'un signe lexical polysème (mot ou locution), ou de faire différencier certains homonymes, tranchant le problème de l'ambigu par renvoi à des réalités extralinguistiques différentes. Or, le discours lexicographique en tant que métadiscours spécifique, caractérisé par une fonction de prédilection d'identification, est l'un des meilleurs moyens qui rendent possibles ces opérations interprétatives de délimitation sémantique et référentielle.

L'interprétation des signes lexicaux s'opère dans le dictionnaire explicatif de la langue par le biais de plusieurs langages conjoints, qui s'entrelacent et concourent à la description et à la présentation du sémantisme des signes en tant qu'opération interprétative de leur désambiguïsation sémantique. Alors, les linguistes mentionnent assez souvent la présence de plusieurs langages spéciaux utilisés à ces fins dans le dictionnaire. Plus particulièrement, A.J. Greimas considère que deux langages s'emploient essentiellement pour l'identification sémantique des signes lexicaux dans le dictionnaire de la langue: «…on opère par deux métalangages, liés par une relation de présupposition réciproque: un langage descriptif ou translatif, dans lequel sont formulées les significations que la langue objet contient, et un langage méthodologique, par lequel on définit les concepts descriptifs et on vérifie leur cohésion interne» [8, p.15]. Pour plus de rigueur, il serait bien indiqué de détailler la nature de ces langages lexicographiques conjoints, dont la lexicographie use pour présenter, le plus pleinement possible, la sémantique des signes lexicaux décrits. Le schéma ci-dessus reflète le circuit de ces langages lexicographiques, leur présupposition réciproque en tant qu'objet et moyens d'expression d'une sémantique scientifique, à laquelle ils sous-tendent:

[2] Voir à ce sujet la thèse de la préexistence du contexte dans la construction de sens, exprimée chez G.Kleiber sous l'idée de «sens conventionnel»: «On ne peut construire avec rien et donc l'existence de morceaux sémantiques stables ou d'un sens conventionnel est nécessaire au fonctionnement interprétatif. /…/ Non seulement la construction dynamique du sens d'un énoncé n'est pas incompatible avec le fait qu'elle s'effectue avec des éléments de sens stables et conventionnelles, mais bien plus encore elle l'exige...» (G. Kleiber, *Contexte, où es-tu ?* p.73).

Dans un dictionnaire explicatif, des zones majeures de l'article du dictionnaire (ou champs informationnels, à savoir: sémantique, de combinatoire, d'illustration, historique, etc.) constituent l'apanage de ces langages, dont chacune contribue à élucider et à préciser le sémantisme du signe lexical comme objet du traitement lexicographique, par le prisme des caractéristiques pertinentes du signe mises en valeur. Alors que le langage descriptif sert habituellement dans le traitement lexicographique pour formuler la définition analytique (la paraphrase) du sens du signe lexical décrit, de son signifié stable, par des traits que tout locuteur est à même de reconnaître comme pertinents, et par là ce langage se rapporte à la métalangue de contenu, le langage lexicographique méthodologique, concernant plutôt la métalangue de signe, sert à mettre en évidence d'autres pertinences des signes lexicaux décrits, telles leurs possibilités combinatoires sélectives, les particularités d'usage, les marques stylistiques, les relations épidygmatiques, les circonstances et les informations historiques décidant de leur sémantisme.

La précision du contenu sémantique du signe lexical du point de vue de son fonctionnement et des conditions nécessaires et suffisantes à son bon usage s'opère dans son traitement lexicographique surtout par le biais du langage méthodologique, essentiellement dans la zone de combinatoire de l'article lexicographique, qui représente à juste titre la zone de contextualisation du signe et permet de mettre en évidence ses combinatoires syntaxique, lexicale et stylistique. Autrement dit, la zone de combinatoire devrait offrir aux locuteurs la configuration du contexte linguistique et les indices pragma-stylistiques du fonctionnement communicatif des signes polysèmes, au niveau de chacune de ses différentes significations.

L'opération de contextualisation représente un impératif surtout pour la désambiguïsation sémantique des signes à statut de prédicat sémantique, tels les verbes, les adjectifs, certains noms. On le sait, les verbes sont des prédicats sémantiques par excellence; ils désignent des actions, des événements, des processus, des états, des relations, des propriétés inhérentes etc., qui impliquent nécessairement des participants – les actants sémantiques[3].

Les actants du verbe constituent sa combinatoire syntaxique et sémantique, et la variation sémantique d'un verbe polysémantique est soutenue par ses actants qui représentent le contexte linguistique, pour chacun des sens. Alors, pendant le traitement lexicographique, la désambiguïsation sémantique d'un verbe polysème implique, sauf l'élaboration de la définition analytique de chacun des sens, sous la forme d'une paraphrase explicative rédigée en langage descriptif, la contextualisation du verbe, pour chacun de ses sens. Cette contextualisation indispensable concerne les actants sémantiques du verbe comme prédicat sémantique, surtout le Sujet et l'Objet sémantiques, qui sont présentés en langage lexicographique méthodologique. Quelques exemples pourraient illustrer le rôle du contexte linguistique dans la désambiguïsation sémantique des verbes polysémantiques, surtout lorsque leur variation sémantique est déterminée par le sujet sémantique du verbe.

(1)

dominer *v. tr.*

1. *(sujet nom de personne ou de peuple)* ← Être maître de.., être supérieur à ¬... ***Napoléon voulait dominer toute l'Europe. Un candidat qui domine nettement ses concurrents. Un écrivain qui domine son sujet. Il domine cette situation si délicate.***

[3] Selon un constat pratique, basé sur les données des études suivies menées sur des échantillons multiples de la langue française, le nombre de ces actants est variable, et il peut aller d'un à six (voir, à ce propos: Mel'čuk I., Clas A., Polguère A., *Introduction à la lexicologie explicative et combinatoire*, 1995, p. 77).

2. (*sujet nom de chose*) ← S'imposer avec plus de force, être plus important ¬. ***Un gâteau dans lequel le rhum domine le parfum de la vanille.***

3. Être situé au-dessus de ¬... . ***Le château domine le village. Falaise qui domine la mer.***

(Larousse Lexis)

(2)

gargouiller *v. intr.*

1. (*sujet désignant un liquide*) ← Produire un bruit d'eau courante rencontrant un obstacle: ***Ce bruit n'empêchait pas d'entendre l'eau gargouiller dans les gouttières.***

2. (*sujet désignant l'estomac, l'intestin, etc.*) ← Produire un bruit dû au passage d'un liquide dans le tube digestif: ***Il a l'estomac qui gargouille.***

(Larousse Lexis)

(3)

papilloter *v.intr.*

1. (*sujet nom désignant les yeux, les paupières*) ← Etre animé d'un mouvement continuel, involontaire, qui empêche de voir distinctement.

2. (*sujet nom désignant la lumière*) ← Avoir des reflets, des miroitements, des scintillements.

(Larousse Lexis)

On peut constater que dans le traitement lexicographique des verbes leurs sujets sémantiques se laissent exprimer le plus souvent par des mots-clés métalinguistiques spéciaux: des mots postiches (*chose*) ou des termes génériques, désignant des classes entières de référents extérieurs, tels *être (humain), personne, animal, phénomène naturel, oiseau, fluide, liquide, sentiment, doctrine, principe,* etc. qui constituent l'apanage du langage lexicographique méthodologique. Il y a pourtant assez des cas où cet actant sémantique du verbe comporte soit un caractère trop général, car il englobe des référents multiples, hétérogènes, ce qui rend pratiquement impossible son expression par un mot-clé métalinguistique (voir le sens 3, ex. **(1)**, soit, au contraire, un caractère très spécifique: il accuse des traits plus particuliers, et il peut alors être exprimé de façon plus précise, par un mot à sémantique concrète, s'assumant une fonction métalinguistique (voir les mots mis en évidence dans les exemples **(2)** et **(3)**.

L'objet sémantique peut lui aussi jouer le rôle d'actant qui fait varier le sens d'un verbe, le rendant polysémantique, et l'identification des sélections du verbe par rapport à son objet potentiel, comme opération interprétative de contextualisation, est aussi importante pour la désambiguïsation sémantique du verbe polysème que la mise en évidence du sujet sémantique. A l'encontre du sujet, en lexicographie pratique l'objet sémantique est présenté habituellement par l'intermédiaire d'un autre outil lexicographique appartenant au langage méthodologique, l'exemple matriciel préposé à la définition du sens, qui prend la forme d'une structure syntaxique transitive, comme le prouvent les exemples **(4)**, **(5), (6).** [La mise en évidence de l'objet sémantique nous appartient, *V.P.*]:

(4)

hiberner

1. *v. intr*. (*sujet nom désignant certains animaux*) ← Passer l'hiver dans un état d'engourdissement.

2. *v. tr.: Hiberner ¬ un malade,* provoquer chez lui un abaissement considérable de la température du corps par des moyens physiques et l'emploi de produits pharmaceutiques.

(Larousse Lexis)

(5)

culbuter

I. *v.tr.*

1. *Culbuter ¬ quelque chose ou quelqu'un,* le faire tomber brusquement, en le renversant.

2. *Culbuter ¬ une armée, des troupes,* les mettre en déroute.

II. *v. intr.* Tomber en se renversant.

(Larousse Lexis)

(6)

semer *v. tr.*

1. *Semer des grains***,** les mettre en terre afin de les faire germer: ***Semer du blé, de l'orge, des légumes.***

2. *Semer quelque chose* (*nom concret*), jeter ça et là: ***Semer des fleurs sur le passage de quelqu'un***

3. Fam. *Semer quelqu'un,* Se débarrasser de lui, lui fausser compagnie, spécialement en le devançant. ***Le type este sur ses tallons. Pour le moment, elle n'a pas envie de le semer.*** (Queneau).

(Larousse Lexis)

Les exemples analysés prouvent que le Larousse Lexis est un des dictionnaires les plus rigoureux de la langue française en ce qui concerne l'adéquation du traitement lexicographique des signes décrits à leur nature sémantique. Par comparaison, le Petit Robert, un des dictionnaires importants de la langue française, use d'une autre technique de présentation lexicographique de l'objet sémantique du verbe, peu adéquate aux objectifs d'une description optimale du sémantisme des signes lexicaux: l'insertion de l'objet dans le cadre de la définition analytique du sens du signe, par simple isolement entre parenthèses. Cf. **(7)**:

(7)

élaguer *v. tr.*

1. Dépouiller (**un arbre**) des branches superflues sur une certaine hauteur.

2. Rendre plus concis (**un récit, une phrase**) en supprimant ce qui les charge inutilement.

[La mise en évidence de l'objet sémantique du verbe nous appartient, *V.P.*]

(Petit Robert)

Il y a assez des verbes en français dont les sens découlent des dépendants actantiels qui, de par leur nature, ont une forte tendance de s'exprimer sous forme de régime du verbe. Les dictionnaires ont toujours essayé de fournir les indications nécessaires, portant sur le bon emploi de la préposition auprès du verbe, c'est-à-dire les contraintes additionnelles, comme dans l'exemple **(8,** sens **1),** où l'on repère une information lexicographique de nature prescriptive, rédigée en langage méthodologique (précisément, en langue de signe), qui indique le bon usage du verbe lorsqu'il est pris dans ce sens et qui contribue, à la fois, à révéler les actants sémantiques profonds du verbe et donc à élargir son contexte potentiel, précisant les restrictions sémantiques par rapport aux actants individuels du verbe et la préposition qu'il régit:

(8)

acheter *v. tr.*

1. (Sujet nom de pers.) *Acheter un objet, un droit,* l'obtenir contre un paiement (*compl. avec à désignant soit le vendeur, soit la personne à qui on destine ce qui a été payé*). ***Barberitane achetait des cigarettes au chasseur*** (Aragon).

2. *Acheter une chose,* l'obtenir au prix d'une privation, d'une peine: ***Acheter sa liberté par de lourds sacrifices.***

3. *Acheter quelqu'un*, payer sa complicité ou ses faveurs[4]: ***Il acheta de faux témoins***

(Larousse Lexis)

A part les verbes, il y a aussi les adjectifs qui comportent une structure sémantique actantielle. Or, la qualification, comme caractéristique pertinente des adjectifs en tant que signes lexicaux, concerne aussi des actants sémantiques qui peuvent se présenter soit comme sujet possédant régulièrement une qualité, soit comme objet auquel on attribue habituellement une qualité. Pour des raisons de désambiguïsation sémantique des adjectifs polysémantiques, la lexicographie théorique doit séparer leurs différentes significations par le repérage des actants sémantiques potentiels de chacune des significations. La lexicographie pratique sépare donc dans le dictionnaire explicatif différents sens d'un adjectif polysémantique en usant le plus souvent des formules - périphrases métalinguistiques du type *Relatif au…, Se dit de…, Se dit de quelqu'un …, Se dit d'une personne… Se dit de quelque chose …, Se dit de ce qui…,* etc. qui fonctionnent comme définitions en métalangue de signe, spécifiant les déterminés (actants sémantiques) potentiels de l'adjectif et la relation de qualification, au niveau de chacune de ses significations. Or, le sémantisme des adjectifs s'avère un des plus dépendants du contexte linguistique, du nom exprimant l'actant – Sujet ou Objet sémantique individuel auquel on peut attribuer telle ou telle qualité, faculté, caractéristique, etc.:

(9)

cérébral *adj.*

1. Relatif au cerveau ou à l'activité mentale: ***Son travail est plus cérébral que manuel***.

[4] On constate que la définition du sens **3.** n'est pas adéquate au caractère du verbe: comme c'est un verbe transitif direct, la définition de son sens doit être transitive directe aussi et laisser de place au complément.

2. *Se dit de quelqu'un* qui est préoccupé exclusivement de pensée abstraite: ***Paris est bien trop cérébral pour aimer la musique*** (Daudet).

(Larousse Lexis)

(10)

généreux *adj.*

1. *Se dit de quelqu'un (ou de son comportement)* qui donne largement: ***Avoir, faire un geste généreux.***

2. *Se dit de quelqu'un (ou de son comportement)* qui est dévoué, désintéressé et montre des sentiments nobles: ***Son souvenir est étonnant, généreux.*** (Cayrol). ***Un sacrifice généreux.***

3. *Se dit de ce qui* manifeste l'excellence de sa nature: ***Un vin généreux. Une terre généreuse. Un sang généreux.***

4. Presque trop abondant: ***Un repas généreux.***

[La mise en évidence des actants sémantiques des adjectifs nous appartient, *V.P.*]

(Larousse Lexis)

En un dernier temps, on doit conclure que la contextualisation est un des moyens efficaces de désambiguïsation sémantique par traitement lexicographique des signes lexicaux à structure sémantique actancielle (verbes, adjectifs); à côté de la définition lexicographique, elle permet de délimiter les différents sens des signes par séparation du contexte - cooccurrences régulières et actants sémantiques habituels, conformément à leur nature intrinsèque, au statut de prédicat sémantique.

En lexicographie pratique, la délimitation des sens en tant que significations codiques des signes lexicaux - mots polysémantiques à structure sémantique actancielle est validée de même à l'aide des exemples - citations d'auteurs ou exemples matriciels sous forme de structures communicatives de nature prescriptive, inventés par les lexicographes. Ces exemples favorisent, on dirait de façon redondante, la mise en évidence et le jalonnement des différentes significations des signes lexicaux comme unités du code linguistique; lorsque tel ou tel actant sémantique potentiel se laisse identifier avec trop de difficultés, du fait qu'il renvoie à une multitude de référents externes potentiels, l'exemple s'assume alors le rôle de l'individualiser, précisant le nom qui peut l'exprimer.

Références:

1. Coşeriu E. Structurile lexematice // Revistă de Lingvistică şi Ştiinţă Literară. - Chişinău. - 1992. - Nr.6. - P.41-52
2. Coşeriu E. Solidarităţile lexicale // Ibidem. - Nr.5. - P.37-45.
3. Benveniste E. La forme et le sens dans le langage // Problèmes de linguistique générale, tome 2. - Paris: Gallimard, 1974, p.215-238.
4. Kerbrat-Orecchioni C. L'Énonciation. - Paris: Armand Colin, 1999.
5. Kleiber G. Contexte, où es-tu? // Revue de sémantique et pragmatique. - 1997. - No1.
6. Rey-Debove J. La linguistique du signe. Une approche sémiotique du langage. - Paris: Armand Colin, 1998.
7. Mel'čuk I., Clas A., Polguère A. Introduction à la lexicologie explicative et combinatoire. - Louvain-la-Neuve: Editions Duculot, 1995.
8. Greimas A.J. Sémantique structurale. - Paris: Larousse, 1972.

Dictionnaires:

1. Larousse. Lexis. Dictionnaire de la langue française. - Paris: Librairie Larousse, 1987.
2. Le Petit Robert 1. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française. - Paris: Dictionnaires Le Robert, 1990.

Prezentat la 12.10.2007

STUDIA UNIVERSITATIS

Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.10

CONSIDERAȚII PRIVIND DELIMITAREA CLASEI VERBELOR COPULATIVE

Parascovia GROZAV

Academia de Studii Economice din Moldova

The article deals with the problem of semicopulative verbs, that reveals many guestions related to the status and function of these verbs. The author focuses on the semantic nature of semicopulatives an their role in the composition of the nominative predicate.

Verbul, ca element central al oricărui enunț, a fost în vizorul preocupărilor lingvistice din cele mai vechi timpuri. Acest interes permanent al cercetătorilor față de problema verbului este valabil pentru toate limbile, inclusiv pentru limbile română şi engleză. În lingvistica contemporană, studiul verbului se face din diferite perspective, un rol important atribuindu-i-se naturii semantice a acestuia. Deşi semantica, într-o anumită perioadă de timp, a fost marginalizată în multe studii de lingvistică, actualmente ea ocupă un rol prioritar în analiza claselor de cuvinte.

În opinia lui I.Evseev, „Semantica părților de vorbire, ca parte integrantă a semanticii paradigmatice, trebuie să-şi propună descrierea diverselor tipuri de seme, care au un rol hotărâtor în configurația câmpului respectiv, determinând specificul fiecărei părți de vorbire" [5, p.17].

Contribuții valoroase la studierea verbului au fost aduse de lingviştii englezi. Spre exemplu, F.Palmer (1974; 1986) a propus o analiză complexă a verbului englez din perspectivă semantică. La rândul său, C.Fillmore (1968) a studiat valorile semantice ale verbului în propoziție; S.Greenbaum (1970) şi-a axat cercetarea pe natura colocațiilor verbale în limba engleză; M.Joos (1968) a descris tiparele semantice şi formale ale verbului englez; N.Burton-Roberts (1986) a examinat grupul verbal în componența predicatului nominal etc.

Şcoala lingvistică românească şi-a adus, de asemenea, aportul la studierea verbului, în general, şi a verbului copulativ, în particular. Astfel, I.Evseev (1974) analizează conținutul unor categorii semantice ale verbului românesc; D.D. Draşoveanu cercetează natura controversată a verbelor de relație; D.Irimia (1997) examinează clasele de verbe din sistemul limbii române.

Clasificarea riguroasă a verbelor în predicative şi copulative este una din problemele importante ale gramaticii limbii române. Acest subiect a fost abordat de mulți cercetători care au contribuit la elucidarea naturii controversate a verbului copulativ. În acest sens, merită să menționăm contribuția lingviştilor I.Beldescu (1957), D.D. Draşoveanu (1973, 1997), I.Evseev (1974), A.Grădinaru (1974), E.Neagoe (1969), V.Guțu-Romalo (1973), G.Pană-Dindelegan (1992). Cu toate acestea, până în prezent discuțiile referitoare la natura, clasificarea şi valorile sintactice ale verbului copulativ continuă să rămână în vizorul gramaticilor.

Multitudinea de opinii privind statutul verbelor semicopulative deschide un câmp larg de discuții între specialişti, deoarece această problemă depăşeşte cu mult cadrul de interes pur aplicativ pentru o cutare sau cutare limbă, devenind o problemă de lingvistică generală [2, p.3]. Astfel, în opinia gramaticii limbii române, „Verbele care nu pot forma predicatul unei propoziții decât cu ajutorul unui nume predicativ, având doar funcțiunea de verb copulativ între subiect şi numele predicativ, sunt verbe nepredicative" (GLR, vol.1, p.206).

Această definiție a fost supusă unor obiecții făcute de E.Neagoe, care susține că diferența dintre un verb copulativ şi unul predicativ este exclusiv de ordin semantic. Autoarea mai menționează că e greu sau chiar imposibil de stabilit când şi în ce împrejurări verbul predicativ se transformă în copulativ, menționând, totodată, că nu există o listă a verbelor copulative pe care ar fi acceptat-o toți cercetătorii.

Referindu-se la natura controversată a conceptului de verb copulativ, A.Grădinaru menționează că „verbul copulativ este definit [...] prin numele predicativ, iar numele predicativ sau rămâne nedefinit, sau este definit prin unitatea maximă, predicatul nominal, care se defineşte, la rândul său, prin structura verb copulativ+nume predicativ" [7, p.129]. Această definiție vagă şi ambiguă ne conduce, de fapt, într-un cerc vicios.

Analiza verbului copulativ din punctul de vedere al gradului de desemantizare, adică al fenomenului de copularizare, poate fi făcută şi din perspectiva centrului şi periferiei, teorie elaborată de Şcoala lingvistică de la Praga.

Cât priveşte verbul **a fi**, aproape total „golit de sens" şi având o valoare de instrument gramatical, el este o copulă absolută prin excelenţă. Spre deosebire de copula verbală **a fi**, al cărei conţinut noţional nu participă la formarea predicatului, exprimând doar un raport gramatical, mai sunt inventariate şi alte verbe, a căror semantică se include în cadrul predicatului [3, p.112].

În funcţie de autori, verbele în discuţie au fost tratate şi denumite în mod diferit. I.Iordan (1978) menţionează că verbele copulative nu constituie o categorie unitară, deoarece nu se poate pune semnul egalităţii între verbul **a fi**, pe de o parte, şi **a ajunge**, **a deveni, a însemna, a se face** etc., pe de altă parte. Atunci când are sensul lexical neutralizat, verbul **a fi** este o copulă verbală sintactică. Celelalte verbe... în anumite vecinătăţi semantice devenind insuficiente pentru a forma singure predicatul, pot fi numite în această funcţie copule lexico-gramaticale.

Afirmaţii contradictorii se referă nu numai la conceptul de verb copulativ, la inventarul numeric al verbelor copulative, ci şi la conţinutul lor, care diferă de la o gramatică la alta. Astfel, GLR inventariază 6 verbe copulative, B.Berceanu – 1, A.Rosseti – 8, V.Şerban – 9, S.Stati – 11, H.Tiktin – 12, I.Iordan – 13, N.Drăganu – 17, P.Diaconescu – 37. Un număr şi mai mare de verbe copulative (64), îl găsim în „Sintaxa verbelor semicopulative..." de A.Ciobanu [2].

Pentru a ieşi din impas, propunem să se facă o distincţie, pe de o parte, între verbul copulativ (*a fi*), copulă prin excelenţă, şi, pe de altă parte, verbele semicopulative, care, în virtutea desemantizării, pot funcţiona, în diferite contexte, ca verbe copulative.

Metalimbajul utilizat pentru definirea verbelor semicopulative este destul de variat, folosindu-se aşa termeni ca: copule lexico-gramaticale, verbe de relaţie, semicopulative etc. Pentru limbile romanice, inclusiv limba română, cel mai potrivit termen pentru denumirea verbelor de acest tip în componenţa predicatului nominal ar fi cel de verb semicopulativ [2]. Autorul subliniază că acest termen reflectă pe deplin natura interioară a verbelor din clasa **verbelor deveniendi** atât în plan distribuţional, cât şi în cel semantic în componenţa predicatului nominal.

Întrucât verbele semiauxiliare pot fi predicative, nepredicative (mai rar auxiliare), de sine stătătoare, tot aşa şi verbele semicopulative pot să-şi demonstreze atât funcţia predicativă, cât şi cea nepredicativă, având o valoare lexicală deplină, dar şi una semantică diluată.

Studierea derivaţională şi semantică a verbului poate deschide noi perspective pentru definirea cu precizie şi inventarierea verbelor semicopulative care, fireşte, prezintă o clasă deschisă.

Referinţe:

1. Beldescu I. Contribiţii la cunoaşterea numelui predicativ // Societatea de ştiinţe istorice şi filosofice. - Bucureşti, 1957.
2. Ciobanu A. Sintaxa verbelor semicopulative. - Chişinău, 1976.
3. Diaconescu P. Rolul elementului verbal în componenţa predicatului nominal // Studii de gramatică. Vol.2. - Bucureşti, 1957.
4. Draşoveanu D.D. Teze şi antiteze în sintaxa limbii române. - Cluj-Napoca, 1997.
5. Evseev I. Semantica verbului. - Timişoara, 1974.
6. Fillmore C. Studies in Linguistic Semantics. - New York, 1971.
7. Grădinaru A. Încercare de delimitare contextuală a verbelor copulative în limba română // Probleme de lingvistică generală. Vol.6. - Bucureşti, 1974.
8. Guţu-Romalo V. Sintaxa limbii române. - Bucureşti, 1973.
9. Greenbaum S. The Oxford English Grammer. - Oxford, 1996.
10. Irimia D. Morfosintaxa verbului românesc. - Iaşi, 1997.
11. Joos M. The Eanglish Verb. Form and Meaning. - Madison, Milwaukee and London: The University of Winsconsin Press, 1968.
12. Neagoe E. Observaţii asupra definiţiei verbului copulativ // Cercetări de lingvistică. - Bucureşti, 1969, XIV, nr.1.
13. Noel Burton-Roberts. Analysing Sentences. - New York: Longman, 1986.
14. Palmer F. The English Verb. - New York: Longman, 1974.
15. Pană-Dindelegan G. Teorie şi analiză gramaticală. - Bucureşti, 1992.

Prezentat la 07.08.07

WAYS OF EXPRESSING NEGATION IN ROMANIAN AND ENGLISH LANGUAGES

Stela ȚICUL

Catedra Limba Română, Lingvistică Generală şi Romanică

Articolul de față prezintă o deosebită importanță prin faptul că scoate în evidență mijloacele de negare în limbile română şi engleză, clasate după forma lor lingvistică. Ceea ce ne propunem în studiu este de a reliefa care sunt, aşadar, funcțiile sintactice ale cuvintelor, afixelor şi locuțiunilor cu semnificație negativă; din care parte de vorbire ele fac parte sau ce părți de vorbire constituie; care sunt modalitățile de redare a negației în limbile română şi engleză şi funcția lor gramaticală în propoziție, în comunicare.

This article highlights the richness and complexity of negation in Romanian and English languages, the grammatical position of some words with negative meaning both in relation with other words and the relation between them, the linkage between these grammatical categories and the types of negation in logics.

The word *negație / negation* comes from the Latin "negatio" and later from the French word "négation". This word negates the idea expressed by a part of speech or by a sentence through its predicate, as for instance in Romanian the word *nu* "Nu Ion a luat cartea" (it is negated the idea of subject), "Nu cartea a luat-o Vicu, ci caietul" (it is negated the idea of direct object), "Ion nu a luat cartea" (it is negated the idea expressed by the whole sentence through its predicate) [8, p.224].

Negative words indicate an absence of something or the opposite of something. English and Romanian words used to indicate an absence of something or the opposite of something fall into three categories:

1. ***Not / nu***;
2. Other commonly used negative words;
3. Negative forms created by prefix and suffix.

The term „negație" has recently appeared and is rarely used in Romanian linguistics in order to designate [4, p.340-341]:

1. one of the dichotomic terms of the sentence basical status. Thus, a sentence is first negative or affirmative; and only than may appear other classifications of the sentence: interrogative, exclamative etc.;the grammatical means of expressing negation. The confrontation of the diversity of these means preceded their conceptualization in the negation domain;
2. they were identified in concrete achievements, at the morphological and syntactic levels of the Romanian language and were recognized as components of different classes: negative pronoun, negative adverb, negative sentence etc.

In English, the most commonly used negative word is ***not***, and in Romanian – ***nu***. Placing *not / nu* in a sentence will create a negative statement. For example "This book is *not* appropriate / Această carte *nu* este adecvată" contrasts with the following positive construction which has the same meaning "This book is appropriate / Această carte este adecvată".

In grammar, negation is the process that turns an affirmative statement ("I am a student") into its opposite denial ("I am *not* a student") [Смирницкий А. И., 1959, p. 47]. Nouns as well as verbs can be grammatically negated, by the use of a negative adjective ("There are *no* students"), a negative pronoun ("*Nobody* is a student"), or a negative adverb ("I *never* was a student").

It is used to say, as it was said before about other negations, that "nu" in Romanian is an adverb, that it has only a semantic function, and not a grammatical one. In fact, any word has at the same time two functions: a semantic function, given by its significance irrespective of the context, and a grammatical function, determined by its place in the context, by the demand of the whole to which it is subordinated.

The word „nu" has many functions, some of them referring only to it, and thus we can distinguish:

1. the function of predicative negation (being part of the sentence core, characterized by the rigid rettery of the compounding elements), where the quality can have its own function of negation or can double an unpredicative negation, as meaning, over the whole sentence;
2. the function of negative answer;

3. the function of common negation, subordinating unpredicative forms (e.g. Nu vorbe!) or main sentences (e.g. Nu omul a zburat întâi), or subordinates (e.g. Nu că ...), and can be combined with „ci" or other correlative conjunction with opposite meaning (e.g. Nu vorbe, ci fapte; Nu omul a zburat întîi, ci pasărea).

It should be also underlined the correlation between the uses of „nu" and those of the prefix „ne-", which together with „nu" form a perfect system:

a) when the verbal form is unpredicative, „ne-" corresponds to the negation „nu" of the predicative verbal forms (e.g. nu mai aude – nemaiauzind);

b) and vice versa, for the adjectives (attributes) and adverbs (objects), which form their negation with the help of the prefix „ne-", it is replaced by the negation „nu", when a negative alternative is reduced to negation (e.g. esențial sau neesențial = esențial sau nu), this replacing being optional in other situations (e.g. neesențial = nu esențial); in an attributive or completive phrase that begins with a preposition, the negation is formed only with „nu" (e.g., Creion nu cu vîrful rupt), and the negation „ne-" can be used only at the coupling of the phrase (e.g., om nu la locul lui = om-ne-la-locul-lui).

It should be distinguished between the general negation „nu" and the verbal negation „nu", the only one reducible to „n-, when the laws of phonetics allow the linkage of negation with the word that follows it and which belong to the nucleus / core of the sentence

It should be also noted this negation negates the verb preceding it, while the nominal negation „ne-" does not negate the meaning of the name to which it is attached as a prefix, but makes it an antonym.

In Romanian, negation can be also expressed by other specific words about which we shall discuss below.

„Nici" is a coordination conjunction of the negations with the same syntactic status, usually appearing in a succession before each negated term (e.g. Nici eu, nici tu). „Nici" can be also used to form the negation of a noun, either by the pronominal adjective „nici un", „nici o", or by the pronoun „nici unul", „nici una" or other similar negations: „niciodată", „nicicând", „nici măcar" etc.

About other negations of absolutization it is worth mentioning that „nimic" is both a noun and an adverb; „nimeni" – noun and adverb; „nicăieri", „niciodată", „nicicând" etc. are adverbs.

„Fără (de)", preceding a noun, is a preposition, and „fără (ca)", preceding a sentence, is a conjunction of subordination. Over the distinction between parts of speech, „fără" introduces the negative exception, as well as the pair of phrases „în afară de" – „în afară ca" etc.

„Necum" is a conjunction of coordination introducing an implicit negation.

„Decât" reduces, in a negative sentence, the predication, introducing the limitating complement / object (preposition: Nu învață *decât* matematică) or the limitating completive (conjunction of subordination: Nu învăța decât când Gheorghe e plecat).

„Ba" introduces the riposte (to an assertion, question, request or imperative). Unlike „nu" and other negations which negate the noun or the sentence following it or comprising it, „ba" negates the sentence preceding it. It extends outside the background of the sentence, because it can be fully understood only in the context of the whole communication, dialogue.

There are several ways of expressing negation in English. The adverb *not*, usually also called negative particle, or its contracted form *n't* can occur in the auxiliary and other parts of a sentence to express sentential negation. Sentential negation means that the effect of the negative element is such that only one negative element is permitted in the clause. It also means that an adjacent clause is affected such that:

1. a positive tag would be required if a tag question if formed;
2. the negative appositive tag, *not even* is permitted;
3. a clause conjoined by *and…either* is permitted, and
4. a *neither* tag is permitted.

Alternatively, the indefinite pronouns *no one, nobody,* and *nothing*, and the negative adverbs *scarcely, hardly, rarely, never,* and *seldom* also produce sentential negation.

In general, the adverb *not* or its contracted form *n't* occur after the first element in the auxiliary. For example, if the progressive aspect occurs, then the negative adverb will appear immediately following the form of *be*. Similarly, if the perfect aspect occurs, then the negative adverb will follow *have* even when the progressive aspect is also present. Finally, the negative adverb will immediately follow a modal when the modal occurs alone or in conjunction with other auxiliary elements.

In negative sentences where no modal or aspect features occur, *no* is inserted as a result of the *do*-support transformation. As a result, the adverb *not* follows *do*. It is important to note that in negative sentences as in questions, the tense is carried by the first element. The first element is either an auxiliary element or the word *do* which has been inserted by the *do*-support transformation. In negative sentences with the copula *be*, the adverb *not* follows the verb. This contrasts with the negation of sentences as described above, in which *do*-support is obligatory when no modal or aspect features occur. The failure of *do*-support to apply in the negation of sentences with copula *be* is consistent, however, with question formation. In question formation, the copula *be*, unlike other main verbs without modal or aspect features, undergoes subject-auxiliary inversion and *do*-support does not apply. On the other hand, the copulative or linking verbs such as *remain, become, seem, appear, taste* and *feel* which occur in the same sentence patterns as the copula *be*, do require *do*-support in negative sentences.

Finally, the location of the adverb *not* is consistent for all sentences containing *be*, whether it is in the progressive aspect, passive sentences, or the copula. In all cases, the adverb *not* follows *be*.

In contrast, the location of the adverb *not* varies in respect to sentences containing the perfect aspect and sentences with *have* as the main verb. The negation of sentences with *have* as the main verb is not uniform and the adverb *not* may, in some cases, follow the verb in which case *do*-support does not apply.

It is difficult to state a rule that accounts for the variation of the adverb *not* in respect to the main verb *have*. However, those cases in which *not* is permitted to follow the main verb seem to be more idiomatic than cases where *not* must precede the main verb *have*. It seems likely that the variability in the position of the negative with respect to *have* may cause some difficulties for the hearing foreigner.

The location of the negative adverb *not* is not restricted to the auxiliary, but it can occur in other locations in a sentence and can combine with a variety of words and phrases. *Not* can also combine with adverbs or adverbial phrases. The adverbial phrases differ grammatically. Phrases like *not long ago, not far from here* and *not far away* can occur anywhere in the sentences and they don't trigger subject-auxiliary inversion when they occur initially in a sentence. On the other hand, phrases like *not under any circumstances, not until tomorrow, not often* and *not always* only occur in initial position and trigger subject-auxiliary inversion.

The indefinite pronouns *nobody, no one* and *nothing* function as indefinite pronouns and have the additional property of producing sentential negation. Negative adverbs such as *scarcely, hardly, barely, rarely, never* and *seldom* also have the property of producing sentence negation.

In summary, negation in English can be expressed in a variety of ways. Although a relatively simple set of syntactic rules can account for some aspects of negation, other aspects of negation involve a complex interplay of semantic and syntactic rules.

The system of negation in Romanian and English languages registers notional words and syntagmas, expressing negation without having specific grammatical forms („neant" / "void, non-existence", „a nega" / "to negate" etc.), having the function of negating the intonation or rettery, visual signs of negation (the shaking of head, the sign made with the hand etc.) with certain significance, accompanying or suggestioning, and who completes the whole importance of negation in communication.

Bibliography:

1. Akhmanova O. et al. The Morphology of the English Verb. Tense, Aspect and Taxis. - Moscow, 1975.
2. Avram M., Negaţii auxiliare devenite negaţii suficiente în limba română // SCL. - 1978. - 29. - Nr.5.
3. Berceanu B. B., Sistemul gramatical al limbii române. - Bucureşti: Editura ştiinţifică, 1971.
4. Bidu-Vrănceanu Angela, Călăraşu Cristina, Ionescu-Ruxăndoiu Liliana, Mancaş Mihaela, Pană Dindelegan Gabriela. Dicţionar de ştiinţe ale limbii. - Bucureşti: Nemira, 2005.
5. Blokh M. A Course in Theoretical English Grammar. - Moscow, 1983.
6. Botezatu P. Semiotică şi negaţie / Orientare critică în logica modernă. - Iaşi: Juminea, 1973.
7. Burada Marinela. English Language Morphology, Adverbs, Pronouns, Prepositions, Conjunctions. Vol.III. - Braşov: Universitatea "Transilvania", 1996.
8. Constantinescu Dobridor Gheorghe. Dicţionar de termeni lingvistici. - Bucureşti: Teora, 1998.

Prezentat la 27.09.2007

DOUBLE NEGATION IN ROMANIAN AND ENGLISH LANGUAGES

Stela ȚICUL

Catedra Limba Română, Lingvistică Generală şi Romanică

Dubla negație apare atunci când două forme ale negației se folosesc în aceeaşi propoziție. În unele limbi, utilizarea dublei negații într-o propoziție rezultă într-un enunț cu sens negativ, în timp ce în alte limbi – într-un enunț cu sens pozitiv, atât din punct de vedere gramatical, cât şi logic. Acestea sunt reguli gramaticale stricte, cu toate că dubla negație este folosită în unele limbi ca fiind un fenomen obişnuit şi corect din punct de vedere gramatical, pe când în alte limbi utilizarea ei este considerată greşită.

The common construction of negative sentences is realized by doubling or even tripling the negation. This may be done by using *nu*, in order to negate the verb, and other means in order to double it:

e.g. *Nu* mi-a spus *niciodată* ce s-a întâmplat.

Still, sometimes the negated verb may be accompanied by a pronoun or positive pronominal adjectives. This is possible only in negative interrogative sentences:

e.g. *Nu* ai *vreo* cunoştinţă la minister? (= nu cunoşti pe nimeni la minister?)

The replacing of negative pronouns by positive pronouns is not allowed in enunciations. Thus, we shall never say in Romanian:

e.g. Nu cunosc *vreun* doctor (correct: Nu cunosc nici un doctor).

All the sentences which include an unpredicative negation (or more) with general meaning, regarding the subject or predicate always have a negative predication (and not only one), namely the negation „nu" from the predicative core / nucleus. Double negation seems to appear in the late popular Latin, because it didn't exist in Classical Latin [1, p.23-26].

e.g. „Niciodată toamna nu fu mai frumoasă" (Arghezi T.)

Similarly, the negation of participles is realized by attaching „ne-" to the verb (e.g. „nefiind nimic de făcut").

The negative predication „nu" (or the negation „ne-") does not double in the case of complement / object or of the excluding completive (e.g. „fără nimic", „fără să fie nimic").

The double negation is usually used in Romanian, and often results in an affirmation (Duplex semper affirmat): „neinfinit" (finit), „nu nesigur" (sigur), „nu fără temei" (cu temei); „deloc lipsit de semnificație" (cu mult înțeles); „de netăgăduit" (cu valoare de adevăr indiscutabil); „nu zi ba" (zi da):

e.g. „Nu-l încontra!" (Nu-l contrazice!, Nu te împotrivi!) (Barbu E.)

When two negations have different objectives there is no double negation:

e.g. „Antipsihiatrie negativă" (Cortez P.)

or it may appear in ambiguous phrases / expressions:

e.g. „Ar fi cu putință să se combine două negative deodată? – ca după ce v-ați amăgit asupra mea, să fi suferit eu o identitate în sensul vostru?"

(Arghezi T.)

Stylistically, double negation emphasizes the affirmative meaning (the quotation):

e.g. „[...] drept să vă spun nu-mi era urîtă ..." (Creangă I.)

and sometimes has different objectives (for instance, the combatement of non-science, by using an apparent form of a drug's name):

e.g. „A luat chiar un antinuştiuce, cred că un antivralgic [...]" (Dumitriu M.)

Berceanu B. B. considers as a halving process the following ways of emphasizing „mai ... decît" (following the negation), „nimic altceva decât", „nimeni altul" (or „nealtul", „nemaialaltul"), „decât" etc. [2, p.61]:

e.g. „Nimic nu ține mai strîns pe oameni decât emulația în construcție" (Călinescu C.)

as well „numaidecât".

The anyhow usage of double negation can lead to confusions, and thus it can be obtained the contrary of the desired effect.

In English, the use of two negatives in a sentence is much more common than is generally supposed. To assume that only those who are grossly ignorant of grammatical rules and constructions employ them is an

error. A negation in English admits only one negative word. The use of a single negative carries the meaning halfway around the circle. The meaning is therefore diametrically opposed to that which would be expressed without the negative. The use of a second negative would carry the meaning the remaining distance around the circle, thus bringing it to the starting point, and making it equivalent to the affirmative. The second negative destroys the effect of the first. The two negatives are equivalent to an affirmative. The double-negatives-make-a-positive rule was first introduced in English when Bishop Robert Lowth wrote "A Short Introduction to English Grammar with Critical Notes" in 1762 [3, p.65].

While two negatives in the same sentence destroy each other, a double negative has the effect of a more exact and guarded affirmative, as:

e.g. His story was not incredible.

A double negative occurs when two forms of negation are used in the same sentence. In some languages a double negative resolves to a negative, while in others it resolves to a positive. These are strictly grammatical rules and have nothing to do with mathematics. Double negatives are used in some languages and considered erroneous in others. Sometimes, triple and quadruple negation can also be seen, which leads to an alternative term for the same phenomenon called negative concord. In literature, denying a negation is known as the trope of litotes. Litotes is a rhetorical device which uses double negation to emphasize a statement. By denying its opposite, the double negation cancels itself out and resolves to a positive. The effect of this can differ depending on context [4, p.172].

Sometimes, sentences such as "I don't disagree" or "Mr. Jones was not incompetent" are thought to contain double negatives. The idea is that the *not* and the *dis/un* are both negative and therefore cancel each other out. This is an error. In the first place language is not mathematics and even the classic double negative is not an error because of any mathematical metaphor. The sentence "I don't disagree" uses a rhetorical device much like the intentional contradiction of a true oxymoron. The speaker who doesn't disagree means to say something like "There is no mistake in what you say, but there is more to it than that" if Mr. Jones is described as "not incompetent", it is unlikely that anyone would take him to be competent.

In today's Standard English, double negatives are not used; for example the Standard English equivalent of "I don't want nothing" is "I don't want anything". It should, however, be noted that in Standard English one cannot say "I don't want nothing" to express the meaning "I want something" unless there is very heavy stress on the *don't* or a specific "whiny" stress on the *nothing*.

Double negatives are standard in Romanian. Negation is generally expressed by adding the adverb *nu* to the verb and zero or more words elsewhere to indicate what part of the sentence is negated. For instance, "nu deranjez pe nimeni niciodată" literally means "I don't disturb nobody never" but is the same as saying in English "I never disturb anybody" [5, p.17].

In many languages, the use of double negatives occurs frequently and is quite acceptable. However, in English, double negatives are generally regarded as unacceptable because they are less direct and therefore require the reader to hesitate and think slowly to unravel the writer's intentions. Double negatives typically interrupt the flow of a reader's progress through a piece of text.

Problems with double negatives causing a lack of clarity typically arise when a negative word (*not, no, never, none* and so on) is used in the same sentence as a negative word form (*in*considerable*, un*controllable*,* water*less* and so on).

e.g. 1. A *not inconsiderable* number of strength tests were carried out before the adhesive materials were selected.

e.g. 2. *None* of the *non-removable* parts of the machine were damaged by the fire.

In both of these examples the reader has to stop and think carefully about what the real situation is regarding: the number of tests conducted in Example 1, and which parts of the machine were damaged in the fire in Example 2.

Double negative errors, such as those we have discussed above, can be corrected by recasting the sentences using positive word forms and positive structures (sometimes called affirmative forms). For example: "The system is *never uneconomical* to operate" can be improved by rewriting it as: "The system is *economical* to operate". Here we have created a positive statement by removing *never* and replacing *uneconomical* with "economical".

Sometimes, however, it will be necessary to make changes to the structure of the sentence, as well as to selected words. For example: "There is *nothing improbable* about the predication that the first staffed flight

to Mars will occur in the first half of the twenty-first century" could be improved by rewriting it as: "The first staffed flight to Mars will probably occur in the first half of the twenty-first century".

In addition to the sorts of double negatives errors described so far, there are several words that can be used in the negative sense without immediately being recognized as negatives, and these may be combined with other words to form what some texts describe as "subtle" double negatives. These words are as follows: *barely, nearly, hardly, merely, rarely, except, scarcely, just, seldom, only.* If we are using a sentence that contains one of these words do not use another negative word to support it [6, p.88].

e.g. Marisa completed the equation *without hardly* any help from the tutor.

In this example, the negative *hardly* has been used with another negative word, *without*.

The two negative words cancel each other to produce a positive meaning:

e.g. Marisa completed the equation without help.

However, the true intention behind the sentence is in doubt. Does it mean "Marisa completed the equation *without* any help from the tutor?" or "Marisa completed the equation *with hardly* any help from the tutor?" It is easy to cause confusion or doubt about your intended meaning if you use subtle double negative constructions.

In English, as in most other Germanic languages, the use of double negatives as grammatical intensifiers was formerly in frequent use: "We don't have no walruses here". Usage prescriptivists consider this use of double negatives to be a solecism, and condemn it. It makes the rhetorical figure of litotes ambiguous.

The force of double negative construction includes obviously negative words like *not, ain't, no, none, never, nowhere*, but also adverbs with a negative slant like *barely, scarcely, hardly*.

Standard English accepts two types of double-negative construction: with and adjective that contains a negation (e.g. It is not unusual); and in sentences where the two negatives reinforce each other (e.g. He would never have done it, not even if his life depended on it). Sentences of the type "I wouldn't be surprised if that wasn't the messenger at the door now" are considered informal.

Romanian makes use of double (or multiple) negation. For example in English one would say: "Nor has anyone ever said anything to anyone", but for example in Romanian it would be "Şi nimeni niciodată nu a spus nimănui nimic". So it seems that Romanian makes use of multiple negations while English only use single negation [7, p.21].

The common construction of negative sentences in Romanian is made by using double or even triple negation. This can be done by using *nu* in order to negate the verb and adding some other negative words in order to double it [8, p.69-76]:

e.g. *Nu* vine *nimeni* în vizită astăzi?
Nu mi-a spus *niciodată* ce s-a întâmplat.
Nimeni nu l-a văzut niciodată.

Yet, sometimes the negated verb can be accompanied by a positive pronoun or pronominal adjectives. This is possible only in negative interrogative sentences:

e.g. *Nu* m-a căutat *cineva*? (= *nu* m-a căutat *nimeni*?)
Nu ai vreo cunoştinţă la minister? (= nu cunoşti pe nimeni la minister?)

The replacement of negative pronouns with positive pronouns is not allowed in positive statements. We will never say "Nu am ceva de citit" or "Nu cunosc vreun doctor" because it is incorrect. The correct form will be "Nu am nimic de citit" and "Nu cunosc nici un doctor".

As we noted earlier, the double is a common construction in Romanian but it should be attentively distinguished from those constructions in which two negatives cancel each other, resulting in an affirmation.

e.g. El nu era nevinovat (= el era vinovat).
Nu putea să nu răspundă la scrisoare (= a răspuns la scrisoare).
Nu e lipsit de interes să iei legătura cu el (= este interesant să iei legătura cu el).
Thus the free usage of double negation in Romanian can lead to confusions and mistakes and we will obtain in this way the contrary effect of what we really wanted to say.

Contrary to what is generally argued, we show that double negation reading is available in Romania with or several negative words arguments of the same predicate:

e.g. <u>Nimeni</u> <u>nu</u> iubeşte pe nimeni (nobody neg loves nobody)
Nimeni nu poate spune nimic nimănui (nobody neg says nothing nobody)

Pragmatic or syntactic factors (like topicalization) may sometimes force the reading with double negation:

e.g. Nimeni nu moare niciodată (nobody neg dies never).

Nici o scrisoare Maria nu a scris nimănui (no letter Maria neg has written nobody).

The facts of Romanian thus give rise to the following paradox [9, p.152]:

1. a sentence with sentential negation and a negative word is always interpreted as containing only one semantic negation (it never has a double negation reading);

2. a sentence with two or more negative words arguments of the same predicate can have a double negation reading.

Grammarians may tell that English doesn't use double negatives because the two negatives contradict each other and make a positive. In other words, "I don't know nobody" is the same as saying "I know somebody". But negatives aren't viewed that way in Romanian. Although sometimes the second negative is used to make a stronger statement just as it is in substandard English, in most cases it is merely part of the grammatic structure of the sentence.

Usage of double negative is still regarded as illiteracy. Its use in English, as well in Romanian, intensifies the negation and rare is negation and rare is the native speaker who would not understand this. The idea that two negatives equal a positive is a confusion of the double negative and litotes, the latter of which indeed makes a positive out of an adverbial negative and a lexically based negative (e.g. She is not unhappy / Ea nu este nefericită = She is happy / Ea este fericită).

References:

1. Bădărău D. Dubla negație în vorbirea curentă // Cerc filoz. - 1958. - Nr.1. - P.5
2. Berceanu B.B. Negația. Sistemul negațiilor în limba română. - București: Crater, 1999.
3. Arkadjevskaya K.A. et al. English Grammar Through Practice, Morphology. - Moscow, 1975.
4. Blokh M.A. Course in Theoretical English Grammar. - Moscow, 1983.
5. De Swart H. and Sag F. Negation and Negative Concord in Romance // Linguistics and Philosophy. - 2002. - №25.
6. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvic Jan. A Grammar of Contemporary English. - Longams, 1973.
7. De Swat H., Sag F. Op. cit.
8. Chițoran D. Contrastive Study in the Syntax and Semantics of English and Romanian. - Bucharest University Press, 1974.
9. De Swat H., Sag F. Op. cit.

Prezentat la 27.09.2007

MODALITĂȚI DE REDARE A ORALITĂȚII LA NIVEL SUPERFRASTIC PRIN INTERMEDIUL TOPICII

Elena VARZARI

Catedra Filologie Clasică

When expressing at the text level it is essential to find specific forms that would substitute verbal characteristic forms. This procedure can engage the function of the first position in the sentence, the place that a sentence has in the frame of the functional sentence perspective, the correlation that is built up between the sentences that belong to such a sequence. The word order, determined by the functional sentence perspective, can compensate in the written text the specific methods of verbal expression and a proper use of the communicative progression can contribute to the configuration of a thematic line, preserving, at the same time, the verbal characteristics of the text.

Aria de investigație a lingvisticii actuale, depăşind limitele unei propoziții luate izolat, antrenează, tot mai insistent, un cadru mult mai larg (de fapt şi mai confuz) – cel al textului. Textul, ca obiect de cercetare, reprezintă o dimensiune relativ nouă pentru ştiința limbii, chiar dacă, se ştie, a fost reintrodus în registrul conceptelor-cheie încă din anii şaptezeci (grație realizărilor şcolii semiotice din Tartu, Textlinguistik din Germania ş.a.). La acest nivel – al textului – ordinea cuvintelor, modalitate de bază a organizării vorbirii, categorie lingvistică universală, problemă de lingvistică sincronică, dar şi diacronică, îşi descoperă noi valențe şi configurații. Mijloacele de redare a oralității în textul artistic, văzute într-un asemenea context, oferă o viziune mai largă asupra fenomenului.

Studierea ordinii cuvintelor (fenomen cu implicații, în egală măsură, pentru sintaxă şi pentru stilistică) capătă relevanță doar atunci când este raportată nu la text în general, ci la un context minimal/microcontext, acesta din urmă reprezentând unitatea maximală şi integrantă pentru cercetarea topicii. Deşi contextul minimal (unitatea superfrastică) constituie o realitate a limbii, nu i s-a dat încă o definiție general-acceptabilă în literatura de specialitate, nu au fost delimitate nici criterii sigure de detaşare a unei secvențe de text din componența macrotextului. În plus, nu există termeni consacrați, apți să sugereze multiaspectualitatea unei astfel de unități sau să-i descopere pe deplin specificul (*Cf.* termenii utilizați, în mod curent, pentru conceptul adus în discuție: *text, enunț, unitate superfrastică, paragraf, alineat, lanț de macrostructuri ş.a.*). Cert este că pentru a desprinde din componența unui macrotext a unei secvențe susceptibile să scoată în evidență funcționarea topicii, trebuie să se pornească de la structura textului, de la factorii comunicativi şi gramaticali care determină această structură, de la specificul funcțional-stilistic al textului, particularitățile semantice ale lui etc. Segmentarea în microcontexte are un caracter stilistic, semantic şi comunicativ. Dacă segmentarea stilistică poate fi dedusă din particularitățile funcțional-stilistice ale textului sau din stilul individual al autorului, sub aspect semantic vor forma o unitate acele propoziții care au o temă comună. Rolul factorului comunicativ în crearea microtextelor este confirmat de importanța pe care o are locul fiecărei propoziții în text, poziția în text a unei propoziții fiind determinată de valența comunicativă a acesteia. Prin urmare, microtextul este „o îmbinare de propoziții unite printr-un sens comun, prin legături sintactice speciale, în stare să formeze o unitate semantică relativ independentă de context" [1, p.25] sau „un fragment unitar de text constituit dintr-un grup de propoziții, legate din punct de vedere structural şi semantic, care exprimă un gând într-o formă mai completă decât propoziția" [2, p.95]. Putem interpreta drept microtext şi ceea ce J.-M. Adam defineşte drept „mărime decompozabilă în părți unite între ele, [...]; entitate relativ autonomă dotată cu o organizare internă proprie şi deci aflată în relație de dependență/independență de ansamblul mai vast din care face parte" [3, p.28].

La acest nivel – care ar putea fi numit convențional superfrastic – unul dintre factorii de bază care determină configurația topicii este segmentarea informațională binară/analiza actualizată. Aceasta pentru că în orice comunicare se succed două tipuri de informație: una cunoscută emițătorului şi receptorului, „datum"-ul, subiectul despre care se spune ceva şi acel ceva sau informația nouă pe care vorbitorul intenționează să o comunice referitor la subiectul în discuție. Îmbinarea dintre cunoaşterea prealabilă şi „novum" constituie, de fapt, esența comunicării şi determină în enunț ordonarea elementelor de la cunoscut la necunoscut (în termeni gramaticali: de la subiect la predicat). Vorbirea reprezintă un lanț de treceri succesive de la părțile enunțului

mai puțin informative la cele care au o pondere mai mare în transmiterea informației. În cadrul unei propoziții această mișcare constă în trecerea de la temă (informația prealabilă) la ceea ce se spune despre această temă (la „remă" sau „comentariu"). Din perspectiva teoriei dinamismului comunicațional [4], tema poate fi identificată chiar și acolo unde nu există un „datum" propriu-zis, dar este prezent un element cu un grad informativ mai mic în comparație cu celelalte elemente ale propoziției și, în același timp, cu un rol esențial pentru desfășurarea comunicării o propoziție examinată din perspectivă dinamică; ea presupune studierea ordinii cuvintelor în strânsă legătură cu textul, topica unei propoziții fiind condiționată în text de tema sau rema propozițiilor ocurente.

Un aspect important, pentru caracterizarea organizării informaționale sau segmentării în temă *versus* remă a unei secvențe de text și deci pentru stabilirea contribuției pe care o are ordinea cuvintelor la redarea oralității unui text, este caracterul continuu/discontinuu al acestuia. Discontinuitatea este, în general, specifică sintaxei limbii vorbite, „constând în «ruperea» organizării sintactice într-un anumit punct al lanțului enunțului și continuarea după alt tipar/altă schemă de organizare" [5, p.184].

O modalitate uzuală de a reda prin intermediul topicii discontinuitatea vorbirii orale în textul scris este tematizarea (topicalizarea) unui constituent din lanțul sintagmatic. Prin tematizare (topicalizare) se subînțelege procesul de transformare a unui constituent al propoziției în temă/topic* și așezarea lui în poziție tematică. Deși o asemenea poziție este, de regulă, una parantetică, ea poate să implice inversarea ordinii cuvintelor din structura sintactică vizată. Fenomenul, interpretat și drept dislocare la stânga, este atestat cel mai frecvent la nivelul propoziției. Cf: „*Oricum pentru Rarița... anume că ogorul ei din Valea Hărmăsoaiei o aștepta pentru ultima oară, să se răzbune în felu-i și chipu-i de căpcăun*" (Vasilache, p.31); „*Tu, Lisandro, de cum a început judecata, eu una am tăcut și am ascultat*" (Stancu, p.29). Continuarea rematică a anacolutului propozițional de multe ori poate fi urmărită doar în propozițiile ulterioare, astfel devenind necesară, pentru interpretarea fenomenului, implicarea întregului microtext: „*Vezi, asta de ce stă ?! îngînă Niculae, ca și cînd cineva ar fi pretins că toate oile seamănă cu Bisisca. Nu știu, mamă, dar eu m-am săturat... Eu, le lovește moartea de oi, îngînă el mai departe jeluindu-se. Eu nu mă mai duc cu oile...*" (Preda, p.9).

Discontinuitățile de felul celor citate apar în consecința schimbării strategiei comunicative inițiale, atunci când locutorul nu are de la bun început o imagine de ansamblu asupra întregului enunț. Funcția principală a procedeului amintit este reliefarea temei (care în acest caz este, de regulă, un antroponim) sau anunțarea prin anticipare a termenului care va fi actualizat în enunț. Extrapoziția la stânga este motivată și prin considerente de ordin emfatic, limbajul oral fiind, se știe, mult mai marcat de afectivitate decât textele din varianta scrisă a limbii. Suspendările temelor exprimate prin diferite părți de propoziție (însoțite de diverse semne grafice, repetări etc.) urmăresc redarea/imitarea spontaneității, care a devenit dominanta oralității grație dezvoltării în paralel a structurii gândului și a structurii enunțului și compensează incapacitatea mijloacelor scrise de a reda semnificația intonației, a gesticulației, a tonalității etc. cu care este învestită comunicarea orală: „*Tovarăși cetățeni, dați-mi voie... Măgarul... Dacă-i vorba de măgar – eu sînt măgarul* !.." (Vasilache, p.49).

Atunci când o structură discontinuă ocupă poziția inițială („pre-inițială") într-un microtext, ea se poate referi nu la un enunț, ci la întreaga unitate textuală pe care o anticipă. O astfel de tematizare are drept scop marcarea mai explicită a subiectului din secvența textuală ce urmează și se înscrie în categoria procedeelor transfrastice care însoțesc topica subiectivă. În această situație tema, așezată în poziție parantetică sau în extrapoziție, nu mai realizează o funcție care îi este specifică – funcția anaforică (retrospectivă) sau realizarea legăturii cu ceea ce reprezintă contextul anterior. În plus, dacă la nivel propozițional disjuncția se realizează prin teme-„datum", atunci la nivel superfrastic aceasta este redată prin teme-„novum",

Prin obiectivele sale de bază – reliefarea subiectului acțiunii și evidențierea temei discursului – acest tip de discontinuitate se apropie de ceea ce W.Dressler numește „marcă facultativă a începutului de text" [6, p.112]: „*Moș Scridonaș.... Nu, nu s-a grăbit să se ducă la Soviet. S-a întors acasă, și-a adus aminte că dovada cu pricina a dosit-o în fundul căciulii, a scos-o de acolo, a desfăcut-o o dată, a împăturit-o la loc și a pus-o în buzunar. Timp este s-o citească alții, nu? în glas, în glas, Rarița trebuie să facă trebușoara asta !.. Și-a aruncat ochii în ocolul oilor – ce fac?*" (Vasilache, p.67). Așezarea subiectului în poziție marginală chiar în prima propoziție a microtextului (cu fragmentul citat începe capitolul al VII-lea din nuvela „Surîsul lui Vișnu")

* Pentru unii cercetători există o diferență între topic și temă: „Topicul aparține structurii centrale a enunțului, fiind un component integrat sintactic și nereliefat stilistic, în timp ce temă dublează topicul, fiind așezată într-o poziție sintactică exterioară, prantetică, marcată emfatic" [5, p. 544].

anunţă din start macrotema secvenţei („Moş Scridonaş"), la care se revine în fiecare dintre propoziţiile ulterioare şi care este detaliată şi completată odată cu fiecare enunţ emis. O asemenea extrapoziţie are şi rol de organizare a textului, deci funcţie structural-organizatorică. Ea conturează linia tematică care se va respecta pe parcursul întregului capitol, strategie, în fond, diferită de cea adoptată de scriitor în restul nuvelei.

Comunicării orale, prin definiţie, îi este specifică abaterea de la linia tematică generală, diferitele intersectări ale firelor tematice, precum şi introducerea unor noi teme sau hiperteme, dezvoltarea acestora, iar apoi revenirea la macrotema iniţială, care este pusă, de fiecare dată, în relaţie cu o nouă informaţie. La nivel superfrastic, oralităţii îi este proprie aducerea spontană în actualitate a unor subiecte-temă şi de aici caracterul, oarecum, incoerent al comunicării pe cale orală. A se vedea, de exemplu, organizarea unităţilor narative în capitolul I al nuvelei menţionate *supra*, în care temele „zvonul neverosimil", „lumea", „Paticu şi Nariţa", „Tasioara" etc. sunt expuse, apoi se renunţă la ele, după care sunt reluate şi dezvoltate din nou (Vasilache, p.3-12). La nivel textual, pentru a menţine coerenţa expunerii, autorii (atunci când stilizează oralitatea redând discontinuitatea acestui tip de comunicare prin intersectarea şi întreruperea liniilor tematice) recurg nu numai la enunţarea repetată a macrotemelor, dar şi la repetarea sau reluarea unor structuri sintactice-cheie, punctând astfel firul epic al naraţiunii. În asemenea condiţii, enunţurile care servesc drept repere în evoluţia subiectului şi sunt construite cu aceeaşi topică, reprezintă propoziţiile iniţiale* ale microtextelor şi pot forma o adevărată reţea de realizare a coeziunii, înlănţuindu-se după principiul legăturii paralele. *Cf*: „*D-apoi cu smîntînitul oalelor, ce calamandros făceam!* "; „*D-apoi cu moş Chiorpec ciubotarul, megieşul nostru, ce necaz aveam!*" (Creangă, p.179). Astfel de structuri capătă la nivel superfrastic funcţie structural-organizatorică sau funcţie de organizare textuală, permiţând dezvoltarea liniei narative şi pe verticală.

Se ştie că „regula unui text bine scris e de a crea impresia oralităţii, adaptând-o însă la alte condiţii de comunicare, prin decontextualizare (absenţa mimicii, a intonaţiei, a corecţiei imediate) – şi recontextualizare: e deci sugerare, şi nu simplă înregistrare, reproducere fidelă" [8]. La nivel de microtext, procedeele la care se recurge pentru substituirea unor structuri caracteristice oralului pot antrena şi funcţiile pe care le deţine poziţia iniţială sau cea „pre-iniţială" într-o propoziţie, locul pe care îl ocupă o propoziţie în cadrul unui lanţ de macrostructuri, relaţiile care se stabilesc între propoziţiile care se constituie în astfel de unităţi. Ordinea cuvintelor, segmentată după principiul analizei actualizate, poate să compenseze în textul scris mijloacele de organizare specifice comunicării orale, iar o reuşită manevrare a progresiei tematice poate să permită punctarea unei linii tematice, păstrându-i textului trăsăturile oralităţii.

Referinţe:

1. Фридман Л.Г. Прагматические проблемы лингвистики текста. - Ростов-на-Дону: Изд-во РГУ, 1984.
2. Солганик Г.Я. Синтаксическая стилистика. - Москва: Высшая школа, 1973.
3. Adam J.-M. Les textes: types et prototypes. - Paris: Nathan, 1997.
4. Firbas J. On defining the theme in functional sentence analysis // Travaux linguistiques de Prague. Vol.I. - Prague, 1964, p.267-280.
5. Bidu-Vrânceanu A., Călăraşu C., Ionescu-Ruxăndoiu L. ş.a. Dicţionar de ştiinţe ale limbii. - Bucureşti: Nemira, 2001.
6. Дресслер В. Синтаксис текста // Новое в зарубежной лингвистике. Вып.8. - Москва: Наука, 1978, с.111-137.
7. Волокитина А.М. Актуальное членение предложения и абзаца // Лингвистика текста. - Куйбышев: КГУ, 1976, с.32-42.
8. Zafiu R. Diversitate stilistică în româna actuală. - Bucureşti, 2003 // www.unibuc.ro/eBooks/filologie/Zafiu/29.htm [Accesat la 20.03.2006].

Surse folosite pentru exemplificări

1. Creangă = Creangă I. Amintiri din copilărie // Creangă I. Povestiri, amintiri, povestiri. - Bucureşti: Minerva, 1978.
2. Preda = Preda M. Moromeţii. - Oradea: Cartex Serv, 2004.
3. Stancu = Stancu Z. Şatra. - Chişinău: Universitas, 1992.
4. Vasilache = Vasilache V. Surîsul lui Vişnu. - Chişinău: EUS, 1993.

Prezentat la 01.10.2007

* În lingvistica textului s-a emis ideea că o unitate superfrastică este constituită din două părţi: prima parte – *propoziţia introductivă* sau *iniţială* – conţine informaţia de bază a fragmentului, iar partea a doua (celelalte propoziţii ale unităţii) cuprinde comentariul acestei informaţii [7, p.35], de aici denumirea de *propoziţii-comentariu*. Secvenţa de text poate avea şi o a treia parte – *propoziţia-concluzie* sau *propoziţia de încheiere*, care ar conţine generalizări ce reies din structura informaţională a secvenţei.

VALORILE ZÂMBETULUI ŞI ALE RÂSULUI ÎN CONSTITUIREA REPLICILOR DE REFUZ ŞI ACCEPTARE

Ina GAŞCIUC

Catedra Limba Română, Lingvistică Generală şi Romanică

The smile and laughter. Many philosophers and scientists have tried to understand the essence of laughter and smile. Ch. Darwin said that laughter seems firstly to be an expression of plain pleasure and happiness. Referring to the inherited character of the smile Ch. Darwin brings to discussion the case of Laura Bridgman who due to her blindness and deafness could not take any facial expression through imitation. Although when she got a letter from a beloved friend and was told about its contents through gestures she laughed and clapped her hands and her cheeks blushed. Reasons why the man laughs are various but then the mechanism of laughter is always the same. The smile accompanies communication especially when there is an agreement with the speaker thus accepting his assertion and becoming his accomplice in a common situation. Life experience makes the man used to making a difference between various meanings of the speaker's smile. Therefore a smile can be treated differently such as *initiative, dream, politeness, support, compliance*, and, at the same time, *boredom, irony, obedience, trouble, shame, decency* etc. The smile can become artificial as well in order not to seem hypocritical, but to stimulate the speaker even to a contemptible extent. Laughter usually accompanies the replies of acceptance and refusal in order to convey some conclusiveness. It is used in a refusal as to suggest the speaker a negative attitude towards what he says.

Zâmbetul... El nu costă nimic, dar oferă multe. El îi îmbogățeşte pe cei care îl primesc, fără a-i sărăci pe cei ce îl dăruie. El durează o clipă, dar ne rămâne în memorie pentru totdeauna. El e muza celor obosiți, lumina zilei pentru cei descurajați, rază de soare pentru cei nenorociți, dar şi antidot creat de natură împotriva necazurilor. Nu poate fi cumpărat, nici cerut sau furat, pentru că nu costă nimic, până nu este oferit.

Zâmbetul însoțeşte comunicarea, mai ales când se aderă la părerea interlocutorului, acceptând în acest sens afirmația lui şi devenind complice la situația comună. Când apare zâmbetul în viața noastră? Răspunsul e simplu: chiar în copilărie. Caracterizând procesul de apariție a zâmbetului la sugari, P.Morand de Jouffrez afirmă că acesta „la început e spontan şi reflex. Şi bebeluşii orbi surâd.

Fig.1

Nou-născutul zâmbeşte în somn. Surâsul „relațional" apare spre sfârşitul primei luni" [1, p.19].

Zâmbetul constituie primul organizator al vieții psihice, „el este declanşat de voci, de figuri, de mângâieri" [1, p.19]. La început nu este selectiv: bebeluşul zâmbeşte oricui îi vorbeşte drăguț (vezi fig.1). În schimb, mai târziu, în perioada „angoasei lunii a opta", bebeluşul surâde numai figurilor cunoscute şi, în special, mamei sale. Bebeluşii surâd mai mult, când se răspunde surâsului lor şi când sunt luați în brațe, mângâiați, li se vorbeşte sau li se zâmbeşte. Surâsul este aşadar, până la 10 luni, unul din principalele semne ale satisfacției.

Conform unor definiții, zâmbetul este „o expresie facială în care ochii luminoşi şi colțurile gurii se îndoaie fin sus şi care exprimă în special amuzament, plăcere, aprobare şi uneori bătaie de joc (traducerea ne aparține)" [2, p.124] sau „schițare uşoară a buzelor, a ochilor, a feței, ca expresie a unei bucurii sau a unei satisfacții" [3, p.1037]. Experiența de viață îl obişnuieşte pe om să facă deosebire între variatele semnificații pe care le are zâmbetul interlocutorului. În acest fel, un zâmbet poate comporta diverse interpretări, precum *inițiativă, visare, politețe, susținere, complicitate*, dar şi *plictiseală, ironie, supunere, necaz, ruşine, modestie* ş.a. Exemplele de mai jos vin să susțină această afirmație:

(1) „– Ia, dacă erai tu vreun campion sau mai ştiu eu ce acolo, crezi că Nina fugea de lângă tine? Nici alungată nu s-ar fi dus.

– *O fi*, ***zâmbi Kostea***." (Gh. Gheorghiu, 194)

(2) „**Alexandra**: Elizo, vrei, drăguță, să duci ceştile astea?

Eliza (ia ceştile ***zâmbind***, pricepe că e vorba de un secret): Cu plăcere." (L. Demetrius, 209)

(3) „**Moş Ion**: Vasiluță, şezi şi tu acolo pe un scaun... Ce tot stai în ungherul cela...

Vasiluța (***zâmbind amar***): Cât stau, îmi pare că o să vină, dar când mă aşez, mi se întunecă în fața ochilor. (*Nu se aşază*)." (I. Druță, 37)

Primul caz se referă la replica de acceptare, rostită pe un ton absent într-o împrejurare în care se acceptă orice, pentru că durerea sufletească e copleşitoare din cauza trădării iubitei. Al doilea exemplu prezintă un răspuns afirmativ la spusele stăpânei. Slujnica trebuie să părăsească încăperea, altfel secretul nu se va descoperi. Complice la aceasta, ea abandonează atmosfera misterioasă.

Zâmbetul poate deveni şi artificial, nu atât cu scopul de a părea ipocrit, cât pentru a-l stimula, chiar dacă într-o măsură neînsemnată, pe interlocutor. Melancolică şi în aşteptarea iubitului, Vasiluța transmite tatălui său mesajul că nu e pierdut totul, ci se întrevede o mică speranță – o rază de lumină – că totuşi iubitul va reveni.

Scriitorii utilizează şi lexemul **rânjet** ce poartă o conotație depreciativă, pentru a caracteriza personajele negative prin vorbirea lor:

„ – Atunci, merită să ne mai amânăm plecarea cu o zi. Gherasime, ai grijă ce faci!

– *Fii pe pace, dle!* ***Răspunse cârmaciul, rânjind****. O să lucrăm cu mănuşi.*" (R.Tudoran, T. P. S., 493).

Trăsăturile zâmbetului la nivel nonverbal:

- ✓ zâmbet abia schițat, forțat, aproape nesincer (vezi fig.2);
- ✓ sprijinirea capului în mâini denotă concentrare maximă asupra subiectului discutat (vezi fig.3);
- ✓ zâmbetul însoțit de privire ageră exprimă o stare de beatitudine, satisfacție, complicitate (vezi fig.4);
- ✓ zâmbetul pe fața ascunsă după mâini sau coate denotă ruşine, timiditate față de interlocutor (vezi fig.5);
- ✓ degetul mare în gură în timpul zâmbirii – stare de visare, anticipare, aşteptare (vezi fig.6);
- ✓ atingerea feței zâmbitoare cu mâinile trădează o personalitate optimistă, visătoare (vezi fig.7);
- ✓ mâna pe gât şi capul înclinat – o persoană care cochetează (vezi fig.8);
- ✓ zâmbet politicos, totodată regretabil (astfel zâmbeşte un pacient când dentistul îi spune că acesta are nevoie de o proteză dentară foarte costisitoare). Acest tip de zâmbet îl recunoaştem, de obicei, pe fața lui Bill Clinton (vezi fig.9, 10).

Fig.2 Fig.3 Fig.4 Fig.5 Fig.6

Fig.7 Fig.8 Fig.9 Fig.10

Dacă rugăm o persoană să zâmbească (chiar şi artificial) şi să păstreze aceeaşi expresie facială, însoțind-o cu sunetele specifice: hi-hi-hi, creăm un râs forțat, arbitrar. Constatăm că de la zâmbet până la râs e doar un pas, zâmbetul fiind o parte constitutivă a râsului.

Râsul este propriu doar oamenilor şi, dacă ar fi să-l credem pe Darwin, părintele teoriei evoluționiste a speciilor, omul a râs întotdeauna. Chiar în timpurile preistorice, omul a râs pentru a confirma absența pericolului sau pentru a-şi descuraja adversarul dispus să atace.

T.Slama-Cazacu consideră că „râsul – mai ales acel în cor – este un mijloc prin care se manifestă adesea acordul dintre partenerii dialogului şi sudează, de obicei, colectivul" [4, p.139].

Un alt aspect îl constituie definirea râsului din punct de vedere biologic.

M.Cociu afirmă că „râsul constă dintr-o serie de mici expirații sacadate produse de mişcări impulsive de inspirație şi expirație efectuate de muşchiul diafragmei, aproape totdeauna însoțite de vocalizare. Mecanismul râsului implică zone ale creierului subcortical, mai precis, ale rinencefalului, diencefalului şi hipotalamusului.

Expulzarea se face cu gura deschisă, fără emiterea vreunei consoane, care ar determina închiderea gurii" [5, p.48]. Aşadar, „nu există ființă umană, în afara unor cazuri patologice, care să nu râdă" [6, p.3].

Potrivit definiției propuse de dicționarul american Merriam–Webster, râsul este „exprimarea emoției (veselia, mulțumirea sau bătaia de joc) prin sunete vocalice izbitoare sau explozive" (traducerea ne aparține) [2, p.254]. O altă definiție precizează că „râsul este manifestarea bucuriei, a satisfacției printr-o mişcare caracteristică a feței şi a gurii, însoțită de sunete specifice, nearticulate" [3, p.808].

Râsul deseori însoțeşte replica de acceptare pentru a-i conferi concludență. El poate fi semn al diferitelor sentimente, precum: *disponibilitate, cochetare, bunătate, ironie, satisfacție, entuziasm, veselie, dorință, învoială* ş.a:

(1) „ – Unii îmi spun Ciupitul şi eu chiar mă supăr, zise băiatul.
– Bine, Ciupitule, eu n-am să te poreclesc, ***râde ea*** şi încearcă să-l pişte de obraz." (N.Popa, 369)

(2) „ – Nu vă supărați, dna dansează? Şi s-a uitat spre Didina.
– *Cu plăcere**, a râs ibovnica**.*" (Z.Stancu, 201)

(3) „**Coşcodan:** Tot aci ai fost, mojicule?... Ieşi afară!
Barză: *Hi, hi, hi!* (Iese)" (V.Alecsandri, 555)

Exemplele de mai sus probează valorile cele mai subite ale râsului şi interpretarea lor va deveni un meşteşug doar pentru observatorii versați. Aşadar, în exemplul (1) eroina stanciană adoptă o poziție prietenească față de tânărul căruia nu-i face plăcere să i se zică prin porecle. Fata, în glumă, desigur, încearcă să diminueze starea tensionată în care se află flăcăul, şi-l atrage de partea sa. Ea face uz de râs, totodată încearcă să-l pişte de obraz, gest utilizat pentru a-l bulversa, a-l face să se simtă un copil răsfățat.

Râsul poate fi şi semn al cochetării, fiind utilizat, în special de femei, când li se fac avansuri din partea bărbaților. În exemplul (2) Didina recurge la zâmbet pentru a-i atrage atenția celui care o invită la dans, arătându-i în acelaşi timp că e dispusă să fie receptivă la măgulire. Râsul uneori e folosit când receptorul nu ia în serios cuvintele emițătorului şi ironizează pe seama împrejurării respective. În cazul dat se recurge doar la emiterea sunetului specific râsului, şi anume: hi-hi-hi! fără a rosti cuvinte.

Râsul poate însoți şi replica de refuz. Folosit în atare caz, el are menirea de a sugera interlocutorului atitudinea negativă față de spusele lui:

„**Andrei**: Ioana, ascultă-mă...ascultă-mă...îți voi explica totul...
Ioana: *Să-mi explici*? (***râde isteric***). *Mi-ai explicat o seară întreagă şi-mi ajunge...*" (C.Petrescu, S.T., 180)

Caracteristicile râsului la nivel nonverbal:

- râs amestecat cu o strâmbătură trădează o fire jucăuşă, glumeață (vezi fig.11);
- ochii închişi şi gura deschisă larg e specifică oamenilor sinceri, optimişti (vezi fig.12);
- râsul cu dinții încleştați aparține unei persoane supărate, intimidate, care-şi ascunde adevăratele sentimente (vezi fig.13);
- râsul pe o jumătate de gură e specific persoanelor nesigure, modeste (vezi fig.14);
- înclinarea capului în spate şi apucarea lui cu mâna dau de gol persoane care nu se încred în cuvintele interlocutorului sau îşi bat joc de ele (vezi fig.15)

Fig.11

Fig.12

Fig.13

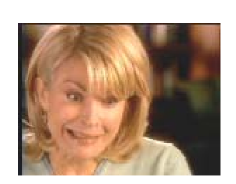

Fig.14

Fig.15

Râsul e cel mai bun medicament. La această concluzie a ajuns un medic indian, conducător al ***„Clubului de Râs***". În acest club se organizează şedințe în fiecare dimineață pentru a face „cure" de râs. Oameni din toate părțile lumii vin aici. În ce constă o astfel de şedință? Exercițiile încep cu un râs artificial, impus auditoriului. Mai apoi vizitatorii, stabilind contactul vizual între ei, râd de râsul celuilalt şi invers. Din artificial

râsul devine natural. Adepţii acestui club sunt de părere că 15-20 minute de râs îl încarcă pe om cu energie pentru toată ziua. De asemenea, s-a demonstrat ştiinţific că râsul ne ajută să trecem peste efectele negative ale stresului, totodată el asanează acţiunea sistemului imun.

Să râzi nu este numai firesc, ci e şi un semn de sănătate. „Dar când râzi nu pui mâna la gură, ne sfătuieşte A.Marinescu – nici dacă ai izbucnit într-un râs nestăpânit. Nu mai vorbesc de impresia proastă pe care o faci, când râzi în hohote, zgomotos, lovindu-te peste coapse sau împingându-ţi vecinul în coaste" [7, p.41]. Ca orice manifestare comportamentală, râsul îşi găseşte expresia ideală în moderaţie. Orice om este mai simpatic când surâde. E un secret pe care îl deţin prea puţini.

Râsul face minuni. El însă nu trebuie mereu etalat, pentru că astfel poate deveni rictus sau, mai grav, rânjet.

Tehnologia este astăzi o parte indispensabilă vieţii noastre cotidiene. Pentru a soluţiona anumite probleme de comunicare, în Boston a fost creat un robot, numit **Kissman**. Acest robot poate exprima diverse emoţii, precum *tristeţe* (vezi fig.16), *mirare* (vezi fig.17), *ironie* (vezi fig.18) ş.a.

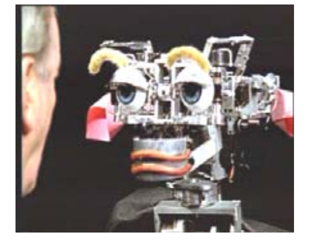

Fig.16

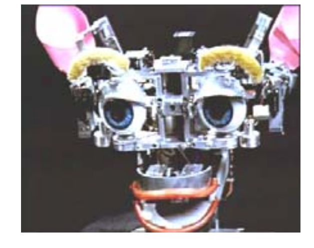

Fig.17

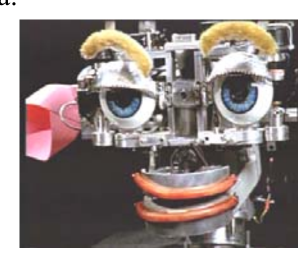

Fig.18

Oamenii şi-au creat un nou tip de comunicare pe baza tehnologiei, şi anume prin Internet. Mesajele devin scurte şi neoficiale. Partenerii de discuţie în acest caz pot să nu se înţeleagă. Cauza e că aceştia sunt lipsiţi de contact vizual, proces când faţa exprimă mai multe decât pot cuvintele. Pentru a rezolva această situaţie, vizitatorii chat-ului, email-urilor îşi trimit anumite semne sau chiar imagini, special create, prin care îşi exprimă emoţiile. Prezentăm doar câteva: :─) faţă zâmbitoare, :] exprimă fericire, :─(faţă tristă, :─((chiar trist, :─< foarte trist, >:─(supărat, >─S nu ştiu ce să spun. Uneori îşi trimit feţe care exprimă diverse sentimente: ☺, □, □ etc.

Zâmbetul şi, mai ales, râsul apropie oamenii, căci e imposibil să păstrăm distanţa şi să ţinem mereu cont de diferenţele sociale, politice, etice sau morale.

Referinţe:

1. Morand de Jouffrey P. Psihologia copilului / Trad.de M.Larionescu. - Bucureşti, 2004.
2. Merriam-Webster 11th Collegiate Dictionary. - Sprinfield, Massachusets, U.S.A., 2004.
3. Dicţionar Enciclopedic Ilustrat. Ediţia a V-a, revizuită şi actualizată. ─ Chişinău, 2004.
4. Slama-Cazacu T. Dialogul la copii. - Bucureşti, 1961.
5. Cociu M. Râsul. Comportament exclusiv cultural? // Psihologia. - Bucureşti. - 2001. - Nr.5.
6. Cociu M. Etologia râsului // Psihologia. - Bucureşti. - 2002. - Nr.2.
7. Marinescu A. Codul bunelor maniere astăzi. Ed. revăzută şi adăugită. - Bucureşti, 1999.

Surse:

1. Alecsandri V. Opere. V. - Chişinău, 1992.
2. Demetrius L. Trei generaţii în Dramaturgia română contemporană. - Bucureşti, 1967.
3. Druţă I. Scrieri. Vol.IV. - Chişinău, 1990.
4. Gheorghiu Gh. Căpitanii Fulgerului. - Chişinău, 1971.
5. Popa N. Cubul de zahăr (roman). - Chişinău, 2005.
6. Stancu Z. Desculţ. - Bucureşti, 1979.
7. Tudoran R. Toate pânzele sus! - Bucureşti, 2001.

Prezentat la 25.07.2007

STUDIA UNIVERSITATIS

Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.10

STRUCTURI COMPARATIVE METAFORICE CU ELEMENTUL „CA”

Stella HÎRBU

Academia de Studii Economice din Moldova

Figurative comparative structures with the element „as” are studied in the article in the frame of comparative linguistics under ethno-linguistic aspect on the basis of the material extracted from Russian, Romanian, and German languages.

Expresia metaforică presupune diluarea vorbirii curente, cu îmbinări de cuvinte bazate pe o percepere specifică a realității, care este destul de bogată în imagini.

Cu cât mai plastică şi mai expresivă este vorbirea, cu atât mai puternic îl va impresiona ea pe cel căruia îi este adresată.

Sunt cunoscute multiple şi variate mijloace de înfrumusețare a stilului. Cea mai expresivă dintre toate, şi în acelaşi timp şi cea mai „periculoasă” ca figură de stil, ce împrumută vorbirii toată strălucirea şi plasticitatea, este expresia metaforică. Ea caracterizează o persoană, un fenomen sau un obiect, deşi, la prima vedere, ea pare lipsită de tangență cu ele.

În astfel de cazuri, vom confrunta aceste fenomene sau obiecte, atribuindu-le anumite expresii, de ex.: *El este prost, încăpățînat ca un măgar,* sau plasăm comparația pe poziția obiectului comparat, de ex.: *E un măgar*! Aşadar, vom deosebi comparația metaforică, ce are loc între fenomene sau obiecte confruntate cu ajutorul elementului de comparație *...ca...,* şi imaginea-simbol sau metafora propriu-zisă, ce se potriveşte pentru aceste fenomene. *“Metafora este o asemănare prescurtată. ...Fac o comparație când spun despre un om, că s-a purtat ca un leu; e metafora când zic despre un om: “E un leu”* [4, p.358].

În operele clasice ale lui Quintilian („Arta oratorică”) întâlnim multiple reflecții privind acest trop: *comparația este ”O minunată descoperire pentru luminarea ideilor…. Unele servind pentru dovedire, se pun printre argumente; altele urmăresc să redea viu imaginea lucrurilor…”;* comparația *„…împodobeşte stilul şi îl face sublim, înflorit, plăcut, admirabil”* [4, p.330].

Printre definițiile contemporane ale comparației poate fi reținută următoarea: comparația este un trop care se bazează pe confruntarea a două obiecte sau fenomene, ce dispun de o trăsătură comună, exprimând un raport de asemănare între ele având un efect reciproc, ex.: *„Atât de fragedă te-asemeni / Cu floarea albă de cireş”* (M.Eminescu); comparația reprezintă unul dintre procedeele prin intermediul căruia vom cunoaşte un obiect, în caz că definiția noțiunii nu este posibilă sau solicitată. Precizăm că, în calitate de bază pentru comparare, urmează a fi alese doar trăsăturile esențiale ale obiectelor comparate. *„Când este vorba de comparații, trebuie să ne păzim…ca termenul de comparație să nu fie obscur sau necunoscut. Căci termenul ales pentru ilustrarea ideii trebuie să fie mai limpede decât ceea ce vrem să ilustrăm”* [4, p.330].

Predestinarea comparației constă în faptul că ea reprezintă metafora „desfăşurată”, şi tocmai de aceea, confruntând diverse obiecte, vom avea posibilitatea să înțelegem mai bine şi mai profund natura lor. În plus, mai apare posibilitatea să determinăm proprietățile comune şi trăsăturile esențiale ale acestor obiecte.

Comparația este mult mai simplă şi mult mai explicit exprimă şi caracterizează ea o imagine decât metafora. În conştiința omului, comparația reprezintă cel mai străvechi proces de reflectare a relațiilor obiective de asemănare dintre obiecte şi fenomene.

Pentru a pune în evidență trăsăturile obiectului comparat, care sunt mai puțin exteriorizate, se face confruntarea cu un termen pentru care aceste trăsături sunt tipice, mai pronunțate: *a fi gras ca un pepene* (harbuz), înseamnă *a fi peste măsură de gras.* Aici comparația se realizează după semne exterioare: omul gras este comparat cu un fruct mare şi sferic. Trăsăturile caracteristice ale denotatului ne permit să dezvăluim natura obiectului comparat. De exemplu, în structura comparativă – *a fi iute ca prâsnelul* – omul este comparat cu un obiect neînsuflețit, şi anume cu o jucărie mică în formă de con cu vârf ascuțit, care, fiind răsucită bine şi lăsată să cadă pe o suprafață plană, îşi continuă mişcarea de rotație, păstrându-şi astfel echilibrul. I se mai zice titirez sau sfârlează. Aici comparația se efectuează, la fel, după semne exterioare: persoana care se aseamănă cu această jucărie este considerată ca foarte vioaie, iute şi harnică, ex.: *„Moşneagul, iute ca un prâsnel, aşterne țolul”.* (I.Creangă, *Punguța cu doi bani*)

Limba este bogată în astfel de structuri comparative. Ele servesc drept procedee de stil, necesare pentru caracterizarea mai pitorească a diferitelor obiecte şi fenomene din lumea ambiantă.

Un criteriu major privind utilitatea structurilor comparative este uzualitatea lor în limba naturală. Ele se folosesc constant, sunt bine cunoscute de purtătorii limbii respective, au devenit un bun național şi deseori sunt fixate în dicționare. Structurile comparative metaforice creează un sistem de imagini-simbol sau etaloane,

specifice comunităţii lingvoculturale date: „Эталон – это характерологически образная подмена свойств человека или предмета какой-либо реалией" [5, p.242].

Etalonul reprezintă unitatea imaginară pentru „măsurarea" trăsăturilor caracteristice ale omului sau faptelor sale. Când în comunicarea curentă, pentru a caracteriza o persoană sau pentru a evidenţia o trăsătură anumită a ei, utilizăm structura comparativă *a fi viclean ca o vulpe*, este puţin probabil că în faţa ochilor noştri apare mamiferul sălbatic carnivor, cu blana roşcată şi cu coada lungă şi stufoasă. *Ca o vulpe* este formula stereotipă, şablon la care apelăm, când nu ne ajung cuvinte pentru a descrie viclenia, hâtria şi şiretenia celui despre care este vorba. Astfel de construcţii comparative metaforice sunt foarte populare. Ele extind limitele posibilităţilor de exprimare, prin mijloace plastice, făcând vorbirea noastră mai expresivă şi, în acelaşi timp, destul de originală.

Comparaţiile metaforice reprezintă, după semnificaţie, structuri profund naţionale, deoarece la bază stă un sistem de valori moral-spirituale şi etnice, care sunt produse de către conştiinţa colectivă în cadrul dezvoltării sociale. În acelaşi timp, putem constata că deseori comparaţia metaforică, după natura ei, este şi internaţională. Apartenenţa comparaţiei metaforice de domeniul gândirii a predeterminat existenţa în diverse sisteme lingvistice a unora şi aceloraşi imagini conotative, pentru redarea informaţiei ce ţine de caracterizarea unei persoane sau a unui fenomen. Astfel, traducerea structurii comparative ***a fi viclean ca o vulpe*** din limba română în mai multe limbi europene nu prezintă dificultăţi, căci purtătorii acestor limbi au o concepere imaginar-asociativă similară, atribuită la viclenie, hâtrie:

engleza: *„as false as old fox";*
germana: *„schlau wie ein Fux";*
rusa: *„хитрый как лиса";*
romāna: *„viclean ca o vulpe".*

Aici aprecierea negativă se redă prin compararea omului viclean cu o vulpe. În majoritatea tradiţiilor populare, în diverse etnoculturi, *vulpea* simbolizează „viclenia plină de ură". Construcţiile comparative date au şi izvoare mito-poetice, fiindcă *vulpea*, conform viziunii antice, era considerată drept vrăjitoare cu proprietatea de a dispărea şi deveni invizibilă [2, p.143].

Cuvintele abstracte (exprimarea atenţiei, recunoştinţei, răbdării etc.) cu un caracter vag sau confuz, nu sunt apte a provoca o imagine vie. Cu cât mai concret este obiectul comparării, cu atât mai pitoreşti sunt imaginile.

Imaginile scriitoriceşti nu se deosibesc, în fond, de cele utilizate în popor. În operele de artă se atestă frecvent comparaţii metaforice autoriceşti, care par uneori destul de subiective. Ele deseori se axează pe imagini care nu au semnificaţie fixă în conştiinţa vorbitorilor de limbă, dar sunt orientate spre sisteme de valori naţionale, care asigură în cadrul unui text poetic perceperea lor pozitivă sau negativă. Comparaţiile metaforice agită imaginaţia cititorilor acolo unde un cuvânt denotativ, obişnuit nu ar fi destul de expresiv şi destul de plastic pentru a trezi o imagine vie. Iată de ce structurile comparative metaforice sunt nu numai procedee de înfrumuseţare a vorbirii, dar şi de expresivitate, plasticitate etc. Acestea axează atenţia interlocutorului spre detaliu, care se dezvăluie în totalitate abia după ce autorul a realizat informaţia. Cu cât mai originală şi neobişnuită este comparaţia metaforică, cu atât mai puternic agită ea imaginaţia cititorului sau ascultătorului. ***"Pe un deal răsare luna ca o vatră de jăratic … "*** comparaţia metaforică dată aparţine lui Mihai Eminescu. În opera sa "Călin", marele scriitor compară *luna* cu *vatra de jăratic,* probabil după anumite semne exterioare: *luna* este plină, dar ea abia răsare şi rămâne vizibil numai semidiscul acestui astru. Pornind de la faptul că *vatra* reprezintă o parte plană din interiorul cuptorului care susţine bolta, şi **unde se face focul,** putem conchide că *luna* este de culoare roşie, incandescentă ca fierul topit, dar calificativul *roşu* este denotativ, obişnuit şi plat pentru a provoca o imagine vie. Tocmai de aceea şi este confruntată *luna* cu un obiect de uz casnic, indispensabil în orice casă ţărănească asociindu-se cu focul, căldura şi, în general, cu viaţa. În comparaţia metaforică dată sunt confruntate diverse noţiuni după natura lor, şi anume datorită acestui fapt structura comparativă *luna, ca o vatră de jăratic* devine atât de previzibilă, impresionantă şi originală, „Căci fiecare comparaţie, cu cât e căutată mai de departe, cu atât aduce o notă de nou şi neaşteptat" [4, p.330].

În concluzie, subliniem că structurile comparative metaforice reprezintă un produs al muncii cognitive a omului, mijloc de cunoaştere empirică a mediului ambiant şi de apreciere a lui prin imagini-simbol.

Bibliografie:

1. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание / Пер. с англ. - Москва: Русские словари, 1996.
2. Маковский М.М.Язык – миф-культура. Символы жизни и жизни символов. - Москва, 1996.
3. Popa C. Teoria cunoaşterii; perspectivă semiotico-praxiologică asupra actului cunoaşterii. - Bucureşti: Editura ştiinţifică, 1972.
4. Quintilianus M. Fabius. Arta oratorică / Trad. de M.Hetco. - Bucureşti: Minerva, Biblioteca pentru toţi, 1974.
5. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. - Москва, 1996.

Prezentat la 09.07.2007

STUDIA UNIVERSITATIS

Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.10

OPINII CONTRADICTORII REFERITOARE LA PREDICATUL VERBAL COMPUS

Elena ZGÂRCIBABĂ

Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu", Cahul

Le problème du prédicat verbal composé dans la langue roumaine est considéré assez complexe, et par sa complexité, il reste encore ouvert aux débats. Ce fait est dû à sa structure spécifique de reconstitution, en comparaison avec les autres langues romanes, son existence dans la langue roumaine étant mise sur le signe de l'incertitude.

Problema predicatului verbal compus în limba română este văzută drept una spinoasă şi, prin complexitatea ei, rămâne în continuare deschisă. Argumentele invocate în sprijinul existenței acestui tip de predicat în sintaxa tradițională a limbii române sunt considerate de oponenți puțin convingătoare, statutul său gramatical nefiind definit până la capăt, fapt care lasă loc pentru rediscutarea unor aspecte.

Considerăm a porni descrierea predicatului verbal compus începând cu definiția acestuia semnalată pe paginile literaturii de specialitate. Cercetătorii care acceptă acest tip de predicat adoptă opinia conform căreia un predicat verbal compus este constituit din două verbe în formula V_1+V_2, formulă introdusă în circuitul lingvistic de către prof. Anatol Ciobanu în studiile referitoare la problema în cauză [1, p.60 etc.], unde V_1 este verbul semiauxiliar de aspect sau modal, iar V_2 este verbul de bază al sintagmei la infinitiv, conjunctiv (mai rar la supin şi participiu) sau o locuțiune verbală/expresie frazeologică [2, p.43; 3, p.20; 4, p.97; 5, p.260; 6, p.96 etc.].

C.Dumitriu formulează definiția PVC în felul următor: „prin predicat verbal compus înțelegem o varietate a predicatului verbal ce conține, în mod excepțional, două verbe noționale, unul *semiauxiliar* şi altele de bază, datorită faptului că verbul de bază este la o formă flexionară nepersonală, dar primeşte persoana şi celelalte categorii gramaticale ale predicativității de la verbul semiauxiliar, care se află la o formă flexionară personală" [7, p.422].

În principiu, toate definițiile se cantonează în perimetrul următorului conținut: PVC este un grup cu sens unitar, la care participă inegal cele două elemente. Semantic, rolul principal revine formei nominale sau conjunctivului (sinonim cu infinitivul); gramatical, rolul principal revine verbului semiauxiliar care poartă semnele predicativității.

Dintre caracteristicile ce-i oferă statut de funcție sintactică unitară grupului menționat sunt amintite pe paginile literaturii de specialitate următoarele:

1) ambele verbe se referă la unul şi acelaşi subiect gramatical;

2) nu se acceptă separarea celor două verbe prin jonctive subordonatoare;

3) ambele verbe constituie un tot semanico-funcțional, redând o singură acțiune, o singură valoare temporală şi modală;

4) verbul de bază redă conținutul propriu-zis, iar semiauxiliarul imprimă acțiunii diferite nuanțe de modalitate sau de aspect şi marchează indicii formal-gramaticali ai grupului;

5) ambele verbe constituie o unitate sintactică indestructibilă şi nu una morfologizată [4, p.97; 5, p.261; 8, p.66-73; 9, p.80-81; 10, p.291 etc.].

Conceptul de PVC a apărut în literatura românească de specialitate începând cu a doua jumătate a secolului al XX-lea în lucrări care tratau natura semantico-sintactică a verbelor semiauxiliare. Ne propunem, pe cât e posibil, să realizăm o incursiune de ordin cronologic în abordarea şi interpretarea conceptului de predicat verbal compus în literatura de specialitate românească.

În primul rând, amintim opinia lui Iorgu Iordan care semnalează problema *predicatului verbal compus* în mai multe lucrări pentru a canaliza atenția la două categorii de verbe, care, în anumite condiții sintactice, sunt întrebuințate pe lângă alte verbe la infinitiv sau participiu pentru a da sensului acestora o nuanță modală sau una de aspect [11, p.563] ca să argumenteze în altă lucrare că „din punct de vedere funcțional, ambele verbe ale sintagmei formează o unitate pe aceeaşi poziție sintactică, deoarece cocurența lor nu este o selecție liberă, ci aparține sistemului lexical; verbul la modul conjunctiv, infinitiv etc. este modalizat din punctul de vedere al funcției sintactice de semiauxiliarul care-l precedă, adică predicatul este la modul, timpul, persoana, numărul cu care este marcat semiauxiliarul" [12, p.593].

Urmând în ordine cronologică abordarea acestui subiect, trebuie să luăm în discuţie studiul amplu asupra semiauxiliarelor de mod al V.Guţu (1956) în care pledează pentru recunoaşterea predicatului verbal compus [9, p.81; 13, p.183]. În acelaşi an (1956), apare studiul monografic al lui Gh. Nedioglu care soluţionează în manieră identică problema în discuţie: „Contopite... într-o singură idee verbală şi deci într-o singură idee predicativă, cu o singură modalitate, cu o singură temporalitate şi cu un singur aspect verbal, cele două verbe constituie şi o singură unitate sintactică solid închegată. Iată pentru ce verbele componente ale sintagmei predicative, deşi amândouă la mod personal, nu trebuie şi nici nu pot să fie disociate" [14, p.41].

Referindu-se la unele aspecte ale sintaxei infinitivului (1956), cercetătoarele F.Asan şi L.Vasiliu menţionează că infinitivul, paralel cu el şi conjunctivul, intră în componenţa predicatului verbal compus, astfel susţinând opinia V.Guţu [15, p.101-102].

Un adept convins al predicatului verbal compus este prof. Anatol Ciobanu care, începând cu anul 1959, a descris cu argumente convingătoare statutul sintactic al acestui tip de predicat în mai multe studii şi articole [16, p.23-31; 17, p.60-78; 2, p.43-96; 1, p.52-54, 59-63, 70-72; 18, p.142-144; 3, p.20-24; 19, p.52; 20, p.49-51, 107-108, 110-112 etc.], abordând în mod exhaustiv comportamentul conjunctivului în sintagmele predicative în disertaţia pentru susţinerea gradului ştiinţific de candidat în ştiinţe filologice [21, p.153-347]. Conceptul de predicat verbal compus este promovat în continuare de către Anatol Ciobanu în cadrul manualului de sintaxă [4, p.96-120], precum şi cu diferite ocazii. Vorbind despre principiile concepţiei filosofico-lingvistice ale prof. Eugeniu Coşeriu, în baza principiului antidogmatismului, el vine să argumenteze oportunitatea aplicării principiului logico-semantic la delimitarea tipurilor de predicat în limba română şi, pe această cale, recunoaşterea *predicatului verbal compus* [22, p.59-60], deoarece „un tânăr cercetător ar putea fi sigur de justeţea investigaţiilor sale numai atunci, când împărtăşeşte doctrina unei şcoli ştiinţifice concrete", mai susţine prof. Anatol Cibanu [23, p.114], reflectând asupra operei coşeriene.

Consacrând un articol activităţii ştiinţifice a lui Silviu Berejan, notează şi prestanţa acestuia în demonstrarea clară şi accesibilă a existenţei predicatului verbal compus în limba română [24, p.57], făcând referire la studiul monografic despre infinitiv. Aici trebuie să consemnăm aportul lui Silviu Berejan, care militează pentru considerarea binoamelor V_1+V_2 ca predicate verbale compuse (se are în vedere îmbinările infinitivale modale şi aspectuale), motivând că aceste nu sunt îmbinări verbale morfologizate, ci doar construcţii analitice cu o oarecare tendinţă spre gramaticalizare [25, p.68-82].

Cu mari rezerve, doar în cazul îmbinărilor de tipul: *putem munci*, *putem continua*, *trebuie luptate (războaiele)* Gh.N. Dragomirescu (1963) admite un predicat numit **complex** [26, p.243], argumentând că verbele *a trebui*, *a putea*, *a vrea (voi)*, *(îmi)vine*, *a fi*, *a avea* trebuie considerate mijloace lexicale ale exprimării modalităţii [26, p.255].

Aplicabilitatea unor criterii de analiză sintactică ce ar răspunde complexităţii fenomenelor realităţii, oglindite şi în fenomenele sintactice, este prerogativa lingvistului P.Dumitraşcu care (în 1964) promovează ideea acceptării *predicatului verbal compus* (alcătuit dintr-un verb semiauxiliar + o formă nominală) şi a *predicatului verbal complex* (constituit dintr-un verb semiauxiliar şi un conjunctiv) [27, p.65].

Apariţia unui articol (1965) cu un titlu sub forma unei întrebări retorice (Predicate verbale compuse?), semnat de Ştefan Hazy, vine să remarce discrepanţa în tratarea problemei în cauză între cele două volume ale „Gramaticii Academiei" (ed. II) şi să motiveze opţiunea pentru existenţa unui predicat verbal compus din componenţa căruia ar face parte verbele *a putea*, *a avea*, *a fi*, *a începe*, *a continua*, *a sfârşi*... care nu pot fi privite în toate împrejurările ca verbe predicative... [28, p.297].

În ordine cronologică (1966), problema predicatului verbal compus este dezbătută de lingvistul clujean C.Săteanu, propunându-şi să se oprească asupra studiului corelaţiei elementelor componente şi a valorii lor cu scopul definirii acestora în vederea unei delimitări tranşante a predicatului compus ca unitate funcţională şi gramaticală [29, p.244], ajunge la concluzia că între aceşti doi termeni se instituie o solidaritate reciprocă [29, p.251-252] în formula v+V, unde v – este pe poziţie de formant, iar V – termen pleremic [29, p.248] şi care trebuie considerat ca *predicat verbal compus* sau *dezvoltat*.

În acelaşi an, problema este preluată de centrul lingvistic de la Iaşi prin intermediul cercetătoarei Ec.Teodorescu care susţine aplicarea criteriului semantic în analiza gramaticală, întrucât o analiză disociată este cu neputinţă de operat în cazul „auxiliarelor sintactice" (*a ajunge, a rămâne, a sta, a fi, a avea, a putea etc.*) şi verbul de bază [30, p.142], şi rezultă că „aceste secvenţe sunt indivizibile, neanalizabile gramatical şi îndeplinesc în propoziţie rolul unui *predicat verbal complex*" [30, p.140], susţine autoarea.

Existenţa predicatului verbal compus în limba română este susţinută şi de un alt cercetător ieşean – C.Dimitriu în pledoaria sa (1967) pentru recunoaşterea caracteristicilor lexicale şi gramaticale de semiauxiliar şi verbelor de aspect alături de cele de mod [31, p.303].

Acelaşi autor mai publică şi alte materiale („Există predicat verbal în limba română?", 1992-1993; „Au sujet du prédicat verbal composé", 1996) [vezi cf.7, p.396], conţinutul cărora concordă cu opinia sa expusă în lucrările ulterioare. Astfel, în opinia sa, predicatul verbal compus „nu presupune două verbe oarecare, ci doar două verbe aparţinând anumitor categorii" [32, p.187], iar spre deosebire de alţi cercetători, restrânge aria distributivă a semiauxiliarelor la participiu (acest lucru trebuie spus) şi la supin (*el are de citit*), iar ca excepţie, admite în calitate de verb de bază şi un infinitiv fără prepoziţia morfem *a* (*el poate susţine adevărul*) [32, p.188]. Ideea aceasta este promovată şi în lucrările ulterioare [7, p.423, punct d; 33, p.1295].

Universitatea din Timişoara se include în discuţie prin articolul semnat de D.Craşoveanu (în 1968) drept motiv servindu-i tratamentul inconsecvent al sintaxei verbelor modale cuprins în cele două volume ale „Gramaticii Academiei" (ed. II). Lingvistul se solidarizează cu opinia lui Iorgu Iordan, Ştefan Hazy şi precizează că „aceste verbe, atunci când însoţesc o formă verbală de infinitiv, supin sau conjunctiv, sinonim cu infinitivul, nu transmit propriu-zis un mesaj, nu comunică nimic, separate de forma verbală respectivă" [34, p.146] şi consemnează în continuare că aceste verbe „apar ca un grup unitar, expresie lingvistică a unităţii dintre nota modală sau de aspect şi procesul sau acţiunea la care ea se referă" [Ibidem]. Un argument care ni s-a părut mai convingător în susţinerea nedisocierii acestor verbe la analiza gramaticală din studiul lui D. Craşoveanu este relevarea faptului că verbele semiauxiliare „nu pot contracta, în absenţa verbului al doilea, vreun raport de coordonare sau de subordonare cu o altă propoziţie al cărei predicat este un verb care exprimă o acţiune sau un proces" [34, p.148]. Adoptând punctul de vedere ce prevede îmbinarea criteriului logic cu cel semantic în tratarea acestor verbe aplicat de P.Dumitrescu, D.Craşoveanu ajunge la concluzia că „ele nu pot realiza singure predicate în propoziţii aparte, nici chiar în propoziţiile insuficiente lexical" [34, p.155] şi, împreună cu verbul al doilea, formează o unitate semantico-funcţională care poate fi numită *predicat verbal compus* [34, p.156].

Intervine în discuţie lingvistul ieşean Dumitru Irimia prin articolul cu titlul „Semiauxiliarele" (1970) în care îşi expune părerea despre natura semantică şi gramaticală a verbelor în cauză, susţinând că ele împreună cu verbul următor, la conjunctiv, infinitiv sau prezumtiv, formează predicatul unei propoziţii numit *predicat verbal*, exprimat printr-o *perifrază verbală* [35, p.95].

Dintre autorii de manuale susţinători ai predicatului verbal compus, amintim poziţia sintaxistului V.Şerban (1970) care include în clasificarea predicatului şi acest tip [6, p.95-97]; Ion Coteanu (în 1982) îl numeşte *predicat verbal complex* şi afirmă că este alcătuit „din două verbe asociate într-un singur înţeles (*apucase să treacă*, *stătea să se prăbuşească*, *dă să plece*, *vrea să danseze*, *a apucat să adoarmă*)" [36, p.248-250]; certifică existenţa predicatului verbal compus şi lingvistul Nicolae Matcaş (1982) luând în discuţie verbele nepredicative [37, p.104, 108] ori descriind tipurile de predicat [38, p.260-263].

Se pronunţă în favoarea acestui tip de predicat cercetătoarea ieşeană Luminiţa Hoarţă Lăzărescu (1999) clasificând, din perspectivă structurală, predicatul [39, p.64].

După o discuţie aprinsă pe parcursul a trei decenii (1950-1980) referitoare la problema *predicatului verbal compus*, urmează o „tăcere", dezbaterile fiind abandonate un timp şi sunt reluate prin câteva articole.

Considerarea existenţei *predicatului verbal compus* în limba română se atesta în articolul (1995) cercetătoarei timişorene M.Borchin poziţiei, ce ţine să atribuie rolul de operatori modali verbelor de modalitate şi astfel actualizarea *predicatului verbal compus* este privită ca dublă manifestare verbală: verb modal în asociere cu un verb dictal [40, p.55]. Autoarea optează pentru recunoaşterea *predicatului verbal compus* în limba română actuală şi insistă asupra necesităţii ca gramatica practică să ţină cont de existenţa şi de frecvenţa ridicată a acestei unităţi [40, p.58].

E cazul să amintim monografia lui Şt.Hazy „Predicativitatea: determinare analitică contextuală" care vine să contureze conceptul de *predicat verbal compus* [41], promovând ideea nepredicativităţii verbelor semiauxiliare[1].

Nu trebuie trecut cu vederea nici articolul (2000) unei cercetătoare din Sibiu, L.Stoicescu, care subscrie la existenţa predicatului verbal compus, încercând să stabilească, în baza procedeului distribuţiei, formele verbale cu care verbele modale alcătuiesc *predicate compuse* [43, p.47].

Am recurs la trecerea în revistă a materialelor ce vizează problema în discuţie, ca, în ultimă insatnţă, să reproducem şi opinia oficială: lingviştii de la Chişinău, în frunte cu prof. Anatol Ciobanu, au susţinut şi optează în continuare în favoarea *predicatului verbal compus* în sintaxa limbii române. Poziţia lingviştilor bucureşteni rămâne controversată. Inconsecvenţa în tratarea semiauxiliarelor în „Gramatica Academiei" (ed. II, 1966) şi, implicit, a *predicatului verbal compus* semnalată de mai mulţi cercetători [28, p.289; 29, p.244; 31,

---

[1] Într-un studiu anterior, Şt.Hazy susţinea împreună cu Gh.Neamţu că numai articolul, prepoziţiile, conjuncţiile şi locuţiunile lor nu au funcţie sintactică [42, p.37].

p.298: 34, p.141, 127 etc.] se resimte şi în „Enciclopedia Limbii Române" (2001). S-a constatat: în I volum al GA (ed. II) se descriu verbele auxiliare de modalitate care formează împreună cu alte verbe (la supin, la infinitiv sau la conjunctiv, sinonim cu infinitivul) un complex cu sens unitar la care participă în mod inegal cele două elemente [44, p.204], ca în volumul al doilea să se precizeze că e de preferat ca aceste verbe să fie separate în analiza sintactică de verbul următor şi considerate ca predicate aparte [45, p.98], fapt tratat neunivoc şi în „Enciclopedia Limbii Române". În cadrul articolului despre predicat se afirmă (prin Andra Şerbănescu) că „semiauxiliarele de mod (*Nu se poate descurca singur*) şi de aspect (*S-au apucat de scris*) au statut controversat în privinţa considerării lor ca predicat verbal sau ca bloc sintactico-semantic; alcătuind un predicat verbal compus/complex" [46, p.447].

În aceeaşi lucrare, tratând verbele semiauxiliare, Rodica Zafiu susţine că există două clase principale: semiauxiliare de mod şi de aspect care, împreună cu verbul dependent formează un *predicat verbal compus* [46, p.514].

Spre deosebire de ediţia anterioară care nu consemnează în limba română un predicat verbal compus, actualul „Tratat Academic" (2005) propune o analiză pe mai multe niveluri care prevede rezolvarea dilemei în alegerea între cele două modalităţi de interpretare a *predicatului complex,* şi anume: modalitatea strict sintactică, structuralistă, a descompunerii grupului în elemente alcătuitoare, şi modalitatea semantică, tradiţională, a analizei globale a grupului [47, p.258].

Trebuie observat că actualul tratat de gramatică confirmă existenţa în limba română a unui *predicat complex* în formula [$\text{Verb}_{\text{operator}}$+$\text{Verb}_{\text{semantic plin}}$], considerând semiauxiliarele operatori de aspect şi de mod [48, p.330]. E necesar a se reţine şi precizarea că, în propunerea de interpretare pe mai multe niveluri, importantă este recuperarea soluţiei „tradiţionale", nefiind contrazisă nici soluţia „structuralistă", în consecinţă, pentru nivelul semantic şi, mai ales, pentru cel pragmatic-enunţiativ, se impune soluţia blocului în ansamblu, susţin autorii GLR [47, p.258]. Nu ne rămâne decât să salutăm poziţia actualilor autori ai tratatului academic în folosul criteriului semantic, care nu este, în nici un caz, de neglijat într-o interpretare pragmatică a textului.

Întru relevarea unei situaţii controversate în discuţia referitoare la *predicatul verbal compus*, vom cita şi argumentele câtorva oponenţi.

Trebuie precizat la început că la disocierea în analiza sintactică a perifrazei verbale constituită dintr-un semiauxiliar şi un verb de bază, al doilea verb, în viziunea opozanţilor, realizează funcţia de:

a) subiect, pentru infinitivul (dacă apare) care urmează verbului *a trebui*, *a se părea;*

b) de predicat verbal în subordonate subiective pentru conjunctivele care urmează verbelor *a trebui a se putea*, *a se părea*, *a fi;*

c) de complement direct pentru infinitivele şi supinele care selectează verbele *a putea*, *a avea*, *a vrea;*

d) de predicate verbale în subordonate completive directe pentru conjunctivele care urmează după verbele *a putea*, *a avea*, *a vrea*.

Amintim aici poziţia lingvistului Th.Hristea, care se conformează recomandărilor ediţiei a II-a a „Gramaticii Academiei" şi consideră că interpretarea ca *predicat verbal compus* a perifrazei verbale în discuţie, nu e suficient de întemeiată [49, p.216]. În aceeaşi lucrare un alt lingvist Gr.Brâncuş susţine existenţa verbelor de modalitate şi de aspect, dar găseşte de cuviinţă să afirme că „din punct de vedere sintactic, existenţa unui *predicat verbal compus* nu se poate dovedi prin criterii riguroase" [49, p.145].

Mioara Avram în „Gramatică pentru toţi" distinge clasele lexicale de verbe modale şi aspectuale cu anumite particularităţi gramaticale [50, p.153], dar opinează că insuficienţa lor lexicală nu este în măsură să împiedice interpretarea lor drept predicate [50, p.264].

I.Diaconescu în monografia „Infinitivul în limba română" interpretează infinitivul dependent de verbele de modalitate şi de aspect drept subiect, complement direct, complement indirect [51, p.159-166]. G.Pană Dindelegan, abordând fenomenele de limbă de pe poziţiile gramaticii transformaţionale, procedează la o analiză disociată a construcţiilor verbale cu infinitiv/supin dependent, dar paralel cu aceasta, susţine că „spre deosebire de grupul *Verb + a + Infinitiv*, grup cu structură clar analizabilă în două centre verbale, construcţia *Verb + Infinitiv* (fără *a*) cere o reanaliză, având, la nivelul „de suprafaţă", caracteristicile unui grup cu trăsături amalgamate: un *predicat verbal compus* (sau complex)" [52, p.126].

Argumente în defavoarea predicatului verbal compus au apărut sporadic în unele lucrări [26, p.232-256; 53, p.169-174; 54, p.19-24; 55, p.33-45 etc.]. Ne propunem să luăm în discuţie câteva din ele cu scopul de a le comenta şi a întreprinde o încercare de a le combate. G.G. Neamţu în lucrarea „Predicatul în limba română" consideră modalitatea în română drept o categorie în stadiu incipient, deoarece verbele semiauxiliare s-au desemantizat parţial şi tot parţial s-au şi gramaticalizat, prin urmare, nefiind morfeme (formaţii morfematice), nu se poate pune problema realizării unei categorii gramaticale [55, p.34], argumentează autorul. Dintre considerentele aduse pentru infirmarea acestei constatări, menţionăm interesul sporit în diferite limbi pentru ca-

tegoria modalității (vezi bibliografia), precum şi faptul că ultima ediție a „Gramaticii Limbii Române” (2005) cuprinde un capitol cu titlul „Modalizarea” care validează modalitatea drept „o categorie semantică, parțial gramaticalizată” [47, p.673], iar verbele modale sunt apreciate ca modalizatori lexico-gramaticali ori lexicali [47, p.674].

Un alt argument invocat de oponenți ar fi capacitatea semiauxiliarelor de a realiza un predicat (insuficient) în pofida desemantizării lor, argument care nu rezistă, deoarece în cazul acestor perifraze verbale, după cum demonstrează convingător Gh.D. Trandafir, „nu e vorba de sensuri care se însumează, ci care se amalgamează” [56, p.110] condamnând tratarea inadecvată a enunțului „Şi trebuiesc luptate războaiele aprinse” (Mihai Eminescu) din „Gramatica Academiei” (ed. II) în care semiauxiliarul *trebuiesc* interpretat drept predicativ „duce la falsificarea gândirii poetului, căci acesta nu face apologia războaielor (trebuiesc... războaiele), ci le înfierează” [Ibidem].

Lingvistul craiovean continuă raționamentele, afirmând că „o propoziție regentă insuficientă semantic cu predicat reprezentat printr-un verb de modalitate sau de aspect, aşa cum o concepe „Gramatica Academiei”, nu poate să fie completată semantic prin subordonata sa, deoarece ea exprimă un sens nu numai lacunar, ci adesea chiar opus față de cel pe care îl are acelaşi verb de modalitate sau de aspect când este analizat într-o unitate indisolubilă cu verbul la conjunctiv, participiu, supin, infinitiv” [56, p.110].

Ca motiv pentru discuție în contradictoriu utilizăm şi afirmarea tranzitivității verbului *a putea* de către G.G. Neamțu (şi de alții) cu precizarea acestuia „ca valența lui de tranzitivitate este actualizată totdeauna printr-un alt verb, nu printr-un nume în acuzativ, dar aceasta este doar o particularitate a verbului în discuție, nu o infirmare a tranzitivității” [55, p.39]. Opunem acestei păreri observația că numai verbele care exprimă acțiuni propriu-zise pot avea obiect direct, pe măsură ce *a putea* nu este un verb de acțiune şi nici nu poate fi supus opoziției de pasivizare: *este putut*, fapt demonstrat de D.Craşoveanu [34, p.143] înaintea apariției lucrării lui G.G. Neamțu.

Pentru o abordare mai detaliată a problemei în discuție trebuie să ne referim şi la terminologia faptelor de limbă avute în vedere, deoarece s-au atestat/există diferențe şi de ordin terminologic.

Investigațiile efectuate ne permit să afirmăm că termenul de *predicat verbal compus* [9, p.81; 15, p.100; 12, p.592; 10, p.289; 29, p.244; 41, p.74; 7, p.421; 34, p.156; 6, p.96; 33, p.1295; 38, p.260; 4, p.96; 57, p.11 ş.a.] a apărut în lingvistica românească în a doua jumătate a secolului al XX-lea; puțin mai târziu apare şi termenul de *predicat verbal complex* [35, p.95; 58, p.65; 59, p.246; 47, p.253; 26, p.243 etc.]. În unele cazuri, aceşti doi termeni presupun aceeaşi realitate lingvistică ($PVC=V_{sem}+V_{infinit,\ conjunctiv,\ supin,\ participiu}$) – avem în vedere opinia lui Ion Coteanu, a ELR [46, p.447], în alte situații se constată o diferență conceptuală. Astfel P. Dumitraşcu interpretează structurile: „$V_{auxiliar\ de\ mod}$” succedat de o formă nominală ca predicat verbal compus, iar pe cele „$V_{auxiliar\ de\ mod}$” urmat de un conjunctiv drept *predicat verbal complex* [58, p.65] pentru a motiva din punct de vedere gramatical diferența dintre cele două construcții. Dumitru Irimia valorifică termenul de *predicat verbal complex* în baza relațiilor contractate de elementele componente ale predicatului şi include la acest tip de predicat exemple de felul: *Tu trebuieşti bătut, El merită lăudat; Ea se vrea admirată; Rămâne de văzut* etc., precizând că acestea sunt părți de propoziție complexe, între elementele cărora se stabilesc raporturi de subordonare, spre deosebire de cele multiple care sunt în relație de coordonare [35, p.95-96].

Nici chiar termenul de *predicat verbal compus* nu presupune acelaşi concept la toți susținătorii lui: C.Dimitriu îi restrânge formula distributivă [7, p.422], iar Dumitru Irimia include în calitate de verb de bază şi prezumtivul [35, p.95].

La cele menționate trebuie să mai semnalăm şi utilizarea în literatura de specialitate a termenului de *predicat modal*, întrucât lucrarea noastră îşi propune să elucideze implicațiile *semiauxiliarelor modale* în componența *predicatului verbal compus*, însă acest termen nu acoperă realitatea lingvistică avută de noi în vedere, ci se referă la adverbele de mod cu valoare predicativă în accepția M. Borchin [40, p.54] sau, într-o altă abordare, G.G. Neamțu consideră *predicat modal* doar verbul *a putea* într-o analiză separată de verbul următor [55, p.44].

Dintr-o altă perspectivă este conceput predicatul complex în recentul tratat academic (2005) care, „pe lângă componenta lui semantică include cel puțin unul dintre operatorii verbali de predicativitate”, având următoarea structură: [operator $modal_3$ [operator $aspectual_2$ [operator $copulativ_1$ / $pasiv_1$ [suport semantic]]]] [47, p.253], având drept scop aplicarea unei soluții unitare la interpretarea predicatelor analitice din punct de vedere terminologic.

Trebuie menționat aici că această tentativă de a unifica tipurile de predicat a întreprins-o şi Şt.Hazy (predicat verbal $compus_1$ şi predicat $compus_2$, luând în considerație elementele din structura predicatului [41, p.74-76].

Pentru eliminarea unei confuzii terminologice şi adoptând perspectiva tradițională de abordare, optăm în continuare pentru termenul de *predicat verbal compus*. Considerăm necesar să amintim: chiar dacă nu există diferență semantică sesizabilă între cele două lexeme („compus” şi „complex”), ele nu se află în relație de

sinonimie, iar sinonimele atestate pentru vocabula *complex*, şi anume: multilateral, plurivalent, polivalent ş.a. nu credem că ar alcătui o sintagmă fericită cu termenul predicat (predicat multilateral sau predicat plurivalent). Ce-i drept, în unele lucrări s-a preconizat existenţa unui predicat plurimembru [*apud* 58, p.61], care se realizează sintactic prin coordonare copulativă şi disjunctivă, numit de P. Dumitraşcu *predicat multiplu* [58, p.62]. Noi am vrea să consemnăm faptul că, deşi terminologic sunt adecvate aceste denumiri pentru realitatea desemnată, ele totuşi nu au intrat în circuitul lingvistic. Adjectivul „complex" e adecvat în sintagma *dependenţă complexă* ori *relaţie plurimembră* [cf. 60, p.41-42].

În consecinţă, e mai nimerit a se utiliza adjectivul *compus* în opoziţie legitimă cu determinativul *simplu* pentru a desemna conceptul de predicat preconizat. Pe de altă parte, adjectivul *compus* e utilizat pentru exprimarea unei realităţi de ordin morfologic în sintagma de *timp compus*, la nivel sintactic se atribuie doar predicatului. Ce presupune acest determinativ? Mai multe lexeme, mai multe logoforme, mai multe noţiuni – din ce poate fi alcătuit, astfel spus, care este componenţa lui pentru a fi îndreptăţiţi să-i atribuim calificativul *compus*?

Prin acest determinativ se are în vedere interpretarea lui din punct de vedere structural, ca fiind alcătuit din mai multe elemente, dar, spre deosebire de locuţiunile verbale/expresiile frazeologice, el exprimă, din punct de vedere semantic, două noţiuni, iar una dintre ele fiind insuficientă, cele două verbe realizează o singură funcţie sintactică. În cazul timpurilor compuse, unul dintre verbe s-a desemantizat total, construcţiile despre care discutăm s-au gramaticalizat parţial, adică tind spre o morfologizare completă, fapt ce a cauzat să fie numite *perifraze verbale*[2] sau *perifraze premorfologice* [35, p.95].

Deşi prin determinativul *compus* se face referire la niveluri diferite (morfologic/sintactic), considerăm totuşi îndreptăţită utilizarea lui din perspectiva tendinţei spre gramaticalizare, ceea ce nu putem aplica termenului de *predicat complex*.

În urma acestor reflecţii, considerăm mai adecvat termenul de *predicat verbal compus* pentru faptele lingvistice în discuţie, în opoziţie cu *predicat complex cu operator modal*. Precizarea aceasta nu trebuie înţeleasă ca presupunând pretenţia repudierii terminologiei în cauză, rezolvarea dilemei ţine de uz, iar uzul a consacrat, din cele relatate infra, termenul de *predicat verbal compus*.

Referinţe bibliografice:

1. Ciobanu A. Опыт семантико-дистрибутного анализа полусвязочных глаголов в молдавском языке. – Кишинэу, 1973. - 86 с.
2. Ciobanu A. Părţile principale ale propoziţiei. - Chişinău, 1969. - 177 p.
3. Ciobanu A. Sintaxa propoziţiei. - Chişinău: Lumina, 1977. - 92 p. [v.21].
4. Limba moldovenească literară contemporană: Sintaxa / Sub redacţia prof. A.Ciobanu. - Chişinău: Lumina, 1981. - 438 p.
5. Matcaş N., Târîţa Z., Iavorschi N. Limba moldovenească literară contemporană. - Chişinău: Lumina, 1987. - 384 p.
6. Şerban V. Sintaxa limbii române (curs practic). - Bucureşti: Editura didactică şi pedagogică, 1970. - 444 p.
7. Dimitriu C. Tratat de gramatică a limbii române: Morfologia. - Iaşi: Institutul European, 1999. - 852 p.
8. Hazy Şt. Predicativitatea: determinare analitică contextuală. - Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1997. - 149 p.
9. Guţu Romalo V. Semiauxiliarele de mod // Studii de gramatică. - Bucureşti, 1956, p. 57-81.
10. Hazy Şt. Predicate verbale compuse? // Cercetări de lingvistică. - X. - Cluj. - 1965. - Nr.2. - P.289-297.
11. Iordan I. Limba română contemporană. - Bucureşti: Editura Ministerului învăţământului, 1956. - 830 p.
12. Iordan I., Robu Vl. Limba română contemporană. - Bucureşti, 1978. - 685 p.
13. Guţu Romalo V. Semiauxiliarele de mod//Aspecte ale evoluţiei limbii române. - Bucureşti: Humanitas Educaţional, 2005, p.156-183.
14. Nedioglu Gh. Predicatul verbal (I) // Limba română. - Bucureşti. - Nr.3. - P.34-45.
15. Asan F., Vasiliu L. Unele aspecte ale sintaxei infinitivului în limba română // Studii de gramatică. Vol.I. - Bucureşti: Academia R.P.R., 1956, p.97-113.
16. Ciobanu A. Conjunctivul în componenţa sintagmelor formate din a sta, a încerca + conjunctiv // Limba şi literatura moldovenească. - Chişinău. - 1960. - Nr.3. - P.23-31.
17. Ciobanu A. Cu privire la predicatul verbal compus cu sens modal // Analele ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Chişinău, 1969, p. 60-78.
18. Ciobanu A. Синтаксис полусвязочных глаголов в молдавском языке: Опыт семантико-дистрибутного анализа. Часть I. - Кишинэу: Штиинца, 1968. - 234 с.
19. Ciobanu A. Despre verbele semicopulative // Studii de lingvistică şi istorie literară moldovenească. - Chişinău: Ştiinţa, 1978. p.46-56.
20. Ciobanu A. Синтаксис полусвязочных глаголов в молдавском языке: Опыт семантико-дистрибутного анализа. Часть II. - Кишинэу: Штиинца, 1968. - 182 с.
21. Ciobanu A. Conjunctivul şi întrebuinţarea lui în sintagmele predicative în limba moldovenească literară contemporană: Disertaţie pentru obţinerea gradului ştiinţific de candidat în ştiinţe filologice. - Chişinău, 1960. - 393 p.

[2] Acceptăm conceptul de *perifrază verbală*, promovat de ELR [46, p.427] pe care-l aplicăm, referindu-ne la binomul V_1+V_2.

22. Ciobanu A. Unele principii ale concepției filosofico-lingvistice a profesorului Eugen Coşeriu şi aplicarea lor // Revista de lingvistică şi ştiinţă literară. - Chişinău. - 1996. - Nr.5.
23. Ciobanu A. Reflecții asupra operei coşeriene // Limba română. - XII. - Chişinău. - 2002. - Nr.10. - P.108-115 (p. 114 – doctrina unei şcoli ştiinţifice concrete).
24. Ciobanu A. Academicianul Silviu Berejan – gramatist: În jurul unor probleme controversate de sintaxă // Revista de lingvistică şi ştiinţă literară. - Chişinău. - 1997. - Nr.3. - P.50-61.
25. Berejan S. Contribuții la studiul infinitivului în limba moldovenească. - Chişinău, 1962. - 142 p.
26. Dragomirescu Gh. N. Auxiliarele modale // Limbă şi literatură. Vol. VII. - Bucureşti, - 1963, p.231-256.
27. Dumitraşcu P. În legătură cu predicatul multiplu şi cel complex // Cercetări de lingvistică. - Cluj. - 1964. - Nr.1. - P.59-67.
28. Hazy Şt. Predicate verbale compuse? // Cercetări de lingvistică. - X. - Cluj. - 1965. - Nr.2. - P.289-297.
29. Săteanu C. Predicatul compus // Cercetări de lingvistică. - XI. - Cluj. - 1966. - Nr. 2. - P.243-252.
30. Teodorescu Ec. Însemnări pe marginea auxiliarelor de modalitate // Anuar de lingvistică şi istorie literară. - 1966. - Tomul XVII. - Iaşi. - P.137-142.
31. Dimitriu C. Observații în legătură cu verbele semiauxiliare de aspect // Limba română. - Bucureşti. XVI. - 1967. - Nr.4. - P.297-303.
32. Dimitriu C. Gramatica limbii române explicată: Sintaxa. - Iaşi: Junimea, 1982. - 383 p.
33. Dimitriu C. Tratat de gramatică a limbii române: Sintaxa. - Vol.II. - Iaşi: Institutul European, 2002. - 1605 p.
34. Craşoveanu D. În jurul categoriei predicatului (cu privire la verbele de modalitate şi de aspect) // Analele Universității din Timişoara. Seria Ştiințe filologice. VI. - 1968, p. 141-158.
35. Irimia D. Semiauxiliarele // Anuar de Lingvistică şi Istorie Literară. Tomul XXI. - Iaşi: Editura Academiei RSR, 1970, p.79-96.
36. Coteanu I. Gramatica de bază a limbii române. - Bucureşti: Editura Albatros, 1982. - 423 p.
37. Marcaş N. Verbele predicative şi cele nepredicative în „Şcoală a gândului": Teoreme lingvistice. - Chişinău: Lumina, 1982, p.104-111.
38. Matcaş N., Târîţa Z., Iavorschi N. Limba moldovenească literară contemporană. - Chişinău: „Lumina", 1987. - 384 p.
39. Hoarță Lăzărescu L. Probleme de sintaxă a limbii române. - Iaşi: Editura Cermi, 1999. - 154 p.
40. Borchin M. Particularitățile morfosintactice ale semiauxiliarelor de modalitate // Analele Universității din Timişoara. Seria „Ştiințe filologice". - Timişoara; 1995, p.53-59.
41. Hazy Şt. Predicativitatea: determinare analitică contextuală. - Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1997. - 149 p.
42. Hazy Şt., Neamțu C.C. Adverbele modale. Distribuție şi funcții (I) // Cercetări de Lingvistică. - XXVI. - Cluj-Napoca. - 1981. - Nr.1. - P.35-41.
43. Stoicescu L. O reinterpretare a verbelor modale // Cercetări de limbă şi literatură. - Sibiu: Universitatea „Lucian Blaga". - Tomul XI. - 2000 (serie nouă). - P.47-55.
44. Gramatica limbii române. Vol. I (ediția a doua). - Bucureşti: Editura Academiei RSR, 1966. - 437 p.
45. Gramatica limbii române. Vol. II (ediția a doua). - Bucureşti: Editura Academiei RSR, 1966. - 588 p.
46. Le Petit Larousse. - Paris, 1995. - 1784 p.
47. Gramatica limbii române. - Vol. II. Enunțul. - Bucureşti: Editura Academiei Române, 2005.
48. Gramatica limbii române. - Vol. I. Cuvântul. - Bucureşti: Editura Academiei Române, 2005.
49. Sinteze de limba română / Coordonator şi autor principal Th. Hristea. - Bucureşti: Editura didactică şi pedagogică, 1981. - 280 p.
50. Avram M. Gramatică pentru toți. - Bucureşti: Academiei R.S.R., 1986. - 414 p.
51. Diaconescu I. Infinitivul în limba română. - Bucureşti: Editura ştiințifică şi enciclopedică, 1977. - 240 p.
52. Pană Dindelegan G. Sintaxă şi semantică. Clase de cuvinte şi forme gramaticale cu dublă natură (adjectivul, adverbul, prepoziția, forme verbale nepersonale). - Bucureşti, 1992. - 143 p.
53. Constantinovici E. Despre subcategorizarea sintagmatică a verbelor în limba română // Limba română. - XLIX. - Bucureşti. - 2000. - Nr.4-6. - P.625-643.
54. Constantinescu Gh. Particularitățile morfologice ale verbului a trebui // Limbă şi literatură - XXIV. - 1970. - P.163-174.
55. Neamțu G.G. Predicatul în limba română (o reconsiderare a predicatului nominal). - Bucureşti: Editura ştiințifică şi enciclopedică, 1986. - 232 p.
56. Trandafir Gh. Probleme controversate de gramatică a limbii române actuale. - Craiova: Scrisul românesc, 1982. - 225 p.
57. Чемыртан К. Семантико-синтаксическая характеристика сложного глагольного сказуемого в старомолдавском языке. Disertația pentru obținerea gradului ştiințific de candidat în ştiințe filologie. - Кишинэу, 1989. - 202 с.
58. Dumitraşcu P. În legătură cu predicatul multiplu şi cel complex // Cercetări de lingvistică. - Cluj. - 1964. - Nr.1. - P.59-67.
59. Coteanu, I. Gramatica de bază a limbii române. - Bucureşti: Editura Albatros, 1982. - 423 p.
60. Guțu Romalo V. Sintaxa limbii române: Probleme şi interpretări. - Bucureşti: Editura didactică şi pedagogică, 1973. - 209 p.

Prezentat la 24.09.2007

CONSIDERAŢII PRIVIND NOŢIUNILE *ASPECT* ŞI *AKTIONSART*

Claudia CEMÂRTAN

Catedra Filologie Clasică

Les catégories de l'aspect verbal et de l'Aktionsart sont des catégories assez mal ou insuffisamment définies. Beaucoup de linguistes considèrent que l'aspect est la catégorie du verbe qui concerne la dimension de l'achèvement (l'opposition *imperfectif / perfectif*), d'autres opinent que l'aspect devrait être référé à la durée. Une analyse sémantique et fonctionnelle, appliquée tant aux langues slaves, qu'aux langues germaniques et romanes, prouve que ces langues possèdent la catégorie grammaticale de l'aspect, et qu'elle est habituellement associée avec celle du temps. Quant à l'Aktionsart, c'est une catégorie lexico-sémantique basée sur le sens lexical du verbe, en particulier sur son sème aspectuel.

Necesitatea de a recunoaşte existenţa, în interiorul câmpului funcţional-semantic al aspectualităţii, a categoriilor lingvistice de *aspect* şi *Aktionsart*, precum şi exigenţa unei stricte delimitări între acestea, a constituit şi constituie una dintre cele mai controversate probleme ale aspectologiei contemporane, generând o multitudine de abordări şi interpretări, dacă nu întotdeauna contradictorii, cel puţin, diverse.

Termenii *aspect* şi *Aktionsart* sunt de dată mult mai recentă decât conceptele respective. Dificultatea iniţială în complexul de probleme puse de aceste noţiuni a fost generată de corelaţia lor cu o altă categorie verbală – cea a timpului şi, în special, de confuzia lor, care a persistat timp îndelungat.

Încă stoicii greci, iar apoi gramaticii din Alexandria au încercat să sistematizeze timpurile verbului grec, clasificându-le în *timpuri definite* (χρόνοι ωρισμένοι) şi *timpuri nedefinite* (χρόνοι αόριστοι); în grupul timpurilor definite mai distingeau două subgrupuri, numite χρόνοι παρατακτικοί şi χρόνοι συντελικοί (*timpuri neterminate* şi *timpuri terminate*). În primul grup intrau *prezentul* şi *imperfectul*, în cel de-al doilea – *perfectul* şi *mai mult ca perfectul*. Timpurile nedefinite – *aoristul* şi *viitorul* – au constituit un grup aparte. Această divizare a condus ulterior la încetăţenirea ideii despre opoziţia aspectuală trinară a verbului grec, delimitând în acest sistem – chiar şi în studii mai recente [1] – trei aspecte: *imperfectiv / perfectiv / aorist*.

Gramaticienii latini au calchiat modelul grec, tansplantând, odată cu el, şi termenii greceşti în limba latină. Astfel, regăsim la Varro [2] termenii deja cunoscuţi – χρόνοι παρατακτικοί şi χρόνοι συντελικοί în formele *tempora infecta* şi *tempora perfecta*. Este surprinzător însă faptul că verbul latin s-a înscris mai reuşit în schema originalului grec, repartizându-şi timpurile într-un sistem biaspectual cu trei timpuri în fiecare: ***infectum*** care cuprindea *prezentul, imperfectul* şi *viitorul I,* **perfectum** incluzând *perfectul, mai mult ca perfectul* şi *viitorul II.*

Acest fericit echilibru, stabilit între timpurile verbului latin, din păcate, n-a fost respectat în tratatele lingvistice ulterioare. Scolastica medievală a înghesuit bogatul sistem aspectual-temporal al limbilor clasice într-un cadru rigid al celor trei timpuri fundamentale (trecut, prezent, viitor), aceeaşi soartă având-o şi gramaticile limbilor naţionale, care copiau servil modelele clasice de sorginte medievală.

Abia în timpurile moderne au intervenit schimbări profunde în atitudinea faţă de această problemă, încercându-se, prin revenirea parţială la sistemul lui Varro, a lua în consideraţie nu doar timpurile verbale, dar, din ce în ce mai liber, şi aspectul verbal. Ceea ce stoicii şi Varro au presupus doar referitor la deosebirile dintre timp şi aspect a fost clarificat de către gramaticienii epocii moderne, pe parcursul secolelor al XIX-lea şi al XX-lea. Filologii slavi – în special, cehi şi ruşi – au sesizat atenţia cercetătorilor asupra aspectelor verbului slav în gramaticile limbilor lor materne, începând cu *Grammatica Bohemica* a lui Benedikt Vavřinec Nudožersky (1603) şi până la *Русская грамматика* a lui A.H.Vostokov (1831).

Termenul „vid" (prototipul celui de „aspect") apare încă în secolul al XVII-lea în lucrarea lui Meletie Smotriţki [3], desemnând însă nu opoziţia perfectiv/imperfectiv, ci referindu-se mai degrabă la sistemul temporal al verbului rusesc.

Prima fază a acestor cercetări suferă, evident, de o criză de dezvoltare, caracterizându-se prin atitudini contradictorii şi adesea exagerat de categorice. Astfel, M.V. Lomonosov, în *Российская грамматика* (1755), sub influenţa limbilor clasice şi occidentale, distinge în sistemul verbal rus zece „forme de timp" [4]; N.P. Nekrasov, în lucrarea sa *О значении форм русского глагола* (1865), urmând tendinţele noi, dimpotrivă,

neagă în general existența categoriei timpului în limba rusă şi nu recunoaşte decât pe cea de aspect [5]. Confuzia categoriei de timp şi a celei de aspect este caracteristică pentru studiile din această perioadă şi importanța lor constă mai degrabă în punerea în discuție a problemei date şi în adunarea materialului probator decât în soluționarea ei.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, acest proces a continuat cu mai multă intensitate, realizându-se deja studii comparative, semnate de lingvişti notorii ca S.Navratil, Fr.Miklosich, G.K. Ulianov, F.F. Fortunatov ş.a. Opera fundamentală a lui B.Delbrük *Vergleichende Syntax der indogermanischen Sprachen* (Strasbourg, 1897) [6] a încheiat prima etapă a cercetărilor asupra timpului şi aspectului, evaluând rezultatele obținute la acea dată.

Termenul „vid", în accepția sa nontemporală, a fost folosit într-o gramatică rusească „practică", semnată de Nicolai Greč, unde acesta distingea clar timpurile de aspecte, descriindu-le pe acestea din urmă ca exprimând diverse „circumstanțe ale acțiunii" [7]. Separarea acestor două noțiuni, realizată de N.Greč, a suscitat numeroase semne de întrebare, conducând la conştientizarea necesității unui studiu sistematic al aspectului.

În felul acesta, grație cercetărilor intense şi variate din această epocă, noua categorie verbală a fost fixată şi reglată printr-un nou termen.

În lingvistica occidentală, G.Curtius a fost primul care, luând în considerație datele furnizate de limbile slave, a distins, în lucrările sale *Griechische Schulgrammatik* (1852) şi *Erläuterungen zu meiner griechischen Schulgrammatik* (1863), prin termenii ***Zeitart*** 'aspect' şi ***Zeitstufe*** 'timp', cele două categorii verbale indoeuropene, chiar dacă acest termen (*Zeitart*) reflecta încă, în structura sa, incertitudinea cu care s-a separat de noțiunea de timp (*Zeitstufe*). Introducerea termenului ***Aktionsart*** îi revine lingvistului german W.Streitberg [8], care l-a folosit pentru a transpune ideea aspectului slav la studiul verbului gotic, chiar dacă fenomenul analizat în lucrare demonstra încă o dată confuzia între cele două categorii aspectuale: aspect şi mod al acțiunii. Şi K.Brugmann a acceptat acest termen – ***Aktionsart*** [9]. Acest concept al Aktionsart-ului drept o categorie verbală diferită de cea a timpului este mult mai larg decât cel care ar defini aspectul ca opoziție binară perfectiv/imperfectiv. Am putea spune că *Aktionsart*-ul lui K.Brugmann este o noțiune ce acoperă toate cele trei categorii aspectuale, diferențiate mai târziu de A.V. Isacenco: *aspect, Aktionsart* şi *caracterul general al verbului* [10]. Termenul dat însă a rămas pentru mult timp singurul utilizat pentru a desemna noțiunea de aspect în limbile indoeuropene*.

Chiar dacă termenul de *Aktionsart* a fost pus în circulație de W.Streitberg şi K.Brugmann, meritul de a-i identifica nişte caracteristici specifice îi aparține lui S.Agrell. Acesta, în lucrarea sa consacrată studiului verbului polonez, pentru prima dată face o distincție netă între noțiunea gramaticală de *aspect* şi cea lexicală a diferitelor tipuri de acțiuni verbale – *Aktionsarten*, care se apropiau foarte mult. În sistemul verbului polonez S.Agrell distinge 20 de tipuri ale acțiunii (*Aktionsart*) şi doar două aspecte gramaticale: perfectiv şi imperfectiv. El precizează: „Prin *mod al acțiunii* (Aktionsart) eu subînțeleg nu cele două categorii fundamentale ale verbului slav, nu forme ce exprimă acțiuni neterminate şi terminate (perfectiv şi imperfectiv) – această categorie eu o numesc *aspect* (Aspekte). Prin termenul *mod al acțiunii* eu desemnez acele *funcții semantice* ale verbelor prefixate, care până în prezent n-au atras deloc atenția şi n-au fost clasificate de nimeni (precum şi ale altor verbe neprefixate şi ale unor formațiuni sufixale), care precizează *modul realizării* lor [11].

De fapt, încă înaintea lui S.Agrell, savantul rus A.Potebnea semnala necesitatea de a delimita clar categoria de aspect perfectiv/imperfectiv de toate celelalte categorii verbale [12].

După S.Agrell, dar absolut independent de el, H.Iacobsohn separă, de asemenea, aspectul de Aktionsart, numindu-l pe primul *aspect subiectiv*, iar pe celălalt – *aspect obiectiv*: „Când se vorbeşte despre diferența între verbele „perfective" şi „imperfective", se au în vedere formele subiective de perecepere a acțiunii, care arată cum îşi imaginează locutorul desfăşurarea ei" [13]. Ideea este reluată şi argumentată pe larg într-o altă lucrare [14], după ce-şi găsise deja adepți în persoana altui lingvist german Walter Porzig, care demonstrează că aceste două categorii sunt două „dimensiuni" ale sensului verbului: *aspectul* fiind punctul de plecare din care o acțiune sau întâmplare este privită, iar *Aktionsart*-ul fiind maniera în care aceasta are loc [15].

* Termenul ***aspect*** a apărut în Europa Occidentală pentru prima dată la elvețianul Ch.Philippe Reiff, care a tradus prin acest lexem termenul rus ***vid*** în ediția franceză a *Gramaticii desfăşurate a limbii ruse* de N.Greč, acest termen fiind acceptat cu mult mai târziu şi în limba germană pentru a diferenția două noțiuni net distincte din punct de vedere lingvistic, chiar dacă semantic ambele se referă la caracterizarea desfăşurării acțiunii în timp.

În acelaşi volum „Indogermanische Forschungen 45", Ed. Hermann, independent de H. Iacobsohn, face o distincţie similară între Aktionsart-urile *subiectiv* şi *obiectiv*, menţionând, într-o „Korrekturnote" la lucrarea sa [16], că el a ajuns să cunoască ideea lui H.Iacobsohn din studiul lui W.Porzig.

Şi alţi lingvişti au deosebit aspectul de Aktionsart într-o manieră asemănătoare cu cea a lui H.Iacobsohn (K.van der Heyde [17], N.Van Wijk [18] ş.a.). Trebuie de remarcat însă că aplicarea unor noţiuni filozofice de tipul *obiectiv/subiectiv* n-a contribuit la clarificarea diferenţelor dintre aspect şi Aktionsart, dimpotrivă, ea a oferit motive suplimentare de confuzie şi i-a dezorientat şi mai mult pe cercetători. Faptele lingvistice sunt, în general, obiective şi subiective în acelaşi timp: ele reflectă realitatea obiectivă într-o manieră subiectivă (umană). Mai mult decât atât: am putea afirma că aspectul, în calitate de categorie gramaticală, este mai abstract, mai general, dar el exprimă raporturi nu mai puţin obiective decât Aktionsart-ul, care are caracter lexical, deci mai concret.

Din aceatsă perioadă în prim-plan ies problemele legate de specificul acestor două categorii. Situaţia reală în cercetarea valorilor aspectuale inerente unei forme verbale este destul de complexă, aşa încât s-a ajuns la diferenţierea unor tipuri de entităţi aspectuale după aria lingvistică sau după mecanismele de expresie care le corespund, discutându-se despre *aspect flexiv, aspect perifrastic, aspect durativ, aspect lexical, aspect sintactic* etc.

Definiţiile cele mai curente ale aspectului reflectă două concepţii nu întotdeauna clar exprimate şi care adesea, chiar la aceiaşi autori, se substituie una pe alta.

Prima concepţie recunoaşte drept aspect tot ce nu se referă la timpul concret (excluzând, bineînţeles, categoriile de mod, diateză, persoană). Astfel, Jens Holt consideră că „aspectele sunt moduri diverse de a concepe derularea unui proces" [19]; dicţionarul Larousse îl defineşte drept „categorie gramaticală care cuprinde toate reperezentările privind durata, derularea şi încheierea acţiunii indicate de verb" [20], exemplificând apoi cu un şir întreg de tipuri de „aspect" (punctual sau aoristic; durativ, perfectiv sau terminativ, imperfectiv sau neterminat, determinat sau nedeterminat, iterativ, ingresiv sau incoativ, intensiv etc.). Chiar şi O.Ahmanova în *Dicţionarul de termeni lingvistici*, redactat într-o limbă care reprezintă, pentru numeroşi lingvişti, un idiom prin excelenţă aspectual, defineşte şi ilustrează în articolul „Vid" 23 de tipuri diferite de „aspect" şi trimite apoi la articolul „Podvid", care cuprinde încă vreo zece tipuri [21].

Cealaltă concepţie, mai sintetică, se bazează pe ideea că este aspectual tot ce într-un verb relevă noţiunea de durată a acţiunii. Această concepţie îşi găseşte o expresie concisă la J.Vendryes, care, apreciind că „nu există în lingvistică o problemă mai dificilă decât cea a aspectului, în care ar fi mai multe controverse şi opiniile ar fi atât de diferite", conchide: „Se numeşte aspect categoria duratei" [22].

Ambele concepţii scot în evidenţă confuzia evidentă a celor două categorii aspectuale – cea gramaticală a aspectului şi cea semantică a Aktionsart-ului.

Abia în jumătatea a doua a secolului XX se remarcă o tendinţă stabilă de „a face ordine" în această problemă, determinându-se clar aria de realizare a fiecăreia din cele două categorii.

Astfel, tot mai mulţi cercetători converg spre ideea că aspectul este o categorie gramaticală care se manifestă în întreg sistemul verbal al unei limbi, indicând deosebirile în modul de prezentare a desfăşurării acţiunii din punctul de vedere al *terminării ei.* Investigaţiile din ultimele decenii constată existenţa acestei categorii gramaticale, considerată până nu demult o caracteristică de excepţie a limbilor slave, şi într-un şir întreg de alte limbi neslave, care se deosebesc doar prin modalităţile de exprimare a ei. Ceea ce le deosebeşte în principiu este faptul că în limbile slave – şi în rusă în particular – orice verb, practic, poate exprima *ambele* aspecte – perfectiv şi imperfectiv – prin intermediul flexiunilor sale, care sunt, de altfel, morfeme polivalente comportând concomitent mai multe sensuri gramaticale.

Cât priveşte modalităţile de exprimare a categoriei gramaticale a aspectului în limbile slave, pe de o parte, şi în alte limbi, pe de altă parte, în principiu, există un factor comun: şi unele, şi altele exprimă aceste valori aspectuale de ordin morfologic prin diverse morfeme polivalente: în limbile slave (rusa, de exemplu) acestea sunt, în fond, prefixele, care, pe lângă sensul de perfectiv/imperfectiv, mai comportă şi diverse seme aparţinând categoriei Aktionsart: incoativitate, rezultativitate, iterativitate etc.; alte limbi cumulează în aceleaşi morfeme valori aspectuale şi temporale.

Cercetătorul ceh S.Karolák menţiona că „în general, timpul şi aspectul sunt două categorii gramaticale net distincte în limbaj. Însă dacă la nivel conceptual, aspectul şi timpul sunt izolabile, la nivelul reprezentării idiomatice se întâmplă ca ele să fie (parţial) amalgamate într-un singur simbol, adică să nu aibă exponenţi

discreți. Cu toate acestea, avînd în vedere că amalgamul şi discreția nu sunt decât nişte tehnici de expresie, se încearcă a se căuta izomorfismul acestor două niveluri şi de a postula existența unui sistem aspectual-temporal la nivelul conceptual" [23].

„Categoria timpului poate prevala într-o limbă dată asupra categoriei aspectului sau vice-versa, preciza E.Coşeriu, şi, în această ordine de idei, sensurile aspectuale sau temporale pot fi, respectiv, nişte efecte secundare ale celeilalte categorii. Astfel, în limbile romanice, sensurile aspectuale ale formelor temporale simple (de exemplu, terminat/neterminat) nu sunt decât efectele secundare ale distincției temporale" [24].

Categoria ***Aktionsart*** este una lexico-semantică şi se bazează pe sensul lexical al fiecărui verb în parte, în special, pe semul aspectual al acestuia.

După cum separarea timpului verbal de aspect (*aspect – Aktionsart*) a fost decisivă pentru a pune în discuție problema aspectului într-a doua jumătate a secolului XIX, la fel şi delimitarea aspectului de *Aktionsart* a fost semnificativă pentru impulsionarea cercetărilor de la finele secolului trecut. Pe bună dreptate, această delimitare a devenit un criteriu de bază al studiilor aspectologice din ultimul timp.

Redirecționarea investigațiilor spre acest domeniu a determinat şi apariția, în literatura de specialitate, a unei diversități impresionante de termeni propuşi pentru denumirea acestei categorii. Majoritatea cercetătorilor acordă prioritate termenului german *Aktionsart*, poate pentru faptul că este mai explicit şi mai încetățenit în perspectivă cronologică, câştigând şi în precizie față de alte variante folosite pentru diverse limbi: *maniera acțiunii, caracterul acțiunii, modul acțiunii, modalitatea acțiunii, tipul procesului* etc., toate comportând riscul unor confuzii cu alți termeni asemănători sau fiind, în general, prea vagi. O şansă mai bună ar avea termenul *aspect lexical*, vis-à-vis de *aspect gramatical*, dată fiind, mai ales, şi existența aşa-zisului *aspect lexico-sintactic* (sintagme verbale) în componența câmpului funcțional-semantic al aspectualității.

În ultimele decenii, şi în lingvistica românească – de dincolo şi de dincoace de Prut – se remarcă un interes din ce în ce mai sporit față de această controversată categorie a aspectului verbal şi a noțiunilor adiacente, generând numeroase şi variate studii, care însă nu-şi asumă responsabilitatea unei soluționări definitive a acestei probleme. Abordarea aspectului verbal în cadrul unei categorii noționale mult mai vaste, cum este cea a aspectualității, propusă de aspectologul rus A.V.Bondarko, care, cu mijloace multiple şi variate ce aparțin diferitelor niveluri ale limbii – derivativ, lexical, morfologic şi sintactic – exprimă diverse caracteristici ale modului de desfăşurare a acțiunii verbale, permite o explicare rezonabilă a unor fenomene similare, chiar dacă nu identice, cu aspectul verbal slav, existente în diferite limbi şi deci soluționarea problemei universalității categoriei aspectului verbal. Acest concept – al categoriei funcțional-semantice a aspectualității – poate fi acceptat şi aplicat şi verbului românesc. În condițiile unor interpretări atât de contradictorii a aspectului verbal în limba română între a susține şi a contesta existența lui, aplicarea teoriei câmpului/categoriei funcțional-semantic la analiza acestor fapte de limbă pare a oferi o soluție plauzibilă problemei date, care însă se cere încă fundamentată şi argumentată.

Referințe:

1. Cohen D. L'aspect verbal. - Paris, 1989, 290 p.; Porter S. Verbal Aspect in te Greek of the New Testament, with Reference to Tense and Mood. - New York, 1989. - 487 p.
2. Varro M. Terentius. De lingua Latina, Liber IX, p.54-58.
3. Смотрицкий М. Грамматики славенския правильное синтагма. - Москва, 1721. - 388 с.
4. Ломоносов М.В. Российская грамматика. - Санкт-Петербург, 1898. - 430 р.
5. Некрасов Н.П. О значении форм русского глагола. - Санкт-Петербург, 1865. - 387 р.
6. Delbrük B. Vergleichende Syntax der indogermanischen Sprachen. - Strassburg, 1897. - 458 p.
7. Греч Н.Н. Пространная русская грамматика, т.1. - Санкт-Петербург, 1827. - 530 р.
8. Streitberg W. Perfektive und imperfektive Aktionsart im Germanischen // Beitraege zur Geschichte der deutschen Sprache, 15, 1891, p.70-177; p.108.
9. Brugmann Karl. Kurze vergleichende grammatik der indogermanischen Sprachen. - Strassburg, 1904, p.492-493.
10. Исаченко А.В. Словесный вид, словесна акце а обечный характер словеснего дея // Слово а словесност, 21, 1960, p.9-16.
11. Agrell Sigurd. Aspektänderung und Aktionsarbildung beim polischen Zeitworte. Ein Beitrag zum Studium der indogermanischen Präverbia und ihrerBedeutungsfunktionen, Lund, 1908, p.78 – citat din: Вопросы глагольного вида. - Москва, 1962, с.36.
12. Потебня А. Из записок по русской грамматике. - Москва, 1958, т.IV, с.62.

13. Jacobsohn Hermann. Recenzia la cartea „Jacob Wackernagel, Vorlesungen über Syntax mit besonderer Berücksichtigung von Griechisch, Lateinish und Deutsch, Basel, 1920" – citat din: Вопросы глагольного вида. - Москва, 1962, c.39.
14. Jacobsohn Hermann. Aspektfragen // Indogermanische Forschungen, 51, 1933, p.292-318.
15. Porzig Walter. Zur Aktionsart indogermanischer Präsensbildungen // Indogermanische Forschungen, 45, 1927, p.152-167. – citat din: Вопросы глагольного вида. - Москва, 1962, c.41.
16. Hermann Eduard. Objective und subjective Aktionsart // Indogermanische Forschungen, 45, 1927, p.207-228 – citat din: Вопросы глагольного вида. - Москва, 1962, c.44.
17. Heyde Kornelius van der. L'aspect verbal en latin. Problèmes et rézultats // Revue des Études Latines, 10, 1932, p.326-336; 11, 1933, p.69-84; 12, 1934, p.140-157.
18. Wijk N. Van. Sur l'origine des aspects du verbe slave // Revue des études slaves, IX, 1929, p.237-252.
19. Holt Jens. Études d'aspect // Acta Iutlandica, 15, 1943, nr.2, p.15.
20. Le petit Larousse. - Paris, 1995. - 1778 p.
21. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. - Москва, 1969. - 607 c.
22. Vendryes J. La comparaison en linguistique // Bulletin Soc.Linguistique. - Paris, 1942-45, t.42, fasc. 1, p.84.
23. Karolák Stanislav. Le concept d'aspect et la structure notionnelle du verbe // Studia kognitywne, Warszawa, SOW. - 1994. - No1. - P.23.
24. Coseriu Eugenio. Aspect verbal ou aspects verbaux? Quelques questions de théorie et de méthode // La notion d'aspect, Actes des Colloque organisé par le Centre d'Analyse syntaxique de l'Université de Metz, publiés par J.David et R.Martin. - Paris, 1980, p.15.

Prezentat la 05.10.2007

FUNCȚIA SINTACTICĂ A BINOMULUI *A DEVENI + N*

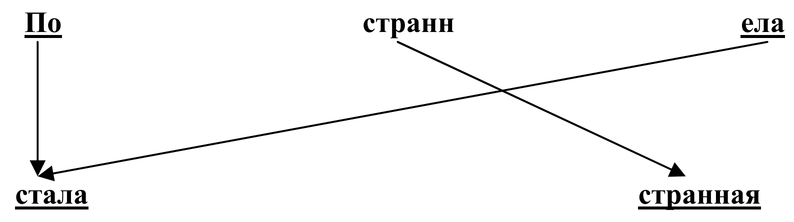
Silvia MAZNIC

Catedra Filologie Clasică

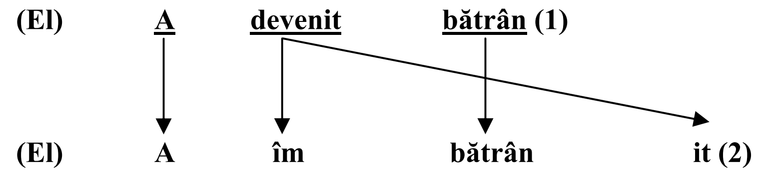
Dans cet article on propose de faire l'analyse syntaxique des binômes évent ifs. Bien que la structure des binômes évent ifs soit identique à celle du prédicat nominal, du point de vue syntaxique, ils diffèrent de celui-ci. D'après le principe onomasiologique, les binômes ont la fonction de prédicat verbal.

Una dintre problemele controversate ale sintaxei este cea a PN (predicatul nominal), ce are structura *V*(verb) *(a deveni)+N* (nume). În literatura de specialitate atestăm opinii neunivoce ale lingviştilor privind categoria respectivă (M.Avram; Şt.Hazy; N.Felecan). Mioara Avram în "Gramatica pentru toți" notează: "Clasificarea clasică a predicatelor este cea care distinge numai predicatul verbal de cel nominal. Cele două tipuri de predicate – verbal şi nominal sunt uneori confundate în analizele gramaticale, fără ca aceasta să aibă consecințe pentru exprimare" [1, p.331]. "Aşa-zisul nume predicativ nu e nume, ci o parte din verbul de stare exprimat analitic" [3, p.425]. "Sunt două subcategorii de PN: predicat nominal propriu-zis şi predicat nominal-verbal exprimat printr-un nume predicativ şi o copulă lexico-gramaticală. Introducerea în structura PN a altor verbe copulative în locul lui *a fi* determină caracterul relevant al relației semantice: în *Ion devine inginerul* poziția numelui predicativ *inginerul* este fixă din cauza restricției semantice: *inginerul devine Ion* sunt incompatibile, deoarece calitatea de *inginer* nu poate deveni *Ion"* [2, p.597].

Un aspect pe cât de interesant, pe atât de necesar pentru gramatica limbii române este funcția sintactică a binoamelor V(a deveni) + N generatoare de eventive. Încercând a descompune în elementele ei constitutive semnificația verbelor de schimbare de stare, observăm că sensul lui *a deveni* este nelipsit. Binoamele respective, deşi au structura predicatului nominal, adică V (Scop) + NP (nume predicativ*): a devenit student*, nu sunt identice cu acesta. Diferența constă în faptul că, în cazul perifrazelor eventive ale verbelor cu acelaşi sens, se întrepătrund semantic şi formal două părți de vorbire diferite: verb (a deveni) + nume (adjectiv, substantiv). Datorită îmbinării coerente interne şi externe a lui *a deveni* cu predicativul, apare o corelație specifică între PN şi PVS (predicat verbal simplu). Verbul *a deveni* în îmbinare cu un N nu are sens lexical integral, pe acesta oferindu-l altui cuvânt, şi anume predicativului. *A deveni Scop* este asemenea unui cuvânt auxiliar. Astfel, confruntând propozițiile *она постраннела* cu *она стала странная,* savantul rus A.M. Peşkovski observă că rolul legăturii verbale corespunde cu cel al părților formale ale PVS. Latura formală o constituie trecerea de la o stare la alta şi sensurile gramaticale de timp, mod, număr, persoană, gen [4, p.221].

Încercând a aplica constatarea sus-menționată la două enunțuri româneşti, vom obține următoarea schemă:*

Deşi volumul de informație este acelaşi, drept urmare a integrării verbului de legătură cu predicativul, se produc anumite schimbări. *A deveni,* intrând în componența binomului V + N, îşi pierde total sensul şi contribuie la formarea unui verb de la binomul respectiv. Ex.: "Şi-a văzut înainte de treabă şi iată *s-a făcut mare (s-a mărit)*, a devenit bărbat în toată puterea cuvântului" (I.Druță, Scr, 534).

* După schema elaborată de prof. A.Ciobanu [a se vedea 5, p.118.]

Materialul faptic examinat confirmă necesitatea unei schimbări asupra modului de interpretare a funcției sintactice pe care o au asemenea binomuri şi asupra statutului gramatical al lui *a deveni.* Prof. A.Ciobanu menționează: "Când *a deveni (a se face)* se contopeşte în întregime cu N şi contribuie astfel la formarea verbului denominativ de la acest N, el nu este Scop veritabil. Faptul că *a deveni* îşi pierde în întregime sensul conduce la transformarea lui din *Scop sui genĕris* în *Scop (fals*), de aceea în îmbinare cu N el nu formează un PN, ci un PVS" [5, p.119]. Această situație poate fi redată printr-o formulă astfel: [Dev + N = V (denom)] → PVS sau [Dev + N = V (denom)] = PVS. Aşadar, dacă binomul *a deveni + N* echivalează cu un verb denominativ [presc. V (denom.], atunci el funcțional nu creează un PN şi, dimpotrivă, dacă binomul nu permite crearea unui V (denom), este un PN: [Dev + N) ≠ V (denom)] → PN sau [Dev + N) ≠ V(denom)] = PN [5, p.122].

În virtutea celor constatate s-a introdus în clasa verbelor semicopulative noțiunea de "semicopulă falsă" [5, p.119]. Între semicopulativele autentice şi cele false este o diferență: primele intrând în componența PN nu-l restructurează: "Avea poftă de conversație, *devenise amabil…*" (M.Preda, R., 234); "Directorul se prefăcu că e surd, … pentru *a deveni şi mai maleabil*" (M.Preda, R., 234); "Delavrancea *a devenit* un poet al prozei şi mai târziu un poet al scenei, adică *un scriitor* care si-a extras efectele cele mai caracteristice din prisosul de lirism al propriei lui personalități" (Şt.Cazimir // B.Delavrancea, S., p.4). Semicopulativele false însă transformă binomul într-un monom V, care deja e în funcție de PVS: [(Dev + N = V (denom)] = PVS. Ex.: 1. "Dar într-o zi, abia de-mi amintesc, *am devenit bătrân* precum un munte…*"* [Traianus, Poemu-nsingurării, 35]; 2. "Şoimulețule! Ce vei fi când *te vei face mare*?" (B.Druță, C., 144). Formula *a deveni + N* poate genera un PN, dar şi un PVS, de aceea ea este necesară, dar nu şi suficientă.

Cele menționate până aici confirmă existența unor false semicopule. Sunt însă situații când *a deveni (a se face)* poate fi în funcție de Scop autentic. Concluzia ce urmează reprezintă criteriul prin care se face o distincție între un V(Scop (fals) şi unul autentic: verbul *a deveni* în îmbinările de tipul V(Scop) + N are funcție de legătură atunci, când binomul nu generează un verb factitiv-denominativ. Se poate spune, de exemplu, *Ion s-a făcut student*, dar în nici un caz nu putem forma de la această propoziție un verb ca în: *a se face bun – a se îmbuna; a se face nod – a se înnoda* etc. În asemenea cazuri, binomul V + N funcționează ca PN.

De problema PN ține şi cea a verbelor semicopulative. Considerăm necesar a aminti aici părerile unor lingvişti, care s-au ocupat de rolul elementului verbal în componența PN: "Verbele exprimă procesul de devenire, iar numele predicative – rezultatul schimbării la care ajung obiectele ale căror nume au funcție de subiect în propoziție. Cu cât aceste verbe reprezintă ideea de devenire fără o nuanță în plus, cu atât se neglijează valoarea lor lexicală şi înțelesul semantic se concentrează pe cel de al doilea termen … De aceea, uneori, înțelesul construcțiilor cu *a se face* nu se deosebeşte de sensul verbului format de la adjectivul sau substantivul cu funcțiune de nume predicative" [10, p.114].

În afară de *a fi*, se mai pot folosi cu funcțiune copulativă şi alte verbe care… au conținut semantic mai slab şi, de aceea, nu pot forma predicatul, decât împreună cu un nume predicativ. Între verbele acestea se poate stabili o ierarhie în ce priveşte sensul: unele, ca *a deveni, a se face,* au autonomie lexicală mai mică, iar altele, ca *a ieşi* au autonomie mai mare [11 p.100]. "Un inventar al verbelor copulative este greu de stabilit din mai multe motive, dintre care cel mai important este legat de recunoaşterea părții de propoziție numite element predicativ suplimentar; în condițiile admiterii acestei părți de propoziție, inventarul verbelor copulative se reduce simțitor, eliminându-se verbe cu sens lexical autonom ca *a se arăta, a ieşi, a se naşte, a se numi, a părea, a rămâne* ş.a. Sunt indiscutabil copulative: *a deveni, a însemna"* [1, p.332]. "Confundarea unui element predicativ suplimentar cu un nume predicativ decurge, fireşte, din nerecunoaşterea celui dintâi ca parte de propoziție şi nu ar merita să fie discutată în mod special dacă unele confuzii nu ar reprezenta greşeli în orice cadru teoretic" [1, p.335].

Ținem să precizăm că în multdiscutata problemă a verbelor semicopulative, am aderat la opinia care recunoaşte drept copule, alături de *a deveni,* şi verbele *a se face, a ajunge, a se preface* ş.a. Falsele semicopulative *a se face, a se transforma* nu se desemantizează însă totalmente, precum *a deveni* care nu atestă Poz.I (V.finitum).

Lucrările metodice şi manualele tratează, în mod tradițional, binoamele eventive drept predicate nominale din anumite scopuri didactice, cum este, de exemplu, o înțelegere mai facilă a materialului. Aceasta însă nu înseamnă că la nivel ştiințific nu sunt posibile şi alte interpretări. Mai mulți cercetători opinează că rezultatele investigațiilor teoretice în domeniul sintaxologiei încă nu-şi găsesc reflectarea cuvenită şi în paginile manualelor şcolare [6, p.68]. Studenților şi elevilor trebuie să li se propună şi alte interpretări, dat fiind că sunt mai multe principii de abordare sintactică, ei având dreptul de alegere. Adoptarea unui criteriu de analiză trebuie să fie însoțită şi de argumentarea respectivă, adică, sub aspect mentalist, structura V(a deveni)+N

este predicat verbal-simplu, iar sub aspect formalist, este un predicat nominal. Aplicând la determinarea funcției gramaticale a binoamelor eventive principiul mentalist, care porneşte de la conținut spre expresie, de la interior spre exterior, de la structura de adâncime spre cea de suprafață, iese în evidență specificul lor gramatical şi faptul că este o diferență sintactică între *a deveni bătrân* şi *a deveni student.* În primul exemplu, există şi un corelat monolexical, verbul *a îmbătrâni,* care este analizat ca un PVS. De ce însă binomul cu sensul respectiv are o altă interpretare sub aspect funcțional, dacă el conține toate elementele verbului său substituent? A aplica formalismul este, într-adevăr, mai simplu, dar asta nu oferă nimic şi nu are nici un rost, spunea lingvistul rus L.V. Şcerba. Actualmente, în studiile de sintaxă îşi face loc tot mai mult semantica, lucru ce poate fi reflectat şi în manuale prin oferirea mai multor interpretări, deoarece învățământul evoluează şi tinde spre dezvoltarea unei gândiri logice. Aspectul logico-semantic ține de cuvântul în mişcare, de sintaxa activă, care le acordă discipolilor posibilitatea de a gândi logic la stabilirea funcției sintactice.

Referitor la alte limbi romanice, remarcăm faptul că nu am găsit, în mai multe gramatici de limbă franceză, păreri expuse privind sintaxa binoamelor eventive. O suplinire a acestei absențe găsim în monografia lui Z.N. Levit: "Una din trăsăturile limbii franceze moderne este manifestarea "style substantif", pentru că se întrebuințează foarte larg substantivul în componența unităților lexicale analitice. În calitate de elemente auxiliare apar verbele cu înțeles general *faire, avoire, mettre"* [8, p.233]. Când *a deveni* este un V(Scop (fals), funcția lui coincide cu cea a afixelor. Charles Bally, referindu-se la mijloacele de compensare a sufixării în limba franceză, afirmă că există multe perifraze verbale, unde drept echivalent al sufixului apare un verb care nu exprimă nimic: *devenir pale = palir; faire impression = impressioner etc.* [7, p.270]. De asemenea, nu am întâlnit printre semicopulele limbii spaniole pe *a deveni şi a se face* [a se vedea 9, p.184].

Conform principiului logico-semantic, structurile V(a deveni)+N sunt analizate ca predicate nominale numai în cazurile când ele nu pot fi explicate printr-un verb, de exemplu: *a deveni student, a deveni medic* (în genere numele care redau denumiri de profesii nu se transformă în verbe). Transformarea unui binom în verb este criteriul de delimitare între un PN şi un PVS cu aceeaşi structură *V(a deveni)+N.* Situațiile când *a deveni+N* generează un verb trebuie clasate în sintaxa limbii române într-o categorie aparte, cu o interpretare sintactică sui genĕris, ce nu poate fi analizată ca un PN.

La cercetarea binomului V(a deveni)+N şi a verbelor generate de acesta, atestăm aspecte ce se află în permanentă interdependență: sensul, posibilitățile de formare şi funcția sintactică. Astfel, conținutul noțional determină structura lor, ele creându-se mai rar de la substantive, iar elementele componente influențează sensul (eventivele nu redau, de obicei, transformări totale). Acest fapt confirmă legătura funcțională dintre binomul eventiv şi corelatul său monolexical, care este analizat ca un PVS.

Referințe:

1. Avram M. Gramatica pentru toți. - Bucureşti: Humanitas, 1997.
2. Iordan I., Robu V. Limba română contemporană. - Bucureşti: Editura didactică, 1978.
3. Ivănescu I. Nume şi verb // Omagiu lui Al.Rosetti. - Bucureşti: EA, 1965.
4. Пешковский А.М. Русский синтаксис в научном освещении. Изд. 7-ое. - Москва: Учпедгиз, 1957.
5. Чобану А.И. Синтаксис полусвязочных глаголов в молдавском языке. Часть I-я. - Кишинев: Ştiința, 1976.
6. Botnarciuc V. Despre o altă abordare a fenomenelor de sintaxă // Limba Română. - Chişinău. - 2004. - Nr.9-10. - P.65-68.
7. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. - Москва: Иностранная литература, 1955.
8. Левит З.Н. К проблеме аналитического слова в современном французском языке. - Минск: Вышэйша школа, 1968.
9. Litvinenko E.V. Gramatica de la lengua española. - Kiev: «Вища школа», 1976.
10. Diaconescu P. Rolul elementului verbal în componența predicatului nominal // Studii de gramatică. Vol.II. - Bucureşti: EA, 1957, p.105-120.
11. Gramatica uzuală a limbii române / Colectiv de autori: I.Bărbuță, A.Cicală, E.Constantinovici, T.Cotelnic, A.Dîrul. - Chişinău: Litera; Educațional, 2000.

Textele literare utilizate în articol:

1. Preda M. Risipitorii. - Bucureşti, 1969. [R]
2. Druță I. Scrieri. Vol. 3. - Chişinău: Hiperion, 1990. [Scr]
3. Delavrancea B. Sultănica. - Chişinău: Lumina, 1993. [S]
4. Druță B. Catacomba. - Chişinău: Cartier, 1998. [C]

Abrevieri:

V(Scop) – verb semicopulativ.

Prezentat la 13.07.2007

STRUCTURAL, SEMANTIC, GRAMMATICAL AND STYLISTIC ANALYSIS OF PHONETIC EXPRESSIVE MEANS IN ENGLISH PRINTED ADVERTISEMENTS

Valentina ŞINGHIREI, Oleg DONEŢ*

Catedra Limbă Engleză
**Centrul de Dezvoltare Economică, Afaceri Publice şi Parteneriat în Învăţământul Superior, Chişinău*

Articolul de faţă este dedicat cercetării ştiinţifice şi metodice a limbajului de reclamă în limba engleză. După cum este cunoscut, de decenii savanţii pun în aplicare metode şi tehnici tradiţionale pentru studierea limbajului de reclamă, aceasta atribuindu-se la probleme din diferite domenii, prezentând interes pentru lingvişti. Azi limbajul de reclamă încearcă să găsească caracteristici noi care vor adăuga date necesare pentru înţelegerea mai aprofundată a stilului reclamei. De asemenea, este cunoscut că limbajul de reclamă aparţine stilului funcţional deosebit. Însă nu este destul de clar ce fel de caracteristici aceasta ar trebui să aibă şi cum ar putea fi descris mai aprofundat. Limbajul de reclamă are propria menire în perceperea limbii. Autorii au studiat limbajul reclamei americane din punctul de vedere al analizei structurale, semantice, gramaticale şi stilistice şi prezintă în studiu privind caracteristicile limbajului de reclamă în limba engleză.

In the process of familiarizing ourselves with theoretical studies on advertising and then analyzing the collected material of research, we have made it clear for ourselves that the best advertising is a combination of words that make pictures in the mind and pictures that "make words in the mind". In other words, it is usually a combination of simple, but emotionally loaded words and an arresting, obvious art work combined in a fresh and surprising manner. If the readers are to gain anything from the advertisement, they must become involved and make an effort to learn. Print itself is passive; but the reader should be active. The headline and illustration must be strong enough to grab the readers' attention before they turn the page, and the body copy must then be interesting enough to maintain the attention.

When analyzing the structure of a printed advertisement we noticed that it can be both complicated and simple. Modern printed advertisements serve for the ***sales concept*** that consists of the two orientations, that is ***internal*** and ***external***. The former is the stress on the capabilities of the firm that can meet the demands of users; the latter is the focus on the needs of relevant consumers. All advertising ***informs*** and ***persuades*** to some degree. At the most basic level all messages inform the reader/viewer/listener of the brand name of the sponsor; beyond that, some messages become quite complex in the level of information that they make available. All advertising also attempts to persuade; advertising is an advocacy form of communications that is intentionally one-sided. The firm that pays for the message intends to present its point of view. In some cases the persuasion is mild; in others it may get quite pushy. All messages have some combination of these two elements.

Each advertisement, despite its kind and form, should be convincing, clear, true, bright, capable of attractting and retaining attention; it should be memorable, emotional, laconic and informative. It should not be vague, primitive, abstract, false, rude, and hesitating. Also, the advertisement is not always meant to work within certain cultural or social boundaries as target audience might often be or is often culturally different. Here we have made an attempt to analyze the ways of communicating a message to a potential customer by defining the structure of an English printed advertisement and naming its layers:

➢**The first layer is semantic or linguistic.** It means that literal and direct communication is achieved by using a variety of linguistic resources: semantic, phonetic, and syntactic.

➢**The second layer is context** (pragmatics or indirect communication). In other words, a message is communicated and understood through implication (implicature) in the text.

➢**The third layer is related to extra-linguistic factors relating to readers/viewers.** It is aimed at the needs that are defined by the gender, age, and level of education of the target audience of the advertisement.

➢**The fourth layer is also extra-linguistic factors. They relate to the images and objects of the advertisement.** It is non-verbal communication by body language, pictures, graphs etc.

➢**The fifth layer is the use of expressive means and stylistic devices.** The medium and the audience also define the choice of special stylistic devices.

The semantical meaning of the words is the fundamental structure of the linguistical body of the message of an advertisement. To illustrate it let us take as an example the following advertisement:

e.g. Discover **the look**. - Maybelline

Here the advertisers exploit the possibilities of connotation (suggested meaning) rather than strict denotation (stated meaning) and imply that products have various merits, without saying so explicitly. In this advertisement the word "**the look**" has connotation "your style". Except the invitation to buy we have no idea of how to find our style. Hence, we can suppose this connotation does not give the concrete information to the reader, but it creates the atmosphere of ambiguity and of a mysterious wish of discovering something new.

We have also found out that one common way of doing so is our manner to use pseudo-technical lexis or scientific names for everyday things. Though we cannot say that is applicable in all contexts in English advertising; nevertheless, in English advertising in cosmetic and pharmaceutical products, we have had the chance to single out the use of scientific lexis to suggest efficacy, as in the following examples:

e.g. *"Perle de Caviar draws* ***the essential elements*** *of long-lasting beauty and a youthful complexion from the depths of the ocean...* ***trace elements, amino acids, mineral salts, iodine and plankton.*** *Combining a perfect* ***balance*** *of these* ***precious elements,*** *each Perle de Caviar product provides an intense* ***thalassotherapy treatment*** *designed to* ***hydrate and regenerate.****"* – Perle de Caviar

e.g. *"one simple tablet helps safeguard your diet with* ***botanicals, natural carotenoids, vitamins and essential trace minerals...****Advance your beauty* ***regime*** *with Perfectil® - because true radiance starts from within*." – Perfectil

When analyzing the choice of words in these advertisements, we have concluded that the word "**regime**" elevates the use of cosmetics to something complex, while the ® symbol suggests that there is something technically sophisticated in the product. It may really simply denote the registration of the trade name to protect against misuse. This pseudo science is also found in the advertisements through enumerating so-called "professionalisms" like "**amino acids, mineral sales, iodine, plankton, thalassotherapy** (the therapy based on the sea bathing and sea products), **hydrate, regenerate, natural carotenoids**". Thus, the reader is made to believe that this degree of information distinguishes licensed pharmaceutical products from common beauty products.

In relation to food and drink, however, advertisers are usually keen to stress its naturalness. So, while the product packaging will list all additives, flavourings and colourings, advertisements will identify the brand and basic food content, as in the following:

e.g "Filippo Berio/The World's Finest **Olive Oil**/Filippo Berio/**Olive Oil**/**Pure** Genius" – Olive Oil

The brand name "**Olive Oil**" and the principal ingredient appear twice, along with the adjective "**pure**", to suggest the idea that there is nothing but the natural oil in the bottle that the advertisement depicts.

We have analyzed the word-stock in the English printed advertisements and have found the data on the distribution of its **three** main layers as the **literary, neutral**, and **colloquial** ones. The results of the word count in our factual material are given in Figure 1.

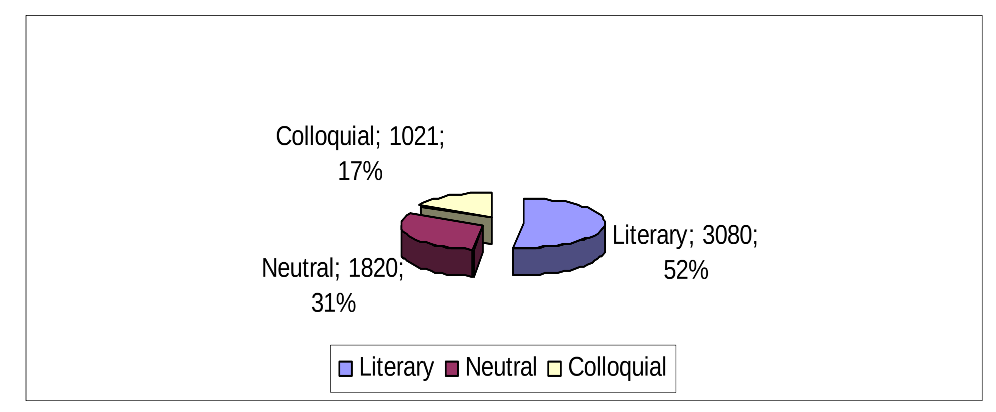

Figure 1. Distribution of Literary, Neutral, and Colloquial Layers of Vocabulary in English Advertising

From these statistical data we can state that the literary layer is represented in the biggest amount (52%), the colloquial one being only 17 %.

In its turn the **literary** layer of vocabulary has been represented by the following groups of words:

1. *common literary ones*, such as ***ownership, solution***, ***universal remedy***, ***general***, ***payment etc***, for example:

e.g. ***Ownership*** of The Range Rover is a state of being. – LAND-ROVER

2. *terms and learned words*, such as ***rate of interest***, ***pharmaceutical***, ***cure***, ***panacea***, ***alleviate***, ***elucidation***, ***all-purpose***, ***dispatch etc***, for example:

e.g. We give you ***pharmaceutical*** care. – Ricardo

3. *poetic words*, such as ***array*** (=clothes), ***woe*** (=sorrow), ***behold*** (= see), ***oft*** (= often), for example:

e.g. Special ***array*** for special occasion. – Orient Fashion

e.g. Keep ***woe*** apart. – PharmaPower

4. *archaic words,* such as ***thee*** and ***thy***, for example:

e.g. Aromatherapy for ***thee***. – OilEssentials

e.g. ***Thy*** odour. - Naturals

5. *barbarisms and foreign words*, such as ***chic***, ***bonnet***, ***cardigan***, ***fiesta*** (Spanish = a party), ***pizza***, ***cognac***, for example:

e.g. Last ***chic*** touch. – Clemantina

6. *literary coinages* including *nonce words*, such as ***must-know, longer-lasting, must-haves etc,*** for example:

e.g. McQueen's New ***Must-Haves*** – McQueen

The results of the distribution of the groups of words of the literary vocabulary in English advertising are given in Figure 2.

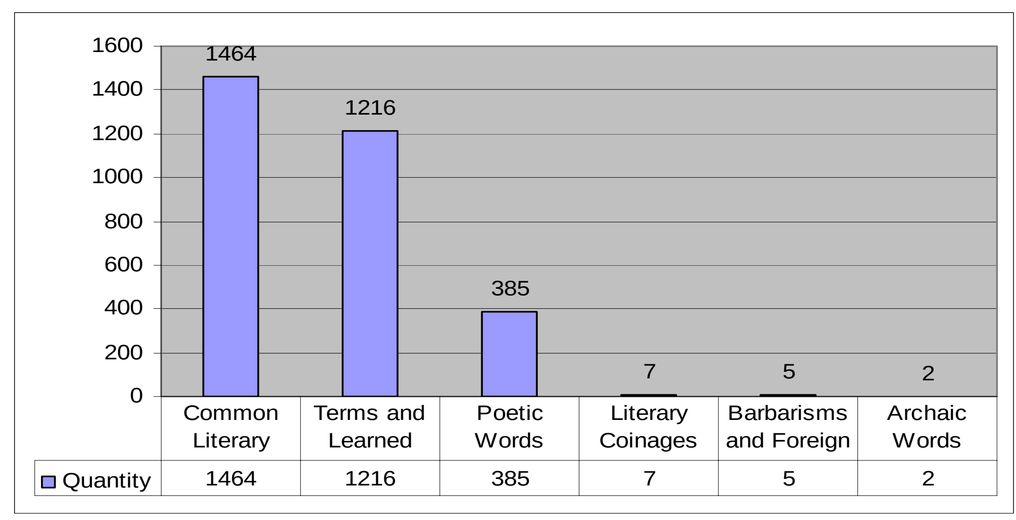

Figure 2. Distribution of the Groups of Words of the *Literary* Vocabulary in English Advertising

The **colloquial** vocabulary, in its turn, has fallen into the following groups of words:

1. *common colloquial words,* such as ***kid***, ***guy*** (= a man, a person), ***to be up to sample*** *(= to meet/satisfy the sample)*, ***like anything***(= possible, likely), ***what on earth***…(= why, the exclamation expressing the surprise or indignation), for example:

ex. Something ***like*** a dinner! – Meat House

Замечательный обед!

ex.**You gotta believe** - Tays

ex. ***What on earth*** shouldn't you taste Cook ? - Cook

2. *slang*, such as ***fun*** *(= pleasure)*, ***crazy*** *(= eager for, very interested in)*, for example:

e.g. Have ***fun***! Taste it. – Computer Games

Jamiroquai – **a funk** Odyssey

3. *jargonisms,* such as ***cookie*** (= AmE noun, "a man". It is often used with a defining adjective.), ***cowboy*** (=AmE noun, "a reckless or inconsiderable driver".), ***mouth*** (=AmE noun, "an extravagant, insolent, or boastful talk; empty bragging, impudence; especially in the phrase ***to be all mouth***".), ***Delhi belly*** (= An upset stomach accompanied by diarrhea such as may be suffered by visitors to India. It is originated from the name of Delhi, the capital of India.), for example:

e.g. Be a real tough ***cookie***. – Master Shirts
e.g. We have to weed out ***the cowboys***…
We need the top professional drivers. - SpareParts
e.g. Try it! It is not ***all mouth***! – SIVALDI
Попробуй! Это – не просто хвастовство!
e.g. Just for ***Delhi belly***! - PHARMA
4. *professional words*, such as ***compute***, ***software***, ***heterogeneous conductors etc***, for example:
e.g. Special ***software*** for your computer! – Domestic Spy
5. *dialectal words,* such as ***Whoduit*** and ***hundaweah (= underwear),*** for example:
ex. ***Whoduit***? – MPA
ex. We buy our ***hundaweah*** at Hames. – Hames (AmE, Bostonian area)
Bostonians sometimes add ***h*** to the beginning and to the end of the words that begin with a vowel.
6. *vulgar words*, for example, ***damn, bloody(= very), couch potato****(= AmE, someone who spends leisure time as passively as possible, especially watching TV or videos,eats junk food, and takes little or no exercise)* as in:
ex. Don't be flippant, ***damn*** it! This is serious. - BrakesFixing
The word "***damn***" is used here as an interjection.
ex. ***Bloody*** strong. – WhiskyRoll
ex. Stop being ***couch potato***! – Fitness Center
7. *colloquial coinages*, for example, ***carryall (***=AmE, big bags***)***, *as in*:
ex. ***Carryalls*** are bigger than ever-literally. – TravelBags
The results of the distribution of the groups of words of the **colloquial** vocabulary in advertising English are given in Figure 3.

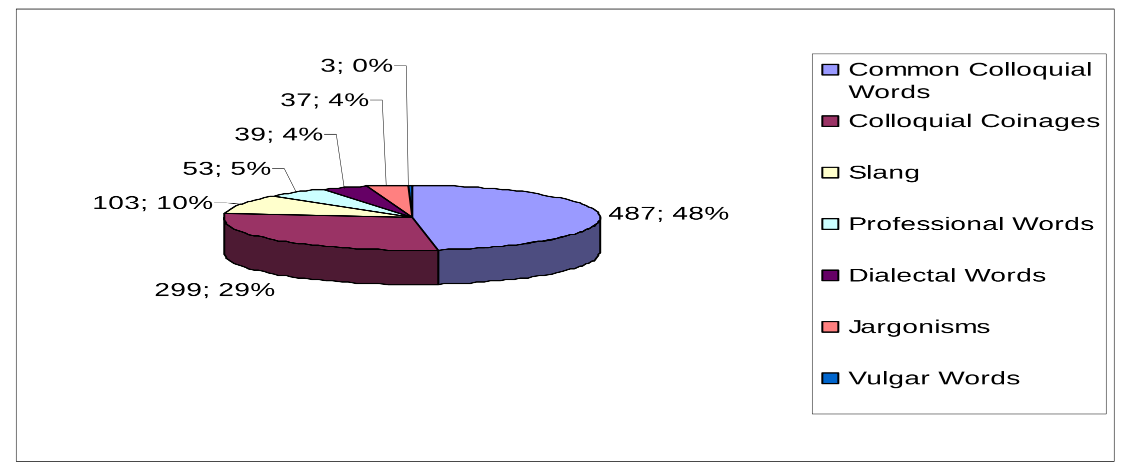

Figure 3. Distribution of the Groups of Words of the *Colloquial* Vocabulary in English Advertising

One very common technique is for the author to set *nouns* and *noun phrases* or *verbs* on their own, where the reader or listener supplies the missing elements by conjecture - rather as in interpreting notes, so that, for instance, "***does what it says on the tin***" is understood as "***this product meets the claims that are printed on the side of the tin***". This form may sometimes but not always resemble the forms used in headlines, so that it is especially suitable for adverts in newspapers. Here are some examples of slogans taken more or less at random from some daily newspapers:

- Happy New Rate
- Deals to remember
- Currys sale/Free delivery plus Buy now pay 2004
- EMAIL, INTERNET & TEXT MESSAGES
- Winter welcome
- Free servicing for 3 years
- Summer seats on sale

- new year new fares
- The confidence to succeed
- Precious metal for precious little

The simple grammatical analysis of these slogans shows that they are not always grammatically complete structures (sentences or main clauses), and the incomplete outnumber those that are complete in a proportion of at least three to one. Among the complete structures there are the following:

- i want extra MONEY
- Apply now
- How do you see yourself?
- Look at the clues
- Travel with Eurotunnel from just £5

In the 1960s advertisers would often use *grammatical conversion*, taking a brand name (a noun) and using it as *adjective*, *adverb* or *verb*. This tendency has recently returned as in the following examples:

- That's so Suzuki
- How refreshing, how Heineken

There is no attempt to alter the form of the word to correspond to its grammatical category, such as by adding a suffix like -ish, -ic or -esque, nor of using an extra word, compare: "*that's so like Suzuki*" "*how like Heineken*".

There are emphatic grammatical constructions that accentuate the semantically important word, as follows, e.g. ***It's your watch that tells most about who you are***. - SEIKO

In fact, the slogan sends the reader the message "Look at the picture of the Seiko watch. Do you want to buy this one? "

The frequent and wide use of stylistic devices is an important characteristic of English advertising, which is an effective way to make the advertisement attractive. As we know from Galperin's definition, a use of stylistic devices is an example of the figurative use of words, which produces a particularly rhetorical effect when people use the language creatively in a specified context.[1] Thus, we may say that the use of stylistic devices in slogans aims at arousing and persuading consumers to buy what is advertised. And the advertisement writers can make a slogan sweet to the ear, and pleasing to both the eye and the mind. So they often use stylistically coloured lexis in slogans, for example **barbarisms**.

Barbarism differs from foreign words in that they have synonyms of the native origin, e.g. French words: **chic** (stylish), **chagrin** (vexation), **enter nouns** (confidentially). The stylistic function of *barbarism* is to add to the atmosphere and character a peculiar flavour, as follows:
e.g. ***Chic*** that ever be. – Lottani (The slogan of the printed advertisement of the American jewelry store.)

The barbarism "***chic***" is originated from the French vocabulary. The analysis of ***phonetic expressive means and stylistic devices*** in English advertising has given the following results. There are cases of the use of **onomatopoeia** (it is a combination of speech-sounds which aims at imitating sounds produced in nature (wind, sea, thunder, etc), by things (machines or tools, etc), by people (sighing, laughter, patter of feet, etc) and by animal. For example, this stylistic device is used in a brand slogan of Mazda, as follows:
e.g. MAZDA **zoom-zoom** (for the new Mazda MX-5 Arizona).

This is the *direct* onomatopoeia (containing the imitation of natural sounds of the sand and dust of Arizona under the wheels of a new make of Mazda). Another case of the *direct* onomatopoeia is the following:
e.g. "Snap! Crackle! Pop!" - Kellogg's Rice Krispies (the sound while eating crisps)

Another phonetic stylistic device that is widely used is ***alliteration.*** Alliteration can make advertising words rhythmic and pleasing to the ear. This stylistic device usually makes people admire the slogan at first sight. In the advertisement alliteration is used to strengthen the effects of the adverting words and the appeal of the slogan, for example:
e.g. **S**ea, **s**un, **s**and, **s**eclusion-and **S**pain. You can have thi**s** when you vi**s**it the New Hotel. – The New Hotel

Reading the slogan people will promptly call to mind the beautiful scenery of sunshine, a sandy beach and rough sea. So they will be attracted easily by the advertisement. The words "**sea, sun, sand, seclusion**" describe a vast expanse of sea, the bright sun, a beautiful sandy beach and quiet villas, and what's more, the

[1] Galperin I.R.Stylistics. - Moscow, 1971, p.23.

repetition of the initial letter of the words "s" - alliteration, makes people feel that sea breeze is stroking their faces, that the sea tide is singing and that lovers are murmuring; because the coherent sound makes a smooth and continuous reading. Some other examples of alliteration in slogans are the following:
e.g. "**W**here D**o** You **W**ant T**o** G**o** T**o**day?" - Microsoft, 1990s
e.g. **F**ree **F**orever – HMV
e.g. **F**eel the di**ff**erence – **F**ord (a brand slogan)
e.g. **W**OOL**W**ORTHS **W**ELL **W**ORTH IT – **W**OOL**W**ORTHS
e.g. **S**en**s***e* *a*nd **s***i*mpl*i***c***i*ty – PHILIPS

In the last example, besides the alliteration with the sound [**s**], there are two cases of **assonance**, namely in the words "**sense**" and "**and**", here there is the repetition of the vowel sound [**e**]. Also, in the word "simplicity" there is the assonance based on four reappearance of the sound [**I**] . As a result of these phonetic stylistic devices, another stylistic device, the **euphony,** takes place in this text.

Another phonetic stylistic device, **rhyme**, is often used in English slogans. The purpose of this stylistic device is to obtain the effects pleasant to the ear. In has the same lasting and strong appeal as an *alliteration* because it makes people easy to read. Compare:
e.g. THE MIRACLE NUT **HAZELNUT**
– a brand slogan of the company HAZELNUT
Some other examples are the following:
e.g. Spend a **dime**, save you **time**. – PAPER CLIPS
e.g. Live your **skin** you are **in** - Olay

This advertisement of an electrical appliance uses the "**dime**" and "**time**" rhyme to tell the reader cleverly that the appliance can help him save time and that time is money. The rhymes given below are the examples of ***internal rhyme*** containing the repetition of sounds in accented syllables within a verse line, just before the **caesura**, compare:
e.g. "You can't **resist** the **twist**!" – Twister
e.g. "A mars **a day** helps you work, rest and **play**" - Mars
e.g. "**Beanz Meanz Heinz**" - Heinz
e.g. "**Clover**, loved all **over**" - Clover butter
e.g. Get the **most** from you **post** – Royal Mail
e.g. And now the CD Trousers with the Italian **Fit** make a **hit! –** CD Trousers
e.g. **Ready**, **steady**, go! – A Franklin Heir Dolls Exclusive (An advertising slogan on the advertisement of the doll named Baby Ben).

This kind of a short playful rhyme is usually used in advertising English is usually called *a jingle.*

To sum up, we can conclude from the results of our investigation that the vocabulary of English advertising is mostly defined by the target audience in order to be more appropriate. If the supposed consumers are young people or common ones, the utilized vocabulary is the same that is used in the speech of these consumers. The literary words are more frequently used in the advertisements for the respectable people, the representatives of the higher strata of the society. The choice of words in the combination with the phonetic expressive means and the stylistic devices serves for creating the pleasant setting of offering the consumers the extremely necessary, best and wonderful goods and services. It is a psycho-linguistical "hook" that draws and retains the consumer's attention and helps to think about the advertised service or product. The study of this stratum of the English language is very important for both the advertisement writers and for the linguists because they deal with the advertising language from the opposite ends of the sending message, namely the advertisement writers compose the message, but the linguists try to analyze the means with which the message was sent.

Prezentat la 17.04.2007

CONTRASTIVE ANALYSIS OF THE WAYS OF EXPRESSING NECESSITY AND SUPPOSITION IN ENGLISH, GERMAN AND RUSSIAN

Tatiana ŢEPLIC

Catedra Lingvistică Engleză

Modalitatea reprezintă un concept complex şi pune numeroase întrebări în ceea ce priveşte diferitele moduri de exprimare a unor astfel de situaţii modale precum necesitatea şi supoziţia.

Studiul face o tentativă de comparaţie a mijloacelor de exprimare a acestor două categorii în limbile engleză, germană şi rusă prin intermediul cuvintelor şi expresiilor modale, al verbelor şi particulelor modale, precum şi cu ajutorul modurilor.

Astfel, în engleză, cele mai frecvente mijloace de exprimare a supoziţiei şi a necesităţii sunt verbele *can, may, could, might* şi, respectiv, *must, have to, will* şi *would.*

În germană se observă utilizarea frecventă a verbelor *müssen* şi *wollen* pentru denotarea necesităţii şi a verbelor *mögen, dürfen* şi *müssen* pentru exprimarea supoziţiei.

În rusă verbele modale din limbile engleză şi germană sunt adesea redate de expresii cu verbe modale, precum *должно быть, судя по всему, очевидно* şi altele.

Verbele modale sunt cele mai utile mijloace de exprimare a necesităţii şi supoziţiei în toate cele trei limbi. Împreună cu modurile, ele exprimă cele mai variate nuanţe ale atitudinii vorbitorului faţă de realitate şi enunţ.

Modality has always remained a disputable subject among the linguists. Many scholars have exerted great efforts to determine the notion, the number and the type of modalities through different approaches. Thus, B.A. Ilish: states that modality is expressed by modal words and verbs; modal intonation; moods of verb [1; 19]. E.A. Beliaeva in her turn paying more attention in her research to the group of modal words adds to the classification by B.A. Ilish modal particles, phrases, and constructions [2; 129]. Another question of general concern in modern linguistics still remains the problem of the semantics of the words expressing modality and the correlation between their semantic and grammatical features. Raphael Salkie in his work "Probability and necessity in English and German" writes that "These two questions are connected, since analysts who argue that modals are monosemous typically give a greater burden to pragmatic factors" and supposes that contrastive studies of modality in two or more languages can help to solve many problems concerning it and will enable the linguists "to propose a framework for modality which combines the detailed empirical coverage of monolingual analyses with the cross-linguistic validity of broader studies" [3; 11].

Necessity and suppositions being among the main meanings of the modal verbs are in this respect of great interest as to the peculiarities of their expression in English, German and Russian. In our research we try to compare such means of expressing these two categories as modal words, phrases, particles, verbs and moods.

Modal words represent a group of words whose function is to characterize the contents of the sentence as fact, potentiality or urge without actually being part of that sentence. Not all the linguists pick out modal words into separate grammatical category. Some relate modal words to adverbs of mood in the English language [4; 18]. The meaning of these words often depends not only on the denotation but also on their position within a sentence. Being placed at the beginning of the sentence the modal word renders positive appreciation by the speaker of the information stated in it, but used at the end of the sentence the modal word gives final appraisal of the expression.

Modal words of supposition in the English language are '*probably', 'perhaps', 'maybe',* and '*possibly'. 'Probably'* and '*perhaps'* are similar in meaning, but they are used in different parts of the sentence: the first one is used at the beginning of the sentence before notion verbs or between auxiliary verb/ modal verb and notion verb, but 90% of the latter is used in the middle of the sentence [5; 31]. '*Maybe'* is placed at the beginning as well as in the middle of the sentence. It is similar to "*perhaps*", but it has a lower frequency in speech. '*Possibly'* can be used as a modal word in the middle and at the beginning of a sentence, but also it can serve as a modal particle, which intensifies the meaning of supposition. Speaking about *modal words of necessity*, we can notice that "*naturally*" may take any position in the sentence and sometimes it is used as an affirmative answer. '*Evidently'* expresses logical conclusion, which is based on the observation of a fact's manifestation, but '*obviously'* expresses logical conclusion, which is based on past experience, and appears before verb.

In the German language *necessity* can be expressed by such *modal words* as: '*natürlich', 'selbstverständlich',' zweifello's, 'wahrlich'* (to assert necessity); '*unbedingt', 'jedenfalls', 'bestimmt', 'sicher', 'tatsächlich', 'gewiß'* (to reinforce the necessity); '*gar', 'überhaupt', 'keinesfalls', 'keineswegs'* (to negate necessity); '*vielleicht', 'wohl'* (to soften and the slacken necessity). There are more ways of expressing the supposition by modal words than the necessity in the German language: *‚wenig';' kaum'; ‚wahrscheinlich'; ‚schwerlich'; 'mittelmäßig'; 'möglicherweise'; 'vielleicht', ‚mutmaßig'; 'sehr wahrscheinlich'; 'vermutlich', 'wohl', 'sicher', höchstwahrschein-lich', allerdingst', 'bestimmt', 'gewiß', 'natürlich', 'unbedingt', 'zweifellos', 'unzweifelnatt' e.t.c.*

E.I.Beliaeva gives the following Russian equivalents of modal words expressing necessity: *'должно быть', 'по всей видимости',' судя по всему',' как видно', 'очевидно'* – and supposition: *наверное, 'может быть',' вероятно', 'видно', 'по-видимому', 'поди', 'очевидно', 'глядишь', 'возможно', 'пожалуй', 'пожалуй что'*. [6; 57].

Thus we may state that there is a great variety of modal words expressing supposition and necessity in German and Russian which is much broader than in English. The use of these words depends on the context and communicative situation.

Modal verbs that express supposition in English are '*can', 'may', 'could'* and '*might'*. Modal verb '*may'* expresses factual possibility that is possibility of realization of connections whereas '*can'* expresses theoretical possibility. Verbs '*could'* and '*might'* express a less degree of the speaker's confidence. Also "*could*" and "*might*" are used to form Subjective mood. Negative forms of '*can'* and '*may'* express different meanings. Negative '*can'* expresses negative possibility of an event, while '*may'* expresses supposition.

The equivalents in of these modal verbs in Russian are: 'cannot'- '*не может быть, чтобы;* 'could not'- '*едва ли', 'не мог бы', 'не мог';* 'may'- '*может быть', 'возможно'* (if the sentence is interrogative we can find '*интересно*'); 'might'- '*как будто (бы)'; 'можно подумать'; 'можно было бы подумать, что'.*

But Zvereva E.A. claims that verbs '*must*', '*should*', '*ought*', '*will/would*', '*need'* can also express different shades of supposition, moreover these verbs express attitude of speaker to the matter of supposition in general [7; 235]. 'S*hould'* and '*ought'* can express supposition, which is based on facts. These verbs are similar to '*must'* in their meaning, but are used far rarer than '*must'* in the meaning of supposition. The verb '*ought'* is met in the belles-letters. Verbs '*ought'* and '*should*' in the meaning of supposition can be used not only in the affirmative sentence, but also in the negative ones where it is not the point of the sentence that is negated, but the action (or state) itself. The equivalents of these words in the Russian language would be: "*вероятно*", "*должно быть*". '*Will/Would'* can express supposition, which is based not on the facts, but on the subjective opinion of the speaker. The verb 'will' is often used with such verbs as 'to suppose', 'to expect'. The verbs '*will' and 'would'* are used in the meaning of supposition in the affirmative sentences in the belles-letter style. The Russian equivalents of these words are: *"конечно*", "*непременно* ". '*Need'* also has the modal meaning of supposition, but very rarely; it is used in the belles-letters and scientific literature. Its equivalents in Russian are: '*не обязательно*', '*не обязательно должно'.*

The category of necessity can be expressed by such modal verbs as 'must', 'have to', 'will', 'would', 'ought' and 'should'. 'Must' and 'have to' are used less friequently than other verbs, which express necessity in the British variant, but Americans use them very often. The difference between '*must'* and '*have to'* is considered the difference between "factual" necessity and "theoretical" necessity. But this difference is neutralized in the scientific speech. The Russian equivalents of these verbs are: '*must'- обязательно; должен; обязательно должен; непременно; вынужден; приходится; нужно; следует; 'have to'- приходится; вынужден; должен; нужно (было); необходимо (было). 'Will'* expresses a conclusion, which is based on competence of the speaker. Also it expresses "prognostication". '*Will'* is used for designation of habitual events. The difference between '*must'* and '*will'* is in the source and on the ground of conclusion. '*Must'* expresses conclusion from observing facts and phenomena. '*Will*' expresses conclusion from speaker's own information and knowledge. '*Would'* expresses necessity and can also express prediction in the present. Also we can see that "*would*" can be the past form of the verb "*will*". '*Ought'* or '*should'* express the logical meaning of necessity in weak forms and the opinion of the speaker can be wrong. The equivalents of these verbs in Russian are: '*should' – 'следует'; 'обязан';' должен'; 'следовало (бы)'; 'должен (был)'; 'должен был бы'; 'не следовало (бы)'; 'не должен был (бы)';* 'ought to' – '*мой (его, её) долг'; 'хорошо бы'; 'должен'; 'следовало бы'; 'желательно'; 'обязан'; 'стоит (стоило бы)'; 'нужно было бы'; 'следует'; 'нужно'; 'не стоит'.* The verb 'need' also can express necessity. It is used in negative and interrogative sentences mostly and has only present tense form. Its Russian equivalents are "*нужно*" and "*необходимо* ".

Such German linguists as *Drushinina V.V. and Keler L.* say that necessity has the following shades of meaning: *urgent cause, external compulsion, responsibility and inevitability* [8; 241]. They think that the verb *''müssen'* can express necessity. *'Müssen + InfinitivI (II)' is used when the person is interested in this or that thing. 'Müssen + nicht + Infinitiv' as well as ,brauchen + nicht + zu + Infinitiv' and ,wollen + Infinitiv'* also express necessity. Buscha J., Heinrich G. and Zoch J. agree with Drushinina V.V. and Keler on the point that the modal verb '*müssen' expresses necessity*; but add that modal verb *'sollen'* may also be used in this function although it sounds vulgar [9; 132]. The verb *'wollen'* as Drushinina V.V. and Keler say also has the meaning of necessity and is a stylistic variant of *'müssen'*. Sherbkov thinks that the modal verb *'sollen'* can be used not only in vulgar context, but in some situations it will be normal and used to emphasize the necessity. Drushinina V.V. and Keler L. think that supposition is expressed by the verbs *'können'*, *'mögen'*, *'dürfen'*, and *'müssen'*. The same idea is pronounced in the works by Buscha J., Heinrich G. and Zoch J.

Thus modal verbs are the most frequently used means of expression supposition and necessity in English, German and Russian. Being extremely numerous and very often interchangeable they can render all the shades of these categories in all communicative situations.

Not all the linguists mark out the particles as the way of expressing modality. Belieaeva E.I. offers her classification of modal particles, which express supposition in the translating from English into Russian: *'как раз', 'а что если', 'а вдруг'* which can be found only in interrogative sentences; and *'ещё как', 'а то нет', 'а как же'* in exclamatory sentences [2; 157]. But Belieaeva E.I. does not include the particles into the classification of modal means of expressing necessity.

German linguists, on the contrary, find modal particles frequently used. So, Prorokova in her work "К вопросу о семантике модальных частиц в современном немецком языке " [9; 176] says that modal particles are very often met in the oral speech. They are: *,aber', ,denn', ,doch', ,etwa', ,ja', ,wohl', ,nur'* etc. In the German language modal particles impart emotional shade to the speaker's attitude and are used for expressing subjective modality that is the transmission of feelings, thoughts, moods and wishes of the speaker. Modal particles do not have unique term in the Germanic Philology. They are called either *Füllwörter, Abtönungspartikeln or Satzpartikeln or Modalpartikeln*.

Necessity is expressed in the German language by the following modal particles:
'eben', ,also', ,nun', ,nun also', ,aber', ,aber auch ja', ,ja aber auch', ,aber auch', 'gar', ,mal', ,doch mal', ,eben mal', ,wohl' etc. Modal particles which express supposition are: ,a*ber', ,aber auch', ,doch', ,durchaus', ,eben', ,etwa', ,gar', ,ja', ,nun', ,nun mal', ,nur', ,wohl', ,schon'* etc.

Modal particles have a weak lexical meaning, but they characterize certain style of speech, and may be polysemantic (*wohl* and *ja*) or get into synonymic relations (*bloß* and *nur*). The lexical meaning of modal particles, which originate from adverbs in fact, distinguishes them from the latter in the result of unique semantic situation. Modal particle "*mal*" is used in narrative, interrogative and stimulating sentences. It gives the shade of confidence and even intimacy to the utterance. The semantics of the modal particle "*eben*" we can distinguish as the understanding of inevitability (some fact of reality) which we must accept. In the South of Germany the modal particle "*halt*" is more often met in that meaning. "*Eben*" and "*halt*" are used in declarative sentences. In the author's speech besides these modal particles we can find such words as "*trübe*", "*traurig*", "*seufzend*" etc. The modal particle "*wohl*" is not monosemantic. Being mostly used in the meaning of necessity, in the declarative and interrogative sentences it expresses the supposition, which is near to the confidence. Modal particle "*etwa*", is used for the expressing supposition too. When the speaker uses "*etwa*" in interrogative sentences, he shows that he expects the negative answer from the interlocutor. The modal particle "*ja*" takes ist origin from the word "*ja*" which is used in answers. Modal particle "*ja*" is placed in the middle of the sentence, and never at the beginning of it. Being used use it shows that the speaker does not want to tell some new information, or anything unexpected. The modal particle "*doch*" appeared on the bases of the conjunction "*doch*" with the meaning of contrasting. First, the phrase "Komm doch!" meant demand. But now it means the motive to the action, supposition etc. This particle can be found in the declarative, interrogative and negative sentences.

So, modal particles are very important in German speech. They realize two main functions: express the subjunctive modality and give to the sentence the emotional shade. The same can be said about the particles in English and Russian, although there they play a less significant role.

As it has been mentioned above, modality can be expressed not only by separate words but also by the whole phrases. The English language is noted by the existence of the following phrases expressing suppose-

tion: '*I suppose'; 'To be possible*'; '*In my opinion'; 'It looks like'* + gerund*; 'There is a possibility'; 'Supposing that'.* The modal phrases '*I assume', 'I presume', 'I gather'* are used nowadays in official style and the speech of older generation. The most frequently used is "*I think*". It can be at the beginning of the affirmative and negative sentence or any place in declarative sentences. *"I guess"* is used at the beginning and at the end of the sentence, but this phrase has a shade of familiarity.

Necessity can be expressed in English by the following modal construction: *It is + modal word.* For example: *It is obvious, it is evident* etc. But these modal phrases are used mainly in the scientific speech and the author narration.

German linguists Drushinina V.V. and Keler L [8; 239] do not describe the modal phrases of necessity but they analyze the modal phrases of supposition. They use the term "phraseological construction", in this respect. These phrases are numerous and *‚Ich halte es für (durchaus) möglich';'Ich halte es durchaus möglich'; ‚Es ist denkbar';'Ich halte es nicht für ausgeschlossen';'Es ist möglich; Ich glaube'* are just several examples of them.

Modal constructions in English are very close in their form and function to modal phrases. The structural difference between them is in the absence of the subject and predicate elements in the constructions under consideration. Supposition is expressed in English by such modal constructions as: *to be /not to be likely*, which is the part of Nominate + Infinitive constructions. It is used in the official and scientific style. Necessity in its turn is expressed by the construction: *to be bound + Infinitive*, which expresses logical conclusion. It also can be rendered by "*to bound to*", which means logical supposition about an event in the Future. This construction is used in the author narration and in the scientific speech. Also the necessity can be expressed in the German language by such modal constructions as: *Haben + zu + Infinitiv; Sein + zu + Infinitive.* These constructions express the objective attitude of necessity. The constructions „*es bleibt + zu + Infinitive*"; and „*es gibt + zu + Infinitive*" are synonymous to the verb „*müssen*" and are frequently used in modern spoken German..

Thus modal phrases and modal constructions not being always ascribed to a separate category prove to be really useful in expressing necessity and supposition, especially in the German language.

Finally we can make a conclusion that the most successful means of expressing supposition in English are: modal phrases "*I think",* and *"I suppose"*; modal words "*perhaps"* and *"probably"* and modal verb *"may"*. The equivalents of these words in Russian are: '*может быть'; 'возможно'; 'не исключено, что'; 'можно предположить, что'; 'можно думать, что'; 'мне думается, что'; 'как представляется'* etc.

In conclusion it can be noted that the most useful means of expressing supposition and necessity in all three languages are modal words and modal verbs. Alongside with the moods they serve to express all shades of the speaker's attitude towards reality and the utterance. At the same time in the German language one of the leading roles is played by the modal particles which attribute a certain expressive character to speech. In the Russian and English languages modal particles although being described as a special group of words have not received a deep and thorough treatment from the part of the scholars who just mention that their role is not so significant in comparison with the other means. As to the modal phrases and constructions, they are not so frequently met as modal words and verbs in the English and Russian languages, but are of great usage in German.

References:

1. Ильиш Б.А. Грамматика английского языка. - Ленинград, 1967. - 537 с.
2. Беляева Е.А Функционально-семантические поля модальности в английском и русском языках. - Воронеж, 1985. - 295 с.
3. Salkie R. Probability and necessity in English and German // Languages in Contrast. - 2001. - Vol.10. - P.27-56.
4. Berman I.M. English Grammar. - K.,1977, p.43.
5. Малявич Д.В. Способы выражения модальных отношений в английском и украинском языках. - Одесса: ОГУ, 1986. - 120 с.
6. Beliaeva E.A. English Grammar. - Moscow, 1984, p.435.
7. Zvereva E.A. Modal verbs in the English language. - Moscow, 1967, p.370.
8. Дружинина В.В., Келлер К. Модальность в языке и речи. - Moscow: М. Высшая школа, 1986. - 368 с.
9. Busha J., Heinrich G. and Zoch J. Modalvreben. - Leipzig, 1971, p.237.

Prezentat la 08.04.2007

STYLISTICALLY AIMED PHRASEOLOGICAL DEFORMATIONS
(Based on L. Carroll's book "Alice in Wonderland")

Natalia TERENTII

Catedra Limba Engleză

În acest articol autorul tratează variatele modificări prin care pot trece unităţile frazeologice în procesul vorbirii. Modificările gramaticale şi cele lexicale sunt concepute în scopuri stilistice şi pentru a crea metafore expresive. Aceste modificări expresive prezintă un instrument pus la îndemâna scriitorului şi a oratorului. Indiferent de modificările suferite de orice unitate frazeologică, integritatea înţelesului niciodată nu este perturbată. Jocul de cuvinte şi deformaţiunile unităţilor frazeologice utilizate de Lewis Carrol în scopuri stilistice ne pot provoca zâmbetul doar în cazul când înţelegem esenţa textului. Unităţile frazeologice îşi pot găsi întotdeauna aplicare în vorbirea expresivă, pe care o încarcă cu originalitate, individualitate şi precizie.

Phraseological expressions sometimes may undergo certain deformations which are made by the authors, that is, speakers or writers, for various reasons and purposes. In our studies we have found out that in lexical variants we may change verbs, nouns, adjectives, adverbs and even non-significant elements. It is also possible to find combined groups of variants, in which different parts of speech are replaced.

There are cases when we can replace synonymic verbs and we may call them interchangeable components. **E.g.:** *to kill (the) time* = to do anything, however trivial, to pass the time and so avoid being bored.

The synonymic phraseological expression we have found in "Alice in Wonderland" by Lewis Carroll: ***e.g.:*** "Well, I'd hardly finished the first verse," said the Hatter, "when the Queen bawled out". "He's murdering the time! Off with his head!" [3, p.112]

In this example the play is on the phraseological expression "to kill time" = "a omorî timpul", where an importance is attributed to the verb. Here the author uses a revived metaphor, his beloved and magic stylistic device which creates an unusual effect of horror. But still, on the other hand, as we may understand, the Queen's words have one meaning more, indicating that the Hatter violated the rhythm of the song (if compared to the word-combination "to beat time" that means "to heat repeatedly"- "a bate tactul în muzică").

To spring to one's feet means "to jump suddenly from the ground; move suddenly (up, down, out,) from being still, hidden." In "Alice in Wonderland" we find the sentence: "….. *but when the Rabbit actually took a watch out of its waistcoat-pocket and looked at it, and then hurried on, Alice started to her feet, for it flashed across her mind that she had never before seen a Rabbit with either a waistcoat-pocket or a watch to take out of it*" [3, p.37].

In order to attract the reader's attention to the fact that the actions performed by Alice were very quick and instant, he used in the first case *started to her feet* instead of *to spring to her feet* which altogether shows that the action at the same time was first thought about for a little while and then done. Another phraseological expression used in this example is *it flashed across her mind* which is the author's deformation of the original phraseological unit *to cross one's mind*, meaning "to occur to one, to have a momentary thought". This is another evidence of the fact that the author wanted in stylistic purpose to underline that not only Alice's thoughts, but also her deeds were logical, that she was a quick-witted girl.

There are phraseological expressions in which the verbal synonymic component elements may be changed. These changes lend certain stylistic colouring to the contexts they are used in. Sometimes the verbal component elements in the structure of the phraseological units are not synonymic, but the meaning is just the same and which one to choose constitutes the author's attitude in expressing the ideas he wants to communicate. **E.g.:** *to think to oneself = to judge to oneself = to think critically*. These verbs are not completely synonymic, as their initial meaning is quite different. The verb *to think* has the meaning of to use the mind in order to form opinions or come to conclusions and the verb *to judge* means *to give a decision, estimate, consider.*

Lewis Carroll uses *to think to oneself* and gives preponderance to this one in the sentence:

e.g.: "Well," thought Alice to herself, "after such a fall as this, I shall think nothing of tumbling down stairs" [3, p.38].

For stylistic purposes the authors may change the synonymic substantival elements, non-synonymic substantival components, adjectives and other parts of speech. There are phraseological units in which all their components may be changed, that's they may be deformed completely and sometimes preserving the meaning and sometimes not. Such cases are very rare. **E.g.:** *to crook/lift the elbow/the little finger* = to get drunk.

There are <u>syntactic deformations</u>. A.V. Koonin in his book "Фразеология современного английского языка" distinguishes five types of syntactic variants of deformations [13, p.182]. He only calls them <u>constructions</u>. Such constructions may be called deformations as well or maybe <u>deformed phraseological constructions</u> because some of their components, after being replaced, give birth to another phraseological unit with the same meaning but to an extent, in the majority of cases, attributing a more simple and colloquial style to the new expression. **E.g.:** *take off one's hat to somebody = take one's hat off to somebody* = to show one's admiration for somebody by taking off one's hat. As we know, removing one's hat has always been the traditional way of showing respect and in this example the phraseological unit *to take off one's hat to someone* was used not in its direct but figurative meaning, in order to underline the author's deep respect towards the person spoken of. This very expression in a different context may have the meaning *to greet someone by taking off one's hat*.

Some other <u>deformations</u> in the phraseological expressions may be called <u>positional</u> which are characterized by a replacement of the component elements without any further changes in meaning, in their stylistic effect or grammatical structure. **E.g.:** *to cross the T's and dot the I's = to dot the I's and cross the T's* = to put an end to; to finish; to complete something.

Another type of phraseological deformations may be considered <u>the quantitative variants</u>, which have not the same number of the components and being formed by means of <u>cutting down</u> or vice versa, by <u>adding some additional</u> constituting <u>elements</u>.

The process of forming of the quantitative variants especially by means of reducing one or more constructive elements is largely used. Below we present some peculiar examples of quantitative variants:

1) <u>Formed by cutting down</u>: **e.g.:** *the black sheep (of the family)* = a member of the family who has disgraced him or herself, one whose name is generally not mentioned in the family circle.

2) <u>Formed by addition</u>: **e.g.:** *to be green* = to be as green as grass. The first has the meaning to be inexperienced or untried and from it comes the second one meaning to be naive, totally inexperienced in the ways of the world. ***e.g.:*** You cannot expect Mary to do business with such people. She is only 18 and is green as grass.

We may conclude that the process of forming of quantitative variants, especially by means of cutting down or reducing one or more component elements is very popular and widespread now, these variants becoming part and parcel of colloquial speech, and we may say that it is the newest variant among the others.

Among some other variants of deformation there are lexico-grammatical variants which may be subdivided into lexico-morphological and lexico-syntactic variants.

"In the lexico-morphological variantness the interchangeability of the component or constructive elements of a phraseological unit are combined with the variantness of the singular and plural numbers of the nouns" [13, p.187]. **E.g.:** *to keep one's eye/eyes peeled/skinned = to keep an eye peeled* = to be extremely vigilant and alert. Another lexico-grammatical variant of deformation we may consider the phraseological expression *to close a/the door/doors on/upon/to* something/somebody = *to shut the door in someone's face* = to terminate any further negotiations.

In the <u>lexico-syntactic variants of deformations</u> there exists a possibility of exchanging the component elements as well as of those principal and auxiliary ones in combination with the replacement of one component, a fact which leads to a change in the structure of the phraseological expression.

A.V. Koonin suggests that such variantness may serve the expression: *put/set/turn back the clock/back = to recapture an earlier period of time*. We may observe that the meaning of the all mentioned lexico-syntactic variants is equal, but in their separate combination a certain difference is clearly seen.

At the basis of the majority of the verbal phraseological expressions we can find a <u>metaphoric</u> <u>evaluation</u> of the word combination. The transfer of the denomination is realized on the basis of the analogy of actions. Such may be considered the following: *to dance on a volcano = to play with the fire* = a dansa pe vulcan;

Some other phraseological expressions evidently have a <u>hyperbolic character</u>. **E.g.:** *to eat out of somebody's hand* = to submit willingly to someone's wishes, to do anything to please someone, as in the situation:

Many metaphorical deformations have a <u>euphemistic character</u>. We could find some of them among the phraseological combinations with the meaning "to die": from the Bible: *to go the way of all the earth = to go the way of all flesh; to go to one's account; to go to one's long rest; to quit the scene*.

Many metaphorical phraseological expressions take their root in terminological word combinations with a direct, literal meaning. The etymological analysis sometimes gives the possibility to find out the metaphorrical character of the phraseological expression. For instance, the word combination *to give somebody the cold shoulder* means *to treat someone with marked coldness, to ignore him in a noticeable manner* and it does not refer in this case to the human shoulder; the shoulder of a sheep (mutton) is to be understood here, because it was served cold not hot or warm to a guest who was not expected or desired to come.

Metonimic transferances are more rare than the metaphorical ones but they still can be found with certain authors. **E.g.:** *to have a dirty tongue* = to use bad language.

In many cases for stylistic purposes the phraseological units can be interrupted by other words and vary greatly. Authors can miss separate elements of the phraseological units and use only a part of it or in other cases, for a greater expressiveness, the author can replace some component elements by others. As a result, the semantic unity, in the majority of cases, is not violeted thanks to its being well-known and largely used. And the authors make a great use of it.

To take, for example, Lewis Carroll, who , in his famous book „Alice in Wonderland", distorting the representations of the common sense, at the same time tried to preserve after his characters the psychological exactness of their behaviour. The contrast created between the unusual situations and the psychological controlled concrete real emotions give way to the use of different specific and to a certain degree new phraseological meanings of, maybe, the older phraseological expressions. Feeling the word, the author keeps his eyes on the mouths of his characters. He marks the incorrectness of meaning and tries to understand what they are motivated by.

Can we understand the King from the Wonderland? Having the function of the Superior Judge, he constantly is losing the essence of the matter from his view hiding behind unimportant words and word combinations. Alice characterizes him very shortly „Stupid Things!" [3, p.155] and then she adds: ***e.g.:*** A nice muddle their slates'll be in before the trial's over! [3, p.157]

The King's speech is very specific, sometimes short and precisely showing the created atmosphere, as in the following examples:

e.g.: a) "Give your evidence," the King repeated angrily. [3, p.161].

b) "Do you take me for a dunce? Go on!"

c) "You're a very poor speaker," said the King.

A pun is found in the following sentence also belonging to the King:

e.g.: "If that's all you know about it, you may stand down," continued the King.

A characteristic peculiarity of L. Carroll's style constituted the reaction upon the "limited" and regulated life of the Victorian England concerning the system of education. The paradox has become one of L. Carroll's favourite stylistic means. And he creates specific personal phraseological units which later become widely used. We found phraseological units containing similes. ***E.g.:*** a) Like pilgrim's withered wreath of flowers.Plucked in a far-off land [3, p.34].

b) Alice caught the baby with some difficulty, as it was a queer-shaped little creature, and held out its arms and legs in all directions, "just like a starfish," thought Alice.

The author underlines many a time Alice's desire to know more, her constant interest to everything that surrounds her and the following phraseological unit used in sentences in which he describes this fact is precisely shown:

e.g.: "… and, burning with curiosity, she ran across the field after it, and was just in time to see it pop down a large rabbit-hole under the hedge [3, p.37].

The phraseological unit "to burn with curiosity" used by the author shows Alice's excessive curiosity for everything, which is compared with a burning fire.

Another interesting example which we have come across is the next one:

e.g.: "…I wouldn't say anything about it, even if I fell off the top of the house." (which was very likely true) [3, p.38] = …eu n-aş fi spus nici o vorbă, dacă chiar aş fi căzut de pe acoperişul casei, - spune Alisa. (Şi ce era foarte aproape de adevăr) comments the author.

The humoristic effect of the author's remark is based on the stylistic division or deformation of the phraseological combination „wouldn't say anything about it" with the help of the realization of the basic, direct meaning of the component of the combination, the verb „to say". The author considers, that even if Alice would have fallen from the roof of the house, she probably would't be able to say anything at all.

To show that Alice knew a lot about different things, the author uses stable, precise phraseological units. ***E.g.:*** "…and though this was not a very good opportunity for showing off her knowledge, still it was good practice to say it over" [3, p.39].

The inverted phraseological units representing an emphatic inversion:

e.g.: a) "…down she came upon a heap of sticks" and

b) "…away went Alice like the wind" [3, p.41], have been used by the author to underline in the first case the end of her fall and in the second – the quickness, the speed of her running away.

Another humorous effect is achieved by the author in Alice's words based on the stylistic device of understatement. Alice mechanically repeats not a single time the indications using *grown-up* phraseology: *it is certain to disagree with you*, not thinking about the blurred, by such an often use, of meaning of the word. (because if "drinking much poison", the affair would not smell only of a stomachache):

e.g.: If you drink much from a bottle marked "poison", it is almost certain to disagree with you, sooner or later [3, p.44].

An absolute negation is rendered in the deformation of the phraseological unit "next to nothing" = nearly nothing, which L. Carroll changes to:

e.g.: I shall have to go and live in that poky little house, and have next to no toys to play with [3, p.50].

Another stylistically aimed deformation may be considered the following example:

e.g.: I move that the meeting adjourn for the immediate adoption of more energetic remedies. = Înaintez propunerea de a amâna adunarea cu scopul de a aplica mjloace mai efective pentru lecuire [3, p.57].

In this example, as we may see, the author parodies the archaic style of speech and derides the petrified formulas adopted for the official meetings and not understandable for the rest of the people. In this case L. Carroll plays on the phraseological combination "to adopt a resolution", substituting the second component of the combination with a contextually motivated word "remedies". The necessity of using the word combination "more energetic remedies" does not arise any doubt because Alice, citing her own words, remained "as wet as ever".

The whole scene is constructed on a play on words and is written unusually delicately. If being read, it is clearly enough, that the Mouse's words "I'll soon make you dry enough!" [3, p.57] is a metaphor and it sounds not as a promise, but as a threat and the whole passage is built on the play of the basic and transferred meanings of the phraseological unit "*to make dry*" the meanings of which are: "*a usca*" and "*a lua cuvântul*".

In some cases the author tries to make allusions on the base of certain phraseological units. For example, the allusion to the phraseological expression "to be close as an oyster" = to be secretive, reluctant to give information we could find in the following context:

e.g.: "Hold your tongue, ma!" said the young crab, a little snappishly. "You're enough to try the patience of an oyster!" [3, p.64].

The author also tries to play on the stable phraseological combination *to send in a bill* (*a trimite un cont)* and its homonymic form, the free combination *to send in a little Bill* (*a-l trimite în casă pe micul Bill*, Bill being the name of one of the characters). The play on words is based on the homonymy of the common and proper nouns and is built on the use of the capital letters and the article in the title of the Chapter IV *The Rabbit Sends in a Little Bill*.

Stylistic aimed deformation we could find in the described situation in which the expression "as sure as ferrets are ferrets" is used:

e.g.: *She'll get me executed, as sure as ferrets are ferrets!* (*cât ar face doi ori doi*) [3, p.66] The White Rabbit in this context has paraphrased the phraseological expression *as sure as death*, replacing the abstract noun "*death*" with a more concrete item from his usual surrounding: "*ferret*" – the most dangerous enemy of the rabbits. Altogether, we might conclude that in this situation as a structural model the author has used a more communicative and semi-humorous expression "as sure as eggs is eggs" with the same meaning.

Another stylistic deformation comes from the phraseological expressions "*to go on a message*" or "*to run errands*" which was turned by L. Carroll into "*to be going messages*", to underline the repeated nature of the action in the sentence:

e.g.: "How queer it seems," Alice said to herself, "to be going messages for a rabbit!" [3, p.67] A reduced variant of the phraseological expression *to grin like a Cheshire cat* is *it's a Cheshire cat* used in the sentence: ***e.g.:*** "Why your cat grins like that?" – "It's a Cheshire cat," said the Duchess, "and that's why [3, p.97].

The original phraseological unit means "to be all smiles" but the origin of this expression is not clear enough. There exist two variants:

1) An artist in Cheshire painted grinning lions on different posts;
2) At some times the heads of the Cheshire cheese were given the forms of a grinning cat.

In this case the author uses his beloved stylistic method: he "enlivens" the non-having an independent meaning the component of the phraseological combination and transforms it into a character of the story.

Further on we find the reduced form "they're both mad" which L. Carroll modified using the synonymic phraseological units:

a) To be mad as a hatter;

b) To be mad as a March hare, both meaning "to go mad".

These expressions were very popular in L. Carroll's time and he gave them a second life creating the characters of the Hatter and of the Rabbit/Hare. The origin of the phraseological expression "as mad as a March hare" goes to the fact that the month of March is the rutting season when hares go mad. Those who are considered "as mad as a March hare" are usually making crazy remarks.

The English proverb "*Take care of the pence and the pounds will take care of themselves*" got in L. Carroll's book "Alice in Wonderland*"* the changed form *"Take care of the sense and the sounds will take care of themselves*": ***e.g.:***….she added, "and the moral of that is – "Take care of the sense and the sounds will take care of themselves" [3, p.134].

It's interesting, that the Duchess's words nowadays are very often cited as a principle which should be taken into consideration in order to write good prose or poems.

The phraseological expression "to be suppressed" in the sentence:

e.g.: "Here the other guinea pig cheered, and was suppressed". = a fost impusă să tacă, i-au tăiat pofta să bată din palme [3, p.162], as we may observe, is a play on words based on the realization of the two meanings of the phraseological expression "*to be suppressed*":

1) A limita, a aduce la ordine, a trage la răspundere (very often used in newspapers); Alice often has encountered this expression but it wasn't clear to her at all;

2) A suprima (the main meaning) which the author uses with an invention proper only for him in this situation. Now the verb "to suppress" becomes understandable to Alice, because it associates in her consciousness with the well-known and full of meaning word "to press" – a apăsa.

In conclusion we might say that we should not decipher the text and the situations of the story to such an extent as it is done by some authors whose affirmations bare sometimes an extremely categorical character. The play on words used by L. Carroll and the deformations of the phraseological expressions which he has done for stylistic purposes may provoke our smile only in the case when we understand the essence; and the essence of the rest of the phenomenon we have tried to explain as well as we could, doing our utmost.

Many metaphorical and grammatical phraseological units have joined the professional speech and the literary language. All branches of the human activity possess their own vocabulary, their special terms, which are penetrating, especially in their figurative meaning, into the literary language.

Our language cannot always adequately reproduce and reflect life in its inexhaustible variety and all the thoughts and feelings. The literary language, whose capacity of word-formation is quite limited, is always ready to borrow already existing special terms and further to attach to them broader meaning. Phraseological units created by the people employed in different spheres of social activity, being short, colloquial and vivid, always can find application in the expressive speech making it original, peculiar and precise.

Bibliography:

1. Arnold I.V. English Lexicology. - Moscow: Higher School Publ. House, 1973.
2. Bantaş Andrei. Dicţionar englez-român. - Chişinău: Teora, 1994.
3. Carroll Lewis. Alice in Wonderland. - Moscow: Progress Publishers, 1974.
4. Corlăteanu N.G. Probleme de frazeologie în dicţionarele bilingve şi explicative // Cercetări în lingvistică. - Cluj, 1961.
5. Jakobson R. The Metaphoric and Metonymic Poles // Fundamentals of Language. - Gravenhoge, 1956.
6. Nicolescu A. şi Preda I. Dicţionar frazeologic englez-român. - Bucureşti: Teora, 1996.
7. Semantic and stylistic transformations in modern english lexics and Phraseology. - Moscow: МГПИ, 1987.
8. Авалиани Ю.Ю., Ройзензон Л.И. Синонимические отношения слов и фразеологических сочетаний. - Москва: Наука, 1967.
9. Каменецкаите Н.Л. Синонимы в английской фразеологии.
10. - Москва: Межд. отношения, 1971.
11. Кунин А.В. Английская фразеология. - Москва: Высшая школа, 1970.
12. Кунин А.В. Англо-русский фразеологический словарь. - Москва: Рус. яз., 1984.
13. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка. - Москва: Высшая школа, 1986.
14. Кунин А.В. Фразеология современного английского языка. - Москва: Межд. отношения, 1972.
15. Смирницкий А.И. Лексикология английского языка. - Москва: Изд. лит. на иностр. яз., 1956.
16. Смит, Логан П. Фразеология английского языка. - Москва: Уч. пед. из.,1959.

Prezentat la 23.02.2007

STUDIA UNIVERSITATIS

Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.10

A COMPARATIVE STUDY OF THE CATEGORY OF GENDER IN ENGLISH, ROUMANIAN, FRENCH, RUSSIAN AND TURKISH

***Eugenia BABÂRĂ*[*], *Nicanor BABÂRĂ, Alexei CHIRDEACHIN*[**]**

Catedra Lingvistică Engleză
[*]*Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă"*
[**]*Academia de Studii Economice din Moldova*

În articol este abordată categoria genului la nivelul formei substantivelor în limbile engleză, română, franceză, rusă şi turcă. După părerea academicianului L.V. Şcerba, analiza comparat-contrastivă permite a depista trăsături ale limbilor comparate, care rămân neobservate la analiza descriptivă. În acest context, analizând categoria genului la substantive, s-a observat că există asemănări şi deosebiri în ce priveşte manifestarea acestuia în limbile menționate. Sunt examinate existența categoriei respective ca atare, sistemele ei de distribuire, criteriile de identificare a genului substantivelor într-o limbă sau alta.

According to L.V. Scherba, a comparative analysis of a language enables to see its features that remain unobserved in case of its descriptive examination [1]. Concerning the category of gender, it is the manifestation form that was usually touched upon in the existent grammars, its existence being taken for granted and usually studied at the level of its forms of manifestation. It is analyzed either within a language or in comparison between two or more languages, those of the Indo-European family, as a rule. In this article, the representatives of the main Indo-European language groups – English (Germanic languages), Roumanian, French (Romance languages) and Russian (Slavonic languages) are compared on the level of the respective category not only between each other, but also with a language that does not belong to the Indo-European language family (Turkish). Through this, an attempt to answer the following questions is made: **1)** Is it generally possible for the given category not to exist as such in this or that language? **2)** In case of its non-existence, what are the ways of rendering the contents expressed by this category in the languages where it does exist? **3)** What are the common, similar and different features in the ways of expressing the respective contents, gender distribution and gender determination criteria in the languages mentioned above? These questions are answered by means of comparison in succession between the gender system in English and those of the other languages mentioned above. The dictionary determination of the notion of gender is included.

„Gender (lat. *genus*): a grammatical flexionary category based on the natural distinction between male and female beings among the animated concepts, between the animated and the inanimated notions. Initially imposed by the objective reality, that is, by the natural gender of the animated (that makes distinction bewteen the two sexes) upon the nouns that figured out this category, it gradually lost relation with the notions of sex, animated and inanimated, and analogically and traditionally extended upon the inanimated notions, as well as upon the words that were in concordance with the nouns (articles, adjectives, some numerals and participles of verbs)... *Grammatical gender* is linguistically expressed by means of noun denoted by a flexion or an article"[2]. Regarding gender generally as a grammatical category does not logically depend on any semantic association that could be established between the gender of noun and other features of persons or objects denoted by this noun. The correspondence degree between the classification of nouns according to grammatical genders and that of the denoted persons and objects, in accordance with the emphasized natural features, varies from a language to another.

The category of gender is expressed in English by the obligatory correlation of nouns with the personal pronouns of the third person. These serve as specific gender classifiers of nouns, being potentially reflected on each entry of the noun in speech. The category of gender is strictly oppositional. It is formed by two oppositions related to each other on a hierarchical basis: one opposition functions in the whole set of nouns, dividing them into person (human) nouns and non-person (non-human) nouns; the other opposition functions in the subset of person nouns only, dividing them into masculine nouns and feminine ones. As a result of double oppositional correlation, a specific system of three genders arises, which is somewhat misleadingly represented by the traditional terminology: the *neuter* (i.e. non-person) gender, the *masculine* (i.e. masculine person) gender, the *feminine* (i.e. feminine person) gender [3]. In spoken language there is a tendency to as-

sociate the names of animals with the feminine or masculine gender: when the sex of the animal is not indicated by the noun, nouns denoting the *larger* or *stronger* animals are generally associated with the masculine gender, nouns denoting the *smaller* or *weaker* with the feminine, e.g.: Masculine: *elephant, horse, dog, eagle*; Feminine: *cat, hare, parrot*; but: *canary, fly* – he [4]. In the plural, all the gender distinctions are neutralized in the immediate explicit expression, though they are rendered indirectly through the correlation with the singular [3].

In Roumanian, all the nouns are divided into three genders: masculine, feminine and neuter. The formal means that denote gender are: the ending (in the Nominative, singular, unarticled), the noun article and the gender form of the noun determinants of adjectives. The nouns of all three genders have in the Nominative singular unarticulated form the following endigns: a) Masculine: consonant: *corb*; -u: *codru*; -e: *frate*; -i: *tei*; -ă: *tată*; b) Feminine: -ă: *frunză*; -e: *floare*; -a: *stea*; -i: *zi*; c) Neuter: consonant: *punct*; -u: *tablou*; -i: *obicei*; -e: *nume*. According to the article the nouns of all three genders are characterized in the following way: 1. Masculine nouns have the indefinite article *un* in singular and *nişte* in plural; the definite article *-l (-le,-a)* in singular and *-i* in plural; 1. Feminine nouns have the indefinite article *o* in singular and *nişte* in plural; the definite article *-a* in singular and *-le* in plural; 3. Neutral nouns have the masculine articles in singular and feminine articles in plural. The gender of the noun can be identified by the determinant form of the adjectival type. When accompanying noun, adjective will additionally mark the gender of the noun: *ochi albastru – ochi albaştri* (masc.); *floare albastră – flori albastre* (fem.); *creion albastru – creioane albastre* (neut). The last criterium to judge against is the corresponding personal pronoun: masculine nouns can be replaced by the pronouns *el – ei*; feminine nouns by *ea – ele*; and neutral nouns by *el – ele* [5].

As we can see, the common feature of gender systems in English and Roumanian is that in both languages masculine, feminine and neuter are present. However, gender determination criteria differ. Thus, in English it is based on the person vs. non-person nouns opposition (the former member of it being divided into masculine and feminine nouns), while in Roumanian we have a large range of signs, such as ending, article, adjectival determinants, that cannot play the gender determination role in English. Moreover, the Roumanian counterparts of some English neutral nouns are masculine and feminine (e.g.: *codru, tei* (masc.)*; frunză, floare* (fem.) etc.). Concerning neuter we can observe that in English, it has its special third person singular pronoun while in Roumanian, it has masculine forms in singular and feminine in plural (e.g.: *it* vs. *el-ele*). Another specific characteristics is that in Roumanian, the gender distinctions are not neutralized in plural (e.g.: *he, she, it* vs. *they* (Eng.)*; el, ea* vs. *ei, ele* (Roum.)).

In French, the expression of the grammatical gender mostly coincides with that of the biological one. It can be expressed by the following means: 1) Agglutination: *petit – petite*; 2) Flexion (alternance): *acteur-actrice*; 3) Analytical means with a word-instrument: *un élève – une élève*; 4) Suppletion: *taureau – vache.* It is true that there are no special gender flexions. A particular role is attributed to the article. The adjective also plays the gender determination role [6].

So French, unlike English, does not have the oppositional system of gender determination. Moreover, it does not have neuter as such, so the French counterparts of the English neutral nouns are either masculine or feminine. The gender distinctions are not neutralized in plural (e.g.: *he, she, it* vs. *they* (Eng.)*; il, elle* vs. *ils, elles* (Fr.)). The gender determination function of the article in French is valable only in singular, while in plural it is neutralized. However, the adjectival determinants can play the gender determination role both in singular and in plural, as well as ending in some cases, as it is shown above.

In Russian, the belonging of nouns to this or that gender is determined almost entirely morphologically: the first declension words refer to: a) Masculine, if they have no ending (zero-ending) in the Nominative singular; b) Neuter, if they have the endings *-o* or *-e* in nominative singular. The second and the third declension nouns refer to feminine. The no-declension nouns borrowed from other languages except personal names refer to neuter (*золочёное бра, шёлковое кашне*). The noun gender can also be determined syntactically, that is, by this or that form of the adjective that can be combined with the given noun: *большой дом, большая стена, большое окно* [7].

The first common feature is that both in Russian and in English, there is the same gender system: masculine, feminine and neuter are present. However, in English it is based on the oppositional system while in Russian it is the ending that plays the gender determination role. Thus, the Russian counterparts of some English neutral nouns are masculine and feminine (e.g.: *молоток, стол* (masc.)*; кровать, книга* (fem.) etc.) Another distinctive feature of gender in Russian is the adjectival form while in English we cannot determine the gen-

der by it. Concerning article it is not the gender determination feature in English and moreover this category does not exist as such in Russian. In the plural, all the gender distinctions are neutralized in both languages (*he, she, it* vs. *they* (Eng.) – *он, она, оно* vs. *они* (Russ.))

In Turkish, the grammatical gender **does not exist**. However, for making precise the natural gender the following means are used: a) Special words that distinguish masculine and feminine concepts and do not need any other criteria. For example: 1) Masculine: *baba – father; oğul – son; erkek – man, male; buğa – ox; koç – ram;* 2) Feminine: *ana – mother; kız – girl; kadın – woman; inek – cow; koyûn – sheep.* b) The term "erkek"("man, male") or "er" for male beings, "kadın"("kız") for female human beings and "dişi" for animals. For example: *erkek kardeş* (brother) – *kızkardeş* (sister); *(erkek) yazan* (writer, author) – *kadın yazan* (writer, authoress); *(erkek) kurd* (wolf) – *dişi kurd* (she-wolf); *er kedi* (tom-cat) – *dişi kedi* (cat) [8].

The common feature for English and Turkish is the oppositional system of gender division. All nouns that do not denote living beings refer to neuter. Those nouns that denote human beings are strictly divided into masculine and feminine, according to their natural gender. Concerning nouns denoting animals they are considered neuter in regular English and have a specific size and strength association tendency in spoken language, as it was mentioned above, while in Turkish special words that exactly indicate the natural gender belonging are used as it was shown above. Due to this fact the gender distinctions are not neutralized in Turkish in the plural while in English they are. The necessity of such words is also conditioned by the fact that in Turkish there is only one personal pronoun in the III-rd person singular while in English each gender has its own personal pronoun (e.g.: *o* (Turk.) vs. *he, she, it* (Eng.)).

On the basis of the data analysed above we can deduce the following gender determination criteria: a) Oppositional gender distribution system (person (human) nouns and inanimated nouns, the former member of the opposition being divided into masculine and feminine nouns), as in English and Turkish; b) Personal pronouns (the III-rd person) as in English, Roumanian, French and Russian; c) Article, as in Roumanian and French; d) Ending, as in Roumanian, Russian and in some cases in French; e) Adjectival determinants, as in Roumanian, French and Russian; f) Words having masculine or feminine meaning by themselves (occur in all the languages); g) Additional words meaning "male" and "female", as in Turkish. Taking into account the enumerated criteria, we can classify these languages in the following way: 1. According to the existance of the category of gender as such: *Turkish* (-) vs. *English, Roumanian, French, Russian* (+). 2. According to the correspondence between the natural and grammatical genders: *English, Turkish* (+) vs. *Roumanian, French, Russian* (-). 3. According to the neutralizing the gender distinctions in the plural: *English, Russian* (+) vs. *Roumanian, French, Turkish* (-). 4. According to the existance of the neuter as such: *French* (-) vs. *English, Roumanian, Russian, Turkish* (+). 5. According to the noun-adjective concord: *Roumanian, French, Russian* (+) vs. *English, Turkish* (-). The given types of classification can help us divide the respective languages into the following groups: **I.** According to the 2-nd and the 5-th types: 1. *English, Turkish*; 2. *Roumanian, French, Russian*; **II.** According to the 1-rst and the 4-th types: 1. *French, Turkish*; 2. *English, Roumanian, Russian*. It refers to the cases when one language is opposed to the others by this or that type of classification; **III.** According to the 3-rd type: 1. *English, Russian*; 2. *Roumanian, French, Turkish*. The plural gender neutralization is the major sign of determination here. As we can observe, English is in the same group with Roumanian according to the 1-rst and the 4-th types of classification, with French – according to the 1-rst type (although it was not mentioned separately), with Russian – according to the 1-rst, 3-rd and 4-th types, with Turkish – according to the 2-nd, 4-th and 5-th types. This situation is conditioned by the fact that in English, Russian and Turkish the gender belonging is figured out according to the natural gender situation (the highest degree in this respect occurs in Turkish, the lowest – in Russian where this fact is very relative), in Roumanian the neuter does not have its own form and manifests as masculine in singular and feminine in plural, in French it does not exist as such. So we can deduce the conclusion that the nearer the gender system of this or that language is to that of English the more common features occur.

And now, on the basis of what was expounded above, let us examine the following cases of coincidence and non-coincidence in gender: **I. The cases of coincidence:** *1. English – Roumanian:* a) Male human beings: *man* (masc.) – *bărbat* (masc.); *boy* (masc.) – *băiat* (masc.); *son* (masc.) – *fiu* (masc.); b) Female human beings: *woman* (fem.) – *femeie* (fem.); *girl* (fem.) – *fată* (fem.); *daughter* (fem.) – *fiică* (fem.); c) Neutral nouns: thing (neut.) – *lucru* (neut.); *pencil* (neut.) – *creion* (neut.); *habit* (neut.) – *obicei* (neut.); *2. English – French:* a) Male human beings: *man* (masc.) – *homme* (masc.); *boy* (masc.) – *garçon* (masc.); *son* (masc.) – *fils* (masc.);

b) Female human beings: *woman* (fem.) – *femme* (fem.); *girl* (fem.) – *fille* (fem.); *daughter* (fem.) – *fille* (fem.); *3. English – Russian:* a) Male human beings: *man* (masc.) – *мужчина* (masc.); *boy* (masc.) – *мальчик* (masc.); *son* (masc.) – *сын* (masc.); b) Female human beings: *woman* (fem.) – *женщина* (fem.); *girl* (fem.) – *девочка* (fem.); *daughter* (fem.) – *дочь* (fem.); c) Some neutral nouns: *field* (neut.) – *поле* (neut.); *name* (neut.) – *имя* (neut.); *milk* (neut.) – *молоко* (neut.); *4. English – Turkish:* a) Male human beings: *man* (masc.) – *adam* (masc.); *brother* (masc.) – *kardeş* (masc.); *son* (masc.) – *oğul* (masc.); b) Female human beings: *girl* (fem.) – *kız* (fem.); *sister* (fem.) – *kızkardeş* (fem.); c) Neutral nouns: *key* (neut.) – *anahtar* (neut.); *school* (neut.) – *okul* (neut.); **II. The cases of non-coincidence:** *1. English – Roumanian:* a) Masculine nouns that do not denote human beings: *year* (neut.) – *an* (masc.); *eye* (neut.) – *ochi* (masc.); b) Feminine nouns that do not denote human beings: *leaf* (neut.) – *frunză* (fem.); *table* (neut.) - *masă* (fem.); c) Nouns denoting animals: *wolf* (neut.) – *lup* (masc.); *cat* (neut.) – *pisică* (fem.); *2. English – French:* a) Masculine nouns that do not denote human beings: *eye* (neut.) – *oeil* (masc.); *nose* (neut.) - *nez* (masc.); b) Feminine nouns that do not denote human beings: *house* (neut.) – *maison* (fem.); *door* (neut.) – *porte* (fem.); c) Nouns denoting animals: *wolf* (neut.) – *loup* (masc.); *cat* (neut.) – *chatte* (fem.); *3. English – Russian:* a) Masculine nouns that do not denote human beings: *table* (neut.) – *стол* (masc.); *pencil* (neut.) – *карандаш* (masc.); b) Feminine nouns that do not denote human beings: *pan* (neut.) – *ручка* (fem.); *car* (neut.) – *машина* (fem.); c) Nouns denoting animals: *wolf* (neut.) – *волк* (masc.); *cat* (neut.) – *кошка* (fem.); *4. English – Turkish:* a) Nouns denoting male animals: *cat* (neut.) – *er kedi* (masc.); *wolf* (neut.) – *erkek kurd* (masc.); b) Nouns denoting female animals: *cat* (neut.) – *dişi kedi* (fem.); *wolf* (neut.) – *dişi kurd* (fem.). On the basis of the facts examined and analysed above, we can observe the following regularity: the common feature for all the languages mentioned above is the fact that in the cases of coincidence between the natural and grammatical genders the latter coincides in all the languages. It refers first of all to nouns denoting human beings. Moreover in the languages where there exist neuter nouns that do not denote living beings they belong to it. However, it is relative and therefore common not for all these languages as far as not all such nouns are neutral in Roumanian and Russian. The major difference refers to nouns denoting animals: they are neutral in English (although there is a specific gender distribution tendency as it was mentioned before), strictly divided into masculine and feminine in Turkish, belong to different genders (to masculine or feminine, as a rule) in the other languages.

So we can see that the category of gender constitutes a very specific system in any of the mentioned languages. The significance of this study consists in the fact that through the comparison between the representtatives of both Occidental and Oriental languages at the level of the given category, not only the question of the ways of its manifestation but also that of its existence as such is raised. It is important for studying foreign languages because before asking how this or that category from the native language is expressed in the studied language it would be better to ask whether it generally does have its counterpart there or the concept expressed by the respective category is reflected in a different way.

References:

1. Щерба Л.В. Преподавание иностранных языков в средней школе. - Москва; Ленинград, 1947.
2. Constantinescu-Dobridor Gh. Mic dicționar de terminologie lingvistică. - Bucureşti, 1980.
3. Блох М.Я. Теоретическая грамматика английского языка. - Москва, 1983.
4. Ganshina M.A., Vasilevskaya N.M. English Grammar. - Moscow, 1964.
5. Gramatica uzuală a limbii române. - Chişinău, 2000.
6. Gak V.G. Essai de grammair fonctionnelle du français. I-ère partie. - Москва, 1974.
7. Грамматика русского языка. - Москва, 1953.
8. Mihai M. Limba turco-osmană. - Bucureşti, 1996.

Prezentat la 06.04.2007

STUDIA UNIVERSITATIS

Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.10

POSSIBILITIES OF WORD ORDER IN PHRASAL VERBS

Elisaveta ONOFREICIUC, Galina CIUDIN-PLEŞCA*

Catedra Filologie Engleză
**Catedra Limbi Străine Aplicate*

Autorul întreprinde un studiu al ordinii cuvintelor în colocațiile verbale în limba engleză.

A particular difficulty experienced by learners of English as a foreign language is the handling of phrasal verbs. Phrasal verbs have attracted the attention of many scholars.

It is worth mentioning the fact that the number of opinions concerning this type of verbs is as great as the number of linguists dealing with them.

Various interpretations of phrasal verbs are due to the diverse understanding of the second element's nature, which has not received a generally accepted interpretation yet. Opinions differ as to how the second component of a phrasal verb should be defined. It is usually given various names depending on the author's views on this subject.

Working with a lot of reference books we have noticed that English authors for their convenience use the term **"phrasal verbs"** in an extended sense, as a so-called **"umbrella" term**, to cover not only phrasal verbs proper but also prepositional and phrasal-preposition verbs [1], at the same time, in view of the absence of a universally accepted term for the second (and third) element of these combinations, they use the word "**particle**" to include not only those of adverbial but also of prepositional character.

Most phrasal verbs are nor informal, slang, or improper for educated speech or formal writing. Exactly the opposite is true – most phrasal verbs are acceptable at all levels of spoken or written English. In fact, for many of the phrasal verbs there is no alternative to the phrasal verb – there is no other way to say it.

Some phrasal verbs are very easy to understand. For example, it is not difficult to understand ***sit down*** or ***come in*** because their meanings are obvious. But many phrasal verbs are very **idiomatic.** For example, every beginning-level student learns what the words ***call, run, off,*** and ***out*** mean, but that does not help the student to know that ***call off*** means *cancel* or that ***run out*** means *use all of something*.

To the learner of English there is much difficulty in finding the right place and function of adverbs like ***in, out, up, away, back, down, on, off,*** etc., and some of these are frequently confused with prepositions. For instance, we can **take our hat off** or **take off our hat** or even **take it off** but we do not **take off it.**

It should be emphasized that in order to properly employ the right word in the right place the learner has to know at least two things, namely, **the exact idea** expressed by each individual word in any combination of words, and **the right way of combining** the individual words into proper word combination.

As to the **exact idea** expressed by each individual word in any combination of words, the learner should not confuse what is called **"real adverbs"** with **"adverbial particles"** which merge with the verb in a phrasal verb to express a single semantically indivisible idea [2], because namely this serves as a reliable linguistic criterion to check out all the **phrasal verbs**.

As to **the right way of combining** the individual words into proper word combinations, the learner should know that there are a number of restrictions that characterize phrasal verbs from free word groups and he or she should know them by heart.

It should be assumed that phrasal verbs are either **separable** or **nonseparable**. Unfortunately, there is no rule that will help the learner to look at a phrasal verb and always know whether it is separable or nonseparable.

Separable phrasal verbs can be separated by their object. When the object is a noun, it is usually entirely optional whether the object is placed between the verb and the particle or placed after the particle like in the following examples: I **took** my shoes **off. /** I **took off** my shoes.

However, when a pronoun is used instead of a noun, the pronoun must be placed between the verb and the particle: I **took** them **off. /** ~~I **took off** them.~~

It is worth mentioning the fact that every combination may have several idiomatic meaning depending on the words that precede and follow it, i.e. its collocations. Good examples provide the collocations of *take something off* which are numerous and provide several different meanings:

1. take weight (pounds, inches, surplus fat) off, i.e. get rid of, lose.
2. take a bus (train, flight) off, i.e. with draw from service
3. take tax (surcharge, duty, a sum of money) off, i.e. remove.

Nonseparable phrasal verbs cannot be separated by their object: He **ran into** a tree. / ~~He **ran** a tree **into.**~~ This rule is well illustrated by the same verb ***take off,*** but as a nonseparable one.

1 .The aircraft (plane, helicopter) took off. - i.e. left the ground.
2. The thief (boy, persons or animals) took off.- i.e. ran away, moved off in a hurry.
3 .The sales (product, economy) took off. - i.e. began to make definite improvement or profit.

However, perhaps the main source of difficulty consists not in knowing the meanings of the combinations, but knowing how the combinations are used correctly in sentences. One important point should be mentioned here. Possibilities of word order in the combinations may cause trouble. This is a matter of determining whether the verb is followed by a preposition or a particle whether it is separable or non separable. This is in many cases a decision which is difficult to make. Consider the following sentences:

E.g. **A.** *1. I read the letter through.*
2. I read through the letter.

B. *1. I saw the plan through.*
2. I saw through the plan.

The differences in meaning and use may not be immediately apparent to the learner. In set **A***, though* is a particle (adverb) in both sentences, although it looks confusingly like a preposition in *A2.* Because it is a particle (adverb) in both, there is no difference in meaning. In set **B***, though* is a particle (adverb) in 1 and a preposition in 2. There is a difference of meaning in the two sentences. *B1* means *"I preserved until the plan was satisfactory completed",* and *B2* means *Ï recognized the deception of the plan".*

It therefore becomes clear that in order to understand and use phrasal verbs correctly it is necessary to determine whether the verb is transitive or intransitive; whether there is one or two particles; whether the particle(s) is (are) adverbial or prepositional.

Taking into consideration these factors, **A.P. Cowie** and **R. Mackin** [3] proposed a classification of phrasal verbs which became generally recognized. This classification based on purely semantic principles gives three categories or types of phrasal verbs.

Type I. Verb + Adverb;
Type II. Verb + Preposition;
Type III. Verb + Adverb + Preposition.

According to this scheme of phrasal verbs, the three types of phrasal verbs give six basic grammatical patterns: three for transitive verbs (*i.e. with a direct object*) and three for intransitive verbs (*i.e. without a direct object*). See Supplement.

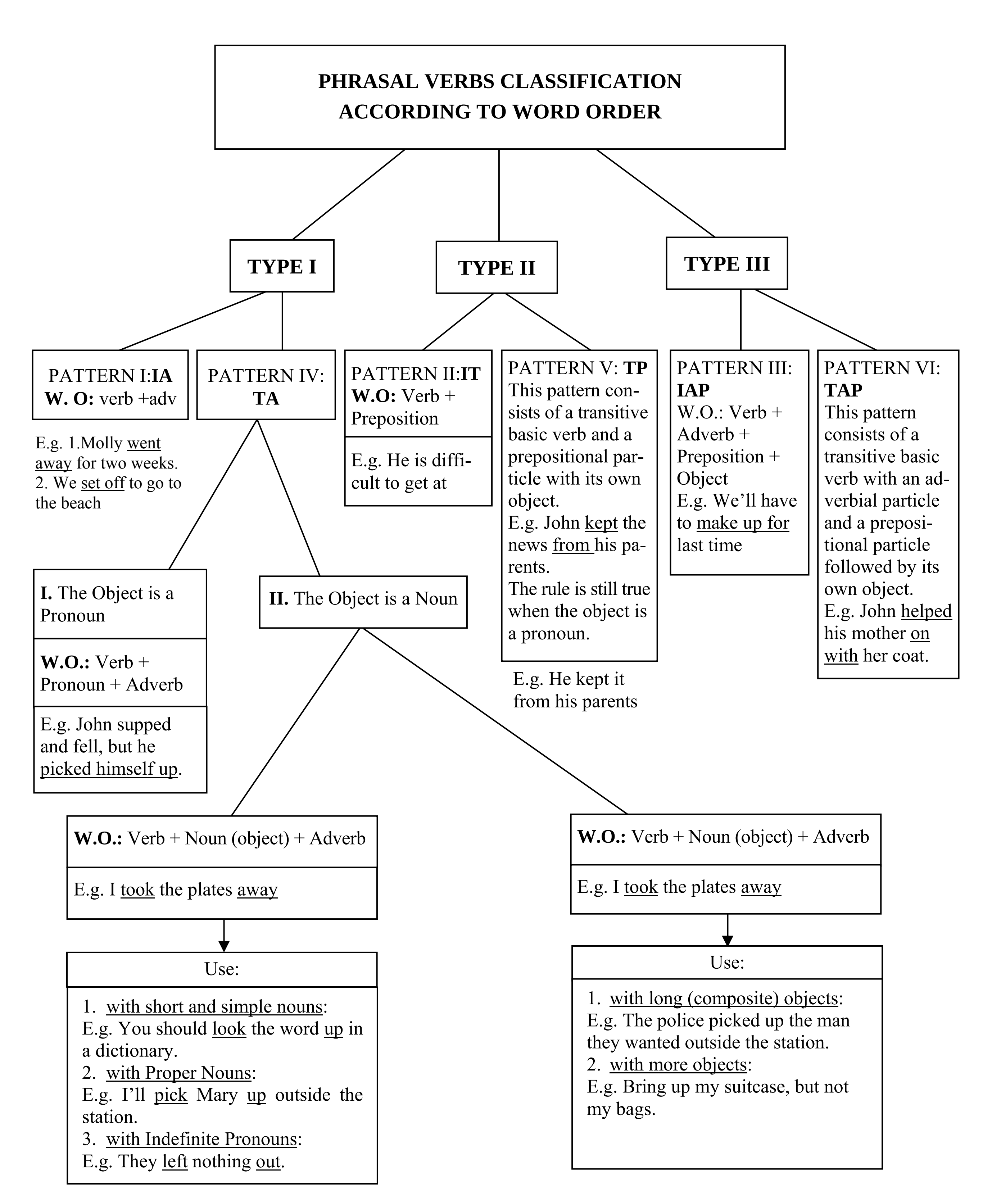
1. *Intransitive verb + Adverbial Particle;*
2. *Intransitive verb + Prepositional Particle;*
3. *Intransitive verb + Adverbial Particle + Prepositional Particle;*
4. *Transitive verb + Adverbial Particle;*
5. *Transitive verb + Prepositional Particle;*
6. *Transitive verb + Adverbial Particle + Prepositional Particle.*

I. Intransitive verb with an Adverbial Particle: IA

Verbs like these are always inseparable – the verb and the adverb always stay together and can never be separated by other words. This type of verbs is very common with the verbs of motion (go, come, run, walk, drive, etc.) e.g. Molly **went away** for two weeks.

The purpose of the adverb is to change the meaning of the verb. These verbs can often be replaced by one - word verbs, which are more formal. e.g. to fall out – *to quarrel*, to bring up – *to educate*, to take in – *to deceive*, to cut down – *to reduce*, to look down – *to despise* etc.

Supplement

PHRASAL VERBS CLASSIFICATION
ACCORDING TO WORD ORDER
TYPE I
TYPE II
TYPE III
PATTERN I:IA
W. O: verb +adv
E.g. 1.Molly went away for two weeks.
2. We set off to go to the beach
PATTERN IV: TA
PATTERN II:IT
W.O: Verb + Preposition
E.g. He is difficult to get at
PATTERN V: TP
This pattern consists of a transitive basic verb and a prepositional particle with its own object.
E.g. John kept the news from his parents.
The rule is still true when the object is a pronoun.
E.g. He kept it from his parents
PATTERN III: IAP
W.O.: Verb + Adverb + Preposition + Object
E.g. We'll have to make up for last time
PATTERN VI: TAP
This pattern consists of a transitive basic verb with an adverbial particle and a prepositional particle followed by its own object.
E.g. John helped his mother on with her coat.
I. The Object is a Pronoun
W.O.: Verb + Pronoun + Adverb
E.g. John supped and fell, but he picked himself up.
II. The Object is a Noun
W.O.: Verb + Noun (object) + Adverb
E.g. I took the plates away
Use:
1. with short and simple nouns:
E.g. You should look the word up in a dictionary.
2. with Proper Nouns:
E.g. I'll pick Mary up outside the station.
3. with Indefinite Pronouns:
E.g. They left nothing out.
W.O.: Verb + Noun (object) + Adverb
E.g. I took the plates away
Use:
1. with long (composite) objects:
E.g. The police picked up the man they wanted outside the station.
2. with more objects:
E.g. Bring up my suitcase, but not my bags.

II. Intransitive verb with a Prepositional Particle: IP

This type is also called **prepositional verbs.** Verbs like these cannot be separated, they are always inseparable. The purpose of the preposition is to link the noun phrase to the verb, but there are also cases when the prepositional particle adds a figurative shade to the meaning of the verb. E.g. He is difficult to **get at.**

III. Intransitive verb with an Adverbial and a Prepositional Particle: IAP

This type of phrasal verbs is also called **phrasal – prepositional verbs.** The purpose of the adverb is to change the meaning of the verb, and the purpose of the preposition is to link the noun phrase to the verb (+adverb).

The prepositional particle has an object. When the object is a pronoun, it also follows the prepositional particle. e.g. We **put up with** them cheerfully.

The adverbial particle is the stressed element, bearing the main stress if the verb (as a whole) is the nucleus and secondary stress if the nucleus is elsewhere. E.g. We **put up with** these interruptions cheerfully.

IV. Transitive verb with an Adverbial Particle: TA

This pattern should receive extra attention. Such combinations are characterized by great flexibility as regards: the position of the particle, and stress.

A. <u>Position of the Particle</u>.

If the object is a noun, the particle may either precede or follow it**.** Although both positions are possible, it should not be assumed that there is no difference between them, or that both are equally common for all verbs. If the object does not carry new or important information, it is more usual to put it in the middle position. e.g. He **put** <u>his coat</u> **on**. Cf. He **put on** <u>his coat</u>. **–** Here, **his coat** has a greater semantic weight.

Stylistically, the middle position for the object with the particle following is particularly characteristic of informal English; the other order tends to be more formal.

If the object is longer, it is made likely to occupy the final position. e.g. He **put on** the coat he had bought in London.

The longer the object, the more likely it is to carry new or important information.

When the Object is a pronoun (**me, you, him, her, it, us, them**) it can only precede the particle, as in: e.g. You'll be all right when we've **got** <u>it</u> **over**.

There are cases when the particle comes only before a noun object. e.g. I've **found out** <u>the reason</u> (for delay). In other group the particle comes only after a noun object. **e**.g. I **saw** <u>my friends</u> **off.**

The reasons for these restrictions are not very clear and the foreign student simply has to learn which combination has which order by remembering examples.

B. <u>Stress</u>. The particle tends to be stressed. When the verb is the nucleus, the particle usually carries the nuclear stress and the basic verb has secondary stress.

e.g. He tòok his còat | and pùt it òn.

Whèn my friènds were reàdy to go | I sàw them òff.

Sometimes the stress on the particle is contrastive. This emphatic or contrastive pattern can be compared with the more usual - where the object is the nucleus.

e.g. **1. I tòld you to** ╱ **gìve the bòoks ìn.**
╲ **gìve in the bòoks.**

2. Whỳ did you ╱ **tùrn the gàs up?**
╲ **tùrn up the gàs?**

Thus the speaker can express different shades of meaning by varying the stress on the particle. In more complex sentences there are obviously more possibly variations.

Combinations of this type comprise the largest group of phrasal verbs.

Thus, if the object is a noun phrase, we can move the adverb after it, if the object is a personal pronoun, it must come before the adverb. This type is the only separable one.

I. VERB + ADVERB + OBJECT	II. VERB + OBJECT + ADVERB
E.g. We were all delighted when we heard you'd **got through** your exam.	E.g. Her mother's support **got** her **through** her depression.

V. Transitive verbs with prepositional particles: TP

A prepositional verb has always an object and the object always comes after the preposition. Verbs like these are inseparable – the object of the verb cannot come between the verb and the preposition. This rule is still true when the object is a pronoun.

E.g. ~~The instructor **put** my sister **off** swimming. / The instructor **put** her **off** swimming.~~

VI. Transitive verbs with adverbial and prepositional particles: TAP

Verbs like these are inseparable – the three parts of the verb always stay together, whether the object is a pronoun or a noun. The preposition cannot change its position. It must come before the object. In a few cases the adverbial particle may precede the noun object of basic verb, if the object is short. The order remains the same when either one or both of the objects is a pronoun.

Verbs of this type are not used literally; they are colloquial. E.g. You cannot **get away from** the fact that the cost of living is always rising.

The conclusions can be drawn by analyzing the following sentences:

1. I knew what I wanted to say but I couldn't get over to anybody else.

2. It took me about a week to get over the accident. (E. Hemingway "Fiesta")

In the first example, **over** is an adverbial particle, this gives the possibility to assess that the verb "to get" and the particle "over" make up a semantic unit with an idiomatic meaning "to communicate, to convey". According to the classification this verb belongs to the **IVth** pattern of phrasal verbs – **TA**.

In the second example **over** is a preposition which gives the possibility to assess that the verb "to get" make a semantic centre and the particle "over" only modifies or intensifies its meaning: "to recover from". According to the classification it belongs to the **Vth** pattern of phrasal verbs – **TP**.

It is to be concluded that, sometimes the same phrasal verb has two or even more meanings. There are phrasal verbs that can be separated (that is, are separable) without changing their meaning, but there are phrasal verbs that cannot be separated. Sometimes the same verb can be both transitive and intransitive having notable differences of meanings, sometimes even surprising.

References:

1. Geoffrey Leech. An A-Z of English Grammar and Usage. - London, 1991.
2. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии. - Ленинград, 1963.
3. Cowie A.P./ R.Mackin. Oxford Dictionary of English Idioms. - Oxford, 1993.

Bibliography:

1. Arnold I.V. The English Word. - Moscow, 1983.
2. Courtney R. Longman Dictionary of Phrasal Verbs. - Moscow: Longman, 1986.
3. Ginsburg R.S.& Knyazeva G.Y-A. Course in Modern English Lexicology. - Moscow, 1966.
4. Povey S. Phrasal Verbs and How To Use Them. - Moscow, 1980.
5. Soars John & Liz. Headway. Upper Intermediate. - Oxford, 1996.
6. Levitchi Leon. Limba engleză contemporană. - București, 1970.

Prezentat la 12.04.2007

CONCERNING PRAGMATICS OF MODERN ENGLISH ADVERTISING

Valentina SINGHIREI, Oleg DONEȚ[*]

Catedra Limba Engleză
[*]*Centrul de Dezvoltare Economică, Afaceri Publice şi Parteneriat în Învăţământul Superior, Chişinău*

Articolul de faţă este dedicat cercetării ştiinţifice şi metodice în pragmatică. După cum este cunoscut, de decenii savanţii au pus în aplicare metode şi tehnici tradiţionale în studierea limbajului de reclamă, dar totuşi mai sunt multe probleme interesante pentru lingvişti privind diferite domenii. Pragmatica este domeniul unde limbajul de reclamă să găsească caracteristici noi care vor completa cu informaţii necesare pentru înţelegerea mai aprofundată a reclamei. De asemenea, este cunoscut faptul că limbajul de reclamă aparţine stilului funcţional deosebit, încă nu este destul de clar ce fel de caracteristici are şi cum ar putea fi descris mai aprofundat. Limbajul de reclamă are propria menire în formarea de bază a perceperii limbii. Autorii au studiat limbajul reclamei americane din punctul de vedere al pragmaticii şi prezintă caracteristici ale pragmaticii limbajului de reclamă în limba engleză.

Advertising English takes a special place among those functional substyles that refer to the language of mass media. Such a special place is provided by the *pragmatical aspect* [1, p.257-279; 2, p.87-125; 3] of the language of advertising. The advertisement is a multileveled lingual audiovisual entity created by business for business and represented in mass media. We have analyzed the American advertisements from the point of view of pragmatics. The pragmatical analysis of advertisements has given the following results. The main pragmatical message of any advertisement of goods or a service is "Buy it!" or "Do it!", and it has a concrete informational direction for a definite recipient in the whole community. Advertising is fundamentally persuasive in nature. It is an attempt to get you, the consumer, to act in some way that benefits whoever is doing the advertising.

***Persuasion* is a claim of superiority of the product or the service being advertised**, it is usually embodied in the general composition of lingual audiovisual aids and means of the given advertisement, to be exact in each of the component chips in the semantics of the whole body of advertisement. Hence, the analysis of the linguistical part of the concrete advertisement is not possible without taking into account the semantics of its audio, video and graphical components. As shown by the carried out research, the linguistical part of advertisement is obligatory, sometimes it is the only one in the whole body of the advertisement. Consequently, we can conclude that the linguistical part is the most important as it is the center of the main informational (denotative or connotative) loading.

Further, the key part of the linguistic entity is ***slogan*** that is the summit of pragmatical multileveled pyramid of the whole advertisement. The basis of this pyramid may be the image, the sound or another linguistic part of the advertisement. In addition, the general pragmatical meaning of slogan may be decomposed into the following minor pragmatical components, such as:

1. the appeal to the public for the action,
2. the emotive evaluation of the product or service,
3. the emotive colouring of the pleasure taken in what is advertised.

As the analysis of the printed advertisements has shown, the lexical composition of slogan is not obligatorily referred to the denotation semantics of the advertised product or service. Not once has the slogan been based on the pragmatical meaning of the pleasure taken in what is advertised.

Discourse analysis as branch of pragmatics has been used for two main groups of utterances, that is a) spoken or written and b) more or less formal. Our discourse analysis has revealed the facts about the way the ad writers structure the language in advertising, how they create a certain meaning through this language, and why they choose certain structures or words. So, the "claim" may be expressed in the verbal or print form of an advertisement.

The largest number of advertisements are devoted to parity products such as gasoline, cigarettes, beer and soft drinks, soaps, and various headache and cold remedies. In parity claims, "better" means "best" and "best" means "equal to." If all the brands are identical, they all must be equally good. So "best" means that the product is as good as the other superior products in its category. When Bing Crosby declares Minute Maid Orange

Juice "the best there is" he means it is as good as the other orange juices you can buy. The word "better" has been legally interpreted to be a comparative and therefore becomes a clear claim of superiority. Bing could not have said that Minute Maid is "better than any other orange juice." "Better" is a claim of superiority. Only once can "better" be used, that is when a product does, indeed, have superiority over other products in its category or when the better is used to compare the product with something other than competing brands. An orange juice could therefore claim to be "better than a vitamin pill," or even "the better breakfast drink."

The second rule of advertising claims is simply that if any product is truly superior, the ad will say so very clearly and will offer some kind of convincing evidence of the superiority. If an ad hedges the least bit about a product's advantage over the competition, you can strongly suspect it is not superior - may be equal to but not better. You will never hear a gasoline company say "we will give you four miles per gallon more in your care than any other brand." They would love to make such a claim, but it would not be true. Gasoline is a parity product, and, in spite of some very clever and deceptive ads of a few years ago, no one has yet claimed one brand of gasoline better than any other brand. To create the necessary illusion of superiority, advertisers usually resort to one or more of the following **fourteen** basic techniques in pragmatics, as follows:

1. THE WEASEL CLAIM

A *weasel* word is a modifier that practically negates the claim that follows. The words or claims that appear substantial upon first look but disintegrate into hollow meaninglessness on analysis are weasels. Commonly used weasel words include "helps" (the usual weasel); "like" (used in a comparative sense); "virtual" or "virtually"; "acts" or "works"; "can be"; "up to"; "as much as"; "refreshes"; "comforts"; "tackles"; "fights"; "come on"; "the feel of"; "the look of"; "looks like"; "fortified"; "enriched"; and "strengthened," for example:

"*Helps control dandruff symptoms* with *regular use*." The weasels include "helps control," and possibly even "symptoms" and "regular use." The claim is not "stops dandruff."

"Leaves dishes *virtually* spotless." You are supposed to think "spotless," rather than "virtually" spotless.

"Only half the price of *many* color sets." "Many" is the weasel. The claim is supposed to give the impression that the set is inexpensive.

"Tests confirm one mouth*wash best* against mouth *odor*."

"Hot Nestlés cocoa is the very *best."* In the language of advertising the "best" and "better" are routine.

"Listerine *fights* bad breath." Here the word "fights" is used but not "stops."

"Lots of things have changed, but Hershey's *goodness* hasn't." This claim does not say that Hershey's chocolate hasn't changed.

"Bacos, the crispy garnish that tastes just *like* its name."

2. THE UNFINISHED CLAIM

The unfinished claim is one in which the ad claims the product is better, or has more of something, but does not finish the comparison, for example:

"Magnavox gives you *more*." The ad reader should answer the question: “More what?”

"Anacin: *Twice as much of* the pain reliever doctors recommend most." This claim fits in a number of categories, but it does not say *twice as much of* what pain reliever.

"Supergloss does it with *more color*, *more shine*, *more sizzle*, *more*!"

"Coffee-mate gives coffee *more body*, *more flavor*." Also, the words "body" and "flavor" are weasels.

"You can be *sure* if it's Westinghouse." The semantics of the word “sure” is not suitable for the pragmatical message of the utterance “buy it!”.

"Scott makes it *better* for you."

"Ford LTD – 700% *quieter*."

When the FTC asked Ford to substantiate this claim, Ford revealed that they meant the inside of the Ford was 700% quieter than the outside.

3. THE IMPLICIT CLAIM

People can remember implicit claims as having been explicit, for example:

“Get through the winter without a cold – take Eradicold". This claim is remembered as "If you take Eradicold, then you haven’t got a cold in winter”.

Olay: “Love the skin you’re in”.

4. THE "WE'RE DIFFERENT AND UNIQUE" CLAIM

This kind of claim states that there is nothing else quite like the product being advertised. For example, if Schlitz would add pink food coloring to its beer they could say: "There's nothing like new pink Schlitz." The uniqueness claim is supposed to be interpreted by readers as a claim to superiority, for example:

"There's *no other mascara like* it."

"*Only Doral* has *this unique* filter system."

"Cougar is *like nobody else's* car."

"Either way, liquid or spray, there's *nothing else like it*."

"*If it doesn't say Goodyear*, *it can't be polyglas*." "Polyglas" is a trade name copyrighted by Goodyear. Goodrich or Firestone could make a tire exactly identical to the Goodyear one and yet couldn't call it "polyglas" – a name for fiberglass belts.

"*Only Zenith* has chromacolor." The "chromacolor" has the same purpose of use as the "polyglas". Admiral has solarcolor and RCA has accucolor.

5. THE "WATER IS WET" CLAIM

"Water is wet" claims say something about the product that is true for any brand in that product category, for example, "Schrank's water is really wet." The claim is usually a statement of fact, but not a real advantage over the competition. There is a number of examples *of the "Water is Wet" Claim*:

"Mobil: *the Detergent Gasoline*." Any gasoline acts as a cleaning agent.

"Great *Lash* greatly *increases* the diameter of every *lash*."

"Rheingold, the *natural beer*." The Rheingold beer is made from grains and water as are other beers.

"SKIN *smells differently* on *everyone*." Many perfumes do the same.

6. THE "SO WHAT" CLAIM

This is the kind of claim to which the careful reader will react by saying "So what?" A claim consists of something which is true but which gives no real advantage to the product. This is similar to the "water is wet" claim except that it claims an advantage which is not shared by most of the other brands in the product category, for example:

"Geritol has *more than twice* the iron of ordinary supplements." But is it twice as much beneficial to the body?

"Campbell's gives you tasty pieces of chicken and *not one but two* chicken *stocks*." Does the presence of two stocks improve the taste?

"Strong enough for a man *but made for a woman*." This deodorant claim says only that the product is aimed at the female market.

7. THE VAGUE CLAIM

The vague claim is simply not clear. This category often overlaps with others. The key to the vague claim is the use of words that are colorful but meaningless, as well as the use of subjective and emotional opinions that defy verification. Most contain weasels. The examples of the vague claims are the following:

"Lips have *never looked so luscious*." Can you imagine trying to either prove or disprove such a claim?

"Lipsavers are fun--*they taste good, smell good and feel good*."

"Its deep rich *lather makes hair feel good* again."

"For skin *like peaches and cream*."

"The end of *meatloaf boredom*."

"*Take a bite and you'll think you're eating on the Champs Elysées*."

"Winston *tastes good like a cigarette should*."

"*The perfect little portable for all around viewing with all the features of higher priced sets*."

"Fleishman's *makes sensible eating delicious*."

8. THE ENDORSEMENT OR TESTIMONIAL

A celebrity or authority appears in an ad to lend his or her stellar qualities to the product. Sometimes the people will actually claim to use the product, but very often they don't. There are agencies surviving on providing products with testimonials. The examples are the following:

"Joan Fontaine throws a shot-in-the-dark party and her friends learn a thing or two."

"Darling, have you discovered Masterpiece? The most exciting men I know are smoking it." (Eva Gabor)

In these speech acts the direct pragmatical meaning is "We're not selling anything". But it is disguising the communicative function of the ad for selling something. Just look:" Who says?" It is a celebrity or authority who is the communicative agent in the ad. It is him/her who creates the background implicature of the pragmatical meaning "It is worth buying".

9. THE SCIENTIFIC OR STATISTICAL CLAIM

This kind of ad uses some sort of scientific proof or experiment, very specific numbers, or an impressive sounding mystery ingredient, for example:

"Wonder Break *helps* build strong bodies 12 ways." Even the weasel "helps" did not prevent the FTC from demanding this ad be withdrawn. But note that the use of the number 12 makes the claim far more believable than if it were taken out.

"Easy-Off has *33% more cleaning power than another popular brand*." "Another popular brand" often translates as some other kind of oven cleaner sold somewhere. Also, the claim does not say Easy-Off works 33% better.

"Special Morning – *33% more nutrition*." It is also an unfinished claim.

"*Certs* contains *a* sparkling *drop of Retsyn*."

"*ESSO* with *HTA*."

"Sinarest. Created by *a research scientist* who actually *gets sinus headaches*."

10. THE "COMPLIMENT FOR THE CONSUMER" CLAIM

This kind of claim butters up the consumer by some form of flattery, as follows:

"We think *a cigar smoker is someone special*."

"*If what you do is right for you, no matter what others do*, *then RC Cola is right for you*."

"*You pride yourself on your good home cooking....*"

"*The lady has taste*."

"*You've come a long way, baby*."

11. THE RHETORICAL QUESTION

This technique demands a response from the audience. A question is asked, and the viewer or listener is supposed to answer in such a way as to affirm the product's goodness, for example:

"Plymouth – isn't that the kind of car America wants?"

"Shouldn't your family be drinking Hawaiian Punch?"

"What do you want most from coffee? That's what you get most from Hills."

"Touch of Sweden: could your hands use a small miracle?"

There is also a rhetorical structure according to which people respond in predictable ways to certain discourse schemas, such as problem and solution, for example:

"Your hair, our shampoo".

12. THE "QUESTION IN THE FORM OF RIDDLES" CLAIM

The language of advertising provides us from time to time with questions in the form of riddles. Here is one of them:

"What does an eclipse have in common with coffee beans?" This sounds like a game or a competition in which someone tests your knowledge by asking you questions for the purposes of entertainment, perhaps in front of an audience. In other words, the question looks very much like a quiz question. But it is not. It is the headline of an advertisement promoting a brand of Colombian coffee. That no answer is provided to the question in the headline is no accident. An intriguing question tempts the mystified reader to examine the advertisement for an answer. The fact that there is no answer results in the question sticking in the mind of the reader, as unresolved problems tend to do. What is more, the unexpected parallel between a natural phenomenon and the product might prompt the reader's imagination towards finding a personal answer to the quiz-like question in the headline, which in turn would lead to the reader being more actively engaged in the advertisement.

13. THE CLAIM WITH THE BACKGROUND INFORMATION

A lot of English advertisements use claims that are not appropriate to the context. They have an image of the product with the text in the advertisement that is superimposed on the picture. The text is a sentence that consists of the product name and is followed by an adverb of intensity like *evidently, naturally etc.* Some examples of this are as follows:

"Vivagel, of course".
"Heudebert, naturally".
"Francine, incontestably".

Here is a situation where the product name is our referring expression and is presenting us with information for which we have a background provided. We have already seen the product Vivagel™, and therefore the name *Vivagel* is presenting the old information. However, the adverbial expressions like *of course* are not referring to or modifying the product or the product name. They are intensifying and affirming a proposition that was made previously and about which we have no information. The pragmatical meaning "presupposition" about the fact that "everybody knows it" may be expressed by the lexical units "of course", "naturally", "incontestably" etc. Also, there two more pragmatical meanings about the background of these advertisements, namely "communicative assumptions of relevance and cooperativeness" and "implications involving expressions of quality and comparison".

Sentences of this type are typically used in a *conversational context* and not when they stand in isolation as they do here. More specifically, in natural language, they are not discourse openers, but they may be the responses that are given to questions like *What dish do you like?* or *What to choose from all these shelves?*. This fact then may be able to account for their apparent isolated occurrence in advertising where it may be that they are not, in fact, isolated. In this context, any preceding question is not presented to us but can hypothetically be posed by a reader. The question may be something as simple as *What is this?,* but can feasibly be asked by a reader, and then the text instantaneously leads them back to the product in giving them the answer.

14. THE CLAIM WITH THE QUESTION ABOUT THE PRODUCT WITH THE ANSWER

The claims with the question about the product with the answer are quite numerous among the factual data on the types of advertisements. The example is the following:

Kwiat: How do you say Kwiat?
Simply Brilliant.

The pragmatics parameters are the discourse with the strong persuasion and the presence of three participants, namely two speakers and one listener/reader that is the goal audience of the advertisement. The results of distribution of the above mentioned claims in our factual data have been shown in Figure. Distribution of Claims.

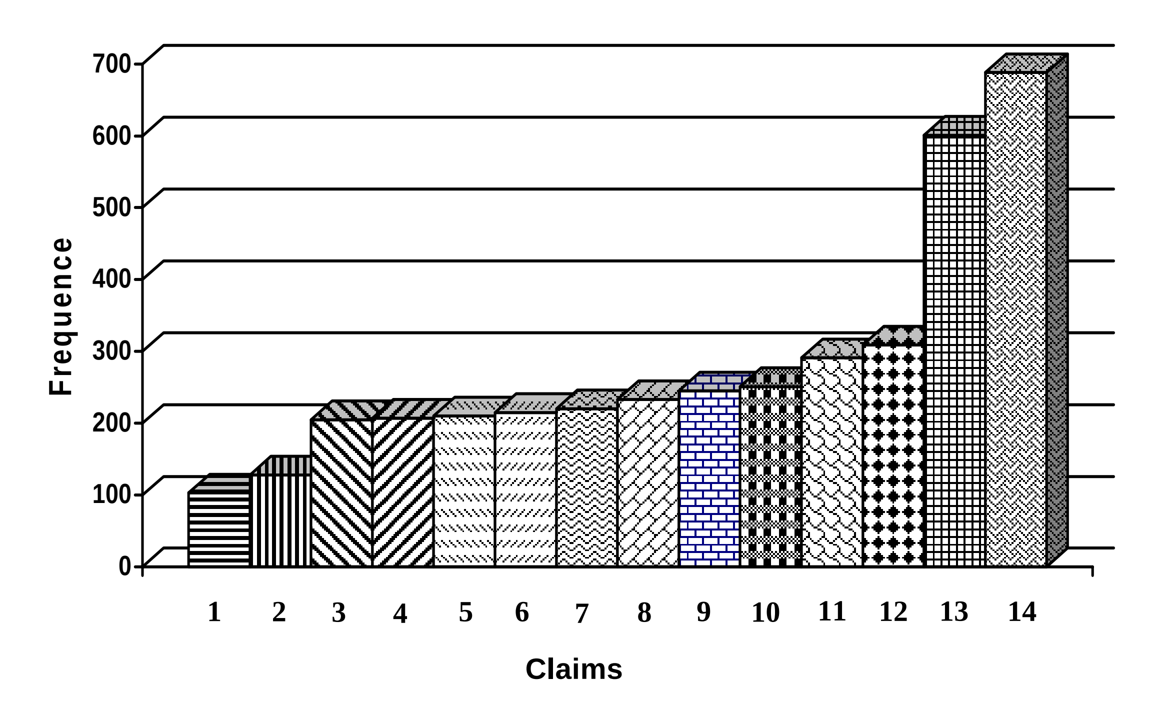

Figure. Distribution of Claims

1. Unfinished claim
2. Implicit claim
3. "Water is wet" claim
4. Weasel claim
5. Claim with the question about the product with the answer
6. “Question in the form of riddles” claim
7. Scientific or statistical claim
8. Claim with the background information
9. Vague claim
10. Rhetorical question
11. "So what" claim
12. Endorsement or testimonial
13. "We’re different and unique" claim
14. "Compliment for the consumer" claim

The above mentioned claims are mainly characterized as two pragmatical patterns, namely the one containing the rational loading (“reason-why”) and the other meaning the choice of “the best” (“lifestyle”). The pragmatical pattern of “lifestyle” contradicts to the pragmatical purpose of advertisement, in general, that is to attract the attention to the product or service of advertising. Some researchers consider that the more facts about the product and the service are included in the body of advertisement, the more is sold [4, p.8]. The pattern of “lifestyle” is chosen when there is nothing special to say about the product or service. It is an involuntary decision. At times, advertising seeks to achieve an impact by appealing to your rational self-interest as a consumer in a direct and transparent way. Other times, it seeks to have an impact in less direct ways, using techniques where effects may be difficult to consciously evaluate in real time as you absorb the ad's message.

During the discourse analysis of the language of advertising we have found the questions to be answered in further investigations, namely:

a) How do discourse-level requirements determine the lexical and grammatical choices the speaker/the ad writer makes?
b) What do listeners contribute to the telling of a story?
c) How do speakers and hearers/the ad writers and readers cooperate in the reconstruction of the information from the past?
d) What kinds of conversations can include stories used?
e) What rules govern the conversation in advertising?
f) How does an oral text differ from a written one?
g) How do other factors such as linguistic differences in dialect by geography, class, gender, register or cultural background contribute to the construction of the pragmatical message of the advertisement and to the analysis of discourse of the ready made advertisement?

To sum up, the concepts and principles of linguistics, along with its allies rhetoric, psycholinguistics and sociolinguistics, are called up to help us make sense of the verbal component of that most ubiquitous of modern linguistic genres, advertising. For many people, an advertising copy is most of what they will read over the course of a year. We clearly need to understand more about how advertising works if we are to protect ourselves from its wiles and yet make use of the information it offers and moreover enjoy the creativity and playfulness of a genre that clearly attracts some of our most inventive wordsmiths.

References:

1. Black Max. Meaning and Intention: An Examination of Grice's Views. Jour // New Literary History (New York). - 1973. - No4. - P.257-279.
2. Green Georgia M. Pragmatics and Natural Language Understanding. - Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1989, p.87-125.
3. Grice H.P. Studies in the Way of Words. - Cambridge: Harvard Univ. Press, 1989.
4. Ogilvy D. Ogilvy on Advertising. - New York: Crown Publishers, 1983, p.80.

Prezentat la 29.03.2007

CONTRASTIVE STUDY OF LEXICAL MODALITY IN ENGLISH AND ROMANIAN

Nina ROSCOVAN

Catedra Limba Engleză

Prezentul articol este un studiu contrastiv al modalității lexicale în limbile engleză şi română pe baza operei "An American Tragedy" de Theodore Dreiser şi opera "O tragedie americană" traducere de Leon Levițchi.

What usually happens when a work of fiction, literary prose that is translated into another language, is that it usually amounts to retelling the story by the natural user of the target language in his own words. In case of a good translation the teller of the story is himself a good enough writer to be able to write well in his own language and has enough talent to catch the spirit of the original, to retell the story plausibly and somehow approximate it to the original. What the translator is thinking of, is transposing the source text into the target one, as exactly or as closely to the original as possible. We should keep in mind that while translating from one language into another we have to remember the connotation and denotation of the given words or expressions, their grammar meanings, the importance of prosody in the realization of their meanings, including lexical, lexical-grammatical and grammatical categorial meanings [1, p.33]. Extremely important is the rendering of modality (phonological, lexical, grammatical, stylistic and prosodic).

Translation is "far more than a science. It is also a skill, and the ultimate analysis fully satisfactory translation is always an art" [2, p.123]. There are many aspects of translation, which admit of purely linguistic approach, and involving two or more languages, it becomes part of comparative linguistics. The deeper we go into it, the more assured we become that some languages, either because of genetic identity or because of certain sociolinguistic, historical and other circumstances are readily confronted, while others are not. It is easier to translate a text from English into French or Romanian, than from English into Arabic, or Chinese, the obvious reason being the much greater affinity between English, French and Romanian, than between English, Chinese and Arabic.

There is no real confrontation in any field of linguistics without taking into consideration the types and classes of meanings, the semantic classes of different verbs, which so obviously affect the function of their grammatical forms. It is usually assumed that lexical confrontation should be based on an analysis of different meanings of the word in the source language and of its equivalents in the target language.

In this article we shall study the translation of modality and mainly modal verbs and expressions from English into Romanian. Our main target is to see the way they are translated and how they rend modality in Romanian. The main modal verbs are: **must, may, might, need, can, could, have, should,** which mainly express necessity, possibility and obligation. In Romanian this would be: *necesitate, dezirabilitate, or posibilitate/probabilitate, obligațiune.*

The basic translation of modal verbs into Romanian is: **Must** = a trebui> necesitate, obligația îndeplinirii acțiunii. **Can** = a putea, a fi in stare, a se pricepe > posibilitatea fizica, intelectuala sau morala. **May** = a putea> permisiunea sau posibilitatea. **Need** = a avea nevoie. We shall study the translation and use of modal verbs in Romanian and English by means of comparing the English variant of the novel " An American Tragedy" by Theodore Dreiser [3, p.12-340] and "O Tragedie Americana" translation by Leon Levitchi [4, p.20-210]. It should be mentioned that there are no modal verbs or expressions in Romanian. There are some basic verbs used, as "a trebui" "a putea", which can be considered to rend the modality. So let's follow their translation starting with **COULD:** its main equivalent is "**ar putea**" = the verb "a putea" in Present Conditional showing a possibility, desirability: usually these are "if" clauses. (1) ***All that could be truly said of him now was that there was no definite appeal in all this for him***. => *Oricum, ceea ce s-ar putea spune în mod neîndoielnic despre el, chiar acum, este ce nu simțea nici un fel de chemare pentru meseria aceasta.* (2) ***I'd like to get something better if I could.*** => *Mi-ar plăcea să găsesc ceva mai bun, dacă s-ar putea.* (3) ***Gee if he could only have such a girl for himself.*** => *Ah dacă această fată ar putea fi numai a lui.* Could is more unsure than "can" and it is used also to talk about possible actions especially when there are suggestions made. "a fi în stare" = "was/is able to" = a reuşi.

There are cases when "could" showing ability (physical) is translated with the help of the verb "a putea": (4) ***Being rather flattered by the knowledge that she could speak and sing, her ability to sway and persuade and control people with the "Word of God".*** => *Magulită oarecum de gîndul că poate şi ea predica şi cînta, şi că este în măsură să-i domine pe oameni...* It also can be translated with the help of two different verbs in the same sentence: "**a putea**" and **"a voi" (a dori). (5)** ***… and he might be making more money pretty soon-he couldn't tell –but as for more than that he either wouldn't or couldn't say.*** => *"se putea ca în curînd să cîştige mai mulți bani – nu putea spune – dar despre asta nu se cădea sau nu voia să vorbească pe larg".* [In both uses they mean the unwillingness to do something]. Furtermore it can express future actions in Romanian: (6) ***He could just stay downtown and say he had to work.*** => *Va putea să ramînă în oraş spunînd că a avut de lucru.*

Another way of translating **could** is by means of using expressions showing possibility or ability to do something: (7) ***…but worried for fear it might be something that he would not understand he could not do it quickly.*** => *Dar îngrijorat că s-ar putea fi vreo sarcina pe care n-ar înțelege-o sau n-ar fi în stare s-o execute repede.* (8) ***Could what Ratterer had been telling him really be true?*** => *Puteau fi oare adevărate lucrurile pe care i le spuse Ratterer?*(9) ***Could it be possible that he would be admitted to such a grand world like this.*** => *Ar fi oare posibil să fie primit într-o lume atît de distantă?* (10) ***Could that be the way things went here?*** => *Oare, într-adevăr aşa merg lucrurile pe aici? Or* with the help of the verb "to be" "a fi" in Present Conditional: (11) ***And it was all so brisk and enlivening that he wished that he could be so fortunate as to secure a position here.*** => *Şi munca se desfăşura într-o atmosferă atît de plină de viață şi de freamăt, încît Clyde îşi spunea că ar fi o adevărată fericire să i se dea un lucru aici.* (12) ***And couldn't he begin to do as he pleased?*** => *Şi nu are dreptul să înceapă, în fine, să facă şi el ce-i plăcea?*

It can also be translated as a past action: "**nu putea" or "nu se putu":** (13) ***There was a difficulty about marriage here, which he could not explain, but in St. Louis he had a preach who would wed them.*** => *Aici existau unele dificultăți în privința căsătoriei, pe care el nu putea să i le explice, dar la St. Louis avea un prieten care îi va cununa.* (14) ***As green as Clyde was, he could not help smiling secretly.*** => *Oricît de novice ar fi fost Clyde, nu se putu totuşi să nu rîda în sinea lui.* [In these sentences "could" expresses just the past form of "can" showing the ability to do something].

There are cases when the positive form of "could" in English is translated as negative in Romanian **"nu putea fi":** (15) ***It could only mean that he must help.*** => *Rezultatul nu putea fi decît acela, că trebuia să-şi ajute sora.* Or not translated at all: (16) ***He could scarcely believe it.*** => *Nu-i venea să creadă.* (17) ***Now what do you suppose could have caused her to leave?*** => *Ce crezi că a îndemnat-o să facă una ca asta? (possibility).*

As a conclusion it may be said that in most cases "could" is translated with the help of the verb "a putea", but there are other expressions used like "a fi în stare", "a fi posibil" and "oare". While translating with the help of the verb "a putea" this would be a direct translation, could being used as the past tense of can. But in most cases could is translated differently, using synonymous verbs and expressions.

MUST: is usually used to express necessity, obligation or probability, it has no past form, and it is usually translated as "**a trebui**", a verb usually showing obligation or possibility. Study the following examples: (17) ***Our hearts must be kept open, soft and tender***. => *Inimile noastre trebuie să-i ramînă deschise, binevoitoare şi iubitoare.* (18) ***That must be understood now, once and for all.*** => *Iată ce trebuia să se înțeleagă de la început odată pentru totdeauna.* [Strong obligation] (19) ***I must speak to Asa about it!*** => *Trebuie să-i vorbesc lui Asa!* [Necessity/obligation] (20) ***It must be someone she liked.*** => *Trebuie să fie cineva pe care-l place.* [Supposition] (21) ***But now that he was here, he must go through it with it.*** => *Dar acum, odată ce intrase în horă, trebuia să joace mai departe.* [Obligation] (22) ***He must find a free pagan girl.***=>*Trebuia să caute cu orice preț o bacantă pentru sine.* [Obligation/necessity]. With the second person "you" "must "expresses an obligation which has an effect of a command. ***"You must do as you are told*** => *Fă cum ți se spune!"* As we can see, the same as in English, the verb "a trebui" in Romanian can be used in more meanings: to show necessity, possibility, supposition or obligation.

MUSTN'T, showing prohibition, is translated as **"nu trebuie"**: (23) ***But we mustn't harbor hard thoughts.*** =>*Dar noi nu trebuie să ne facem gînduri rele.,* or with a synonymous expression **"a se cădea".** (24) ***We mustn't judge!*** => *Nu ni se cade nouă să judecăm.*

There are other ways of translating "must": a. as **"am nevoie":** (25) ***I must have 100$, but I can't tell you for what now, and you mustn't ask me.*** => *Am nevoie de 100$, însă nu-ţi pot spune acum pentru ce, şi nici nu mă întreba.* B. As **"s-ar putea"** to show supposition (27) ***She must be back in K.C. again.*** => *S-ar putea ca ea să fie din nou în R.C. C.* As **"ar fi"** = with the help of the verb to be "a fi": (28) ***It must be silly for him to think that there was so much danger in drinking a little.*** => *Ar fi un nătărau dacă ar crede că e periculos să bei niţel.* D. Not translated at all: (29) ***That he had a son who must be about Clyde's age and several daughters two at least, of whom must be as Clyde imagined, living in luxury in Lycurgus.*** => *Că are un băiat cam de vîrsta lui şi mai multe fete, două în tot cazul, şi Cluyde îşi închipuia viaţa îndestulată pe care trebuia să o ducă oamenii aceea în Lycurgus.* Or again as **trebuie** showing supposition: (30) ***What a boob he must seem not to be able to dance.*** => *Ce găgăuţă trebuie să li se pară, de vreme ce nu ştie să danseze.* E. As **"e bine să"** => it's good to…: (31) ***She must see something of the world for herself, I suppose.*** => *După părerea mea, e bine să cunoască singură lumea.* Suppositional "must" can be translated with the help of the verb "a se părea" ***"She must be so lonely"*** **>** *"Ea pare a fi atît de singură".* F. **MUST HAVE** is translated as **"cred că"** showing possibility: (32)***I must have missed those two.*** => *Cred că mi-au scăpat.* (33) ***He must have gone already.*** => *Cred că a plecat deja.* It comes as a conclusion that must is mainly translated with the help of the verb "a trebui" and for mustn't there is the negative form "a nu trebui". But there exist other equivalents depending on the context: "a avea nevoie" to show necessity. "a putea" – supposition = "a fi bine să". There are times when must is not translated at all.

MIGHT: is used to express reproach /about the past and the present/ is more often translated with the help of "**a putea",** but also with some other words or expressions. (34) ***And he might be making more money pretty soon he couldn't tell, but as for more than that he either wouldn't or couldn't say.***=> *S-ar putea ca în curînd să căştige mai mulţi bani – nu putea să spună acum cît anume…*(35) ***But worried for fear it might be something that he would not understand he could not do it quickly.***=> *Dar îngrijorat că s-ar putea fi vreo sarcină pe care n-ar înţelege-o sau n-ar fi în stare s-o execute repede.* (36) ***He might need in the future, other children needed things too.***=> *S-ar putea să-şi dea seama, ceilalţi copii aveau şi ei nevoie de o serie de lucruri.* (37) ***He might contact some dreadful desease.***=> *S-ar putea să contacteze o boală îngrozitoare.* [All these cases of "may" or "a putea" show possibility in both languages].

B. It can be translated as **"ar fi"** Present Conditional (optativ): (38) **I *could think it might be nice to sing twenty-seven tonight.*** => *Cred că astă seară ar fi mai potrivit să cîntam imnul 27.* C. As **"ar fi posibil"** or **"era posibil"** (using the past)*:* (39) ***She might never come back!***=> *Ar fi posibil să nu se mai întoarcă niciodata!* (40) ***She might charge him more than he could afford.***=> *Mai era posibil ca ea să-i ceara mai multi bani decît ea i-ar putea da. D.* Showing future **"va putea":** (41) ***Assuming that he was sufficiently willing and facile, he might take as much as fifteen dollars a week.*** => *In cazul cînd s-ar fi dovedit sîrguincios şi îndeminatic va putea să cîştige pînă la cincisprezece dolari pe săptămîna.*

E. With the help of **"erau poate":** (42) His ***younger sister and brother might be too young to care.*** => *Sora şi fratele lui mai mic erau poate prea navirtnici ca să-şi dea seama.* F. Not translated: (43) ***Crossing at right angels the great thoroughfare on which they walked, …, and various lines of cars which changed their bells and made such progress as they might amid swiftly moving streams of trafic.*** => *Strada pe care margeau ei …, şi automobilele, ce claxonau intr-una, făcîndu-şi loc cu greu prin mijlocul furnicarului care se scurgea repede într-o parte şi în alta ca nişte valuri.* (44) ***What might have been done to her?*** => *Cum a fost tratată?* As we have already noticed all the examples of "may" here express possibility in both languages. In the examples (44) and (43) where it is not translated directly, the modality is rendered on the phonetical level of the sentence. The speaker is worried that something bad or good might have happened to her, we can hear it from his voice. So this sentence shows the possibility (that something bad or good has happened to her).

MIGHT HAVE (DONE): **"s-ar putea presupune":** (45) ***That such a family, thus curiously presented, might have a different and somewhat a peculiar history could well be anticipated, and it would be true.*** => *S-ar putea presupune, şi pe bună dreptate, că o familie ca aceea pe care am prezentat-o atît de fugitiv trebuie să aibă o istorie sa aibă o istorie aparte şi intrucîtva stranie.* **"Ar fi putut":** (46) ***Of all influences which might have come to Clyde at this time…*** => *Şi astfel din toate influenţele pe care le-ar fi putut suferi Clyde în aceasta vreme…*(47) ***You might have written me a letter something anyhow***. => *Mie ai fi putut să-mi scrii două rînduri.* Not translated: (48) **At *first they assumed that she might have taken an unexplained walk***

somewhere. => *La început îşi închipuiră că s-a dus să facă o plimbare neprevazută.* "Might have" is not translated but the modality is expressed by the expression "plimbare neprevăzută" and from the previous sentence "îşi închipuiră" showing possibility or sometimes supposition, the possibility that she could take a walk.

SHOULD: is used to express two meanings: one of them is obligation – translated into Romanian as "**a trebui":** (66) ***For why should she go and do anything which would distress her parents in this dreadful fashion?*** => *De ce trebuie să plece pricinuind părinților ei o mîhnire atît de mare?* (67) ***I should think she'd be ashamed of herself if she has***. => *Cred că ar trebui să-i fie ruşine dacă a făcut aşa ceva.* [In this case the author has translated only the second "should be ashamed"- "as ar trebui să-i fie rusine", but not the first "I should think" only the main verb "cred"] (68) ***He shouldn't go along like this forever***. => *N-ar trebui s-o continue aşa.* [It denotes a negative advice by being in negative form].

There are more cases of should not being translated: (69) ***I should think it might be nice to sing 27 tonight.*** => *Cred că astă seară ar fi mai potrivit să cîntăm imnul 27.* Here should expresses a supposition, and the use of "cred că" showing supposition has already been mentioned at the use of "must have" translated into Romanian as "cred că". Compare: (70) ***I must have missed those two.*** => *Cred că mi-au scăpat.* (71) ***How should I know?*** => *De unde să ştiu eu? A*s **"este necesar"** =a fi necesar= to be necessary =a request. (72) ***Should I really go to K.C?*** => *Este oare necesar să merg la K.C?* [Showing a doubt about doing something] As **era să"** – showing s strong ambition or even obligation: (73) ***He should have a brown cap.*** => *Ambiția sa era să aibă o şapcă maro*. As "**ar trebui"** showing probability or even suspicion. (74) ***His life should not be like this.*** => *Ar trebui să aibă şi el altă viață.* The English negative form "should not" has become a positive one in Romanian. In the following example (75) "should" is not translated but the modality is shown by the alternative question: (75) Should ***he or should he not drink?*** => *Să bea ori să nu bea?* ***Should have been*=>** "ar fi putut fi" showing a possibility or a supposition about an action. (76) ***For behind her were all those years of religious work and faith, which somehow, seemed dimly to indicate that she should justly have been spared this.*** => *Fiindcă în urma ei se înşirau toți acei ani de strădanii şi convingeri religioase ce păreau să indice că dînsa ar fi putut fi scutita de o asemenea năpastă.* To sum up, it should be mentioned that "should" showing obligation or probability is translated into Romanian with the help of the verbs "a putea" and "a trebui", the synonymous expression used for should is "a fi posibil, a fi necesar", but there are also cases when it is not translated at all.

WOULD: "will" and "would" are looked upon as forms of the same verb although in a few cases their meaning differ, and are used to express willingness, intention, determination. As most of the modals, "would" is also translated with the help of "ar înțelege". (77) ***But worried for fear it might be something that he would not understand he could not do it quickly.***=> *Dar îngrijorat că s-ar putea fi vreo sarcină pe care n-ar înțelege-o sau n-ar fi în stare s-o execute repede.* (78) ***I'd like to get something better if I could.***=> *Mi-ar plăcea să găsesc ceva mai bun dacă s-ar putea.* [Wish, desirability]. (79) ***I wouldn't mind pulling some of it myself***. => *Şi mie mi-ar plăcea aşa ceva, mai ştii?* (80) ***What would they think of him if he didn't drink?*** => *Ce-ar fi crezut despre el dacă n-ar fi băut nimic?* [Supposition or request for advice] (81) ***He would have liked to kiss her.*** => *I-ar fi plăcut să o sărute.* [Unfulfilled wish, desire in the past]. (82) ***She would have to be much sweeter.*** => *Ar trebui să fie mai dulce.* As **"aş vrea" or "aş fi":** (85) ***Without mama, I don't know what I would have done***. => *Nu ştiu ce aş fi făcut fără mama.* (84) ***I wouldn't want to try here.*** => *N-aş vrea să încerc aici.*

With the future tense: (85) ***She would travel with him and see a great w****orld* => *Va călători cu el şi va vedea lumea întreagă.* (86) ***There was a difficulty about marriage here, which he could not explain, but in St. Lois he had a preach who would wed them.*** => *Aici existau unele dificultăți în privința căsătoriei, pe care el nu putea să i le explice, dar la St. Louis avea un prieten care îi va cununa.* And as "voia" for future in the past: (87) ***He would work and save some money and be somebody.*** => *Voia să muncească, să pună bani deoparte şi să ajungă şi el cineva.* Through the past tense "strigau" or not translated at all: (88) ***O, they would call after him: "Hey, you're the fellow whose sister plays the organ."*** => *Alteori băieții strigau în urma lui „tu eşti ăla măi, de cînta sora la orga"* (89) ***He wouldn't tolerate any nonsense***. => *El nu tolera nici o abatere.* (90) ***You wouldn't know Clyde, would you, how I could raise 100$ right away?***=> *Clyde nu ştii tu cum aşi putea să fac rost de 100$?* [Request] (91) ***What would he do now****?* => *Ce să facă acum?* (92) ***No good-looking girl, as it then appeared to him, would have anything to do with him, if he did not posses this standard of equipment.*** => *Era convins că, nici o fată frumoasa n-o sa-l ia în seamă dacă nu va fi îmbrăcat*

şi el în felul acesta. (93) ***He would not do that***. => *El pur şi simplu nu va face acest lucru.* [unwillingness to do something] (94) ***Would you like something to drink?*** => *Nu vrei să bei ceva?* As we can see from the mentioned examples "would" is not usually translated into Romanian, there is no equivalent found. It just shows the future in the past.

WILL: "will" in modal sense is not very often used in the novel "An American Tragedy". In the few examples it expresses obligation or command, examples (95), (96) and (97) and intuition or determination, (98) and (99): (95) ***Clyde you will do exactly as I say!*** => *Vei face exact cum spun eu!* (96) ***We will first sing a hymn of praise so that any who may wish to acknowledge the Lord may join us. Will you oblige Hester?*** => *Vom cînta mai întîi un imn de slavă, aşa că oricine doreşte să-l slăvească pe Domnul poate să cînte împreună cu noi. Eşti bună să începi Hester?* (97) **Children, will you just be quiet!** => *Copii, fiţi cuminţi!* (98) **Of course you won't be in any danger.** => *Desigur nu vei fi în nici un pericol.* (99) **She won't like this.** => *Nu cred că-i va plăcea.*

CAN: the Romanian equivalent for "can" is "**a putea**". (100) ***But we can forgive her.*** => *Noi însă putem s-o iertăm.* (101) ***There must be a little place in some of the departments where he can be fitted in as the head of something.*** => *Trebuie să existe vreun locuşor unde el poate fi angajat în calitate de conducător.* ***Cannot*** **= nu pot, nu se poate să:** (102) ***I must have a 100$, but I can't tell you for what now.*** => *Am nevoie urgent de 100$ însă nu pot să-ţi spun acum pentru ce.* (103) ***I can't stay a minute.*** => *Nu mai pot sta un minut.* (104) ***She cannot prosper on the course she's going now.*** => *Nu se poate să-i meargă bine pe drumul pe care l-a ales.* It is also translated with the help of some expressions "nu-mi vine să cred" and "nu-mi reuşeşte": (105) ***I can hardly believe it.*** => *Nu-mi vine să cred.* (106) ***I can't make it.*** => *Nu-mi reuşeşte*. ***TO BE ABLE TO:*** "a fi în stare": (107) ***I keep telling her she won't be aable to keep her place if she doesn't get more sleep.*** => *Îi spun mereu că nu va fi în stare să-şi păstreze serviciul dacă nu doarme mai mult.*

MAY: it is only used for a few times to show permission, as in example (108), (109) and supposition about something as in (110, 111): (108) ***We will first sing a hymn of praise, so that any who may wish to acknowledge the Lord, may join us***. => *Vom cînta mai întîi un imn de slavă, aşa că oricine doreşte să-l preamarească pe domnul poate să cînte impreună cu noi.* (109) **May I come in?** => *Pot să intru?* (110) **Asa may be in St. Lois.** => *Se prea poate că aşa să fie în St. Lois.* (111) **Clyde may be late today**. => *Clyde poate să întîrzie.* So we can consider as equivalent for "may" the Romanian verb "a putea"; the same as for "can" but in this case showing permission or supposition but not ability.

HAVE TO: the direct translation would be "a avea": (112) ***What a wretched thing it was to be born poor and not to have anyone to do anything for you and not to be able to do very much for yourself***! => *Ce nenorocire e să te naşti sărac, să nu ai pe nimeni care să te ajute şi să-ţi dai seama că tu însuţi nu poţi să-ţi îmbunătăţeşti cu nimic soarta.* As a second equivalent the verb **"a trebui"** is used to express obligation or necessity arising out of some circumstances. (113) ***You'll have to get that hair of yours cut.*** => *Trebuie să-ţi tai chica.* (114) ***He arose saying that he must go, that he had to get up early in the morning.*** => *Se sculase brusc în picioare spunînd că trebuie să plece şi că trebuie să se trezească devreme dimineaţa următoare.* (115) ***And I had to go up to the office.*** => *A trebuit să merg pîna la oficiu.*

Sometimes there are expressions "nu erau siliti să" "a avut de" used as equivalents for "have to" expressing obligation or necessity: (116) ***He could just stay downtown and say he had to work.*** => *Va putea să rămînă în oraş spunînd că a avut de lucru.* (117) **Other boys did not have to do as he did.** => *Ceilalţi băieţi nu erau siliţi să facă ce făcea el.* (118) ***I had to laugh***. => *Cum naiba să nu rîd?* This last example is really interesting. An affirmative sentence expressing a kind of obligation is transformed into a question, but having the same meaning. "Had to "is not translated, but the modality is still preserved by the slang "naiba".

OUGHT TO: it is used to show moral duty and moral obligation, which is not always fulfilled. It is translated with the help of the verb "trebuie" and the expression "a fi necesar". (119) ***It occurred to him that if he wanted to get on he ought to insinuate himself into the good graces of people***.=> *Îi străfulgera prin minte gîndul că, dacă vrea să răzbească în lume, trebuie să intre în graţiile oamenilor.* (120) ***But now he was 16 and old enough to make his own way, he ought to getting out of this*** => *Acum însă cînd avea 16 ani, deci o vîrstă la care putea să se descurce singur, era necesar să scape de asemenea constrîngeri.* Or to express supposition the same verb "a trebui" (121) I ***think the one Silsbee wore ought to be right for him.***=> *Cred că cea pe care a purtat-o Silsbee trebuie să-i vină destul de bine.*

To sum up, it should be mentioned that the most common Romanian equivalents for English modal verbs are "a putea and a trebui." The modal verbs can be classified according to the Romanian translation, into two groups: translated with "a putea (can, could, may, might) and a trebui (must, shall, should, have to, ought to and need). At first sight one may conclude that in Romanian all of them would express the same thing. But this would be incorrect and it can be proved by means of the synonymous verbs and expressions used "a putea" – **can, could**-ability to do sth, possibility=to be (11,12) =syn=a voi/a dori" willingness. **May might** - possibility= a fi posibil. "a trebui" => **must** obligation, necessity= "am nevoie, s-ar putea, a fi bine să, a fi obligat". **Shall, should**–obligation - "a fi necesar, a putea fi, a fi nevoit". **Have to** - a fi silit să, a fi nevoit să, a fi necesar.

The same sentence can be translated in many ways: Trebuie sa plec.

=>I must leave. => I ought to leave. => I need to go. =>I should go. => I have to go.

All of them seem to be correct at first sight, but in English they express different meanings and different degrees of necessity or obligation as => I need/ought to go – is a necessity while I must/ have to/should go – comes as an obligation, so the translator or even the speaker should be really carefull and find the most relevant variant. The difficulty is that even in Romanian it is not easy to understand if "trebuie sa plec" is a necessity or obligation. The only way to understand is to transform the sentence using synonymous expressions "este necesar sa plec" = necessity; "sunt nevoit/obligat sa plec" expresses obligation.

The conclusion is that even if in most cases the English modal verbs are translated into Romanian only with the help of two verbs "a putea, a trebui" they still express different meanings in both languages.

References:

1. Davis Kathleen. Deconstuction and Translation. - Manchester: St. Jerome Publishing, 2001.
2. Boase-Beier Jean. The Practices of Literary Translation. - Northampton: St. Jerome Publishing, 1999.
3. Dreiser Theodore. An American Tragedy. - Roseta Books, 1995.
4. Levitchi Leon. O Tragedie Americană. - Bucureşti: ALL, 1997.

Prezentat la 29.03.2007

A CONTRASTIVE ANALYSIS OF MODAL VERBS IN FAIRY TALES

Natalia RUSNAC

Catedra Limba Engleză

Cercetarea şi analiza verbelor modale continuă a fi un studiu dintre cele mai răspândite în gramatica limbii engleze. Actualmente, nu există o abordare unică a categoriei modale, astfel un număr crucial de dificultăţi rămâne a fi explicat de către lingvişti.

The present article is entitled *"A Contrastive Analysis of Modal Verbs in Fairy Tales"* and it has as a subject the study of a special *"closed system items" – modal verbs*. We have decided to develop this topic because modality remains one of the most complex and challenging areas of English Grammar.

In many languages there exist a certain number of modal auxiliaries functioning as additive elements to the main parts of a sentence. Modals, as a class, present generative theory with a number of crucial explanatory difficulties that have not yet been adequately dealt with:

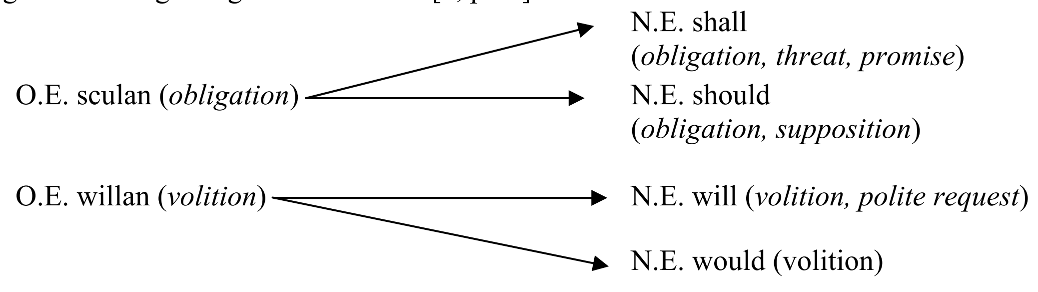
- An interpretation of the modals that satisfy the simple distributional requirements that one usually suggested as defining the class of modals;
- A generalized description of the meanings of the modals.

As a result of our research it is necessary to mention some important points as far as the subject of our article concerns.

It is important to take into account that modality still remains a doubtful question in linguistics. Modal verbs have proved to be a magnet for linguists and logicians in the field of synchronic and diachronic study because many of them are survivals from the past but others may be recent development. Thus, modal verbs are used now in many constructions in which earlier English preferred the Present Subjunctive.

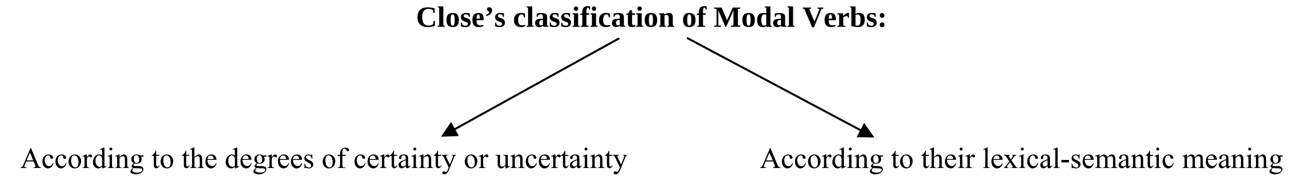
*Ex: - Though it **be** dangerous, we must press on.*
*Though it **may be** dangerous, we must press on.*
*If Gordon **fail** to come, the party will be ruined.*
*If Gordon **should fail** to come, the party will be ruined.*
*God **grant** your wish.*
***May** God **grant** your wish.*

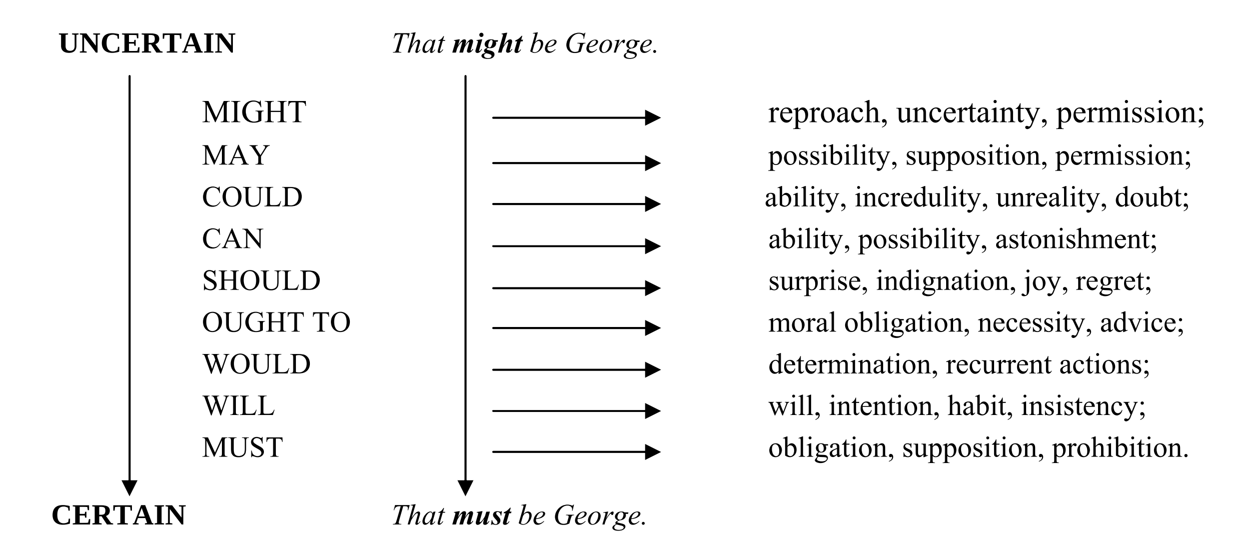
Historically *shall* and *should* were two forms of the same verb – *sculan* expressing obligation. But later they came to express different meanings and in present-day English their use is not parallel and they are treated as two different verbs while *will* and *would* are considered to be the forms of the same verb *willan*, its original meaning being that of volition [1, p.23]

Although a great majority of scholars have attempted to provide any more than a list of functions in dealing with their respective interpretations, the classification of Close based on the primary and secondary uses of the modals seems to succeed in denoting their lexical-grammatical and semantic meanings [2, p.47].

Close's classification of Modal Verbs:

While confronting the category of modality in English and Romanian we have come to the conclusion that there is much in common between the two and in the same time we have come across certain differences in its interpretation. As we look around for a likely explanation, we should mention that English and Romanian languages are distantly related: the former comes from the Germanic branch and the later – from the Romanic branch. There are a number of interesting generalizations to be made regarding the coincidences among the English and Romanian modal verbs:

- As far as the lexical-semantic meanings of modal verbs concern, we must admit that the Romanian system of grammar distinguishes as well a special class of verbs, named modals [3, p.27]. The common feature is that some modals from both languages coincide entirely on lexical, grammatical and semantical level. These verbs are:

Can - „a putea” (ability, possibility, permission),

e.g. *Why **can't** you be like the Happy Prince?*	*De ce **nu poți** să fii şi tu ca Prințul Fericit? (O.Wilde)*
*Now I **can** finish my play.*	*Acum **pot** să-mi sfîrşesc piesa. (O.Wilde)*
*I **cannot** allow you to annoy me.*	***Nu pot** să-ți permit să mă enervezi. (L.F.Baum)*

Must - „a trebui” (obligation, command, prohibition).

e.g. We **must** leave the chariot.	**Trebuie** să renunțăm la el. *(L.F.Baum)*
*You **must** listen to what I have to say.*	***Trebuie** să asculți ce am de spus. (L .Carrol)*
*Remember, you **must** not take that.*	*Ține minte, **trebuie** să nu o iai. (L.F.Baum)*

- A special attention should be paid to the following pair of verbs:

Will – „a vrea” (volition, making a request, issuing an invitation)

These verbs go together only in the case when the English modal *will* usually adds to the idea of futurity an expression of volition. The explanation may be that the Romanian verb „*a vrea”* besides its modal state denotes also the function of an auxiliary verb of the simple future tense.

e.g. ***Will** you come away with me?*	***Vrei** s-o luăm razna amîndoi? (L.Carrol)*
*Perhaps Oz **will** help you.*	*Pesemne că Oz **vrea** să te ajute. (L.F.Baum)*

- The Romanian equivalent for the English infinitive is very often „*Conjunctivul*”, a form which is gradually taken over the functions of the infinitive.

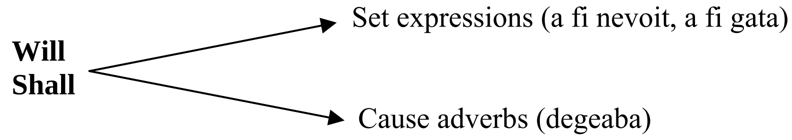
e.g. *How **can** I **get** there?*	*Cum **pot să ajung** acolo? L.Carrol)*
*You **may go**.*	***Poți să pleci**. (O.Wilde)*
*You **must remember**.*	***Trebuie să**-ți **aminteşti**. (L.F.Baum)*

- Comparing the modals according to the system of moods in English and Romanian, we have to say that the same parallel forms sometimes are used to express the same modal meaning, like in the case of *Present Indicative* and *Conditional* which corresponds to the Romanian *Prezent* and *Condițional.*

Present Indicative	Prezentul Indicativ
e.g. *Well, I **can't show it** myself.*	*Păi, **nu pot să**-ţi **arăt**. (O.Wilde)*
Conditional	Condiţionalul
e.g. *We **must protect** him ourselves, if he is in danger.*	***Ar trebui să-l apărăm**, dacă va fi în primejdie. (L.F.Baum)*

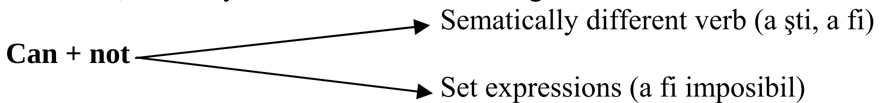
But to our surprise when analyzing a large number of examples we may conclude that the great majority of them are classified as non-coincidences. Thus, there is an interesting observation to be made about the considerable discrepancies of the English and Romanian modals. Further we will give the clear-cut distinctions concerning the modal systems of both languages:

- How strange it may seem but there is no Romanian variant of translation for *will* and *shall*. The lexical-semantic meanings of these verbs are denoted into Romanian with the help of certain *set expressions* (*a fi nevoit, a însemna, a fi gata*) or by the *cause adverbs* (*degeaba*). In this way, the shades of modality are reflected into Romanian owing to these different lexical-grammatical means.

e.g. *For my part, I **will bear** all the unhappiness.*	*În ce mă priveşte eu **sunt gata să sufăr** toate nenorocirile. (O.Wilde)* -determination
*We **shall have made** our journey for nothing.*	***Am făcut** călătoria **degeaba**. (L.F.Baum)* - disappointment

- Although the English modal *can* has an equivalent for the Romanian translation, sometimes it may be omitted using *semantically entirely different verbs* (*a şti, a fi*) or certain *set expressions* (*a fi imposibil*). This is, naturally, the case when *can* is negated.

e.g. **Can** *he think, and speak, as you do?*	***Ştie** şi el să gîndească şi să vorbească? (L.Carrol)* - astonishment
*It **can't be** automobiles.*	***E imposibil să fie vorba** de automobile. (L.F.Baum)* - improbability

- *May* as well does not have a right verb equivalent in Romanian being translated by a *predicative adverb „poate"* or even it is omitted and only the English Simple Infinitive is translated.

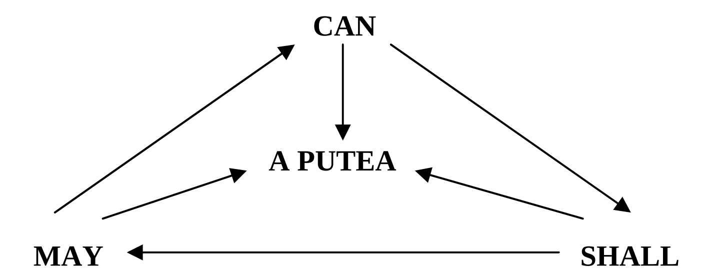
May ⟶	**Poate** (predicative adverb)
e.g. *To others I **may** have seemed brave.*	***Poate** că altora le par cîteodată curajos. (O.Wilde)* - supposition

- If we are speaking about the time reference, then it should be said that there are cases when the translation of the English *present can* may be translated into Romanian as denoting *a* p*ast action*. While in English we do not observe any rules of sequence of the tenses concerning the modal *must*, then in Romanian it should be said that its equivalent „*a trebui*" is generally denoting a future action by the Present Subjunctive tense.

present **can**	a past action
e.g. *You **can see** for yourself that Dorothy is able to use the magic belt.*	***Ai văzut** şi singur că Dorothy e în stare să folosească cingătoarea fermecată. (L.F.Baum)*

- Unlike the English modal verbs the Romanian modals present more possibilities at interspersing different words between them. (*Eu **am** altă treabă **de făcut**.*)

We would like also to mention the ambiguous character of *can/a putea* that parallels perfectly with *may/a putea*. The very diversity of this phenomenon described as *"generics"* leads to a semantic ambiguity underlined by the multiple meanings which the context confers to them, thus enabling the modals to be used to indicate more than one attitude.

e.g. G*et out of the doorway, so that I* ***may*** *enter with my friends* — *Dă-te la o parte să* ***pot*** *intra cu prietenii mei.* *(L.F.Baum)* - possibility

But I ***shall*** *have eleven guesses.* — *Dar* ***pot*** *să încerc de unsprezece ori.* *(L.F.Baum)* - determination

I ***can*** *tell you more than that.* — ***Pot*** *să-ți spun mai multe.* *(L.F.Baum)* – ability

Analyzing these five modal verbs (*will, shall, can, must, may*), we have to take into consideration **the specific context** in which they are used. First of all, we should mention the fact that Fairy Tales are written for children and while translating the sentences containing different modal verbs, the translator is not interested to obey the grammatical rules. Various shades of modality are omitted due to the lexical and grammatical modifications that are made for stylistic purposes so as to create *an expressive and emotionally coloured context*.

Beyond the shadow of a doubt is the fact that the specific context of Fairy Tales has proved that the simplification of the Romanian modal system does not imply less of ability of expressing different meanings. In an involved modal system like the English one, different meanings are expressed by the opposition of different forms while in the Romanian system with a small number of modals different meanings can be expressed by one and the same form in different contexts or by changing the lexical character of the verb.

Thus, the results of this article could also be used in solving some important confrontational linguistic difficulties of translation, lexicography, teaching English to students speaking Romanian and can also serve as material for a special course in Comparative Linguistics.

Having discussed these general problems, we now turn to say that not all the aspects of this subject were covered in this work, as there exists a great number of modal peculiarities. If somebody continues to study this phenomenon he/she will discover a lot of interesting and important things about the function of modal verbs in language and speech.

References:

1. Cambell A. Old English Grammar. - Oxford, 1959.
2. Close P.A. A Reference Grammar. - Moscow, 1979.
3. Irimia D. Gramatica limbii române. - Iași, 1997.
4. Wilde O. Fairy Tales and Stories. - London, 1980.
5. Baum L. Frank. The Marvelous Land of Oz. - Moscow, 1986.
6. Carrol Lewis. Alice in Wonderland. - Moscow, 1979.

Prezentat la 29.03.2007

EXTRA-LINGUISTIC ASPECTS OF CONVERSATIONAL DISCOURSE

Daniela PASCARU

Catedra Limba Engleză

Comunicarea de succes implică anumite principii care trebuie să fie respectate de către interlocutori. Este important de a utiliza anumite formule de captare a atenției, de a găsi modalitatea adecvată de prezentare a informației, menținerea conversației şi terminarea acesteia. Dialogul are o funcție comunicativă activă care implică prezența a, cel puțin, doi parteneri cu funcții alternative de ascultător şi vorbitor. De asemenea, dialogul implică îndreptarea fiecărui partener către celălalt, schimbul alternativ de replici şi se bazează pe interesul față de ceea ce spune şi cum spune partenerul şi, totodată, la adaptarea la posibilitățile lui de înțelegere. Forma lingvistică în care apare înlănțuirea sintactică, textuală între replici şi aspectele extralingvistice ale dialogului joacă un rol important în prezentarea cantității de informație transmisă prin limbaj.

Speech is a bilateral process: there must be, of course, at least two participants, the *I* and *you* a speaker and a hearer, or a "sender" and a "receiver".

As a communicative activity speaking is usually a face-to-face interaction, a constituting part of the conversation or dialogue. Conversations are excellent examples of the interpersonal nature of communication.

The first and essential rule of conversation is *attention getting*. If one wishes the linguistic production to be functional and to accomplish its intended purpose, one must have the attention of the hearer, e.g. *'look here; excuse me; I'd like to tell you'*. We can call this physical contact. After that a channel of communication must be opened and maintained. We often *'test the channel'*, by such expressions as *can you hear me?* or encourage it -*speak up.* But contact is not just physical, it is also psychological. We must maintain *rapport* with our hearer, keep him interested, friendly and cooperative, keep the conversation going. We do this by what is often called *'small talk'* about the weather, inquiries about health, giving praise and encouragement. We also test our psychological contact with our hearer: *'Do you get me? If you follow me.'* And we help our hearer to do so by organizing our discourse in a logical fashion: *'First of all...'; What I mean is...'; 'My next point...'; 'Now I want to explain...'; 'As I have already pointed out...'* This is a sort of *'signposting'* of our discourse.

Conversation or communication between people does not take place in a vacuum, but at a particular time and place, in a physical and temporal *setting.* The people involved in conversation may be sitting or standing, walking or driving along in a car. They may be in a crowd or alone together, among friends or strangers, in a room, a cathedral or a street. All these factors may play a part in what goes on in the conversation, but they are not what it is *about.* Where we are, who we are with and at what time may limit what we talk about and how we talk about it, but they are not, for that reason, the *topic* of our conversation. Of course, there are places and time for talking about certain things as also for not talking about them.

The topic of discourse is obviously an important element in the speech situation. Once speakers have secured the hearer's attention, their task becomes one of *topic nomination.* There are few explicit rules for accomplishing topic nomination in a language. Usually a person will simply embark on an issue by making a statement or a question which leads to a particular topic.

Sometimes he may also request permission to speak at length usually in order to tell a story. This can be done by saying something like *'Do you know what happened to me yesterday?'* The listener has little alternative but to say *'No, what?'* and then the first speaker can go on to tell even quite a long story. In other words, the speaker is claiming the right to have a long turn. Sometimes the indication that a story is imminent also gives some warning of the kind of story it is going to be: *'I had a most frightening experience yesterday, A funny thing happened to me yesterday, Do you believe in coincidences?'*, and so on. This is useful information because it helps the listener to know when the point of the story has been reached. It is important to know this because the storyteller must be allowed to finish the story. The listener also has to give some indication of having understood the story. This can be done by making an appropriate comment such as *'That's incredible!'* or *'How very sad!'* In the case of a funny story, laughter may be the best response, but it is important not to laugh in the wrong place. One of the ways in which we show that we have understood is to tell a story with a similar point.

H. Paul Grice (1975) noted that certain conversational *'maxims'* that satisfy the Cooperative Principle enable the speaker to nominate and maintain a topic.

The Maxim of Relation is crucial to evaluating the appropriateness of responses to the question *'Would you like to go to a movie tonight?'* Because we assume that the conversational contributions of others are relevant to the topic at hand, we are able to infer from the response *'I have to study for an exam'* that the speaker is unable or unwilling to go to the movie. Similarly, because it is hard to see a connection between *combing one's hair and being able to go to a movie,* we judge the response *'I have to comb my hair'* to be irrelevant and hence inappropriate.

The Maxim of Quality requires that the statements used in conversations have some factual basis. If, for example, I ask '*What's the weather like?'* and someone responds *'It's snowing',* I will normally assume that this statement provides reliable information about the current weather.

The Maxim of Quantity introduces some very subtle guidelines into a conversation. If, for example, someone has asked me where a famous American author lives, then the nature of the response will depend in large part on how much information he believes to be appropriate for that point in the conversation. If he knows that the other person is simply curious about which part of the country the author lives in, it might suffice to respond *'in Michigan'.* On the other hand, if he knows that the person wants to visit the author, then much more specific information (perhaps even an address) is appropriate.

The Maxim of Manner imposes several constraints on language use. Imagine that someone is writing a letter of recommendation to an employer and he says about a former student of his '*You will be fortunate indeed if you can get Henry to work for you'.* By using a sentence that can be interpreted in two dramatically different ways ('You will be glad to have Henry on your staff versus 'It is not easy to get Henry to do any work'), he violates the Maxim of Manner by using an ambiguous structure. Since the maxims are violated only for specific purposes (as when the Maxim of Quality is suspended to yield sarcasm), the person to whom the letter is written would be justified in concluding that his choice of language constitutes a veiled warning about Henry.

These maxims represent constraints on conversation that may be an integral part of language use. Following these maxims we can make our contribution appropriate to the conversation.

Once a topic is nominated, participants in a conversation then embark on *topic development,* using conventions of *turn-taking* to accomplish various functions of language. R. Allwright (1980) showed how students of English as a foreign language failed to use appropriate turn-taking signals in their interactions with each other and with the teacher. Turn-taking is another of those culturally oriented sets of rules which require finely tuned perceptions in order to communicate effectively.

In orderly conversation the change from one speaker's turn to another is usually accomplished smoothly and very quickly. Speed is important because silences are significant. A pause of more than a split second between turns may indicate some reluctance, opposition, or even rejection of what the previous speaker has said.

LINDA: – Willy!
WILLY: – It's all right. I came back.
LINDA: – Why? What happened? (pause) Did something happen, Willy?
WILLY: – No, nothing happened.
LINDA: – You didn't smash the car, did you?
WILLY: (Long pause) – I said nothing happened. Didn't you hear me?

A.Miller, Death of a Salesman

Willy makes this long pause because he becomes irritated at Linda's questions.

Aside from turn-taking itself, topic development, or maintenance of a conversation, involves communication strategies: *clarification, topic shifting, avoidance,* and *interruption.* Topic clarification manifests itself in various forms of heuristic functions. In the case of conversations between foreign language learners and native speakers, topic clarification often involves seeking or giving *repair* (correction) of linguistic forms that contain errors.

For example:

- Would you like to come round for a drink tonight? We could look at my slides of our trip to Mexico.
- Year… . Could you tell me what you mean by 'to come round'?

According to R. Schwartz (1980), repair is part of the process of negotiation that is so important in communication; her study provided many examples of both *'self-initiated'* and *'other-initiated'* repair. *Topic shifting* and *avoidance* may be effected through both verbal and nonverbal signals. The speaker simply tries not to talk about concepts that are not known to him. *'I don't know what's this.' Interruptions are a typical* feature of all conversations. Language users learn how to interrupt politely, this being a form of attention getting. Students typically have to be *'taught'* how and when to interrupt.

Topic termination is an art which even native speakers of a language have difficulty in mastering at times. We commonly experience situations in which a conversation has ensued for some time and neither participant seems to know how to terminate it. Usually, in American English, conversations are terminated by various interactional functions: *'a glance at a watch',* or a *'Well, I have to be going now.'* Each language has verbal and nonverbal signals for such termination. These principles can be practiced by using *'communicative activities'* that promote communicative competence such as role-play, problem-solving activities, interviews and one of the most promising and increasingly popular techniques for encouraging communication in the language classroom has proved to be *simulation* or *gaming*.

One of the purposes of a simulation is to broaden and deepen students' perceptions and interpretations of the real world, while another is to refine their speaking skill. Ch. Fries speaks about the effectiveness of simulations stating that "they are operating models of reality" (1945).

Most simulations demand that the participants should be supplied with background information and materials to work from both before and during the simulation.

It is important for teachers to be acutely aware of the rules of conversation in the foreign language and to aid learners both to perceive those rules and follow them in their own conversations in order to achieve the purpose in communication.

Bibliography:

1. Allwright Richard L. Turns, topics, and tasks: Patterns of participation in language learning and teaching // Larsen-Freeman, 1980. - 240 p.
2. Fries Charles C. Teaching and Learning English as a Foreign Language. - Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 1945. - 185 p.
3. Grice H.P. Logic and conversation. Unpublished manuscript, University of California, Berkeley. - 211 p.
4. McDonald, Marguerite G. Oral dialogue journals: Spoken language in a communicative context. - 1989. - TESL Reporter 22(2), 27-31.
5. Schwartz R. Discourse processes. - TESOL, 1980. - P.133-149 .

Prezentat la 16.03.2007

STUDIA UNIVERSITATIS

Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.10

INVERSION IN ENGLISH

Daniela PASCARU

Catedra Limba Engleză

Inversiunea în limba engleză este caracteristică atât propozițiilor interogative, cât şi enunțiative, în dependență de acest fapt inversiunea poate fi parțială sau totală. Inversiunea din propoziția enunțiativă nu este o excepție de la norma topicii engleze, dar se manifestă ca o evoluție logică a acestei norme. În unele cazuri, inversiunea este singura variantă posibilă a topicii în propoziția enunțiativă. Inversiunea poate fi considerată ca un sinonim gramatical al topicii directe care are drept scop de a exprima mai exact anumite fenomene şi relații ale realității obiective.

Speakers of English and some other languages commonly assume that the normal way of constructing a clause is to place the subject of the clause first, then the verb-predicate and after them the rest of *the clause.*

Of course, not all English clauses follow the order SVO. There are some cases when inversion is used for stylistic purposes and not only for them.

Inversion gave rise to some controversial matters concerning its importance and place in the system of the English word order. Firstly, inversion is examined as word order characteristic of interrogative sentences opposed to the direct word order of declarative sentences. For example, H.Poutsma (1928) states that "The placing of the subject before the finite verb of the predicate may be called the *declarative arrangement,* the other the *interrogative arrangement*. The latter is often called inverted word order or inversion as opposed to the regular word order which is used in the majority of sentences and clauses. Secondly, inversion is opposed to the direct order of words as not expressing grammatical relations between words: "In languages which have both a normal and an exceptional order, the latter is due to a variety of causes, the most important of which is emphasis. In such languages the normal order is grammatical (syntactic), serving to show the grammatical relation between words". (H.Sweet, 1898)

From the above-mentioned opinion it is stated that the inversion does not express grammatical relations between words in contrast with the direct word order.

The same point of view about inversion is held by A. Bain, J.C. Nesfield, R.W. Zandwoort. A. Bain states that the subject always precedes the predicate and the cases of inversion are exceptions to the norm.

Generally it is considered that two types of inversion occur in English: *partial inversion* and *full inversion*.

Partial inversion is a type of inversion where only the auxiliary is moved to the left of the subject.

Have you been listening to the radio?

If the finite verb is the main verb (if there are no auxiliaries) it is the auxiliary *do* which is introduced to the left of the subject.

In Old and Middle English the inversion transformation involved in the formation of yes/no questions could apply to all verbs, not just auxiliaries, yielding forms that would be unacceptable in Modern English.

Speak they the truth?

During the 16th and 17th centuries, the inversion rule was changed to apply solely to auxiliary and modal verbs.

Can they speak?

With this change, structures such as *speak they truth?* were no longer possible. The corresponding question came to be formed with the auxiliary *do*.

l) Partial inversion is used in interrogative main clauses whose subject is not an interrogative pronoun and in tag questions (where the main verb is understood).

Will you read me the book?

You are singing wonderfully, aren't you?

2) It is also used if the clause is introduced by a negative or restrictive constituent. H.Poutsma (1928) states that inversion is the rule in clauses that open with a negative adverbial adjunct or conjunction.

Not a single word did she say.

3) Partial inversion occurs in elliptical clauses after *neither, nor, so;* the meaning is «the same goes for».

I read this book and so does my sister.

4) We find this type of inversion when the clause is introduced by an adverbial or complement, containing an expression of degree.

Well do I know that you are both spies sent by her that she might mock.

Muriel Spark *The Prime of Miss Jean Brodie.*

So unwilling had he suddenly become to encounter Helene *that he considered hanging about outside for a few minutes.*

Kingsley Amis *One Fat Englishman.*

5) It occurs in conditional clauses without *if.* Such clauses always contain *had, should* or *were* as the finite verb.

Should you want any help, let me know.

6) It occurs in negative imperative clauses which have a subject.

Don 't you dare touch me again!

7) Finally, it occurs when *may* expresses a "wish".

May we live to go there!

We consider these cases the most obvious examples of partial inversion.

As far as full inversion is concerned the whole VP is moved to the left of the subject, including the main verb.

Full inversion never involves the use of auxiliary *do*, nor is it usually obligatory. Instead it may be chosen for stylistic purposes as a manifestation of the end-weight principle that long and important constituents tend to appear in clause-final position: the subject is usually long and weighty, as compared with the VP, which is often simple.

1) Full inversion is frequently used after a «direct speech» object-though it is just as common for the subject to precede the VP.

«I saw his car outside her house», said the boy.

2) Inversion also occurs when *so* replaces initial direct speech governed by *say* or *think. And so say all of us.*

3) Full inversion is used in clauses without a complement which are introduced by an adverbial.

Now is the time to think about it.

In the literary language there are fewer restrictions on the length and type of the initial adverbial.

4) Full inversion is used in clauses introduced by an emphatic subject complement.

Far more effective would be the presentation of the book.

5) In the formal style inversion can occur optionally in clauses introduced by *as* and *than*.

The boys played football, as did the men.

H. Sweet and H. W. Fowler speak about the third type of inversion the so-called *link inversion,* by which it is understood the inversion of the predicate after conjunctions: *as, so, thus.*

It was disconcerting. as was too his spontaneous vision of her as uncorrupted.

J. Murdoch *The Unicorn.*

Link inversion also occurs in a sentence when the same verb-predicate is repeated.

«I'd rather be hanged» he says; and hanged he was.

B. Shaw *Too True to Be Good.*

This inversion is also true for subjects and objects:

When the cost, if cost there were, would fall, not on Mont, whose land was heavily mortgaged, but on himself, whose property was singularly realisable.

G. Galsworthy *White Monkey.*

Inversion of the object:

The gentleman required lodgings for a lady. Lodgings for a lady Mrs. Berry could produce.

G. Meredith *The Adventures of Harry Richmond.*

The most frequent inversions that occur in English clauses are those held by the verb *to be.*

The inversion with the verb *be in* construction with adverbials:

1) Somewhere inland were the mountains.

John le Carre *The Looking Glass War.*

The inversion of *be+nominals/adjectivals.*

2)More severe was the emotional pain of not having got a look.

Kingsley Amis *One Fat Englishman.*

Fronting in both examples is thematic and the thematic fronting of adverbials is much more common than thematic fronting of nominals, adjectivals.

The inversion of *be* in construction with present or past participle.

Standing beside it was Alec Leomas.

John le Carre *The Spy Who Came In From The Cold.*

From our experience concerning the use of inverted structures the Romanian learners can run into problems trying to form interrogatives as they do in Romanian.

They can simply add a question mark or by using question intonation.

* *You are coming this evening?* or by using inversion:

* *When think you to leave England?*

In interrogative questions which began with a pronoun or with an interrogative adverbial, when the predicate is a nominal one, the subject is placed after the predicate.

Cine eşti dumneata?

The main differences that characterize the inversion in English and Romanian questions are: subject-verb inversion structures in Romanian interrogatives versus the subject-auxiliary inversion that occurs in the English direct questions; the subject NP inversion is optional in Romanian, whereas in English, it is obligatory.

Romanian can use inversion in subordinate clauses if the subject of the subordinate clause is a noun.

* *I told her what wanted the others.*

Romanian uses inversion after *see, hear, let* and *perhaps.*

* *I saw go out a short man.*

* *I heard open the living room door.*

Another instance where the subject is moved in inverted position is offered by Romanian infinitives.

Cu greu începe a pricepe elevul notele muzicale.

One can also find subject-verb inversion in exclamatives when the predicate is a nominal one:

Afurisită muiere eşti!

Z.Stancu *Desculț.*

Being acquainted with the main points concerning interference in using interrogatives and other inverted constructions learners of English will try to reduce the number of mistakes.

Hawing analysed the given examples we can conclude that inversion is characteristic of both declarative and interrogative sentences. Inversion in the declarative sentences differs from that of interrogative ones. This difference lies not only in the structural aspect but also in the semantic one. Inversion in the declarative sentences is not an exception to the rule, but it is the manifestation and logical development of the same rule.

Our investigation has proved that in some statements inversion is an appropriate means of connecting the parts of the sentence like the direct order in some other cases. In this context we can define inversion as a grammatical synonym of the direct word order with the function of expressing certain phenomena and relations of objective reality more exactly.

Bibliography:

1. Bain A. A Higher English Grammar. - London, 1896. - 395 p.
2. Fowler A.W. The Kong's English. - Oxford, 1906. - 178 p.
3. Nesfield J.C. Errors in English Composition. - London, 1939. - 214 p.
4. Poutsma H. A Grammar of Hate Modern English. Part I, First Half. - Groningen, 1928, VIII, §5.
5. Sweet H. A New English Grammar, Logical and Historical. - Oxford, 1898. - 301 p.
6. Zandwoort R.W. A Handbook of English grammar. - Groningen; Batavia, 1948. - 285 p.

Prezentat la 16.03.2007

THE CATEGORY OF TAXIS AND THE SEMANTIC EVOLUTION OF THE TERM "PERFECT"

Dumitru MELENCIUC

Catedra Filologie Engleză

În prezenta lucrare, se analizează categoria anteriorităţii şi evoluţia unităţii lexicale „perfect", care iniţial avea sensul de acţiune terminată. Cu timpul, termenul dat a căpătat şi alte sensuri folosite de diferiţi lingvişti: anterior, rezultat, corelaţie în timp etc. Acest fapt duce la o anumită confuzie în procesul de categorisire lingvistică.

Taxis as a historical linguistic category developed various means of expressing anteriority in the Indo-European languages. In English, beginning with the Old Period, the grammatical categorical forms started to develop to support the already existing lexical and contextual means. At present the English category of taxis is one of the basic grammatical morphological categories which comprises the whole system of the finite and non-finite verb forms. Thus, the opposition of anteriority - simultaneity can be expressed in English in a purely grammatically. At the same time, it can be also expressed lexically, by contextual markers, like adverbial modifiers, etc. We should carefully keep apart the conceptual category of anteriority and the grammatical one as constituted by the oppositions of the relevant categorial forms. Thus, the function of anteriority is universal in the sense that in all languages we are supposed to be able to express the anteriority of an action to another action or moment on the axis of time. The fact that the category of taxis is interconnected with other grammatical categories (aspect, voice, mood, etc.) and expressed by certain grammatical forms results in different interpretations and various metalinguistic term systems (as aspect, tense, etc.). In the previous publications we have analyzed mainly the finite perfect and partially the non-finite ones. In the present article we make an attempt to speak on taxis and the evolution of the term "perfect".

The simplification of the system of perfect forms is compensated by lexical and contextual means getting a more important function in expressing anteriority within the universal category of taxis. Different meanings can be expressed by one and the same form in different contexts or by changing the lexical character of the verb. Synchronic relationship studies linguistic categories which are state of permanent change. Change is the main category of natural human languages, for they are historical categories, they develop or die out. By so doing, they follow the fate of the speaking community, which has created them as the principal means of communication [1, p.122-143].

Anteriority or taxis is grammatically expressed by perfect forms, which are variously interpreted as expressing anteriority, a complete action, result, tense categorical meaning, time correlation. But more and more linguists (E.Benveniste, A.Smirnitsky, R.Allen, H.Palmer, O.Akhmanova) consider anteriority to be the main categorial meaning of finite and non-finite perfect grammatical forms [2, p.122-143].

Anteriority in the purest way is expressed by lexical means and by finite forms of the verb. The anteriority expressed by the marked grammatical forms has much in common in many European languages, as their systems go back to the same source. The grammatical taxis forms appeared in the old times, developed into a system, and then at present they are in a process of weakening their position and ceding it to lexical and contextual means, which up till now played a secondary part in the conceptual category of anteriority. That does not mean that the category of anteriority is not present in languages where most grammatical forms of anteriority have practically disappeared or they do not exist at all. In such cases, the grammatical forms lose their weight and are substituted by much simpler forms of the verbs, anteriority being expressed by non-grammatical means. Any linguistic category should never be studied in isolation only as facts of a single language. A diachronic investigation should be undertaken, in order to find out everything concerning the evolution of the perfect forms, the tendency in their historical development. If we confront related languages, we expect fewer differences and more coinci-dences in the result of confrontation of various categorial forms [3, p.122-143].

Having analyzed the category of anteriority in English and Romanian, we can state that it can be expressed grammatically and lexically, contextually, and it may be prosodically intensified. In the majority of cases taxis is expressed by at least two of the existing categorial means (lexical and grammatical means occur more

frequently). Lexical means are now in the process of gaining more ground than the grammatical ones. In case of the category of taxis (simultaneity-anteriority, correlation, anteriority, perfectivity, time relationship, perfect aspect, etc.) we observe a process of transition from pure grammatical categories in both languages to lexical and grammatical ones, and, finally, to pure lexical means. In the English and Romanian languages, lexical, contextual and grammatical means, or the combination of grammatical and lexical means are used to express anteriority. At present the category of taxis is studied in different functional styles. It has been observed that the non-finite perfect forms are practically not used in journalese, either in British or American newspapers. As far as finite perfect forms are concerned, preference is given to present perfect, because this is the form that is best suited to establishing a correlation between past and present, on the one hand, and the connection between the performer and the undergoer of the speech event, on the other.

There is a metalinguistic confusion in case of the terms *perfect* and *perfective*, which are treated differently by various linguists and this leads to confusion in the process of categorization. The original meaning of the Latin term ***perfect*** was a ***finished action*** and formed an aspectual opposition with ***imperfect forms (unfinished actions)***. This aspectual category still exists in most European languages and is expressed grammatically, lexico-grammatically and lexically. In the English language it is expressed lexically and lexico-grammatically. Gradually the metalinguistic unit ***perfect*** acquired an additional homonymous meaning of *anteriority*. That is why now it would be more convenient to use the term ***perfective*** in the meaning of finished action and the term ***perfect*** to express the meaning of anteriority. A perfect form English, depending on the context, may express either a finished or an unfinished action and, thus, it may be realized in both members of the aspectual opposition of perfective/imperfective (or finished/unfinished) [4, p.234-236].

Thus, the approach to categorization may be untenable in the sense that the researcher fails to keep clearly apart the object of analysis (the facts of the language in question) and the metalanguage - the words and expressions used when people talk about the object language**.** But even if this is not the case, we very often find a large number of different metalinguistic expressions and we have a peculiar situation: we must compare those different systems and try to understand why the different metalinguistic units were introduced. Very often there is a discrepancy not only in the terms used to denote certain more specific or particular categories, but also in the naming or description of the most general concepts themselves [5, p.104-114]. The inclusive perfect forms usually express an imperfective (unfinished) anterior action, which includes the present moment and continues in the future: *I have lived here for many years and I am not intending to move to any other place.* This example would be in aspectual opposition of perfective/imperfective to *I have lived here for many years and now I move to a new place* (finished anterior action). At the same time both examples could be part of the marked member of the opposition of Continuous/non-continuous aspect (found in English and some Romance languages). Here we should take into consideration the lexical durative aspectual lexical meaning of the verb **'to live",** which will **contribute to the intensification of the general aspectual durative meaning** combined with the continuous form, where its expressivity is considerably enhanced: *I have been living here for many years.* In the examples like "*He **had been reading** his book for two hours **before** I came back"* we observe that the prevailing aspectual meaning is that of a continuous action (unfinished action) in development during a certain period of time before another action in the past (past anteriority).

The secondary aspectual lexical/contextual meaning may be a finished or unfinished action depending on the given context. The term "perfect" here is not used in the meaning of "finished" (perfective or perfect), here it expresses grammatical anteriority supported and intensified by the lexical anteriority marker "before". A finished action can be expressed both by perfect and non-perfect forms: *"I have written a letter", "I had written the letter before he returned to the office", "I will have written the letter before they return to the office"* and *"Yesterday I wrote a letter to my friend".* In all these cases we have the same result. On the other hand, as we have seen from the examples given above, all the perfect forms in English, like in other languages, can easily be divided into several groups, expressing the grammatical, lexical and lexical-grammatical oppositions of continuous/non-continuous, perfective/imperfective or finished/unfinished, expressing various lexical aspectual meanings (durative, inceptive, terminative, point action, etc.). That means that there are many possibilities to express various aspectual meanings even in the English language [6, p.236].

One of the most important elements of all the perfect grammatical forms of the verbs in English is ***past participle*** *or* ***participle II*** (Romanian - *participiul trecut*), expressing anteriority in the purest way. It may be used separately and can synthetically express anteriority and voice, serve to form a number of perfect and

passive voice analytical forms. Thus, we can form oppositions of participle I and participle II forms like in the following examples: *reading – read, citind – citit; writing — written, scriind - scris; seeing – seen, văzând, văzut; creating - created, creând – creat* - we observe three distinct categorical oppositions, that of simultaneity vs. anteriority (category of taxis), active vs. passive (category of voice) and continuous vs. non-continuous (category of aspect). Not all the participles possess all the three categorial forms. Thus, the intransitive verbs do not possess the passive meaning: *going – gone, plecând – plecat.* Thus, the category of transitivity-intransitivity should also be taken into consideration in the analysis of participles. Some intransitive verbs gradually acquire submeanings, which are transitive in character: *Running a factory is not easy. The factory is run well. He was laughed at – El a fost luat în râs.* Past participles can be used independently. They are usually found in analytical combinations of perfect and passive voice forms. The intransitive verbs are used in perfect forms, but are not found in passive analytical structures, with the exception of the verbs ***go*** and ***come*** found in some word combinations: **he is come, he is gone** [7, p.236].

The verbs can also be classified according to their lexical meanings: terminative, inceptive, iterative, durative, etc. The expression of both anteriority and passive voice is usually found in terminative verbs, while in the durative ones only the passive meaning is clearly seen. Thus, A.Smirnitsky thinks that "loved" as a *past participle* loses its "perfectivity", which is clearly seen in participles like "broken". But sometimes this division is not clear-cut. Thus, in case of repeated actions of terminative verbs *"perfectivity"* may weaken or get lost and a durative meaning is taking over. The categorial function of a given *past participle* depends on the contextual meaning and on its semantic feature. There is a multitude of combinations of the verb "to be" with the past participle. There are cases of homonymy in this case. Combinations of the verb "to be + past participle" like in "The letter is written by Peter. Soon he will finish writing it", or "The door is closed by Peter" (as a process) should be distinguished from "The door is closed" as a state, where "is closed" is not a passive construction, but just defines the state of the door, that it is not open, there is no meaning of *perfectivity* in the latter case [8, p.268-278]. It is known that the perfect non-finite forms of the verb express anteriority in a much more pure way in comparison with the finite forms. The past participle expresses anteriority in the purest way.

Let's take some examples of *participle II* used in the function of an attribute: *The house* ***built*** *a hundred years ago is still in a very good state. Casa* ***construită*** *o sută de ani în urmă s-a păstrat în condiții foarte bune. Unfortunately it is not possible to present in this book all the information* ***obtained****. Din păcate nu este posibil de a prezentaîn cartea aceasta toată informația* ***obținută.*** In both languages a complete coincidence has been attested of *past participles* in attributive functions. But in many cases this coincidence is not always possible because of some structural and semantic differences, and also because of certain linguistic and socio-linguistic traditions in the confronted languages, combinability of words, homonymy, etc. A.Smirnitsky takes as an example the past participle "gone". "Is gone" may be identical to the combination "have gone" in a transferred meaning "he died" like in the sentence *"Poor Mr. Brown is (has) gone. He has left us. He has joined the great majority" Sărmanul dl.Brown a murit (a plecat). El a murit (ne-a părăsit). El a plecat (e dus) în lumea strămbunilor. "Is gone" can also be used in the direct sense of the word to express anterioriity in colloquial speech as in "Where is Mr. Brown? He is gone (=has gone). He will be back in an hour" "Unde e dl Brown? El e plecat (=a plecat). Se va întoarce peste o oră"* In case of transitive verbs the past participle has a passive meaning closely connected with "perfectivity" (finished action) (*The letter <u>written</u> yesterday was sent in time*.). But when used in analytical non-perfect fiorms the past participle gets **devoid of anteriority meaning** and **preserves only the passive categorial** function (*The letter <u>was written and sent</u> in time*) [9, p.278-288].

The past participle is regularly confronted the Romanian with participiul trecut: *The methodology* ***<u>tested</u>*** *in the Indo-European field set the pattern. Metoda* ***<u>experimentată</u>*** *în domeniul indo-european a devenit exemplară. All these observations bring out the essential difference between the method of communication* ***discovered*** *among bees and our human language. Toate observațiile acestea scot la iveală diferența esențială dintre metoda de comunicare* ***descoperită*** *la albini şi limba umană.* The English participle II can sometimes correspond to the Romanian mai mult ca perfectul: *On the staircase Charny met only some officers, friends of his,* ***informed*** *beforehand. Pe scări, Charny întâlni numai câțiva ofițeri, prieteni de ai săi, <u>care fusese anunțați</u> (= anunțați) din timp.* The anteriority meaning in English is expressed only lexically, while in Romanian both lexical and grammatical anteriority means are used for the sake of expressivity.

Let's consider some of the syntactic functions fulfilled by past participle:

a) attributive - *The data obtained are being carefully analyzed and studied. Datele obținute sunt analizate şi studiate atent*; In both languages the participles have the function of atributes.

b) adverbial modifier of time - *Asked (being asked) to comment about the U.N. resolution tabled by the Afro-Asian countries, the Prime Minister replied... Întrebat (find întrebat, când a fost întrebat) să comenteze rezoluția ONU propusă de țările Afro-Asiatice, Primul Ministru a răspuns...*; In this case the English participle „asked" has the function of adverbial modifier of time and could be substituted by the passive voice form of the present participle „being asked". The form „tabled" has the function an attribute;

c) adverbial modifier of condition - *If given the opportunity, this industry will rapidly develop. Această industrie se va dezvolta rapid, dacă vor vi create posibilități favorabile (=Posibilități fiind date, această industrie se va dezvolta rapid)*; The past participle in the function of an adverbial modifier corresponds in Romanian to future indefinite passive voice and this shows the fact that the forms are different in the main variant, though it is possible to render it into Romanian using *gerunziul pasiv*, the grammatical categorial voice meaning is the same – passive voice;

d) adverbial modifier of concession - *But the Right-wing Labour leaders, though forced to give way on some questions, will stick to their policies. Liderii laburişti de dreapta, deşi forțați să cedeze în unele probleme, vor susține politica lor*;

e) complex object with past participle - *We hope to see this issue raised in all trades councils, in every union. Noi sperăm vedem această problemă ridicată în fiecare sindicat.*

The construction of complex object with past participle in English corresponds to a construction of complex object with subjunctive in the meaning of future and in the second complex object with past participle [10, p.152-164].

Thus, we can state that past participle express anteriority in cases when the action is preceding the moment of speech. There are quite a number of cases where the forms under research express both anteriority and passive voice (in case of transitive verbs) meanings, or only the latter one.

As to the term "perfect" – it is still considered by different linguists as part of various categorical oppositions: of anteriority, aspect, tense, result. In Romanian "perfect" in the grammatical form of *perfectul simplu* is now expressing an action finished in the past, and thus, it has preserved the old meaning going back to Latin. The term "perfect" in the European linguistics is used in several meanings: of finished action (perfective), expressing result, time correlation, but more and more linguists state the fact that the main meaning expressed by perfect forms is that of anteriority.

References:

1. Melenciuc D. Comparativistics. - Chişinău, 2003.
2. Ibidem.
3. Ibidem.
4. Analele Ştiințifice ale USM. Seria „Ştiințe Filologice". - Chişinău, 2005.
5. Melenciuc D. Op. cit.
6. Analele Ştiințifice ale USM.
7. Ibidem.
8. Смирницкий А. Морфология английского языка. - Москва, 1959.
9. Ibidem.
10. Melenciuc D. Op. cit.

Prezentat la 05.04.2007

THE PHRASAL VERBS AND THE ROLE OF CONTEXT IN UNDERSTANDING THEM

Nadejda SOLOMON
Catedra Traducere, Interpretare şi Lingvistică Aplicată

Multe verbe ale limbii engleze sunt urmate de prepoziţii, de particule adverbiale, sau de ambele, formând în acest fel verbe complexe cu sensuri complet diferite faţă de cele iniţiale. De exemplu, verbul **to cry** înseamnă **„a striga"**, dar **to cry up** înseamna **„a aprecia, a preţui"**, **to put** înseamnă **„a pune"**, dar **to put up** înseamnă **„a gazdui"**, iar to **put up with** înseamnă **„a se înţelege bine cu (cineva)"**. Această lucrare este destinată tuturor cunoscătorilor de limbă engleză de circulaţie internaţională, dar în egală măsură şi celor care vor studia în viitor şi vor dori să şi-o perfecţioneze, verbele complexe reprezentând un capitol foarte dificil nu numai pentru străini, ci şi pentru vorbitorii nativi. De asemenea, lucrarea este destinată profesorilor, studenţilor şi traducătorilor, pentru că acest subiect prezintă o mare dificultate în predare, studiere şi traducere, fiindcă, un verb complex are mai multe sensuri (fiind folosit şi în registrul familiar, şi în comerţ, navigaţie, legături telefonice, şi în registrul popular). De aceea trebuie să fim cu toţii atenţi la contextul în care se află verbul complex, la structura lui, la sensul lui fie literal sau idiomatic, şi atunci când noi o să înţelegem ce reprezintă el, va fi cu mult mai uşor a-l utiliza în vorbire, şi cu mult mai simplu înţeles în context.

It is common knowledge that in order to provide an adequate translation, the translator must be able to sense nuances in the semantics of both the source and target language texts. English phrasal verbs (e.g. *give up, break in, fall out*) are of great interest to us in this respect because they possess quite a number of semantic, grammatical and stylistic peculiarities, sometimes making their accurate translation into Romanian difficult. In the English language, a **phrasal verb** is a verb combined with a preposition, an adverb, or an adverbial particle, all three of which are uninflected. A phrasal verb is also called **verb-particle construction**, **verb phrase**, **multi-word verb**, or **compound verb**. American English expressions are **two-part verb** or in some cases **three-part verb**.

Some grammarians as Bolinger D., Levitchii L., Bantas A. claim that only the *figurative, idiomatic* or *metaphorical* usage of the combination should be called a phrasal verb, and that the *literal* use, where both the verb and the preposition are analysed, and both are found to have a *literal* meaning in a phrasal context, should be called *verb and particle* or *verb-particle constructions*.

Of course, in dealing with the translation of such lexical units into his or her native language, the translator can consult the appropriate bilingual dictionary. To get a good idea of English phrasal verbs' semantic nuances, we must first look at their conceptual features.

In theory, phrasal verbs are generally considered to be idiomatic combinations of a verb and an adverbial particle. The exact status of the latter is still being debated, scholars being divided on whether it is an adverb, prepositional adverb, postpositional prefix, special part of speech.

In general, the main function of phrasal verbs is conceptual categorization of reality in the speaker's mind.

They denote not only actions or states as "ordinary" verbs do, but also specify their spatial, temporal or other characteristics. This ability to describe actions or states more precisely, vividly and emotionally is determined by the adverbial components of phrasal verbs. By combining with these elements, verbs of broader meaning are subjected to a regular and systematic multiplication of their semantic functions.

While the English verb has no consistent structural representation of aspect, adverbial particles either impart an additional aspective meaning to the base verb, example: the durative verb *sit* merges with the particle *down* into terminative phrasal verb *sit down* or introduce a lexical modification to its fundamental semantics.

In most cases adverbial elements denote the general spatial direction of the action or express its qualitative or quantitative characteristics, like *beginning- set out- a incepe, duration- bum along- a pierde timpul, a trindavi, completion- think out- a planui, intensity-hurry up- a se grabi.*

Such semantic peculiarities of English phrasal verbs must influence the process of their translation into the Romanian language, which has a highly developed system of verbal prefixes, Romanian verbal prefixes resemble English adverbial particles in their semantic functions, also indicating various qualities of actions

and stages. English phrasal verbs can be highly idiomatic their meanings being unpredictable from the sum of their constituents' meanings (*take in- to deceive, lay down- to build, let on- to tell a secret*).

In such cases, where the context or professional experience fails to reveal the sense of a phrasal verb, a good explanatory or bilingual dictionary can be of a great help to translator.

Let's analyse the sentence: "*He liked to **break in** his assistants slowly*". Neither the context, nor the adverbial element of the phrasal verb hint at the real meaning of the combination *break in***,** it has the following "unexpected" meaning: to help somebody to become accustomed (*to work, to learn)= a se familiariza,* this is according to Longman Dictionary of Phrasal Verbs.

A word can possess more than one meaning and causes problems of ambiguity. When a word is used in conjunction with other words it possesses only one meaning. Two common examples of this kind in the English language are phrasal verbs and idioms.

Thus, when we translate English phrasal verbs into Romanian we must find the appropriate Romanian equivalent by extracting sense information about the text.

Any description in English of getting up and getting ready will normally contain phrasal verbs. There are different exercises that can be devised on this theme. It may help students to become familiar with some common verb-particle combinations if the teacher provides an initial description. The following verbs may be included*: wake up, switch off, get up, get in, get out, try on, take off, put on.*

Phrasal Verbs in Romanian

There is a big difference while translating phrasal verbs from English into Romanian or vice versa. Because of the fact that English is an analytical language there are lots of exceptions and rules that must be respected and followed. We can distinguish these differences by learning them by heart or by working every time with dictionary.

It is common knowledge that in order to provide an adequate translation, the translator must be able to sense nuances in the semantics of both the source-language and target-language texts. English phrasal verbs (*give up, break in, fall out*) are of great interest to us in this respect because they possess quite a number of semantic, grammatical and stylistic peculiarities, sometimes making their accurate translation into Romanian difficult. In dealing with the translation of such lexical units into his or her native language, the translator can consult the appropriate bilingual dictionary.

To get a good idea of semantic nuances of English phrasal verbs, we must first look at their conceptual features. In theory, phrasal verbs are generally considered to be idiomatic combinations of a verb and an adverbial particle. The exact status of the latter is still being debated, scholars dividing them whether it is an adverb, prepositional adverb, postpositional prefix, special part of speech. H.Palmer and A.I. Smirnițchi consider them preposition like adverbs. Professor I. Ahichkov calls them adverbial postpositions. N. Amasova thinks that they are a special kind of form words, which she calls post-positives.

In general, the main function of phrasal verbs is conceptual categorization of reality in the speaker's mind. They denote not only actions or states as "ordinary" verbs do, but also specify their spatial, temporal or other characteristics. This ability to describe actions or states more precisely, vividly and emotionally is determined by the adverbial components of phrasal verbs. By combining with these elements, verbs of broader meaning are subjected to a regular and systematic multiplication of their semantic functions. While the English verb has no consistent structural representation of aspect, adverbial particles either impart an additional aspective meaning to the notional verb. Such semantic peculiarities of English phrasal verbs must influence the process of their translation into the Romanian language, which has a highly developed system of verbal prefixes. In addition to their function that is analogous to that of English prefixes, Romanian verbal prefixes resemble English adverbial particles in their semantic functions, also indicating various qualities of actions and states.

Strictly speaking, proper translation of English phrasal verbs to a high degree depends on the context in which they are used which suggests the appropriate interpretation of the described action denoted by certain phrasal verb, one can seek a Romanian counterpart prefix, which is the closest in rendering the same idea and meets the lexical and grammatical requirements of translation into the target language. In the cases where the context or professional experience fails to reveal the sense of a phrasal verb, a good explanatory or bilingual dictionary can be of a great help to the translator.

A phrasal verb is an aspect of English grammar that presents a difficulty not only for the foreign speakers, but also for the native speakers.

There are some works in Romanian like "Dictionar englez-roman de verbe complexe" by M.Copaceanu and "Dictionar de neologisme" by Florin Marcu that mentions that the translation of term "phrasal verbs" into Romanian is "verbe complexe", because these phrasal verbs cannot be compound or simple, they are complex, because just one phrasal verb can have hundreds and hundreds of meanings.

For example: *to put* means *a pune, a aseza*, but *to put up* means ***a gazdui*** and *put up with* means *a se intelege bine cu*.

Each verb is followed by its senses, and every time the reader or speaker must choose the appropriate meaning to understand the sense. It is difficult to speak about phrasal verbs in Romanian language because they exist just in English language, and the other languages learn something from them.

There are a lot of questions about phrasal verbs. First of all we learn phrasal verbs to understand normal spoken English. On the other hand, English speakers frequently use these Phrasal Verbs when they speak, but not when they write (especially business writing).

The first objective is to understand the Phrasal Verbs when we hear them, the second objective is to use them ourselves (this makes our English more natural).Earlier work on disambiguation of phrasal verbs has not been very extensive. In fact many phrasal verbs assume that the input text shall be contributed as to minimize occurrences of phrasal verbs.

Bibliography:

1. Блок М. Теоретическая грамматика английского языка. - Москва, 1983.
2. Bolinger D. The phrasal verb in English. - Cambridge: Harvard University Press, 1971.
3. Copaceanu M. Dicţionar englez-român de verbe complexe. - Iaşi: Editura Moldova, 1994.
4. Courtney R. Longman Dictionary of Phrasal Verbs. - London: Longman.
5. Smirniţchi A.I. Essentials of English Grammar. - Moscow, 1970.

Prezentat la 15.03.2007

STUDIA UNIVERSITATIS

Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.10

A CONTRASTIVE ANALYSIS OF GERUND IN ENGLISH, ROMANIAN AND FRENCH

Galina BOBEICĂ

Catedra Limba Engleză

Gerunziul este o formă nepredicativă a verbului, ambiguă nu numai în limba engleză, dar şi în limbile română şi franceză din cauza caracteristicilor sale atât verbale, cât şi nominale. Cu toate că gerunziul s-a consolidat într-o categorie gramaticală distinctă de participiul prezent, cu care este adesea confundat, limita dintre aceste forme în *-ing* rămâne totuşi discutabilă şi necesită o cercetare minuțioasă. Unii gramaticieni consideră aceste forme ca două forme nepredicative distincte, alții însă le numesc foarte vag drept „-ing-forms”, adică forma în *-ing*.

This article is an attempt to present some new light concerning the gerund. It is presented through a treatment from the point of view of contrasting it with our mother tongue counterpart.

Nowadays the nominalization in *-ing* is a topic which is currently receiving intensive scrutiny and it is not so easy to study this grammatical form in comparison with its equivalents in Romanian and French. It is of great importance to understand the proper use of the gerund in English and its interpretation into Romanian and French.

The history of the different *-ing* forms has already been studied from the phonological, morphological and syntactic points of view. An enormous amount of data has been collected and a number of important facts have been established especially as regards formal verbal and nominal characteristics. The main interest in earlier studies has been focussed on the surface structure of the *-ing* form, and we still lack a satisfactory account of the historical changes which have made it possible to generate sentences like the following in present-day English [7, p.102].

1. I like (or dislike) his having read the book.
2. His seeing us together annoyed me.

The historical development of the English Language shows us a tendency, which we might call it from chaos towards cosmos. The old language had many endings, most of them with very vague meanings and applications. In Modern English they have been greatly reduced so that now the vast majority of words are inflected regularly.

The grammatical development and simplification has taken place not suddenly and from one cause, but gradually and from a variety of causes. It cannot be said that “the chief impulse to such changes is due to progressive thinking and advancing culture which made the traditional forms insufficient for the abundance of ideas in their mutual relations”, for some of the changes took place with greatest rapidity in centuries when culture was at low ebb. Chief among the general causes of the decay of the Old English apparatus of declensions and conjugations must be reckoned the manifold incongruities of the system: if the same vowel did not everywhere denote the same shade of meaning, speakers would naturally tend indulge in the universal inclination to pronounce weak syllables indistinctly (and the Old English flexional endings were all unstressed) thus: a, i, u of the endings were levelled in the one colourless vowel – e, and this could even after some time be dropped altogether in most cases.

The gerund is a descendant of the Old English Verbal Noun and the Present Participle; hence its double nature and its noun and verbal characteristics. In the Old English period the Verbal Noun had the ending *-ing, -ung;* and the Present Participle had the ending *-ende*. In the Modern Period the Verbal Noun and the Participle became merged into one form with the same ending *-ing*. As the result of blending of the two forms, the Verbal Noun in *-ing* began to develop verbal characteristics under the influence of the Participle, thus crystallizing into a new form, the gerund.

It is argued that the distinction between verbal and nominal gerunds is secondary and that the main difference between various kinds of gerunds concerns factivity and activity. The factive gerunds can express formal tense and can be formed from stative (nonactive) verbs like: to know, to resemble. A factive gerund is simply a gerund that can be paraphrased by a that-clause. Traditional and transformational generative grammarians

have long been aware of the fact that many gerundial phrases can be paraphrased by a that-clause introduced by the noun fact, as in:

"John's having refused the offer was significant" – "The fact that John had refused the offer was significant".

It has been explored the systematic differences between factive and non-factive predicates. They claim that the syntactic form in which a complement can appear is to a great extent dependent on whether the speaker presupposes the truth of a complement. They do not claim that there is a one-to-one relationship between the choice of complementizers and the semantics of a sentence. They claim, however, that there is a redundancy relationship between factivity and gerunds, and between non-factivity and infinitives. There are a few exceptions, such as know and realize, which are semantically factive but syntactically non-factive. There are also infinitives that are factive, but they belong to a definable class called 'emotive predicates'.

The systematic syntactic differences between factives and non-factives are the following:

(i) Only factive predicates allow the noun fact with a sentential complement consisting of a that-clause or a gerund to replace the simple that-clause.

(ii) Only factive predicates allow the full range of gerundial constructions to replace the that-clause.

(iii) Extra-position from subject position is optional for the verbs in the factive group but obligatory for non-factive verbs.

The systematic differences between factives and non-factives are correlated with a semantic difference, illustrated by:

E.g.: 1) I regret that it is raining. (factive)
2) I suppose that it is raining. (non-factive)

An action type gerund is the *-ing* form used after verbs like: to begin, to continue. Important is the fact that these action type gerunds never take formal tense and the logical tense that they express, is simultaneous with that of the 'aspectual verb' itself, as in:

"John *had begun* working before you came in"; and

"John *will begin* working next Monday".

There are different approaches concerning the problem of the *-ing* form. The *-ing* form is divided into two groups: participle I and gerund. Some grammarians, including Barchudarov, consider that there is no reason to accept these as two different morphological forms, since they do not differ in paradigms, calling these forms simply *-ing* forms. He also believes that these terms – participle I and gerund – are not unacceptable, but using them one should bear in mind that these are not two different morphological forms, they are two types of the syntactical usage of one form. The others consider the forms of participle I and gerund to be different verbals. Smimitsky, for example, states that there are more difference between the gerund and participle I, although they are homonymous in form, than between the gerund and the infinitive. That is why the gerund and participle I cannot be considered as one form. Blokh, considers that these are two different verbals, nevertheless, sees "the ground for raising this problem." It consists of the fact that "the outer structure of the two elements of the verbal system is absolutely identical: they are outwardly the same when viewed in isolation" [2, p.118]. That is why in the American linguistic tradition the two forms are recognized as one integral *V-ing*.

Another aspect of the *-ing* forms problem is the distinction between participle I and the gerund. The main difference between them is that the gerund has the properties of a noun whereas participle I has the properties of an adjective.

So the English gerund is the non-finite form of the verb, which combines the properties of the verb with those of the noun. It is formed by adding the suffix *-ing* to the base form of the verb. The English gerund is not restricted in number and person by any grammatical subject and it has no mood distinction. It can not express predication by itself, but can be only part of the predicate, and as part of the predicate it must always be in connection with the finite form of the verb. The English gerund has also verbal and nominal characteristics. Having nominal characteristics it can perform the function of subject, object, predicative, and can be preceded by a preposition or a passive form. When the gerund has verbal characteristics it has tense and voice distinctions. What is traditionally called tenses in verbals differ greatly from the tenses of the finite forms. The tenses of the finite forms indicate the time of the action. The forms that are called tenses of the gerund comprises relative time indication; they usually indicate whether the action expressed by the gerund coincides with the action of the finite forms of the verb (in present, past or future) or is prior to the action of the finite forms of the verb (in present, past or future).

The Romanian gerund combines the properties of the verb, adjective, adverb and noun. Besides voice, mood and tense the Romanian gerund has the grammatical category of person and number. It has both syntactical verbal characteristics: the gerund of notional verbs represents actions as a process; and morphological verbal characteristics: it has the grammatical category of voice, it expresses a modal meaning (usually the action is considered real, sometimes – possible, conditional, expected and seldom – as a request, advise or command) and temporal meaning.

Like the English gerund, the French gerund is confused with the French present participle, because of their identical form, and is distinguished from the present participle by the presence of the preposition 'en'. The French gerund shows the action in progress and does not have temporal value; and has an invariable form. The French gerund expresses an action which is simultaneous with the action expressed by the predicate verb. It has also a compound form, which marks the accomplishment of the action. The subject of the French gerund is never expressed; it is obligatory the same with that of the principal verb.

The English gerund has the syntactical function of: subject, predicative, part of a compound verbal predicate, direct and prepositional object and adverbial modifier. It is used with preposition in the function of prepositional object, attribute and adverbial modifier; and without preposition in the function of subject, predicative, part of a compound verbal predicate and direct object.

The Romanian gerund has the syntactical function of direct and prepositional object, attribute and adverbial modifier. While the French gerund, has only the syntactical function of adverbial modifier.

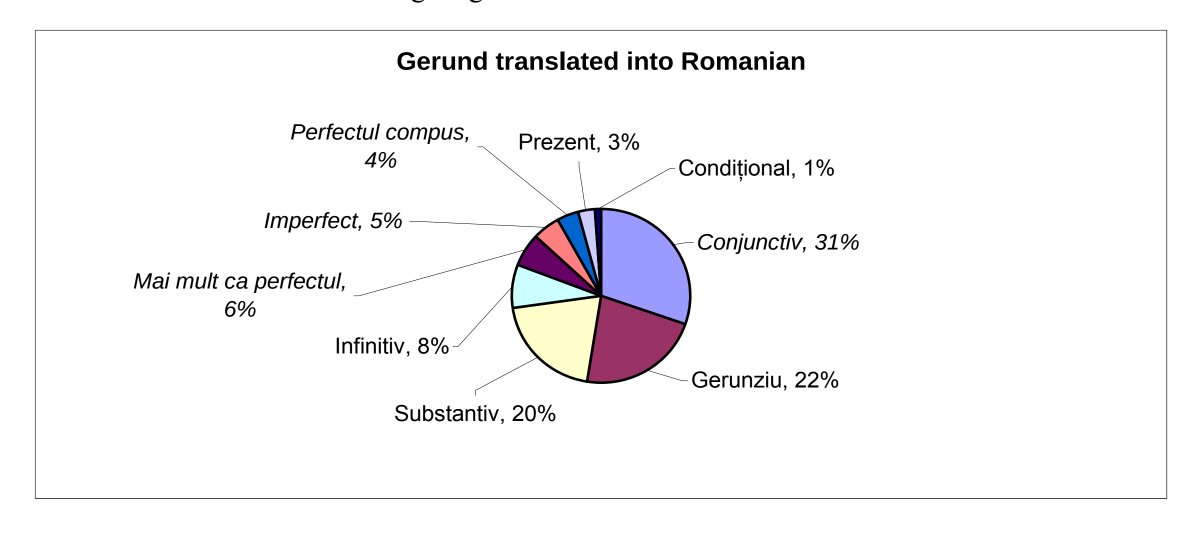
The gerund and the verbal noun coincide in form but have different combinability: the verbal noun can be determined by an article, can be modified by an adjective, can be used in the plural form and takes a prepositional object. While the gerund can not be determined by an article but by an adverb, can not be used in the plural form and can not take a prepositional object.

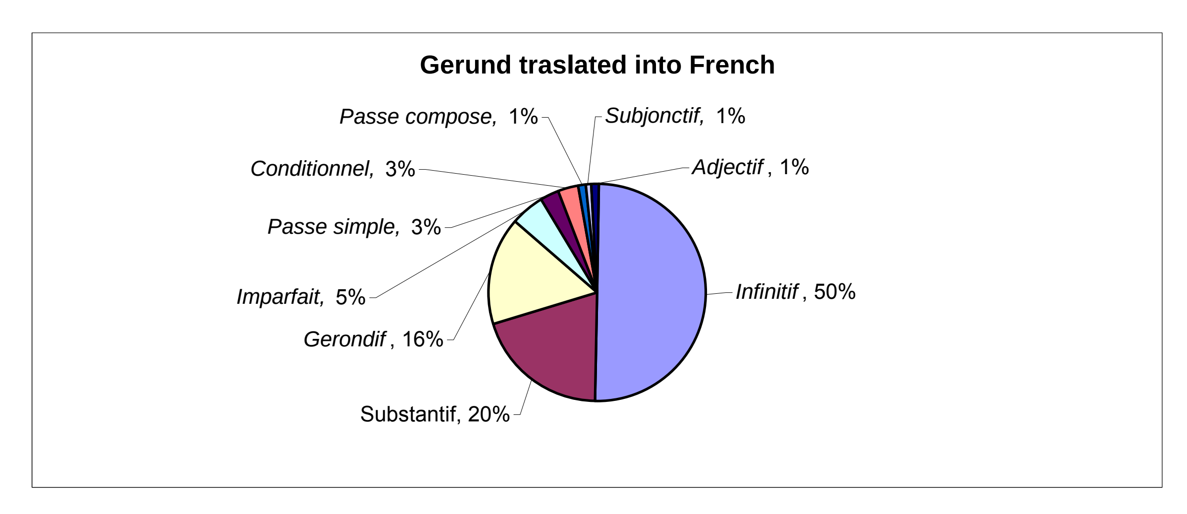
The Romanian gerund corresponds mostly to the English participle I, but there is no verbal grammatical form – participle I – as such in Romanian. Besides the meaning of the participle I, the Romanian and French gerund embraces partly the meaning of the English gerund too.

After analyzing a lot of examples with the gerund from literary works and their translation into Romanian and French we can state that:

The English gerund has a more substantive character, is more abstract and is always used with prepositions. In Romanian things are different: the gerund is seldom used with prepositions and combines the properties of a verb, adverb, adjective and noun. While the French gerund is always preceded by the preposition 'en', shows an action in progress, which is simultaneous with the action expressed by the predicate, has an invariable form and has the same subject with that of the principal verb. Thus, the English gerund does not always correspond to the Romanian and French gerund, but is translated by means of some other tense or parts of speech.

In order to establish in a detailed and clear way the means and ways of translating the English gerund into Romanian and French, and to show the differences and similarities between the gerund in English, Romanian and French we elaborated the following diagrams:

As a result of our contrastive analysis of the Gerund in English, Romanian and French we ascertained that the English Gerund does not always correspond to the Romanian and French Gerund, but it is translated by means of another tense or part of speech. For instance, the English Gerund can be translated into Romanian as: *Conjunctiv* 30%, Gerund 22%, Infinitive 20%, *Mai Mult ca Perfectul* 6%, *Imperfect* 5%, *Perfectl Compus* 5%, Present 3%, Conditional 1% and *Participiu* 1%; and in French as: Infinitive 50%, Noun 20%, Gerund 16%, *Imperfait* 5%, *Passe Simple* 3%, Conditional 3%, *Passe Compose* 1%, Subjunctive 1% and Adjective 1%.

Thus, the English Gerund corresponds to the Romanian *Conjunctiv* and to the French Infinitive. This topic raises many important questions as to the English Gerund that is why it is nowadays receiving intensive examination. And it is of great interest since every student learning English faces difficulties in understanding and translating the English Gerund.

Bibliography:

1. Бархударов Л.С. Грамматика английского языка. - Москва, 1973.
2. Блок М.И. Теоретическая грамматика английского языка. - Москва, 1983.
3. Darmesteter A. Cours de grammaire historique de la langue française. - Paris, 1891.
4. Dumitriu C. Tratat de gramatică a limbii române: Morfologia. - Bucureşti, 1999.
5. Grevisse M., Goose A. Nouvelle grammaire française. - Paris, 1980.
6. Ilysh B. The Structure of Modern English. - Moscow, 1971.
7. Wik Berit. English Nominalization in -*ing*. Synchronic and Diachronic Aspects. - Uppsala, 1973.

Prezentat la 30.03.2007

STUDIA UNIVERSITATIS

Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.10

THE USE OF SLANG BY TEENAGERS IN ENGLISH FICTION

Olesea COSEAC

Catedra Limba Engleză

Acest articol tratează tema: Folosirea slangului de către adolescenți în opere literare. Actualitatea temei reiese din faptul că toți cei care învață limba engleză ca limbă străină acordă o atenție deosebită limbii standard, slangul fiind ignorat, cu toate că el există şi este deseori utilizat în limbajul de zi cu zi al vorbitorilor nativi de limbă engleză, în opere literare şi în orice împrejurări. Articolul de față se ocupă nemijlocit de slangul folosit de adolescenți în cele trei opere literare menționate.

Sunt analizate trăsăturile caracteristice ale vorbirii adolescenților din punct de vedere stilistic, lexical şi fonetic. Mai mult ca atât, toate exemplele sunt selectate conform diferitelor domenii, aşa ca: evaluarea pozitivă sau negativă a unei persoane sau fapt, drogurile, relațiile dintre adolescenți, alcoolul. Acest articol este de mare ajutor celor care intenționează să citească o operă literară menționată în articol, întrucât el oferă o caracteristică succintă a limbajului folosit de adolescenți, fapt ce va facilita înțelegerea mai complexă a operei.

Language, according to social scientists, is what differentiates humans from other animals. Language contains the symbolic meanings and shared consciousness of a society, whether it is the consciousness of class, ethnicity, geography or even age. Perhaps one of the most interesting facets of language is its mutability. Languages change from place to place, past to present, and among different age groups.

Slang's popularity and power with speakers of American English should not come as a surprise. By design, slang is wittier and cleverer than Standard English. With slang, each generation or subculture/counterculture group has the chance to shape and propagate its own lexicon, and is doing so to exercise originality and imagination. The end result is a lively, playful body of language that is at times used for no other reasons than that it is fun to use and identifies the speaker as clever and witty.

However annoying the slang might be, we can be assured that as time passes, the common non-words and phrases die out. Slang is used as the language of the young, a "cool" or "dope" way to express ideas and emotions without using the tongue of the establishment or "the man".

Teenage slang has always been important in youth culture. It's the dialect of the young generation, a special language that says "This is us. This is how we talk". Today the use of slang continues to be a major factor in how youths in America communicate with one another.

The purpose of such speech has gone well beyond the deception of adults to a sort of communication barrier between kids and adults.

Teenagers could now speak of such acts as drinking, smoking, or even sex right in front of their parents, teachers or even campus aides. As time went on, teens found such convenience in this new lingo that the vocabulary began expanding at a tremendous rate.

Most of the literary works are written in Standard English because namely it shows the beauty of the language's face and body. We, the learners of English, can easily understand the message of these works because they are written in the language that we study at school or at the university. Still, some authors use slang words and expressions in their works in order to make them more stylistically colored and attractive. As examples can serve such literary works as "Catcher in the Rye" by J.D. Salinger, "Harry Potter" by J.K. Rowling, "Clockwork Orange" by A. Burgess. The language used by these authors is similar to the language spoken by native speaker teenagers.

The usage of such a language makes their works appear more realistic, it is as if these are the teenagers who wrote and not the real authors.

While reading one of these works, we, the learners of English, will encounter difficulties because we are not familiar to the colloquial aspect of the language unless we had to deal with native speakers. So it is very important to identify and to analyze the features that characterizes teenagers' speech and what fields attract it most of all.

First of all his "free" speaking style is achieved by the following devices:

1) ***The frequent usage of parasite words and phrases***

   a) *and all – and so on and so forth.* E.g. "How my parents were occupied and all"; "They are nice and all"; "He's my brother and all"; "that was in the Revolutionary war and all" etc.

Sometimes instead of *and all*, teenagers use equivalents of this meaning that are more emotionally colored such as *and stuff and crap*. E.g. "godman checkups and stuff"; "tickets and stuff"

b) or something, or anything – something like that. E.g. "my whole goddam autobiography or anything"; " You were supposed to commit suicide or something";"no gloves or anything" etc.

c) sort of – (a kind of, a if) together with adjectives and verbs. E.g. "you feel sort of sorry for her"; "she was sort of deaf"; "I sort of brushed my hair back"; "I was bringing to sort of hate him".

d) ***Demonstrative pronouns this, these, those.*** E.g. "He wrote this terrific book".

2) ***Repetitions*** such as in the following examples. "What I did was I went over" etc.

3) ***Deviation from the grammatical norms.***

a) using the nominal predicate instead of gerund after an account of. E. g "on account of I wasn't coming back"; "on account of it was Sunday".

b) using the wrong form of the verb. E.g. "I'd woke him up";"She's been laying here all night"

c) ***using personal pronouns of Nominative case instead of Objective case.***

E.g. "told Allie and I"; "kept telling Stradlater and I"; "I woke he and his wife up".

d) ***Deviation from syntax such as:***

1. *Different types of elliptical constructions:* E.g. "except Alice had a cold" instead of "except that Alice had a cold"; "I don't like that type language" instead of " I don't like that type of language"

2. *"double negation"* E.g. "I hardly didn't even know"; "didn't hardly say anything".

3. ***Deviation from the phonetic norm expressed in written form***.

a) the falling of the final "g" E.g. callin', comin', hurtin', roughin'.

b) the elision of the unstressed them E.g. cut'em, for'em, got'em, tell'em

the elision and mispronunciation of pronoun you. E.g. ain'tcha = ain't you; can'tcha = can't you; don'tcha = don't you; didja = did you; hellja = hell did you; letcha = let you;

word elusion and word shortening. Eg. c'mon = come on; g'by = good buy; gimme = give me; gonna = going to; gotta = got to; how'bout = how about; lemme = let me;

4) ***the usage of slang phrases such as:*** to shoot the bull; to chew the rag; to chew the fat; to chatter; to shoot the crap; to shoot the breeze;

Emotionality is the second feature that characterizes teenagers' speech. The authors use lexical means to express the feelings of their characters.

1) ***The frequent use of evaluative epithets such as***:

a) **"phony"** – not genuine, false E.g. "phony bastard", "phony smile", "phony handshake".

b) ***"lousy"*** *– interior, second – rate, unpleasant. E.g. "lousy teeth", "lousy manners", "lousy childhood", "lousy movie", "she was worried that it might make her legs lousy".*

c) ***"terrific"****, that might be used in a positive evaluation with the meaning "great".*

E.g. "terrific book", "terrific friend", "terrific guy", "terrific sentence", "terrific legs", "she looked terrific" etc., and in a negative evaluation meaning "disgusting".

E.g. "terrific bore", "terrific lecture"

and as an emphatic word E.g. "terrific liar"; "terrific patience"; "terrifically bored

2) ***A frequent use of interjections.***

a) **"Boy"** – exclamation of surprise used to express pleasure or disgust. E.g. "Boy, did I get in that house fast"; "Boy, I know it"; "Boy, you can't imagine how sorry I was getting".

b) **for Chrissake! – for Christ's sake** - a highly offensive term used to express surprise, annoyance, exasperation or alarm. E.g. "for Chrissake, grow up"; "I don't know for Chrissake".

We should also analyse the ***vulgarisms*** used by teenagers. They make their language even more emotional coloured.

1. *The emphatic epithet* ***"goddam"(*** *= god – damned).*

That is used to express anger, frustration, or some other strong emotion. Besides this, damn or its euphemistic equivalent darn, is frequently met in such expressions: E.g. "not to give a damn" – "I don't care"; "not worth a damn" – "It is worthless".

2. Emphatic intensifier **"hell"** (or its euphemistical equivalent "heck") that is used in different syntactic structures,

- *in comparisons* E.g. "touchy as hell", "old as hell", "charming as hell", "sad as hell", "cold as hell", "dirty as hell", "mad as hell", "rusty as hell", "playful as hell", "hate like hell", etc
- *in different collocations* E.g. "get the hell out", "clear the hell out", "bang the hell out", etc.
- *used together with verbs in order to express the opposite meaning*. E.g. "the hell he did" etc.
- *with relative pronouns* E.g. "where the hell", "when the hell", "what the heck", etc
- *used as adverbial intensifier*. E.g. "it annoyed hell out of old Ackley"; "that annoyed hell out of me"; "it fascinated hell out of her"; "it scared hell out of old Phoebe".

3. The vulgar word **"ass"**, that is used both in its **direct meaning**: E.g. "freezing my ass off"

and **indirect meaning**: E.g. "a nice old guy that didn't know his ass from his elbow" – a nice old man who is not able to understand anything, or is very ignorant.

"Ass" can also be used as an interjection E.g. "Game my ass. Some game". – A very good game.

"lovely my ass", "strange my ass".

4. Another feature of teenagers' speech is its tendency to use ***adjectives ending with the suffix – y*** E.g. "unhairy", "grippy", "Christmasy", "poverty", "pimply", "wrinkly", "fisty".

The same adjectives are used as adverbs in compound adjectives constructions such as:

E.g. "bleedy – looking", " corny – looking", "horny – looking", "pimply – looking", "showy – looking" etc.

Most of the slang words and expressions used by teenagers refer to negative/positive and positive evaluation of a thing or a person. This is due to the fact that slang is emotionally colored slang that is mostly used to express someone's feelings and emotions. That is that language that shows the intensity of their emotions. "madman stuff" – stupid story; "turd" – a highly offensive term for a piece of excrement or dung; "to horse around" – to act like a fool; "dopy" – stupid; "hot – shot guy" – a successful, important, or highly skilled person; "sharp as a tack" – very intelligent, bright.

The other slang words and expressions refer to 1. **alcohol:** E.g. "booze hound" – a drunkard; "slightly crocked" – drunk; "You could tell he was a little oiled up" – It could be easily seen that he had drunken. 2. ***Relation between a girl and a boy:*** E.g. "to give smb. a feel" – to touch somebody or a part of somebody's body for the purpose of sexual gratification; "give her the time" – to sleep with her; "to shack up" – to live with a lover without being married. 3. ***Drugs:*** E.g. "drencrom" – drug; "knives", "synthemesc", "vellocet". These are the spheres that are prohibited for teenagers that is why they are forced to find substitutes so that nobody will understand them. Thus the aim of using slang by teenagers is seldom the exchange of information. More often, slang serves social purposes:

- to identify members of a group; -to change the level of discourse in the direction of informality; -to oppose established authority; -to escape the dull familiarity of standard words; -to suggest an escape from the established routine of everyday life; -the pure joy of making sounds; -to attract attention by making noise.

Slang is the linguistic equivalent of fashion and serves much the same purpose. Like stylish clothing and modes of popular entertainment, effective slang must be new, appealing, and able to again acceptance in a group quickly. Slang is typically cultivated among people in society who leave little real political power (adolescents, college students) or who have reason to hide from people in authority what they know or do.

Bibliography:

1. Block Stuart. American Slang and its Functions. - New York, 1983.
2. Cook Guy. Applied Linguistics. - Oxford, 2003.
3. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. - Cambridge University Press, 1996.
4. Swanson Eric, Golden Karen. American English Students Slang for Emotions. - Penn State University, 1997.
5. John Ayoto and John Simpson. The Oxford Dictionary of Dictionary of Modern Slang. - Oxford University Press, 1992.
6. Partridge Eric. A dictionary of Slang and Unconventional English. (From the 15th century to the present day) 5th edition. - New York: the Macmillan Company, 1966.

Prezentat la 03.04.07

SOCIAL DIALECT OF BUCCANEERS' SOCIETY REVEALED IN "TREASURE ISLAND" BY R. L. STEVENSON

Irina MARCHITAN

Catedra Traducere, Interpretare şi Lingvistică Aplicată

În ultimii ani, un interes deosebit se acordă aspectelor sociolingvistice ale traducerii. În articolul de faţă se tratează problema sociodialectului în textul literar, şi anume aspecte cu caracter sociocultural care reflectă trăsături caracteristice ale societăţii piraţilor din „Insula Comorii" şi deseori prezintă dificultăţi în traducere.

Dialectul social reflectă experienţa din viaţa de zi cu zi; inclusiv istoria, viaţa socială, religia, tradiţii şi obiceiuri, limbajul vorbit. Este foarte dificil a înţelege esenţa acestui fenomen în întregime.

În ciuda tuturor dificultăţilor de traducere, studierea acestui fenomen este mai mult ca necesară şi trebuie să fie cultivată, fiindcă el reflectă trăsături caracteristice ale societăţii reprezentate în lucrarea artistică şi în aşa fel formează mesajul autorului. Substituirea incorectă sau neglijarea acestuia în traducere poate duce la distrugerea totală a imaginii societăţii create de autor.

Cu toate acestea, este important a conştientiza faptul că limba ca instrument este împuternicită a reda orice realităţi sociolingvistice care aparţin diferitelor limbi şi culturi străine. Traducătorul trebuie să ia în consideraţie şi să aplice mijloacele lingvistice asemănătoare sau paralele existente în subcultura literară a limbii-ţintă.

Translator's activity as any other sphere of human activity has its pitfalls due to which the text translated into a foreign language may loose the function it was meant to fulfill and thus fails to produce the effect forethought by the author. Therefore the message of the text becomes ineffective and destroys communication.

Very often such problem arises when texts created in one culture have to be translated for perception in another culture. Here the process of translation does not merely imply finding linguistic equivalents in the target language but also social and cultural frame of reference which has to be recreated in another culture, which is not an easy task at all.

Many factors are crucial to the process of translating and should be systematically considered. This short paper will not be able to cover all of them exhaustively due to the great subtlety and complexity of the factors in question, so we will focus our attention on linguistic means creating the atmosphere of certain society described in a literary work.

Successful translation of a literary work implies taking decisions which can be subdivided into two types – strategic decisions and decisions of detail. The first category requires first of all understanding of the author's intentions and message. For instance while describing the world of piracy the author's intention was to create the atmosphere of mystery and secrecy understood only by those devoted and belonging to this world, in other words to make the reader feel as being a part of this reality. This is achieved by different linguistic means among which we can single out proper names, tittles of address, names of objects related to everyday activity, specific language implying either social background or professional activity, use of cultural symbols etc. Decisions of detail are relevant to particular contextual situation, audience, available linguistic means in the target language and other factors. It is very difficult to decide which category has the priority in case one should chose either the first or the second type - ideally both of them should be observed.

In real life texts and objects which have cultural implicature are, as a rule, multifunctional. So, the medieval icon, antique temple or Renaissance architecture carry out both religious and aesthetic function, military charters and the governmental acts of Peter I were both legal and publicistic documents, appeals of famous generals can be considered as military and historical texts and as monuments of publicism, public speaking and prose. In certain conditions such overlapping of functions is considered natural and necessary phenomenon: for the text to be able to implement its function, it should carry some additional functions. This concerns mainly literature. Combination of artistic function with magic, legal, moral, philosophical, political constitutes the integral feature of social functioning of this or that literary text. Therefore, we can observe bilateral interconnection of text functioning: to fulfill certain artistic function, the text should as well carry moral, political, philosophical, publicistic functions. And vice versa, to fulfill certain purpose, for example political, the text should realize aesthetic function.

These functions are realized by means of communication. We can assume that communication differs in different social groups. These differences vary from society to society and such phenomenon is known as

social dialect. This term has arisen not so long ago – in the second half of the 20th century. The concept of social dialect comprises a set of linguistic peculiarities characteristic to a certain social group having common professional, class, age or social status within the system of national language. Examples of social dialects can be found among different types of social groups – soldiers, criminals, tradesmen, teenagers etc. Social dialects do not represent complete systems of the communications. They embody features of speech – such as words, word-combinations, syntactic structures, accent etc.

As it is known, a word carries not only the present-day information conveyed through daily speech communication; it also accumulates social and historical, intellectual, expressive and emotional information and in particular information revealing national identity and speech community. Such information represents nationally coloured cultural component of semantic structure of a word.

The cultural component of word semantics comes to light in texts which refer to certain historical epoch, reveal and compare mentalities, speech of the representatives of different layers of society, trades, political groups, etc. The cultural component of word semantics becomes obvious while analyzing speech of characters represented by the author.

“Treasure Island” by R.L.Stevenson concerns the society of buccaneers and piracy, characterized by multiculturalism and language specific to pirates. Buccaneers got their name from the French word *boucan* which means barbecue. Buccaneers were originally pig and cattle farmers and the term referred to the way they barbecued their meat on grills as taught to them by the local natives. Buccaneer referred to the pirates and privateers who were based out of the West Indies.

Among the cultural components characteristic to this literary work we can observe the following categories of words:

1) Proper names, forms of address, titles.
2) Names of objects representing everyday life within the society.
3) Specific language used within buccaneers society.

While speaking about proper names based on associations it is important to distinguish associations based on traditional, social and historical judgments, representations and concepts which are nationally inherent only to the speakers of the given language, and associations of literary origin. The minimum function of personal names is nominal; some designation must be fixed to a person. Moreover, the formal attributes of proper names can play an important role in literature by evoking, for example, an epoch, social status, or nationality of the characters. Along with their nominal function, names often perform a descriptive or characterizing function. If a personal name characterizes its bearer, the expressive and stylistic function may dominate the nominal one. Therefore, proper name is a linguistic cultural element, and the author uses it for its associative value. If it resists translation its evocative value is lost.

Life of pirates is also full of proper names having evocative value. The majority of them are explained as their etymology is obscure and semantics is not familiar to general public.

E.g. **Jolly Roger** **Черное, пиратское знамя**

Jolly Roger is the pirates' flag: the flag traditionally flown by a pirate ship, depicting white skull and crossbones against a black background.

In translation this proper name is not preserved as this allusion is not familiar to the Russian reader, instead the explanation of its meaning is given, though the dictionary suggests another variant of translation – Веселый Роджер.

Everyday life of the pirates, though it is specific, is not imaginary. The majority of objects have either equivalents or analogues in the target language and the task of the translator is to find appropriate concept in the target language.

E.g. **Jolly-boat** **Ялик**

- a sailing vessel’s small boat, usually carried on the stern.

“Waiting was a strain; and it was decided that Hunter and I should go ashore with the jolly-boat, in quest of information” [1].

“Ждать становилось невыносимо, и мы решили, что я с Хантером поеду на разведку в ялике” [2].

Another example illustrates terminology used in sailing:

E.g. **mizzen-top** крюйс-марс [наблюдательная площадка на бизань-мачте (кормовой мачте корабля)] **fore-sail** фок-зейл [нижний прямой парус фок-мачты (первой мачты корабля)]

“Just then a sort of brightness fell upon me in the barrel and looking up, I found the moon had risen, and was silvering, the mizzen-top and shining white on the luff of the fore-sail” [3].

"В бочке стало светло. Взглянув вверх, я увидел, что поднялся месяц, посеребрив крюйс-марс [наблюдательная площадка на бизань-мачте (кормовой мачте корабля)] и вздувшийся фок-зейл [нижний прямой парус фок-мачты (первой мачты корабля)]" [4].

The translator gives both the equivalent and explanation. The reason for that is quite obvious – not all readers possess sufficient knowledge in this sphere to understand such terms. Though explanation can be as well omitted thus making curious readers find out the meaning of these nautical terms in the explanatory dictionary.

The next category under discussion is the use of specific language which helps to describe the characters of the story and events indirectly, through their language. Certainly colloquial speech presents greater difficulty for translation as in this case the translator should find out in the target language the corresponding slang or colloquial expression. In some cases specific language use tells about social background of the speaker. In "Treasure Island" low social status of pirates is revealed through their speech.

E.g. "We was a-talkin' of keel-hauling, 'answered Morgan 'Keel-hauling, was you? and a mighty suitable thing, too and you may lay to that. Get back to your place for a lubber Tom" [5].

"Мы говорили о том, как людей под килем протягивают [протягивание под килем - вид наказания в английском флоте в XVIII веке], - ответил Морган. - Под килем! Вполне подходящий для тебя разговор. Эх, ты! Ну, садись на место, Том, дуралей..." [6].

But in translation this is not preserved. The only reference to the background of the speaker is the word "дуралей" (fool). We may criticize such translation as involving the loss of stylistic effect of the phrase.

One of the main goals of literary translation is to initiate the target-language reader into the sensibilities of the source-language culture which can be based on different sociolinguistic phenomena vitally important for creating special atmosphere of the literary work. The creative translator's ability to capture and project them is of primary importance for, and should be reflected in, the translated work. Otherwise the essential component of the author's message will be lost in translation.

There are both linguistic and extralinguistic aspects that hinder to reach adequacy in fiction translation. Semantic information of the text differs essentially from the expressive-emotional information of the text but they have one common trait: both can bear and render extralinguistic information. Extralinguistic information often becomes a stone to stumble over by a translator, as it is a lingvoethnic barrier for a fiction translator.

The process of transmitting sociolinguistic elements through literary translation is a complicated and vital task. Social dialect reflects complex collection of experiences which condition daily life; it includes history, social structure, religion, traditional customs and everyday usage. This is difficult to comprehend completely. Especially in relation to a target language, one important question is whether the translation will have any readership at all, as the specific reality being portrayed is not quite familiar to the reader.

Such transfer requires a multi-pronged approach. It is concerned with the author's relationship to his subject matter and with the author's relationship to his reader. These should be reflected in a good translation. The translator must transmit this special linguistic phenomenon from one language to another.Caught between the need to capture the local colour and the need to be understood by an audience outside the original cultural and linguistic situation, a translator must be aware of both cultures and societies.

Thorough knowledge of a foreign language, its vocabulary, and grammar is not sufficient to make qualitative translation. One should be familiar with one's own culture and be aware of the source-language culture before attempting to build any bridge between them.

If the reality being represented is not familiar to the audience, the translation stumbles and becomes difficult to read. The translator would have to consider whether similar or parallel language resources exist in the literary subculture of the target language. A translator has to look for equivalents in terms of relevance in the target language and exercise discretion by substituting rather than translating certain elements in a work. Even with all the apparent cultural hurdles, a translator can create equivalence by the judicious use of resources.

Translation is an intellectual activity that will continue to thrive, deriving inspiration from fiction in the source language and passing on such inspiration, or at least appreciation, to target-language readers.

References:

1. Stevenson R.L. Treasure Island. - New York: Charles E. Merrill Co., 1989, p.69.
2. Стивенсон Роберт Луис. Остров сокровищ. Серия: Золотая библиотека. - Издательство: Оникс 21 век, 2004, c.71.
3. Stevenson R.L. Treasure Island, p.50.
4. Стивенсон Роберт Луис. Остров сокровищ, p.52.
5. Stevenson R.L. Treasure Island, p.68.
6. Стивенсон Роберт Луис. Остров сокровищ, p.71.

Prezentat la 29.03.2007

STUDIA UNIVERSITATIS

Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.10

CONCEPTUL DE ABSOLUT ÎN GRAMATICA LIMBII FRANCEZE

Olga CIOBANU, Silvia NUȚA

Catedra Limba Franceză

Le concept d'absolu dans le domaine de la linguistique désigne un phénomène indépendant de notre conscience. Les constructions verbales absolues n'ont pas besoin d'être complétées sémantiquement par un complément, cette relation est déduite, sous-entendue. L'utilisation absolue des temps verbaux présuppose une indépendance sémantique des formes verbales en français. Le fonctionnement de l'ablativus absolutus en latin a été hérité par la proposition participiale absolue en français, les similitudes de fonctionnement tiennent du statut de l'indépendance sémantique et grammaticale de la proposition participiale absolue face à la proposition principale. Ayant à la base les caractéristiques sémantiques des verbes on remarque que l'omission du complément direct, indirect ou circonstanciel des verbes donne la possibilité de l'utilisation absolue des verbes. Ce manque de complément se montre des fois inhérent ou facultatif pour la signification contextuelle des verbes français.

În prezentul articol propunem o viziune generală despre termenul de *absolut* în plan lingvistic. Pentru ca lucrurile să ne pară mai clare, vom apela la metoda comparativă delimitând conceptul de *absolut* în opoziție cu cel de *relativ*.

În plan lingvistic, termenul de absolut semnifică o noțiune, o acțiune, o calitate ce nu este comparată, unde nu se ține cont de condiții, de circumstanțe. Din punct de vedere gramatical, acest termen se foloseşte de cele mai dese ori pentru verbe şi substantive care sunt folosite absolut, adică fără o expansiune ce era aşteptată în mod normal.

Charles Bally în unul din articolele sale [1, p.123] face diferență între absolut şi relativ în lingvistică. Lingvistul constată că termenii de absolut şi de relativ desemnează două tipuri de asocieri stabilite între două idei ce se găsesc fie identificate, fie diferențiate. Cât despre specia acestor identificări, le găseşte cantitative: mărime, distanță spațială, interval de timp, grad de calitate.

În concepția acestui lingvist, o asociere este absolută când termenul ce serveşte ca produs de comparație este ataşat subiectului vorbitor, adică ataşat locului sau momentului vorbirii. În aşa cazuri, asocierea absolută este implicită.

Asocierea este relativă când această normă este exterioară subiectului, şi deci ea este explicită. Charles Bally afirmă, pe bună dreptate, că nu putem vorbi despre o relație absolută sau relativă 100 de procente. Deoarece nimic nu este conceput decât în relație sau în comparație cu ceva similar lui.

Mai mult ca atât, acelaşi autor afirmă că în unele cazuri chiar acelaşi cuvânt poate avea valoarea absolută sau relativă în acelaşi context. De exemplu, folosirea articolului condiționează valoarea absolută sau relativă a unui cuvânt, fapt ce este evident în exemplul de mai jos:

Ex.: 1. J'entends aboyer le chien.

Cuvântul subliniat „le chien" are valoare relativă, pe când în:

2. J'ensends aboyer le chien du chasseur.

„Le chien du chasseur" este localizat în sfera unei alte persoane decât subiectul vorbitor, ea este determinată absolut, deci folosirea articolelor hotărâte „le" şi „du" fac din „chasseur" o ființă cunoscută subiectului vorbitor.

Modalitatea enunțării condiționează, în unele cazuri, valoarea absolută sau relativă a unui cuvânt. Ea exprimă atitudinea subiectului vis-à-vis de o reprezentare virtuală, ea o actualizează prin faptul că subiectul o consideră corectă sau dubioasă.

Modalitatea este absolută când subiectul care o judecă este, în acelaşi timp, persoana care vorbeşte. În acest caz, modalitatea este conținută în modul verbului, să zicem la Indicativ.

Ex.: Il fait froid (Il constate).

Pe de altă parte, modalitatea enunțării devine relativă când judecata ține de reprezentarea virtuală atribuită de subiectul vorbitor unei alte persoane.

Ex.: Paul croit qu'il fait froid.

Putem observa faptul că enunțarea este absolută când subiectul exprimă propria-i gândire şi când ea este implicită.

Se pare că Charles Bally este primul care vorbeşte despre timpuri absolute şi relative în gramatica franceză. Pentru renumitul lingvist de la Geneva, un verb folosit la un timp simplu este folosit la un timp absolut.

Ex.: Je partirai.

Formele temporale compuse trebuie să fie considerate ca timpuri relative, adică timpuri ce nu pot fi concepute decât în relaţie cu o altă acţiune.

Ex.: Je partirai quand la pluie aura cessé.

Vom spune deci că, din punctul de vedere al morfologiei, formele temporale ale indicativului se divizează în trei grupe: timpuri simple, timpuri compuse şi timpuri supracompuse.

Formele simple se folosesc pentru a desemna o acţiune verbală „absolută", în timp ce formele compuse posedă aproape întotdeauna o nuanţă aspectuală de perfectivitate, ceea ce le oferă o folosire relativă [1, p.145].

În concepţia lui Vladimir Gak [2, p.225], timpurile absolute exprimă o relaţie între timpul acţiunii şi momentul enunţării, atunci când ele coincid, putem vorbi despre timpuri absolute.

Menţionam mai sus despre o relaţie ce se stabileşte între două noţiuni, acţiuni în gramatică. Dacă este vorba de o relaţie, nici un timp nu poate fi determinat decât în relaţie cu altul. În literatura de specialitate se afirmă că viitorul simplu este un timp absolut.

Ex.: 1. Il partira.

2. Le train sera parti quand nous arriverons à la gare.

În ambele exemple viitorul simplu este folosit absolut, dar dacă inversăm acţiunile, vom obţine:

Ex.: Nous arriverons à la gare quand le train sera parti.

În acest ultim exemplu, acţiunea de a pleca este relativă din punct de vedere temporal, deoarece momentul când trenul va pleca şi cel când el se va porni este calculat în raport cu prezentul absolut. Astfel putem afirma că aceste două timpuri sunt relative.

Propoziţia participială absolută îşi găseşte originea în latinescul „ablativus absolutus".

Maurice Grevisse [3, p.351] constată că termenul de absolut din acest fenomen gramatical semnifică „ceea ce nu are legătură explicită cu suportul complementului, ceea ce nu subliniază bine specificitatea propoziţiei regente".

Capacitatea propoziţiei absolute este de a fi independentă, subiectul verbului principal nu este acelaşi cu cel al propoziţiei absolute.

Înainte ca să elucidăm lucrurile privind propoziţia participială absolută, considerăm că ar fi necesar să prezentăm unele informaţii despre „ablativus absolutus" care şi este originea propoziţiei absolute.

Virgil Matei [4, p.125] vorbeşte în gramatica limbii latine că atunci „când subiectul subordonatei temporale, cauzale, concesive sau condiţionale nu se află cu nici o funcţie sintactică în regenţă, având deci propriul ei subiect, substituirea se face prin construcţia participială absolută numită „ablativus absolutus".

Claudia Cemârtan [5, p.203] mai adaugă că „propoziţia participială absolută aderă la o propoziţie dezvoltată de ea şi este independentă de orice parte a propoziţiei, ea este construită din ablativul unui substantiv şi un participiu tot în ablativ acordat cu substantivul respectiv în gen şi număr".

Această propoziţie se traduce în română prin gerunziu sau participiu.

Ex.: Augustus regerate – domnind Augustus, sub domnia lui Augustus.

Propoziţia absolută în limba franceză se caracterizează prin faptul că ea este constituită dintr-un subiect şi un predicat, dar fără cuvânt de introducere şi fără verb conjugat şi care are o funcţie în frază [3, p.351].

Ex.: Dieu aidant, je vaincai.

De obicei, subiectul verbului principal nu este acelaşi ca şi cel al propoziţiei absolute, cu toate acestea, sunt cazuri când ambele subiecte coincid. Natura predicatului din propoziţia absolută poate fi la activ sau la pasiv:

Ex.: 1. Ma mère ayant achevé sa lecture, la conversation s'engagea. (M.Grevisse)

Acordul atributului în propoziţia absolută se face după regulile generale ale acordului, cu excepţia cazurilor când atributul complementului absolut este antrepus, în astfel de cazuri se observă o tendinţă netă de invariabilitate.

Analiza propoziţiei participiale absolute ne-a permis să elucidăm mai bine specificitatea termenului de „absolut" în domeniul gramaticii franceze, axându-ne pe originile lui în gramatica limbii latine. Acest fenomen fiind numit iniţial „ablativus absolutus".

Am putut observa aici că accepţia comună a acestui termen ar fi cea a independenţei acestei propoziţii absolute faţă de regentă, dat fiind faptul necoincidenţei subiectelor acestor două propoziţii.

Folosirea intranzitivă a unui verb care este tranzitiv duce la o modificare mai mult sau mai puțin importantă a valorii semantice, care, în acest caz, exprimă o acțiune ce nu iese din domeniul subiectului. Problema ce se impune aici este dacă trebuie să numim aceste verbe tranzitive sau intranzitive. Noi credem că ar trebui să le numim tranzitive, folosite în construcții verbale absolute.

A.Blinkemberg [6, p.51-54] anvizajează construcțiile absolute ale verbelor ca având originea lor în problema varierii tranzitivității explicite şi implicite. Această variere se explică prin varierea obiectelor verbelor, anume acelea care se opun unui obiect de persoană sau de lucru. Pentru unele verbe, o atare, extindere a domeniului tranzitivității se face printr-un schimb semantic al verbului după cum am mai văzut. A.Blinkemberg considera folosirea absolută a verbelor ca o etapă intermediară în schimbarea obiectului de lucru într-un obiect de persoană sau invers. Odată această folosire devenită uzuală îi permite verbului să obțină o nouă orientare semantică.

Folosirea absolută a verbelor în raport cu complementele lor duce uneori la varieri sensibile de sens, din acest motiv trebuie să fim atenți cu asemenea construcții. Construcțiile absolute iau, de asemenea, valori stilistice. Iată de ce examinarea atentă a acestui tip de construcții este atât de importantă pentru limba franceză.

Referințe:

1. Bally Charles. Essai sur le langage. - Genève: Fancke, 1932. - 300 p.
2. Gak V.G. Essai de grammaire fonctionnelle du français. I partie: Morphologie. - Moscou, 1974. - 250 p.
3. Greimas A.J. Sémantique structurale: recherche de méthode. - Paris: Larousse, 1966. - 262 p.
4. Măgureanu A. Pragmatica şi sensul lexicului // Studii şi cercetări lingvistice. - 1983. - Bucureşti. - Nr.5. - 458 p.
5. Cemîrtan Cl. Gramatica limbii latine. - Chişinău: CEP USM, 2003. - 209 p.
6. Blinkemberg Andréas. Le problème de la transitivité en français moderne. - Copenhague, 1960. - 366 p.

Prezentat la 19.04.2007

LIMBAJUL – VEHICUL AL IMPLICITULUI ÎN DISCURSUL POLITIC

Vitalina BAHNEANU

Catedra Limba Franceză

L'analyse du discours politique peut aussi viser les effets spéciaux obtenus par les figures rhétoriques qui transforment parfois un texte politique dans un spectacle où l'artiste attend être compris par les récepteurs spectateurs d'une manière autre qu'une simple et explicite. C'est sur cet aspect du discours qu'on va insister dans notre démarche. La dramaturgie de la scène politique peut prendre une multitude de formes expressives, telles que l'ironie, l'ambiguïté, la métaphore, etc. Tout ça donne de la vivacité au discours politique et attire les lecteurs et les aide aussi à adhérer à une tendance politique ou à une autre. Cet art de la persuasion est souvent présent dans le discours politique des leaders moldaves aussi.

Această cercetare va fi dedicată studiului practic al vocabularului utilizat într-un discurs politic. Un obiectiv al cercetării în cauză îl va constitui determinarea rolului şi efectelor codificarii/decodificarii unui mesaj implicit prin diverse figuri retorice.

Sa începem cu întrebarea, schimbă oare sensul unui discurs politic prezența unui semn din alt domeniu? Mai mulți lingviști consideră că semnul nu va schimba deloc sensul unui discurs politic, mai degrabă se poate schimba atitudinea politică care se modifică la apariția acestui semn. Făcând parte din stratagemele comunicaționale ale unui mediu politic, limbajul politic se transformă, deseori, într-un instrument al manipulării – „*manipularea neurolingvistică*" [1, p.172-173].

Înainte de a purcede la efectuarea unui studiu analitic asupra limbajului ce-i caracterizează pe actorii politicii moldoveneşti, vom remarca unele interpretări ale limbajului în opțiunile unor psihologi şi filozofi de notorietate. P.Janet (1936) afirma că limbajul a fost creat de către indivizii care erau capabili să comande. E.Sturtevant (1947) susținea că „limbajul slujeşte pentru a minți", afirmație de care se apropie în ipoteza sa şi sociologul român M.Ralea (1949), după care funcția limbajului este cea de stimulare ca trăsătură general umană [2, p.75].

În istoria comunicării politice, cel mai abil „ministru" al figurilor de stil este considerată întrebarea retorică. „Interogația retorică reprezintă una dintre cele mai des utilizate tehnici de limbaj politic. Acest procedeu, fiind o prezență continuă în timp, poate fi regăsit încă în discursul politic din antichitate. De exemplu, în discursurile lui Demostene: „*Nu numai că nimeni nu se răzbună pe acțiunile prin care Grecia întreagă a fost insultată de el.[...] Nu s-a năpustit el asupra Ambraciei şi Leucadei? Nu s-a jurat el că va preda etolienilor Naupactos-ul, oraşul aparținând acheenilor? Nu a smuls tebanilor oraşul Echinos şi acum se îndreaptă împotriva bizantinilor, care-i sunt aliați*?" *[...]*[3, p.132-133].

Această prezență de maximă amplitudine a interogației în limbajul politic se observă şi în discursurile politicienilor români, indiferent de forma pe care ar lua-o: oratorică sau dialogală. Prin întrebare se urmăreşte, de regulă, a-i face pe receptori să consimtă la teza pe care o propune emițătorul. De aici prezența permanentă a interogației: „*Pentru ce suntem împărțiți în două câmpuri? Pentru ce ne numim noi şi voi? Ori nu suntem toți fiii aceleiaşi mume? De ce să nu zicem noi, Românii? Nu avem toți aceeaşi iubire, nu simțim toți aceleaşi sentimente pentru mama noastră comună*?" [4, p.3-5].

Prin analogie, vom remarca faptul că la aceeaşi hipnogenă stratagemă comunicațională recurge liderul PPCD, Iurie Roşca, rostind în 3 martie 2002 un discurs în Piața Marii Adunări Naționale: „*Cine a uitat că puterea comunistă a distrus independența puterii judecătoreşti? Cine a uitat că puterea comunistă caută să distrugă puterea locală. Cine a uitat că în Republica Moldova sunt supuşi unor persecuții nemaiîntâlnite investitorii străini*?" [5]. Observăm o dinamică extraordinară a cuvintelor-simbol: libertate, independență, putere şi implicit manifestarea capacităților persuasive ale vorbitorului.

O altă metaforă arhetipală, folosită deseori de liderii politici, poate fi considerată şi imaginea acvatică în toată diversitatea sa. Astfel liderii de factură democratică utilizează în discursurile lor aşa sintagme metaforice ca: „*Oceanul Democrației*", „*curent favorabil cauzei libertății*", „*un curent în favoarea prosperității*", „*nu răsturnați barca libertății*" etc.

În context autohton, se mai întâlneşte o trăsătură a limbajului şi tocmai caracterul lui disimulat. Din acest considerent, discursurile acestora se află deseori în deficit de comprehensiune. De exemplu, un pasaj din interviul acordat de Iu.Roşca postului „Radio France International":

„Cea mai dificilă chestie este să încercăm să determinăm oamenii în etate să facă comparații corecte, pentru că ei nu au văzut altă lume. Moldova e o zonă rurală, suntem singura țară postsovietică care a apărut abia după dispariția URSS, deci fără tradiție statală independentă până la acel moment şi sigur că această debusolare în activitatea politică şi în participarea cetățeanului la viața publică se resimte. Şi, totuşi, eu sper că aceste greutăți, deşi sunt majore, sunt totuşi de moment..." [6]. Analizând textul, poate fi uşor sesizat caracterul disimulat al mesajului, care deşi în esență relevă problema culturii politice insuficiente, implicit, autorul caută să remarce şi cu această ocazie „fantoma" statalității moldoveneşti. Ideea fiind următoarea: Moldova nu a existat nicicând ca stat independent.

Limbajul medical ce ascunde, desigur, un mesaj implicit, penetrează în unele cazuri şi mesajele Puterii. Concludent în această ordine de idei este următoarea expresie a preşedintelui Voronin rostită la Televiziunea Națională: „*Frontiştii dezvoltă pedofilismul politic în Moldova*" [7].

Astfel, preşedintele moldovean trata acțiunile de protest gestionate de deputații PPCD cu angrenarea masivă a studenților şi liceenilor.

Abordat din alt punct de vedere, limbajul acreditat de un lider politic, care-i determină implicit şi calitatea imaginii strategice, înseamnă un decor de simboluri referențiale şi evocatoare, prin care acesta sesizează publicul electoral. Printre cele mai profunde simboluri sau valori ale limbajului politic contemporan rămân a fi noțiunile: „stat de drept", „libertate", „constituție", „democrație", „drepturile omului", „egalitate", „integrare europeană" etc. Aceştia sunt termenii întrebuințați în mod obişnuit în *limbajul hortativ*.

Referindu-ne la sistemul de valori inerent limbajului politic, vom remarca simbolul „libertății" ca fiind un termen des utilizat în mesajele actorilor politicii autohtone. În fața mulțimii sintagma „liber – libertate" joacă rolul de stimulator al sprijinului public, acest simbol devenind deseori elementul formal cel mai evident al limbajului politic hortativ. Simbolul „libertății" este materializat într-un stil individual de liderul PPCD, Iurie Roşca, într-un discurs, rostit în fața Marii Adunări Naționale: „*Dar noi ştim la fel de bine că într-un regim totalitar este imposibil să se manifeste liber şi nestingherit voința cetățeanului*". Referindu-se la cenzura instituită la Compania de Stat „Teleradio-Moldova", liderul PPCD va afirma în context: „*Libertatea de expresie, libertatea cuvântului este un drept fundamental pe care suntem nevoiți să-l redobândim prin acțiuni de protest*" [8].

Un alt tip de conținut implicit în discursul politic se ascunde în folosirea unor termeni din domeniul militar sau ce ține de lumea animalelor. Astfel, referindu-se la situația politică din țară, preşedintele Voronin îi identifică în calitate de „duşmani" interni ai independenței statale pe liderii PPCD, pe care îi califică într-un discurs televizat „*terorişti politici*", iar aderenții acestora în acțiunile de protest din februarie-martie 2002 – o „haită".

Analiza acestor crâmpeie lexicale, culese din discursurile liderilor politici autohtoni, întâlnesc probleme care se bazează pe „cultura" locutorului şi „cultura" cercetătorului. Vom înțelege prin aceasta ansamblul de noțiuni pe care le au în comun interlocutorii şi pe care le pot considera cunoscute în contextul discursului lor: ignoranța acesteia din partea unuia din ei ar duce la imposibilitatea comprehensiunii în comunicare.

Nu în zadar unii specialişti în domeniu contestă existența unui limbaj politic propriu-zis. Aceştia susțin că mesajul politic conține jargoane, stiluri de vorbire ori idiomuri politice. Pentru că, în fond, toate categoriile de actori implicați în actul comunicării politice apelează la moduri particulare de exprimare a aceleiaşi realități.

Pe de altă parte, utilizarea jargoanelor în discursurile publice ale liderilor politici reprezintă o virtuală sursă de seisme verbale, de replici interminabile între elitele politice. Deseori aceste jargoane erodează imaginea autorului, prezentându-l în cea mai nefavorabilă lumină. Exemplele întru susținerea acestor ipoteze pot fi interminabile. Bunăoară, în primele săptămâni de exercitare a mandatului său, devenise deja simptomatică frecvent utilizata expresie a preşedintelui Voronin: „*Democrații au stat cu labele întinse în fața organismelor internaționale de creditare*".

Vom observa, după doi ani de guvernare nu numai o schimbare de strategii de guvernare, ci şi o evoluție „lingvistică". Astfel, din lexicologia preşedintelui dispare sintagma „labe întinse", iar locul acesteia îl preiau următoarele clişee: „*integrare europeană*" sau „*vectorul european*". Iată însă cum îi vor replica tonul zeflemitor al primei persoane în stat reprezentanții opoziției democratice.

Într-un interviu acordat ziarului „Молдавские ведомости" [9, p.3] (atunci) vicepreşedintele PRCM, Nicolae Andronic, va remarca cu consternare stilul de exprimare al unui şef de stat: „*Mă uimeşte nu doar problematica de care este preocupat la ora actuală şeful statului, dar şi terminologia pusă în uz de Voronin. De exemplu, acesta zice că "democrații au stat cu labele întinse în fața FMI*". *Nici într-un vis de coşmar nu*

mi-aş permite să zic că comuniştii îşi bagă botul în treuca rusească. Cred că asemenea jargoane nu sunt compatibile cu imaginea unui şef de stat …

Acelaşi tezaur lingvistic cu „alură animalieră" ia o nouă amploare în 2007. La una din şedinţele Parlamentului Republicii Moldova, Iu.Roşca se adresează membrilor acestuia*: Până acuma aţi grohăit acuma tropăiţi" [şedinţa parlamentului din 22-03-07, transmisiune directă la Moldova I*]. Fireşte, decodarea implicitului transmis printr-un termen din lumea animală nu va putea fi făcută doar de un emiţător care cunoaşte bine arealele politicii autohtone, mesajul decodat ar fi unul simplu: Alianţa „Moldova noastră" este influenţată de politica Rusiei, poporul căreia a fost similarizat popular cu animalul din curtea ţărănească – porcul.

Prin urmare, nu e nevoie de multe argumente pentru a explica de ce printre virtuţile cu care este înzestrat un lider politic se numără şi tezaurul lingvistic – unitate de măsură a gradului de cărturărie şi inteligenţă. Deşi nu a izbutit să se manifeste pe durata mandatului său, virtuţile lingvistice ale ex-preşedintelui Petru Lucinschi merită o atenţie sporită în spaţiul comunicaţional autohton. Natura sa filozofică lăsându-şi amprenta asupra conţinutului discursurilor sale publice. Spre exemplu:

– *Nu v-aţi săturat de politică?* – este întrebat Lucinschi la o conferinţă de presă. – *Nu sunt fatalist, dar am avut o perioadă când m-am condus de vorba înţeleaptă a unui mare gânditor, care cu cupa de otravă în mână a zis: eu ştiu ce se află în această cupă, dar trebuie s-o beau până la fund* [10, p.17].

O alta trăsătură a textului politic este laconicitatea acestuia, care mai e numit „langaj" de acţiune. *Limbajului de acţiune* îi revine rolul de mobilizator în dialogul dintre conducător şi public.

Să încercăm să abordăm în continuare modul de construcţie a frazelor în cazul discursurilor publice ale liderilor politicii moldoveneşti. Bunăoară, discursul liderului PPCD, Iurie Roşca, din 3 martie 2002:

„Nimeni dintre noi nu are dreptul să se lase indus în eroare de puterea comunistă, care ba lansează ameninţări, ba încearcă să ne ia cu zăhărelul, spunând că deja toate revendicările noastre ar fi fost satisfăcute ..." (36 cuvinte în 12 secunde).

Un artizan al frazelor scurte şi relevante a fost ex-preşedintele Petru Lucinschi. Să urmărim câteva exemple. Referindu-se la situaţia confuză din Transnistria, în toiul campaniei prezidenţiale de la 1996, Lucinschi va reitera:

„Să încep cu ideea că o pace neclară este mai bună decât un război clar. A fost război civil ... Mulţi umblă cu bănuielile şi intuiţiile. Unele mai îndreptăţite, altele mai trase de păr…" [15 cuvinte într-o frază. Frazele compacte şi dinamice sunt preluate de toate posturile de radio şi televiziune.]

Prin urmare, referindu-ne la unele aspecte ale limbajului politic propriu liderilor politici din republică, putem confirma ipoteza lansată în debutul acestui paragraf: limbajul politic este o puternică armă de persuasiune şi un implicit de manipulare graţie teatralităţii şi ambiguităţii. Limbajul politic coopteazã, deopotrivă, mituri şi metafore, expresii cu tâlc şi formule lingvistice care impun electoratului un mod specific de a gândi şi de a judeca situaţiile.

Sintetizând cele expuse anterior, putem remarca cu certitudine faptul că procesul de creare a conţinutului discursurilor politice este asemănător cu cel supus studiilor precedente din diferite epoci. Şi deşi observaţiile asupra stilului, construcţia frazei, întrebuinţarea conţinuturilor implicite sunt de acelaşi ordin, acestea sunt, totodată, adaptate la contextul lingvistic autohton specific culturii politice cristalizate în acest spaţiu geopolitic şi etnic. În această ordine de idei, putem remarca paralelismul dintre „cultura" interlocutorilor ori competentele culturale extralingvistice ale interlocutorilor autohtoni.

Referinţe:

1. Ficeac B. Tehnici de manipulare. - Bucureşti: Nemira, 1998.
2. Slama-Cazacu T. Stratagemele comunicaţionale şi manipularea. - Iaşi: Polirom, 2000.
3. Demostene. Filipica a treia. Opere alese. - Bucureşti: Universul, 1973.
4. Boerescu V. Discursuri politice. I. - Bucureşti: Socec, 1910.
5. Flux, 26 aprilie 2004.
6. Ibidem.
7. Moldova I, 24 martie 2002.
8. Ştirile Pro TV, 5 martie 2002.
9. Молдавские ведомости, 15 martie 2001.
10. Lucinschi P. 59 de răspunsuri la întrebările alegătorilor. - Chişinău, 1996.

Prezentat la 12.07.2007

ROLUL SUBSTANTIVELOR ÎN INTENSIFICAREA CALITĂȚILOR OBIECTULUI SAU SUBIECTULUI (în limbile franceză şi română)

Ludmila ZBANȚ

Catedra Traducere, Interpretare şi Lingvistică Aplicată

Les substantifs sont la partie du discours qui détient un rôle important dans la production de l'intensification de la qualité d'un objet ou d'un être et de la caractéristique d'une action ou d'un état. On enregistre en français et en roumain des substantifs (provenant dans leur majorité du latin) qui contiennent la marque de l'intensif dans leur sémantique interne, d'autres l'obtiennent dans un contexte concret, étant assistés par des éléments capables de produire l'intensification. Ce qui est encore curieux, c'est la capacité des substantifs à un fonctionnement adjectival, fait qui élargit le champ sémantico-fonctionnel de l'intensité absolue en français et en roumain.

Cunoscutul lingvist F. de Saussure menționa în *Cours de linguistique générale* că e uşor, chiar amuzant, să urmăreşti transformările lingvistice ce se petrec în limbă de-a lungul istoriei [6, p.141-142]. Orice limbă, deci şi cuvintele ce-i aparțin, se află într-o continuă schimbare şi evoluție, datorită mai multor fenomene care se produc în cadrul ei: formarea de noi substantive, adverbe, adjective, verbe, transpoziția de categorie gramaticală, precum şi achiziționarea, în anumite contexte, de noi valori semantice. Uneori, se recurge la diferite structuri semantice, de exemplu, de felul celor care, în viziunea lui A.J.Greimas, reprezintă forma generală de organizare a diverselor universuri semantice, ele schimbându-se în funcție de natura socială şi individuală a persoanelor care le produc. Trebuie de ținut cont şi de faptul că sensul este o realitate imediată ce-i permite omului să existe şi să acționeze într-o lume ce semnifică[1] [4, p.39], deoarece, după cum am menționat în repetate rânduri, în nici un caz nu poate fi neglijat rolul subiectului care utilizează cuvântul în procesul comunicării. E bine recunoscut faptul că din dihotomia saussuriană *langue/parole*, anume *parole* şi este comunicarea ce poartă amprenta subiectivă a unei sau altei persoane care participă în procesul respectiv. În acest sens, clasa substantivelor nu face excepție de la categoria lexicului marcat de vădite nuanțe de subiectivitate şi afectivitate.

Aportul substantivelor la procesul de graduare sau de intensificare diferă întrucâtva de cel al altor clase gramaticale de glosеme. Totuşi şi substantivele pot genera IA datorită semanticii lor incipiente: *Breb îi privea țintă cetind patima neistovită în ochii lui sub fruntea îngustă*. (M. Sadoveanu)

Cuvântul *patimă* este definit în DEX ca: *1) un sentiment puternic şi violent care-l copleşeşte pe om, întunecându-i adesea dreapta judecată*; (prin extensiune) *pasiune, iubire excesivă pentru ceva, pornire nestăpânită, suferință morală.*

În exemplul citat înregistrăm o intensificare dublă, produsă de interacțiunea semanticii substantivului *patimă* cu cea a calificativului *neistovită* care intensifică la maximum, excesiv chiar, sensul substantivului în cauză, provocând un efect emotiv pronunțat.

În exemplul: a) *Le petit clan était en effet le centre actif d'une longue crise politique arrivée à son maximum d'intensité: le dreyfusisme.* (M.Proust) identificăm un model de generare a IA realizat de semantica substantivului *maximum*. Acest substantiv poate fi tradus în limba română prin metoda transpoziției la nivel de unitate morfosintactică. Astfel, sintagmei franceze *son maximum d'intensité* [N+de+N] îi corespunde, în limba română, sintagma *la punctul maxim de intensitate*[2] [N+Adj+de+N], iar adjectivul *maxim* din română este echivalentul substantivului *maximum* din limba franceză. Ambele adjective conțin sensul de IA, întregit şi de valoarea substantivului *intensitate:* b) *Micul clan era, într-adevăr, centrul activ al unei îndelungi crize politice ajunsă la punctul maxim de intensitate: atitudinea în favoarea lui Dreyfus.* (M. Proust)

În unele contexte, un substantiv care nu este marcat de un intensem la nivel de limbă, poate deveni un intensificator în urma unei utilizări originale sau a unor procedee stilistice aplicate lui. Nominalizăm, în acest sens, metaforizarea şi metonimizarea. Drept rezultat, apar sintagme cu alura unor expresii fixe: *O viață de om a trecut de atunci, dar pe semne aşa e harul copilăriei, de-a fi darnic în amintiri [...]* (I. Druță)

---

[1] "Vivre et agir dans un monde signifiant".

[2] Traducerea în baza procedeului de compensare – *punctul maxim*, este în acord cu normele limbii române.

Substantivul *viaţă*, utilizat în contextul pragmatic al sintagmei *o viaţă de om*, înregistrează, în primul rând, funcţionarea unei unităţi de măsură a duratei cu semnificaţia de 'au trecut mulţi sau foarte mulţi ani', fiind, în acelaşi timp, marcat şi de o graduare afectivă.

Acelaşi efect îl are şi expresia *de o veşnicie* în exemplul: *Acuma, însă, de o veşnicie, nu mai venea nimeni să-i anunţe sfârşitul ceremoniei de-acolo.* (L.Rebreanu) Intensificarea este produsă de substantivul *veşnicie*, iar sintagma, în ansamblu, are semnificaţia de 'perioadă foarte îndelungată de timp'. În contextul frazei citate, sintagma *o veşnicie* este utilizată pentru a descrie sentimentele de care este cuprins personajul principal care se află în aşteptare: câteva ore se egalează pentru el cu o veşnicie, adică cu o aşteptare foarte lungă.

Aceeaşi modalitate de graduare în timp o observăm şi în exemplul următor: *Cele câteva zile de la Brundusium la Roma, fură o eternitate.* (L.Rebreanu) Substantivul *eternitate* conţine în semantica primară semul de durată foarte lungă, adică nelimitată de timp.

Între infinitul trecutului şi infinitul viitorului sufletul şovăie ca în faţa unei imense porţi închise... (L. Rebreanu)

În exemplul de mai sus, substantivul *infinit* întregeşte tabloul unei viziuni filozofice asupra vieţii trăite de o persoană. În acelaşi timp, în fraza citată, apare şi o graduare intensificată a duratei vieţii.

În alte cazuri, sensul primar de intensitate absolută al anumitelor substantive este transpus mai pronunţat prin funcţionarea elementelor de intensificare ce se manifestă în opoziţie sau în graduarea în creştere a calităţii unui obiect sau a caracteristicii unui verb:

[...] le heurtant du front à l'épaule, lui fit pousser un cri ou plutôt un hurlement. (A. Dumas-tatăl)

În planul conţinutului semantic al unităţilor marcate de graduare intensivă, focalizăm atenţia asupra unităţilor glotice *un cri* şi *un hurlement*. Conform dicţionarului "Le Petit Larousse", unitatea *cri* este definită în modul următor: son perçant émis avec force par la voix de l'homme; unitatea *hurlement* are următoarea definiţie: cri prolongé, plaintif ou furieux, particulier au loup, au chien, à l'hyène; 2. cri long et prolongé que l'homme fait entendre dans la douleur, la colère etc.

Din definiţiile citate, putem extrage specificul semantic care diferenţiază glosemele analizate atât semantic, cât şi funcţional. Unitatea *un cri* este din start atribuită fiinţei umane care recurge la strigăte în diferite împrejurări, pe când *un hurlement* este utilizat mai întâi referitor la animale, şi doar apoi are loc un transfer metonimic asupra fiinţelor umane capabile să producă, sub impresia anumitelor stări sufleteşti şi emoţiilor negative, sunete asemănătoare cu cele ale animalelor. Diferenţa semantică dictează şi diferenţa situaţiilor de comunicare în care se produc aceste acţiuni şi viceversa. Din perspectiva intensificării calităţii, acţiunii sau stării, credem că glosemul *un hurlement* transmite ideea unei intensificări mai puternice decât cea din *un cri*.

Să ne referim la un alt exemplu din aceeaşi serie: *[...] un souffle devient cyclone, le palais s'envole.* (Ph.Délerm) Semele ce caracterizează glosemele în binomul *un souffle* şi *un cyclone* constituie la fel o diferenţă sensibilă: în primul rând, chiar experienţa extraglotică ne spune că *un souffle* nu produce, de obicei, nici o distrugere serioasă, spre deosebire de dimensiunile catastrofale ale distrugerilor din urma unui ciclon (*un cyclone)*. Din punctul de vedere al limbii, analizăm definiţiile extrase din acelaşi dicţionar al limbii franceze: *souffle*: 1. agitation de l'air, courant d'air; 4. déplacement d'air extrêmement brutal, provoqué par une explosion; *cyclone*: 1. tourbillon de vents violent.

În realitate avem de a face fie cu două fenomene diferite ale naturii (legate de mişcarea aerului) nominalizate prin primul sens al glosemului *souffle* (curent, agitaţie a aerului) şi prin glosemul *cyclone* (mişcare a aerului însoţită de rafale puternice de vânt şi de ploi torenţiale), fie că evocăm rezultatul activităţii umane care generează în urma exploziilor curenţi puternici de aer, dar care nu sunt însoţiţi de rafale de vânt şi ploi torenţiale. Aceste caracteristici pun în valoare diferenţa semantică a unităţilor comparate şi contribuie la excluderea lor, într-o astfel de funcţionare, din clasa sinonimelor.

Anume din aceste considerente, este discutabil şi caracterul iterativ al cuvintelor considerate sinonime, care diferă, în primul rând, după nivelul intensităţii semnului [7, p.57]. Academicianul S.Berejan califică, pe bună dreptate, asemenea unităţi drept ***sinonime false*** [7, p.57]. Diferenţa gradului de intensitate în caracterizarea unui obiect sau a unei acţiuni oferă probe ale lipsei de echivalenţă semantică a acestor cuvinte.

În limbile franceză şi română se înregistrează la etapa actuală un fenomen glotic interesant care constă în transpunerea unor substantive în clasa adjectivelor. Acest fenomen se înscrie în formula N_1+N_2, de exemplu: *année champion, soldes monstres, prix cadeau, arrivée catastrophe* etc.

În ediţia din 2005 a *Gramaticii limbii române,* elaborată de Academia Română, citim că "**Adjectivarea/ adjectivizarea** substantivului are caracter excepţional (*câini **bărbaţi***). Modificarea morfologică esenţială este

dobândirea compatibilității cu mărcile comparației gramaticale, categorie specifică adjectivelor şi adverbelor. […] funcția denominativă, proprie substantivelor, e înlocuită cu o funcție adjectivală, de calificare” [3, p.130].

În contextul limbii franceze, P.Barbaud identifică, în acest caz, o concatenare a două substantive, realizată printr-o simplă juxtapunere[3] [1, p.75] şi subliniază că atare formule au un caracter ambiguu ce rezultă din prezența diverselor structuri de profunzime care impun structurilor de suprafață un mod special de interpretare.

În franceza contemporană, structurile binominale au o frecvență impresionantă, mai cu seamă, în limbajul mass-media, cel științific, publicitar etc. O tendință similară, dar cu o frecvență mai redusă, se înregistrează şi în limba română: *cuvânt-şoc, bârfă-beton* etc. (Academia Cațavencu).

De regulă, se consideră că substantivul capătă valoarea de adjectiv, fiind întrebuințat fără determinant. Lucrul acesta se explică, pe de o parte, prin faptul că, în lingvistica modernă, este recunoscută existența adjectivelor invariabile, ceea ce face posibile situațiile în care substantivul apare în rolul unui atribut. Anume într-o funcționare de acest tip se simte cât de mică este diferența dintre substantive şi adjective. O simplă juxtapunere a două nume nu se face la întâmplare, ci în concordanță cu anumite reguli de combinare a elementelor. P.Barbaud delimitează, în acest sens, patru tipuri de relații între componentele structurilor binominale: relația de atribut (*un président-fondateur, une femme-médecin*), metaforică (*un oiseau-mouche, un article-massacre*), de complementaritate (*des lunettes-soleil, un prix-cadeau*) şi de coordonare (*le mélange sel-poivre, un alliage platine-chrome*). Relațiile în cauză se bazează pe factori de natură psihologică. Anume de aceea este greu de stabilit sensul exact al unui grup binominal.

V.Gak vede, în acest caz, patru posibilități de interpretare a grupării N_1+N_2: este vorba despre o grupare de cuvinte în care: 1. a) N_2 este adjectiv sau b) N_2 este un substantiv ataşat, cu funcție de adjectiv; 2. N_1+N_2 este un singur cuvânt a) compus sau b) derivat în care N_2 este sufix [8, p.130].

În sintagmele impuse de gruparea N_1+N_2 substantivul se pretează unui grad diferit de adjectivizare. Unul dintre indicii acestei adjectivizări este, în primul rând, stabilirea acordului în gen şi număr între ambele substantive; în al doilea rând, substantivele în funcție de adjectiv sunt capabile să înglobeze sensuri noi.

Şi M.Noailly [5, p.129-139] admite existența a patru tipuri de raporturi posibile între N_1 şi N_2: de calificare, de determinare, de coordonare şi de identificare. Delimitarea raportului de calificare, ce acoperă şi relațiile metaforice definite de P.Barbaud, ne-a sugerat ideea despre existența unui domeniu ce oferă posibilități reale pentru funcționarea IA redată prin sintagme de natura N_1+N_2. Ipoteza noastră şi-a găsit confirmarea şi în materialul faptic excerptat din diferite surse. Este vorba, îndeosebi, de textele publicistice şi publicitare, lucrările teoretice de care am luat cunoştință etc. Nu ne-am ocupat, în mod detaliat, de problema structurilor binominale. Ea ar putea constitui punctul de plecare pentru o serie de cercetări ulterioare. Ne referim la acest subiect pentru a constata doar că este o şansă în plus pentru cercetătorii de limbi franceză şi română de a valorifica structuri noi de manifestare a intensității absolute.

Valoarea de intensificare a blocurilor semantic-sintactice în cauză rezultă, în primul rând, din semantica numelor care se întâlnesc într-o astfel de funcționare. O condiție obligatorie pentru realizarea valorii de intensificare este caracterul graduabil şi prezența intensemului în N_2, care funcționează în calitate de generator al intensității absolute într-o structură integrată: *l'année champion* (ideea de IA este lansată de semantica substantivului *champion* – 'cel mai bun')*, arrivée catastrophe* (glosemul *catastrophe* sugerează ideea unui accident foarte grav), *cuvânt-şoc* (*şoc* transmite o stare de emoție foarte puternică). În afară de semantica proprie a substantivelor (epitete în aceste sintagme), se înregistrează şi unele valori conotative speciale în aceste unități, rezultate din caracterul metaforic al sintagmelor analizate în ansamblul lor.

Întâlnim exemple în care N_2, aflându-se în poziția şi având funcția unui adjectiv, înregistrează o tendință de desemantizare a semanticii sale primare şi se manifestă doar ca un cuantificator sau ca un intensificator al determinatului la care se raportează. În acest caz, N_2 se apropie de funcționarea unui adjectiv de cuantificare: *embouteillage monstre, soldes monstres* etc**.** În blocurile semantico-sintactice *embouteillage monstre, soldes monstres* etc., valoarea de intensitate absolută rezultă din semantica substantivului *monstre* care transmite ideea unei cantități considerabile sau a unui lucru foarte mare. Acest substantiv îşi pierde parțial semantica primară (*ființă mitologică, nămilă*) în folosul celei figurate (*de proporții mari, extraordinar, neobişnuit*) care transmite valoarea de intensitate foarte înaltă.

În limba română se întâlnesc exemple similare de utilizare a substantivului *monstru*: *Azi-noapte am făcut un chef monstru cu solgăbirăul, cu popa din Runc* (...) (L. Rebreanu) Este necesar a mai sublinia şi faptul că

[3] “Concaténation de deux noms effectuée par simple juxtaposition”.

sintagma N_1+N_2 este inclusă deseori în contexte netradiționale, care nu sunt capabile să elucideze valoarea primară a substantivelor ce formează structura respectivă. Aceste substantive pot fi utilizate chiar în mod autonom, mai cu seamă, în sloganele publicitare. În astfel de cazuri, un rol deosebit îl au factorii de ordin psihologic – uzul atribuie substantivelor şi variantelor lor contextuale valoarea de intensitate absolută.

Gradul incomplet de adjectivizare a substantivului N_2 în sintagma N_1+N_2 face posibilă intensificarea lui N_1 cu ajutorul adverbelor: *Les billets français ont toujours eu un "look" très peinture, comparés aux billets anglais, allemands, suisses, hollandais ou autres.* (Le Monde, 29/01/94) (Exemplu citat de J.Goes). *Je t'en traduis des passages, cela devrait t'amuser (note surtout le ton très XIX-e siècle – ton siècle, disais-tu souvent, comme regrettant de l'avoir manqué [...]* (Jolicoeur, SM, 39).

Ultimul exemplu este deosebit de elocvent în vederea confirmării unui anumit grad de ştergere a deosebirilor dintre substantivele şi adjectivele limbii franceze: *très* caracterizează o sintagmă formată dintr-un numeral şi substantiv (*très XIX-e siècle*) şi utilizată în scopul calificării graduate a substantivului *le ton*.

Prin ce s-ar putea explica tendința de a califica un substantiv cu ajutorul altui substantiv? Răspunsul parțial la această întrebare îl găsim la J.Goes [2, p.157-158] care identifică caracterul multidimensional al substantivului ce serveşte drept sprijin sintagmei, dar care creează, în acelaşi timp, o serie de dificultăți în vederea graduării substantivelor-determinante. Este vorba de particularitatea substantivelor abstracte de a accepta mai uşor graduarea calității pe care o transmit. Substantivele concrete sunt, practic, inoperabile într-o astfel de ipostază. Din multitudinea de seme ale substantivului, locutorului îi rămâne să le aleagă pe acelea care ar putea fi graduate sau intensificate. Caracterul multidimensional al substantivului explică şi comportamentul lui sintactic rigid. Din această constatare, putem trage concluzia despre postpoziția, practic obligatorie, pe axa sintagmatică a substantivelor cu funcția unui adjectiv. Aducem însă şi alte argumente ale utilizării adjectivale a substantivului, şi anume argumentul stilistic care ia în considerație tendința permanentă a substantivelor de a se abate de la o normă tradițională spre una individuală, originală, în vederea focalizării atenției locutorilor asupra calităților de referință. Un alt argument ține de principiul economiei în limbă, căci N_2 poate înlocui o sintagmă sau chiar o frază: *une informatique caméléon = une informatique qui a la faculté d'adaption.*

Pentru a transmite ideea de IA, limba română recurge şi la substantive care se comportă adverbial: *singur cuc, beat turtă, scump foc* etc.

Atât tezele teoretice cu referință la participarea substantivului în generarea blocurilor semantico-sintactice ale intensității absolute, cât şi exemplele de limbă citate întru o argumentare mai convingătoare, dovedesc interpătrunderea semanticii diferitelor părți de vorbire în procesul intensificării calității, acțiunii sau stării. Interpătrunderea în cauză se manifestă în conținuturile pragmasemantice ale substantivelor ce conțin o semantică marcată de intensitate sau care contribuie la intensificarea altor elemente din cotextul lor.

Referințe:

1. Barbaud P. L'ambiguïté structurale du composé binominal // Cahier de linguistique. - 1971. - No 1. - Montréal: Les Presses de l'Université de Québec, p.73-116.
2. Goes J. L'adjectif. Entre nom et verbe. - Paris, Bruxelles: Edition Duculot, 1999.
3. Gramatica limbii române. Cuvântul. Vol. I, 2. - Bucureşti: Editura Academiei Române, 2005.
4. Greimas A.J. Du sens. Essais sémiotiques. - Paris: Edition du Seuil, 1970.
5. Noailly M. Le substantif épithète. - Paris: PUF, 1990.
6. De Saussure F. Cours de lingvistique générale. - Paris: Payot, 1972.
7. Бережан С.Г. Семантическая эквивалентность лексических единиц. - Кишинев: Штиинца, 1973.
8. Гак В.Г. Сравнительная типология французского и русского языков. - Ленинград: Просвещение, 1977.

Prezentat la 10.10.2007

STUDIA UNIVERSITATIS

Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.10

ROLUL MORFEMELOR (PREFIXELOR) ÎN TRANSPUNEREA INTENSITĂȚII (ABSOLUTE)

Ludmila ZBANȚ

Catedra Traducere, Interpretare şi Lingvistică Aplicată

Dans le présent article nous analysons le fonctionnement des affixes en tant que générateurs de la valeur d'intensité absolue. Le statut morphologique de ces unités a provoqué de nombreuses discussions au niveau des langues romanes. Nous avons comparé les affixes-intensèmes en français et en roumain et nous avons constaté que, malgré le nombre plus important des affixes en roumain, le français diversifie leur utilisation dans les registres de la langue et obtient ainsi des structures originales. Nous avons remarqué aussi que le roumain manifeste la tendance de formation des unités lexicales porteuses de l'intensité de la qualité ou de l'action grâce aux affixes dits "néologiques". Les affixes analysés cumulent plusieurs marques sémantiques, celle de l'intensité étant une très fréquente.

La nivelul morfemelor sau afixelor (şi afixoidelor) [19, p.94; 17, p.56-61; 6, p.175], propunem analiza mai detaliată a unor prefixe de intensificare ce transmit intensitatea absolută în limbile franceză şi română. Statutul morfologic al acestor unități a provocat multiple discuții în contradictoriu. Ne referim doar la unii dintre aceşti formanți, mai cu seamă la unitățile ce pot să transpună intensitatea absolută, adică a celor pe care le-am clasificat drept **intenseme-morfeme**.

În limba franceză, majoritatea cercetătorilor evidențiază aceleaşi prefixe ce exprimă intensitatea maximă sau minimă, exagerată, hiperbolizată etc. Ținând cont de faptul că prefixele respective sunt de origine latină, s-ar părea că, la acest capitol, între limba franceză şi cea română n-ar trebui să existe deosebiri prea evidente. Dar are perfectă dreptate profesorul I.Dumbrăveanu atunci când ne previne că statutul tradițional de clasă închisă ce se atribuie formanților afixali nu este corect [5, p.70]. Lucrul acesta se observă în limbile romanice la nivel intraglotic, dar mai ales la nivel interglotic. Se înregistrează o discrepanță numerică şi componențială a afixelor delimitate de diferiți autori.

Limba română înglobează o gamă bogată de prefixe, printre care sunt şi cele de intensificare. Acestea s-au aflat deja în centrul atenției unui număr important de specialişti. Astfel, a fost determinată etimologia majorității prefixelor de intensificare în această limbă, s-au făcut studii atât asupra posibilităților de combinare a acestor unități cu diferite părți de vorbire, cât şi asupra statutului semantic al ansamblurilor (cuvintelor derivate) obținute.

De fapt, prefixele cumulează mai multe valori semantice, cea de intensificare fiind doar una dintre ele şi nu întotdeauna cea principală. Constatăm acest lucru pornind, de exemplu, de la articolele din *Dicționarul explicativ al limbii române*, în care valoarea de amplificare a prefixelor de intensificare figurează pe poziția a doua, deci nu este cea primară.

În limba română se acceptă existența a două grupuri mari de prefixe: vechi și noi.

G.Brâncuşi menționează doar faptul că, în româna actuală, se recurge frecvent la formații prefixale [3, p.224]. Alți lingvişti propun o analiză detaliată a acestor prefixe. Astfel, E. Lüder [8, p.60] abordează prefixele: *arhi- (arhi$_1$* şi *arhi$_2$), prea-, stră- proto-, para-*. Dumneaei generalizează opiniile expuse în gramaticile românei contemporane în care prefixele graduale se împart în "vechi" şi "noi", ținându-se cont de momentul apariției lor în limbă. Prefixele vechi se mai numesc şi "moştenite", cele noi – "neologisme, prefixe livreşti, culte".

Pe lângă prefixul de intensitate maximă *arhi-*, I.Iordan şi V.Robu mai identifică şi prefixul *baş-* de origine turcească, dar, din păcate, nu am înregistrat cazuri de utilizare a acestui prefix în materialul faptic adunat. Savanții menționează că *baş-* a fost productiv prin secolele XVII-XVIII, pătrunzând în limba română prin unele cuvinte turceşti, care denumeau diferite funcții sau ranguri de frunte: *baş-aga, baş-boier, baş-ciohodar*. Astăzi aceste cuvinte sunt considerate arhaisme [7, p.302].

Profesorul V.Marin evidențiază în limba română prefixele *răs-, răz-, prea-, stră-* cu valoare intensivă [9, p.186]. Pentru M.Avram aceste prefixe (*prea-, răs-, răz-, stră-*) sunt vechi [1, p.125].

I.Melniciuc delimitează un număr mai impunător de sufixe arhaice în raport cu alți cercetători: *baş-, prea-, răs- (răz-), ne-, stră-*. Domnia sa dă şi etimologia lor [11, p.112-128], atestând, totodată, ca şi M.Avram, procedeul supraprefixării: *răsrăsrăstrăbunel, străstrăvechi.* Pentru M.Avram, supraprefixarea apare din dorința vorbitorului de a spori expresivitatea enunțului [1, p.126].

Existența prefixelor vechi în limba română este motivată de caracterul său specific. După R.A. Budagov, această limbă diferă mult de limba franceză [16, p.3]. E.Coşeriu susține că "Din punct de vedere genealogic, limba română este, în primul rând, **latină** sau **neolatină**, cu toate aspectele ei «moştenite» sau dezvoltate din cele moştenite şi care reprezintă structurile ei esențiale". Însă, în acelaşi timp, limba română reprezintă o unitate **autonomă** în cadrul latinității, în general, şi în cadrul României Orientale în particular [4, p.13-14].

Pentru a analiza posibilitățile combinatorii ale prefixelor "vechi" de intensitate din limba română şi valorile semantice transpuse de ele, am ținut cont de studiile efectuate în acest domeniu de diferiți cercetători. Generalizând informația căpătată, am întocmit tabelul ce urmează:

Tabel

Valorile semantice ale unor prefixe de intensificare în limba română (evidențiate de un şir de lingvişti contemporani)

Autorul	**Prefixul**	**Valoarea semantică a prefixului**	**Tema de derivare**	**Notă**
D.Irimia	*arhi-*	-	-	Exprimă superlativul excesiv.
E.Lüder	*arhi-*	Prefix graduant	Adjective Verbe	-
I.Iordan V.Robu	*arhi-*	Intensitate maximă	Adjective	În limba română contemporană, acest prefix concurează cu prefixele *ultra-* şi *supra-*.
D.Irimia	*atot-*	-	-	Exprimă superlativul absolut.
I.Melniciuc	*baş-*	Intensificare	Substantive	Venit din limba turcă. Ieşit din uzul contemporan.
I.Iordan V.Robu	*baş-*	Intensitate maximă	-	Venit din limba turcă. Derivatele sunt arhaisme.
S.Berejan	*ne-*	Negație Intensitate maximă	-	-
I.Melniciuc	*ne-*	Negație Intensificare	Participii adjectivizate Adjective	Foarte productiv în româna contemporană. Modifică completamente sensul cuvântului-rădăcină.
I.Coteanu, A.Bidu-Vrănceanu	*ne-*	Negație (nu menționează intensificarea)	Adjective Substantive Unele adverbe	O productivitate sporită în româna contemporană.
V.Marin	*prea-*	Intensificare Ironie	Adjective	Caracteristic vorbirii orale.
I.Melniciuc	*prea-*	Intensificare Ironie	Adjective (cel mai des)	Puțin productiv, se întâlneşte doar în creația spontană.
E.Lüder	*prea-*	Intensificare	Adverbe	Este mai productiv doar acolo unde este confundat cu un adverb.
V.Marin	*răs-, răz-*	Intensificare Ironie Notă accentuată de emfază	Adjective	Produs al unei anumite stări afective.
I.Melniciuc	*răs-, răz-*	Intensificare Diverse alte valori semantice	Adjective Substantive Verbe Adverbe	*Răs-* arată gradul apogeic al intensității. *Răz-* este un formant substantival şi este foarte rar un calificativ superlativ.
D.Irimia	*răs-*	-	-	Exprimă superlativul excesiv
E.Lüder	*răs-*	Repetiție Intensificare	-	-
V.Marin	*stră-*	Intensificare	Adjective	Se întâlneşte îndeosebi în limbajul poetic.
E.Lüder	*stră-*	Temporală Spațială Intensificare	-	-
I.Melniciuc	*stră-*	Intensificare	Verbe Substantive Adjective Adverbe	Are caracter popular. Sunt foarte puțini formanți adjectivali şi substantivali.
D.Irimia	*stră-*	-	-	Exprimă superlativul absolut.

În tabel am inclus doar prefixele "vechi" de intensificare care sunt evidențiate cel mai des în lucrările specialiştilor în domeniu. Schema propusă semnalează absența unei opinii unice în ceea ce priveşte numărul prefixelor evidențiate şi valoarea lor semantică. Totodată, nu întotdeauna se precizează baza formativă cu care se conjugă prefixul.

Astfel, pentru E.Lüder, prefixul *arhi-* este un graduant. Autoarea însă nu identifică posibilitățile lui de intensificare a calității unui obiect sau subiect. Din contra, I.Iordan şi V.Robu pun pe primul plan, în cercetare, valoarea de intensitate maximă exprimată de acest formant. D.Irimia recunoaşte implicit valoarea de intensificator a prefixului *arhi-* utilizat pentru a exprima superlativul excesiv. Este vorba despre atribuirea unor valori semantice diferite de graduare, intensitate maximă şi superlativ excesiv acestui element. Graduarea apare ca un proces generic care include implicit intensificarea; intensitatea maximă diferă de cea excesivă, ultima subliniind tendința de depăşire a limitei ocupate de o calitate sau acțiune graduate la intensitatea maximă.

Puțini lingvişti români citează, în studiile de referință, prefixul de origine turcă *baş-* drept prefix intensiv, deoarece califică acest element ca fiind arhaizat ce nu mai generează structuri noi la ora actuală. Într-o situație similară se află şi prefixul de intensificare *stră-* şi, parțial, *prea-* care se utilizează de mult timp în limba română, motiv care "şterge", în mare măsură, originalitatea structurii şi diminuează efectul de intensificare adus de aceşti formanți.

Era hotărât să rămână definitiv în țară, frumoasa lui soție fiind originară din Basarabia, unde se spune că avea moşii stră<u>vechi</u>. (L.Rebreanu); *Hotărârea însă a întristat adânc pe doamna Herdelea, care veşnic visa pe Titu preot în Mohor, satul ei de baştină, căci băiatul semăna mult cu ea, având o voce <u>preafrumoasă</u> [...]* (Ibidem)

Franceza şi româna înglobează şi o serie de prefixe negative cu valoare intensivă ce-şi trag originea din diferite limbi. În franceză aceste unități sunt de etimologie latină. Puțini lingvişti însă s-au preocupat de valoarea de intensificare pe care o comportă în mod suplimentar aceşti formanți. În limba română, prefixul *ne-* provoacă o diversitate de opinii ce se manifestă în acceptarea sau în negarea prezenței valorii de intensificare în acest formant. Lingviştii care-i atribuie lui *ne-* valoarea de intensificare o menționează, de obicei, după cea de negare. În acest caz, se manifestă tendința de a prezenta valorile respective în ordinea cronologică de funcționare a anumitor sensuri, negația rămânând încă o valoare de bază. Limba română atestă prefixul de origine slavă *ne-* în textele româneşti vechi. În româna contemporană, acest element este polisemic. În opinia academicianului S.Berejan, acest prefix se află în relații de omosemie cu baza negativă formativă la care el este ataşat, ceea ce produce structuri negative după formă, dar care exprimă un superlativ absolut [15, p.282]: *<u>ne</u>asemănat – <u>in</u>comparable, sans égal, sans pareil; <u>ne</u>spus – <u>in</u>diciblement, extrêmement; <u>ne</u>limitat – <u>il</u>limité* etc.

Numeroase exemple asupra prefixului de negație *ne-* cu valoare de intensificator au fost înregistrate în operele scriitorilor români: *Binevoieşte, sfinte părinte, a cunoaşte foamea în veci <u>neistovită</u>.* (M.Sadoveanu); *O păstrează şi azi ca un document de <u>neprețuită</u> valoare.* (L. Rebreanu)

Şi în limba franceză, monostructurile de acest tip înregistrează o semantică formată în baza prefixelor de negație. Astfel, H.-D. Béchade delimitează în limba franceză un repertoriu de prefixe în care doar *in-* are valoare negativă [2, p.108-111]. J.Pinchon evidențiază în prefixul *in-* atât o valoare negativă a prefixului, cât şi una superlativă axată pe seme meliorative sau peiorative, fără însă a preciza amplitudinea graduării acestei valori [12, p.16].

Pentru a soluționa problema formanților cu prefixe negative, limba franceză recurge fie la structuri axate pe prefixul negativ *in-* (şi variantele lui *im-, il-, a-),* fie la grupări perifrastice. Puțini sunt cercetătorii ce investighează aceste elemente. L.Ilia este una dintre acei lingvişti care abordează valoarea de intensificare a prefixelor negative *a-, dé-, in-, im-* în limba franceză [18, p.44]. Conturul semantic al radicalului căruia îi este ataşat unul dintre prefixele respective poate produce diverse efecte, atribuindu-i negației valoare expresivă: *indicible, inespéré, dépaysé* etc. sau cea a unui grad înalt al calității: *incomparable, imbattable* etc. Contextul are un rol important în funcționarea semantică a formanților în cauză, căci plasarea cuvintelor produse de aceste prefixe în anumite contexte marchează trecerea de la o valoare negativă la una de intensificare: *La foule s'était rassemblée pour admirer <u>l'incroyable</u> beauté d'Isabelle, qui en cet instant allait renoncer définitivement à ce nom pour celui de Zoraya.* (L.Jolicoeur); *[...] à cela s'ajoutait une physionomie <u>incroyablement</u> plébéienne, une trogne sympathique mal appariée [...]* (P.Michon); *[...] je décidai qu'il était devenu ennuyeux, <u>insupportable</u>.* (A.Maurois)

Valoarea de intensificare a formanţilor la care ne-am referit poate fi graduată suplimentar în limba română, deoarece această limbă are o topică mai flexibilă în comparaţie cu cea din limba franceză. În română, de exemplu, se admite adjectivul prepozitiv: *nepreţuită valoare* sau plasarea adjectivelor respective cu valoare intensificatoare în finalul absolut al frazei, fapt ce condiţionează apariţia unui accent tonic, logic şi psihologic suplimentar în frază: *foamea în veci neistovită*.

În exemplul ce urmează, înregistrăm un prefixoid[1] care transpune intensitatea absolută. Este vorba de unitatea *atot-*: *[...] din pădurile negre bătând în verde se înalţă în unde nevăzute viaţa cea mare, atotputernică, neîndurată şi totuşi nesfârşit de ademenitoare.* (L. Rebreanu)

De rând cu prefixoidul *atot-* care aparţine registrului românesc de afixoide vechi, se mai înregistrează şi unităţile *mini-, micro-* [11, p.158] definite drept formanţi intensificatori noi.

V.Marin susţine că redarea intensităţii absolute prin prefixele de intensificare mai noi poate fi considerată drept un procedeu internaţional, având un caracter pur livresc [10, p.114]. Credem că afirmaţia este valabilă, mai cu seamă, pentru limba română. În alte limbi romanice, mai ales în franceză, aceste prefixe nu ţin întotdeauna doar de registrul livresc, fiind întrebuinţate tot mai des atât în stilul familiar, cât şi în argou. Aceleaşi tendinţe se conturează în limba română contemporană, în special în limbajul tinerilor.

Acceptăm împreună cu M.Verdelhan-Bourgade că factorii de ordin geografic, cultural şi social influenţează cel mai mult evoluţia mijloacelor de comunicare, ceea ce şi condiţionează, la drept vorbind, muabilitatea limbii. Această muabilitate se înregistrează nu numai în cadrul lexicului, ci şi în sintaxă, chiar într-o perioadă de timp foarte scurtă [13, p.65].

Rezultă că limba română contemporană înregistrează o tendinţă pronunţată de a utiliza tot mai frecvent prefixele "neologice" în formarea cuvintelor noi de uz general, a termenilor din diverse limbaje specializate, chiar şi a lexicului de bază: *supranatural, hiperacuitate* etc. În acelaşi timp, limba franceză, care a cunoscut o evoluţie unificativă mai rapidă şi mai intensă decât limba română, nu dispune de o divizare a prefixelor de intensificare în baza primului element, adică "popular" sau "nou". Anume acest fapt şi deosebeşte una de alta limbile romanice la care ne referim şi face ca limba franceză să valorifice din plin grupul de prefixe de provenienţă latină.

Lingviştii francezi identifică o serie de prefixe folosite în franceză pentru exprimarea intensităţii absolute (înalte şi joase). În acest sens, R.L. Wagner şi J.Pinchon citează *archi-, extra-, super-, sur-, hyper-, ultra-, hypo-* [14, p.195].

Am acumulat un material faptic bogat asupra prefixelor cu valori intensive, ceea ce dovedeşte că productivitatea acestor prefixe în limba franceză este înaltă şi ea se înregistrează în diferite registre: *Une telle transmutation, opérée par Mme de Saint-Euverte, d'un salon de lépreux en un salon de grandes dames (la dernière forme, en apparence ultra-chic, qu'il avait prise) [...]* (M. Proust); *Je comprends qu'ils aient reculé devant le coupé superfétatoire.* (M. Proust)

Tot mai des, în stilul publicistic şi în cel cotidian ale limbilor română şi franceză, poate fi întâlnit formantul de origine greacă *mega-* 'foarte mare': **...** *Ţinând cont de respectiva experienţă (tristă şi descurajantă), eu tratez cu mult scepticism ideile despre megablocuri, megapartide, megaalianţe, cărora li se atribuie o forţă magică [...]* (Tănase C., Timpul, 14 februarie 2003, p.7).

Pe parcursul selectării exemplelor de limbă franceză, am mai înregistrat şi un alt formant de acest tip. Este vorba de formantul *héca-* : *[...] quelque tante anonyme et dont on n'évoquait le nom que pour parler des femmes restées sans mari après l'hécatombe masculine de la dernière guerre.* (A. Makine)

Aceleaşi prefixe neologice (este vorba, mai curând, de caracterul neologic al modului de combinare a prefixelor cu radicale-neologisme) se înregistrează în mai multe limbi romanice, deoarece ele provin din limba latină sau greacă în care aceşti formanţi aveau o valoare de intensificare. Funcţionarea lor însă variază de la o limbă la alta. În plus, cuvintele create cu ajutorul prefixelor date nu aparţin întotdeauna doar stilului livresc. Mai apar şi probleme în ceea ce priveşte modul de ortografiere a lexemelor formate prin aceste prefixe. Astfel, vorbind despre cuvinte împrumutate ce conţin prefixele sau prefixoidele *extra-* şi *ultra-,* profesorul Gr.Cincilei subliniază că, iniţial, se observa tendinţa de a utiliza aceste prefixe în scriere glosemică în îm-

[1] Credem oportun să amintim, în acest context, opinia profesorului Gr.Cincilei, care motivează utilizarea termenilor ştiinţifici în *-oid* prin faptul că ei contractează o natură dublă – cea de rădăcină şi cea de afix, fiind întrebuinţaţi în mod regulat în cuvinte de acelaşi tip. Această natură se explică şi prin provenienţa formanţilor respectivi nu de la prepoziţii sau adverbe, ci de la substantive, verbe şi adjective [19, p.95].

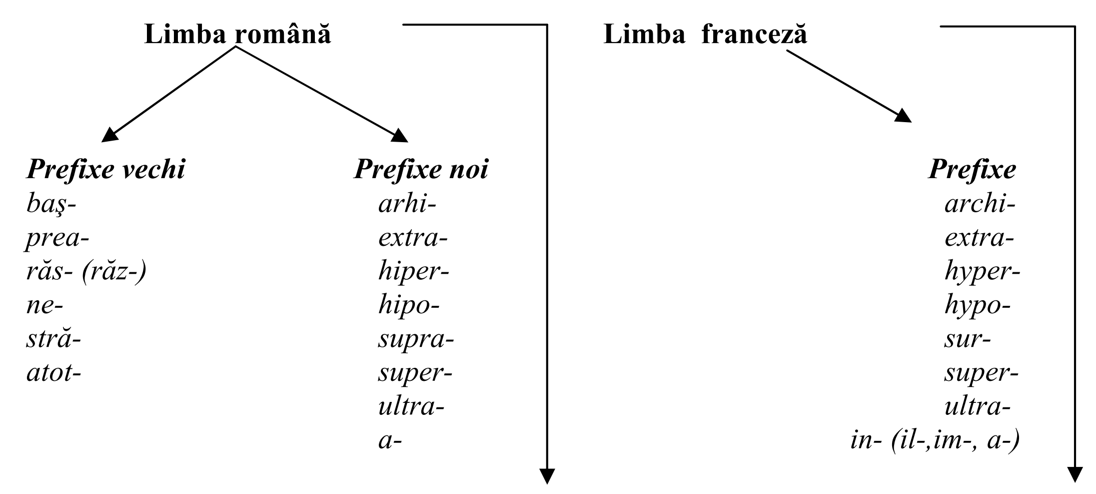
prumuturile efectuate, ca mai apoi să fie formate cuvinte noi cu prefixele respective. Ele se reproduceau prin analogie, ceea ce accentua regularitatea lor şi, în acelaşi timp, sublinia un anumit nivel de gramaticalizare care le caracteriza, radicalul şi radixoidul apropiindu-se nemijlocit de afixe. Utilizarea lor stabilă le-a conferit autonomia, care, la un anumit moment, a dus la lexicalizarea lor şi a apropiat afixoidele respective de radicale [19, p.109-110].

Abordând funcționarea prefixelor noi în limba română, I.Melniciuc accentuează că aceste unități cunosc o gramaticalizare parțială când sensul lor lexical se mai resimte încă. Iată de ce prefixele *super-* şi *ultra-* se întâlnesc în română în factură adjectivală: *sare* <u>*extra*</u>, *liberal* <u>*ultra*</u>, iar celelalte prefixe îşi pierd autonomia semantică [11, p.118].

În concluzie, putem afirma că atât în limba română, cât şi în cea franceză formarea unor structuri sintetice ce transmit un grad foarte înalt sau excesiv al unei calități este des întâlnită şi ea se bazează pe o serie de prefixe.

Opiniile lingviştilor francezi şi români la care ne-am referit în acest articol, precum şi materialul faptic ce conține structuri formate prin prefixele de intensificare din limbile franceză şi română confirmă teza despre existența **morfemului-intensem**.

Am putea reda schematic starea lucrurilor din cadrul intensității absolute la nivelul morfemelor (prefixelor/prefixoidelor) în felul următor:

Schemă. Morfeme-intenseme în limbile română şi franceză

Schema demonstrează că limba franceză dispune de un număr mai redus de prefixe-formanți ai intensității absolute, în comparație cu limba română. Dar aceste unități au o întrebuințare largă în toate registrele limbii, vădesc o plurivalență şi o capacitate foarte înaltă de creare a cuvintelor noi, care transpun intensitatea absolută. În limba română contemporană, afixele "vechi" nu mai înregistrează o activitate vizibilă, din contra, se face tot mai resimțită tendința de formare a noilor lexeme cu ajutorul prefixelor şi prefixoidelor noi.

Referințe:

1. Avram M. Gramatica pentru toți. - Bucureşti: Humanitas, 1997.
2. Béchade H.-D. Phonétique et morphologie du français moderne et contemporain. - Paris: PUF Fondamental, 1992.
3. Brâncuşi G. Părțile de vorbire flexibile // Hristea T. Sinteze de limbă română. - Bucureşti: Albatros, 1984.
4. Coşeriu E. Latinitatea orientală // Buletinul societății de ştiințe filologice din România pe anii 1993-1994. - Bucureşti. - 1994.
5. Dumbrăveanu I. Este oare categoria formanților afixali o clasă închisă? // Analele Ştiințifice ale USM. Seria "Ştiințe filologice". - Chişinău: USM, 1999.
6. Dumbrăveanu I. Câmpul interprefixal al intensității în limbile romanice // Conferința ştiințifică a corpului didacticoştiințific de la Universitatea de Stat din Moldova. Tezele rezumatelor. Vol.2. - Chişinău, 1992.
7. Iordan I., Robu V. Limba română contemporană. - Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1978.
8. Lüder E. Procedee de gradație lingvistică. - Iaşi: Editura Universității „A.I.Cuza", 1995.
9. Marin V. Stilistică şi cultivare a vorbirii. - Chişinău: Lumina, 1991.
10. Marin V. Elemente de stilistică gramaticală. - Chişinău: Lumina, 1988.

11. Melniciuc I. Superlativul în limba moldovenească. - Chişinău: Ştiinţa, 1981.
12. Pinchon J. Morphosyntaxe du français. Etude de cas. - Paris: Hachette Université, 1986.
13. Verdelhan-Bourgade M. Procédés sémantiques et lexicaux en français branché // Langue Française. - 1991. - No 90.
14. Wagner R.L. et Pinchon J. Grammaire du français classique et moderne. - Paris: Hachette, 1982.
15. Бережан С.Г. Семантическая эквивалентность лексических единиц. - Кишинев: Штиинца, 1973.
16. Будагов Р.А. Сравнительно-семасиологические исследования (романские языки). - Москва: Издательство МГУ, 1963.
17. Думбрэвяну И.М. Очерк по теории словосложения. - Кишинев: Штиинца, 1980.
18. Илия Л.И. Очерки по грамматике современного французского языка. - Москва: Высшая школа, 1970.
19. Чинчлей Г.С. Соотношение минимальных значимых единиц языковой структуры. - Кишинев: Штиинца, 1975.

Prezentat la 10.10.2007

STUDIA UNIVERSITATIS

Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.10

STRATEGII DE CONSTITUIRE A SISTEMULUI LEXICAL-SEMANTIC TERMINOLOGIC PENTRU DOMENIUL DE REFERINȚĂ *DREPT*

Aliona DOSCA, Valentin CIJACOVSCHI

Catedra Filologie Germană

Law terminology constitutes a large-scale phenomenon which perpetually contributes to maintaining specialized law language. Systematic classification of such multitude of terms into a Thesaurus defining their lexical and semantic peculiarities has become a demanding necessity. Contemporary linguistic science manifests considerable interest in systematic research of a language and speech.

Die Zielsetzung unserer Arbeit ist in der Erstellung eines terminologischen Grundstocks oder der Erweiterung und Vertiefung der juristischen Fachsprache durch neue Begriffsfindungen zu sehen. Ein Finden neuer Ansatzpunkte und Vorgehensweisen durch Abgrenzung und Einschnürung der unbekannten oder wenig bekannten terminologischer Felder sowie eine entsprechende Erweiterung durch relevante Analogien wäre zu verzeichnen. So gesehen, wird unsere Arbeit in der Fachsprache weitgehend auf der Thesaurisierung (Systematisierung) beruhen, was immer wieder als neues Glied einer unendlichen Kette unserer Erfahrung aneinanderreiht.

Stabilirea raporturilor în rețeaua arborescentă *thesaurus*

Noțiunea „thesaurus”[1] poate fi percepută în mod diferit.

Lato sensu, prin *thesaurus* înțelegem orice dicționar care indică explicit relațiile semantice dintre unitățile sale (germ. „Thesaurus” – Karaulov, 1981). Tezaurizarea a fost cercetată de următorii savanți notorii: V.A. Cijacovschi şi L.N. Beljaeva [1], G.Brendler (thesaurus monolingv şi multilingv – „ein- und mehrsprachiger Thesaurus”) [2], D.Ellmann (configurația şi modelarea thesaurului – „Thesaurusgestaltung”) [3, p.16-18], H.Felber (thesaurus documentativ – „Dokumentationsthesaurus”) [4, p.111-135], G.Wersig (principiul thesaurului – „Thesaurusprinzip”) [5].

La modelarea nivelului de conținut al DR *Drept,* o mare dificultate constituie pentru noi descrierea structurii sale şi indicarea genurilor fundamentale de relații dintre subdomenii/microcâmpuri. Problematică este şi determinarea poziției exacte a termenilor în sistem. Organizarea ierarhică a SLST se bazează pe relațiile binare tranzitive existente între elementele seturilor lingvistice.

În rețeaua arborescentă sunt reliefate raporturi ierarhice, corelate conform sferelor de abstract/concret (gen/specie, primar/derivat), apartenență (parte/întreg, obiect/calitatea obiectului) şi procesualitate (cauză/efect). În aceeaşi ordine de idei, menționăm raporturile nonierarhice (sinonimia, noțiuni echivalente şi „tolerante”), raporturi de nonconcordanță (antonimia, noțiuni contrare, contradictorii, noncomparabile) şi raporturile de subordonare (noțiuni cosubordonate, compatibile şi incompatibile) [6, p.43-54]. După A.Guțu, „ierarhia gen-specie este una fundamentală pentru construirea oricărui thesaurus” [Idem, p.43].

Vom exemplifica aceste afirmații prin următoarea definire a *dreptului* în germană şi în română:

germ. (I) – „**Recht** – die Gesamtheit der Verhaltensregeln, die den Willen der herrschenden Klasse ausdrücken und auf gesetzgeberischem Wege festgelegt sind, sowie der Gebräuche und Regeln des Gemeinschaftslebens, die von der Staatsgewalt sanktioniert sind” [7, p.1224-1225];

rom. (II) **–** „**Drept** – totalitatea regulilor generale de conduită ce reglementează raporturile sociale dintr-o societate dată, sancționate prin forța de constrângere a statului” [8, p.86].

În primul exemplu, noțiunea specifică „Recht” este subordonată noțiunii generice „Gesamtheit der Verhaltensregeln”, iar diferențierea specifică rezidă în caracteristicile semantice „auf gesetzgeberischem Wege”, „Gebräuche und Regeln”, „Regeln des Gemeinschaftslebens”, „sanktioniert von der Staatsgewalt”.

În exemplul al doilea, noțiunea specifică „drept” este subordonată noțiunii generice „totalitatea regulilor generale de conduită”, iar caracteristicile funcțional-semantice sunt: „raporturile sociale dintr-o societate dată”, „reglementează raporturile”, „reguli sancționate prin forța de constrângere a statului”.

[1] din gr. *thesauros*: 1. bogăție, comoară, provizie, tezaur; 2. vistierie, trezorerie, spațiu de depozitare, depozit; din lat. *thesaurus*: vistierie, trezorerie, spațiu de depozitare.

În conformitate cu cele constatate, noţiunea generică şi cea specifică aparţin aceluiaşi tip semantic. Caracteristica unui obiect este un semn distinctiv, ceea ce face ca obiectul abordat să se deosebească de altele, dar şi să prezinte similitudini cu acestea.

Un tezaur modelează un DR şi reprezintă o mulţime sistematizată de unităţi terminologice normalizate sau standardizate (problemă pe larg dezbătută şi de C.Anzaldi, L.Bordoni, A.Sano) [9, p.273-278], iar structura mulţimii acestui domeniu este reliefată de raporturile logico-semantice, ierarhice sau nonierarhice.

Raporturile dintre noţiuni se clasifică conform criteriului diadic (raporturi ierarhice – nonierarhice). Dacă e să ne referim la organizarea sinergetică a CT, atunci considerăm aceste raporturi, succint abordate, drept mijloace de modelare în tezaur, care apare drept un megaconstruct, o formaţiune semnică şi se rezumă la CT (semnificant) şi la ST (semnificat). Reţeaua de raporturi atestată în tezaur reflectă stabilitatea lexical-semantică internă a sublimbajului de specialitate.

Raportul gen/specie este exemplificat explicit prin următoarea paradigmă:

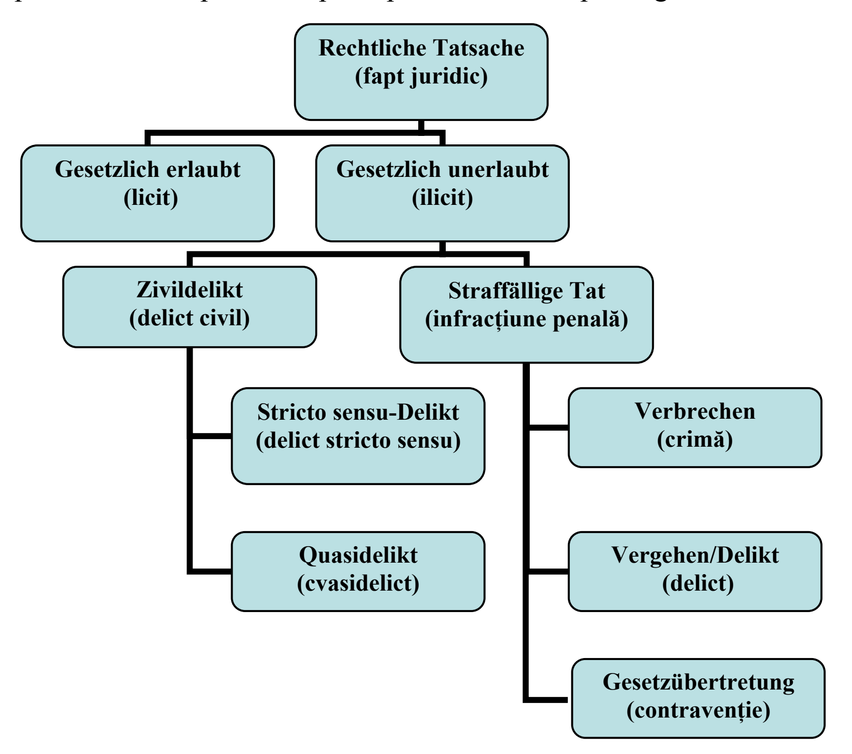

Diagrama 1. Raportul gen/specie în tezaur

Planul de conţinut al DR concret este garantul unităţii de structură a tezaurului. Întru descrierea DR, în primul rând, se va structura CT, iar în al doilea rând, se vor fixa unităţile ST, care, la rândul lor, conceptualizează în materie CT.

Problematica fundamentală în dezvoltarea şi crearea unui tezaur se concentrează pe echivocitatea limbii naturale. Noţiunile nu pot fi întotdeauna ordonate şi atribuite univoc referenţilor lingvistici din cauza polisemiei şi omonimiei. Această problemă poate fi soluţionată cu ajutorul documentării, clasificării, tezaurizării.

În concepţia lui Wersig [5, p.14], pot fi atestate trei situaţii-problemă:

- contextul mediului (*Ebene der Umwelt*), în care pot fi percepute obiectele;
- contextul spiritual (*geistige Ebene*), în care se formează noţiuni, pentru a specifica obiectele din mediul înconjurător;
- contextul lingvistic (*sprachliche Ebene*), în care se utilizează denumiri ale reprezentărilor obiectelor şi noţiunilor în procesul de comunicare.

Din sursele DIN 1463 [5, 10, 11] conchidem că un „thesaurus" în domeniul documentării şi informării reprezintă o compilaţie de noţiuni şi denumiri, care serveşte indexării, stocării, repertorierii etc. acestora.

Ca sistem lexical, vocabularul juridic constituie o terminologie, un ansamblu de termeni sau de cuvinte specializate aparţinând unui sociolect, care se caracterizează prin univocitate şi nonambiguitate. Caracterul de sistem este evidenţiat de relaţiile semantice şi etimologice dintre termeni.

Cercetătoarea A. Stoichițoiu-Ichim [12] consideră că „dintre relațiile paradigmatice cu rol organizator în structurarea vocabularului juridic românesc, conform logicii juridice, pot fi menționate îndeosebi sinonimia (*împărțeală – partaj* [DDC, 13, p.285]); antonimia (*bună-credință – rea-credință* [CC, 14, p.136]; *ascendenți – descendenți* [CC, 14, p.69]); hiponimia sau incluziunea (*victime de război – bolnavi și răniți* [DDI, 15, p.310]) şi câmpurile lexico-semantice."

În următorul pasaj vom trece în revistă relațiile ce caracterizează termenii juridici: o relație semantică de incluziune a sensurilor este hiponimia. Vorbim, în acest context, despre relațiile de subordonare a hiponimelor față de un hiperonim.

Ierarhizarea lexical-semantică stabilită are la bază o structură de subordonare noțională existentă într-un anumit domeniu al dreptului. Aceeaşi cercetătoare vine să lumineze zonele obscure prin exemplificarea plauzibilă a relației de hiponimie pentru termenii „sentință" şi „decizie" față de hiperonimul „hotărâre". Conform DJP [16, p.426], afirmă Stoichițoiu-Ichim, *hotărâre* are sensul generic „înscris care constată soluția adoptată de instanță în rezolvarea unei pricini", iar hiponimele sale se definesc în raport cu instanțele care judecă o cauză (*sentința* este o *hotărâre* pronunțată de prima instanță, iar *decizia* – o *hotărâre* a instanței de recurs).

În limba germană atestăm următoarele explicații pentru (1) „Entscheidung" – *endgültiges Urteil, Schiedsspruch*, pentru (2) „Urteil" – *Richterspruch* şi pentru (3) „Beschluss" – *Resultat einer Beratung, ggf. einer Berufungsinstanz.* Conform Enciclopediei Juridice ABFR, atestăm următoarele definiții ale termenilor respectivi:

Entscheidung [17, p.421] – die *Entscheidung* des Vollstreckungsgerichts im Sinne des § 793 ZPO liegt vor bei einem Beschluss des Vollstreckungsgerichts (Richter oder Rechtspfleger).

Urteil [17, p.1351] – besondere Form der gerichtlichen *Entscheidung.*

Beschluss [17, p.218] – materiell-rechtlich eine Form des Rechtsgeschäfts und prozessual eine Form der gerichtlichen *Entscheidung.*

Conform celor remarcate în exemplele de mai sus, în toate din aceste noțiuni enciclopedice germane atestăm termenul „Entscheidung", aşa precum în toate noțiunile româneşti atestăm termenul „hotărâre".

Supunem examinării termenul *asociație* (sau *semnificație*), prin care înțelegem, citându-l în această ordine de idei pe F. de Saussure [18, p.24], orice raport ce se instaurează între unitățile lexicale în sistemul limbii.

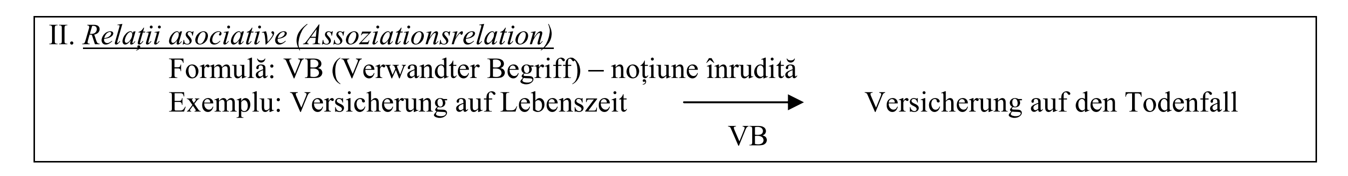
Prin *câmpuri asociative* înțelegem orice termeni apropiați prin sens (raportul de „vecinătate semantică"), grupați în jurul unor concepte juridice importante. Raportul de „vecinătate semantică" este stabilit între termeni cu sensuri apropiate; între aceste sensuri pot exista şi zone de suprapunere. Or, ele se pot preciza în cadrul ansamblului lexical respectiv (în cadrul câmpului referențial). Limba română este mai sărăcăcioasă în „câmpuri asociative" decât germana. Să se compare, în cele ce urmează, numărul de termeni asociativi (sinonimie totală şi parțială) în ambele limbi:

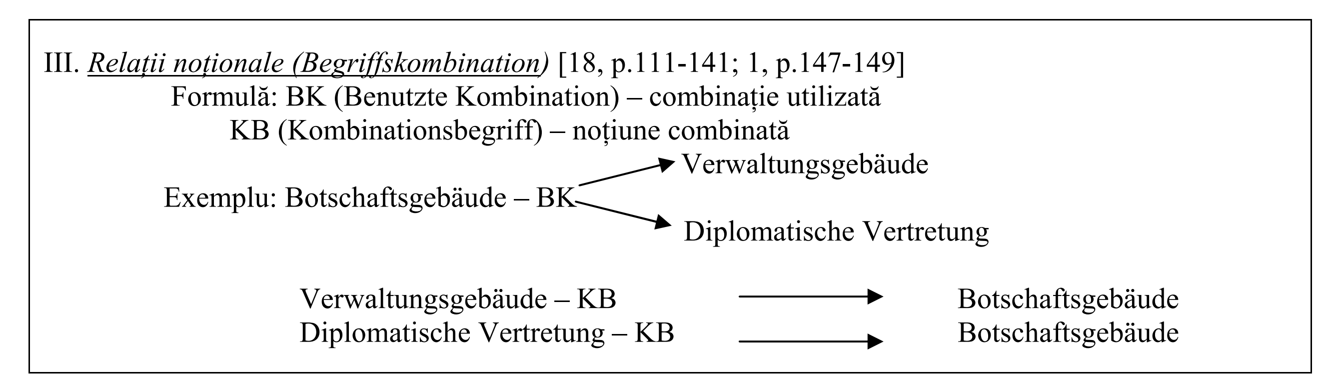
Româna: *valabil* (licit, valid, legal, legitim, regulat, justificat, legalizat, legitimat, constituțional, reglementar).

Germana: *gültig* (legal, rechtlich, gesetzlich, gesetzkräftig, legitim, rechtmäßig, verfassungsgemäß, verfassungsmäßig, legalisiert, legitimiert, valid, rechtskräftig, reglementarisch, reglementmäßig, ordnungsgemäß, gesetzkonform).

Din perspectiva raportului complementarității operaționale, atestăm ansambluri lexicale care desemnează persoane ale unui proces juridic [DDPC, 19]: părți, reclamant, pârât, recurent, revizuient, contestatar, intimat, terțe persoane, intervenient, apelant, coreclamant, copârât. Pentru limbajul de specialitate german, enumerăm: părți (Parteien), avocat (Rechtsanwalt), procuror (Staatsanwalt), judecător (Richter), judecător de instrucție (Untersuchungsrichter), autorități de stat (Staatsbehörden), asistenți juridici (Rechtsberater), experți referenți (beeidigte Sachverständige), martor (Zeuge), acuzat (Angeklagte), reclamant (Beschwerdeführer), pârâtor (Kläger), magistrat stagiar (Referendar) etc.

I. Relații ierarhice: – incluziunea de tip generic – *faptă* ⇒ „dare de mită"
(*Hierarchische Relation*) – *Tatbestand* ⇒ „Bestechung"
– incluziunea de tip hiperonimic – „infanticid sau alte tentative criminale"
– „Kindesmord oder andere straffällige Mordversuche"
Formulă: OB (Oberbegriff) – gen proxim – HR (hiperonim)
UB (Unterbegriff) – noțiune secundară „terminus minor" – H (hiponim)
Exemplu: Entscheidung (OB)
Urteil (UB) Beschluss (UB)

Am putea deci conchide că utilizarea eficientă a cunoştinţelor conţinute în texte specializate juridice necesită noi strategii pentru procesarea informaţiei, care se disting de abordările logice tradiţionale. Asemenea abordări trebuie să ţină cont de legile semantice ale limbii. În plan social, importanţa problemelor lingvistice de computerizare şi codificare este legată de apariţia a noi genuri de activităţi în masă, inclusiv de conceperea limbajelor artificiale şi a dicţionarelor automate, elaborarea bazelor de date informaţionale, construirea algoritmelor pentru prelucrarea textelor etc.

Concluzii de cadru

Ne aflăm într-un proces permanent de comunicare, în care informaţia exterioară sau cea interioară joacă un rol primordial. Traducerea pragmatică este orientată informaţional, adică folosirea limbajului de specialitate devine obişnuită. Purtător instrumental al limbajului de specialitate este terminologia.

Sistemul termenilor este examinat sub aspectul interacţiunii dintre:

(1) structură (ierarhia termenilor în DR);
(2) substanţă/esenţă (noţiunile/conceptele din DR);
(3) funcţie (denominarea noţiunilor din DR).

În cadrul sistemului termenii ocupă o poziţie anumită faţă de alte elemente ale lui, ierarhia lor strictă alcătuind structura sistemului, iar între termeni (consideraţi elemente ale sistemului) se stabilesc două tipuri de relaţii: paradigmatice şi sintagmatice (gen-specie-subspecie; parte-întreg).

În orice ST pot coexista mai multe unităţi care denumesc aceeaşi noţiune; faptul descris are loc în urma realizării condiţiilor de funcţionare reală a termenilor, care impune o anumită varietate a mijloacelor de exprimare. Prin această premisă se impune păstrarea monosemiei termenului. Un termen din cadrul unui ST trebuie să denumească o singură noţiune. Referitor la ST, în care există şi se manifestă termenii, ne bazăm pe conceptul de sistemicitate a lui.

Sigle utilizate:

CC – Codul civil
CT – câmp terminologic
DDC – Dicţionar de drept civil
DDI – Dicţionar de drept internaţional
DDPC – Dicţionar de drept procesual civil
DJP – Dicţionar juridic penal
DR – domeniu de referinţă
SLST – sistem lexical-semantic terminologic
ST – sistem terminologic

Referințe:

1. Ćižakovskij V.A., Beljaeva L.N. Tezaurus v sistemach avtomatičeskoj pererabotki teksta. Kišinev: Štiinča, 1983. - 161 S.
2. Brendler G. Linguistische Aspekte bei der Erarbeitung eines ein- und mehrsprachigen Thesaurus, dargestellt an Beispielen des Fachthesaurus „Landtechnik”. - Leipzig (Diss.A), 1971.
3. Ellmann D. Entwicklungstendenzen der Thesaurusgestaltung. Zum neuen staatlichen Standard der UdSSR GOST 7.25-80 // Informatik. 30.3/1983, S. 16-18.
4. Felber H. Die moderne Terminologiearbeit – das terminologische Wörterbuch und der Dokumentationsthesaurus. // Peuser G., Winter S. Angewandte Sprachwissenschaft. Grundfragen – Bereiche – Methoden. - Bonn, 1981, S.111-135.
5. Wersig G. Thesaurus-Leitfaden. Eine Einführung in das Thesaurusprinzip in Theorie und Praxis. 2. Aufl. - München; New York; London; Paris. Verlag Saur (= DGD Schriftenreihe. 8), 1985b. - 394 S.
6. Guțu A. Tipologia raporturilor structurale în arborescențele terminologiei tehnico-științifice franceze // Lecturi filologice. - Nr.1 (ianuarie-martie). - Chişinău: ULIM, Institutul de Cercetări Filologice şi Interculturale, 2006, p. 43-54.
7. Duden, Deutsches Universalwörterbuch A-Z. 3. neu bearbeitete und erweiterte Auflage. - Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag, 1996. 1816 S.
8. Hanga Vl. Mic Dicționar Juridic. - Bucureşti: Lumina Lex, 1999. - 207 p.
9. Anzaldi C., Bordoni L., Sano A. Construction of a Terminological Interdisciplinary Thesaurus // TKE′96. Terminology and Knowledge Engineering. Proceedings: Fourth International Congress on Terminology and Knowledge Engineering, Nr.4, 26-28 August 1996. - Vienna; Austria; Frankfurt a. M., 1996, p.273-278.
10. Deutsche Industrie Norm (DIN) 2330: Begriffe und Benennungen. Allgemeine Grundsätze. - Berlin; Köln; Frankfurt: Beuth-Vertrieb, 1961. Ausgabe 1993-12.
11. Deutsche Industrie Norm (DIN) 2330: Begriffe und Benennungen. Allgemeine Grundsätze. - Berlin; Köln: Beuth. (März 1979). S. 241-254.
12. Stoichițoiu-Ichim A. Semiotica discursului juridic. - Universitatea din Bucureşti, septembrie, 2002/*colectat de pe:* www.unibuc.ro/eBooks/filologie/discurs/C%20U%20P%20R%20I%20N%20S.htm.
13. Costin M., Mureşan M., Ursa V. Dicționar de drept civil. - Bucureşti: Editura ştiințifică şi enciclopedică, 1980. - 548 p.
14. Codul Civil 1981, pus în aplicare la 1 decembrie 1865, cu modificările până la 1 iulie 1981. - Bucureşti: Ministerul Justiției, 1981, p.69.
15. Dicționar de drept internațional / Coord. I.Cloşcă. Bucureşti: Editura ştiințifică şi enciclopedică, 1982. - 318 p.
16. Antoniu G., Bulai C., Chivulescu Gh. Dicționar juridic penal. - Bucureşti: Editura ştiințifică şi enciclopedică, 1976. - 288 p.
17. Brockhaus F.A. (Hrsg.). Alpmann Brockhaus. Fachlexikon Recht. - Leipzig, Mannheim: Verlagen Alpmann und Schmidt Juristische Lehrgänge, 2004. - 1618 S.
18. De Saussure F. Scrieri de lingvistică generală / Text stabilit şi editat de S.Bouquet. şi R.Engler cu colaborarea A.Weil. Traducere de L. Botoşineanu. - Bucureşti: Polirom, 2004. - 352 p.
19. Costin M.N. et. al. Dicționar de drept procesual civil. - Bucureşti: Editura ştiințifică şi enciclopedică, 1983. - 471 p.
20. Ammann M. Anmerkungen zu einer Theorie der Übersetzungskritik und ihrer praktischen Anwendung // TextConText V/3-4, 1990. S. 209-250.

Prezentat la 20.03.2007

EFFECTIVE INTERCULTURAL BUSINESS COMMUNICATION: WHAT TO TAKE INTO ACCOUNT

Marina KAIM
Catedra Limba Engleză

Schimbările care au loc în lume şi în Europa, în particular, contribuie la faptul că oamenii din diferite ţări sunt tot mai mult şi mai mult implicaţi în procesul de globalizare. Considerând aceasta, învăţământul superior ar trebui să răspundă prompt la aceste schimbări, la înzestrarea cu cunoştinţe mai bune a studenţilor cursurilor de limba engleză, în special engleza de afaceri. Este necesar de pus accentul pe aspectele internaţionale, competenţa limbii şi culturii, precum şi dezvoltarea competitivităţii sociale şi abilităţilor de comunicare. Articolul evidenţiază importanţa competenţei interculturale în dezvoltarea şi predarea cursurilor englezei de afaceri şi discutarea căilor de implementare a perspectivei internaţionale şi interculturale în limba de afaceri în sistemul de învăţământ din Moldova.

Due to the current political and economic changes in the world people, still retaining their national identities are getting involved into the globalization process, Moldova not being the exception. In this respect, it sounds reasonable to put efforts to contribute to broadening an international understanding component of EFL/ESP courses curricula at Moldovan universities. Under those new conditions today's Moldovan university graduates have more chances for international job opportunities. A lot of students from different departments of Moldova State University combine studies with part time jobs with international companies/projects, others seek future employment outside of educational system as translators, office/administrative managers, secretaries, etc. with international companies, joint ventures, or programs, where foreign languages skills will be an asset. Higher education, university professors teaching foreign languages (in our case- English) should respond to these changes and current tendencies, as the globalization process has an impact on English and Business Communication curricula in countries with transition economies, in terms of their conceptual and pragmatic framework. Among the issues to highlight in the adapted courses/curricula would be: emphasizing international aspects, language and culture competence, development of social and communicative skills. In this context the question arise: how to better equip our students (e.g. Business English courses) to meet the requirements dictated by the new trends, to prepare them for effective communication in intercultural context? The most effective ways of teaching BE course in a global context should be selected and followed.

Learning the target subject (business) via the target language (English) and the target culture (e.g. American)

My experience of an English lecturer, as well as my intercultural experience (based on being alumna of American and European exchange programs, working with international projects, help me in better identifying my students' needs, and the ways of meeting them, in order to equip them with necessary skills to be competitive on the work market today. One of the important things to realize is that teaching Business Communication requires much more than just standard vocabulary and related terminology. The fact that a student has looked up the meaning of the word "aggressive" and made up a couple of examples, does not guarantee that he/she will be able to use it appropriately in the real business relations environment. Our goal of language education here should be to develop cross-cultural perception of similarities and differences and get some "shared" meaning. Culture can be effectively taught when practicing new vocabulary, grammar and discourse patterns. It is crucial to know not only about a lexical equivalent of a certain semantic formula but also to be aware of its functional and contextual appropriateness. Coming back to the example of "aggressive", it should be mentioned that in American discourse the adjective "aggressive" can function as a synonym of the adjective "assertive" in business-related and general contexts gaining a positive connotation, while in Moldova the adjective "aggressive" will be more often used and perceived with a negative connotation. Numerous business terms and concepts contain an attribute aggressive as a component of their semantic structure, e.g. *aggressive marketing*, *aggressive promotion*, *aggressive bank management, aggressively trained managers,* etc. Frequently used concepts of aggressive management and aggressive marketing denote publicity, successful encouragement, and extensive self-promotion and are central strategies of American companies. Cross-cultural

sensitivity and awareness may equip students with an appropriate understanding and interpreting of "American aggressiveness" in professional and general contexts. Developing and teaching BE courses we should take into account the fact that properly developed and structured classroom activities materials, contribute to bridging the gap between language and culture. Cross-cultural competence implies an awareness of one's own cultural heritage and understanding of the culture of another language in addition to studying the language of this country. The importance of developing general language knowledge as well as oral and written professional communication skills should be emphasized.

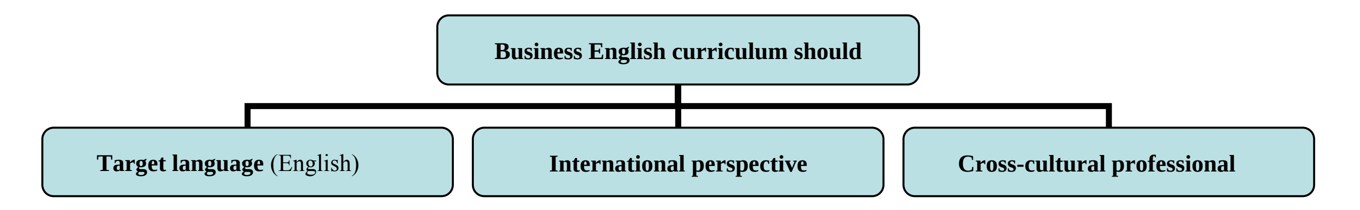

Fig.1. Business English course curriculum

To be successful on our way of adjusting our courses to new political and economic changes it is important to be able to search and select appropriate cultural content, and reasonably apply effective teaching methods and techniques of bringing the real business world into the classroom. Comparative-contrastive analysis (e.g. culture-specific differences in American and Moldovan business contexts), and a content-based approach with the focus on acquiring the target information via a foreign language, meaningfully organized and performed role plays, brainstorming activities, presentations, job interviews, powerful CV writing techniques, etc. contribute to this purpose.

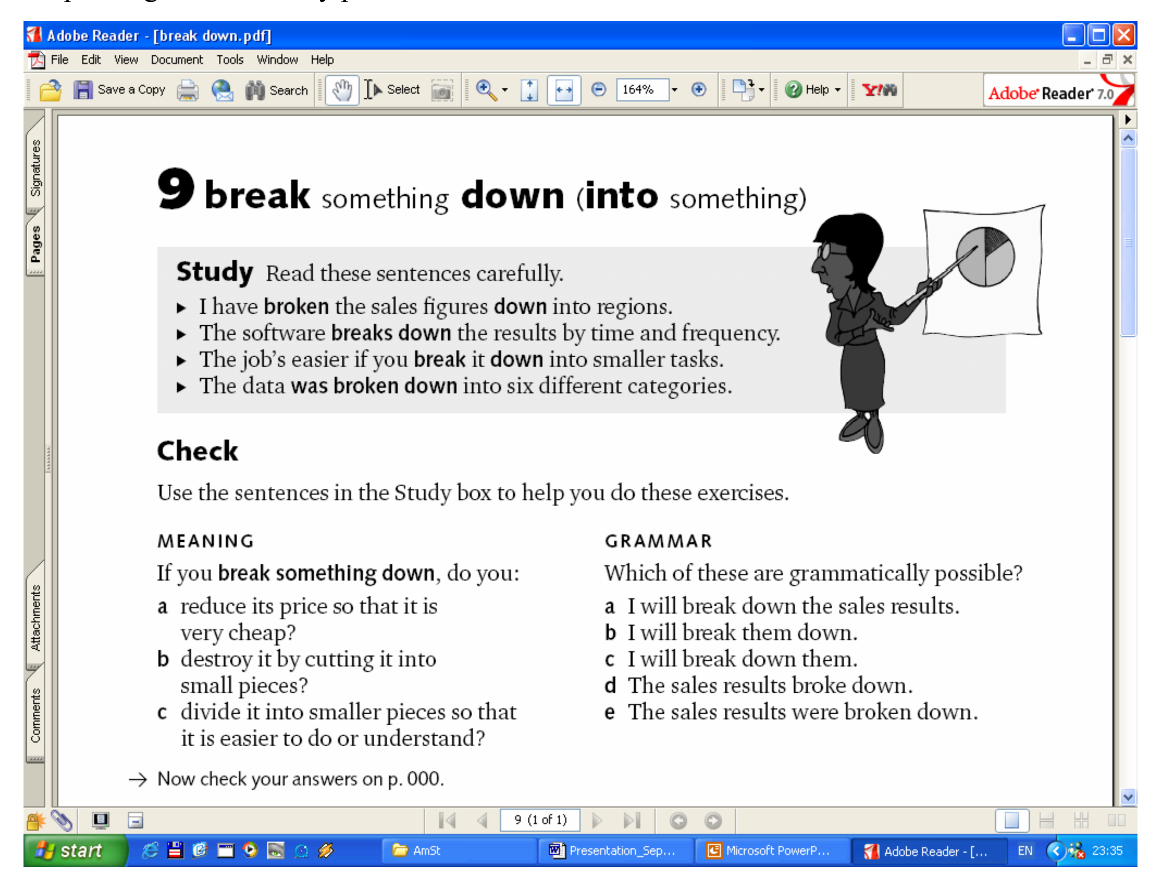
Such skills-based activities as presentations, meetings and negotiations, present the "blend" of business matter, language and specific (American, Moldovan) cultural behavior. They should be designed in a way that would help students "visualize" realistic situations, as well as instruct them to act properly in different contexts. We should "train" the expressions like: "to stone-wall", "to brainstorm", "to table a discussion", "to have the floor", "ice breaker", "to kick off", that are commonly used during the meetings and negotiations. The things like proper turn-taking, personal space issues, or voice tone, as well as the appropriate for given/discussed cultural environment elements of non-verbal language have no chance to be missed during the classes.

A resume genre may serve a vivid illustration of specific cultural assumptions. From my experience as a university lecturer, and as a USG exchange programs coordinator in Moldova it is easy to notice that samples of resumes/CVs written by Moldovan students/ teachers in comparison with the ones composed by American colleagues differ in the choice of layout, content and language. Much more samples of resumes submitted by applicants from Moldova or other NIS countries are less persuasive and promotional as compared to the American ones which can be registered in content and language in the following: more rare use of superlative forms of adjectives, fewer dynamic words (e.g. implement, design, provide, increase, improve, promote, develop, compete, etc). It illustrates the fact that the pragmatic goal of the resume genre to promote, "to sell oneself" is much less explicit in Romanian or Russian than in English which reflects our national peculiarities and attitudes. Being able to write a powerful CV, which will help our students to get competitive jobs on the market, is one of the things we should teach them and, therefore, take into account while developing classroom materials.

Idiomatic expressions, phrasal verbs among them, should be treated with a special care in order to transact business effectively. It proves to be both useful and exciting to introduce and use phrasal verbs in Business English course classes. My experience in this respect has turned out to be really effective. Phrasal verbs like **break through** (e.g. The goal is to **break through** the frustratingly slow pace at which genetic research is yielding new medical treatments.), **bring down** (e.g. The company **brought** working hours **down** to 44 hours (the move downwards from 48 h.), **cash in** (e.g. We **cash in** the shares at the end of the year.), **close down** (e.g. **Closing down** sales division is not in anybody's best interests.) [1] are easy to introduce in different class interactive exercises and procedures. Relevant exercises from "More on Phrasal Verbs" manual, as well as various materials available in hard copies and on-line are helpful for both students and teachers.

Sources/materials

The criteria for selecting appropriate authentic texts for cross-cultural analysis depend on the pragmatic goal of learning, as well as, unfortunately, on what is at our disposal. An appropriate cultural content may be found in business publications (hard copies and on-line versions are available, for example, free of charge at the US Embassy Information Resource Center), business periodicals (The Economist, The Wall Street Journal, Business Week, etc.), mass media (movies in English, commercials, music, etc), and literary texts. Through reading and analyzing authentic literature students explore various business issues and practices and also gain cultural insights. Wise Internet search will provide you with plenty of free resources, which can be adapted depending on the activity planned.

9 break something **down (into** something)

Study Read these sentences carefully.

- I have **broken** the sales figures **down** into regions.
- The software **breaks down** the results by time and frequency.
- The job's easier if you **break** it **down** into smaller tasks.
- The data **was broken down** into six different categories.

Check

Use the sentences in the Study box to help you do these exercises.

MEANING

If you **break something down**, do you:

a reduce its price so that it is very cheap?
b destroy it by cutting it into small pieces?
c divide it into smaller pieces so that it is easier to do or understand?

GRAMMAR

Which of these are grammatically possible?

a I will break down the sales results.
b I will break them down.
c I will break down them.
d The sales results broke down.
e The sales results were broken down.

→ Now check your answers on p. 000.

Fig.2. Activities available on http://www.oup.com/pdf/el

Opportunities opened up by international exchange programs/projects

The most viable models of acquiring international educational, professional and intercultural experience are through practice. The opportunities that became possible for both students and teachers in Moldova to participate in different international university joint projects, exchange programs, to get an internship with the international projects/NGOs, etc. should be in all ways encouraged to use. Participation in student exchange programs, international conferences, seminars, etc. brings not only a valuable educational experience but also an excellent opportunity for personal and professional development. The goal of any exchange program, among others, is to promote mutual understanding and cooperation among nations. Exchange programs provide students with the opportunity to become professionally competitive in a global context, to deepen awareness of shared human values and interests, and to increase their sensitivity to cultural differences and similarities, reflected in business communication as well. The fact that all international programs are highly competitive by definition means that the prospective exchange students along with academic excellence need to demonstrate such characteristics as adaptability, leadership potential, developed interpersonal and communicative skills, high motivation, independency, responsibility, and, of course, proficiency in a foreign language. Here they will have to pass through the application process including submitting properly composed

and arranged application forms, statement of purpose, CV, essays, or other materials depending on the program, and to feel themselves at the level during an interview process. That is where they are welcome to demonstrate their assertiveness (“aggressiveness” in an American context) to prove that they are the right candidates (and you will feel proud of your students who were able to successfully pass through all these stages and become the finalists, and will be happy to realize that you have put your efforts, knowledge and experience to help this happen). International professional experience and intercultural competence of university graduates are highly valued by western employers and investors in Moldova. Good job opportunities and competitive salaries are offered to young people with such experience in joint ventures, companies, NGOs.

Summary

In this paper an attempt has been made to provide a brief outline of what should be taken into account in the process of effective Business English courses for university students’ development. The highlighted activities will lead to the students’ foreign language and professional skills advancement, which reflects the current tendencies of political and economic development in Moldova. The students equipped with well-structured language knowledge “baggage”, based on the principles of cross-cultural awareness, and sensitivity to similarities and difficulties, will contribute to competitive business in Moldova, in this way making a change to better life.

Bibliography:

1. Kaim M. More on Phrasal Verbs. - Chisinau, 2005.
2. Katheleen Halol Jamierson & Karlyn Kohrs Campbell. The Intreplay of Influence. - Wardsworth / Thomson Learning, USA, 2001.
3. Solodushkina K.A. English Phrasal Verbs in the Language of Business. - St. Petersburg, 2005.
4. Vivian J. The Media of Mass Communication. Allyn & Bacon. A Pearson Education Company, 2001.
5. Самохина Т.С. Эффективное деловое общение в контекстах разных культур и обстоятельств. - Москва: Р.Валент, 2005.
6. http://www.business-english.com/upphrasals/menu.php
7. http://esl.about.com/library/weekly/aa120797.htm
8. http://www.oup.com/pdf/elt
9. http://www.usingenglish.com/reference/phrasal-verbs/

Prezentat la 04.04.2007

DIFFICULTIES IN TRANSLATING THE PICTURE OF THE WORLD REFLECTED IN SET EXPRESSIONS: ETYMOLOGICAL INSIGHT

Victoria CHITII

Catedra Limba Engleză

Prezentul articol este dedicat studiului imaginii lingvistice a lumii, aşa cum este ea reflectată în expresiile idiomatice în limbile engleză şi română, şi problemei traductibilităţii acestora, ţinând cont de discrepanţele dintre modelele conceptuale ale lumii prezentate de acestea. Articolul este axat pe tratarea a două aspecte: idiomaticitatea şi coloritul etnocultural cauzat atât de circumstanţe socioculturale lingvistice, cât şi extralingvistice. Un rol aparte îi este atribuit realităţii extralingvistice, drept factor decisiv în crearea imaginii lumii exprimate lingvistic şi, de asemenea, drept factor important în condiţionarea gradului de traductibilitate a expresiilor idiomatice sub aspectul etnocultural al acestora.

În articol sunt analizate modalităţile de traducere a imaginii interne a expresiilor idiomatice, fapt ce poate fi realizat prin următoarele procedee: naturalizarea şi neutralizarea – în cazul dificultăţilor cauzate de prezenţa coloritului etnocultural, transferul metaforic – în cazul idiomaticităţii şi neutralizarea sau calcul – în cazul imposibilităţii de a păstra imaginea internă iniţială a expresiei frazeologice, prezentând o serie de exemple ce ilustrează toate modalităţile propuse de traducere.

Set expressions are units that render in a very prominent way the historical, geographical and culturally bound aspects of the objective reality reflected in the linguistic picture of the world. That is why they are the units which present the greatest difficulties in translation. But even though it might not nowadays be perceivable, all the set expressions of any language started by being ordinary word combinations and in time developed idiomaticity and lack of motivation by losing the connection with the phenomena they used to describe at certain periods of language and history development.

However there are set expressions the origins of which can be traced back and this can sometimes be a helpful hand for translators as well as for paremiologists. These "roots" usually lead back to certain phenomena usual in the past but no longer existent at present, and can belong to different spheres of the social life as well as to certain natural conditions such as climate or geographical location.

F.Güttinger mentions for example that one of the peculiarities of English culture are rituals connected to tea, this fact is perfectly illustrated by the English set expressions that reflect the national peculiarity settled in for centuries. For example, in the situation when a Romanian speaker would say: "**furtună într-un pahar cu apă**" an Englishman would say: "**a storm in a tea-cup**" **or "a tempest in a tea-cup"**: which would literally mean: "furtună într-o ceaşcă de ceai". In the case when a Romanian speaker would say "**Nu-i de mine**" an Englishman would say "**It's not my cup of tea**" literally – "nu e ceaşca mea de ceai". Or for example when an Englishman wants to say something he hopes to happen is not absolutely sure, he would say: **"I haven't seen my cup of tea yet"** – literally: "încă nu mi-am văzut ceaşca de ceai". Also an English man would say "**that's another cup of tea**" meaning – "it's better off", whereas a Romanian speaker would say "**asta-i altă gâscă**" or perhaps, in a more neutral way – "**asta-i altă treabă**", but he would definitely not say: "asta-i altă ceaşcă de ceai".

Another curious example also somehow connected to tea drinking traditions would be the name of the towel used to wipe the dishes after having washed them, Romanian people call it "şerveţel" whereas English people have come to call it "tea towel" finding another link with the famous tea tradition. So, the translator should always be aware of both the source language and target language and the period in history he is to translate from.

Another example, also connected to social reality, is the Romanian idiom "**A-şi da arama pe faţă**" which means "to show who you really are". It comes from the ancient Romanian monetary system where coins were first made of copper and then gilded or silvered. After having been used for some time the thin layer of gold or silver was starting to wear out and the copper started to show up from the inside. By analogy the word combination started being used with reference to people, to their behavior, and gradually it lost its connections with the initial source. Nowadays no one remembers the origin of the set expression and it is accepted and acquired as it is, being very often successfully used in everyday speech.

The same can be illustrated with examples coming from the English culture. Let us in this case take first into consideration the social phenomenon and then the set expressions generated by it in time.

It is known that cockfights are a phenomenon peculiar for the American culture of the period of constitution of the country's power. This phenomenon was the source of appearance of the following set expressions: "**to show one's white feathers**" and "**the cock and bull story**".

The first set expression used to be a common word combination conditioned by the fact that fighting cocks, when they were afraid, turned the back to their competitors, and showed their tail to them. The inner feathers of the cock's tail are white, this is why it was said that the cock was showing its white feathers. Since it was considered a sign of cowardice the set expression was extrapolated on other creatures, among which human beings, that is where the set expression comes.

The second example "**the cock and bull story**" has its roots in a human behavior pattern also connected to the tradition of the cockfights. The fighting cocks' masters used to boast with their cocks comparing their strength with that of bulls, but even in those times it sounded ridiculous and the obvious boasts were taken with a grain of salt. Thus when someone intended to say that a certain person is boasting, telling lies or exaggerating something, he/she used this set expression to suggest that. The Romanian version for this set expression – "**cai verzi**" is also very colorful but unfortunately its origins are unknown.

Examples of the same kind can be connected to any other activities peculiar for a certain culture. Let us take a curious example that is similar in Romanian and English:

e.g. *As silly as a sheep – Prost ca oaia.*

This example is a very clear one from the semantic point of view, it does not require additional explanations for understanding. But how does it happen that two cultures that differ to such an extent as Romanian and English have come to such an image similarity? The reason is very simple - both the Romanian and English peoples have in their agriculture generations and generations of shepherds, fact that explains the similarity of the conclusion drawn as a result of the activity in the same sphere. Another Romanian variant for this set expression can be "a fi prost ca miezul nopții". This set expression is based on the analogy with another one "a fi întunecat". It is centered on a metaphor – to be silly as being equivalent to have complete darkness in one's mind, that is, not to be able to discern anything.

There are also examples of set expressions the origins of which are, as mentioned above, conditioned by climate and geographical position, such as the following:

e.g. *As uncertain as weather – Ca ziua cea de primăvară.*
As right as rain – Normal, obişnuit.
As white as a lilly – Alb ca neaua.

The last example needs a special explanation; it considers the white color. In the English culture it is compared to the lilly and in the Romanian culture it is compared to snow. May be it is due to the fact that English people seldom have the chance to see snow and that is why they have picked the lilly as the sample of the supreme whiteness. Whereas in Romanian weather conditions snow is a very frequent phenomenon and that is why it has become the model of whiteness for our people. The same may be said about the example "as uncertain as weather" – it was conditioned by the English weather conditions, in our country the weather if far not as uncertain as in Britain, the period when the weather in our country is as uncertain as British is spring so this is where the set expression "ca ziua cea de primăvară" comes from.

The following example is worth being paid attention to:

e.g. *Colac peste pupăză – It never rains but it pours.*

This example perfectly illustrates the cultural tendentiousness of the set expressions. Both of them are rendering negative attitude to certain phenomena, both of them mean the same fact – that bad things never come alone but their images are both culturally bound.

"Colac peste pupăză" comes from the Romanian funerals customs. For the funerals there were baked two types of bread "**colaci**" – for giving them to the grownups, and "**pupeze**", that were a bit smaller, for giving them to children. Two things create the negative shade of meaning in this case. The first – this type of bread was baked for funerals, which by notion are not a pleasurable event; the second – "**colac**" – the bigger bread was put on the "**pupăză**" – the smaller bread, as an allegory of the fact that after a bad thing an even worse is coming.

The English variant – "**It never rains but it pours**", is based on an image built upon an analogy with weather conditions. The effect of negative connotation is created also by means of two shades of meaning. The first – that rain as such is considered to be bad weather, and second – that it is not simply raining, it is raining very hard- pouring.

Even though the images of the two set expressions do not coincide, they are both very colorful in illustrating the meaning and show very strongly their cultural appartenence.

Above there have been mentioned only examples of set expressions having their origins in events or phenomena happened long ago in time and not having connection to the present. However, though it may seem unnoticeable, as the language is a living and developing entity, the process of creation and crystallization of set expressions in the frame of the language is an on-going process. That is, set expressions are being created and ground for them is set nowadays as well as centuries ago.

An example accounting for this fact can be the set expression "to be nose to tail" which means to be stuck in a traffic jam. It is a set expression which belongs to the American culture and has its origin in a direct denomination of the way the cars stand in a traffic jam: they are standing one after the other in long rows so that the "nose" of each of them is close to the "tail" of the previous ones.

As it can be seen from the above-presented material all the set expressions really start their way by being simple word combinations. Then in time they lose they links with the original situation and thus lose their motivation becoming idiomatic units that are reproduced in oral and written speech the way they are, that is ready made. Sometimes their origins can still be traced back and that way their understanding is made easier, unfortunately this is not possible for all such units of the language. Even though the majority of set expressions are inherited from ancestors, it does not mean that this layer is not developing as the whole of the language does. However, the development of any language is a process slow enough not to be noticed very easily, and especially when it comes to set expressions which are the most rigid units from the point of view of structure and form. The loss of the link between the initial meanings of the separate words making up the collocation and its actual overall meaning makes the simple collocation give ground to a phraseological unit. At this point it is the newly-created idiomaticity that becomes the greatest problem for the translator**.** Idiomaticity manifests itself grammatically or lexically as an impossibility of translating analytically and a necessity of finding a global equivalent to an element that is larger than a moneme. In other words it can be called the metaphoric meaning of the set expression. It is the fact that it is expressed by an inner metaphor, which mainly causes the difficulties in translation, since different peoples are accustomed to build their peculiar cultural metaphors on different images. Thus in this case the hardest thing is to translate the metaphor of the source language set expression by a metaphor peculiar for the target language but at the same time preserve the overall meaning of the set expression intact.

From the point of view of "preservability" of idiomaticity in translation set expressions can roughly be divided into three main groups. The first group is set expressions that have equivalents in the target language, that is that have somehow parallel pairs in the target language. The second group is set expressions that do not have direct equivalents in the target language but can be translated by way of change of the inner image on which the initial metaphor was centered. The third and the most problematic group is the one which comprises equivalent lacking set expressions which can not be translated except for the use of explanatory ways which however can not be considered translation proper. We are going to consider each of the mentioned groups one by one to see the ways of solving the problem of interlinguistic metaphoric shift.

The first group, as it was already mentioned comprises units having complete coincidence of images in both languages, thus direct equivalents. This is the group that causes almost no difficulties in translation, but there are also units we should be very careful with in choosing the equivalents. The following examples are examples of non-problematic translation.

E.g.: *as cold as ice – rece ca gheața;*
as sweet as honey – dulce ca mierea;
as light as a feather – uşor ca pana;
as hard as a flint – tare ca cremenele;
as sly as a fox – şiret ca vulpea;
as back as coal – negru ca tăciunele;
as cold as a frog – rece ca broasca.

However such examples are very rare especially in languages which do not belong to the same linguistic group. That is why the task of the translator is not very easy.

As it was already mentioned the translator should be very careful in selecting a certain set expression from the target language, which seems to be equivalent to the source language, to translate it because sometimes apparently similar set expressions are not all the time bearing the same semantic connotative loading. Let us consider an example to make the situation clearer.

E.g.: *Mâini de aur – Jack of all trades*

The example works very illustratively to prove mistranslation. In the Romanian language the set expression "**Mâini de aur**" has a positive connotation and means "a person who does well whatever he begins

doing" whereas in the English language the set expression "**Jack of all trades**" describes a person who is completely incompetent but asserts to be able to do whatever needed. The mistake in this case was caused by the fact that the connotation of the set expressions was not taken into account. The misleading factor was the apparently similar formal structure.

The second group comprises set expressions conveying the same idea but based on different metaphoric images in translation. The difficulty in finding the equivalent is connected with lack of identical image. In this case the translator should look for set expressions identical at least in style and connotative value but the metaphorical image may differ. The degree of closeness to the image of the original can be different. There are very fortunate cases of image shift where the internal images on which the set expressions are centered, are very close. In such cases the translated units do not need additional detailing notes for making the meaning clearer or more perceivable. The following example is an illustration of such a case: ***e.g.*** *as old as hills – bătrân ca munții.*

The images are almost similar, mountains and hills are both tectonic structures and the difference between the two is not so striking as to make them ungraspable. In the next example the degree of image similarity is also quite high, the uncertainty of weather in general is comparable to the uncertainty of spring time.

E.g.: *as uncertain as weather – ca ziua cea de primăvară.*

In this example the degree of similarity is already much lower though it does not hamper the easy perception of the unit. The peculiarities of the cultural picture of the world start showing up in a stronger way and that is what causes the image change in the target language units. The set expressions from this group are usually translated by target language equivalents centered on different images. But in this case too the translator has to follow the principle of translating customary by customary. However, if the images on which the translations are built do not belong to the target language, it becomes very obvious when only the target text is available and there is no original to confront it with. The text acquires a very strong stylistic coloring and does not sound as belonging to the culture of the target text. The problem is that all the set expressions (which usually work as trite metaphors) that were to preserve their status in the translated version changed into metaphors and consequently changed the stylistic atmosphere of the text. Thus the translator should be very careful in translating such units preserving the images of the original, this would be more or less acceptable only in a text with very low frequency of occurrence of set expressions and even there, it might not all the times be appropriate or even possible.

The third group comprises set expressions that do not have their correspondents in the target language and do not allow translation except for explanation. Such units are in most of the cases translated word-by-word, if the structure allows and does not hamper understanding, or are explained, in unsolvable cases they are simply dropped out of the context or replaced by other language units.

E.g.: *as hot as an oven – fierbinte ca un cuptor;*
as wet as a fish – ud leoarcă.

Sometimes the word-by-word translation sounds well enough to satisfy the reader and to look and sound as real set expressions, here are some examples of really good translations to support the assertion:

E.g.: *altă făină se macină la moară – a different kind of flour is now being ground in the old mill [1, p.15; 2, p.17];*
a se ține de om ca râia – to cling to a man like the scab [1, p.32; 2, p.35];
a nu închide un ochi – not to get a wink of sleep [1, p.19; 2, p.21];
i-a înghițit pământul – the earth swallowed them up [1, p.37; 2, p.39];
Un nebun aruncă o piatră-n lac și zece deștepți nu o pot scoate. – One fool can throw a boulder into a pond and ten wise men cannot get it out [1, p.59; 2, p.61];
Ce ți-i scris în frunte ți-i pus – Whatever is ordained stands written upon a man's brow [1, p.34; 2, p.37].

After having considered the difficulties in translating set expressions the conclusion can be made that the rigidity of the structure cumulated with the integrity of the meaning as well as the national coloring prove to be the things that hamper translation most. However, even though set expressions are the hardest thing to translate in language, their translation – the target text obtained, gives to the translator the greatest pleasure possible because as V.Hugo said "mothers love most the children who have caused them the hardest pains".

References:
1. Creangă I. Amintiri din copilărie. - Bucureşti, 1967. - 207 p.
2. Creangă I. Memories of my boyhood / Translated by A.Cartianu and R.Johnston. - Bucureşti, 1978. - 210 p.

Prezentat la 02.04.2007

TEXT MODALITY IN TRANSLATION

Victoria ZAGAEVSCHI

Catedra Limba Engleză

Problema privind modalitatea subiectivă deține un loc special în lingvistică. Ea este exprimată cu ajutorul diferitelor metode frazeologice, stilistice, sintactice, intonaționale. Aceasta duce la intensificarea perceperii mesajului autorului sau al eroului.

Functional-communicative approach to the language material analysis along with considering pragmatic meaning of language units enables us to interpret in a new way many phenomena that attracted the attention of linguists earlier. Thus, study on the category of modality as a text component traditionally considered to be the matter of stylistics has recently become the subject for functional-communicative syntax observing dynamic aspect of utterance formation as a method of information transfer from a speaker (writer) to a hearer (reader). It means that a semantic structure is studied in accordance with the state of surrounding reality the structure represents. However, the matter is that the states of objective reality are infinitely varied and may be generalized at different levels of abstraction.

It is a well-known fact that in the process of studying a foreign language a great number of speech patterns are used, which causes the semantic system of a studied language to be lost behind these patterns. As the knowledge about the world is stored as texts, a linguistic unit by means of which it is cognized should also be a text. A verbal text per se is the reflection of a fragment of reality by means of the language structured by the author.

Understanding of a text by a native speaker of a language is mediated by his involvement into the reality, while understanding of a text by a foreign speaker depends on the knowledge of the foreign language and understanding of the text structure in a foreign culture. This study is devoted to a great extent to investigation of interrelations between text modality represented in its original version and text modality preserved or not in its translations into a foreign language.

A fiction text is an emotional modeling of reality. On the whole, understanding text as a polyfunctional sign allows plurality of meaning-projections of its contents. In the semantic aspect a text can be represented on the one part as a sign model of a fragment of reality; on the other part this sign model is a method of representing reality from the point of view of a person. In this connection we state in this paper that it is of great importance for semantic analysis to reveal different forms of subjective representation of reality in a text. We mean that together with the objective reflection of reality every utterance of a text contains modality reflecting the attitude of an intellectual person toward the reality. Adequate comprehension of a work of literature is guaranteed only when its language parameters are comprehensible.

The analysis of John Galsworthy's novel "Forsyte Saga" and its translations into Russian from the point of view of a communicative-semantic structure revealed that dominating principle of text structure is the principle of quantity equivalence between the elements of the original version of the text and its translations. Analyzing the types of syntactic-semantic structure of a fiction text from the point of view of the unambiguity, univocacy of linguistic realization of semantic relations in the text, adequacy of lexico-grammatical and stylistic means to the reader's abilities of the translators of the novel, we came to the conclusion that a syntactic-semantic structure of a text with dominating principles of insignificant quantity overbalance of names as compared to the content expressed is considered to be acceptable.

The explicit/expressive inner layer of a work of literature is formed as a result of appearance of functional semantic paradigms. Comparison and opposition of words, interacting within an entire aesthetic unit makes it possible to actualize peripheral characteristics, stating latent relations between phenomena, which were not observed before. Implication of these characteristics through integration is followed by forming up of a chain of associations showing the connection between the reality and abstract phenomena belonging to the inner world of a person. This component of meaning provides the modality of the text as a whole.

The nucleus of lexical meaning of a word is the basis for an artistic image, which in a fiction accumulates a range of emotional-semantic and image figurative metaphoric-paradigmatic factors. The first imparts concrete character and individuality to the image, the second reveals general features in individual. This unity, in our opinion, is the key link due to which a work of literature becomes possible.

Observing the structure of a fiction text with evaluation parameters taken into consideration made it possible for us to establish influence of social-personal and cultural status of a person on the result of creative work, allowed us to draw a parallel between a text – a verbal speech flow- in its structural-compositional form and the style of the author's language thinking. It seems that logical and artistic thinking are complementary areas of creative work. Logical, evaluative thinking is the basis for specific character of artistic persuasiveness. In this particular way problems of theoretical, logical thinking become the problems of style and are closely connected to the forms of verbal meaning and compositional introduction of the subject contents.

In our opinion, unfortunately problems of a text are still solved mainly through studying its external structure. It does not allow us to have a complete idea of semantic (contensive) aspect of a text. We may conclude that a text should be understood as a unity of its external (range of language means) and inner (what is understood as a result of comprehension) forms with the inner form considered as primal. In this connection we find it reasonable to repeat that it is possible to speak about the semantics of a text as a cogitative formation. It appears every time in the process of understanding a text as a result its comprehension. Text contents, created by means of meaning of language units of a text should not be treated as a sum of all these units only. In this case we deal with quality change. Text contents are connected with process of its creation, understanding and comprehension. Thus, text contents cannot exist beyond the process of its understanding.

This approach to the semantics of text understanding is based on the statement made by Zhinkin N.I. about the existence of an object-schematic code, and on a broader scale – object structure of human thinking, which is considered to be a denotative reflection of reality. Basically text contents can be converted into a system of relations of text denotations. In other words, set of denotations from the text contents on the whole, i.e. denotations are the units of the contents.

As for interpretation of fiction texts, it depends upon the following conditions:

1) quality of verbal embodiment of author's idea;
2) coherence of the given text with the previous ones;
3) degree of correspondence of the text with reality and the recipient's knowledge of this reality;
4) accordance of the author's "picture of the world" with the "picture of the world" of the reader.

It seems obvious that adequacy of text comprehension depends on correspondence of recipient's personal features with emotional frame of the text. Their intersection may be considered to be the reason of fiction text interpretation plurality.

The study of textual activity in a foreign language should be based on complex regard of correspondences of the recipient's vocabulary and the vocabulary represented and objectified in a text. In this connection it is important to consider the fact that while using a not native language (translation is the case) you can trace the interference of the mother tongue not only in the language structure, but also in the composition, text forming and the way of representing the ideas. We mean to say that translated texts, even if they are exemplary ones (translations of John Galsworthy's novel "Forsyte Saga" made by E. Pimenov and N. Volzhina we consider to be of this kind) often reveal peculiarities in usage of certain syntactic constructions, words and concepts, communicative methods and compositional forms which make us understand that the text was translated.

The manifestation of foreign peculiarities of text forming determined by the interference from the mother tongue could be sensed as the violation of some norms, but more often (what is the case in our examples) it is not the violation of norms but choice of possible variants within existing norms when the chosen variant is not often or sometimes never used in the situation by native speakers. Thus, it is preferable to use the variant, which in form and content correspond to the language of the original if compared with the mother tongue version.

An inexperienced reader fascinated with story development does not notice the subjective modality, that usually is hidden in the text. The modality that embellish (color) certain episodes events or actions. The reader is totally under his own interpretation tendency.

The means and methods in linguistic analyses are split with the definition of text modality.

Narative text represents a more complex formation in comparison with other types of text. Usually the main idea is not at the surface of the narration and the attitude of the author to the related information is not so vivid as in scientific text.

For exemple in „Shooting an Elephant" by D Orwell interfere a plus of narration: the objective transference of the contents and the subjective interpretation of the objective expression.

There is no subjective madality in the Ist plan, the neutral vocabulary, a small member of stylistyc devices. The second plan is full of subjective signs, expresses the attitude of the author to the objective description of the events. The author tends to be objective in his story, to describe the without emotions, in order to attract the reader to his oppinion. But after that he show his attitude to the related, his intention peing to expose his point of view as generally accepted. The tendency of the author to the objective naration of the countent

teeds to that the introductory paragraph has no subjective modality i.e the author doesn't express his own oppinion to the described events.

The second paragraph is the second beginning introduction of Orwell's „Shooting an Elephant", it maybe named the abstract of the author's thoughts, because Orwell express his attitude towards imperialistic system all the sentences are reach in emotive-colored words and expressions used by the author to pass the subjective modality meanings. This is done in order to intensify the reliable information and the expressiveness of the related events: "imperialism was an evil thing", oppressors; to hate; bitterly; the dirty work of Empire; an intolerable sense of guilt; hatred; rage; unbreakable tyranny.

The description of the "Shooting the elephant" has no subjective modality, neutral vocabulary, and neutral stylistic devices. That encloses this type of narration to the publicistic style; but literature, the description often is associated with the personality of the hero and his attitude to the related events.

All the paragraphs that describe the main episode are full of author's digressions. Orwell doesn't impose his own opinion to the reader, but he uses a lot of commentaries to influence the reaction of the reader. The author with a lot of material details gives the episode of the elephant's death. These paragraphs abound in stylistic devices, which give a strong emotional color to the events.

The picture of the death of the elephant is composed of a lot of "visual frames" almost all the sentences are frames, that intend to influence the reader. The author wants the reader feel him/herself in the center of that scene, because as he says this will influence the perception of the whole story.

Modality is a lingual category expresses the speaker's attitude towards the action and the level of cognition and willingness about this action. Charles Bally mentioned, that „this attitude is the soul of the sentence and like thinking it is generally formed as a result of an active operation of the speaking subject".

Being the soul of the sentence modality indicate the degree of faculty that the speaker ascribes to his message. A message can be presented by its author as a statement of facts, a request or an order, or something that is obligatory, possibly or probable, but not an established fact. As a rule the aim of the message is that of informing or impressing the recipient in the sense desired by the transmitter. There's a world of difference between asserting that something is and suggesting what it should be or mifht be.

The problem of modality holds a special place in linguistics. Formally, grammatical concept of linguistic modality is based on the assumption that the relations between the components of a sentence are interpreted as objective vs. subjective modality.

The main problems in modern linguistics, and especially in textology – are the search for general regularity in contradiction with different text styles and genres, the building of general text theory, based on the investigation of different texts and elucidation of categories of the texts.

One of these categories is modality. As Russian linguist N.I Shedova considers, "modality is not only the pointing of the speakers attitude to reality/unreality". She considers that objective modality is the attitude of the speakers attitude to reality/unreality, but subjective modality is the attitude of the speaker to the saying.

Subjective modality is expressed through different modes of formal grammatical lexical, phroseological, syntactical, intonational, compositional, and stylistically.

In different texts the subjective modality is visible with different intensity. In narrative text subjective modality appears in particular or abstracts. This leads to the coloring of the text and gives the performance of the author's world understanding. Subjective Modality in text is characterized for example, by repeating one and the same stylistic devices, the author consciously or unconsciously characterizes a certain event action, and personally of the hero and with this he involves his own attitude.

The means and methods in linguistic analyses are split with the definition of text modality.

Narative text represents a more complex formation in comparison with other types of text. Usually the main idea is not at the surface of the narration and the attitude of the author to the related information is not so vivid as in scientific text.

References:

1. Leech Y.N. Principles of Pragmatics. - L., N.Y., 1983.
2. Wierzbicka Anna. The Semantics of emotion: Fear and its Relatives in English // Australian Journal of Linguistics. Special issue on the Semantics of Emotions. - 1990. - No10.2. - P.359-375.
3. Бахтин М.М. Проблема текста в лингвистике, филологии и других гуманитарных науках: Опыт философского анализа // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста: Антология. - Москва, 1997, c.227-244.
4. Dijk T.A. van, Kintsch W. Strategies of Discourse Comprehension. - N.Y., 1983.
5. Жинкин Н.И. Речь как проводник информации. - Москва, 1982.

Prezentat la 30.04.2007

STUDIA UNIVERSITATIS

Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.10

RIGORILE TRADUCERII DIN LIMBA FRANCEZĂ ÎN ROMÂNĂ A TERMENILOR DE HORTICULTURĂ, AGRONOMIE ŞI VITICULTURĂ

Elena HODENCO

Universitatea Agrară de Stat din Moldova

The translation of horticulture terms from French into Romanian is not so easy. Though the Romanian and French languages have a lot of similarities. The terms by specialty require high knowledge both in linguistics and in the branch named above. One very often must consult the specialists in horticulture for doing an adequate translation.

Forța vorbirii a fascinat omul dintotdeauna. Acest depozit tainic al inteligenței sale şi a experiențelor transmise din generație în generație a devenit un veritabil instrument de comunicare. Omul şi vorbirea prezintă două concepte inseparabile într-o societate. În vorbire îşi găsesc expresie generalizată gândurile, gusturile personale, sentimentele umane. Nu se poate ignora în universul existențial raportul stabilit dintre vorbire şi comunicare. Doar prin intermediul comunicării se pot transmite informații, se exprimă emoții, sentimente, se stabilesc relații interumane în conformitate cu anumite reguli sau deprinderi. Rolul limbajului în procesul de comunicare ocupă un loc esențial. El reprezintă substratul cu ajutorul căruia emoțiile şi gândurile pot să se materializeze, devenind fraze, enunțuri. Vorbirea nu se poate separa de capacitățile umane – raționamentul, cunoştințele despre lume care n-au nimic cu lingvistica.

Lingvistul francez Ferdinand de Saussure [1, p.23] a pus accentul pe valoarea simbolică a limbajului, fără de care gândirea ar fi doar o masă „amorfă şi neclară”. Analiza la orice nivel a acestei dependențe reciproce a determinat apariția unei structuri triadice – *om-gândire-vorbire.*

În opinia lingvistului Andrei Martinet [2, p.44], funcția fundamentală a vorbirii este cea de comunicare, graiul devenind astfel un „instrument de comunicare”.

Referindu-se la funcțiile vorbirii, Roman Iacobson [3, p.36], la rândul său, a subliniat următoarele: existența unui emițător, a unui destinatar, a unui context, a unui cod, a unui contact. Implicarea umană în stabilirea unor relații, totodată, setea spre cunoaştere, a dus la apariția procesului de traducere dintr-o limbă în alta.

Dacă e vorba de un text ştiințific original în limba franceză, de exemplu, ce ține de horticultură, apoi traducătorul trebuie să posede atât cunoştințe profunde lingvistice, cât şi din specialitatea în cauză. Evident, el va apela la dicționare de specialitate, la consultații cu specialiştii în materie pentru a reda adecvat, corect din punct de vedere ştiințific, conținutul textului. Desigur, traducerea implică mai puține deficiențe dacă este vorba de o înrudire dintre termeni. De exemplu, *la fructification* din limba franceză va fi în română – fructificare; *l´horticulture* – horticultură; *les plantes oléagineuses* – plante oleaginoase; *les cultures céréalières* – culturi cerealiere; *les tomates* – tomate; *le radis* – ridiche, *la viticulture* – viticultură, l´orge – orz , *la vigne* – vie etc.

Dificultățile de traducere apar, desigur, atunci, când termenii echivalenți nu au nici o asemănare lingvistică. De exemplu: *les porte-greffes* – portaltoi; *faire le vendange* – a culege struguri; *faire la moisson* – seceriş, recolta cerealelor; *faire le sarclage* – a prăşi, *émonder les arbres fruitiers* – a curăța pomii fructiferi; *bêcher la terre* – a săpa pământul etc.

Limbile diferă unele de altele şi transpunerea unui mesaj dintr-o limbă în alta impune o schimbare a structurii de bază. Fiecare limbă are o structură deosebită, reguli şi coduri precise care verifică organizarea construcțiilor gramaticale. În interiorul unei limbi nu poate fi vorba de o sinonimie perfectă. E posibil oare de vorbit despre o echivalență semantică şi stilistică la un nivel mai larg? Totuşi, trebuie de avut grijă să fie păstrată identitatea şi în acest caz traducătorul trebuie să găsească sensul corespunzător, să imită fidelitatea şi reciprocitatea ce creează echilibrul necesar.

Miza traducerii – posibilitatea şi fidelitatea – are loc într-un spațiu ce separă cuvântul de sens. Anume în acest interval traducătorul exercită libertatea sa, dând dovadă de talentul său. Această libertate nu trebuie să depăşească limitele deja precizate, pentru a nu se înstrăina de textul original şi, respectiv, autorul – de cititor.

Roger T. Bell [4, p.30] remarcă, la rândul său, că toți comunicatorii sunt traducători. Definiția de bază a acestei afirmații explică că orice proces de comunicare implică existența a două sau mai multe persoane care posedă aceeaşi limbă, acelaşi cod pentru a contacta şi a transmite conținuturi informaționale. Ca bilingvist

traducătorul este locul de contact între două sau mai multe limbi folosite alternativ de aceeaşi persoană, chiar dacă sensul în care el întrebuinţează în mod alternativ ambele limbi este puţin deosebit.

Influenţa limbii traduse asupra celeia în care se traduce este vădită prin interferenţele particulare, fiind comise erori de traducere sau, mai bine zis, comportamente lingvistice foarte pronunţate la traducători: preferinţa neologismelor, folosirea cuvintelor împrumutate, citate intraductibile în limba străină, menţinerea într-un text deja tradus a unor cuvinte şi construcţii în limba originală, adică netraduse.

Traducerea este o artă. O artă fondată pe ştiinţă. De aceea, problemele care se iscă – oficial sau neoficial – în procesul de traducere pot fi soluţionate doar în cadrul ştiinţei lingvistice.

Se consideră că limbile au capacitatea universală de a exprima totul, însă exprimarea unei idei este o afacere unică, personală. În orice limbă există stilistici convenţionale, care evidenţiază apartenenţa textelor unui domeniu profesional (teste juridice, texte de agricultură, economice), unui gen redacţional (stil administrativ, telegrafic) şi unui registru de vorbire (registru familiar, de calitate etc.). Traducerea acestor indici stilistici cere folosirea unei formule corespunzătoare în limba în care se traduce, care ar produce aceleaşi efecte în aranjamentele formale purtătoare de informaţie stilistică adecvată.

Traducerea este în general o comunicare de tip particular între autorul unui text pe cale de traducere şi destinatarul acestui text prin intermediul unui traducător care e responsabil nu de informaţie, ci doar de transfer. Acest rol de intermediar îl face să examineze minuţios informaţia textului original, unde trebuie să fie prezentă pertinenţa comunicativă.

Aplicarea competenţei comunicative la o lectură exploratoare a unui text original ajută traducătorul să filtreze eficient conţinutul la traducere sau să determine informaţia pertinentă a textului. Dacă e necesar în scopuri didactice, se poate remodela această informaţie pertinentă pentru a fi mai accesibilă destinatarului, spre exemplu, luând un mic fragment din literatura ştiinţifică ce ţine de horticultură, putem efectua două traduceri: una fidelă textului original, dar alta cu conţinut remodelat mai accesibilă destinatarului:

M. Bouche-Thomas, arboriculteur à Angers, nourri de son jeune âge des principes les plus orthodoxes de la taille classique pratica lui-même longtemps la taille à inclinaison systématique. Mais il ne tarda pas à ressentir les souffrances imposées à l΄ arbre par le sécateur.

Traducerea fidelă:

Domnul Bouche-Thomas, horticultor la Anger, alimentat de mic copil cu principiile celei mai ortodoxe de talie clasică, a practicat el însuşi mult timp talia cu înclinaţie sistematică. Însă el nu întârzia să simtă suferinţe impuse pomului de către secător.

Traducerea remodelată:

Domnul Buche-Thomas, horticultor la Anger cunoscând din fragedă copilărie principiile cele mai convenabile de talie clasică a practicat tăierea cu înclinaţie treptată, intuind că secătorul traumează pomul la tăiere.

Asemenea dificultăţi de traducere întâlnim şi în domeniul termenilor din sfera agronomiei. Astfel, într-un fragment din articolul semnat de André Sansdrap, Belgia, publicat în revista „Revue Horticole", No188, 2004 – urmărim următorul exemplu:

Depuis une dizaine d 'années, le désherbage chimique du fraisier prend de plus en plus d' extension. La specifité des herbicides nouveaux est une meilleure connaissance des doses à utiliser permettent de réaliser un bon désherbage sans nuire à la croissance du fraisier. L'utilisation d' un film de paillage opaque résout le problème du désherbage, mais les films transparents ou translucides, qui permettent le développement des mauvaises herbes, imposeront un traitement herbicide du sol avant leur pose (sauf en sols ayant subi une stérilisation ayant détruit les grains de mauves herbes).

Aşadar, ţinându-se cont de specificul fiecărei limbi scrise şi vorbite, pentru a transpune o informaţie din limba originală în limba solicitată/de destinaţie, se impune deja o modificare a structurii de bază. O variantă de traducere mai mult sau mai puţin adecvată ar fi următoarea:

„De zeci de ani înlăturarea buruienilor pe cale chimică la căpşun capătă o amploare din ce în ce mai mare. Proprietatea erbicidelor noi şi cunoaşterea mai bună a dozelor de utilizare permite de a efectua o plivire satisfăcătoare, fără a aduce daune creşterii căpşunului. Utilizarea unui strat dens de paie rezolvă problema plivitului, însă straturile transparente sau translucide care permit dezvoltarea buruienilor, vor cere o prelucrare erbicidă a solului înainte de plantare (cu excepţia solurilor care au fost sterilizate şi în urma căreia s-au distrus seminţele de buruieni).

Dificultăți de traducere au prezentat cuvintele: *desherbage, film de paillage opaque, sol sterilisé.* Echivalentul cuvântului *desherbage* – plivire, deşi se acceptă şi noțiunea provenită din franceză *dezerbajul*, în traducere a fost imposibil de exprimat „plivitul pe cale chimică”. Prin urmare, a trebuit să se remodeleze transpunerea, bazându-se pe codurile şi regulile precise de exprimare în limba de destinație.

Următorul exemplu ce ține de viticultură este extras din articolul „La mecanisation et la taille de la vigne”, semnat de P. Dellenbach:

„On attend de la taille de la vigne:
- *le calcul d' une charge optimale de bourgeons pour chaque souche;*
- *la disposition des branches à fruit dans l' espace,*
- *un renouvellement des branches à fruit réalisé de façon à assurer la longévité de la souche.*

La taille est finalement une opération assez délicate au cours de laquelle on ne perd pas de vue la vigueur de la souche, sa production, ainsi que le microclimat de la couronne des rameaux (feuilles et grappes).

Curățitul viței-de-vie se bazează pe:
- calculul şarjei optimale de muguri pentru fiecare butuc,
- aranjarea ramurilor de rod în spațiu,
- reînnoire a ramurilor roditoare realizată în aşa fel ca să asigure longevitatea butucului.

În fine, curățarea este o operație destul de delicată, pe parcursul căreia se ține cont în permanență de vigoarea butucului, de producția acestuia, cât şi de microclima coroanei ramurilor (frunzele şi ciorchinii).

Traducerea de mai sus se bazează indubitabil pe competența traducătorului în materie, care , la rândul său, a fost obligat să consulte specialistul în domeniul dat. Transpunerea a rămas aproape fidelă textului original, însă a trebuit de chibzuit care accepție să fie dată cuvântului „*attendre*”, care, de regulă, se traduce *„a aştepta*”, „*a spera*”, „*a avea misiunea*”; cuvântul „*charge*” este un neologism în limba română contemporană, care de altfel se traduce – însărcinare, misiune, încărcătură. În cazul nostru s-ar fi putut traduce ca „numărul optimal de muguri”.

Cuvântul „*taille*” are mai multe semnificații, dar nici una nu corespunde sensului adecvat în limba română „*a curăți vița-de-vie*”. Şi totuşi, este de dorit, în măsura posibilităților, de păstrat echivalența textului şi în asemenea caz traducătorul are rolul de a găsi sensul potrivit să mimeze fidelitatea şi reciprocitatea care creează echilibrul atât de necesar.

Între timp, mecanismele şi procedeele, limitele între care acesta operează rămân neclare, obscure. Miza traducătorului – posibilitatea şi fidelitatea – se află într-un spațiu care separă cuvântul/sensul. Anume în acest spațiu traducătorul poate exercita libertatea sa şi să dea dovadă de competență şi de talent. Această libertate trebuie să se încadreze mereu în limitele deja precise şi să nu trădeze textul original şi în mod implicit autorul şi cititorul. Acesta din urmă, la rândul său, este indubitabil, o persoană implicată în acțiunea de comunicare fie în scris sau oral.

Traducerea prin reflecția aprofundată la care este convocată şi conştientizarea pe care o face poate oferi un post de observație privilegiat pentru studierea funcționării comunicării umane pentru a deveni un instrument foarte efectiv de căpătare a cunoştințelor lingvistice şi culturale.

Considerăm, în sfârşit, că comunicarea este nemijlocit legată de transformarea persoanei care comunică, iar funcția expresivă a vorbirii este o dovadă în aceasta.

Subiectivitatea discursivă subliniază că există un nou mod de a viza problematica comunicării prin abordarea pragmatică în vederea evidențierii caracterului actual al vorbirii.

Referințe:

1. Saussure F. Cours de linguistique générale. - Payot, 1970.
2. Martinet A. Eléments de linguistique générale. - Paris: Armand Colin, 1970.
3. Iacobson R. Essais de linguistique générale. - Paris: Edition de Minuit, 1969.
4. Bell T.R. Teoria şi practica traducerii. - Iaşi: Polirom, 2002.
5. Revue Horticole. - 2004. - No188.

Prezentat la 12.09.2007

REVENIND LA PROBLEMA PREDĂRII AFRICATELOR ENGLEZE STUDENȚILOR VORBITORI DE LIMBA ROMÂNĂ

Alexei CHIRDEACHIN**, Nicanor BABÂRĂ

Catedra Filologie Engleză
**Academia de Studii Economice din Moldova*

This article is a continuation of a series of materials presented and published as conference proceedings. It is dedicated to the issue of teaching English affricates in the context of teaching phonetics to Romanian-speaking students. In this work, there is made an attempt to classify and statistically work typical mistakes committed by Romanian-speaking students when acquiring pronunciation of English affricates, to determine their linguistic motivation, to establish their place in the context of all pronunciation-related mistakes and overall number of mistakes. There are also suggested some indications concerning teaching English affricates to Romanian-speaking students, as well as a set of exercises based on these indications.

Articolul de față este o continuare a materialelor publicate anterior ca teze în cadrul diferitelor conferințe științifice [1-3]. Scopul constă în a depista greşeli tipice ale studenților vorbitori de limba română la însuşirea pronunției africatelor engleze, a preciza ponderea statistică a acestor greşeli în contextul tuturor greşelilor la pronunție şi în general; a determina motivația lingvistică a greşelilor în cauză, a sugera unele indicații metodico-didactice privind predarea africatelor engleze studenților vorbitori de limba română, a propune un set de exerciții bazate pe aceste indicații. În lucrare au fost folosite următoarele metode de cercetare: **1) Metoda supravegherii procesului didactic**, efectuată în grupele cu predare în limba română, în vederea depistării greşelilor tipice; **2) Metoda statistică**, aplicată în analiza statistică a greşelilor tipice; **3) Metoda comparat-contrastivă**, utilizată în vederea determinării motivației lingvistice a greşelilor tipice.

În învățarea unei limbi străine, o importanță deosebită are principiul însuşirii conştiente, mai cu seamă dacă e vorba de adulți. La acumularea deprinderilor de vorbire, un rol decisiv îl joacă înțelegerea, şi nu repetarea; or, înțelegerea conştientă este mai durabilă şi mai eficientă. Imitarea graduală şi inițială în procesul pedagogic este unul dintre procedeele suplimentare la învățarea limbilor străine: efectuarea conştientă a oricărei acțiuni contribuie mult mai trainic la automatizarea acesteia decât repetarea ei mecanică. În instituțiile de învățământ superior avem de a face cu persoane cu vârsta de 17-23 de ani, adică cu oameni, a căror gândire logică este dezvoltată şi care sunt deprinşi să abordeze analitic fenomenele studiate. Adulții învață mai efectiv, dacă înțeleg motivarea şi fundamentarea procedeelor şi a metodelor de învățare. Tot ce este legat de imitare trebuie să fie tratat ca mijloc suplimentar în munca conştientă şi sistematică de asimilare a materialului lingvistic [4]. Principiul însuşirii **conştiente** la învățarea limbilor străine este examinat în lucrările multor pedagogi, metodişti şi psihologi de notorietate: V.A. Artiomov, B.V. Beleaiev, M.K. Borodulina, M.N. Minina, L.V. Şcerba şi alții [4-7].

Influența limbii materne este cauza principală a greşelilor în procesul însuşirii celei străine. În unele cazuri şi impactul altei limbi străine, învățată anterior sau concomitent, în calitate de limbă de bază, engleza fiind secundă, poate să fie cauza greşelilor respective. De aceea respectarea cerinței ca procesul de predare/învățare să se efectueze în baza principiului însuşirii conştiente a materiei trebuie să aibă drept scop preîntâmpinarea şi corijarea greşelilor tipice posibile.

După părerea cercetătoarei T.A.Abramkina, formele cu semnificații similare în care sunt prezente atât elementele asemănătoare, cât şi cele deosebite, se însuşesc cel mai greu: dificultățile cele mai mari nu constau în sunetele, echivalentele cărora nu există în limba maternă a studentului, dar anume în acelea care au corespondente în limba-țintă [8]. Africatele limbii engleze şi ale celei române (aici ne referim numai la africatele /ʧ, ʤ/ care există în ambele limbi, neabordând africata românească /ts/ care nu există în cea engleză la nivel fonematic) coincid după cele trei criterii de clasificare a consoanelor – modul de articulare (consoanele semioclusive, numite şi semiconstrictive), locul de articulare (fonemele prepalatale) şi participarea coardelor vocale (africatele surdă şi, respectiv, sonoră), dar se deosebesc în ceea ce priveşte trăsăturile secundare.

În urmă analizei statistice a greşelilor studenților vorbitori de limba română la însuşirea pronunției africatelor engleze (supravegherea procesului didactic efectuându-se pe parcursul mai multor ani), am obținut

următoarele date: **I. Numărul total de greşeli** depistate şi supuse analizei statistice – 1200; **II. Numărul de greşeli la pronunție** – 1118 (93,17% din numărul total de greşeli), dintre care 387 sunt cauzate de discrepanța dintre pronunție şi ortografie (34,62% din numărul de greşeli la pronunție, 32,25% din numărul total de greşeli); **III. Numărul de greşeli la africate** – 73 (6,53% din numărul de greşeli la pronunție, 6,08% din numărul total de greşeli), repartizarea acestora fiind următoarea: **1. Rostirea pur prepalatală în loc de prepalatală palato-alveolară** – 45 de greşeli, ce constituie 61,64% din numărul de greşeli la africate, 4,03% din numărul de greşeli la pronunție, 3,75% din numărul total de greşeli, în cuvintele ***ch**air* (/t̲ɛə/ în loc de /ʧɛə/), ***ch**ess* (/t̲es/ în loc de /ʧes/), *bea**ch**es* (/ˈbit̲iz/ în loc de/ˈbiʧiz/), *struc**t**ure* (/ˈstrΛkt̲ə/ în loc de /ˈstrΛkʧə/), *mu**ch*** (/mΛt̲/ în loc de /mΛʧ/), *wat**ch*** (/wɔt̲/ în loc de /wɔʧ/) etc.; **2. Rostirea neaspirată a africatei /ʧ/ înaintea vocalelor accentuate** – 5 (6,85% din numărul de greşeli la africate, 4,31% din numărul de greşeli la aspirație în cazul sunetelor /p, t, k, ʧ/ înaintea vocalelor accentuate, 0,45% din numărul de greşeli la pronunție, 0,42% din numărul total de greşeli), în cuvintele ***ch**alk* (/ʧɔ:k/ în loc de /ʧʰɔ:k/), ***ch**oose* (/ʧu:z/ în loc de /ʧʰu:z/), ***ch**air* (/ʧɛə/ în loc de /ʧʰɛə/) etc. Aici menționăm că numărul total de greşeli la aspirație în cazul sunetelor menționate mai sus este de 116; **3. Asurzirea africatei /ʤ/ în poziția finală** – 11 (15,07% din numărul de greşeli la africate, 8,66% din numărul de greşeli la asurzirea consoanelor în poziție finală, 0,98% din numărul de greşeli la pronunție, 0,92% din numărul total de greşeli), în cuvintele *lar**ge*** (/lα:ʧ/ în loc de /lα:ʤ/), *Selfrid**ge*** (/ˈselfriʧ/ în loc de /ˈselfriʤ/), *a**ge*** (/eiʧ/ în loc de /eiʤ/) etc. Aici menționăm că numărul total de greşeli la asurzirea consoanelor în poziție finală este de 127; **4. Rostirea incorectă condiționată de discrepanța dintre pronunție şi ortografie** – 12 (16,44% din numărul de greşeli la africate, 3,10% din numărul de greşeli la rostire cauzate de discrepanța dintre pronunție şi ortografie, 1,07% din numărul de greşeli la pronunție, 1% din numărul total de greşeli). Aici putem stabili două surse de greşeli de tipul dat: **a) influența limbii materne (române):** *pro**j**ect* (/ˈprɔʒekt/ în loc de /ˈprɔʤekt/), *sub**j**ected* (/subˈʒected/ în loc de /səbˈʤectid/) etc. Aceasta se explică prin faptul că grafema ***j*** în limba română redă sunetul fricativ /ʒ/, iar în cea engleză – africata /ʤ/; **b) influența unei alte limbi străine (franceze):** *ori**g**in* (/ˈɔriʒin/ în loc de /ˈɔriʤin/), *lar**ge*** (/larʒ/ în loc de /lα:ʤ/), ***ch**eque* (/ʃek/ în loc de /ʧek/) etc. În cazul dat ne referim la: studenți care au învățat limba franceză în şcoală şi la facultate au solicitat învățarea limbii engleze; studenți de la specialități care prevăd învățarea a două limbi, o altă limbă (în cazul nostru franceza) fiind de bază, iar engleza – secundă. În limba franceză grafemele ***ch*** şi ***g*** (înainte de ***e, i, y***) redau fricativele /ʃ/ şi /ʒ/, pe când în engleză – africatele /ʧ/ şi /ʤ/. Mai mult decât atât, unele cuvinte (inclusiv cele prezentate aici ca exemple) sunt împrumutate din franceză şi adaptate (fonetic, ca toate cele trei, uneori şi ortografic, ca cel dintâi) la normele limbii engleze. După cum am menționat anterior, numărul total de greşeli la pronunție, cauzate de discrepanța dintre rostire şi ortografie, este de 387.

În temeiul celor examinate, conchidem că greşelile tipice ale studenților vorbitori de limba română la însuşirea pronunției africatelor engleze constituie un tablou complex. Cea mai mare parte de greşeli referitoare la africate îi revine rostirii pur prepalatale a semioclusivelor în loc de cea prepalatală palato-alveolară (mai mult de jumătate de numărul total de greşeli la africate). Această greşeală, dar şi celelalte greşeli tipice, trebuie să fie combătute în mod asiduu prin intermediul exercițiilor comparat-contrastive – drilluri fonetice.

Conform opiniilor multor savanți (lingvişti şi pedagogi) de notorietate, predarea/învățarea sunetelor unei limbi (în cazul de față – a africatelor limbii engleze) trebuie să se efectueze în baza a trei principii: **1)** Principiul însuşirii conştiente a materiei studiate; **2)** Principiul vizual; **3)** Principiul auditiv. În vederea respectării celui dintâi, pentru învățarea conştientă a unei limbi străine, este necesar a compara faptele limbii materne şi ale limbii-țintă, pornindu-se de la cea dintâi şi luându-se în considerație particularitățile celor două limbi la nivelul fiecărui aspect (în primul rând, al pronunției). Astfel eficacitatea însuşirii limbii străine creşte considerabil, deoarece apare posibilitatea de a observa trăsăturile comune şi distinctive ale ambelor limbi, ceea ce prezintă înseşi scopurile lingvistic-teoretice ale analizei comparat-contrastive. Scopurile metodico-practice ale analizei constau în a depista greşelile tipice comise de către studenții vorbitori de limba română în procesul de însuşire a limbii străine în cauză (în primul rând, a pronunției acesteia), a determina procedeele de antrenament şi consolidare şi a elabora un sistem de exerciții contrastive de consolidare – drilluri fonetice.

Formarea pronunțării africatelor engleze /ʧ, ʤ/ trebuie să vizeze două etape: **1)** Dezvoltarea deprinderilor de articulare conştientă a sunetului respectiv în parte (separat şi apoi în cuvinte); **2)** Automatizarea deprinderilor de pronunțare, bazată pe articularea conştientă a semioclusivei date în vorbirea curentă. În acest context, propunem următoarele sugestii privind predarea africatelor engleze studenților şi elevilor vorbitori de limba română:

Etapa I: I. Însuşirea articulării sunetului aparte. Să se dea caracteristica comparată a sunetelor din limbile străină (engleză) şi maternă (română), parcurgându-se următoarele etape: **1. Prezentarea**: mai întâi, studentului i se propune să pronunțe sunetul în cauză din limba maternă (română), apoi să caracterizeze procesele ce au loc în cavitatea bucală (mişcarea şi poziția organelor articulatorii). Urmează prezentarea articulatorie a sunetului respectiv din limba studiată (engleză) în comparație şi în opoziție cu corespondentul său din cea română prin indicarea poziției şi a activității ogranelor de vorbire la rostirea lui în comparație cu cel din urmă, recurgându-se la explicarea grafică a articulării celor două sunete. Se poate propune sunetul dat şi în opoziție cu alte sunete deja însuşite din limba engleză sau cu cele din limba maternă (mai ales cu cele care fac parte din opozițiile africată/oclusivă şi africată/fricativă). Mai departe sunetul se caracterizează din punct de vedere acustic, se stabilesc asemănările şi deosebirile dintre sunetul în cauză şi cel deja cunoscut din aceeaşi limbă sau cu cel din limba maternă. Continuarea logică a prezentării articulatorii este cea acustică (demonstrarea sunetului), ceea ce constituie puncte de trecere spre stadiul de identificare a sunetului respectiv. Identificarea sunetului este perceperea lui corectă după auz. Un sunet nu poate fi reprodus corect, dacă nu este auzit/sesizat corect. **2. Reproducerea** sau producerea constituie rostirea sunetului nou. Aceasta poate fi efectuată în grup sau individual. În procesul de reproducere a sunetelor, la treapta inițială un rol anumit îl joacă imitarea, totodată însuşirea practică ulterioară a sunetelor trebuie să se bazeze pe principiul însuşirii **conştiente** a materialului. **II. Fixarea** sunetului, mai întâi separat, apoi în cuvinte: **1. Articularea africatelor în cuvinte: a)** cuvinte din limbile maternă şi străină, care din punct de vedere fonetic coincid şi includ sunetele comparate (au acelaşi înveliş sonor): *Chalk* /ʧɔ:k/ – *cioc, char* /ʧɑ:/ – *cea, charm* /ʧɑ:m/ – *ce-am, charta* /ˈʧɑ:tə/ – *ceată, charter* /ˈʧɑ:tə/ – *ceată, cheap* /ʧi:p/ – *cip, cheat* /ʧi:t/ – *cit, check* /ʧek/ – *cec, cheque* /ʧek/ – *cec, chick* /ʧik/ – *cic, chinch* /ʧinʧ/ – *cinci, chip* /ʧip/ – *cip, chit* /ʧit/ – *cit, Chock* /ʧɔk/ – *cioc, chop* /ʧɔp/ – *ciop, chow* /ʧau/ – *ce-au, chum* /ʧʌm/ – *ce-am, churl* /ʧə:l/ – *cel, churn* /ʧə:n/ – *ce-n, Czeck* /ʧek/ – *cec, clench* /klenʧ/ – *clenci, crutch* /krʌʧ/ – *craci, beach* /bi:ʧ/ – *bici, bench* /benʧ/ – *bănci, breach* /bri:ʧ/ – *brici, ditch* /diʧ/ – *dici, Dutch* /dʌʧ/ – *daci, each* /i:ʧ/ – *ici, itch* /iʧ/ – *ici, much* /mʌʧ/ – *maci, niche* /niʧ/ – *nici, putch* /puʧ/ – *puci, scorch* /skɔ:ʧ/ – *scoci, Scotch* /skoʧ/ – *scoci, speech* /spi:ʧ/ – *spici, stitch* /stiʧ/ – *stici, such* /sʌʧ/ – *saci, trench* /trenʧ/ – *trenci, touch* /tʌʧ/ – *taci*; *Gene* /ʤi:n/ – *gin, gem* /ʤem/ – *gem, gel* /ʤel/ – *gel, gin* /ʤin/ – *gin, genera* /ˈʤenərə/ – *(a) genera, general* /ˈʤenərəl/ – *general, Gyp* /ʤip/ – *gip, Gyps* /ʤips/ – *gips, jam* /ʤæm/ – *gem, jean* /ʤein/ – *gin, jest* /ʤest/ – *gest, rigid* /ˈriʤid/ – *rigid, budge* /bʌʤ/ – *bagi, drudge* /drʌʤ/ – *dragi, fudge* /fʌʤ/ – *fagi, fridge* /friʤ/ – *frigi*; **b)** cuvinte din limba străină cu sunetele respective, care din punct de vedere fonetic nu se întâlnesc în cea maternă : **în poziția inițială:** *Cheese, cheek, chin, chill, check, chest, chalk, chore, choose, chuckle, chooser, chum, churn, choke, cheer, chain, chair, chirr, channel, chapter, chaplain, chariot, chapman, chaplet, char, charge, charm, chance, chancery, chandler, chop, chock, chocolate, choppy, chopper, chopstick, chopping, child, china, childish, childless, chide, chimes, chive, chouse, chouser, chow, chowder, chat, choice, champ, chess, chaffy, chamber, chirl, chirk*; *jeep, gin, gem, Jack, jar, job, jaw, jubilee, June, judge, Germany, jail, gibe, jowl, joke, joy, jeer, jury, Jasper, jam, jacket, jag, jaguar, jamb, jarful, jar-owl, jarring, John, jog, jock, jockey, joggle, gibe, jibe, gyro, gyrus, gyre, jowl, jounce, joust, joule, join, joint, joist, joyful, joyless, jointure, joiner, justice, George, jaunt, jaundice, jaunty, jud, judicature, judicial, judicious, juice, July, James, joker, Joe, jole, jolt, jolting, Jonah, Joseph, Jove, jovial, jokester, jay*; **în poziția medială prevocalică:** *Butcher, catcher, archer, starching, watcher, voucher, itching, snatching, rancher, teacher, poacher, merchant, stretcher, crutchse, Satchel, Rachel, Mitchell, luncheon, truncheon, birchen, puncheon, picture, puncture, exchange, trenches, torches, peaches, winches, inches, matches, belches, clutches, catches, vouches, screeches, snatches, patches, teaches, starches, reaches, quenches, stitches, exchequer*; *agent, agenda, the Argentine, ranger, courageous, major,*

engagement, enlargement, savages, colleges, object, refugee, arrangement, refrigerator, manager, lodger, merger, passenger, edges, gudgeon, charger, changes, villager, verger, wager, voyager, dredger, cottager, dodger, forger, challenger, colleger, colleges, bridges, savages, badges, gorges, edges, charges, engages, emerges, changes, damages, surges, bulges, plunges, ranges, ravages; **în poziția medială preconsonantică:** *Parchment, hunchback, attachment, search-light, touch-line, torch-light, bench-lathe, suchlike, speechless, richness, archness, beechnut, staunchness, watchman, coachman, henchman, detachment, Dutchman, Scotchman, impeachment, lunchroom, speech-reading, switchyard, watchword, archway, Scotchwoman, Dutchwoman, matchwood, coachwhip, peach-blossom, hunch-back, sketch.book, switchboard, pitch-dark, speech-day, watch-guard, watch-glass, match-game, starch-gum, switch-grass*; *ageless, engagement, hedge-hog, savageness, changed, aged, engaged, salvaged, pillaged, ranged, lodged, forged, charged, averaged, managed, management, emerged, judgement, judged*; **în poziția finală:** *Finch, bunch, beach, branch, batch, bitch, arch, coach, crutch, clutch, catch, ditch, Dutch, hatch, hunch, hitch, Scotch, inch, itch, ketch, lunch, latch, March, peach, pinch, paunch, punch, patch, putsch, pitch, pouch, anch, speech, starch, witch, teach, match, much, munch, potch, touch, lurch, perch, stich*; *age, page, lodge, stage, siege, sponge, urge, wage, verge, tinge, surge, range, barge, badge, cage, hedge, hinge, judge*; **c)** cuvinte engleze în contrast conținând africatele /ʧ/ și /ʤ/ în opoziție una față de altă: *Cheap – jeep, chest – jest, cheer – jeer, choke – joke, chain – Jane, check – Jack, chin – jin, choice – Joyce, H* /eiʧ/ *– age, etch – edge, perch – purge, rich – ridge, march – marge, batch – Badge, letch – ledge, barch – barge, luch – plunge, much – smudge.*

Etapa II: 1. Articularea africatelor în îmbinări de cuvinte: *Sealed chamber, covered chair, smooth cheeks, broad chest, positive change, vintage cheese, negative charge, mileage chart, flag chest, loud cheers, cold chamber, wise choice, good china, defective chimney, cold chill, average child, watch bell*; *average loss, college life, huge liner, tonnage law, bridge lamp, stowage list, .large net, huge nose, average number, strange noise, stage-name, passage money, tonnage mark, gauge mark, range market, voltage meter, average man, damage reports, baggage room, mileage recorder, voyage repairs, voltage regulator, storage resources, large yacht, average yield, storage yard, strange yelp, moorage wall, passage winds, bilge waters, pilotage waters, bridge watch, salvage winch, stage whisper, passage way, wage-worker, strict justice, present juncture, gastric juice, ruthless judge, brief joy, fourth jet, pompous journal, good joke, bright jacket, sharp jaw, bell jingle, thick jungle, difficult job, frank joy, bright junk, eminent judge, winch generator.*

2. Articularea africatelor în propoziții/fraze: a) propoziții/fraze engleze în care africatele engleze /ʧ, ʤ/ apar frecvent: *Cheney chose a cheap watch. How long ago did the children have lunch. Which of the watches did you choose? Is Charles going to take his children to Chamsford? Check yur watch, it might be wrong. The church clock chimed midnight. Charles eats chiefly fish and chips. In order to get in touch with Charles, you have to invite him to lunch. One is charging a pound. Keep children busy each day, get them to tidy up the orchard, and the kitchen garden for you. They did not purchase the picture as it was cheap. Which of the two is the general question? Each exerts some type of pressure on management. What goods and services – and how much of each – will be produced? Which resources will be used for this? The way in which a society answers these questions determines the kind of economy that society has chosen. They gave the largest share to Jack. John got a new job. Jane's been imagining things. John gave Jack the journal. Shall James wait till he has seen the manager. You can ask the manager for authority to join our team. James worked on a large fruit-growing estate in Jamaica. I am much obliged to you, Mr. Gerald. This is John's jersey. Jack was sure he would manage it. James did not think so. Jim lives in Norwich. You have done a fine job. Jill just knew about the dangers. Jane warned her about them, but she just took no notice. The message says that George and John could not manage to get to Harwich. Jerry changed his mind and decided to reject Gerald's application. Gene has just been talking to Jonson in the lounge*; **b)** propoziții/fraze engleze în care /ʧ/ și /ʤ/ sunt contrastante: *Barges make him think of such towns as Paris and Amsterdam. – Butchers make him think of such towns as Paris and Amsterdam. Do not cheer his deeds. – Do not jeer at his deeds. He has a chest trouble. – He has a jest trouble. Do not check it. – Do not jack it* etc.; **3. Articularea sunetului în expresii idiomatice, zicale, proverbe** etc.: *All the future exists in the past. Much would have more. So much to do, so little done. He that mischief hatches, mischief catches. Curses like chickens come home to roost. If you run after two hares, you'll catch none. Catch the bear before you sell his skin. First catch your hare then cook it. Don't count your chickens before they are hatched. The chain is no longer than*

its weakest link. One link broken – the whole chain broken. Charity begins at home. Cheats never prosper. A good name is better than riches. Stretch your legs according to the coverlet. Put your hand no further than your sleeve will reach. Don't teach fishes to swim. The early bird catches the worm. He catches the dew who wakes up early. You cannot catch old birds with chaff. Don't cross the bridges before you come to them. Judge not of men and things at first sight. Better a lean jade than an empty halter. Little learning is dangerous. Danger foreseen is half avoided. Judge not by words. The end justifies the means. Hedges have eyes and walls have ears. It is a poor heart that never rejoices. Judge not that you be not judged. It's dangerous to waken sleeping dogs. Delays are dangerous. A rotten apple injures its neighbours. To change in the middle of the stream. To play with edge-tools. To see which way the cat jumps. You cannot judge a tree by its bark. To use a sledge-hummer to crack a nut; **4. Articularea sunetului în dialoguri, cântece, poezii, povestiri** etc.: 1. A: How can I get in touch with Charles? B: Invite him to lunch. 2. A: How much is he charging? B: How much? A pound, I think. 3. A: How can I keep the children busy? B: Get them tidy up the orchard and the kitchen. 4. A: Why didn't they purchase the picture? B: Much too expensive? 5. A: Why didn't they purchase a cheaper one? B: They didn't have any chance. 6. A: Charles chose a good cheese. B: What a good choice! 7. A: Which cheese would you like? B: I'd like each of them. 8. A: Which watch chain is cheaper? B: Purchase whichever you can reasonably afford. 9. A: Whose jersey is this? B: This is John's jersey. 10. A: Jack was sure he would manage it. B: Jack didn't think so. 11. A: Jim lives in Norich? B: And Jason lives in Georgetown. 12. A: Has John reached the edge? B: Yes, he has. Together with Jerry. 13. A: Surely Jill knew about the dangers. B: George warned her about them, but she just payed no attention. 14. What does the message say? B: Jane and George will get to Georgetown as soon as possible. 15. A: Jim rejected Gerald's application. B: Having learned more about him, he will change his mind. 16. A: I have just been talking to Jack in the lounge. B: Has Jack got a better job? **5.Articularea sunetului în texte, compuneri, expuneri** etc.: **a)** Charlie Chase was a good teacher. His class met him after lunch, and Charlie was habitually late. Each day the pupils would watch the clock, hoping he would not reach class in time, for they were required to wait only twenty minutes for any teacher. One day though Charlie's hat lay on his chair, they all marched out exactly at twenty minutes after one. The next day Charlie Chase was very punctual, but much disturbed by their action. „When my hat is on my chair," he said in a challenging voice, „that is the same as as if I were here." The next day, Charlie Chase chanced to be late again. As Charlie approached the classroom, however he saw no pupils present, but each of them had carefully left his hat lying on his chair; **b)** Jack Jonson who lived in a small village named Jerome Junction, was judged by some of the villagers not to be clever, but he was just as clever as any boy of hios age. One day Jack went to the village store to buy some jelly, some oranges, some jam, and finally five cents worth of cheese. The village storekeeper, Mr. Jenkins, objected to selling Jack so small a piece of cheese. Mr. Jenkins just couldn't judge the size of a five-cent piece of cheese. „Then give me a ten-cent wedge of cheese," said Jack Jonson. Mr. Jenkins cut a ten-cent wedge of cheese. Jack laid five cents on the edge of the counter. „Now just cut that piece in half," he said to Mr. Jenkins [9-15].

În prezentul articol, ne-am propus să facem o încercare de a explica unele momente dificile privind predarea limbii engleze studenţilor vorbitori de limba română şi suntem conştienţi că nu am rezolvat **complet** problema aceasta foarte importantă. Exersarea fonetică, în special a consonantismului limbii engleze, necesită o muncă asiduă în decursul întregului proces de instruire. Exerciţiile fonetice, recomandate aici, pentru pronunţarea corectă a africatelor limbii engleze, pot şi trebuie să fie variate şi îmbogăţite de profesori, în funcţie de grupă, de nivelul de cunoştinţe al elevilor şi studenţilor. Se presupune că materialul fonetic va fi lărgit şi, bineînţeles, nu trebuie să ne limităm la succesele obţinute în perioada cursului introductiv şi corectiv. Se cere să folosim şi mijloace tehnice, materiale intuitive, metode şi procedee care, bineînţeles, împreună cu cele propuse mai sus, pot da rezultate scontate.

Referinţe:

1. Chirdeachin A. Unele greşeli tipice în pronunţia africatelor engleze şi căile de înlăturare a lor (în baza experimentului didactico-metodic)//Probleme actuale de lingvistică, glotodidactică şi ştiinţă literară. Vol.III. - Chişinău: CEP USM, 2005, p.422-424.
2. Chirdeachin A. Greşeli tipice în pronunţarea africatelor engleze şi căile de înlăturare a lor (în baza experimentului didactico-metodic)//Calitatea formării specialiştilor în învăţământul superior: strategii, forme, metode. Materialele conferinţei ştiinţifice internaţionale, consacrate aniversării a 60-a de la fondarea Universităţii de Stat „Alecu Russo" din Bălţi, 5-7 oct. 2005. Vol.I. - Bălţi: Presa universitară bălţeană, 2005, p.102-107.

3. Chirdeachin A. Cu privire la predarea africatelor engleze (analiza statistică a greşelilor studenților vorbitori de limba română)//Colocviul Internațional de ştiințe ale limbajului „Eugen Coşeriu”. Strategii Discursive. Vol.VIII. - Chişinău: CEP USM, 2006, p.376-380.
4. Беляев Б.В. О применении принципа сознательности в обучении иностранному языку //Психология в обучении иностранному языку. - Москва: Просвещение, 1967, с.5-17.
5. Артёмов В.А. Психология обучения иностранным языкам. – Москва: Просвещение, 1969. - 279 с.
6. Бородулина М.К., Минина Н.М. Основы преподавания иностранных языков в языковом вузе. - Москва: Высшая школа, 1968. - 118 с.
7. Щерба Л.В. Преподавание иностранных языков в средней школе. Общие вопросы методики. - Москва: Высшая школа, 1974. - 112 с.
8. Абрамкина Т.А. К вопросу о сравнении с родным языком при обучении иностранному//Вопросы лингвистики и методики преподавания иностранных языков. Вып. 1. - Москва: Изд-во МГУ, 1968, с.3-13.
9. Babâră N. Aspecte de predare a diftongilor din limba engleză. - Chişinău: USM, 1990. - 127 p.
10. Bădărău D. Pronunțarea//Cultura. - 1975. - 25 ianuarie. - №4 (1540). - P.4.
11. Chițoran D., Pârlog H. Ghid de pronunție a limbii engleze. - Bucureşti: Editura ştiințifică şi enciclopedică, 1989. - 206 p.
12. Селезнёв В.Х. Пособие для совершенствования навыков английского произношения. - Москва: Международные отношения, 1979. - 182 с.
13. Шевякова В.Е. Вводный фонетический курс английского языка. - Москва: Наука, 1967. - 162 с.
14. Шевякова В.Е. Коррективный фонетический курс английского языка. - Москва: Наука, 1968. - 179 с.
15. Экгольм Т.И. Фонетические упражнения для самостоятельной работы по коррекции произношения в лингафонном кабинете. - Москва: 1-й МГПИИЯ, 1969. - 111 с.

Prezentat la 06.04.2007

SCURT ISTORIC AL METODELOR DE PREDARE A FONETICII LIMBII STRĂINE

Natalia STÎNCĂ

Catedra Filologie Engleză

The article represents a thorough analysis and description of old and modern methods of teaching phonetics of foreign languages. The ways of teaching phonetics are various in different methods – such as imitation (the direct method), imitation and rational learning (the mixed methods), the use of techinical means (the new direct method), dialogue and model study (the audiolingual method), etc.

În diferite perioade ale istoriei predării limbilor străine, foneticii i s-a acordat importanţă diferită. O analiză a metodelor existente de predare ne permite a evidenţia câteva tendinţe în predarea şi însuşirea foneticii unei limbi străine: unii metodişti, precum H.Sweet şi A.Bolen vor pune fonetica în centrul învăţării limbii străine, alţii îi vor acorda o atenţie minoră, ca de exemplu M.Berlits, reprezentantul metodei naturale. Modurile în care este predată partea sonoră a limbii vor fi, de asemenea, diferite de la metodă la metodă – începând de la imitare (metoda directă), imitare plus utilizarea procedeelor raţionale (metodele mixte), utilizarea mijloacelor tehnice (metoda directă nouă), lucrul cu modelul şi dialogul (metoda audiolinguală) etc.

Reprezentanţii metodei gramatical-traductologice şi ai metodei de traducere a textului aproape că nu acordau atenţie particularităţilor părţii sonore a limbii străine în predarea acesteia. Ei pur şi simplu încercau să dezvolte competenţa de citire [5, p.456].

Metoda naturală reprezintă o viziune diferită, o reformă în predarea limbii: scopul său primar este de a-i învăţa pe studenţi să vorbească limba străină. Un reprezentant al acestei metode este M.Berlits, care propune introducerea materialului în formă orală. Acest lucru este motivat de M.Berlits prin faptul că studenţii trebuie să audă o pronunţie corectă şi să aibă un model corect pe care trebuie să-l imite, în caz contrar, ei vor denatura sunetele, cuvintele, vor folosi o intonaţie incorectă, conducându-se de deprinderile formate în limba maternă [11, p.41-42].

Pe baza metodei naturale a fost fondată metoda directă. Reprezentanţii acestei metode au principalul scop de a-i învăţa pe studenţi să folosească limba străină într-un mod practic. Or, atunci când se spune că o persoană posedă perfect o limbă străină, se are în vedere că el se exprimă liber în această limbă [5, p.456].

Istoric dezvoltarea metodei directe este strâns legată de introducerea foneticii în pedagogia lingvistică. Materialul fonetic a fost lărgit şi pentru prima dată selectat în mod ştiinţific. Anume din aceste considerente, metoda directă mai este numită şi metodă fonetică.

Deoarece limba este de natură sonoră şi constă din sunete şi nu din litere, cum se considera anterior, în prim-plan este plasată vorbirea orală ca mijloc de însuşire a limbii. Discipolii metodei directe îi oferă un rol deosebit foneticii, iar în calitate de tehnici de predare ei recomandă utilizarea imitaţiei şi descrierii [11, p.48-50].

Un aport important în predarea foneticii a fost adus de H.Sweet la sfârşitul secolului XIX. Fonetica şi limba vorbită (nu cea pur literară) – iată cele două puncte de pornire pe baza cărora H.Sweet îşi construieşte toată predarea şi care determină atât materialul lingvistic propus, cât şi metodica de predare.

Familiarizarea cu fonetica limbii engleze, cu care, după părerea lui H.Sweet, se începe orice instruire, este efectuată pe baza manualului „Primer of Phonetics" care conţine o descriere amănunţită a sunetelor limbii engleze, intonaţiei şi accentului, articulării sunetelor şi comparaţia acestora, variantelor fiecărui sunet, exerciţii de pronunţare a sunetelor separate, cuvintelor, propoziţiilor etc., un întreg complex de informaţie şi exerciţii care mai târziu a primit denumirea de curs introductiv clasic.

Din cele expuse mai sus, putem ajunge la concluzia că unul din meritele mari ale activiştilor Reformei este atenţia pe care o acordau foneticii: predarea pronunţiei limbii studiate şi elaborarea unui sistem de exerciţii fonetice, care să permită o însuşire mai reuşită a sistemului sonor al limbii, bazată pe imitare [11, p.68].

Pentru metodica predării limbilor străine în anii 30-70 ai secolului XX, este caracteristică, pe de o parte, dezvoltarea în continuare şi motivarea stiinţifică a metodelor contrastive şi directe, iar pe de altă parte, încercarea de a le combina (metodele mixte) [11, p.117]. Pentru această perioadă de dezvoltare a metodologiei, sunt caracteristice trei direcţii de bază: metodele directe noi; metodele mixte; metodele contrastive [11, p.118].

Printre cei mai de vază reprezentanți ai metodelor directe din această perioadă se numără H.Palmer, L.Bloomfield, M.West, Ch.Fries, R.Lado.

H.Palmer înaintează în calitate de principii de bază în predarea limbii străine imitarea şi învățarea pe de rost [11, p.142]. Procesul de învățare a limbii străine, propus de el, se reduce la învățarea pe de rost a modelelor standard prin intermediul imitării şi repetării permanente. Aceste modele sunt în continuare reproduse în diferite îmbinări. În procesul de memorare un rol important îl are audierea vorbirii în limba străină. Exercițiile de audiere a unor dialoguri, independent de faptul dacă studenții au învățat sau nu în prealabil componentele lor, după părerea lui H.Palmer, prezintă una dintre cele mai profitabile metode de lucru pe parcursul întregului curs de învățare a limbii străine. Eficiența lor o vede în faptul că ele permit exersarea şi dezvoltarea abilităților de înțelegere intuitivă directă proprie studenților.

Aspectul fonetic pentru predarea căruia servesc exercițiile colectate minuțios este structurat pe etape: mai întâi se studiază sunete separate, apoi silabe şi îmbinări şi, în sfârşit, se ajunge la pronunțarea enunțului integru. Observăm că Palmer în predarea părții sonore a limbii străine începe mai întâi cu partea sa segmentală pentru a trece la unități suprasegmentale până la enunț [11, p.153-154].

Un alt reprezentant al metodei directe este L.Bloomfield. Ca şi H.Palmer, L.Bloomfield consideră că principiile de bază de predare a limbii străine sunt audierea şi imitația. Numai că pentru aceasta el foloseşte informantul (persoană nefilolog pentru care limba studiată este maternă). Este foarte important ca studentul să aibă abilități de imitare. În afară de aceasta, pentru însuşirea calitativă a limbii, sunt necesare antrenamentul şi învățarea pe de rost. „Cel mai important este să ascultați şi să exersați permanent. Studierea limbii înseamnă învățare excesivă; şi ceea ce este mai puțin decât aceasta este inutil" [13, p.3; 11, p.168].

Introducerea factorului rațional pe lângă imitare este o altă tendință în predarea foneticii, care a fost observată la studierea metodelor de predare a limbii străine. La acest capitol putem menționa metodele mixte sau moderate, care au avut o popularitate mai mare în perioada Reformei târzii, atunci când mulți metodişti şi profesori au ajuns la concluzia că în şcoala de masă metodele naturală şi directă nu duc la rezultatele dorite [11, p.89].

Un reprezentant al acestei direcții în metodică este psihologul olandez Chr. Flagstadt. În materie de conținut al instruirii el este adept al instruirii formale şi al „teoriei analitice". Pentru majoritatea persoanelor, spune Flagstadt, limba străină prezintă interes din punct de vedere pur fonetic şi estetic [11, p.100].

Chr.Flagstadt acordă o importanță deosebită reprezentărilor acustice motorice şi asocierilor mecanice în instruire. O consecință naturală a accentuării activității acustice şi motorice este atenția deosebită ce o atrage Flagstadt asupra foneticii. Iar la studierea foneticii recomandă utilizarea procedeelor raționale paralel cu imitarea, şi anume descrierea articulării sunetelor şi compararea lor cu cele ale limbii materne [11, p.105].

Specialistul în predarea limbilor străine în Belgia F.Closset a practicat o tratare asemănătoare în predarea foneticii precum şi Chr.Flagstadt. F.Closset consideră că predarea foneticii nu reprezintă un scop în sine, ci este doar o etapă importantă în calea însuşirii limbii vorbite, citirii sau scrisului. La însuşirea pronunției corecte, după cum menționează lingvistul, nu este bine să ne limităm doar la imitare, precum nu putem să învățăm a cânta la vioară doar privind o persoană care cântă la acest instrument. F.Closset propune de a face o comparație cu limba maternă atunci când se lucrează cu sunetele şi îmbinările de sunete mai complicate. Savantul consideră că fonetica nu trebuie să ocupe prea mult timp din lecție, sugerează de a nu se ocupa prea mult cu teoria, termenii, subtilități ale sistemului sonor al limbii străine şi de a nu explica mai mult de două sunete în acelaşi timp [11, p.249].

O inovație în metodologia predării limbilor străine este utilizarea mijloacelor tehnice. O metodă care presupune utilizarea acestor mijloace în predare este metoda directă nouă. Unul din fondatorii metodei directe noi este E.Stack. El formulează obiectivele de predare a limbii străine în felul următor: „Scopul predării este de a-i învăța pe studenți să înțeleagă, să vorbească, să citească şi să scrie în limba străină cu viteza nativilor; intonația, pronunția şi viteza vorbirii trebuie să corespundă cu intonația, pronunția şi viteza vorbirii nativilor [14, p.4; 11, p.169].

Pentru practică este necesar a le acorda studenților posibilitatea de a lucra în laboratorul lingvistic cu casetofonul. Utilizarea obligatorie a mijloacelor tehnice este ridicată la un principiu, deoarece acestea, după părerea lor, pot compensa lipsa mediului lingvistic. Fără acestea E.Stack consideră că este imposibilă formarea deprinderilor, or deprinderile por fi formate doar prin repetări multiple ale materialului de către fiecare student.

E.Stack consideră că principiul de bază al metodei directe noi este însuşirea orală prealabilă obligatorie a materialului; în acest mod el imită tradițiile predecesorilor săi. Pentru a însuşi formele orale ale vorbirii, o

mare atenție trebuie să fie acordată dezvoltării competențelor de vorbire, care pot fi obținute prin antrenament [11, p.171].

O altă formă nouă a metodei directe este metoda audiolinguală. Această metodă a anilor 60 sec.XX are câteva caracteristici distinctive: 1) separarea competențelor – de audiere, vorbire, lectură şi scriere – şi prevalarea audiolingualului asupra aptitudinilor grafice; 2) utilizarea dialogurilor în calitate de mijloc principal de prezentare a limbii; 3) accentul pe anumite tehnici practice, imitație, memorare şi antrenament; 4) folosirea laboratorului lingvistic; 5) stabilirea teoriei lingvistice şi psihologice ca bază a metodei de predare [5, p.462].

Reprezentanții de vază ai acestei metode sunt Ch.Fries şi R.Lado. Limba este percepută de ei ca un sistem de semne, utilizate în procesul comunicării orale. Din acest considerent, însuşirea limbii este imposibilă fără asimilarea sistemului ei sonor, care cuprinde nu doar sunetele limbii, ci şi intonația, ritmul, repartizarea pauzelor, accentul etc. În cursul de limbă străină trebuie introdus totul ce se referă la partea sonoră a limbii.

Predarea foneticii, conform acestei concepții, trebuie să se bazeze pe o descriere minuțioasă a sistemului sonor al limbii străine şi compararea lui cu cel al limbii materne, deoarece dificultățile de asimilare a sistemului sonor al limbii străine sunt determinate de particularitățile limbii materne a studenților [11, p.179].

Se poate observa că această metodă, spre deosebire de cele menționate anterior, propune la predarea şi învățarea foneticii, pe lângă imitație, explicație şi procesul rațional, alte mijloace precum utilizarea mijloacelor tehnice şi lucrul cu dialogul şi modelele.

Fiecare limbă, confirmă Ch.Fries şi R.Lado, are un număr limitat de structuri, modele de construire a propozițiilor. De aceea ele pot fi descrise şi clasificate. Pentru a comunica în orice limbă, este necesar a cunoaşte aceste structuri, a putea construi propoziții conform legilor limbii orale nu doar corect, ci şi rapid. Anume însuşirea acestor structuri împreună cu însuşirea sistemului sonor al limbii străine reprezintă dificultatea principală în instruire, deoarece în diferite limbi sunt diferite moduri de combinare a cuvintelor în propoziție şi cuvintele au o distribuție diferită în ea. „Deosebirile principale dintre două limbi nu sunt deosebirile dintre cuvinte, cât de izbitoare nu ar fi acestea. Deosebirea de bază rezidă în structurile sale, deoarece fiecare limbă are sistemul său propriu de modele de propoziții, intonație, accente şi sistemul de sunete vocale şi consoane" [6, p.14].

Metoda audiolinguală a introdus memorarea dialogurilor şi repetarea imitativă ca tehnici specifice de învățare. Mai mult ca atât, ea a introdus lucrul cu modelele. Astfel de lucru nu era ceva absolut nou, putem întâlni aşa ceva şi la Palmer, însă modelele au devenit trăsătura de bază a audiolinguismului. Lucrul cu ele a fost diversificat şi ridicat la nivel de tehnică de predare a limbii [5, p.465].

Din cele descrise mai sus, devine clar că metoda audiolinguală păstrează trăsăturile principale ale metodei directe noi: limba ne determină gândirea, din această cauză, pentru studierea ei nu sunt adecvate comparația şi traducerea; cel mai bun mijloc de a învăța o limbă este imitarea, învățarea prin analogie, repetarea multiplă a celor învățate [11, p.200].

De principii asemănătoare în predarea foneticii se conduc şi reprezentanții metodei audiovizuale. Este necesar a accentua că vizualizarea are în această metodă un caracter extralingvistic.

Fonetica este studiată integral, ca şi în metoda audiovizuală. Fiecare sunet nou se învață în grupe ritmice. O atenție deosebită este acordată intonației şi ritmului corect. Materialul nou este selectat în aşa mod, încât să ilustreze sunetele noi [11, p.203].

Predarea audiovizuală constă dintr-o ordine de lucru bine stabilită. Lecția începe cu vizionarea şi audierea. Materialul audiat reprezintă un dialog şi un comentariu narativ. Fiecare fragment de film corespunde unui enunț. Adică, imaginea vizionată şi enunțul pronunțat se completează şi constituie împreună o unitate semantică. În cea de-a doua etapă fiecare grupă de sens este explicată de profesor prin demonstrare, audiere selectivă, întrebări şi răspunsuri. La cea de-a treia etapă dialogul se repetă de câteva ori şi se memorează prin audierea şi vizionarea repetată a filmului sau cu ajutorul practicii de laborator. La următoarea etapă, numită „etapa de dezvoltare", studenții nu mai vizionează şi nu audiază filmul, ci fac alte activități, de exemplu, filmul acum este demonstrat fără casetofon şi studenților li se cere să îşi amintească comentarea sau să producă comentariile proprii; sau scenariul este modificat şi se referă deja la student, la familia sa sau prietenii săi, prin întrebări şi răspunsuri sau prin joc de roluri [11, p.467].

Spre deosebire de predecesorii săi, metoda audiolinguală pune accentul asupra naturii sociale a limbii. „... le language est avant tout un moyen de communication entre les êtres ou les groupes sociaux" [5, p.468].

Varianta mai atenuată a metodei directe a fost elaborată de A.Bolen. În ce priveşte principiul de însuşire orală prealabilă a materialului nou, A.Bolen recomandă la începutul instruirii un curs introductiv oral cu uti-

lizarea discului de patefon şi exercițiilor orale, care precedă citirea textului tipărit. Această continuitate are scopul de a elimina o mare parte din greşeli de pronunție, ritm, intonație.

Precum şi H.Sweet (metoda directă), A.Bolen îi oferă foneticii locul central la însuşirea limbii străine. Menționând faptul că predarea foneticii [11, p.225] nu a avansat, A.Bolen fundamentează o nouă abordare de însuşire a foneticii. Chiar de la început, este necesar a aduce la cunoştință studenților diferențele principale de articulare prin compararea limbii străine cu cea maternă. În metodologia modernă, după părerea lui A.Bolen, este depăşită tendința de a porni de la sunetul izolat, de aceea la baza predării pronunției se pune textul coerent [11, p.256].

Pe parcursul primului an de instruire, la lecție prevalează formele orale de lucru, în calitate de procedeu de bază este utilizată imitarea. La repetarea multiplă cu ajutorul casetofonului şi a discului de patefon se respectă păstrarea nivelului constant al tuturor indicilor (tărie a vocii, tempou, intonație, ritm etc.) [11, p.257].

Un loc aparte în istoria metodelor de predare a limbilor străine îl are G.Hagboldt. Pe baza lucrărilor lui G.Hagboldt, putem trage o concluzie că el nu este un adept al nici unui curent extremist şi a încercat să evalueze cât mai obiectiv metodele existente [11, p.235]. Sunetele, în opinia lui G.Hagboldt, reprezintă elementul necesar de bază al vorbirii naturale. Corectitudinea perceperii sunetului şi abilitatea de a-l reproduce liber şi destul de corect este baza studierii limbii. În dependență de aceasta, limba orală studiată poate prezenta dificultăți diverse. La etapa inițială, însuşirea limbii reprezintă doar receptarea orală, bazată pe imitare.

Spre deosebire de alți metodişti, care reduc toate dificultățile de studiere a limbii străine la vorbire, considerând că înțelegerea este o abilitate de însoțire şi nu necesită eforturi speciale, G.Hagboldt consideră că înțelegerea are dificultățile sale, pentru înlăturarea cărora este nevoie de anumite exerciții, cum ar fi citirea cu pronunție, intonație şi accent corect, citirea în gând cu condiția că vorbirea interioară este corectă şi aproape liberă, audierea casetelor, radioului, frecventarea teatrelor cu persoane pentru care limba studiată este maternă. Astfel, G.Hagboldt a preluat de la metoda directă atitudinea față de imitare şi analogie, rolul cărora, în recomandările sale, este puțin excesiv, îndeosebi la etapa inițială [11, p.244].

Cu timpul se schimbau nu doar scopurile instruirii limbilor străine, ci şi cerințele față de posedarea lor. Metodica predării limbilor străine a ajuns la o etapă de criză în anii 70 ai secolului trecut. Orice situație de criză, după cum este bine cunoscut, necesită o schimbare radicală. Astfel apar metode moderne de predare a limbilor străine.

Metoda învățării prin descoperire (Silent Way) este un punct de răscruce în predarea foneticii, care pune accent pe corectitudine. Sunete separate, procese de asimilare la îmbinarea sunetelor, accentul, intonația, toate acestea sunt luate în considerație de metodologia predării astfel, încât studentul să poată să-şi pregătească mecanismul intern pentru o pronunție corectă. Profesorul, conform acestei metode, utilizează fişe colorate ce reprezintă sunete, cartonaşe cu cuvinte etc. în locul alfabetului fonetic şi al informației lingvistice explicite. Vorbirea profesorului la predare este redusă la minimum şi informația este prezentată mai mult prin gesturi elaborate minuțios despre modul de utilizare a diferitelor mijloace pentru aproximarea unei pronunții corecte. Odată ce informația a fost oferită, profesorul se retrage pentru a le permite studenților să practice pronunțarea pe etape, folosind fişe şi scheme. Mulți profesori de limbă apreciază procedura de descoperire a metodei învățării prin descoperire, care le permite resurselor interne ale studenților să înceapă a acționa pentru a obține un simț al accentului, intonației şi modelelor ritmice ale limbii străine.

O altă abordare a predării pronunției, asemănătoare cu metoda învățării prin descoperire, este predarea limbii în comunitate (Community Language Learning) elaborată de C.Curran. Rolul profesorului este de a consulta studenții. Studenții sunt aşezați în jurul casetofonului. „Consultantul” pronunță un enunț în tempo lent şi pe secvențe. Studentul repetă mai întâi secvențele şi apoi enunțul în întregime, până când obține pronunțarea potrivită. Apoi acest enunț pronunțat de student este înregistrat pe bandă. Fiecare student are această posibilitate. Deşi metodologia dată are asemănări cu metoda directă, adică este intuitivă şi imitativă, conținutul şi practica de predare îi oferă studentului rolul central.

La începutul anilor 80 secolul trecut a apărut în practica de instruire a limbilor străine abordarea comunicativă. Principiul său central se bazează pe scopul principal de utilizare a limbii, adică pe comunicare. Dat fiind faptul că scopul principal al acestei abordări este de a preda limba pentru a comunica eficient, a apărut urgența de a preda fonetica pentru atingerea acestui obiectiv.

Cercetările nivelului de însuşire a pronunției, efectuate de F.Hinofotis şi K.Baily, arată că vorbitorii nenativi de limbă engleză trebuie să poată obține un nivel “limită” de pronunție. Ei vor putea comunica doar în cazul când pronunția lor este la acest nivel sau la un nivel mai avansat. Iar în cazul în care pronunția este la

un nivel mai scăzut, vor apărea probleme la nivel de comunicare, oricât de înalt nu ar fi nivelul de însuşire a gramaticii şi vocabularului. Obiectivele de predare a limbii nu sunt de a aspira la o competenţă a unui vorbitor nativ în comunicarea orală, ceea ce s-a dovedit a fi de neatins în majoritatea cazurilor. Un astfel de scop nu este realist, cu excepţia unor studenţi iscusiţi şi cu o motivaţie foarte înaltă. Un scop mult mai realist este de a-i ajuta pe studenţi să depăşească nivelul „limită". Predarea foneticii trebuie să se orienteze spre procesul de asimilare a modelelor necesare de intonaţie şi accent frastic. Atunci când asimilarea este finisată, studentul nu se va mai gândi mereu la modul de pronunţare a enunţurilor, căci pronunţia sa va fi automat corectă, ci îşi va orienta atenţia spre exprimarea sensurilor în limba străină.

Acceptând că pronunţia corectă este cerinţa primară faţă de persoanele ce studiază limba străină, următoarea problemă pe care o vom trata este una pedagogică. Profesorii de limbă străină au nevoie de mecanisme pragmatice de predare pentru a dezvolta competenţa de vorbire orală a studenţilor. În predarea comunicativă a limbii (PCL) încă nu a fost proiectată nici o metodologie universal acceptată, deşi unele sugestii practice pentru predarea pronunţiei limbii engleze în mod comunicativ apar la M. Celce-Murcia şi T.Pica.

PCL a permis practicienilor săi să utilizeze la predarea foneticii o varietate de mijloace, începând de la cele mai tradiţionale "audiere şi imitare", "exersare fonetică", "lucrul cu perechile minimale", "practicarea a schimbării vocalei şi a accentului" şi "citirea în glas" până la cele mai moderne practici în domeniul "accentului frastic", "intonaţiei în context", "discuţiei în grup", "tehnicilor de prezentare" etc.

Odată cu dezvoltarea teoriei în PCL (C.Brumfit & K.Johnson, H.Widdowson), în predarea foneticii au intervenit schimbări radicale. Tehnicile şi materialele de predare a nivelului segmental au cedat locul celor de predare a nivelului suprasegmental [7, p.185-196]. În cercetările lor ei sunt de opinia că cursurile care se orientează spre predarea unităţilor suprasegmentale la nivel de discurs duc la atingerea mai rapidă de către studenţi a unui nivel înalt de comprehensiune.

Cercetările moderne deci tratează însuşirea unităţilor de discurs în pronunţie: accentul englez, ritmul, modelele de intonaţie, calitatea vocii, contrastele fonetice şi asimilarea. Nu mai există o luptă între abordările "de jos în sus" (segmental/suprasegmental) şi "de sus în jos" (suprasegmental/segmental). Cercetătorii moderni se orientează spre o abordare combinatorie, utilizând unităţile care apar în context şi au o semnificaţie funcţională importantă. Aceste unităţi pot fi segmentale şi/sau suprasegmentale.

Astfel, atenţia se acordă în prezent predării aspectelor funcţionale ale pronunţiei care duc la o comunicare eficientă. Orice curs de predare a foneticii trebuie să fie bazat pe o abordare integră, în care principiile de predare/învăţare vor depinde de cerinţele faţă de student şi se vor utiliza materiale şi metodologie care vor corespunde abilităţilor lingvistice ale studentului şi necesităţilor sale de comunicare verbală.

Bibliografie:

1. Brumfit C.J. & Johnson K. The Communicative Approach to Language Teaching. - Oxford: Oxford University Press, 1979.
2. Celce-Murcia M. Teaching Pronunciation Communicatively. MEXTESOL Journal. -1983. - No 7(1). - P.10-25.
3. Curran C. Counselling-Learning in Second Language. Apple River Ill.: Apple River Press, 1976.
4. Hinofotis F. and Baily K. American Undergraduate Reaction to the Communication Skills of Foreign Teaching Assistants. On TESOL '80: Building Bridges: Research and Practice in TESL. - Alexandria, VA, 1980.
5. Howatt A.P.R. A History of English Language Teaching. - Oxford: Oxford University Press, 1984.
6. Lado R. Language Teaching. - London, 1961.
7. McNerney M. & Mendelsohn D. Suprasegmentals in the Pronunciation Class: Setting Priorities // P. Avery & S. Ehrlich (Eds.). Teaching American English Pronunciation. - Oxford: Oxford University Press, 1992.
8. Pica T. Pronunciation Activities with an Accent on Communication. English Teaching Forum, 22(3), 2-6, 1984.
9. Rogers C.R. Client-Centered Therapy. - Boston: Houghton Mifflin, 1951.
10. Widdowson H. Teaching Language as Communication. - Oxford: Oxford University Press, 1978.
11. Рахманова И.В. Основные направления в методике преподавания иностранных языков в XIX – XX вв. - Москва: Изд.Педагогика, 1972.
12. http://www.yementimes.com/article.shtml?i=906&p=education&a=2
13. Boolfield L. Outline Guide for the Practical Study of foreign languages. - Baltimore, 1942.
14. Etack E. The language laboratory and modern language teaching. - New-York, 1960.

Prezentat la 06.04.2007

TIPOLOGIA OPŢIUNILOR ÎN SELECTAREA LIMBII (LIMBILOR) PENTRU FORMULAREA POLITICILOR LINGVISTICE

Gheorghe MOLDOVANU

Academia de Studii Economice din Moldova

Ce travail s'inscrit dans le cadre des recherches qui rendent compte de l'interaction entre l'activité épilinguistique, les pratiques langagières et les politiques linguistiques. Il a pour objectif de décrire la typologie des choix linguistiques des pays indépendants en vue de formuler les politiques linguistiques des états respectifs. L'article tentera de répondre à la question du rapport entre le choix de la *langue officielle* (*nationale)* et celui de la *langue de communication interethnique* à travers une analyse des options linguistiques de différents états à travers le monde. Cette réflexion nous amènera à une remise en cause de la vision des autorités moldaves de la promotion du plurilinguisme et nous permettra d'expliquer en partie les axes privilégiés par la politique et la planification linguistique, en République de Moldova notamment.

Selectarea limbii oficiale (naţionale) şi, eventual, a limbii de comunicare interetnică este o problemă de importanţă capitală pentru prosperarea naţiunii. Pe cât de simplă pare la prima vedere această alegere, pe atât de complicată şi dificilă este în realitate, întrucât ea implică, de cele mai multe ori, o alegere printre limbile autohtone în contact. Idiomurile în contact, după cum se ştie, au avantajul de a fi parte constitutivă a patrimoniului comun şi a istoriei comune a naţiunii. Pe de altă parte, limbile exogene au avantajul de a facilita accesul la lumea externă. De aceea, alegerea ideală a limbii (limbilor) naţionale reprezintă opţiunea care are un impact minimal asupra dezmembrării structurii sociale, fără a izola în acelaşi timp statul de lumea externă.

Printre criteriile de selectare a limbii (limbilor) pentru formularea politicii lingvistice, se numără neutralitatea politică a limbii, majoritatea numerică a locutorilor, prestigiul, tradiţia literară şi gradul de rudenie cu alte limbi din arealul lingvistic dat [4, p.185-186], ponderea valorică a criteriilor în chestiune fiind diferită. Spre exemplu, dacă un stat se confruntă cu problema alegerii limbii naţionale care urmează a fi modernizată, selectarea unei limbi exogene constituie, în această situaţie, o alternativă fezabilă. Aceasta, pentru că modernizarea unei limbi necesită o perioadă de timp îndelungată, antrenând resurse financiare şi umane considerabile.

Pe de altă parte, alegerea unei limbi exogene de largă circulaţie din categoria limbilor coloniale sau imperiale, deşi bine cunoscute de elita politică şi facilitând comunicarea cu lumea externă, este o alegere nereuşită, întrucât ea va trezi nemulţumirea elitei intelectuale şi a maselor populare în măsura în care limba dată se asociază cu oprimarea şi nu poate contribui la consolidarea unităţii naţionale. Cât priveşte alegerea printre limbile autohtone în contact, aceasta se bazează pe criteriul majorităţii numerice a vorbitorilor unei limbi din spaţiul dat.

Experienţa statelor independente arată că alegerea limbii (limbilor) pentru formularea politicilor lingvistice se efectuează în funcţie de anumite caracteristici. Conform observaţiilor lui J.Fishman [6, p.192], opţiunile diferitelor state la acest capitol se efectuează în funcţie de prezenţa sau absenţa a şase caracteristici şi pot fi clasificate în trei categorii distincte, după cum urmează: A, B şi D. Fiecare dintre categoriile menţionate se caracterizează printr-un anumit tip de configuraţie a celor şase caracteristici. Astfel, categoria A include alegerea efectuată de naţiunile *amodale*, categoria B cuprinde alegerile naţiunilor *unimodale*, iar categoria D înglobează alegerile efectuate de naţiunile *multimodale* (vezi tab.).

După cum reiese din tabel**,** alegerea limbii de către naţiunile *amodale* (categoria A) este determinată de voinţa de integrare politică a unui spaţiu complex din punct de vedere lingvistic, în care există mai degrabă tradiţii orale decât scrise. Astfel, după obţinerea independenţei naţionale, numeroase state în curs de dezvoltare din Africa au ales, în calitate de limbă naţională şi oficială, o limbă de largă circulaţie. În acelaşi timp, în statele din categoria A, s-au întreprins măsuri concrete de planificare lingvistică în vederea standardizării limbilor locale astfel, încât cetăţenii să poată citi şi scrie în limba lor maternă.

Drept exemplu pot servi Camerunul de Vest (partea engleză) şi Camerunul de Est (partea franceză), unde, la sfârşitul anilor 70, a fost adoptat de către lingvişti un alfabet general pentru toate limbile indigene din acest spaţiu (circa 250-300 de limbi). Cu toate acestea, predarea limbilor naţionale se află până în prezent în stare embrionară, întrucât Guvernul nu prevede măsuri concrete de dezvoltare a bi- şi plurilingvismului societal pe baza valorificării limbilor locale [8].

 ISSN 1857-209X

Tabel

Tipologia opţiunilor în alegerea limbii (limbilor) pentru formularea politicilor lingvistice de către diferite naţiuni (tabel adaptat şi completat de autor *apud* Fishman)

	Caracteristici	Categoria A (naţiuni amodale)	Categoria B (naţiuni unimodale)	Categoria C (naţiuni oligomodale)	Categoria D (naţiuni multimodale)
1	Prezenţa/absenţa unei tradiţii literare concepute de populaţie ca patrimoniu cultural	Nu	Da	Da	Multe
2	Motivul selectării limbii naţionale (oficiale)	Integrare politică	Identitate naţională	Identitate civică	Compromis
3	Motivul utilizării limbii de comunicare interetnică (*lingua franca*)	Simbol naţional	Pentru perioada de tranziţie	Limba oficială = limba de comunicare interetnică	Factor de unificare
4	Acţiuni concrete de planificare lingvistică	Standardizarea limbii	Diglosia	Securizarea şi modernizarea limbii oficiale, protejarea limbilor minoritare	Modernizarea limbii
5	Este bi- şi multilingvismul un obiectiv de atins?	Nu	Da, dar în context situaţional	Da, dar în context situaţional	Da
6	Este bi- şi multiculturalismul un obiectiv de atins?	Nu	Da, dar în context situaţional	Da, dar în context situaţional	Da

Din categoria B (naţiuni *unimodale*) fac parte statele în care există o limbă locală cu o tradiţie literară, alături de care se utilizează o limbă de circulaţie internaţională, de regulă, limba colonială. Elita intelectuală din aceste state tinde spre utilizarea limbii de circulaţie internaţională, pe când limba indigenă, având o tradiţie literară, serveşte drept simbol al identităţii naţionale. Drept exemplu de naţiune *unimodală* serveşte Tanzania care a declarat limba swahili drept limbă naţională şi limbă oficială, alături de limba engleză. Spre deosebire de Camerun, în Tanzania, swahili a devenit simbolul identităţii naţionale. Graţie măsurilor de politică lingvistică, această limbă indigenă a fost introdusă ca limbă de instruire în învăţământul primar, se utilizează pe scară largă în mijloacele de informare în masă, este limba de lucru a Parlamentului, a administraţiei şi, din punct de vedere funcţional, poate înlocui limba engleză [3, p.246-249].

În categoria D sunt incluse naţiunile *multimodale* care au numeroase limbi cu tradiţii literare. În aceste condiţii, pentru a alege una din aceste limbi în calitate de limbă naţională, este nevoie de un compromis. Cu toate acestea, oricare ar fi limba aleasă, pentru a putea funcţiona în contextul naţional, ea urmează să fie modernizată prin intermediul unui şir de măsuri de planificare lingvistică. În statele *multimodale*, populaţia este încurajată să cunoască două limbi: limba naţională şi limba maternă. Prin urmare, în aceste state, unul din obiectivele politicii lingvistice este promovarea bilingvismului regional şi a multiculturalismului.

În calitate de exemplu de naţiune *multimodală* poate servi India, unde există numeroase limbi indigene* având o tradiţie literară, printre care una are statut de limbă naţională (hindi), iar 22 au statut de limbi regionale. După cum afirmă B.Krishnamurti, „Almost all languages are equipped with necessary structures optimal to handle any domain oh human communication" [5, p.15]. În această ordine de idei, este important să amintim că diversitatea lingvistică a Indiei nu este pur şi simplu rezultatul unor procese accidentale, dar constituie o moştenire istorică, fiind parte componentă a procesului de edificare a naţiunii [7, p.1-2].

Pentru a înscrie situaţia sociolingvistică din Republica Moldova în tabelul de mai sus, propunem ca acesta să fie modificat prin adăugarea unei a patra categorii de naţiuni care ar putea fi numite *oligomodale* (categoria C). Statele *oligomodale* întrunesc majoritatea caracteristicilor proprii naţiunilor *unimodale*, precum prezenţa unei

* Conform datelor recensământului din 2001, numărul limbilor materne din India este de circa 1.652, dintre care 23 (inclusiv hindi şi engleza) sunt recunoscute de Constituţie ca limbi oficiale, principala limbă oficială fiind hindi. Pentru mai multe detalii a se vedea: http://en.wikipedia.org/wiki/Official_languages_of_India şi http://en.wikipedia.org/wiki/Languages_of_India

tradiții literare concepute de populație ca patrimoniu cultural, perceperea limbii populației băştinaşe ca simbol al identității naționale etc. (a se vedea tab.), deşi alături de limba națiunii titulare, se utilizează, în virtutea unor circumstanțe politice fortuite de natură recentă, un număr relativ restrâns de limbi vorbite de minoritățile etnice.

Națiunile *oligomodale* se situează între națiunile *unimodale* şi cele *multimodale.* În statele *oligomodale,* în care proporțiile vorbitorilor limbilor minoritare sunt relativ neînsemnate, bi- şi/sau multilingvismul la nivel național nu reprezintă un obiectiv al politicii şi planificării lingvistice, bilingvismul fiind acceptat doar la nivel regional.

Astfel, în Republica Moldova:

(1) limba română are o tradiție literară care datează de câteva secole şi este concepută de populația majoritară ca un element esențial al patrimoniului cultural; (2) limba română este simbolul identității naționale pentru trei pătrimi din populație; (3) limba română din Republica Moldova dispune de o structură lingvistică adecvată şi de un vocabular optimal pentru a servi drept limbă de comunicare interetnică în toate domeniile activității umane pe întreg teritoriul republicii. De altfel, statutul de limbă oficială presupune implicit îndeplinirea acestei funcții; (4) acțiunile concrete de planificare lingvistică în perioada de tranziție urmează a fi orientate spre evoluția treptată a situației de diglosie moştenită în unilingvism național cu elemente de bilingvism situațional; (5, 6) întrucât bilingvismul şi multiculturalismul național nu constituie un obiectiv în sine pentru statele *oligomodale,* politica şi planificarea lingvistică a Republicii Moldova în perioada următoare ar trebui să fie axată pe crearea condițiilor favorabile pentru funcționarea unilingvismului național cu elemente de bilingvism situațional (român-rus, român-găgăuz, român-ucrainean), în care limba română şi limba minorităților naționale să beneficieze de statute legale relativ echitabile astfel, încât nici una din limbile în contact să nu fie obiectul degradării, iar indivizii să poată utiliza ambele limbi în mod liber şi creativ.

Aşadar, în statele *amodale* este promovată limba vehiculară (limba de comunicare interetnică) ca limbă dominantă. În statele *unimodale* accentul se pune pe diglosia limbă națională/limbă de comunicare interetnică, deşi bilingvismul în context situațional este tolerat. În statele *oligomodale* predomină limba locală a națiunii titulare, care îndeplineşte în acelaşi timp şi funcția de limbă de comunicare interetnică, cu toate că, la fel ca şi în cadrul națiunilor *unimodale*, bilingvismul regional este acceptat. Cât priveşte națiunile *multimodale*, acestea se caracterizează prin utilizarea mai multor limbi indigene ca limbi dominante, dintre care una este şi limba oficială.

Cunoaşterea particularităților acestor categorii de contexte sociolingvistice este de mare importanță şi de un real folos pentru factorii de decizie în formularea şi argumentarea recomandărilor pentru o politică lingvistică adecvată şi echilibrată. În cazul nostru, înțelegerea corectă şi interpretarea fără ambiguitate a contextului sociolingvistic concret din statele analizate permite să realizăm că: (1) limba swahili are toate şansele să devină limbă națională în Tanzania, (2) India reprezintă o piață lingvistică concurențială care impune modernizarea limbilor în contact, (3) în Camerun nu există actualmente nici o limbă indigenă care ar putea servi drept simbol al identității naționale şi (4) promovarea limbii ruse în calitate de limbă de comunicare interetnică în Republica Moldova este inutilă şi ineficientă.

Efectiv, alegerea limbii de comunicare interetnică nu se face în mod arbitrar. Întrucât limba în chestiune este prezumată să satisfacă nevoile concrete ale societății în domeniul comunicării, alegerea ei se efectuează conform unor criterii. Practica internațională demonstrează că alegerea limbii vehiculare are loc în funcție de doi factori esențiali: evoluția naturală a limbii în spațiul dat şi trierea sau selectarea minuțioasă a unei limbi în baza unor criterii bine stabilite, precum statutul limbii, gradul de acceptabilitate, atitudinile populației, capacitatea de exprimare a conceptelor ştiințifice şi tehnice moderne [1, p.25; 2]. În cazul Republicii Moldova, atât limba română, cât şi limba rusă, corespund acestor criterii, numai că limba română este limba populației băştinaşe majoritare, iar limba rusă este limba de oprimare care continuă să fie vorbită de o minoritate imperială.

Atribuirea statutului legal de limbă de comunicare interetnică limbii ruse este o decizie politică de impunere a limbii coloniale şi nu corespunde nevoilor societății în materie de comunicare. *De facto*, Republica Moldova se caracterizează printr-un grad înalt de omogenitate lingvistică, iar diversitatea lingvistică a națiunilor *multimodale* nu poate fi comparată sub nici o formă cu situația lingvistică din Republica Moldova, unde minoritatea de etnie rusă (5,9%)* s-a pomenit izolată de partea majoritară a națiunii ruse în urma unui proces accidental de dezmembrare a Imperiului Sovietic survenit foarte recent.

---

* Conform datelor ultimului recensământ al populației Republicii Moldova din octombrie 2004, 75,2% din numărul total al populației vorbesc în limba moldovenească/română (Recensământul populației 2004: Caracteristici demografice, naționale, lingvistice, culturale. Culegere statistică. - Chişinău: Biroul Național de Statistică, 2006, vol. I, p.35).

Referințe:

1. Adegbija E. Language attitudes in Sub - Saharan Africa: A Sociolinguistic Overview. - Clevedon: Multilingual Matters, 1994. - 130 p.
2. Ager D. Motivation in Language Planning and Language Policy. Multilingual Series 119. - Clevedon: Multilingual Matters, 2001. - 210 p.
3. Blommaert J. Language Policy and National Identity // T.Ricento (ed.). An Introduction to Language Policy: Theory and Practice. - London: Blackwell Publishing, 2005.
4. Kale J. Language Planning and the Language Education in Papua New Guinea // R.Jr. Baldauf and A.Luke (eds). Language Planning and Education in Australia and the South Pacific. - Clevedon: Multilingual Matters, 1990.
5. Krishnamurti Bh. The Rregional Language vis-à-vis English as the Medium of Instruction in Higher Education: The Indian Dilemma // D.P. Pattanayak (ed.). Multilingualism in India. - New Delhi: Orient Longman, 2007.
6. Fishman J. National Languages and Languages of Wider Communication // Language in Sociocultural Change. Essays by Joshua A. Fishman selected by A.S. Dil. - Stanford: Stanford University Press, 1972.
7. Mahapatra B. A Demographic Appraisal of Multilingualism in India // Pattanayak D. Op.cit.
8. Tabi-Manga J. Les politiques linguistiques du Cameroun. - Paris: Editions Karthala, 2000.

Prezentat la 08.10.2007

STUDIA UNIVERSITATIS

Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.10

ILUZIA NAȚIUNII BILINGVE: DE LA NAȚIUNEA BILINGVĂ LA PLURILINGVISMUL POPOARELOR

Gheorghe MOLDOVANU

Academia de Studii Economice din Moldova

Cet article aborde certains aspects déterminants de la problématique des politiques linguistiques dans les conditions du multilinguisme sociétal. Ayant pour objet de mettre en évidence la complexité des questions liées à la promotion du bilinguisme national, souvent abordées de manière simpliste par les nouveaux états indépendants, il se propose de décrire l'échec de la conception illusoire de l'édification des nations bilingues. En décrivant les démarches des gouvernements fédéraux du Canada et de la Belgique axées sur l'édification des nations bilingues dans les états respectifs, ce travail invite à réexaminer cette conception utopique et à valoriser le bilinguisme et le multilinguisme au niveau de l'individu et non pas de la société.

Ideea construirii unei națiuni bilingve este relativ recentă. În anii 60 ai secolului trecut, concepția națiunii bilingve a început a fi promovată cu mult zel de Guvernul federal al Canadei. Strategia dată era determinată atât de factori interni, cât şi externi. Printre factorii interni se numărau, în primul rând, necesitatea corectării unor nedreptăți sociale, comise anterior față de minoritatea francofonă, şi pericolul iminent de secesiune a acesteia alimentat, mai ales, de dezvoltarea naționalismului în provincia Québec. În al doilea rând, ținând cont de îngrijorarea crescândă a canadienilor anglofoni, condiționată de influența economică şi culturală a Statelor Unite ale Americii [7, p.165-166], Guvernul federal al Canadei urmărea scopul de a crea o identitate canadiană distinctă de cea americană.

Evoluția ulterioară a evenimentelor a demonstrat inconsistența concepției federale cu privire la edificarea unei națiuni bilingve. Eşecul teoriei în chestiune se explică printr-o serie de factori de natură sociolingvistică, printre care imposibilitatea utilizării egalitare, în acelaşi spațiu sociopolitic, a două limbi diferite, singura soluție de supraviețuire pentru o limbă minoritară în condițiile concurenței lingvistice pe plan național fiind concentrarea ei într-o zonă teritorială restrânsă.

Din această perspectivă, după cum arată experiența lingvistică internațională, bilingvismul durabil poate fi instaurat doar ca rezultat al separării teritoriilor lingvistice. De aceea, politica lingvistică a guvernului federal bazată pe principiul personalității a fost respinsă de populația din Québec, unde drept principiu călăuzitor pentru politica şi planificarea lingvistică a servit principiul teritorialității [6, p.83].

Întrucât obiectivul major al Guvernului din Québec era instaurarea supremației limbii franceze în această provincie [2, p.121][*], în perioada anilor 1969-1977, a fost elaborată şi implementată, după cum am menționat *supra,* o politică consecventă de amenajare lingvistică, condiționată de următorii factori: (1) declinul sporului natural al populației în provincia francofonă, (2) asimilarea lingvistică a minorităților francofone din afara Québec-ului, (3) tendința progresivă a imigranților de a se asimila minorității anglofone din provincie şi (4) controlul economiei şi al industriei din Québec de către minoritatea anglofonă [3, p.74].

Politica lingvistică a Québec-ului se baza în exclusivitate pe supremația limbii: impunând, pentru noii imigranți, fără excepție, franceza drept singura limbă de instruire în sistemul de educație publică, guvernul provinciei a reuşit să teritorializeze disputa lingvistică, asigurând astfel viitorul limbii franceze într-o provincie marcată de un puternic declin demografic. Separarea teritoriilor lingvistice a avut drept consecință diminuarea sentimentului de apartenență la națiunea federală şi cultivarea sentimentului de apartenență la o micronațiune în sânul națiunii federale.

Astfel, în timp ce anglofonii se autoidentitfică ca fiind canadieni, numeroşi francofoni se consideră, mai întâi şi-ntâii, cetățeni ai Québec-ului, iar apoi ai Canadei[**]. De altfel, idealul națiunii canadiene bilingve a fost infirmat şi de modificările constituționale, prin introducerea sintagmelor „canadieni anglofoni" şi „canadieni francofoni".

[*] Francofonii din Québec alcătuiesc 83% din populația francofonă a Canadei.

[**] Conform unui sondaj efectuat între 2 şi 6 noiembrie 2006 în Canada, la nivel federal, 93% din populație consideră că cetățenii Canadei formează națiunea canadiană. În acelaşi timp, 78% din locuitorii Québec-ului sunt de părere că ei constituie o națiune aparte în cadrul națiunii canadiene. Mai mult decât atât, 51% din populația Québec-ului consideră că Legea Fundamentală a statului federal ar trebui să recunoască oficial acest lucru. Pentru mai multe detalii a se vedea: Jedwab J. Le Canada: La nation des nations? Disponibil la adresa: http://www.acs-aec.ca/CurrentEvent/Face%20the%20Nations_FR.pdf

Ideea coexistenței, în interiorul unui stat, a două națiuni constitutive mai degrabă decât a unei singure națiuni bilingve a persistat, de asemenea, în Belgia chiar în perioada când aceasta era un stat unitar. Este revelatoare în acest sens opinia socialistului Jules Destrée, expusă în celebra sa scrisoare deschisă, adresată regelui Albert I, în 1912. În această adresare autorul scria: „Sire, [...] Dumneavoastră domniți asupra a două popoare. În Belgia nu există belgieni; în Belgia sunt valoni şi flamanzi”*.

Deşi articolul 23 al Constituției noului stat belgian, fondat la 4 octombrie 1830, prevedea libera alegere a cetățenilor în utilizarea limbilor [4, p.50], superioritatea economică a Waloniei în raport cu Flandra, precum şi prestigiul limbii franceze pe scara internațională au contribuit la instaurarea supremației acesteia, obligând elitele politice, economice şi culturale flamande să adopte bilingvismul franco-flamand, deşi populația flamandă din Belgia a fost întotdeauna majoritară față de populația francofonă [5, p.130).

O răsturnare a situației s-a produs odată cu inversarea asimetriei dezvoltării economice în favoarea Flandrei, eveniment care a marcat naşterea şi avântul mişcării naționale flamande, una din componentele esențiale ale naționalismului flamand fiind tendința de instituționalizare a separatismului lingvistic pe bază teritorială [8, p.191-225].

Primele revendicări majore cu privire la reforma lingvistică au intervenit în perioada anilor 20-30 ai secolului trecut. Legislația lingvistică adoptată în această perioadă prevedea instaurarea unui regim de unilingvism teritorial, în virtutea căruia franceza urma să fie utilizată în Walonia, iar neerlandeza în Flandra. Conform acestor legi, doar cele 19 comune din împrejurimile capitalei rămâneau bilingve, urmând să fie adoptate dispoziții speciale pentru a reglementa utilizarea ambelor limbi de către administrația publică centrală. Acesta a fost primul pas spre substituirea bilingvismului iluzoriu prin unilingvismul teritorial.

În anii 60 ai secolului trecut, pentru a răspunde noilor imperative ale timpului, o nouă legislație lingvistică, având menirea să stabilească o frontieră lingvistică între teritoriile unilingve, a fost adoptată. Legislația dată a eliminat definitiv elementele de bilingvism din legislația precedentă, deschizând calea noilor reforme instituționale care, începând cu anii 70, au transformat Belgia într-un stat federal. Federalizarea progresivă, efectuată în perioada anilor 1970-1993, a permis instituționalizarea naționalismelor şi contrabalansarea tendințelor secesioniste pe baza principiului parității instanțelor reprezentative**.

Cu toate că este recunoscută fragilitatea sistemului federal belgian şi riscul scindării Belgiei în națiuni rivale, există totuşi o serie de motive care justifică menținerea statului în chestiune. Clivajul lingvistic care a determinat construcția statului federal belgian*** este depăşit de asigurarea omogenității lingvistice a regiunilor şi de existența unui sistem de partide care nu sunt divizate teritorial şi lingvistic [5, p.134-135].

Deşi, din punct de vedere lingvistic, Belgia este divizată, în virtutea principiului teritorialității, în 3 comunități monolingve (comunitatea flamandă, comunitatea franceză şi comunitatea germană) care formează trei regiuni lingvistice corespunzătoare (regiunea lingvistică neerlandofonă, francofonă şi germanofonă), aplicarea principiului teritorialității a fost cu neputință în capitala Bruxelles şi împrejurimile ei: aplicând, de data aceasta, principiul personalității, a fost instituită o a patra regiune lingvistică bilingvă (franco-neerlandofonă). Prin urmare, fiind o țară bilingvă la nivelul autorităților centrale, Belgia este, în cea mai mare parte, un stat monolingv la nivel local.

Prezența unei importante enclave francofone pe teritoriul Flandrei, rolul unificator al monarhiei belgiene şi tradiția istorică contrară politicilor autoritare de francizare şi/sau de neerlandizare sunt factorii principali care asigură longevitatea statului belgian [8, p.191-225].

---

* Din această faimoasă scrisoare întitulată „Lettre au Roi sur la séparation de la Wallonie et de la Flandre” am reținut doar câteva fraze: «Et maintenant que me voilà introduit auprès de Vous, grâce à cette sorte de confession, laissez-moi Vous dire la vérité, la grande et horrifiante vérité: Il n'y a pas de Belges, mais des Wallons et des Flamands. […] Sire, [...] Vous régnez sur deux peuples. Il y a en Belgique, des Wallons et des Flamands; il n'y a pas de Belges.» (Revue de Belgique, le 15 août 1912)

** Pentru mai multe detalii privind evoluția istorică a chestiunii comunitare şi legislației lingvistice belgiene a se vedea: Leroy M. De la Belgique unitaire à l'Etat fédéral, Bruxelles: - Bruylant, 1996; Von Busekist A. La Belgique: Politique des langues et construction de l'Etat de 1780 à nos jours. - Paris: Duculot, 1997.

*** Articolul 4 al Constituției federale a Belgiei (1970) stipulează următoarele: „Belgia include patru comunități lingvistice: comunitatea francofonă, comunitatea neerlandofonă, comunitatea bilingvă din împrejurimile capitalei Bruxelles si comunitatea germanofonă”. De remarcat că aceste denumiri se bazează pe criterii exclusiv lingvistice, întrucât nu este vorba de comunitățile walonă, flamandă si germană, fapt care denotă că limba primează în stabilirea entităților federale ale Belgiei.

Aşadar, supraestimarea factorilor legaţi de limbă şi cultură în abordarea problemelor interculturale, precum o fac adepţii diferitelor curente care promovează multiculturalismul (a se vedea, de exemplu, Kymlicka 1995; Taguieff 2005), este păguboasă, întrucât convieţuirea diverselor comunităţi culturale şi lingvistice în interiorul aceleiaşi formaţiuni statale implică prezenţa indispensabilă a (1) identităţii culturale, (2) comunicării interculturale şi (3) a unei culturi politice comune* [9, p.229; 1] pentru toate aceste comunităţi lingvistice şi culturale.

Experienţa Elveţiei, unde există patru limbi naţionale, respectiv, patru comunităţi lingvistice şi culturale diferite, constituie o dovadă probantă în acest sens. Astfel, factorii unificatori ai acestei ţări sunt structura federală a statului, autonomia largă a cantoanelor şi comunelor, experienţa unică a democraţiei directe şi o veritabilă cultură politică comună care stă la baza identităţii naţionale a elveţienilor [9], majoritatea cărora sunt plurilingvi.

Referinţe:

1. Cărăuş T. Republica Moldova: identităţi false, adevărate sau naţionale? // Contrafort. - 2002. - Nr.4-5; Disponibil la adresa: http://www.contrafort.md/2002/90-91/338.html
2. Corbeil J.-C., Dumas G., Maillet N. L'enjeu de la société québécoise // Langues: une guerre à mort. - Paris: Editions Corlet, 2000.
3. Dansereau J. La politique linguistique du Québec. Vérités et mensonges // Globe, Revue internationale d'études québécoises. - 1999. - Vol.2. - No2.
4. Deprez K. Le néerlandais en Belgique // Politique et aménagement linguistique / Ed. J.Maurais. - Paris: Le Robert et Québec: Conseil de la langue française, 1987.
5. Domenichelli L. Comparaison entre les stratégies linguistiques de Belgique et du Canada // Globe, Revue internationale d'études québécoises: Les enjeux de la coexistence linguistique. - Montréal, Québec: Université McGill. - 1999. - Vol. 2. - No2.
6. Macmillan M. La Loi sur les langues officielles et la Charte de la langue française: Vers un consensus? // Globe, Revue internationale d'études québécoises. - 1999. - Vol.2. - No2.
7. Macroberts K. Les politiques de la langue au Canada: un combat contre la territorialisation // Lacorne D. et Judt T. (dirs) La politique du Babel: Du monolinguisme d'Etat au plurilinguisme des peuples. - Paris: Editions Karthala, 2002.
8. Von Busekist A. Nationalisme contre bilinguisme: le cas belge // Lacorne D. et Judt T. Op.cit.
9. Windish U. Multiculturalisme et plurilinguisme: le cas suisse // Lacorne D. et Judt T. Op.cit.

Prezentat la 04.10.2007

* Cultura politică comună este parte componentă a identităţii naţionale şi presupune drepturi egale pentru toţi membrii societăţii, indiferent de originea etnică. Expresia finală a acestei comunităţi este un set de valori şi tradiţii culturale comune, un set de aspiraţii, sentimente şi idei care îi leagă pe oameni într-un teritoriu istoric. Exemplul cel mai des invocat este cel al Statelor Unite ale Americii, unde identitatea naţională s-a construit pe nişte principii constituţionale, indiferent de identităţile etnice. În teoriile despre naţiuni şi naţionalism acest sentiment bazat pe participarea politică comună e numit patriotism, patria însemnând o comunitate de legi şi instituţii şi o singură voinţă politică. În Republica Moldova există cadrul politic al construirii unei asemenea identităţi. Legea Cetăţeniei este una din cele mai generoase din estul Europei: toţi cetăţenii care locuiau în Moldova la data declarării suveranităţii căpătau automat dreptul la cetăţenie, indiferent de cultură, etnicitate sau abilităţi lingvistice. De asemenea, Constituţia din 1994 nu conţine nici o menţiune la identitatea etnonaţională, ca şi caracteristică definitorie a statului, folosindu-se în repetate rânduri expresia „poporul Republicii Moldova” pentru a evita orice aluzie la vreo legătură între stat şi etnie. În majoritatea discuţiilor teoretice şi normative despre cetăţenie, acest tip de cetăţenie şi acest tip de cadru politic sunt considerate democratice şi corecte, deoarece participarea civică şi politică e bazată doar pe raţionalitatea legii şi pe drepturile omului.

THEATRICALITY IN *MANKIND*: THE DEVIL'S "REAL PRESENCE" BETWEEN THE SACRED AND THE PROFANE

Estella Antoaneta CIOBANU

Universitatea Ovidius, Constanța, România

Studiul de față se concentrează în jurul teatralismului piesei *Mankind*, scopul demersului critic fiind scoaterea în evidență a relației complexe dintre tensiunea sacru-profan a piesei şi spectacolul profan al acesteia. Premisa cercetării o constituie faptul că, în ciuda considerării sale ca moralitate, având un puternic caracter religios şi didactic, piesa relevă şi o remarcabilă interacțiune a întruchipării diavolului cu doctrina Lateran IV a Prezenței Reale.

Addressing theatricality in the English morality play *Mankind* may seem redundant when a host of studies and essays have done precisely this (Kelley; Garner; Twycross). Nonetheless, the play's theatricality is worth investigating anew so as to unravel the striking parallel – albeit presumably unintended – between its embodiment of the devil and the Lateran IV doctrine of the Real Presence, and to study the role the play's original audience may have been cast in. A brief review of the medieval development of the doctrines concerning embodiment in two of the most extreme theological cases, i.e. the bodily presence of Christ in the Eucharist and the devil's ontological status, is necessary for clarifying how the twentieth-century views of theatricality as embodiment bear upon the theatrical and doctrinarian strategies of fifteenth-century *Mankind*.

Christianity inherited from the Greco-Roman antiquity and Judaism, and developed along its own lines in accordance with the historical context too, an ambivalent attitude to the senses and the body, most apparently shown in the commendation of sight as both cognitively uppermost within the hierarchy of the senses and yet just as prone to being deceived, the most noble sense and at the same time still unable to contemplate Truth (Pelikan *passim*; Jay 28-33). Ironically, despite its various interpretations during the Middle Ages, the Johannine triad "the lust of the flesh, the lust of the eyes, and the pride of life" (NKJV, 1 Jn. 2:16) never lost its grip on the medieval mind as the media for one's succumbing to the devilish snare (more homely dubbed *temporalia*).[1]

Largely unacknowledged – or at least not as emphatically as the former – the positive dimension of *libido videndi*, viz. a keen search for this-life *visio Dei*, gained momentum after the promulgation of the doctrine of transubstantiation[2] by the Fourth Lateran Council (1215), especially in the context of the Church's "strategy of the visible" (Certeau 87). Thus, the thirteenth century initiated the Elevation of the Host after consecration, which encouraged a form of Eucharistic devotion soon to abandon frequent communion, in certain cases, in favour of merely seeing the Host (i.e. ocular communion). This inchoate ocularcentrism was only bolstered by the early fourteenth-century institution of the Feast of *Corpus Christi*, which paraded the Eucharist for adoration *extra muros* (Kieckhefer, "Major Currents in Late Medieval Devotion" 97-8). Both institutions

[1] Augustine of Hippo interpreted *concupiscentia oculorum* ("desire of the eyes") as *vitium curiositatis*, i.e. idle thinking that distracted the Christian from thinking of God, or alternatively that sought to pry into God's *secreta* (Newhauser 109-10). It should be pointed out, however, that Augustine emphatically equated *oculus* with all the senses – and distrusted all just as much. On the other hand, his notion of *curiositas* overlapped to a certain extent with each of the other two vices, *superbia* and *voluptas carnis*, at least due to what they shared in common: the allegedly impure eyes gazing at and delighting in the body of oneself, of the other, or of the Invisible.

[2] The Catholic doctrine of transubstantiation has an intricate history of controversy. Since Augustine and until mid-12th century a temporal caesura had obtained in the Latin Church between Jesus' historical body (viz. the *proprium et verum corpus*) and its effects manifest in the Church–Eucharist binary (viz. Christ's *corpus mysticum*), i.e. in the liturgical combination of a visible community (*laós*, "people") and a secret action (*érgon*) or *mysterium* (Certeau 86). *Corpus mysticum* as strictly the consecrated Host remained thereafter, with few exceptions, the official meaning of the term until mid-12th century, whereas the Church as Christian society continued to be known as the *Corpus Christi* in agreement with St Paul's terminology. With climactic moments in the ninth century (the controversy between Paschasius Radbertus and Ratramnus), the eleventh century (Berengar of Tours' unorthodox views) and the teaching of heretical sectarians (who tended to spiritualise and mystify the Eucharist), the dispute about Eucharistic transubstantiation compelled the Church to stress most emphatically, not a spiritual or mystical, but the *real* presence of both the human and the divine Christ in the consecrated Host, a doctrine finally culminating in the dogma of transubstantiation (promulgated by the Fourth Lateran Council in 1215). The Eucharist was now officially designated as the *corpus verum* or *corpus naturale* (or simply *Corpus Christi*), while the notion of *corpus mysticum* was gradually transferred after 1150 to the Church as the *organised* body of Christian society united in the Sacrament of the Altar.

support Michel de Certeau's (85) opinion that Lateran IV authorised the hiatus between the signifier and the signified: formerly the *corpus mysticum*, the Eucharistic signified now became, as the *corpus verum*, the signifier of *ecclesia* (grasped as mysterious and constituted only through communion).[3]

Although medieval theologians insisted on the consecrated Host's consubstantiality with Christ, it was held as his *invisible* image: Christ's Real Presence lay concealed behind the species of bread and wine[4] and would only resurface either to reward faith, especially in the case of the female mystics' Eucharistic trances (Bynum, *Holy Feast*), or to counter *trivial* doubt, as in the case of the legendary Mass of St Gregory (Rubin 118).[5] In other words, a vision of the Real Presence could ostensibly confirm and bolster faith while in fact playing down the tension within Christendom between belief and, patterned on the Doubting Thomas archetype, disbelief or mistrust: the sacramental (bleeding) body of Christ would re-emerge within the liturgical format and church building only when a breach of faith was apparent.

At the other end of the spectrum, seeing the devil/demons was not necessarily linked to a liturgical or (largo sensu) religious context, though it could be at times. To begin with, the medieval Church defined its position relative to the notion of the devil well after the turn of the first millennium: theologians may have pronounced on the issue all along,[6] but the dogma itself lagged behind. This, according to Muchembled (19, 29), indicates the absence of a *great demonic obsession* within Christian society at large, though one that obtained only in the absence of a *concrete threat* posed to its faith by religious heterodoxies. It was only with the Fourth Lateran Council that the Church deemed it timely to pronounce on the devil's *existence*.[7] The very textual structure of the first canon is quite telling, for the devil issue occurs, embedded within a comprehensive view of the universe, immediately before the authoritative presentation of the Second Person of the Trinity, itself preceding the promulgation of the transubstantiation dogma: "The devil and the other demons were indeed created by God good by nature but they became bad through themselves; man, however, sinned at the suggestion of the devil" (Schroeder). This so-called *Firmiter* constitution thus resorted to the patristic notion of free will in order to grapple with the tenuous question of the presence of sin and evil in a world created by the supreme Good: moral evil was construed as spiritual, not corporeal, originating as it did in a *spiritual* entity's temptation of the humans into transgression (Quay 30). Nonetheless, the devil and demons were given full ontological status on a footing with the angels';[8] this, in turn, paved the way for a gradually more coherent reappraisal of the global ontological system, where imaging the devil became an important explanatory instrument.

---

[3] The Church allowed devotion to the *humanity of Christ* to gain momentum at the same time as it elicited reverence for the *temporarily deified celebrant* because of the *divinity* he was handling so conspicuously, due to the shift in emphasis from "being filled with the Spirit" to "*making the body and blood present*" (qtd. in Pelikan 200; my italics) in the liturgy of the Mass (which isolated the words of institution from the rest of the Eucharistic prayer). The thirteenth-century corporatist Church thus appropriated the sacramental body of Christ through an act of "symbolic cannibalism" (Biddick 54) to identify itself as the only earthly institution vested to grant legitimate vision of the invisible *spiritualia* – albeit generally in metaphorical terms – to all Christians.

[4] Throughout the Middle Ages, the theologians attempted to explain whether the Real Presence was to be grasped literally or metaphorically. Of interest here is the explanation of the remanent *species of bread and wine* in the consecrated wafer: drawing on Ambrose, figures as different as James of Vitry, John of Peckham and Roger Bacon extolled the benevolence of the divinity in *veiling the awesome view of flesh and blood* so as to obviate both the Christians' aversion to and the infidels' ridiculing this form of cannibalism (Rubin 360; Bynum, "Blood of Christ" n. 8).

[5] In Miri Rubin's (118) classification of exempla featuring Eucharistic miracles, apart from a "vision" of the real substances (or other unusual sensations, e.g. smell, taste, sound), the other major categories of Eucharistic miracles involved some unusual behaviour of natural elements, animals or humans, arising from the awesome proximity of the Eucharist or the appearance of Eucharistic properties (e.g. flesh, blood or the Man of Sorrows) to a knowing abuser (subsequently to be meted out his/her due punishment).

[6] In the records of the eremitic tradition of the desert the evil distractions levelled at the saintly were successfully circumvented and sometimes deflected to such an extent as to claim that the holy figures had finally played a trick on the devil (Jennings 4). The subsequent reports, commentaries and definitions by Eusebius, John Chrysostom, Jerome, Augustine, Gregory the Great or Isidore of Seville, authoritatively insisted on the range of the activities of malign spirits, extending from the mental and spiritual worlds into that of material creation; since the eleventh century, a vast demonological output would comprise forms as diverse as legends, hagiography, ascetical and mystical treatises, ecclesiastical and juridical records, primers for preachers and various compendia, and demons would be discussed in works by Anselm of Canterbury, Peter Lombard, Albert the Great or Thomas Aquinas (Jennings 5-6). According to Tom Licence, of all later medieval monastic orders, the Cistercians should be credited for opening to scrutiny the subject of the mechanics of demon-vision, the origin and means of obtaining this ability, and the power it bestowed upon the seer. Hagiographers generally blurred the distinction between the ability to see invisible demons and that to spot visible ones in disguise, by advancing the notion of *phantasmata*, i.e. the devil's capacity of adopting various chimerical disguises, including invisibility.

[7] As early as 561 the Second Council of Braga defined the devil as a creation of God.

[8] Lateran IV's acknowledgement of the existence of demons, however, should be understood in the historical context of the Church's fight against the Cathar heresy (premised on a dualist depreciation of the material world with devastating impact on the Creationist and Incarnational doctrines).

Dogma apart, iconography and homiletic literature had already featured the devil; the very specificity of the visual medium and of the audience, respectively, called for a *material* embodiment of demons. Originally still the product of theological imagination and clerical fears, particularly in the monastic milieu, the devil became highly visible in iconography after the Year One Thousand. Muchembled (26-7, 41-3) contends that in the contemporary scholastic conceptual framework the notion of the devil acquired the attributes of inverted sacredness (viz. the infernal king) and materiality. Demons came to be considered able both to manifest themselves bodily in the world, particularly in the realm of sexuality, and to acquire any beastly or hybrid body, even to enter the human body itself.

This material turn was bolstered by the preachers' inclination to particularise demons by attributing them special functions and even names (whether creations of monastic fantasy or derivations from other religions). Of them all, Titivillus (or Tutivillus) is the only one whose name and activities seem to have been generally familiar in the later Middle Ages, and who is often recognisable in imagery.[9] In the later medieval literary tradition,[10] Titivillus conflated two characters: the anonymous *diabolus scribens* (recording demon) of the exemplum tradition and the sack-carrier Titivillus. The former's task was to register the *vaniloquia* of the laity attending Mass; the latter's, to deposit in his bag the clerics' fallacies during prayers and the divine service, from omitted to skimmed-over (Latin) syllables. In both cases, the collection was be used as evidence against the speakers on Judgement Day.[11] Positive or negative verbal excess notwithstanding, the offenders were deemed guilty of *taedium* or *acedia*, the vice of sloth which here amounted to stealing what was due to God: the very words of prayer, and moreover thorough and whole-hearted religious observance as a form of spiritual communion (as also happens in *Mankind*). According to Margaret Jennings (32), a parallel process can be traced between the waning force of moralisation of the scribbler motif in the exempla and the waxing of the demon's popularity in folklore and the visual arts (focusing on the entertainment value of the incident).

Mutatis mutandis, *Mankind* provides a "demonic" counterpart to the liturgical Real Presence, this time sponsored not by the *ecclesia* via the celebrant priest before a congregation standing in the church nave, but by "the theatre" via the actors' impersonations of the dramatic characters before a seated and standing audience presumably in a great hall.[12] What the spectators could *all* see – as the script insists – was the bodying forth of Titivillus, traditionally a demonic *underling* now turned the devil incarnate. The crux of the matter in *Mankind* from the point of view of theatricality is the way Titivillus makes his apparition onstage and works his way up to change Mankind's mind by working his way down the man's "material bodily lower stratum" (in Bakhtin's terms). To understand the theatrical claim of representing the devil and how this could impinge on the audience's fall into temptation, however, requires a brief overview of our modern understanding of theatricality.

Recent theorization of the twentieth-century search for theatricality has brought to the fore the "literalness principle" (Sarrazac 62-3), which asserts the material dimension and the presentness of theatre. By highlighting the physical presence of the specific elements of theatre (e.g. the actors' bodies, sets and props, costumes, etc.), this principle renders the sensible *the* signifier and always links meaning to its locale.

The "literalness principle" implicitly underpins Josette Féral's discussion of *the theatricality of the quotidian*. The conditions under which this is realized – (1) through the performers' reallocation of the quotidian space they occupy and (2) through the spectators' active gaze framing a quotidian space that they don't occupy – create a cleft that "divides the space into the 'outside' and the 'inside' of theatricality" (Féral 97).

---

[9] Anderson (173-5) mentions various English illustrations of this story in wall-paintings and especially misericords. Titivillus' earliest extant iconographic rendition is a fresco in St Gregory's church, Reichenau, dated *c.* mid-fourteenth century. Concurring with Anderson, Jennings (33) documents a more frequent occurrence of the scribbler motif (on the Continent too), whether it be on roof bosses, capitals, niches, bench ends, manuscript marginalia or even tapestries, as well as in folklore.

[10] In English literature, Titivillus features in the Towneley *Last Judgement* (the work of the Wakefield Master) and in the sermon collection *Jacob's Well* (*c.* 1410-20). The demon of *Mankind*, W. A. Davenport (107-8, 112) maintains, may well have his ancestry in the Titivillus equipped with scroll and sack, but he is also connected, if indirectly, with Treselincellis in Peter Idley's *Instructions to His Son* (mid-fifteenth century), whose source was the demon Terlyncel ("Draw-sheet") in Robert Mannyng's *Handlyng Synne* (1303).

[11] Both the scribbler and the sack carrier, whether or not identified onomastically, as well as Titivillus, feature in thirteenth- and fourteenth-century texts (Jennings 85-91). This demon's office may be rooted in part in Jesus' words: "But I say unto you, that every idle word that men shall speak they shall give account thereof on the Day of Judgement" (Matt. 12:36).

[12] Line 29 ("O 3e soverens þat sytt and 3e brothern þat stonde right uppe") suggests a distinction between seated and standing spectators that would account, according to Walker (260, n.2), for their (social) hierarchical positioning for an indoor performance within a great hall. In effect, some medievalists (Twycross 66-70; Pettitt, qtd. in Diller) concur with Richard Southern in conjecturing that *Mankind* was most likely designed for such a performance, although there is by no means unanimity over the issue: William Tydeman believes an outdoor performance was rather the case (qtd. in King 247).

Accordingly, *stage*-related theatricality is only *one* expression or manifestation of (transcendent) theatricality (Féral 98-9): the actor's body becomes a system of signs which semiotizes everything around it, while acting itself "is the result of a performer's *decision… to consciously occupy the here-and-now of a space* different from the quotidian, *to become involved in activity outside of daily life*" (101; my italics). The rules codifying acting derive as much from general rules of performance as from more specific ones derived from historically defined theatrical aesthetics, and supply a *framework* for the action. It is precisely this framework that which guarantees order against forces coming from the outside while, from within, it authorizes the violation of the same order, in the sense of "freedoms… of reproduction, imitation, duplication, transformation, deformation, the violation of established norms, of nature, and of social order," yet within certain interdictions (Féral 101, 104). Féral's theorization of the conditions of the theatricalization of the quotidian (subsumable under the "literalness principle") is particularly useful in understanding the production of the medieval theatre, and can provide the theoretical background for investigating the import of theatricality in a morality play like *Mankind*.

A brief description of *Mankind*[13] will provide the context for understanding the play's theatricality and, within it, for addressing Titivillus' *differentia specifica* from the literary and iconographic tradition of the recording demon. As various commentators have remarked, *Mankind*'s didactic burden concerns labour as a remedy for the deadly sin of sloth. Not only does the confessor-preacher Mercy enjoin that Mankynde (Mankind) should till his plot industriously, but the man himself, having readily internalized the sermon, counterpoises his earnest agricultural labour to the enticements put forward by the so-called "distraction vices," Nowadays, New Gyse (New Guise) and Nought.[14] The morality play dramatizes the multifarious means whereby, on Mercy's temporary departure, the World orchestrates the manipulation of Mankind/the audience's profession of faith in an attempt to subvert his/their religious allegiance through excessive merry-making. Unattended by their leader Myscheff (Mischief), the three Vices deride Mankind's toil but strive unsuccessfully to lure him away from it (ll. 345-76). Threatened with the spade (ll. 377-81) and finally beaten up in a highly comic slapstick routine, they complain about having been torn asunder (ll. 382-4, 389-92) and curse his "myght" (ll. 399-401). Mischief's return will provide for another round of amusement, this time in evoking the mummers' routine of the quack doctor: he promises to cure the Vices' injured parts by chopping them off and then restoring them, which they flatly refuse lest they "myght well be callyde a foppe [*fool*]" (l. 445). There's no telling whether the audience would have perceived this as a self-conscious demystification of the quack doctor routine or as the funny routine itself (presumably never entirely able, nor meant, to take in the spectators). However, Nought's mockery[15] of the fears of Nowadays of losing his head and of New Guise his "jewellys" (*testicles*) testifies to an acknowledgement of the "schreude charme" (*wicked trick*, l. 438) involved, whether it be magic or mere conjuring tricks.

In brief, the Vices' initial role is ostensibly to entertain the spectators solely – for the protagonist turns a deaf ear on them at this point – at the expense of Mankind (or even apart from him), so as ultimately to win *them* over insidiously into perdition. The means whereby this can purportedly be accomplished is offering a spectacle of actual or invoked infliction of bodily pain verging on dismemberment. Not abstract exhortation but spectacularly ostended physicality is what woos the audience into sympathy with, though for the time still keeping a distance from, the Vice figures and the material evil they are made to stand for in the homiletic/theological discourse.

Keeping this distance from the allurements of the *theatrical space*[16] is hard to always do, and in fact it is hardly desirable at times, especially where the characters professing the Church's teachings step in. Furthermore,

[13] One of the three East-Anglian Macro plays, *Mankind* dates in manuscript (Folger Shakespeare Library MS Va. 354) from 1465-70. All my subsequent quotations from the play come from *Medieval Drama: An Anthology*, ed. Greg Walker (2000).

[14] Mankind learns the Vices' names (l. 295) from Mercy, who takes pains to warn him that though "nyse in ther aray, in language they be large" (l. 296), viz. ready to imbue him with "many a lye" (l. 300), while Titivillus, who can "goth invysybull" (l. 303), is wont to cast his evil snare by even more deceptive stratagems: "He wyll ronde [*whisper*] in yowr ere and cast a nett before yowr ey" (ll. 304-5).

[15] Nought looks forward to watching the cure, which he ironically blesses like at a public execution: "Ye pley *in nomine patris*, choppe!" (l. 441).

[16] Donnalee Dox classifies the space of the medieval theatre into (1) theatrical space, (2) mutable space and (3) the space of imagination. *The theatrical space* denotes the "stagings of the play based on twentieth century conjectures and the relationship of bodies and objects in space that produce meanings duplicated elsewhere in fifteenth century English culture" (167); *the mutable space* "deals with how the play's themes of Christian order and hierarchy are represented in space" (168); *the space of imagination* "suggests that theatrical performance not only occurs in space but also represents concepts of space," thus offering "a conception of space that links performance space directly with belief in God," more specifically "an aspect of space not defined by bodies and material objects but by the Christian theological imagination" (168), viz. the void (or imaginary) space inaccessible to the human senses (187).

the performance venue (let alone the actors' everyday status and relation to the audience) makes this distance a moot point: I have already alluded to this as presumably the great hall of a noble household or of a college (Twycross). Meg Twycross' (66-7) tentative reconstruction of the great hall as a theatrical space for *Mankind* suggests a visual and semiotic offstage confrontation between the authority figure, on the one hand, and the visitors, servants and (amateur) actors, on the other. Framed under a *celure* ("cloth of estate") and seated at the high table on the dais, the lord commanded a global view of the hall as well as being immediately recognizable as the wielder of power to the actors, who emerged into the hall through the two entrance gaps in the wooden screens (masking the kitchen wall and the side wall entrance). If the indoor performance hypothesis is correct, and moreover if the audience was not a motley crowd but rather one familiar with Latin (so that the Latinate English puns and theological arguments wouldn't be lost on the listeners), then the "actors" entered a quotidian space with a view to temporarily reallocating it as their acting area, yet they had to seize it back continually, for this purpose, from the (standing) spectators. In other words, their performance literally *took* (the) place (cf. Weber 122) and fought for commanding its allocation, the meaning inscribed on it and the spectators' attention, even participation. Furthermore, in the case of *Mankind*, the occasion itself may have been Shrovetide,[17] the pre-Lenten moment of merriment and climax of Christmas revels. Thus, the dining space of the great hall could temporarily accommodate an alternative world, itself "part of a continuum of festivity" that engendered a "sense… of being *en fête*" (Twycross 67). No wonder, then, that the Vices habitually cry for room and silence when they reappear onstage, a practical necessity that was finally written into the part: theirs is an intrusive yet cheerful and ludic entrance, commensurate with both venue and occasion, an *enterlude* ("interlude") in fact. The *enterlude* refers here both to the morality's avowed *ludic* bent, permeating as it does the very banqueting format which occasioned its production and wherein it is another piece to be festively consumed, and to various instances of an actor *entering* the visual field of the audience.

Quite appropriately, Mercy' and Mankind's drab homiletics in the initial part of the play are interspersed with the distraction vices' *enterlude* routine, as Mischief proclaims from the outset, "I am cumme hedyr to make yow game" (l. 69) and Nowadays reinforces, "Lett ws be mery wyll we be here!" (l. 77). At New Guise's bidding, Nought dances to the minstrels' "comyn trace" (*common tune*, l. 72), while later, at Nowadays' initiative to sing a (bawdy) "Chrystemes songe" (l. 333), he invites the spectators to join in: "Now I prey all þe yemandry þat ys here / To singe with ws with a mery chere" (ll. 334-344). When the Vices summon Titivillus, they will have a "mynstrell" call him (l. 452), but Nought volunteers to "pype in a Walsyngham wystyll" (*blow a whistle/flute*, l. 453). It appears that Nought was no idle braggart when, on meeting Mankind, he professed his role as a professional entertainer, viz. the "foll" (*fool*, l. 275): "I love well to make mery" (l. 273).

From a strictly theatrical point of view, the Vices' summoning of Titivillus to come and work his magic on the adamant Christian ushers in the most spectacular part of the play where the performance thrives on theatrical skills and special effects that operate structurally, i.e. contribute to the overall theatricality of the play. The Vices' conjuring of the devil to their aid arguably looks more like conjuring him up, while Titivillus' deeds onstage render him the embodiment of deceit *par excellence*.[18]

To begin with, the enthusiastic Vices extol Titivillus' qualities in terms of praise-abuse (Bakhtin) reminiscent of the traditional attributes of Satan himself and pointing to the use of a suitable mask, a "hede… of grett omnipotens" (l. 462) commensurate with "hys abhomynabull presens" (l. 466). The spectators are thereby persuaded to *pay to see* the devil incarnate: "*Estis vos pecuniatus*?" (l. 472), Nought enquires soon after New Guise has announced,

---

[17] Shrovetide, a pre-Lent Carnival extravaganza of lesser importance in Britain than on the Continent, evinced in its very name the preparation for abstinence, while the feast overarching the three days before Ash Wednesday actually capitalized on public display and aggression (Axton 146-7).

[18] In Isidore of Seville's seventh-century *Etymologies* magic was described as an artifice bestowed on the humans by the devil; Hugh of St Victor's twelfth-century taxonomy of magical practice classified it, along Isidore's lines, as (1) *mantica* (e.g. necromancy), (2) *mathematica* (e.g. augurs and the horoscope), (3) *sortilegium* (the odds), (4) *maleficium* (sorcery), and (5) *praestigium* (illusionism). *Praestigium* features here as a branch of magic insofar as illusions, to the medieval mind, could only interfere with the senses by demonic intervention. Yet, according to Kieckhefer ("Magic and Sorcery in Medieval Europe" 16, 21-2), this interpretation also suggests the ludic dimension of magic, whether couched in terms of sense *delusion* or of sinister *entertainment*. Moreover, the later Middle Ages still upheld the Augustinian view of magic as theurgy that concerned wonders wrought by demons: Augustine contended that "the only way for demons to exercise power over people after the devil's defeat by the resurrection of Christ was by deception," so that magic merely amounted to "an imposture of malignant spirits" whose powers were "essentially cheats, deceptions and lies" (qtd. in Ward 9-10).

We xall (*shall*) gaþer mony onto
Ellys þer xall no man hym se
Now gostly to owr purpose, worschypfull soverence,
We intende to gather mony, yf yt plesse yowr neclygence. (ll. 458-61)

The entrance fee routine *evoked*, rather than collected,[19] here plays up the theatricality of the event no less than inverting religious practices and the divine commandments that condemn both idol veneration ("He ys a worschyppull man, sers, saving yowr reverens," l. 464) and any commerce with the devil. Once cajoled into succumbing to *curiosity* and the "*lust of the eyes*" for the *physical presence* of the demon onstage, i.e. the very premise of theatricality, the spectators are urged to "make space and be ware" (l. 475) for Titivillus, who has agreed to appear in visible, human form ("com wyth my leggys under me," l. 455).

"*Ego sum dominancium dominus* and my name ys Titivillus" (l. 476), Titivillus issues forth upon entering the stage. His asseveration of absolute power (*I am the lord of lords*) mimics God's – in Deuteronomy 10:17, but also in the English mystery plays of the Creation – and is commensurate with the cosmic and political claims of most tyrant figures in the medieval English theatre. Feudal allusions notwithstanding, this assertion of dominion over the world is primarily targeted at the audience, who should succumb to his spell (the devil's, but also the actor's) no less readily than the Vices appear to have done – once they call him "*Domine*" (l. 488). Titivillus' opening line thus drives it home to the spectators that they are witnessing the encroachment of evil upon the world, and likewise the actor's on the great hall turned theatrical space, whereby he steals the show.[20] Later, Titivillus necessarily inverts the formulaic bidding good-bye (God be with ye) to the Vices by commending them to the "Deull" (*devil*, l. 522), and suitably blesses them with his "lyfte honed" (*left hand*) to have a "foull… befall" (l. 523).

Invisible to Mankind after casting a net over the protagonist's eyes (symbolic of the latter's lapse into moral *caecitas*), Titivillus puts on a show for the spectators at the expense of the man: the board which he slips in to have the labourer think the soil is hard (ll. 534-7) counteracts physically Mankind's spade; the devil's *sleight of hand* in stealing the corn (l. 548), i.e. the fruit of one's spiritual endeavour, counterpoises symbolically *dextera Domini*, viz. God's right hand emerging from the clouds to bless and to dispense justice on Earth, according to medieval iconography. By the same token, any instance of a conjuror's trick maintains the demonic association this morality play highlights, and, by extension, so can theatre itself, as suggested earlier in the quack doctor's (failed) routine.

The devil's deceit is all-embracing indeed: no sooner has Mankind resolved to stop work to pray[21] than Titivillus induces him a need for defecation. The episode capitalizes on a bodily function (to be "performed" offstage) regarded, in Bakhtinian terms of praise-abuse, as relief. Arguably, this hoax on the man renders purgation the most expedient countermeasure to prayer; in fact, Mankind's predicament amounts to a parodic *real*ization, or rather debased *incarnation*, of the biblical notion of the "Word made flesh." The World, the "Flesch" and the "Dewell" (l. 885) – embodying as they do the medieval motif of the Three Enemies of Man – have eventually succeeded in subjecting even the pious and alert Christian.

Eli Rozik's (113) triadic semiotic model underpinning the principle of acting as quintessential theatricality may provide both a useful theoretical tool for addressing the *Mankind* performance of the devil and a caveat. On stage the actor produces two kinds of signs: *self-referential* (ostending the actor's artistic skills) and respectively a *deflection of reference* (by means of subject-signs that identify the dramatic character and predicate-signs that describe the character). There is therefore an ontological gap between the actor's body in the real world and the text inscribed on his/her body which describes the character independent of the real world, and likewise between the latter and the character as the fictional referent of the description on stage. Moreover, another ontological gap, this time undergirded by theatrical conventions too, obtains between the enacted action on stage and its corresponding action in the fictional world (Rozik 116). Arguably, only highly

[19] Tom Pettitt (qtd. in Diller) argues that a real *quete* would have unduly interrupted the performance for too long, and would have proven an uncertain basis for the existence of a touring professional troupe – as it has long been held *Mankind*'s actors were.

[20] Ironically, Titivillus will steal the distraction vices' show (who have already made an exhibition of themselves, especially Nought, avowed as he is to make a fool of himself) by attracting the audience's attention to his acts with very material outcome: from sleight of hand (when he steals Mankind's corn and spade), magic (when he induces Mankind's defecation, then sleep and dreams) and conjuring skills in general (when he reveals the secret of counterfeit coins to the audience), to urging the Vices to try their own dexterity at robbery and warning the audience against it!

[21] "Thys place I assyng as for my kyrke" (*I assign this place for my church*, l. 553) not only evokes the protagonist's incipient lapse into spiritual torpor but also shows the actor's manipulation of space by assignment or description.

sophisticated spectators nowadays are aware of such intricate interpretative protocols, and it would therefore be counterproductive to require this much of the medieval audience (whether aristocratic or scholarly) or even to deploy contemporary theories in interpreting the past. Here we may, however, have reached rather slippery ground, for the "fictional world" evoked by a medieval morality play was deemed the ontologically most real one, i.e. it was regarded as the individual's microcosm and corresponded to the mystery cycles' macrocosm of the *historia sacra*. If, for Rozik (117) stage "reality" amounts to a description (only apparently real due to the material nature of the theatrical sign), for the medieval audience the inverted commas around the term *reality* concerning the dramatization of spiritual fall and redemption would have been anathema. The religious discursive formation in the later Middle Ages construed both the hereafter and one's inner life as matters whose spiritual reality (Dox's "space of imagination") did not defy human senses *altogether* (if we subsume the contemplation of the supreme Truth under the rubric of the soul's senses), nor substantial rendition in verbal, pictorial or theatrical media. Generic conventions – consonant as they were with the Church's long-term rhetorical strategy of having the Christians interiorize their religion – encouraged perceiving the Mankind character of any morality play as both personification allegory (ultimately representative of each and every spectator) and an individual in his (*sic*) own right (viz. a dramatic character). Furthermore, as Twycross and Carpenter (29-36) argue, the use of masks particularly for the supernatural characters ensured that the actor was perceived as *representing* (viz. standing in for) the character, hence close to Rozik's notion of description, rather than encouraging any actor–character identification. Hence, *Mankind*'s structural "ensnaring" of its contemporary audience in evil may have played upon the dangerous intertwining between what Jean Alter (qtd. in Carlson 245) calls the referential (or semiotic) function of theatre, which engenders emotional identification and sympathy, and its performance function (or theatricality), where the virtuosic display of the arts of the theatre is meant to affect the audience and thereby to engender a distancing from the everyday through amazement at flamboyant artifice.

On the other hand, the late twentieth-century celebration of the theatricality of plays like *Mankind* has lately turned to the anthropological dilemma of whether "the ritual of public game enhanced the community's mythic sense of reality" or rather "demysticized" the "invisible and ritually sacrosanct" (Paxon n.32). "Histrionic artifice" (involving the unusual co-operation of several craft guilds in the case of mysteries) would raise doubts about the credibility of demons and afterlife punishment, hence, according to Paxon, the "artificial demonic" on stage contributed to a gradual internalization of the literate *dis*belief in the *reality* of the demonic. It could be countered that other supernatural figures too benefited from the plays' theatricality and the craft guilds' ingenious contrivances, so by the same token the holy figures would have been rendered just as non-credible, and moreover that the generic format of the plays, be they mysteries or moralities, ensured a certain degree of conformity of interpretation rather than permitting a double standard.

In *Mankind*, the devil as the archetypal trickster-figure shows the audience his skills at deception: "Titivillus kan lerne yow many praty things" (l. 573), he boasts, such as the secret of counterfeiting silver coins (ll. 570-2); his evil teachings attempt a *trompe-l'oeil* effect whereby to ensnare the people in the eternal fire. In fact, religious ideology and theatrical ruse reinforce one another in Titivillus' acting in *Mankind*: he *stages* the protagonist's sleep – wherein the latter has a "vysyon" (l. 656) of Mercy's demise "on the galouse" (ll. 590-601) – in terms of "a praty *game*" that "xall be *scheude* yow" (*shall be showed*, l. 592; my italics) provided that "for me kepe now yowr sylence" (l. 590). As elsewhere in medieval theatre, deceit underpins everything related to the world, the flesh and the devil to the effect that salvation itself might be imperilled ("Forwell, everychon! for I have don my game, / For I have brought Mankynde to myscheff and to shame," ll. 606-7), were it not for the reassuring generic format supported by the Christian doctrine of divine grace.

That within the morality frame Titivillus plays no episodic but a fundamental part can be grasped from the change of his traditional role and the conditions of seeing him. The familiar recorder of the sin of sloth has become the very occasion for it (Jennings 67), on the one hand, and moreover the demonic underling has been promoted to the role of *the* fiend of Hell who *prides* in his expertise in the *deception of humanity*, i.e. his fundamental demonic condition, on the other. Appropriately relocated from the recording demon's high-perched position to the sack-carrier's ground floor, Titivillus nonetheless stays concealed out of the spectators' view unless and until they consent to enter the game of perverted "simony." Ironically, though, the audience's succumbing to the *vitium curiositatis* and scripted readiness to *pay* for *seeing* the devil *incarnate* – a demonic parody of both the divine kenosis (the Incarnation) and transubstantiation (the Eucharistic Real Presence) to be *festively consumed* – turns on its head the very Christian dogma of the divine salvific plan, i.e.

Jesus' crucifixion as *paying off* the humans' debt incurred upon Adam and Eve's encounter with the tempter. Titivillus' most important role in *Mankind* is to orchestrate, albeit implicitly, the show of merriment-cum-perdition; accordingly, the play could arguably be construed as a theatrically-effective endorsement of the medieval view of the close links between theatre and (ludic) deceit, as the original meaning of *illusion* implies too.[22]

Mankind enjoys a status of in-between-ness: a morality play true to its religious-didactic agenda, it nevertheless makes the most of the venue and convivial disposition of the spectators so as to edify *and* entertain them. The profane commensality inscribed in the great hall, which renders the diners a small, temporary, participating community (all the more so as the "enterlude" of *Mankind* is presented as both *entertainment for consumption* and *food for thought*), echoes and displaces the sacred commensality underpinning the Christian community/congregation that participates, through Eucharistic communion, in the very Christic drama of passion and salvation. Ironically, then, the play's theatricality defines festive (convivial) participation as communality not in terms of the sacred community but, to employ John Cox's definition (19), by default, as what disrupts and opposes it, as the sheer number of evil characters suggests.

References:

1. Anderson M.D. Drama and Imagery in English Medieval Churches. - Cambridge: Cambridge University Press, 1963.
2. Axton Richard. "Festive Culture in Country and Town." The Middle Ages. Vol. 2 of The Cambridge Guide to the Arts in Britain. Ed. Boris Ford. - Cambridge: Cambridge University Press, 1989. 141-53.
3. Bakhtin Mikhail. Rabelais and His World. Trans. Hélène Iswolsky. - Bloomington: Indiana University Press, 1984 [1966].
4. Beadle Richard, ed. The Cambridge Companion to Medieval English Theatre. - Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
5. Biddick Kathleen. "Genders, Bodies, Borders: Technologies of the Visible." The Shock of Medievalism. - Durham and London: Duke University Press, 1998. 135-260.
6. Bynum Caroline Walker. Holy Feast and Holy Fast: The Religious Significance of Food to Medieval Women. Berkeley, Los Angeles and London: University of California Press, 1987.
7. "The Blood of Christ in the Later Middle Ages." Church History 71.4 (Dec. 2002): 685-714. Academic Search Premier. EBSCOhost. NEC Library Bucharest. 08.10.2003 <http://ebscohost.com>.
8. Carlson Marvin. "The Resistance to Theatricality." SubStance 31.2-3 (2002): 238-50.
9. Certeau Michel de. Fabula mistică, secolele XVI-XVII [The Mystic Fable]. Trans. Magda Jeanrenaud. - Iaşi: Polirom, 1996.
10. Cox John D. The Devil and the Sacred in English Drama, 1350-1642. - Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
11. Davenport W. A. "Peter Idley and the Devil in Mankind." English Studies 64.2 (Apr. 1983): 106-12.
12. Diller Hans-Jürgen. "Laughter in Medieval English Drama: A Critique of Modernizing and Historical Analyses." Comparative Drama (Mar. 2002): 1+. Questia Media America, Inc. 25.11.2003 <http://www.questia.com>.
13. Dox Donnalee. "Theatrical Space, Mutable Space, and the Space of Imagination: Three Readings of the Croxton Play of the Sacrament." Medieval Practices of Space. Eds. Barbara A. Hanawatt and Michal Kobialka. - Minneapolis and London: University of Minnesota Press, 2000. 167-98.
14. Féral Josette. "Theatricality: The Specificity of Theatrical Language." SubStance 31.2-3 (2002): 94-108.
15. Garner Stanton B. "Theatricality in Mankind and Everyman." Studies in Philology 84.3 (Summer 1987): 272-85.
16. Jay Martin. Downcast Eyes: The Denigration of Vision in Twentieth-Century French Thought. - Berkeley: University of California Press, 1993.
17. Jennings Margaret. "Tutivillus: The Literary Career of the Recording Demon." Studies in Philology 74.5 (Dec. 1977): 1-96.
18. Kelley Michael R. Flamboyant Drama: A Study of "The Castle of Perseverance," "Mankind," and "Wisdom." Carbondale and Edwardsville: Southern Illinois University Press; London and Amsterdam: Feffer and Simons, 1979.
19. Kieckhefer Richard. "Major Currents in Late Medieval Devotion." High Middle Ages and Reformation. Vol. 2 of Christian Spirituality. Eds. Bernard McGinn, John Meyendorff and Jill Raitt. - New York: Crossroad, 1987. 75-108.

[22] Some scholars have noted the latent ideological flaw of a morality play like *Mankind* due to its foregrounding of theatricality as its outstanding accomplishment: "the entertaining immediacy of performance as a form of diversion… 'distracts' attention from the invisible realities of the eternal to the sensory realities of the moment" (Garner 275). Likewise, the "flamboyant ornamentation" of morality plays often eclipses their instructive bent, so that in the last resort they "delight more than they preach or teach" (Kelly 27). Accordingly, Mankind's fall seems to depend more on the devil's cleverness as a magician (Kelly 87) than on the traditional abstract concept of evil snare – which is theatricality at its best.

20. "Magia şi vrăjitoria în Europa medievală." ["Magic and Sorcery in Medieval Europe"]. Magia şi vrăjitoria în Europa din Evul Mediu pînă astăzi [Magie et sorcellerie en Europe, du Moyen Âge à nos jours]. Ed. Robert Muchembled. Trans. Maria and Cezar Ivănescu. Bucureşti: Humanitas, 1997.
21. King Pamela M. "Morality Plays." Beadle, ed. 1994. 240-64.
22. Licence Tom. "The Gift of Seeing Demons in Early Cistercian Spirituality." Cistercian Studies Quarterly 39.1 (2004): 49-65.
23. Muchembled Robert. O istorie a diavolului: Civilizaţia occidentală în secolele XII-XX [A History of the Devil: From the Middle Ages to the Present]. Trans. Em. Galaicu-Păun. - Chişinău: Cartier, 2002.
24. New King James Bible, The. Nashville: Thomas Nelson, 1984.
25. Newhauser Richard G. "Augustinian Vitium Curiositatis and Its Reception." Saint Augustine and His Influence in the Middle Ages. Eds. Edward B. King and Jacqueline T. Schaefer. Sewanee, TN.: The Press of the University of the South, 1988. 99-120.
26. Paxon James J. "Theorizing the Mysteries' End in England, the Artificial Demonic and the Sixteenth-Century Witch-Craze." Criticism 39.4 (Fall 1997): 481-95.
27. Pelikan Jaroslav. The Growth of Medieval Theology (600-1300). Vol. 3 of The Christian Tradition: A History of the Development of Doctrine. - Chicago and London: University of Chicago Press, 1978.
28. Quay Paul M. "Angels and Demons: The Teaching of IV Lateran." Theological Studies 42.1 (Mar. 1981): 20-45.
29. Rozik Eli. "Acting: The Quintessence of Theatricality." SubStance 31.2-3 (2002): 110-124.
30. Rubin Miri. Corpus Christi: The Eucharist in Late Medieval Culture. - Cambridge: Cambridge University Press, 1991.
31. Sarrazac, Jean-Pierre. "The Invention of Theatricality: Rereading Bernard Dort and Roland Barthes." SubStance 31.2-3 (2002): 57-72.
32. Schroeder H.J. "The Decrees of the Fourth Lateran Council." Disciplinary Decrees of the General Councils: Text, Translation and Commentary. St. Louis: B. Herder, 1937. 236-96. Medieval Sourcebook. 10.06.2001 <http://www.fordham.edu/halsall/source/ lat4-select.html>.
33. Twycross Meg. "The Theatricality of Medieval English Plays." Beadle, ed. 1994. 37-84.
34. and Sarah Carpenter. "Masks in the Medieval Theatre: The Mystery Plays." Medieval English Theatre 3 (1981): 7-44, 69-113.
35. Walker Greg, ed. Medieval Drama: An Anthology. - Oxford, UK and Malden, Mass.: Blackwell, 2000.
36. Ward Benedicta. Miracles and the Medieval Mind: Theory, Record, and Event, 1000-1215. - Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1987.
37. Weber Samuel. "Special Effects and Theatricality." Emergences 10.1 (2000): 119-126.

Prezentat la 16.10.2007

STUDIA UNIVERSITATIS

Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.10

IMAGINEA INDIGENULUI LA JOSEPH CONRAD

Ecaterina CRECICOVSCHI

Catedra Literatura Universală

This study focuses on the image of the savage in J.Conrad's prose. The necessity to tackle this aspect is explained by the fact that despite the savage is a rare presence in the writer's works, it is important for referring its creator to the theme of exoticism in literature and to Neoromanticism. In order to realize J.Conrad's originality, he is compared with R.Kipling. The anlysis shows that one condemns imperialism, while the other exalts it. Thus, both share the interest in unknown tribes, their beliefs and superstitions. Among the races that populate J.Conrad's writings, one could include the Malays, the Arabs, the Indians, the Chinese, the Africans. As a rule they are idealized. However, opinions differ regarding this peculiarity. Ch.Achebe, for instance, offended by the way Africans are represented in ***Heart of Darkness***, called J.Conrad *'a bloody racist'*. I.Watt, A.Kettle, D.Schwarz disapproved him, providing convincing arguments against. They consider that even if sometimes the writer displays ambiguous attitudes, generally he denounced racism, creating an image of the savage that, as the Neoromantic doctrine implies, combines realistic and romantic features.

În timp ce personajele feminine sunt depăşite numeric de cele masculine, indigenul este o apariţie cu totul rară în romanele lui J.Conrad. Mai exact, personajul dat apare în romanele timpurii ale scriitorului – ***Almayer's Folly*** („Trăsnaia lui Almayer", 1895), ***An Outcast of the Islands*** („Proscrisul din arhipelag", 1896), ***Lord Jim*** (1900), ***The Rescue*** („Ţărmul refugiului", 1920), câteva nuvele – ***Karain*** (1898), ***An Outpost of Progress*** („Un avanpost al progresului", 1898), ***The Lagoon*** („Laguna", 1898), ***The Nigger of the "Narcissus"*** („Negrul de pe *Narcissus*", 1898), ***Heart of Darkness*** („Inima întunericului", 1902), ***Typhoon*** („Taifun", 1903) şi episodic, în ***Victory*** („Victorie", 1915) – lucrări despre mare şi ţinuturi îndepărtate: insulele arhipelagului Malaiez, Indiile Occidentale, Africa etc. Axându-se în operele menţionate pe imaginea băştinaşului şi a stihiei acestuia – luxurianta natură tropicală – J.Conrad aduce în literatura engleză o doză considerabilă de exotism alături de alţi scriitori ai timpului. De multe ori, comparat cu R.Kipling, a fost considerat de unii critici *„un Kipling al Mărilor Sudului"* [1, p.63]. Totuşi, deosebirile dintre cei doi sunt mult mai pregnante decât asemănările. R. Kipling exalta *„misiunea civilizatoare"* a imperiului britanic şi medita despre *„povara omului alb"* (*'White man's burden'*). J.Conrad îşi concentra atenţia asupra efectelor dezagregatoare şi distructive ale imperialismului. Dar exotismul conradian, asemeni celui al contemporanului său, este, în fond, de factură neoromantică, deoarece reînvie la cumpăna secolelor XIX-XX interesul pentru popoare necunoscute, neatinse de progresul ştiinţific, pentru credinţele, superstiţiile, tradiţiile şi viziunea lor asupra lumii. Prin urmare, imaginea neoromantică a indigenului este una complexă, care nu este privată de emoţii şi sentimente copleşitoare, de spiritul aventurii, de abilitatea de a fi ferm în circumstanţe excepţionale, de a rămâne fidel legilor seculare ş.a. Pe de altă parte, întâlnim în literatura perioadei respective şi reprezentări ale băştinaşului lipsite de complezenţă. Acestea se fondau pe impresiile existente, care erau ori *imparţiale*, dar accentuau inferioritatea indigenului faţă de colonizatorul alb: *„Ca termen generic, indigenul presupune primii locuitori ai Africii, Asiei, Americii de Nord, precum şi ai Australiei. El nu are naţionalitate prin definiţie şi nici nu va avea până când nu-i va fi acordată de un colonizator european"* [2, p.77]; ori *negative*, prezentându-l în culori sumbre: *„Sălbaticul este sălbatic întotdeauna. Poţi să-l îmbraci, să-l educi, să-l faci în aparenţă un om civilizat; dar schimbarea va fi superficială, doar o spoială, nimic mai mult. Însă numai o dată să-l laşi să miroase sângele, să audă strigătul de luptă al străbunilor şi totul va fi uitat. Superioritatea lui, cultura lui sau orice altceva, va cădea de pe el ca o haină. El devine din nou ceea ce întotdeauna a fost în adâncul sufletului – un barbar iresponsabil"* [2, p.72]. Deşi în anumite creaţii persistă aluzii la ideile vehiculate în epocă, J.Conrad nu s-a lăsat influenţat, propunând o interpretare originală a fenomenului, care presupunea combinarea abilă a materialului factologic existent cu idealurile umane în care credea. Aşadar, indigenul conradian este rezultatul unui amalgam de particularităţi realiste şi romantice, caracteristice pentru concepţia neoromantică despre om.

Majoritatea băştinaşilor care au roluri principale în romanele sau nuvelele conradiene sunt malaiezieni. Comparativ, alte rase – arabii, indienii, chinezii, negrii – sunt în minoritate. R.Curle consideră [3, p.121] că primii l-au fascinat pe scriitor prin natura lor aprigă şi războinică, cu toate că şi cei din urmă posedă calităţi demne de apreciat. Printre malaiezienii reprezentativi se numără Dain Maroola („Trăsnaia lui Almayer"), Babalatchi („Trăsnaia lui Almayer" şi „Proscrisul din arhipelag"), Doramin şi Dain Waris („Lord Jim"), Hassim

(„Țărmul refugiului"), Karain („Karain"), Arsat („Laguna"). Este semnificativ că la descrierea lor J.Conrad nu şi-a propus nici să dezumanizeze, nici să europenizeze modul de gândire oriental. Ca toate personajele conradiene, băştinaşii malaiezieni sunt stăpâniți de dragoste şi ură, de fericire şi suferință, de succese şi insuccese. Oricum, ei încă trăiesc în amurgul ideilor preconcepute. Orizonturile lor par să fie legate de lucruri care, în accepțiunea omului alb, se referă numai la emoții. Iar universul spiritual al indigenilor, nedesluşit albilor, ar putea provoca animozități grave, din cauza unor excese emotive, în celălalt univers, în care ei conviețuiesc cu omul alb. Conştientizând că anume gândirea este esența caracterului băştinaşilor, J.Conrad s-a străduit să-l prezinte cât mai credibil, cu o perspicacitate şi o sinceritate ireproşabilă. Spre exemplu, Abdulla din „Trăsnaia lui Almayer" se impune datorită politeții şi ingeniozității lui arabe, iar Dain Waris, Doramin, Hassim – aristocrați malaiezieni – datorită demnității şi nobleței lor. A.Kettle subliniază [1, p.65] că unele portrete ale indigenilor sunt idealizate, scriitorul atribuindu-le particularități specifice romantismului, dar, mai cu seamă, naționalismului polonez. R.Curle însă este de părere că J.Conrad a reflectat cu veridicitate melancolia şi resemnarea disperată a inimii sălbatice, spiritul fatalist al sălbăticiei şi linişteа apăsătoare a pădurilor care sunt constante în viața triburilor de aborigeni.

Adevărul este că scriitorul a manifestat simpatie pentru fiecare copil al imaginației sale, indiferent de rasă, gen, mentalitate, statut social, ocupație etc. În pofida acestui fapt, opiinile sunt împărțite. Există voci critice care susțin că în creațiile lui J.Conrad se strecoară atitudini rasiste referitor la imaginea indigenului. A.Kettle infirmă ipoteza [1, p.64-65], menționând că nici una dintre lucrările lui nu are caracter propagandistic, cu toate că se ştia despre conservatismul lui temperamental şi loialitatea față de imperiul britanic. T.Araz este de acord cu exegetul englez, adăugând că scriitorul şi-a propus să expună falsitatea teoriilor reacționare [4, p.90] şi în nici un caz să le propage, dar lasă să se înțeleagă că în opera conradiană este evidentă superioritatea rasei albe față de cea latină, slavă, islamică [4, p.95], atitudinea lui J.Conrad privitor la problema *„rasei"* rămânând destul de ambivalentă. De fapt, cele mai multe discuții pe tema dată au apărut în legătură cu nuvela „Inima întunericului". Chiar dacă ne-am propus să ne preocupăm de reprezentarea omului numai în romanele scriitorului, considerăm că este oportun să comentăm nuvela amintită pentru a clarifica divergențele survenite pe marginea subiectului. În linii mari, „Inima întunericului" abordează dezintegrarea morală şi fizică a omului civilizat în mijlocul sălbăticiei, J.Conrad încercând să combată astfel *„fantezia despre superioritatea înnăscută"* [2, p.73]. Naratorul povestirii – Marlow – relatează în prezența unor prieteni întâmplări care l-au marcat profund. Este vorba de călătoria lui pe *„un fluviu mare"*. Scriitorul nu numeşte nici fluviul, nici colonia unde se petrec grozăviile reale, dar se subînțelege că este vorba de Congo, vizitat de el însuşi în 1890. Pe malurile fluviului Marlow întrezăreşte următoarele scene: *„Un clinchet uşor, îndărătul meu, m-a făcut să-mi întorc capul. Şase negri înaintau la şir, trudind pe cărare. Umblau drept şi încet, legănând în echilibru, pe cap, coşuri mici, pline cu pământ, iar clinchetul ținea măsura, odată cu paşii. În jurul şalelor aveau nişte zdrențe negre, ale căror capete scurte se bălăbăneau la spate ca nişte cozi. Le desluşeam fiecare coastă, încheieturile brațelor şi picioarelor erau ca nişte noduri pe frânghie; fiecare purta un cerc de fier în jurul gâtului şi erau legați unul de altul cu un lanț ale cărui verigi se legănau în clinchetul acela ritmic. O nouă detunătură dinspre deal m-a făcut să mă gândesc deodată la vasul de război pe care-l văzusem trăgând pe continent. Era acelaşi soi de glas cobitor; numai că aceşti oameni nu puteau fi numiți inamici nici chiar de cea mai aprinsă imaginație. Aceştia erau numiți criminali, iar legea cruntă, ca şi bombardamentul ghiulelilor, tăbărâse pe ei, ca o taină de neînțeles venind dinspre mare. Piepturile uscățive gâfâiau ritmic, nările larg deschise vibrau, ochii se holbau în sus, ca împietriți. Au trecut pe lângă mine, la o palmă depărtare, fără o privire, cu indiferența aceea deplină, mortală a sălbaticilor nefericiți. În spatele acestei mărfi vii păşea lenevos, ținând o puşcă de mijlocul țevii, unul dintre paznici, produs al noilor forțe intrate în acțiune"* [5, I, p.401]. Sau: *„Umbre negre se ghemuiau, se lungeau pe jos, stăteau printre copaci, rezemându-se de trunchiuri, lipindu-se de pământ, ieşind pe jumătate la lumină, pe jumătate topite în penumbră, în toate posturile de durere, uitare de sine şi disperare"* [5, I, p.402-403]. Sau *„Mureau pe încetul ... se vedea limpede. Ei nu erau inamici, ei nu erau criminali, nu mai aveau nimic pământesc acum ... nu erau decât umbre negre ale bolii şi foametei, zăcând grămadă în întunericul verzui. Adunați de prin toate văgăunile țărmului, cu toată legalitatea unor contracte temporare, pierduți într-un ținut necunoscut, hrăniți cu merinde neobişnuite, boleau, deveneau nefolositori şi li se îngăduia atunci să se târască departe, la odihnă"* [5, I, p.403]. Sau: *„Îmi pierise pofta să mai zăbovesc la umbră şi m-am grăbit s-o iau spre birouri. Când m-am apropiat, am întâlnit un alb, într-o ținută atât de neaşteptat de elegantă, încât în primul moment l-am luat drept un fel de arătare. [...] Era şeful contabil al societății"* [5, I, p.404].

De la acest personaj Marlow aflase pentru prima oară de existența lui Kurtz, directorul unei stațiuni comerciale, *„o persoană foarte de seamă”*, care *„trimite la centru atâta fildeş cât toți ceilalți la un loc”* [5, I, p.405]. Un alt funcționar colonial îl descrie pe Kurtz ca pe un *„om extraordinar ... un sol al milei, al științei, al progresului”* [5, I, p.415]. Când ajunse în sfârşit la stația mult lăudatului personaj, îl găsise bolnav pe moarte şi complet sălbăticit, în mijlocul grămezilor de fildeş pe care le adunase. Adus pe bordul vasului lui Marlow, bolnavul încercă să evadeze, pentru a se întoarce la starea de sălbăticie; readus pe vas, îşi dădu sufletul. *„Oroare! Oroare!”* [5, III, p.479] fură ultimele cuvinte ale misteriosului Kurtz, despre care Marlow spune: *„Mama sa era pe jumătate englezoaică, tatăl său pe jumătate francez. Toată Europa contribuise la plămada lui Kurtz; şi am aflat curând că – lucru nespus de potrivit – «Asociația internațională pentru suprimarea moravurilor sălbaticilor» îi dăduse în sarcină întocmirea unui raport menit viitoarei sale orientări. Kurtz îl şi alcătuise ... ”* [5, II, p.450]. Raportul începea: *„Noi, albii, în stadiul de dezvoltare la care am ajuns, trebuie să apărem în fața lor (a sălbaticilor) în chip de ființe supranaturale ...”*. La sfârşitul raportului adăugase o notă marginală, *„foarte laconică”*, dar *„ca un fulger brăzdând un cer perfect senin: Exterminați toate aceste brute !”* [5, II, p.451].

Asemeni multor colonizatori stimulați de dorința de a stăpâni teritorii noi şi de a se îmbogăți, Kurtz reuşise să-şi creeze propriul regat mic dintr-o porțiune a Africii. Dar, contrar ideologiei imperialiste stabilite, Kurtz nu luase în considerație că formația lui europeană nu-l ferea de o guvernare proastă, de cruzime sau de barbarie. Drept consecință, Kurtz sălbăticise complet din cauza goanei după fildeş. Prin destinul tragic al lui Kurtz, J.Conrad pare să sugereze, în opinia lui J.A. Höglung [2, p.73], că scutul civilizației, în care cultura europeană a investit considerabil, era, în realitate, o crustă subțire şi transparentă, care putea fi distrusă cu uşurință în bucăți, dezvăluind *„o inimă a întunericului”*, la fel de crudă şi de sălbatică ca a unui indigen: *„Sălbăticia îl mângâiase pe cap şi, uite, capu-i era ca o minge ... o minge de fildeş, îl alintase şi ... vai! ... Kurtz se ofilise; sălbăticia îl luase la sân, îl îndrăgise, îl îmbrățişase, îi întrase în sânge, îi mistuise carnea şi-i legase sufletul de propriu-i suflet prin ritualurile de neconceput ale cine ştie cărei inițieri diavoleşti! El era favoritul, răsfățatul îndopat al sălbăticiei”* [5, II, p.448-449].

În orice caz, din momentul publicării nuvelei, fusese acceptat unanim că una dintre preocupările ei fundamentale era condamnarea atrocităților colonialismului. Cel puțin, până în 1975, când cunoscutul romancier nigerian Chinua Achebe criticase vehement nuvela în eseul său ***An Image of Africa: Racism in Conrad's* Heart of Darkness** („O imagine a Africii: rasismul în *Inima întunericului* de Conrad”). Ch. Achebe declarase că în nuvela conradiană imaginea Africii – barbară şi fără trecut istoric – contrastează izbitor cu civilizația europeană, iar congolezii sunt înfățişați dezgustător şi lipsiți de compătimire. Pe scurt, „Inima întunericului” este o carte jignitoare, deplorabilă, care n-ar mai trebui considerată o capodoperă, iar J.Conrad, deşi şi-a asumat rolul de plăsmuitor de mituri consolatoare, este, până la urmă, un *„rasist sângeros”*. Ch.Achebe insistă că povestirea încurajează intoleranța rasială şi, prin urmare, trebuie condamnată. După Ch.Achebe, neajunsul principal al nuvelei este că nu analizează orientarea rasistă a imperialismului, iar băştinaşii Africii nu sunt tratați ca ființe umane. Pentru Ch.Achebe este insuficient că J.Conrad demască în lucrarea sa doar modalitatea nemiloasă de exploatare a resurselor umane din Africa.

În schița despre „Inima întunericului” I.Watt [6, p.85-96] aduce argumente care contrazic punctul de vedere al lui Ch.Achebe. Potrivit exegetului, corespondența şi studiile critice ale lui J.Conrad demonstrează că scriitorul nu avea o teorie ideologică anume pe care ar fi dorit s-o propage şi nici nu credea că acesta ar fi un scop literar adecvat. Pe tot parcursul vieții J.Conrad s-a împotrivit să adopte vreo doctrină politică. De asemenea, scriitorul şi-a formulat clar părerea despre băştinaşii Africii. *„Negrul”*, scrie J.Conrad, *„împărtăşeşte cu noi cunoaşterea universului în care trăim – ceea ce nu-i o povară uşoară. Barbaria per se nu este o crimă ... iar Belgienii (responsabili pentru grozăviile din Congo) sunt mai răi decât cele şapte epidemii de ciumă din Egipt în măsura în care în cazul acela a fost o pedeapsă trimisă pentru un anumit păcat; dar în acesta ... omul nu este conştient de nici un păcat şi, respectiv, nu poate pune capăt suferinței. Lui i se pare foarte straşnic şi misterios; şi recunosc că şi mie mi se pare aşa”* [6, p.92]. Din cele expuse, este indubitabil că scriitorul mizează pe aspectul moral şi nici pe departe pe cel politic sau ideologic al lucrurilor, de care era străin, ideea fiind valabilă şi pentru „Inima întunericului”.

Celelalte argumente ale lui I.Watt sunt oferite în baza nuvelei propriu-zise, cercetătorul sugerând că „Inima întunericului” se axează, de fapt, pe trei momente: dezgustul lui Marlow față de colonizatorii din Africa şi față de Kurtz; examinarea Vestului şi nu a Africii; descrierea negrilor drept indigeni incapabili să înțeleagă sau să se folosească de tehnologia sau experiența Vestului. I.Watt vorbeşte şi despre alte aspecte, dar consi-

deră că cele trei ies în evidenţă, fapt care-l susţinem pe deplin. Mulţi cercetători subscriu la constatările menţionate, completându-le ulterior. D.Schwarz, unul dintre ei, atestă detalii noi despre caracterizarea indigenului şi Vestului civilizat în „Inima întunericului", observând că J.Conrad a fost influenţat şi de jurnalul lui Gauguin – ***Noa Noa***, care oglindeşte vizita pictorului în Tahiti între 1891-1893, precum şi picturile lui din faza tahitiană [7, p.85], ambii fiind convinşi că fie în Malaiezia sau în Africa, sub pretextul civilizaţiei, colonialismul european corupe oamenii şi locurile unde pătrunde [7, p.87]. Pe de altă parte, Gauguin şi J.Conrad, dezamăgiţi de cultura europeană, revin la viaţa primitivă pentru nobleţea, puritatea şi exotismul ei. D.Schwarz conchide că în creaţia conradiană indigenul (inclusiv băştinaşii Africii) apare inocent, iar colonizatorul european – sălbatic (Kurtz). C.Watts, la rândul său, atenţionează în *introducerea* la volumul **Heart of Darkness *and Other Tales*** („*Inima întunericului* şi alte povestiri", 2002) [8, p.xxiv] că nuvela discutată a contribuit la iniţierea unei campanii internaţionale de protest care a stopat, în cele din urmă, excesele belgienilor din Congo. Exegetul mai enumeră câţiva scriitori „postcoloniali" [8, p.xxii] – Ngugi wa Thiong'o, Wilson Harris, Francis B. Singh, C.P. Sarvan – care, asemeni lui T.Araz, nu neagă poziţia ambivalentă a scriitorului în privinţa problemelor rasiale, dar accentuează că „Inima întunericului" se înscrie în canonul lucrărilor care acuză colonialismul, iar autorul ei este unul dintre primii care a încercat să depăşească prejudecăţile epocii în care a trăit. Cu siguranţă, numărul aprecierilor pozitive ale nuvelei conradiene nu se epuizează aici, dar deja stabilesc explicit că interpretarea lui Ch.Achebe este nejustificată şi subiectivă, iar în creaţia lui J.Conrad indigenul nu este, cu unele excepţii, mai puţin important decât alte personaje.

Referinţe:

1. Kettle A. An Introduction to the English Novel. Vol. 2. - London: Hutchinson & Co. LTD, 1969.
2. Höglung J.A. Mobilising the Novel: The Literature of Imperialism & the First World War. - Sweden: Uppsala, 1997.
3. Curle R. Joseph Conrad: A Study. - New York: Doubleday, Page & Co., 1914.
4. Araz T. The Art of Non-Commitment: Problematic Issues in Conrad's Major Fiction. - Istanbul: Türk Kütüphaneciler Derenği Istanbul Şubesi, 1997.
5. Conrad J. Inima întunericului / Conrad J. Lord Jim. - Bucureşti: Editura pentru Literatură Universală, 1964.
6. Watt I. Essays on Conrad. - West Nyak: Cambridge University Press, 2000.
7. Schwarz D. Reconfiguring Modernism, Explorations in the Relationship between Modern Art and Modern Literature. - New York: St. Martin's Press, 1997.
8. Watts C. Introduction // Heart of Darkness and Other Tales. - Oxford: Oxford University Press, 2002.

Prezentat la 03.09.2007

THE EVOLUTION OF *VANITAS VANITATUM* MOTIF IN THE XVIIth AND XVIIIth CENTURIES ENGLISH LITERATURE

Tamara PRODAN

Catedra Literatura Universală

Studiul de față prezintă evoluția motivului *VANITAS VANITATUM* în literatura engleză din secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea, urmărind evoluția acestuia atât în poezie, cât şi în proză. Atenție interpretativă se acordă romanului „Călătoriile Pelerinului" de John Bunyan (1628-1685).

All historical and religious events during the XVIIth and XVIIIth centuries influenced literature of the time, that's why in the works of G Herbert, J. Bunyan and S. Johnson one can find various interpretations of these events; interpretations which lead to *Vanitas Vanitatum* motif.

Though, there were certain episodic references to this motif in English Literature, the first serious preoccupation with *Vanitas Vanitatum* motif could be attested in XVIIth century English Literature. Moreover, it could be detected both in the poetry and prose of the time.

While referring to the poetry, literary history uses to mention two main groups of poets in the first half of the XVIIth century, the *cavalier* and the *metaphysical* poets. Cavalier poets were the followers of Ben Johnson and Donne each in his own way represented a revolt against Spenserian tradition and they had a decisive impact on the future of the English poetry. To have a more or less complete picture of the poetry in England in the first half of the XVIIth century it is necessary to distinguish two other groups: the *secular* poets (R. Herrik, Th. Carew, J. Suckling, and R. Lovelace) and the *religious* poets (G. Herbert, A. Marvell, H. Vaughan, Th. Traherne and R. Crashaw)

The name of metaphysical poets was suggested in 1693 by J. Dryden (1631-1700) to disapprove J. Donne who affected metaphysics in his amorous verses.

Reacting against smooth and sweet tones of the XVIth century poetry, the metaphysical poets adopted an energetic and vigorous style. Metaphysical poets tried to investigate the world by rational discussion of its phenomena and metaphysical aspects form the substance of their poetry. Metaphysical means here, beyond physics. Their poetry, in fact, is psychological. It has to use inventiveness which resulted in unexpected metaphors. The main device applied by metaphysical poetry was conceit, originated from the Italian concetto that is an intricate metaphorical figure resulting from a combination of dissimilar images or discovery of resemblances in things apparently unlike. The reader has to use both, his knowledge and imagination to identify an analogy.

Besides J.Donne, who was the father of the metaphysical poetry, one of the most prominent writers representing the religious device is George Herbert (1593-1633).

In many ways, G. Herbert's poetry shows the influence of J. Donne, Herbert's temperament, however, was very different from that of his doubt – ridden, anxious mentor. The poetry Herbert wrote is graceful, pious verse intended to instill devotion by giving pleasure. The attitude of man to God in Herbert's poems is one of reverence, but also of love, a close and mutually sustaining relationship. Herbert is one of the few poets who can call God "my dear" without seeming presumptuous. The simple piety of his poetry was much admired in the XVIIth century. Modern critics have noted the subtlety rather than the simplicity of his poems, seeing them as an attempt to express the ultimately ineffable complications of the spiritual life.

One "spiritual conflict" [5, p.234] presented in his collection "The Temple", is vanity, because two poems from his collection are entitled "Vanitie".

In the poem "Vanitie" (I), Herbert blames the "poore man" [5, p.234] for searching wealth and fame, and for forgetting about the existence of God. He suggests that our own salvation from the vanities of this world is "his glorious law" [5, p.234]. The religion is the only true thing which a person can possess, although, he could "finde out death, but missets life at hand" [5, p.234]. In "Vanitie" (II), the one who ought to be blamed is "poore silly soul" [2, p.236]. The soul in this case represents the human personality of this period. People changed, they had poor souls "whose hope and head lies low/ whose flat delights on earth do creep and

grow"… [2, p.236]. They neglected God and didn't follow his word, and for that, they had to be punished. That's why the second part of the poem is like a curse addressed to these atheists. "If souls be made of earthly mold, / Let them love gold, / If born of high, / Let them into their kindred flier: / For they can never be at rest, / Till they regain their ancient nest" [2, p.236].

Herbert ends the poem with an Ecclesiastical simile "for earthly joy is but a bubble"… [2, p.236] in other words: everything is vanity in this world and just true religion is our own escape.

What give to these poems the specific air of metaphysics are the conceits: "Heark and beware, lest what now do measure/ and write for sweet, prove a most sowre displeasure" [2, p.234]; "The fleet Astronomer can bore,/ And thread the spheres with his quick piercing minde/ he sees their dances, and knoweth long before, the secret glances" [2, p.234]; "The callow principles within their nest/ To ordinarie suitours at the door" [2, p.234], these conceits representing the duality of human vanity: spiritual and material ones.

These poems, "Vanitie" (I) and "Vanitie" (II), contributed to the evolution of *Vanitas Vanitatum* motif in English Literature representing the premises of its usage, being inserted with his religious conceptions and argumentating completely the Bible's learning.

Speaking about prose in the XVIIth century English Literature, it should be recognized that John Bunyan (1628-1685) transported *Vanitas Vanitatum* motif through the Victorian looking-glass in his allegorical novel "Pilgrim's Progress" (1678-1684).

"The Pilgrim's Progress, from this world to that which is to come" is a Christian allegory begun in 1675, and part I was published in 1678. This was subsequently revised and the complete text appeared in the third edition (1679). Part two was published in 1684.

In part I the story open with the author's dream in which he sees Christian with his burden reading a book, which relates a prophecy that his city will be destroyed. Evangelist tells him to leave the City of Destruction and journey to the wicket-gate; beyond the gate is the way to the Celestial City. Christian cannot persuade his family to accompany him and he sets off alone.

In this part, Bunyan uses the familiar metaphor of life being a journey, but it is not an ordinary one. The places Bunyan used were familiar ones in the English countryside – the slough, the meadow with its style, the highway, the castle, the river, a country fair – but he gives them fascinating names such as the Slough of Despond, Doubting Castle, the Delectable Mountains, Vanity Fair. The inhabitants are strange and wonderful, including other pilgrims, hobgoblins.

The hero of Bunyan's novel comes to a great city where a fair is; there everything is on sale…"…a fair wherein should be sold all sorts of vanity, and that it should last all the year long. Therefore, at this fair there are all such merchandise sold as houses, lands, trades, places, honours, preferments, titles, countries, kingdoms, lusts, pleasures, and delights of all sorts, as…wives, husbands, children, masters, servants, lives, blood, bodies, souls, silver, gold, pearls, precious stones, and what not.

Moreover, at this fair there are at all times to be seen juglings, cheats, games, plays, fools, apes, knaves and rogues, and that of every kind" [1, p.58]. This key passage represents the frame work of Thackeray's "Vanity Fair".

Part II of "Pilgrim's Progress" tells how Christian's wife, Christina, follows her husband to the city after being inspired by a vision. She is accompanied by her children and a neighbour. Their pilgrimage is far less interesting since the reader knows what they will encounter. However, the author's strength as a writer makes many passages in this gentler chronicle memorable and the small change of the domestic scene is presented with humor and warmth.

The popularity of "Pilgrim's Progress" was long confined to readers of the lower and middle classes. It was written for the people by a man of the people. It was written by a dissenter at a time when dissenters were persecuted and despised, and its distinctly religious purpose, as well as the humble station of its author, combined to place it outside the conventional bounds of literature. The polite world disdained it; the critics ignored it, or failed to take it seriously. But in the course of hundred years the power of the book began to impress the literary and fashionable classes, and today the fame of Bunyan's masterpiece is probably greater than it has ever been before. It has been translated into many foreign languages, and it stands with those few supreme books which remain the delight and admiration of the high and the low, the young and the old, the ignorant and the cultured.

Bunyan chose for his allegory a broad and vital theme. His purpose is purely practical, and his appeal is not to the head but to the heart. The key note of Bunyan's book is the cry of the individual conscience; it is

heard in the question of Christian at the very beginning of the allegory. “What shall I do to be saved?” [7, p.235]. Bunyan’s appeal is thus direct and personal, for Christian, the pilgrim, is a representative man, and the general treatment of these theme is so broadly human that Christian’s pilgrimage becomes the living and dramatic record of man’s spiritual progress.

The theme of almost universal interest is not presented in an abstract, or doctrinal form, it is made real by the intensity of Bunyan’s earnestness, and picturesque and dramatic by the vividness of his poetic imagination. Christian’s experiences are real to us because they were real to Bunyan; because Bunyan himself had sunk in the Slough of Despond, climbed the Hill of Difficulty. He could describe these things from bitter experience; he could describe them poetically because he had that power of imagery which distinguishes the poet. It is this inborn power to conceive of the invisible an intangible in objective forms that makes the allegory in “Pilgrim’s Progress” so spontaneous, so free from any suggestion of artifice. Bunyan, moreover, was not a mere visionary, oblivious of the vulgar realities around him; he was a shrewd observer of human life and character, and his intensely spiritual nature was well ballasted with humor and solid common sense. Although “Pilgrim’s Progress” purports to be a dream, Bunyan does not transport us to a cloud land. Christian travels through our familiar and everyday world, meeting many substantial human beings in the course of his journey; the very names of Bunyan’s characters are often miracles of characterization.

To such enduring qualities in “Pilgrim’s Progress” one must add the remarkable strength, simplicity, and beauty of its style. Like many other Puritan, Bunyan read and reread the Bible. His style was formed, his images were often taken from this great model, and his prose has much of the grandeur and restraint of his original.

Bunyan’s gifts of psychological insight, characterization, and suspenseful narration have led many to see in “Pilgrim’s Progress” the forerunner of the modern novel. As a tribute to the lasting influence of Bunyan’s “Pilgrim’s Progress”, in modern writing one still encounters such phrases as “the slough of despond”, [3, p.331] “the house beautiful” [3, p.331], “Mr. Wordly-Wiseman” [3, p.331}, “Vanity Fair” [3, p.331].

The further promoter of *Vanitas Vanitatum* motif represents the XVIIIth century. It was S. Johnson who wrote the poem “The Vanity of Human Wishes”, which included some aspects of the vanity of human nature.

S.Johnson dominates the English literary scene. He became one of the mythical heroes of the British common sense. The range of his work is great, it has remarkable unity; for, whatever the stretch of his mind into natural science, philology or history, it returns insistently to central moral themes, and notably to his favorite ones, the efforts of the mind to escape the limitations of the actual. Weather in stupor or fantasy, in self-deception or in distraction, the mind seeks the elude that reality that stands outside it and rebuffs its system.

All these projects were accompanied as well by the remarkable poems, one of them being “The Vanity of Human Wishes” (1748). This poem is written in imitation of Juvenal’s “Tenth Satire” and published, with Johnson’s name, in January, 1749.

“The Vanity of Human Wishes” has ever been sufficiently known or appreciated. It certainly lacks the sweetness of Goldsmith, and it never attains the polished versification of Pope, in its own manner it is unsurepassed. The tendency of the satire is perhaps mournful, but scarcely more so than the treatment which the subject requires. Every phase of “motely life” [8, p.461] is passed in review, and the different careers of the churchman, the politician, the soldier, and the statesman are touched upon with great beauty and force. In each case the moral is the same, “The Vanity of Human Wishes”.

Like Pope’s Horatian imitations, Johnson’s is a free adaptation of Juvenal’s poem to his own time and to his own frame and thought. This is nowhere clearer than in the closing lines, where Juvenal writes, “You would have no divinity if there were wisdom; it is we who make a goddess of you, Fortune, and place you in the heavens” [6, p.127]. Johnson sees instead the force of “celestial wisdom” [6, p.127] saving man from himself, making the good fortune man cannot create for himself or even ask properly. Johnson found in Juvenal a “mixture of gaiety and stateliness, of pointed sentences” [6, p.128] “and declamatory grandeur” [6, p.128]. His version is formal and austere using the spacious generalization to indicate the ludicrous folly, as the brilliant lines on the displaced favourite, whose image has lost its goodness with its greatness.

The density of Johnson’s diction is best seen in such compressed phrases, from which numerous particulars can be surmised, as “the general massacre of gold” [8, p.142] or “dubious title shakes the madded land” [8, p.142].

His poetry is formal, and it shows the classical fondness for satire and aversion to sentiment. The first two lines of the poem “The Vanity of Human Wishes” “Let observation with extensive view/ Survey mankind

from China to Peru…" [8, p.142] show the classical couplet which he employs, and they afford an example of poetry produced by a sonorous combination of words. "Observation" [8, p.142], "view" [8, p.142] and "survey" [8, p.142] are nearly synonymous terms. Such conscious effort centered on word building substracts from poetic feeling.

On the other hand, this poem is not so much an imitation as a companion study by one who, amid different circumstances, took a very similar view of life. Instead of the Roman illustration, one has modern instances of hope that lay in power, and learning and war, and long life and beauty.

The poem is completely satisfying as a statement of its theme. It is no less valuable as a personal document. There is nothing in it but What Johnson consistently thought and felt. He was wont to say that there is more to be endured than enjoyed in the general condition of human life; and he had found that human happiness, if it ever comes, must come by our own effort. The concluding lines state his invariable experience. He said that happiness is to be placed only in virtue, which is always to be obtained. In his simple piety, he gave himself to the earnest exercise of religion.

Johnson gave to "The Vanity of Human Wishes" a religious conclusion which reflected his own practice. He was not a pessimist. The sense of vanity may keep us from thinking that things are better than they are, but it need not make us think that they are worse. He would maintain in talk that the world was not half as wicked as it was represented to be, that there was very little gross wickedness in it, and very little extraordinary virtue, this dose of optimism being suggested by the ideology and innovations which brought his era.

References:

1. Bunyan J. The Pilgrim's Progress. - New York: P. F. Collier and Son Company, 1909.
2. Beteson F. W. A Guide to English and American Literature. - New York: Longman Inc., 1976.
3. Berkey J. The Literature of England. - New York: Singer Random House Literature Series, 1969.
4. Bush D. English Literature in the Earlier XIIth Century. - Oxford: Clarendon Press, 1952.
5. Fowler A. A History of English Literature. - Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
6. Grant F. Life of Samuel Johnson. - Warwick Lane, Paternoster Row, 1987.
7. Hannay J. A Course of English Literature. - London: Tinsley Brothers, 1866.
8. Krutch J. W. Samuel Johnson. - New York: Henry Holt & Company, 1944.

Prezentat la 24.05.2007

STUDIA UNIVERSITATIS

Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.10

NARRATIVE DISCONTINUITIES IN JAMES JOYCE'S SHORT STORIES

Oxana CREANGA

Catedra Filologie Engleză

În ultimele decenii, naratologia este din ce în ce mai studiată de către lingviști de diverse orientări, devenind o știință multidisciplinară. Interesul este generat de noile tendințe în domeniu și de concepte recent introduse. Astfel, termenul Centrul Deictic (CD), preluat din situația discursivă reală (eu-aici-acum), ce vine să desemneze perspectiva din care este prezentată narațiunea, este pe larg utilizat în cercetările de naratologie. În articol sunt examinate discontinuitățile (de perspectivă, timp și loc) ce au loc pe axa coordonatelor CD – Cine, Unde, Când și contribuția acestor deplasări la comprehensiunea textului. În baza exemplelor preluate din nuvelele lui James Joyce, sunt expuse mijloacele lingvistice și discursive ce duc la apariția acestor discontinuități.

This paper is concerned with the problem of Deictic Center (DC), its functions and contribution to narrateve comprehension. It aims to explore the model of Deictic Shift Theory (DST) and draws upon the notion of "story world". For the purpose of this research the analysis will investigate various linguistic devices that mark the Deictic Shift in J. Joyce's short stories.

Narrative has been thoroughly studied during the last 20 years. It is hardly surprising that narrative has received serious attention from the part of linguists, philosophers, psychologies, cognitive scientists and thus becoming the subject of a multidisciplinary study. This fascination with narrative is entirely appropriate since narratives consist of events that actually occurred or are similar to those from the real world. Consequently, narratives are easy to comprehend and remember, thus generating diverse inferences.

The story as the totality of events and experiences is embedded in a *story world* which surrounds the events of the story. Story worlds are mental representations of readers, inhabited by existents (participants and objects) and events [8, p.576]. Story worlds comprise *the actual story world* (explicit text, what is perceived as objective and implicit assumptions, linguistic, encyclopedic, etc. inferences) and *possible story worlds* (dreams, predictions, belief, etc.). The delineation of the discourse (level of linguistic units combined together as the text un-folds) from story (the text projecting a story world) is important in understanding how readers comprehend a certain narrative.

The separation of these two planes in narratives triggers the postulation of different *deictic fields*, which offer a clear-cut approach of how narratives are comprehended. Deictic fields include '*come*' and '*go*', '*now'* and '*then'*, and '*I*' and '*you'*. When these words are used in face-to-face dialogues, their meanings depend, as Lyons says, on "the spatio - temporal co-ordinates of the act of utterance." These co-ordinates originate at a point we call the *deictic center* (DC), consisting of the "origin" of place ('come' and 'go') - the *Where,* time ('now' and 'then') - the *When*, and person ('I' and 'you') - the *Who* [2, p.23; 3, p.38].

Deictic terms occur in third-person narratives, even though, strictly speaking, there is no relevant "act of utterance". They are not understood in terms of a speaker and an addressee. The "here" and "now" of the story do not derive from the spatio-temporal co-ordinates of the author at the time of writing, nor of the reader at the time of reading [1, p.154]. In fictional narrative, readers and authors shift their deictic center (the I-here-now paradigm) from the real-world situation to an image of themselves at a location within the story world. This location is represented as a cognitive structure often containing the elements of a **particular time and place** within the **fictional world**, or even within **the subjective space** of a fictional character [4, p.15]. In this context, P.Stockwell introduces the idea of '**deictic projection**' as a way of understanding a reader's feeling of being immersed in the world of a given text.

The notion of the *deictic center* permits 'access' to the world of the story, and allows shifts that affect not only the characters, but objects, places and times as well, as the *deictic center* is continuously moved and relocated. Thus, the *deictic center*, with its temporal, spatial and personal parameters forms a *focalizing perspective* from which the reader views the unfolding of the story events.

The reader "looks" at the narrative from the perspective of a particular character, temporal location and spatial location – the Who, When, and Where. The DC is an appropriate and useful structure for representing and integrating the information in the narrative and is thus a useful construct for studying how local sentence interpretation is integrated into more global comprehension of narrative text [9, p.6].

One task of the DC is to provide contextual cues allowing the comprehender to relate the information given in each successive sentence to the narrative as a whole. Other tasks of the DC include foregrounding, referencing, building narrative structure, inferring temporal relations, inferring spatial relations, and determining lexical usage.

In order for narrative comprehension to proceed smoothly, the reader must construct and modify successsive DCs by making a number of critical inferences about the identity and position of characters and events in narrative time and space. During comprehension, the reader makes these critical inferences on the basis of a variety of linguistic cues in the text. These cues include grammatical information (e.g., verb tense and aspectual class), lexical information (e.g., the use of special deictic words), and syntactic information (such as the positioning of adverbial phrases within sentences) [9, p.12].

The words 'come' and 'go' are considered deictic in narrative text because they are understood only by reference to the objects and events currently unfolding in the constantly changing narrative world. For example, the motion verb 'come' only makes sense by reference to the location of those characters and events currently in the reader's focus of attention; characters 'come' into the currently activated DC. Conversely, when the motion verb 'go' is used, it usually signals movement away from the DC.

Consider the example from James Joyce's short story "A Little Cloud":

The child stopped for an instant, had a spasm of fright and began to scream... The thin walls of the room echoed the sound. He (Little Chandler) tried to soothe it but it sobbed more convulsively. He looked at the contracted and quivering face of the child and began to be alarmed. He counted seven sobs without a break between them and caught the child to his breast in fright. If it died!...

The door was burst open and a young woman **ran in**, *panting. (*J. Joyce "A Little Cloud"*)*

The status of Who-point that belong to Chandler, the focalizer by whom things are directly perceived, is reinforced further by the use of the deictic "*ran in*". Joyce contextualized the scene from inside the room. The focalizer, together with the reader, is first aware of the door opening with violence, not of the person opening it. He only then sees the woman, Chandler's wife, Annie, "*running*" in the room. She is not directly named, but vaguely described as a "*young woman*". This might betray the narrator's voice, but at the same time it can be interpreted as Chandler's viewpoint who is so frightened by the child's sobs, that he does not realize who is running in. The deictic term "*ran in"* can only be used from inside the lunchroom [3, p.38). The author represents the event from Chandler's perspective who is inside the room at that time, consoling the crying child. In order to understand the sentence appropriately, the reader has, in some way, to interpret the scene from the same perspective.

The Deictic Shift Theory (DST) assumes that the reader becomes absorbed in the fictive story world, which contains characters, sequences of events, intentional actions, knowledge states of characters, properties of the setting, and other content associated with the story. *The DC window* systematically focuses on the various characters, events, and other referential content as the narrative unfolds from beginning to end. It is important to acknowledge that the moment-by-moment development of the DC is a separate track from the chronological development of the story world. Thus, the DC window might start out at the middle of the story world, then refer to an episode at the end (a flash forward), and then refer to an episode at the beginning (a flashback). However, there normally is a close correspondence between the chronology of the story world and the DC structure, at least in most traditional narratives [9, p.10].

According to P. Stockwell, a deictic shift occurs when, through the use of deixis, the author shifts focus from, for example, the narrator to a location, then to a character or the extra-fictional world of author. He introduces two terms: ***pushes*** –deictic shifts towards the inside world of the text (characters, time, place) and ***pops*** - deictic shifts towards the outside word of the text (narrators, authors, readers) [10, p.148].

W. Rapaport uses the terms of ***discontinuities*** for the deictic shifts. He distinguishes four types of discontinuities: *discontinuities of topic*, *discontinuities of space* and *time*, *discontinuities of figure and ground*, and *discontinuities of the narrative perspective*. In this paper we are mostly concerned with the last free types of discontinuities.

The most important temporal discontinuities are:

a. A shift from perfective to imperfective sentence perspective accompanied by a shift to a much greater time scale. The corresponding rhetorical move is frequently characterized as "introducing background or descriptive material". The move is frequently accompanied by a topic re-introduction.

b. The reverse shift from descriptive material to the main line of the narrative. This move is signaled by the temporal focus (or When - point) and the entire DC, returning to an established node in the narrative, with an appropriate contraction of the time scale.

c. A backwards move of the temporal focus to an earlier point in time, with or without a change in time scale. Rhetorically, this is known as flashback. This move is frequently signaled by a verb in past perfect or by the *used to + Infinitive construction*, although a shift may occur without such a verb form, and the presence of such a verb form does not necessarily signal a shift: the reference time of the sentence may remain the same as, rather than precede, the current temporal focus [7, p.30].

(1) SHE sat at the window watching the evening invade the avenue. (2) Her head was leaned against the window curtains and in her nostrils was the odour of dusty cretonne. (3) She was tired. (4) Few people passed. (5) The man out of the last house passed on his way home; she heard his footsteps clacking along the concrete pavement and afterwards crunching on the cinder path before the new red houses. (6) One time there used to be a field there in which they used to play every evening with other people's children. (7) Then a man from Belfast bought the field and built houses in it -- not like their little brown houses but bright brick houses with shining roofs. (8) The children of the avenue used to play together in that field -- the Devines, the Waters, the Dunns, little Keogh the cripple, she and her brothers and sisters. (9) Ernest, however, never played: he was too grown up. (10) Her father used often to hunt them in out of the field with his blackthorn stick; but usually little Keogh used to keep nix and call out when he saw her father coming. (11) Still they seemed to have been rather happy then. (12) Her father was not so bad then; and besides, her mother was alive. (13) That was a long time ago; she and her brothers and sisters were all grown up, her mother was dead. (14) Tizzie Dunn was dead, too, and the Waters had gone back to England. (15) Everything changes. Now she was going to go away like the others, to leave her home. (J.Joyce "Eveline")

The whole abstract is conceptualized from the constant perspective of a single entity – the main character, Eveline. The first three sentences introduce the DC that is situated in the room, the location from which the focalizer captures the scene. In the fourth and the fifth sentences the DC window focuses on the topic or the object of focalization: the people who pass, the street, the houses. The sixth - twelfth sentences contain a backwards move of the temporal focus or When – point of the DC, known as *flashback*. In the part of the short story under analysis this shift is marked by well-known clue phrase "*one time*" and the construction "*used to + infinitive*" : "*... there used to be a field there…; children of the avenue used to play…; her father used often to hunt them…; little Keogh used to keep nix…;* ". The shift of the temporal focus is accompanied by the *topic shift* perceived by the same Who – Eveline: the man from Belfast, children of the avenue, her family. The thirteenth and fourteenth sentences, although continue the stretch of descriptive material of the last two previous sentences, are related to the current temporal focus. The last sentence is a return to the event sequence of the first sentence, thus the *When – poi*nt is restored to the initial reference time of the main line of the narrative through the use of adverb "*now*" and present tense "*everything changes*".

The most obvious spatial discontinuities are discontinuities of scale. The spatial scales, D Herman currently employs, are: one's body (which may need to be further specialized); within arm's reach; room area, such as desk or bed; room; floor; house; household; village /neighborhood; larger area within a between meals round trip; within a day's round trip; staying overnight. A change in spatial scale is frequently accompanied by related phenomena such as a change in temperature or lighting. The most frequent devices that might shift the Where – point of the DC to another location are: spatial deictic adverbs '*here* 'and '*there*'; verbs with directional valence '*come*', '*go*', '*enter*', '*bring*', '*take*'; preposed locative adverbials.

*When his hour had struck he (Little Chandler) stood up and took leave of his desk and of his fellow-clerks punctiliously. He emerged from under the feudal arch of the King's Inns, a neat modest figure, and walked swiftly down Henrietta Street. The golden sunset was waning and the air had grown sharp. (*J.Joyce "A Little Cloud"*)*

The word combination "*took leave*" announces a subsequent shift of the Who - element, Chandler, from the current Where – point, inside of the King's Inn, to the street. The last sentence, expressing the lightening "*golden sunset was waning*" and temperature "*the air had grown sharp*" convey the atmosphere from outside.

The following signals frequently indicate a shift to a character's subjective perspective away from the objective perspective of the implied narrator: (a) attitude reports, which can be further subcategorized into beliefs, desires, emotions, and so on; communication verbs; perceptions; and (b) deictics. Deictics, such as the verbs *bring* or *come,* indicate the position of the WHO-point of the deictie center; a shift of this position to one of the characters signals a discontinuity [11, p.131-138].

(1) Little Chandler quickened his pace. (2) For the first time in his life he felt himself superior to the people he passed. (3) For the first time his soul revolted against the dull inelegance of Capel Street. (4) There was no doubt about it: if you wanted to succeed you had to go away. You could do nothing in Dublin. (5) As

he crossed Grattan Bridge he looked down the river towards the lower quays and pitied the poor stunted houses. (6) They seemed to him a band of tramps, huddled together along the riverbanks, their old coats covered with dust and soot, stupefied by the panorama of sunset and waiting for the first chill of night bid them arise, shake themselves and begone. (7) He wondered whether he could write a poem to express his idea. (8) Perhaps Gallaher might be able to get it into some London paper for him. (9) Could he write something original? (10) He was not sure what idea he wished to express, but the thought that a poetic moment had touched him took life within him like an infant hope. (11) He stepped onward bravely.

The passage from J.Joyce's short story "A Little Cloud" illustrates the shift from narrator's to character's perspective. It is Chandler's perception that orients the narrative. The narrative report of events (1) opens the paragraph and, gradually, through narrative report of thought acts (2, 3) passes to free indirect thought (4, 6-10). The author employs various linguistic devices to present Chandler's inner world. First, the free indirect style is achieved, through the use of *the second person pronoun, usually found in first person narration self - address,* rendering, in this case, the character's revelation.

Second, *lexical items* which are characteristic of the character's idiolect mark the above mentioned shift of perspective. These are the *modals perhaps, could, would,* as we see Chandler constantly questioning his ability to succeed and makes various hypotheses concerning his future glory. The use of *modal auxiliaries* is one of the ways in which Joyce invites the reader to see the character from within. Since *modal verbs* reflect moods, their uses bring the reader close to the character. At the scene along the river banks, described in the abstract under analysis, the use of the third person pronoun *him* after *seemed* (6) betrays the narrator's presence but the use of the *metaphorical language* followed by lexical items conveying value *(a band of tramps*, *buddle together)*, attitude (*old*, *stupefied)* and poetic cliché (*bid*, *begone)* suits well Chandler's mood and attitude. So the reader feels that the scene is seen through Chandler's eyes.

Third, *questions* (9) are also obvious direct elements presenting character's inner reality. They keep the reader close to Chandler's perspective of seeing things and feeling things. The use of third person and the past tense, indices of free indirect thought, may betray the narrator's presence but since a narrator cannot ask questions for characters themselves, the reader will usually ignore this presence.

Analyzing Joyce's works one might not fail to notice the difference in understanding his novels and short stories. The degree of comprehensibility of Joyce as a short story writer and Joyce as a novelist varies to a great extent. This phenomenon is due to the fact that in novels, unlike in short stories, the author uses the stream of consciousness, the literary technique that enables him to illustrate the shift to the character's perspective. Further analysis might uncover other linguistic and discourse means that would explain this difference in understanding his works.

The concepts of DC and DS and discontinuities along the DC coordinates seem to be quite productive in understanding the mechanisms of narrative comprehension. The way the author deals with these shifts affects the reader's coping with the text.

References:

1. Banfield Ann. Unspeakable Sentences. - Boston: Routledge &Kegan Paul, 1982, p.154.
2. Buhler Karl. Sprachteorie. - Stuttgard; Fischer, 1982 p.23.
3. Fillmore Charles. Santa Cruz Lectures on Deixis. - Bloomington: Indiana University Linguistic Club, 1975, p.38.
4. Herman David Story Logic: Problems and Possibilities of Narrative. - 2002, p.15.
5. Joyce James. Dubliners. - Penguin Popular Classics, 1996.
6. Nakhimovsky Alexander. Tense, Aspect and the Temporal Structure of Narratives. Computational Linguistics, 1988, p.30.
7. Nakhimovsky Alexander, Rapaport William. Discontinuities in Narratives // Proceedings of the 12th International Conference on Computational Linguistics (COLING – 88, Budapest), 1988.
8. Ryan M. Possible Worlds and Accessibility Relations: A Semantic Typology of Fiction. Poetics Today, 1991, p.576.
9. Segal Erwin. Deixis in Short Fiction: the Contribution of Deictic Shift Theory to Reader Experience of Literary Fiction. - Center for Cognitive Science and Department of Psychology SUNY at Buffalo, 1997, p.6-12.
10. Stockwell Peter. Cognitive Poetics: An introduction. - London: Routledge, 2002 p.148.
11. Wiebe Janyce, Rapaport William. A Computational Theory of Perspective and Reference in Narrative // Proceedings of the 26th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics (SUNY Buffalo) (Morristown, NJ: Association for Computational Linguistics), 1988 p.131-138.

Prezentat la 24.05.2007

STUDIA UNIVERSITATIS

Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.10

THE RECEPTION OF THE AMERICAN LITERATURE IN REPUBLIC OF MOLDOVA

Svetlana CALARAŞ

Catedra Limba Engleză

Lucrarea de față își propune să releve din perspectivă diacronică şi comparatistă receptarea literaturii americane în Republica Moldova, urmând o serie de trăsături, teme şi motive comune definitorii corelate în cadrul unui studiu sub aspect de relații directe şi indirecte între o literatură străină şi literatura națională.

The American literature is one of the most intriguing in the world, due to its rather early age, because the history of the American people itself consists of approximately four centuries.

In Republic of Moldova, the American Literature has been receipted at its grand value with much difficulty. One of the existing problems in the area of the reception of the World Literature in Republic of Moldova is the lack of profound research in the field of American literature.

The level of realization of contacts with the American literature was proved to be a little superficial, due to the fact that, generally, the American literary works that appeared in Moldovan bookshops and libraries during five decades after World War II have been mostly translations from the Russian language. The main cause of this problem consists in insufficient knowledge of foreign languages, especially of Germanic languages, that is of English and German, which was a rare phenomenon in the educational system of post war Bassarabia.

A tendency of more profound study of English language and American literature are noticed approximately at the beginning of the eighties, nowadays English being the most studied language, as it became the universal means of communication among representatives of different countries and cultures.

However, in Moldovan Republic the American literature was not completely ignored. The proof consists in the presence of American works in the course of World Literature in the higher institutions, and in the continuously growing interest towards the translations from the original.

The reception of a literature in another cultural space – an issue that had especially preoccupied us lately – is realized, usually, on different levels, among which we differentiate three main levels of reception, emphasized by Paul Alexandru Georgescu, regarding the perception of Hispanic literary values and by Sergiu Pavlicenco, regarding the Germanic literary values [1]. Thus, the levels are the following:

a) The level of interpretation (the critiques);

b) The level of information (the translations);

c) The level of literary creation (literary works with themes common to those in the studied literature or of the respective national inspiration). In our case, it is about the works of the Moldavian writers inspired from the American Literature.

The problem of the translations has been studied in the comparative literature both on the theoretical and on the practical levels, as it is seen in the works of many researchers, and in particular at: G.Monnin, V.Garcia Yerla, Yv.Chevrel, J.Lambert, J.Voisine, etc

Yves Chevrel, for example, mentions that in the area of the comparative literature it matters not the process of the translation itself, but the reality of the text translated [2]. C.Guilleu, on the other hand, thinks that the translation is a component of the historical literary system, but its function and place depend on the relations with the other components of the system [3]. B.Reyzov presumed that only at first sight the theme of the translation and its exigencies towards the translator develops on a specific route, without coinciding with the development of the language. In reality, as it will be shown later, the language of the translations "grows old" faster, by this being explained the appearance of some new translations of one and the same work [4], and so on and so forth.

The translations of literary works are regarded today as a way of access to the foreign literatures. But it surely doesn't mean that if the translations exist, we don't have to learn foreign languages any more.

Yet, the lack of knowledge in the field of foreign languages constituted the main problem of the reception of foreign literatures in our cultural space. In the postwar period the majority of the works, with rare exceptions, were translated not directly from the original – from the American variant, but from the Russian variant, which remained a long time the most frequent intermediary in perceiving a foreign literature.

This phenomenon constituted the cause of both inferior quality of the translations and the prominent infidelity towards the original, not mentioning the artistic value of the translations, which were thoroughly edited and censored, because, being destined to the masses, they influenced not only from the cultural point of view, but also from the social, psychological and political point of view. They had to correspond to the Soviet concept of a foreign literary work in the Bassarabian region. More than that, the selection of the authors and of the works was also left to the discretion of the translators or subordinated to some editorial plans that followed more extra literary, political objectives than cultural ones.

After a profound research in the area of the crystallizing of the American literary values in the Moldavian literature, it has been discovered that on the quality of the translation that have been made since the post-war period till the present days, is quite satisfactory, although there is also place for improvement. The excessive use of the Russian language as an intermediary has gradually subtracted. As a result of the assimilation process, the literary works, suffering transformations in the translations in other languages, or in the imitations and critical interpretations, still becomes a dynamic factor in creating a national literature. They take part in its development as a phenomenon that acts on the same level as the products of the national creation.

Thus, the reception at the level of the translations implies numerous aspects, both literary and extra literary, without which the picture of the reception will be neither complete, nor objective.

In any case, the translations from the original never lacked entirely. Something was translated from the most prominent writers. The press preferred to publish the translation of short prose, which was most of the times translated directly from English, without the interference of Russian translations.

Nevertheless, the fact that the Moldavian translations were made in a language submitted to its development to the influence of extra linguistic factors led to the reader's preference to read or study these works in Russian translations, due to the fact that these translations were superior from the artistic point of view to the Moldavian ones.

According to the research, the most remarkable authors of the translations from English were: Aureliu Busuioc, Igor Crețu, Ion Vatamanu, Pavel Starostin, Ion Mînăscurtă, etc.

And it is noticeble that after World War II the translations from American English were very rare. But with the progress of the economy and science, the responsibility towards the fidelity of translation has grown a lot. "Traducerile, mai cu seamă cele efectuate într-o bună limbă română – writes Mihai Cimpoi, – au avut o deosebită contribuție la procesul de culturalizare a basarabenilor, de deschidere spre valorile literaturii universale şi la purificarea mediului lingvistic" [5].

The Moldavian reader had the possibility to get acquainted in his or her mother tongue with the words of the titans of the American literature: Mark Twain, Ernest Hemingway, Theodore Dreiser, Walt Whitman, etc.

The first translations were made for the press, through which the masses were culturally "illuminated". This way, the Moldavian reader had the possibility to learn about E. Hemingway, whose novels were translated and published for the first time in Moldova in 1959 in the daily Tinerimea Moldovei (the story "Nimeni nu moare niciodată", translated by S. Preigher) [6] and Nistru magazine ("Sătucul indienilor" [7], translated by M. Bruhis), about O. Henry (translated by A. Busuioc for Nistru magazine and Moldova review, in 1962, and respectively, in 1968). The reader learned about the famous American poets: Carl Sandburg was translated in 1967 by A. Codru for Moldova review and Walt Whitman was translated by Ion Vatamanu in 1969 for Nistru magazine and Cultura review, etc. The press has contributed to the popularization of the creation of American writers and poets, which reflected into the growth of publishing volumes of novels and short stories of sketches of poems. The drama, being more complex from the structural point of view, didn't seem to be fairly appreciated by Moldovan press and publishing houses.

Nevertheless, the Moldovan publishing houses had also contributed to the spreading of American values in Republic of Moldova, for example, the publishing houses Cartea Moldovei played a major role, publishing tens of translations of American literary works throughout two decades (1958-1976), or the other publishing houses, like: Lumina (1974-1989), Literatura artistică (1977-1990), Hyperion, Asociația Cartea, Cartier (from the nineth decade of the 20th century till present days), etc.

As far as it concerns the reception of the American literature in our cultural space on the level of interpretation, we realize that a major part of the American writers' literary works published in the post-war period till the present days have had critical mentions at their address, contained in the prefaces and postfaces of the published works, but also in the Moldovan press: newspapers, magazines, reviews.

On the level of literary critique there can be defined a gradual growth in the number of specialists in the area of the development of the literary genres. If at first, in the post-war period, only some attempts of interpreting the work of the American poets and writers (essays, book reviews, biografical and critical articles) had been made, then in the present days it is observed a more frequent appearance of some compilations of critical articles and essays regarding World Literature, and particularly regarding the American literature, which proves a real improvement in the Moldovan researchers' attempts to make contact with the American literature, to study and interpret it.

The critique at the address of the American Literature was appreciated to be of great value: both the critical volumes on certain authors, such as Sadagurski's criticism on the works of Frank Norris and Jack London, or Mihai Cimpoi's work on Hemingway and Melvill, etc., and the numerous critical articles and essays that have appeared in this period of time.

Nevertheless, the most favoured are the readers of nowadays, who can choose from a wide range of genres of the American literature: from Hemingway's and Dreiser's literary works, to Sandra Brown's mawkish novels, literature which is easy of access to anyone.

On the third level of reception, that of literary creation, the one who receipts the literary work is the writer who is also the one who produces other literary works. As a common reader, the writer acts the same way in the process of the lecture, but in addition to that, he gets inspired for the creation of some other work, this time with a national coloring.

It is a well-known fact that any artistic creation is the product of the author's imagination and sensibility, but it is also the product of his reception of some ideas taken from previous readings – both from the national literature, and from the foreign ones.

Thus, along with the development of literature, appeared such a phenomenon as the taking over of some themes, motifs, forms and methods, etc. In the comparative literature this phenomenon was called the theory of the influence. On the level of the creative reception the accent falls not on the influence itself, but on the level of originality of the new work created under this influence.

The subjects of the comparative literature are the international literary relations: the existence of direct relations (the knowledge of other countries' languages and literatures) and the existence of the indirect relations (the appearance of some tangencies, or of some traces of a foreign literature – through the translations – in some other literatures).

The typological study is based on the principle of searching for resemblances in literatures, that can't be explained through the direct and the indirect relations, – these are the typological resemblances, explained by the social-economical conditions, which generated these affinities in different periods of time. The **thematology** is just an aspect of the study of typological resemblances in literatures and this aspect will be the one studied in this article.

In other words, studying the level of literary creation (literary works with themes common to those in the studied literature or of the respective national inspiration), it is to be noticed the fact that the creative reception deals with a subjective matter, it deals with the form in which some foreign literary values are reflected into the literary works of another nation. In our case, it refers to the works of the Moldavian writers inspired from the American Literature.

In the Moldovan post-war literature the Moldovan writer imposed himself through the approach of the universal themes and especially through the use of the classical forms of the prose, belonging to such trends as the Romanticism (the motive of the rebel, of the outcast, the Bildungsroman, the following of the crystallizing of a character), the Realism (the stream of consciousness, the alternated time plans, the slide into the fantasy, into the dream), etc.

The themes that traverse the creation of the American prose writers had a considerable response in the Moldavian literature. For example, such a theme as the **DEVELOPMENT OF A CHARACTER UNDER THE OPPRESSION OF THE CIVILIZATION** (a typical Bildungsroman) that is found at John Steinbeck, Jack London, Theodore Dreiser, can also be noticed at our writers, such as: Ion Druță, Vlad Ioviță, Ion Burghiu, etc. It is

obvious that the Moldavian writers have read something from the work of the American prose classics, but the resemblance can be caused not only by the reflection of the American values into the Moldavian literary works, but also by the similar surroundings or similar social and historical conditions. For example, the theme of the Society on the brink of urbanization is shown both in John Steinbeck's "Grapes of Wrath" and also in Ion Druţă's "Ultima lună de toamnă", "Frunze de dor", or in Vlad Ioviţă's work „Hectar de umbră pentru pustiul Sahara", etc.

A widespread theme in the world literature is that of the place taken by the **MAN OF ART** (the artist) in the society. Such famous prose writers as Jack London, Ernest Hemingway, Theodore Dreiser paid a special attention to this theme in their works. This way through his social-psychological novel "Martin Eden", Jack London deeply penetrates the psychology of a writer, of a man of art, but also characterizes his tragedy, resulted from the conflict with the materialist bourgeois society, strange to the real art and talent.

The reader can see the same intellectualized character in Aureliu Busuioc's novel "Singur în faţa dragostei". The main character, Radu Negrescu, like Martin Eden, is forced to protect his concepts like a don Quijote of the Bassarabian village. His progressive thinking proved to be strange to the mediocrity of the bourgeois society.

Another resemblance can be seen between Hemingway's "Snows of Killimanjaro" and Druţă's story "Sania". Both authors describe the tumultuous process of creation, the artist not being understood not only by the society, but also by the close people, who love him, such as his wife. At Hemingway the man of art, Harry, is doomed to die because of the gangrene, but death doesn't frighten him as much as the fact that he won't end what he had already began to create.

On the other hand, in Druţă's story "Sania" the role of the man of art belongs to moş Mihail. The poetry of the rural life is interweaved by the same thread of a dramatic conflict between a creator and the world that surrounds him.

Through this story, simple at first sight, but complex from the thematic point of view – the **SACRIFICE FOR THE ART'S SAKE** – and from the psychological point of view (the problem of the mentality of the man of art), Ion Druţă doesn't only discuss the universal motives (as in Hemingway's work), but he also reflects upon the local, native motives, like, for example, the motive of the artist's sacrifice (as in "Meşterul Manole şi Mănăstirea Argeşului").

The same theme, that of the **WAR** traverses the work of the famous American writer Ernest Hemingway, who belongs to the lost generation, which includes such writers as: J.Steinbeck, W.Faulkner, E.Caldwell, etc. Hemingway's novels abound in terrible, but truthful details of the armed battles, entirely lacking romanticism. Through his novels "For whom the bells toll?", "A farewell to arms!" he transmitted to the reader the shock born due to realizing the true face of the war and its results – like the moral death of people who passed through this experience.

The style, typical of Hemingway, is characterized by the character's abrupt dialogues (the fragmentalism), the unfinished thoughts – by the overtones and by the total lack of the author's comment on the things that happened.

The same fragmentalism and pacifist message can also be found in Vladimir Beşleagă's novel "Zbor frînt". But the author doesn't just present battle scenes, like in Hemingway's "A farewell to arms!" , but also the dramatic result of the war -like in "Fiesta (The sun also rises)",where the main character, came from the front, faces the society's indifference towards their life, towards their tortured souls.

The theme of **NATURE**, of nietzschian origin, about the human condition and the laws of nature in which the strongest survive, is also approached by both the American and the Moldavian writers, but with some differences characteristic to each of them. Thus, Henry Melvill's epic "Moby Dick, or the White Whale" does not only contain scientific information on whales' life, but also reflects the philosophic and the social sublayers: from the philosophical point of view, the White Whale signifies the mystery of the Universe and of the Existence, and people like Ahav, Starbeck, Flask and Ismael try to study it, they fight with the White Whale, but collide with its strength – the supreme law of the Nature: the strongest one is the one who wins. And from the social point of view, the novel's main issue is linked to the trade, and its process conveys the principles on which are based the relations in a bourgeois society: the property is the law, the power. In the society, like in nature, only the strongest survive.

The same theme is the main issue in Hemingway's novel "The Old Man and the Sea", but he doesn't write volumes to prove something that is obvious. The novel is based on the principle of the iceberg: on the

surface can be seen only the essence, the synthesis of all the stories about the fishermen's life, and all the other 7/8 of the iceberg remain unseen, which means that it is important only what the author knows while creating his work, and not how much he writes.

The idea of the novel "The Old Man and the Sea" is the same as in Moby Dick: the man has to fight for his existence, like the old Santiago struggles to save his fish from the sharks. The action takes place in a very short period of time, but it contains many moralizing meanings essential to the Humanity: will the human factor – the will, the hope – be stronger than the harsh laws of nature?

The Moldavian writers also try to answer this question. Ion Druță interpreted this theme from his point of view, he reversed the roles, showing how are the representatives of the wild life living in the Man's world. He deplored the fate of the dark bay horse wounded, worn out and left to die by his master, who had to follow his captain (the story "Murgul din Crimeea"), and he praised the diligence of the ant (the story "Furnica"), identifying it with a maiden, whom a spruce liked. Druță used the personification to show human characters.

The same method is used in the story "Balada celor cinci motănași". The way the cat takes care of her kittens emphasizes a universal truth: both in nature and in human life a mother will always be a mother. The idea that only the strongest survive the harsh conditions of the surrounding world is also present in the work.

The same method is used by Emil Gîrleanu in his collection of stories "Din lumea celor care nu cuvîntă". The law of natural selection is shown in the story "Căprioara", where the poor creature sacrifices herself to the wolf for her kid to survive. Whereas in the story "Nedespărțite!..."the man is the one who caused a dramatic situation: he shot a bird which was heading to the warm countries, and her „husband" was flying above her body, following his wife,as in symbol of eternal love. The lyrical note, charactristic of Gîrleanu's work, is familiar to the Moldavian style of writing.

The theme of the **HUMAN CONDITION**, of the uprooted man is very close to the Mioritic spirit of our people. In many Moldavian works, such as: "Navetista și pădurea" by V.Vasilache, "Singur în fața dragostei" by A. Busuioc, "Ultima lună de toamnă" and "Toiagul păstoriei" by I.Druță, "Hectar de umbră pentru pustiul Sahara" by V. Ioviță, etc., is outlined the image of the Shepherd (a Păstorului), who isn't estranged only from his sheep, but also from his calling and from his native place.

Another vision of the uprooted man is that of the man estranged from the reality: like Isai in Beșleagă's novel "Zbor frînt", whose psychological trauma caused by the war estranged him from the present, and Benjamin in W.Faulkner's "The sound and the fury", who perceives the reality through the prism of his feelings limited by his inborn deficiency (he was deaf and dumb). The love towards his sister Caddy is the only thing that connects him with the surrounding world. Introvert, suffering Caddy's drama of being seduced and left by the man she loved, Benji estranges entirely from the world he doesn't understand.

The image of Huckleberry Finn from Mark Twain's work is representative, regarding the man who is deprived of his connection with the surrounding world, with the society. Even if a lady tried to adopt and to raise the boy, for him to become a civilized person, Huck didn't fit into that social life, he rejected the laws of the well-behaviour, which were useless in the forest, the place where he felt at home, safer than in society.

Some obvious reminiscences of the ideas used by the famous American prose writer J.D.Salinger in his novel "The Catcher in the Rye" can be found in N.Esinencu's story "Doc": first of all, it is the use of the same theme and idea – the problem of the teenager (Holden Caulfield in Salinger's case, and Doc in Esinencu's), who felt repellence towards the phoney world of the adults, in which there was no place for him. Just like Holden, the Moldavian Doc felt the same stong wish to revenge, to punish the people who were close to him, but didn't understand him.

The theme of the Childhood, approached by Mark Twain in Tom Sawyer is also present in the works of such Moldavian writers as: Spiridon Vangheli ("Guguță, căpitan de corabie", "Steaua lui Ciuboțel", "Băiețelul din coliba albastră"), Emilian Bucov ("Pârăiaș"), Aureliu Busuioc ("Noile aventuri ale lui Natăfleață"), George Meniuc ("Caloian"), etc. Although adressed to the children, both the adventures of Tom Sawyer and Huckleberry Finn, and the adventures of the characters created by the Moldavian writers are also known and enjoyed by the adults, because they contain universal truths, seen through the naive eyes of the child.

In other words, although diverse and created in different from ours surroundings, the American literature has brought an important contribution to our prose, influencing it with the universality of its themes and motives, which had a world-wide response.

Thus, in different periods of time, the similar historical, social, and psychological conditions led to the appearance of some similitude in the literary works of the writers of different countries, even if they have never seen each other's works. Moreover, it was shown how the same themes (the themes of War, of the Artist, of the Childhood, etc) have been taken over by our writers. On the whole, the Moldovan authors, being sensitive to the metamorphoses generated by the modern world, still preserved the national coloring of the Moldavian literature.

Bibliography:

1. Pavlicenco Sergiu. Receptare şi confluenţe. - Chişinău: USM, 1999.
2. Chevrel Y.Les études de réception // Précis de littérature comparée. - Paris, 1989, p.52.
3. Guillen C. Entre lo uno y lo otro. Introduction ala literatura comparada. - Barcelona, 1985, p.357; apud: Pavlicenco Sergiu. Receptare şi confluenţe, p.42.
4. Реизов Б.Г. История и теория литературы. - Ленинград, 1986, p.289-290.
5. Cimpoi Mihai. O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia // Per. postbelică: Rătăciri dogmatice şi întoarceri în Ithaka. - Chişinău: Ed. Arc, 1996, p.169.
6. Hemingway E. Nimeni nu moare niciodată // Tinerimea Moldovei, Chişinău, 25-27 septembrie 1959.
7. Hemingway E. Sătucul indienilor // Nistru (Chişinău). - 1959. - Nr.7. - p.80.
8. Cimpoi Mihai. Op. cit., p.168.
9. Sadagurschi A. Jack London. Timp, idei, creaţie. - Chişinău: Literatura artistică, 1978.
10. Sadagurschi A. Frank Norris şi romanul American. - Chişinău: Cartea moldovenească, 1976.
11. Cimpoi Mihai. Cicatricea lui Ulise. - Chişinău: Literatura artistică, 1982.
12. Steinbeck John. Fructele mîniei. - Chişinău: Lumina, 1986.
13. Druţă Ion. De la verde pîn' la verde. - Chişinău: Literatura artistică, 1982.
14. Povestiri moldoveneşti contemporane - Chişinău: Hyperion, 1990.
15. London Jack. Opere alese în 3 volume. Povestiri şi nuvele. Vol 1. - Chişinău: Literatura artistică, 1982.
16. Busuioc A. Singur în faţa dragostei. - Chişinău: Lit. artistică, 1986.
17. Hemingway Ernest. Opere alese. - Chişinău: Cartea moldovenească, 1972.
18. Hemingway Ernest. Adio arme! - Chişinău: Literatura artistică, 1967.
19. Beşleagă Vladimir. Interrupted flight. - Chişinău: Literatura artistică, 1987.
20. Melvill Henry. Moby Dick sau Balena Albă. - Chişinău: Literatura artistică, 1980.
21. Hemingway Ernest. Bătrînul şi marea. - Chişinău: Lit. artistică, 1990.
22. Gîrleanu Emil. Căprioara, Nedespărţite!... // Din lumea celor care nu cuvîntă. - Chişinău: Literatura artistică, 1992.
23. Vasilache Vasile. Navetista şi pădurea. - Chişinău: Lit. artistică, 1982.
24. Druţă Ion. Toiagul păstoriei // Scrieri. În patru volume.Vol.2. - Chişinău: Literatura artistică, 1990.
25. Faulkner William. Zgomote şi Furie. - Bucureşti: Cartea românească, 1987.
26. Salinger J.D. La margine de prăpastie. - Bucureşti: Cartea românească, 1985.
27. Twain Mark. Aventurile lui Huckleberry Finn. - Chişinău: Lumina, 1989.
28. Vangheli Spiridon. Guguţă, căpitan de corabie; Steaua lui Ciuboţel; Băieţelul din coliba albastră. - Chişinău: Literatura artistică, 1988.
29. Busuioc A. Noile aventuri ale lui Natăfleaţă. - Chişinău: Lit.artistică, 1989.
30. Bucov Emilian. Pîrăiaş. - Chişinău: Literatura artistică, 1987.

Prezentat la 27.03.2007

STUDIA UNIVERSITATIS

Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.10

ЖЕНСКИЕ ПЕРСОНАЖИ В РОМАНЕ И.А. ГОНЧАРОВА «ОБЛОМОВ» И ИХ РОЛЬ В РАСКРЫТИИ ОБРАЗА ГЛАВНОГО ГЕРОЯ

Владимир БРАЖУК

Бельцкий государственный университет им. Алеку Руссо

În articol sunt cercetate personajele feminine din romanul „Oblomov” de I.A. Goncearov şi rolul acestora la dezvăluirea imaginii eroului central.

The article investigates the women’s characters in the novel “Oblomov” by I.A. Goncharov and their role in the disclosing of the artistic image of the main hero of the novel.

Рассматривать и исследовать главный персонаж романа «Обломов» надо как художественный образ, совмещающий в равной мере черты типа и характера. На наш взгляд, нельзя ограничиваться лишь выделением общего социального типа («психологии барина-помещика» или «лишнего человека») либо определять только индивидуальные черты характера (живую душу, сердце, совесть). При таком подходе исчезает сам художественный образ, ибо достоинства и недостатки Ильи Ильича возможны только в единстве: человеческая драма предопределена социальным положением героя, его воспитанием и поведением помещика, но одновременно – и нравственными, философскими поисками Обломовым ответа на извечные вопросы о смысле бытия.

Художественный образ персонажа не создаётся, не формируется и не существует сам по себе, изолированно, а находится в тесной связи с миром других персонажей, с миром природы, вещей и так далее. Для того чтобы изобразить индивидуальное, обобщенное и эстетическое, писатель раскрывает эти связи, показывает человека в его взаимодействиях со всеми сторонами жизни в целом. «Каждая деталь живёт благодаря лежащему на ней отпечатку целого, "каждая новая черта только больше высказывает всю форму" (Л. Толстой); вычлененная из целого, она перестаёт быть именно "образом" и становится "мёртвой" деталью, представительницей родовой категории или класса "приёмов"» [1]. Все персонажи, детали быта, мир, природа, время, пространство правомерно рассматривать как составляющие, способствующие раскрытию художественного образа главного героя романа.

В образе женщины-мечты Обломова мы замечаем искомый героем синтез: гармония рассудка и сердца, гордости и покоя, независимости (эмансипированности) и покорности (традиционности).

«Обломову ...на первом плане всегда грезилась женщина как жена и иногда – как любовница. В мечтах пред ним носился образ высокой, стройной женщины, с покойно сложенными на груди руками, с тихим, но гордым взглядом, небрежно сидящей среди плющей в боскете, легко ступающей по ковру, по песку аллеи, с колеблющейся талией, с грациозно положенной на плечи головой, с задумчивым выражением – как идеал, как воплощение целой жизни, исполненной неги и торжественного покоя, как сам покой. Снилась она ему сначала вся в цветах, у алтаря, с длинным покрывалом, потом у изголовья супружеского ложа, с стыдливо опущенными глазами, наконец – матерью, среди группы детей» [2]. (Здесь и далее подчёркнуто нами. – В. Б.)

Как видим, на первом плане в мечте Обломова всегда была женщина, причём, в первую очередь, жена, хранительница домашнего очага, мать, что так близко связывает героя с его детством, с его Обломовкой. В созданном мечтой образе обломовской женщины совмещаются черты романтики, поэтики и покойной семейной идиллии: это и любовница, высока, стройна, гордый взгляд, задумчивое выражение, это и жена, мать, олицетворяющая тихую семейную жизни. Если сравнивать портреты двух героинь романа, то явно в каждом из них есть часть мечты Обломова: в Ольге – стройность, лёгкость, гордость, мысль, поэзия, в Агафье – простодушие, полнота, плоть, здоровье, тишина, покой.

Противопоставленность героинь прослеживается на протяжении всего романа. В характеристиках Ольги доминируют такие лексемы, как «мысль», «ум», «гордость», «воля», «любознательность», «энергия», «талант», «целеустремлённость»; «аристократка», «королева». Николина Н. относительно Ольги замечает, что «в текстовом поле этого персонажа регулярно повторяются слова с семой

«гордость», причём именно в этом поле (по сравнению с характеристиками других героев) они доминируют» [3]. В описаниях Агафьи Матвеевны частотны такие лексемы, как «трудолюбие», «добросовестность», «хозяйственность», «простодушие», «доброта», «застенчивость»; «очень домашняя». На Ольгу герой смотрит как на «ангела», «божество», на Агафью же смотрит как на «горячую ватрушку», или как на «лошадь, на которую надевают хомут». В каждой из героинь усматривается отражение части его идеала. В фантазии Обломова поэзия и быт, музыка и еда, духовное и телесное нерасторжимы, но в жизни этот идеал оказывается недостижимым.

Несмотря на то, что героини являются антиподами, есть в них и близкие черты. Это покажется не таким парадоксальным, если принять во внимание, что сущность каждой из героинь раскрывается через любовь к Обломову. Они обе наделены чертами женского идеала, такими, как сердечность, заботливость, чуткость. К тому же для каждой из них любовь к Илье Ильичу становится дорогой прозрения: как Ольга, так и Пшеницына обретают благодаря посетившему их чувству отчетливое сознание своего долга и идеала.

В романах Гончарова женским образам всегда отводится важная роль. Как и мужские персонажи-антиподы (Обломов/Штольц), женщины у Гончарова исповедуют собственные взгляды, выражают свою «философию любви».

В. Кантор отмечает, что фамилия Ольги (Ильинская) ассоциируется с именем главного героя (Илья), то есть она предназначена Обломову. Сама Ольга верит, что предначертана Обломову, что любовь к нему дана ей от Бога, что судьба ее навек связана с судьбой Ильи Ильича, она твердо намеревается выполнить свой долг любви до конца.

«Умрете... вы... я буду носить вечный траур по вас и никогда более не улыбнусь в жизни. Полюбите другую – роптать, проклинать не стану, а про себя пожелаю вам счастья... Для меня любовь – это всё равно что... жизнь, ...а жизнь – долг, обязанность, следовательно, любовь – тоже долг: мне как будто Бог послал ее» [4].

Понимая свою любовь к Обломову как долг, Ольга старается заботиться о нем. Она видит свою обязанность в том, чтобы разбудить Обломова, вернуть его к жизни, увести от безразличия и лени. *«Она все колола его легкими сарказмами за праздно убитые годы, изрекала суровый приговор, казнила его апатию глубже, действительнее, нежели Штольц; потом, по мере сближения с ним, от сарказмов над вялым и дряблым существованием Обломова она перешла к деспотическому проявлению воли, отважно напомнила ему цель жизни и обязанностей и строго требовала движения, беспрестанно вызывала наружу его ум, то запутывая его в тонкий, жизненный, знакомый ей вопрос, то сама шла к нему с вопросом о чем-нибудь неясном, не доступном ей»* [5]. Взяв на себя ответственность за судьбу Обломова, Ольга достигает на этом пути некоторых результатов, ее усилиями в Илье Ильиче «появлялась лихорадка жизни, сил, деятельности».

Ольга активна, она берёт на себя роль мужчины, стремится сделать Обломова счастливым, не понимая, в чем состоит его счастье. Ольга убеждена, что полноценная жизнь может быть только деятельной, и рассчитывает увидеть Илью Ильича счастливым, когда тот стряхнет свою апатию. Однако идеал самого Обломова таков, что счастье ему может принести лишь тихая, безмятежная жизнь. Любовь к Ольге не дает Обломову желанного покоя, который он связывал в своих мечтах с идеалом женщины. Любовь превращается для него в «службу», подчас обременительную: *«Разве любовь не служба! ...Каждый день – вёрст по десяти пешком»* [6]. Какое-то время он старательно выполняет поручения Ольги, но затем герой начинает роптать и тяготиться нарушением привычного ритма жизни. Когда проходит первое увлечение, Илья Ильич начинает скучать. Время от времени замечаем, как он зевает, затем у него вызывает досаду прогулка в Летнем саду, из-за которой он лишается обеда, и, наконец, Обломов решается даже сказать Ольге, что его организм *«немеет, требует хоть временного успокоения»* [7]. Становится очевидным, что Илья Ильич, несмотря на всю искренность своей любви к Ольге, уже тяготится ею. *«Господи! Зачем она любит меня? Зачем я люблю ее? Зачем мы встретились? Это все Андрей: он привил любовь, как оспу, нам обоим. И что это за жизнь, все волнения да тревоги! Когда же будет мирное счастье, покой?»* [8]. Размышления Обломова приводят к неуверенности, он без конца задаёт себе вопросы. Динамика мыслей находит выражение в коротких вопросах, а ответ – в восклицании и риторическом вопросе, содержание которых – покой – главное. В конце их романа он прячется за самыми разными предлогами, лишь бы уклониться от встреч с Ольгой, предпочитая проводить время у Пшеницыной, в тишине и покое.

Любовь в действительности оказалась для Обломова не так поэтична, как она начиналась, весной, в момент цветения трав и деревьев. После предложения руки и сердца, которое Ольга приняла, любовь превращается в тяжкий долг, где нет места мечте и поэзии. Любовь меркнет, приходит жизнь с её суетными повседневными проблемами. *«Счастье, счастье! ...Как ты хрупко, как ненадежно! Покрывало, венок, любовь, любовь! А деньги где? А жить чем? И тебя надо купить, любовь, чистое, законное благо. С этой минуты мечты и спокойствие покинули Обломова. Он плохо спал, мало ел, рассеянно и угрюмо глядел на все»* [9].

Ольга побуждает Обломова делать всё то, что, по мнению героя, является суетой и от чего он пытался бежать. Герой старается выполнять её поручения, только чтобы доставить ей приятное. *«Еще сильнее, нежели от упреков, просыпалась в нем бодрость, когда он замечал, что от его усталости уставала и она, делалась небрежною, холодною. Тогда в нем появлялась лихорадка жизни, сил, деятельности, и тень исчезала опять, и симпатия била опять сильным и ясным ключом»* [10]. От восторженного, поэтического восприятия Ольги герой приходит и к отрицательным её оценкам: она кажется «небрежною, холодною». Неизвестно, что лучше: «тупые» мысли Агафьи или холодность Ольги. Он предчувствует, что она оставит его, потому что слишком разные у них взгляды на мир. *«Возьми меня, как есть, люби во мне, что есть хорошего»* [11], - говорит Обломов Ольге при их последней встрече. Она отказывается и выбирает Штольца, потому что любовь к Обломову постепенно превратилась для неё в обременительную заботу, потому что чувство Ольги разумно и самолюбиво. Рождённая Ильинской, она стала Штольц (от немецкого stolz – гордый), что больше подходит её образу. Распростившись с Обломовым, Ольга решительно идет вперед. Она по-прежнему видит идеал любви в следовании долгу, но этот долг отныне связан для нее с именем Штольца. Жизнь с Андреем, однако, не означает успокоения. Ольга так же требовательна к своему мужу, как прежде к Обломову.

Обломов загорается любовью к Ольге и пробуждается благодаря этому к жизни, однако с ней он не может обрести гармонии счастья. Не случайно любовь к Ольге описана как болезнь («оспа», «корь», «горячка»). В письме к Ольге Обломов пишет: *«мне к лицу покой, хотя скучный, сонный, но он знаком мне; а с бурями я не управлюсь»* [12]. В Пшеницыной есть то, чего недостает в Ольге, и с нею Илья Ильич, наконец, обретает желанный, сладостный, долгожданный покой. Это выражено в лексемах, передающих переживания и действия героя: «охотно оставался», «потихоньку ногой отворял дверь», «всё это делалось покойно», «не волновался тревогой».

На смену одухотворенному и почтительному чувству к Ольге Ильинской приходит земная любовь, постепенно рождающаяся в Обломове от физического ощущения тепла и уюта, исходящих от облика Агафьи Матвеевны Пшеницыной, женщины из плоти и крови. *«Обломову видна была только спина хозяйки, затылок и часть белой шеи да голые локти. ...Обломов следил, как ворочались локти, как спина нагибалась и выпрямлялась опять. Внизу, когда она нагибалась, видны были чистые юбка, чистые чулки и круглые, полные ноги»* [13]. В критике не раз сопоставляли образы Пшеницыной и крестьянки, появляющейся в мечтах Обломова. В двух описаниях важной деталью являются «шея» и «локти». Исследователи полагают, что «шея» и «локти» запечатлелись в бессознательном Обломова со времен его детства и юности.

Обломов любуется хлопотами Агафьи, ценит её искусство хозяйки: «славный кофе», пироги «не хуже обломовских», домашнюю водку. Его, привыкшего к бездействию и не терпящего суеты, покоряет трудолюбие Пшеницыной, погруженной в заботы о своем хозяйстве. Деятельность Пшеницыной размерена и нетороплива. Она *«движется целый день, как хорошо устроенная машина, стройно, правильно, ходит плавно, говорит ни тихо, ни громко, намелет кофе, наколет сахару, посеет что-нибудь, сядет за шитьё, игла у ней ходит мерно, как часовая стрелка; потом она встанет, не суетясь; там остановится на полдороге в кухню, отворит шкаф, вынет что-нибудь, отнесет»* [14]. Она деятельна, это находит выражение в разнообразии глаголов действия в её описании. Но сама эта деятельность «мерная, как часовая стрелка», то есть не ведёт к изменениям, а производит впечатление покоя. Всё существо Агафьи Матвеевны источает спокойствие, и Обломов не просто подпадает под очарование ее земной привлекательности, ее простодушия и трудолюбия, он открывает в Пшеницыной свой идеал безыскусной гармонии и мирного уюта, живший в его воспоминаниях об Обломовке. *«И главное, все это делалось покойно: не было у него ни опухоли у сердца, ни разу он не волновался тревогой о том, увидит ли он хозяйку или нет, что она подумает, что сказать ей, как отвечать на ее вопрос, как она взглянет»* [15].

Жизнь на Выборгской стороне напоминает жизнь в Обломовке. Здесь также царит культ еды и культ сна, также отмеряют время семейными событиями и церковными праздниками, не интересуясь шумихой большого мира. Пшеницыной присуща та же бессознательная мудрость, что и предкам Обломова. Агафья Матвеевна верно угадывает, что нужно Обломову, она чувствует, что только покой позволит ему обрести счастье, причем покой, не смущаемый никакими чуждыми натуре Ильи Ильича эмоциями. В отличие от Ольги, она ничего не требует от Обломова, не будоражит вовсе не свойственное ему самолюбие. *«Никаких понуканий, никаких требований не предъявляет к нему Агафья Матвеевна. И у него не рождается никаких самолюбивых желаний, позывов, стремлений на подвиги, мучительных терзаний о том, что уходит время, что гибнут его силы, что ничего не сделал он, ни зла, ни добра, что празден он и не живет, а прозябает»* [16]. Заметим, вместе со «стремлениями к подвигам» у Обломова исчезают сомнения, «мучительные терзания». Все разъяснения построены по принципу однородности, где каждое последующее выражение (конструкция) дополняет, детализирует предыдущее. Именно Пшеницына любит Обломова сильно и бескорыстно. Смыслом её жизни был покой и удобство Ильи Ильича. Бескорыстная преданность Агафьи видна, когда, забыв о себе и своих детях, она ухаживает за больным Обломовым, просиживая ночи у его постели, когда продаёт последнее, чтобы накормить Обломова.

Главным в семейной жизни для Обломова всегда был покой, а не страсть, как и у его предков, которые избегали страстей. В этом герой видел норму человеческой жизни и норму любви. *«...Подле гордо-стыдливой, <u>покойной</u> подруги спит <u>беззаботно</u> человек. Он засыпает с уверенностью, проснувшись, встретить тот же кроткий, симпатичный взгляд. И чрез двадцать, тридцать лет на свой теплый взгляд он встретил бы в глазах ее тот же кроткий, тихо мерцающий луч симпатии. И так до гробовой доски! "Да не это ли – тайная цель всякого и всякой: найти в своем друге неизменную физиономию <u>покоя</u>, вечное и ровное течение чувства? Ведь это <u>норма любви</u>, и чуть что отступает от нее, изменяется, охлаждается, – мы страдаем: "стало быть, мой идеал – общий идеал? –* думал он"» [17].

На фоне мирного, неспешного течения жизни отношения Обломова с Пшеницыной складываются ровно и непринужденно, в них, в отличие от бурного и страстного романа с Ольгой, нет напряжения. *«Тоски, бессонных ночей, сладких и горьких слез – ничего не испытал он. Сидит и курит и глядит, как она шьет, иногда скажет что-нибудь или ничего не скажет, а между тем <u>покойно</u> ему, ничего не надо, никуда не хочется, <u>как будто</u> все тут есть, что ему надо»* [18].

Некоторые исследователи видят в «Выборгских» главах реализацию обломовской мечты, возвращение героя в старую добрую Обломовку. С этим нельзя согласиться. Не случайно в авторской ремарке сказано «как будто всё тут есть». Если бы мечта Обломова реализовалась, не было бы трагических нот в конце романа о смерти героя, ведь в Обломовке умирали без трагедий. В последнюю встречу со Штольцем Обломов говорит, что он в яме, что он погиб. Несмотря на то, что «мир и тишина покоятся над Выборгской стороной», это не мир и тишина Обломовки, где был простор, семья, где герой был ребёнком, верящим в чудо. Жизнь как раз показывает, что нельзя остановиться, покой это не только антитеза суете, но это и смерть, нельзя вернуться в детство и обрести утраченный рай. У Пшеницыной есть тепло, уют, еда, но нет поэзии, мечты, музыки, нет общения с друзьями. Следовательно, мечта реализовалась лишь наполовину.

Ольга не похожа на обещанную нянькой в жёны Илье Ильичу «неслыханную красавицу Милитрису Кирбитьевну», которая, как известно из старинной русской сказки, была не женой, а матерью богатыря Бовы Королевича. Мифическая Милитриса Кирбитьевна воплощает идеал жены-матери, Ольга – жены-подруги, равной; для первой можно оставаться окружаемым повседневной заботой любимым ребёнком, рядом с другой необходимо непрерывно трудиться, самосовершенствоваться, расти; первая обещает желанный покой, вторая требует беспрерывного движения.

Женские персонажи в романе помогают раскрыть образ главного героя. Типическое и характерное ярко проявляется в описаниях взаимоотношений Обломова с любимыми им женщинами. Тут и лень, барство, обломовщина, но и поэзия, покой, доброта, совесть, любовь. Невозможно разъять образ и говорить отдельно о типе и о характере.

Литература:

1. Чудаков А.П. Образ // Краткая литературная энциклопедия: В 9-ти т. Т.5, с.364-365.
2. Гончаров И.А. Обломов // Гончаров И.А. Собрание сочинений: В 4 т. - Москва, 1981, т.2, с.211.
3. Николина Н.А. Имя собственное в романе И.А. Гончарова «Обломов» // Николина Н.А. Филологический анализ текста. - Москва, 2003, с.203.
4. Гончаров И.А. Обломов // Гончаров И.А. Собрание сочинений: В 4 т. - Москва, 1981, т.2. с.254.
5. Там же, с.250.
6. Там же, с.251.
7. Там же, с.365.
8. Там же, с.353.
9. Там же, с.341.
10. Там же, с.251.
11. Там же, с.387.
12. Там же, с.263.
13. Там же, с.318.
14. Там же, с.397.
15. Там же, с.401.
16. Там же, с.402.
17. Там же, с.212.
18. Там же, с.401.

Prezentat la 05.10.2007

DIMENSIUNILE ŞI METAMORFOZELE MITULUI
PE PARCURSUL ISTORIEI

Dina COJOCARU

Catedra Literatură Română şi Teorie Literară

The present article is concerned on a panoramic historical evaluation of myths and mythology from a contemporary point of view, underlining the ideas of the main authorities Aristotle, G. Vico, F.W.J.Shelling, R. Barthes, C. Levy-Strauss, M. Eliade. Nowadays, myths are the study object of a lot of science domains (anthropology, psychology, philosophy etc. as well as literature), supposing a multiple interpretative contexts and definitions. Looking from aesthetical analyzing, we highly appreciate the Eliade's definition, because it makes a basic link between literary fiction and other sciences, putting the human imaginary close to god's Olympus.

Mitul este o noţiune folosită în prezent în diverse contexte şi în cele mai diferite domenii. Este o noţiune complexă şi polivalentă, vehiculată de multe ştiinţe. Pentru antropologi, mitul este valoros deoarece explică originea lumii în civilizaţiile prescripturale, psihanaliştii văd în el un arhetip, etnologii găsesc în mit un moment critic în istoria unei societăţi. Fiecare ştiinţă umanistică – antropologia, psihologia, teologia, filozofia, istoria, estetica, etnologia, lingvistica, literatura a încercat să definească noţiunea de „mit", ajustând-o conform necesităţilor. Acest fapt ar explica lipsa de univocitate semantică ce domină în jurul conceptului, pentru că, deşi de-a lungul secolelor s-au produs peste 500 de definiţii ale mitului, nici una n-a reuşit să surprindă complexitatea caracteristicilor sale. Astfel, „în tot acest răstimp a crescut un copac cu peste 500 de ramuri, unele groase, altele subţiri şi fragile; nici una din ele nu reprezintă copacul întreg, dar nici una nu poate lipsi din el" [1, p.367].

În epoca contemporană, termenul „mit" se utilizează în cele mai variate contexte şi cu cele mai diferite semnificaţii, mai mult decât atât, „mitul" a început să însemne şi iluzie, credinţă, propagandă, minciună, crez, irealitate etc.

De-a lungul istoriei omenirii, mitul a fost supus unor critici nejustificate, fiind considerat depăşit şi primitiv, sau fiind declarat drept pură ficţiune.

Printre primii care au criticat mitul încă în secolul al VI-lea î.e.n. a fost ***Xenophanes*** din Kolophon, care respinge antropomorfismul zeilor şi critică imoralitatea lor, tolerată de ***Homer*** şi ***Hesiod***.

O poziţie categorică o ocupă ***Platon*** în „Republica". În concepţia sa, arta este o activitate iraţională, care împiedică cunoaşterea adevărului şi nu are nici o valoare.

În acelaşi context, Platon considera miturile drept „poveşti nocive şi morale pentru educarea tineretului", în orice formă ar apărea ele. Atât arta (inclusiv literatura), cât şi miturile trebuie eliminate, înlăturate dintr-un Stat ideal. Astfel, Platon propune două moduri de cunoaştere: *raţională şi mitică.* Prima cunoaştere operează cu noţiuni şi concepte logice, cunoaşterea mitică recurge, ca şi poezia, la imagini [2, p.20].

Utilitatea miturilor este reabilitată de ***Aristotel***, care consideră că „iubitorul de mituri e oarecum un filozof, căci mitul a fost născocit pe baza unor întâmplări minunate, prin explicarea lor" [1, p.367]. Atât operele artistice, cât şi miturile au o finalitate educativă.

Filozoful grec ***Euhemeros*** din Messene (sec. III î.e.n.) a avut una dintre cele mai mari contribuţii la explicarea mitogenezei. Pentru el mitologia nu era decât glorificarea şi omagierea regilor iubiţi de popor „zeificarea strămoşilor muritori" [idem]. El vedea în zei personaje istorice concrete, divinizate. După Euphemeros, zeii reprezintă apoteoza unor personalităţi din istorie care, mitizate, au dobândit aureolă. În acest fel, pentru prima oară se face o apreciere critică asupra conţinutului mitului dându-i acestuia o explicaţie plauzibilă [3, p.32]. Teoria numită „euhemeristă" a supravieţuit şi a avut adepţi până în secolul al XX-lea, dar avea şi adversari duri, de exemplu, pe Plutarh.

Evul Mediu a respins miturile antice, iar Epoca Renaşterii a manifestat un viu interes pentru mituri, redându-le valoarea iniţială. Miturile erau înţelese ca exprimare alegorică a unor adevăruri religioase, ştiinţifice sau filozofice.

De exemplu, iluministul francez ***B.Fontenelle***, în lucrarea sa „Istoria oracolelor" se indigna de ce miturile Greciei Antice încă nu au dispărut, acuzând de acest fapt anume artele, şi în special literatura şi pictura, care le oferă de milenii refugiu şi susţinere. Tot el scria că ştiinţa s-a eliberat demult de mituri şi a încercat să le înlocuiască.

Poezia şi mitul se asociază la ***G.B. Vico*** cu cultura primară, nedezvoltată, iraţională, exprimată prin emotivitate sporită şi bogăţia imaginaţiei în absenţa raţiunii, transferarea propriilor calităţi asupra lumii şi obiectele din jur etc. El consideră că fiecare metaforă şi metonimie este un mic mit. Oamenii primitivi, în lipsa de cuvinte, creau aceste „expresii". Epoca raţională şi-a creat noţiunile abstracte necesare şi astfel aceste expresii au devenit tropi.

În privinţa originii miturilor, G.B. Vico acceptă într-o mare măsură teoria euhemeristă, adăugând că poporul, cu trecerea anilor, hiperbolizează faptele străbunilor apoteozaţi, astfel că miturile uneori capătă dimensiuni false. El concepe mitul ca un echivalent, un complement al adevărului, şi nu ca un rival.

Atitudinea faţă de mituri s-a modificat în special în epoca romantismului. Romanticii germani (fraţii Grimm, fraţii Schlegel, F.W.J. Schelling ş.a.) au fost cei care au conferit mitului o semnificaţie deosebită. Lor le aparţine ideea că miturile exprimă „esenţa" poporului, ar fi un echivalent al „adevărului", „un complement al adevărului istoric sau ştiinţific" [4, p.387].

În viziunea romanticilor, mitul este prototipul creaţiei artistice. Accentul principal romanticii l-au pus pe „înlăturarea interpretării alegorice a miturilor în favoarea celei simbolice" [5, p.17].

În aceeaşi perioadă, F.W.J. Schelling situează mitul între natură şi artă. El consideră că „Mitologia este condiţia necesară şi materialul primar pentru orice artă..." [ibidem, p.18].

F.W.J. Schelling (1775-1854) propune prima variantă a filozofiei mitului în anii 1801-1809. Simbolismul, după el, este principiul construirii miturilor. El compară mitologia greacă cu cea persană şi indiană şi ajunge la concluzia că *mitologia greacă este simbolică*, cea persană este schematică, iar cea indiană – alegorică. Mitologia greacă este realistă şi se mişcă de la infinit spre infinit. Aşadar, pentru F.W. Schelling „mitologia este subiectul poeziei şi al artei", iar contactul cu mitologia se face prin simboluri. Ideile lui Schelling, îndeosebi cele despre poetica mitului, au avut un mare răsunet şi o mare importanţă pentru teoriile secolului al XX-lea.

Aceeaşi părere că mitologia este subiectul poeziei şi al artei este împărtăşită şi de ***F.Creuzer***, pentru că miturile ascund, sub o haină alegorică, cele mai profunde idei filozofice, astronomice şi religioase.

Una dintre cele mai cunoscute concepţii din cadrul şcolii naturaliste este cea a lingvistului german ***F.M. Muller*** (1823-1900). El e considerat fondatorul mitologiei comparate şi a unei metode proprii de analiză semantică a miturilor numită linguopaleontologie. Comparând şi analizând semantic numele unor zeităţi în spaţiul indo-european, M.Muller ajunge la concluzia că acestea sunt personificări ale diferitelor fenomene naturale. Prototipul multor mituri este considerat Soarele şi fenomenele legate de acesta. De aici, M.Muller emite celebra sa teorie solară. Originea întregii mitologii M.Muller o găseşte în mitul solar, zeii fiind simboluri solare.

La el evoluţia e de la limbă la mit, în contradicţie cu teoria lui G.B. Vico.

M.Muller distinge 4 etape în procesul formării limbilor, miturile jucând un rol important:

- Etapa tematică – caracterizată prin formarea rădăcinilor şi formelor gramaticale.
- Etapa dialectică – de formare a familiilor lingvistice.
- Etapa mitologică – caracterizată prin apariţia miturilor.
- Etapa naţională – duce la formarea limbilor naţionale.

Un loc aparte în concepţiile despre mit ale secolului al XX-lea îl ocupă şi ***F.Nietzsche*** (1844-1900), care s-a ocupat de studiul mitologiei greceşti şi a ajuns la concluzia că are două surse: apolinicul şi dionisiacul.

Grecul antic găseşte salvare de durere şi spaima existenţei în reverie sau în beţie, prima stare fiind apolinică, starea echilibrată a contemplării liniştite şi cealaltă – dionisiacă, orgiastică, care exprimă impulsurile instinctuale. Aceste două stări Nietzsche le vede îmbinate în tragedie.

În viziunea lui ***R.Barthes*** şi ***M.Milner,*** „un mit este o aventură colectivă a gândirii, ascultând de dinamismul ei propriu şi supunându-se propriei sale legi; este un aspect al condiţiei umane condensat într-o poveste sau într-un personaj şi permiţând celui care se reflectează în ea să rezolve propriile sale conflicte" [3, p.33].

Înţelegerea mitului drept o consecinţă a structurii epocii, a unei vieţi spirituale vechi în care el a luat naştere este împărtăşită şi de cercetătorul italian ***R.Pettazzoni***: „mitul este adevărat şi nu poate fi altfel pentru că este temeiul vieţii grupului ... reciproc, însă mitul nu poate trăi fără această lume, căci în cadrul ei el se integrează în mod organic" [idem].

În secolul al XX-lea interesul pentru mit a debordat, părerile fiind multiple şi cercetările divergente. Cu toate acestea, „în pofida discordanţelor în determinarea mitologiei, mitul a devenit o noţiune centrală a sociologiei şi a istoriei culturii secolului al XX-lea" [5, p.29]. Aşa s-au format mai multe direcţii şi şcoli noi de cercetare, care au emis diferite teorii: ritualistă, funcţională, sociologică, simbolică, psihanalistă, structuralistă etc.

Fondatorul ***şcolii ritualiste*** a secolului al XX-lea este antropologul şi etnograful francez ***J.G. Frazer*** (1854-1941), care conchide că anume din magia primitivă provin miturile şi religia.

Esenţa şcolii ritualiste este recunoaşterea primatului ritualului asupra mitului. Astfel, J.G. Frazer concepe mitul ca pe o restanţă dintr-un ritual pe cale de dispariţie, ca pe un „mulaj al ritualului care se stinge" [1, p.204].

Importanţa lui J.G.Frazer pentru studierea mitului nu constă doar în determinarea şi fixarea supremaţiei ritualului asupra mitului, ci şi cercetările miturilor şi culturilor adunate în lucrarea sa capitală „Creanga de aur. Un studiu asupra magiei şi religiei"; lucrare de sinteză în 12 volume, este „o oglindă a devenirii civilizaţiei umane prin coridoarele memoriei şi simbolismului miturilor", „un moment cultural fundamental la sfîrşitul secolului al XX-lea" [idem].

Teoria ritualistă a fost criticată de mulţi etnologi, dar mai ales de structuralistul ***C.Levy-Strauss***. El insistă asupra faptului că ritualul trebuie să fie considerat secundar faţă de mit; aşadar, mitul şi ritul sunt expresiile complementare ale aceluiaşi destin, ritualul fiind aspectul său liturgic, iar mitul realizarea lui de-a lungul episoadelor unei istorii trăite [6, p.20]. Mulţi cercetători consideră teza primatului ritualului asupra mitului nedemonstrabilă şi deci nefondată. Mitologul rus E.M. Meletinski consideră că „ritualismul duce inevitabil la subestimarea semnificaţiei intelectuale şi cognitive a mitului" [5, p.37].

Mitul şi ritualul formează o unitate. În sistemul culturii primitive mitul şi ritualul erau două aspecte ale aceleiaşi idei: aspectul teoretic şi practic. Astfel de înţelegere a miturilor a propus-o ***B.Malinowski*** (1884-1942), care a fondat ***şcoala funcţională*** în etnologie. Această şcoală se concentrează asupra studiului mitului în cadrul cultural-real al triburilor exotice din Oceania. B.Malinowski lansează ideea că miturile nu sunt o formă de cunoaştere a lumii, ci îndeplinesc o funcţie practică: susţin tradiţia şi continuitatea culturii tribale în contul adresării la realitatea supranaturală a evenimentelor preistorice. Mitul condiţionează gândirea, justifică ierarhia socială, principiile morale, regulile de comportament etc. „Mitul nu este pur şi simplu o istorie povestită sau o povestire... Mitul se retrăieşte de aborigeni în calitate de „scriere orală" sfântă, ca o realitate ce influenţează soarta lumii şi a oamenilor" [5, p.38].

„Mitul nu este o explicaţie destinată a satisface o curiozitate ştiinţifică, ci o naraţiune care reînvie o realitate originară, care răspunde unei profunde nevoi religioase, aspiraţiilor morale, cerinţelor şi imperativelor de ordin social şi în acelaşi timp unor cerinţe expresie ale practicii"[3, p.33]. B.Malinowski a argumentat legătura mitului cu magia şi cu ritualul şi a pus problema funcţiei social-psihologice a mitului în societăţile arhaice.

Şcoala franceză de sociologie îşi înclină cercetările spre psihologia colectivă, faptele sociale fiind considerate exterioare conştiinţei individului. Fondator al şcolii este sociologul francez ***Emile Durkheim*** (1858-1917), care caracterizează omul ca pe o fiinţă individuală şi socială. El deosebeşte complexul senzaţiilor ce servesc orientării individuale în spaţiu şi timp de categoria socială a timpului raportată la periodicitatea rituală ca ritm al vieţii sociale sau de categoria spaţiului social, care exprimă organizarea teritorială a tribului sau cauzalitatea socială.

Teoriile simboliste au la bază ideea că miturile sunt sisteme simbolice. Un susţinător important al acestei teorii este filozoful german ***E.Cassirer*** (1874-1945), care acceptă ideea priorităţii ritualului şi recunoaşte funcţia pragmatică a miturilor, dar consideră că orice activitate spirituală a omului, prin urmare, şi crearea miturilor, este profund simbolică.

Specificul mitologiei constă în faptul că idealul şi realul nu pot fi disociate, forţa mitului fiind „atotcuprinzătoare şi faţă de ea, toate celelalte categorii ale conştiinţei şi cunoaşterii omeneşti sunt secundare şi abstracte" [1, p.316].

Primele apropieri între psihologie şi etnologie au fost înregistrate încă în operele psihologului şi filozofului ***W.Wundt***. *Psihanaliza* consideră visurile, ca produse ale fanteziei, înrudite cu miturile. Hermeneutica psihanalistă reprezentată de Freud, Jung caută geneza miturilor în inconştientul individual sau colectiv.

Psihanalistul austriac ***S.Freud*** (1856-1936), „părintele psihanalizei", şi-a extins aria implementării teoriei miturilor, acestea apar la el ca „un vis colectiv omenesc produs de nevroza generală a umanităţii supuse insatisfacţiei erotice" [idem, p.205].

Un continuator, dar şi un oponent al lui S. Freud, este psihologul şi filozoful elveţian ***C.G. Jung*** (1875-1961), care a ajuns la concluzia că miturile sunt o expresie a „inconştientului colectiv, o formă de reverie colectivă" [7, p.224] (în timp ce visul este expresia inconştientului personal al fiecărui om). Studiind geneza miturilor şi inconştientul colectiv, Jung a emis vestita sa teorie a arhetipurilor. „Arhetipurile sunt concepute de el ca fonduri de imagini străvechi, ce aparţin tezaurului comun al omenirii" [1, p.48], „imagini înnăscute ale instinctului", „expresia care desemnează o imagine originală, existentă în inconştient", „un complex înnăscut" [7, p.225]. Astfel, miturile nu sunt decât imagini ale arhetipurilor.

Antropologul francez ***C.Levy-Strauss*** face parte din ***structuralişti.*** Cercetând, îndeosebi miturile amerindienilor, el aduce idei inovatoare în studiul mitului, anunțând apariția unei noi concepții despre mitologie. Mitul este „matricea reprezentărilor şi aria soluționării unor probleme ale logicii primitive” [1, p.48].

Astfel, C. Levy-Strauss constată că miturile pot fi citite în două feluri: pe orizontală şi pe verticală. Citind mitul pe orizontală, îl înțelegem doar superficial, ca pe o simplă istorie, fără vreo semnificație deosebită. Citindu-l pe verticală, mitul este dificil de descifrat, dar are o semnificație profundă, a cărei existență nu poate fi pusă la îndoială. Concluzia la care ajunge antropologul francez este următoarea: sarcina mitologiei constă în „elaborarea metodelor de lectură a textelor mitice care vor permite mitologiei să apară ca totalitatea povestirilor pe care şi le spune umanitatea, exprimând, astfel, indirect principalele întrebări şi căutând să rezolve toate problemele filozofice care i se pun” [8, p.15].

Mesajul mitic nu poate fi înțeles de către cititorul empiric decât cu condiția cunoaşterii codului semantic, care să permită decodificarea textului. C. Levy-Strauss propune, în acest context, alcătuirea unui dicționar mitologic, anume pentru atingerea acestui scop, mitologia fiind pentru el totalitatea miturilor care pot fi descifrate cu ajutorul codului semantic.

O nouă direcție în critica literară mitologică a secolului al XX-lea a fost înființată de ***H.N. Frye*** (1912-1991), considerat lider al ***şcolii ritual-mitologice*** în ştiința literară. Pentru H.N. Frye literatura este o reflectare a miturilor, miturile constituind baza pe care s-a edificat literatura individualizată. Una dintre proprietățile principale ale gândirii mitologice este considerată gândirea ciclică. În acest context, H.N. Frye deosebeşte 4 faze ale mitului solar:

- Primei faze îi corespund zorii de zi, primăvara, naşterea şi miturile legate de aceasta – naşterea eroului, reînvierea, victoria asupra forțelor răului, asupra morții. Aceste mituri au ca personaje mama şi tatăl.
- A doua fază cuprinde zenitul, vara, matrimoniul şi, respectiv, mitul nunților sacre, al intrării în paradis şi are drept personaje – mirele, mireasa, prietenul ş.a.
- A treia fază cuprinde asfințitul, toamna, bătrânețea, miturile decăderii, ale izolării cu personajele arhetipale – trădătorul, driadele, sirenele, elfii etc.
- Celei de-a patra faze îi corespunde întunericul, iarna, moartea, mitul apocalipsei, înfrângerii etc. În calitate de personaje apar vrăjitoarele, sfincşii, oracolele etc.

Fenomen de cultură, purtător de valențe axiologice multiple, amestec de ficțiune şi realitate, de întrepătrundere subtilă dintre fantasticul sacru şi concretul vieții cotidiene, exprimat în simboluri, paradigme şi alegorii, mitul s-a dezvăluit în adevărata sa lumină prin critica constructivă, de reconsiderare a autenticității valorilor umane prefigurate sau ascunse în creația mitică. Dificultățile întâmpinate în încercările de definire a mitului au fost recunoscute de toți cercetătorii care s-au ocupat de studierea şi interpretarea mitului [3, p.32-33].

Cea mai adâncă şi mai complexă contribuție la studiul mitologiei universale şi mitologiei române în special, a fost adusă de ***Mircea Eliade.***

Omul modern însă trăieşte (după Eliade) într-o lume desacralizată sau, mai curând, s-a dezvățat să recunoască şi să perceapă sacrul, sub presiunea diferiților factori (dragostea care şi-a pierdut caracterul sacru, timpul care a devenit dur, liniar şi ireversibil, istoria care a înlocuit *mithos*-ul).

Pentru înțelegerea evoluției ulterioare a mitului, este neapărat necesară analiza termenului de rit. În opera sa, Eliade concepe ritul ca reluare a unui mit, a unui model divin, a unui arhetip. E vorba de reactualizarea lui prin ritual. Orice acțiune, afirmă Eliade, are, în viziunea reprezentantului culturii arhaice, caracter de reluare a unui model realizat *in illo tempore*. Orice acțiune realizată conştient urmează, în aceste culturi arhaice (şi, inconştient, în cele moderne), o paradigmă mitică şi devine, astfel, ritual [9, p.13].

Mircea Eliade e cel care sintetizează o serie de aspecte fundamentale ale mitului şi ale experienței mitice:

1. „Mitul constituie istoria faptelor, ființelor supranaturale” [10, p.15]. Totul este supranatural, transcendent, transcendental şi sacru. Din întreaga operă a lui Eliade putem deduce că *mitul/mitologia unei societăți/comunități şi concepția ei asupra lumii sunt interdependente şi se condiționează reciproc.*

2. „Această povestire (mitul) este socotită drept absolut adevărată (deoarece are raport cu realitățile) şi sacră (deoarece este opera eroilor mitici, ființelor arhetipale)” [10, p.23]. Eliade explică şi prezintă diferența dintre mit – concept ca poveste adevărată – şi poveştile explicit false, simple creații literare. Aşadar, mitul este cel care îi *oferă omului un criteriu sau un set de criterii, de valori, în baza cărora să analizeze fenomenele lumii în care trăieşte*, adică îl învață pe om să gândească. El identifică în *Mitul eternei întoarceri* o schemă a evoluției mitului în domeniul artei: „mit – legendă – epopee – literatură” [9, p.28], putem spune că literatura a preluat în epoca modernă anumite funcții ale mitului.

3. „Mitul se referă întotdeauna la o „creaţie", el povesteşte cum ia fiinţă ceva sau cum un model de comportare, o instituţie, o deprindere de muncă au fost stabilite: iată de ce miturile constituie paradigmele pentru toate actele omeneşti semnificative" [9, p.48].

4. „Prin cunoaşterea mitului se cunoaşte originea lucrurilor şi de aici se poate controla şi manipula tot după dorinţă; aceasta nu e o cunoaştere exterioară, abstractă, ci o cunoaştere pentru care experienţele rituale fie relatând mitul, într-un ceremonial, fie îndeplinind un ritual, sunt înseşi justificate" [10, p.98].

5. Tendinţa spre cunoaştere, eventual spre cunoaştere absolută, spre cunoaştere mistică, este unul dintre elementele cele mai importante, impresionante şi specifice ale condiţiei umane.

6. „Pe o cale sau alta, mitul este trăit, în sensul că e înţeles ca o forţă sacră, înălţătoare, a evenimentelor rememorate sau repetate" [9, p.118].

7. Acest fragment evocă o stare arhetipală la care ajunge consumatorul de mituri în urma repetării acestora. Mitul are ca origine experienţa sacrului. Finalitatea lui, sau a ritului prin care este reiterat, este aceeaşi experienţă.

8. Mitul este cel care ne justifică de ce „este omul ceea ce e azi, o fiinţă muritoare, sexuată şi culturală" [10, p.118]. Adică funcţia finală a mitului este cea de a-i conferi omului o identitate. De a-l face să fie cu adevărat om. De a-l face *să fie.*

Aşadar, M.Eliade susţine că mitul relevă un tip specific de adevăr. El nu e o minciună, ci un adevăr artistic, care diferă de adevărul logosului. De asemenea, M.Eliade propune două scheme, care caracterizează, în opinia sa, situaţia mitului în contemporaneitate, într-o condiţie modernă, ce trece spre postmodernitate.

A. Condiţie modernă – anamneză (uneori, paradoxal, realizată inconştient, dar, în general, generată de un şoc) – ritual – rit – accedere la sacru (schema aceasta e adoptată în majoritatea nuvelelor fantastice ale lui Eliade).

B. Condiţie modernă – tendinţă inconştientă spre „împlinire" – imitarea unui model lipsit de sacralitate (ritual ce generează formalism) – revenirea la condiţia modernă [10, p.15].

Unele valorificări literare asupra mitologiei le fac şi alţi scriitori (poeţi) români: M.Eminescu, L.Blaga, G.Meniuc, Şt. Aug. Doinaş, N.Stănescu ş.a.

De exemplu, Ch.Mauron susţine în lucrarea sa „De la metaforele obsedante la mitul personal" că *mitul personal* constituie o situaţie dramatică internă, personală, modificată neîncetat de reacţia la evenimente interne sau externe, dar persistentă şi recognoscibilă (prin studiul empiric al reţelelor asociative – constanţa reţelelor asociative şi a figurilor) [11, p.194]. Itinerarul de la metaforele obsedante la mitul personal ar fi următorul: De la metaforele obsedante — la ideea unor reţele — figuri — situaţie dramatică [11, p.195].

Mitul trebuie să aibă o geneză (sugerează Ch.Mauron), o istorie complexă. Putem să îl considerăm o *fiinţă vie,* reacţionând la excitaţiile externe şi interne, dar conservându-şi echilibrul specific de-a lungul evoluţiei [11, p. 210].

În concluzie, putem spune că mitul a reprezentat o sinteză prefilozofică aplicată la fenomenele esenţiale ale vieţii şi naturii, sinteză care a operat prin imagini. Mitul este un prim rezultat al celor mai timpurii semnificaţii derivate verbal, plecând de la principiul că semnificaţia figurativă nu numai că intervine în mit, dar îl produce.

Aşadar, mitul este un element fundamental al activităţii umane, un element care constituie filozofia, dialectica, acţiunea individului care-l receptează şi imită. Pe lângă aceasta, mitul mai şi sacralizează individul, îl face cu adevărat om.

Referinţe:

1. Kernbach V. Dicţionar de mitologie generală. - Bucureşti: Albatros, 1995.
2. Angelescu S. Mitul şi literatura. - Bucureşti: Excelens Univers, 1999.
3. Prodan V. Geneza şi semnificaţia mitului // Biblioteca Bucureştilor. - Anul IV. - Nr.8.
4. Wellek R., Warren A. Teoria literaturii. - Bucureşti: Literatura universală, 1967.
5. Мелетинский Е. М. Поэтика мифа. - Москва: Наука, 1992.
6. Benoist L. Semne, simboluri şi mituri. - Bucureşti: Humanitas, 1995.
7. Munteanu R. Metamorfozele criticii moderne. - Bucureşti: Univers, 1998.
8. Greimas A. Despre zei şi despre oameni. - Bucureşti: Meridiane, 1997.
9. Eliade M. Mitul eternei reîntoarceri. - Bucureşti: Humanitas, 1989.
10. Eliade M. Aspecte ale mitului. - Bucureşti: Univers, 1978.
11. Mauron Ch. De la metaforele obsedante la mitul personal. - Cluj-Napoca: Dacia, 2001 (traducere din limba franceză de Ioana Bot).

Prezentat la 09.10.2007

CREAȚIA ARTISTICĂ A LUI VASILE VASILACHE ÎN VIZIUNEA CRITICII LITERARE DE LIMBĂ RUSĂ

Constantin DOBROVOLSCHI, Ana GHILAŞ

Catedra Literatură Română şi Teorie Literară

Dans cet article on aborde le problème de la réception du texte littéraire dans la perspective du contexte et du cotexte (Paul Cornea). Les auteurs s'axent sur la prose de V. Vasilache, réceptée par la critique littéraire russe, une critique qui a favorablement apprécié la valeur des oeuvres de l'écrivain moldave qui, dans les années 70 du XXe siècle fut obligé par les circonstances de publier ses oeuvres en russe à Moscou, pendant que la critique officielle moldave blâmait le modernisme et l'originalité des oeuvres de l'auteur.

Discursul critic presupune, în esență, asumarea unui act de conştiință, care este opera, iar demersul criticului modern poate fi privit ca un text sau ca un semn complex în care semnificantului îi corespund mai multe semnificate. Scopul fundamental al demersului critic nu este simpla cunoaştere sau decodare a textului, ci asumarea operei, reproducerea conştiinței care a creat-o, iar uneori şi a celei care a apreciat-o într-un anume timp şi spațiu. În acest sens, teoria receptării a lui Hans Robert Jauss [1] devine perspectivă de cunoaştere a ceea ce a presupus "orizontul de aşteptare" al receptorului în perioada apariției textului artistic şi, pe de altă parte, care a fost, de facto, atitudinea criticii la întâlnirea cu un nou cod estetic. Proza lui Vasile Vasilache este un exemplu elocvent în acest context, ea implicând o revizuire radicală a "orizontului de aşteptare" pe care, cu regret, critica literară oficială din Moldova (în special în anii 60-70 sec.XX) tindea să-l modifice în defavoarea operei şi a autorului. La momentul apariției celei de-a doua părți a romanului *Povestea cu cocoşul roşu*, precum şi a altor lucrări ale sale, traduse în limba rusă, proza lui Vasilache a beneficiat şi de alte interpretări decât cele oficiale.

Bibliografia articolelor critice şi studiilor istorico-literare în limba rusă despre creația lui V.Vasilache este relativ impunătoare, în comparație cu alți scriitori contemporani din Moldova. Această listă de publicații cuprinde recenzii, articole, prefețe, postfețe etc. O lucrare importantă, care însumează o bună parte din aceste publicații, este studiul asupra creației literare a lui V.Vasilache semnat de Ion Ciocanu *Rigorile şi splendorile prozei "rurale"*, apărută în anul 2000, singura investigație monografică până în present despre Vasilache-scriitorul. Asupra acestei lucrări, unul dintre autorii prezentului articol şi-a expus opiniile în recenzia *Reflecții asupra unui studiu despre activitatea literară a lui V.Vasilache* [2].

În cele ce urmează, ne propunem să relevăm modul de receptare a operei lui Vasile Vasilache de către critica literară de limbă rusă, considerând că aceasta ar constitui o contribuție la aprecierea şi receptarea adecvată a creației scriitorului şi un suport pentru cei ce se interesează de activitatea sa literară.

Pentru prima dată, romanul *Povestea cu cocoşul roşu* apare în traducere rusă în anul 1968, în revista *Drujba narodov* (ce se edita la Moscova), nr.7. Au urmat apoi ediții aparte, ce includeau şi alte proze ale autorului, apărute la editurile *Sovietski pisatel, Hudojestvennaia literatura, Izvestia, Molodaia gvardia*. Dintre aceste volume, editate în anii 1981, 1984, 1987, 1989 (pe lângă altele apărute la Chişinău în limba rusă – *Pastorali s lebedem*, 1983), menționăm, în special, cărțile *Alba, otcinka moia (*1987), cu o postfață de Valerii Lâsenko; *Pastorali s lebedem* (1989), prefațată de Valentin Kurbatov. De asemenea, au mai apărut proze ale lui V.Vasilache în culegerei colective (în l.rusă) ale scriitorilor moldoveni.

De altfel, când autorul nu a mai putut edita în Moldova, din considerente extraliterare – ideologice, el şi-a tipărit partea a doua a romanului *Povestea cu cocoşul roşu* la Moscova (la Chişinău a apărut doar varianta de revistă, în *Nistru*, 1971, nr.11,12). Astfel că, în varianta finală, romanul apare în limba rusă, cu titlul *Skazka pro belogo bâcika i serogo pudelea*. Prima parte: *Skazka pro belogo bâcika*; partea a doua: *Gorlița i pudeli (Povestea despre bouțul alb; Turturica şi pudelul).* Având la dispoziție textul integral al romanului, critica literară era în măsură să determine mai clar, fără influențe ideologice şi subiective, conceptul artistic al autorului, originalitatea viziunii sale asupra lumii şi a romanescului, într-un cuvânt, noul idiolect estetic [3]. Or, pentru un bun contact între cititor şi textul artistic, de cele mai multe ori, a fost necesară o extindere a "orizontului de aşteptare" prin asimilarea unor elemente date, idei din cultura mai veche sau mai nouă a umanității. Romanul lui Vasilache venea, la acea perioadă, cu asemenea perspective ample asupra realității.

La discuţia culegerii de povestiri ale autorilor din Moldova (*Moldavskaia povesti,* Moscova), criticul literar Ala Marcenko menţiona că partea a doua a romanului *Povestea…,* intitulată *Pudelul şi turturica,"este cea mai importantă operă a lui Vasilache, nu întâmplător el a tradus-o singur şi, după mine, în mod strălucit"* [4]. Cercetătorilor creaţiei lui V.Vasilache le revine misiunea şi obligaţia de a se edifica asupra acestei afirmaţii. Or, se ştie că partea a doua a *Poveştii* ... a fost considerată la noi drept o nereuşită, la drept vorbind, fără a fi profund şi argumentat investigată. Amintim că în volumele ruseşti ale autorului este publicat şi romanul *Pastorală cu lebădă* (*Pastorali s lebedem*), needitat în limba română la Chişinău.

Despre scriitorul moldovean, despre opera lui în ansamblu sau despre anumite lucrări în parte şi-au exprimat opiniile în presa literară de limbă rusă Al.Gorlovski, V.Kurbatov, G.Levinson, V.Lâsenko, A.Ninov, E.Poleakova, V.Runin, G.Kalaşnikov, Iu.Surovţev, Iu.Kojevnikov ş.a. În publicaţiile moscovite s-au propunţat despre Vasilache-scriitorul confraţii de condei din Moldova – I.C.Ciobanu, I.Druţă – şi din fostele republici unionale – Ş.Umerov, N.Djusoitî. Articolele, recenziile, luările de atitudini faţă de anumite probleme legate de creaţia autorului *Poveştii cu cocoşul roşu* au apărut în revistele: *Drujba narodov, Literaturnoe obozrenie, Voprosî literaturî, Novâi mir, Literaturnaia gazeta*, retipărite apoi de publicaţiile chişinăuiene *Codrî* şi *Nistru*, sau reluate ca prefeţe ori postfeţe la cărţile lui V.Vasilache în limba rusă.

Literatura din Moldova, în genere, şi creaţia lui V.Vasilache, în special, constituie obiectul articolelor din culegerea colectivă *Fraţi întru condei* (*Bratia po peru*)*,* apărută la Chişinău în anul 1989, la editura Literatura artistică, cu subtitlul *Scriitorii moldoveni în contextul literar unional*. Volumul e alcătuit din trei compartimente ce conţin grupaje de materiale în care sunt expuse puncte de vedere asupra dezvoltării prozei, poeziei, literaturii pentru copii din Moldova, autorii vizaţi fiind I.Druţă, V.Vasilache, I.C.Ciobanu, G.Meniuc, A.Busuioc, Gr.Vieru, P.Boţu, S.Vangheli ş.a., fiecărui scriitor fiindu-i consacrate câteva articole (I.Druţă – 4; V.Vasilache – 4; Gr.Vieru – 5; S.Vangheli – 4 s.a.). În adnotarea la volum citim: "*Culegerea «Fraţi întru condei» include articole critice despre literatura moldovenească, scrise de criticii şi scriitorii din diferite colţuri ale ţării noastre* [URSS – *n.n.*]. *În ea este prezentată creaţia scriitorilor reprezentativi din republică: I.Druţă, V.Vasilache, Gr.Vieru, S.Vangheli ş.a.*"

O altă apariţie editorială despre autorii moldoveni a fost cea semnată de Alexandr Gorlovski – *Moldavskie vstreci (Întâlniri din Moldova),* apărută la Chişinău, la editura Literatura artistică, în anul 1990. Aici, pe lângă articole despre Samson Şleahu, Ana Lupan, Andrei Lupan, Pavel Boţu, sunt incluse şi trei studii despre creaţia lui V.Vasilache, apărute anterior. "*În carte, se menţionează în nota la ediţie, sunt abordate probleme generale, specifice pentru toate literaturile frăţeşti; literatura moldovenească este privită în context unional*" [5]. De fapt, literaturile unionale prezentate într-o asemenea postură au avut de câştigat în urma unor atare analize critice. În acest sens, proiectarea creaţiei lui V.Vasilache pe fundalul literaturilor din URSS făcea dovada recunoaşterii sale drept scriitor de primă mărime, de unde şi atenţia criticii literare faţă de opera lui, preocuparea de a-i traduce slova plină de tâlc, expresivă şi poetică, de a o face cunoscută şi vorbitorilor de alte limbi. Semnificaţia acestor acte sporeşte cu atât mai mult, cu cât în republică, la începutul anilor 70 secolul trecut, se manifesta o atitudine dezaprobatoare, neîntemeiată, ignorantă, greşită faţă de unul dintre scriitorii cei mai dăruiţi cu har şi faţă de creaţia sa.

Unul dintre primele ecouri critice, poate chiar primul atestat în bibliografia la opera lui V.Vasilache, a fost recenzia lui G.Levinson *Poveste pentru cei maturi (Skazka dlea vzroslâh),* publicată în revista *Drujba narodov*, nr.5 din 1966. Însă cele mai multe publicaţii critice la scrierile lui V.Vasilache în presa rusă şi unională au apărut în anii 80. Ele vin să confirme şi să dezvolte ideile şi opiniile despre creaţia prozatorului, exprimate de cercetătorii şi criticii moldoveni V.Coroban, M.Cimpoi, N.Bileţchi, A.Gavrilov, H.Corbu, M.Dolgan, A.Hropotinschi, iar mai târziu T.Melnic, A.Burlacu, A.Bantoş, subsemnaţii, ca şi părerile şi aprecierile scriitorilor G.Meniuc, I.C.Ciobanu, I.Druţă, A.Busuioc, Gh.Vodă, Ia.Burghiu ş.a. De asemenea, la recunoaşterea şi propagarea literaturii moldoveneşti în spaţiul multinaţional al ex-Uniunii Sovietice au contribuit şi unii autori moldoveni, publicând studii şi articole în limba rusă. Amintim doar monografia lui V.Coroban despre romanul moldovenesc contemporan, volumul lui N.Bileţchi despre dramaturgia moldovenească, publicaţiile lui M.Cimpoi, S.Cibotaru ş.a., editate la Moscova şi Chişinău.

Prin ce se impune, în esenţă, critica literară de limbă rusă în aprecierea creaţiei lui Vasile Vasilache? Ce aspecte, ce trăsături specifice ale talentului, stilului scriitorului sau ale mesajului artistic al textelor sale au atras atenţia? Publicaţiile respective, după cum s-a menţionat mai sus, aprofundează, consolidează tezele, consideraţiile criticilor şi cercetătorilor din republică despre opera scriitorului, lărgindu-i aria de răspândire şi contribuind, astfel, la propagarea şi popularizarea ei mai largă în rândurile cititorilor.

Opiniile critice selectate de noi şi expuse rezumativ în continuare exprimă, în mod obiectiv şi adecvat, semnificaţia ideatico-artistică şi social-umană a operei lui V.Vasilache, precum şi specificitatea talentului şi stilului său poetic. O primă observaţie şi apreciere adecvată (spre deosebire de critica oficială de la Chişinău) este talentul artistic autentic al autorului. Proza lui Vasilache, remarcă, de exemplu, V.Lâsenko, "*este creată parcă cu un singur scop: de a nu se asemăna cu tot ce există în literatură*" [e vorba de literatura sovietică din acel timp – *n.n.*] [6]. De aceeaşi părere este şi Alexandr Gorlovski care susţine că prozatorul Vasilache şi opera sa "*reprezintă un fenomen incontestabil nu numai în literatura moldovenească, dar şi în întreaga literatură sovietică (...). Scriitor naţional căruia i-a reuşit să demonstreze frumuseţea poporului său şi să-l înălţe la nivel universal*", el rămâne un "*(...) scriitor vădit contemporan şi extrem de social*" [7]. La Vasilache, observa confratele de condei Şamil Umerov, "*atestăm artisticitatea în forma ei cea mai firească, mai veritabilă*" [8], el fiind, în accepţia lui Ghenadii Kolesnikov, un "*prozator talentat şi captivant*" [9].

O trăsătură distinctivă a stilului său îl constituie utilizarea mijloacelor artistice convenţionale, în special a alegoriei, care, pe parcurs, ia forma parabolei. De aici şi structura stratificată a discursului narativ: un plan de suprafaţă şi mai multe planuri de adâncime (de profunzime), fapt ce reclamă inteligenţă şi anumite dexterităţi artistice, pentru a sesiza, a pătrunde sensul, de cele mai dese ori ascuns, al celor istorisite. În consecinţă, textul lui V.Vasilache este complicat (şi complex) ca mesaj artistic şi ca formă, expresie, şi, pentru a-l înţelege, a-l asimila, trebuie să-i descoperi sensurile adânci. E un stil care mai mult sugerează decât comunică direct. Acest specific al scrisului lui V.Vasilache l-au observat mulţi dintre cunoscătorii operei sale. Unul din primii care le-au apreciat obiectiv a fost criticul G.Levinson care scria în 1966, anul apariţiei în limba română a ediţiei aparte a romanului *Povestea ...*: "*Înseamnă că e roman despre tăuraş? Nu trebuie să ne grăbim, trebuie să citim romanul până la sfârşit, să citim cu luare aminte, urmărind cu atenţie gândul autorului*". Da, ar fi o eroare să vedem în acest discurs narativ doar "*stratul de suprafaţă*", *numai ceea ce apare la prima vedere, neîncercând a privi în adâncul ei* [în profunzime]". "*Romanul lui Vasile Vasilache face parte din acele opere de artă ce lasă urme în suflet. Vrei să-l reciteşti încă şi încă o dată, descoperindu-i tot noi şi noi culori şi nuanţe*" [10]. Continuând ideile de mai sus, un alt critic, Valentin Kurbatov, atrăgea atenţia asupra faptului că poveştile şi pastoralele lui Vasilache sunt vesele şi şirete, şi adesea morala, ca şi în poantele unor basme, e ascunsă după zeflemeaua şi flecăreala veselă a vorbitorilor, tot felul de minciunoşi, lăudăroşi; dar, cu toată ironizarea situaţiilor, morala lor nu cedează cu nimic din învăţăturile strămoşilor. Stilul acesta se manifestă şi în partea a doua a *Poveştii ... – Turturica şi pudelul sur*, în care totul este tăinuit, imperceptibil [11]. Şi scriitorul I.C.Ciobanu menţiona în *Literaturnaia gazeta* din 9 august 1966 că V.Vasilache a scris o poveste, care nicidecum nu e poveste.

Ne-am convins că, în anii 70, unii critici literari din Moldova n-au pătruns semnificaţiile adânci ale romanului, mai ales ale părţii a doua a acestuia – *Turturica şi pudelul sur* şi, respectiv, nu au apreciat sau nu au fost în stare să-l aprecieze de pe alte poziţii, cele estetice, la justa lui valoare. Conştiinţa receptoare, în acest sens, intră într-un dialog conflictual cu valorile noi, privite din perspectiva celor tradiţionale. În orice caz, repetăm că afirmaţiile unor autori cum că partea a doua a *Poveştii ...*este totuşi o realizare artistică, demnă de a fi luată în seamă, rămâne a fi o problemă deschisă, ceea ce presupune noi analize, interpretări şi, evident, meditaţii profunde asupra textului.

Pornind de la constatările de mai sus, vom evidenţia, în cele ce urmează, unele aprecieri, viziuni asupra operei lui V.Vasilache, expuse de critica rusă.

Deopotrivă cu autorii moldoveni, criticii ruşi au sesizat just conceptul artistic al romanului *Povestea cu cocoşul roşu,* apreciind-o drept o naraţiune în care realul se împleteşte cu imaginarul şi, respectiv, existenţa a două planuri: real, obiectiv şi alegoric, fabulos. Personajele Serafim şi Anghel, scrie G.Levinson, citat mai sus, întruchipează două principii opuse. Aceste figuri sunt, într-o măsură oarecare, convenţionale, iar romanul poate fi perceput ca o alegorie, ca un roman-parabolă, roman-poveste. Scriitorul, care trăieşte aceeaşi viaţă cu poporul său, afirmă alt autor – V.Kurbatov, "*... poate îmbina realitatea cu imaginaţia, adevărul de azi cu povestea veşnică, pentru că în conştiinţa autentică a neamului viaţa şi miracolul se împletesc în aşa fel, încât nu poţi găsi hotarul dintre ele*" [12].

Romanul *Povestea…* este unul modern, deşi la temelia conceptului şi modalităţii artistice stă modelul creaţiei populare orale – povestea, fapt indicat şi în titlul cărţii. În genere, influenţa folclorului asupra lui V.Vasilache este evidentă şi recunoscută de literatura de specialitate. Aici par a fi binevenite mărturisirile scriitorului columbian Gabriel Garcia Marquez, autorul capodoperei *Un veac de singurătate* numit de critică şi roman-mit, roman-epopee, epopee modernă. Adept al metodei artistice numite "realism fantastic", scriito-

rul recunoştea: "*Eu am înțeles că mitologia populară intră în realitatea obiectivă, acestea sunt credințele poporului, poveştile lui, care nu se nasc din nimic, ci, create de el, ele sunt istoria lui, viața lui cotidiană, sunt participante şi la victoriile lui, şi la înfrângerile lui*" [13].

Povestea… lui V.Vasilache, în opinia lui V.Kurbatov, este "*un roman subtil, inteligent*", iar autorul lui – " *un artist înțelept*", ale cărui cărți sunt pline de viață, pătrunse de rațiune şi de o "*ironie inteligentă*" [14]. De fapt, scrierile lui Vasilache vin să confirme convingerea lui H.de Balzac: "*Întâi de toate, scopul unei cărți este să te facă să gândești*".

Specificând formula artistică şi determinând semnificația ideatico-estetică a romanului lui Vasilache, un alt critic literar, A.Gorlovski sublinia: "*Poanta unei povești, care din copilărie părea un simbol al inocenței şi, dacă vreți, al naivității şi primitivismului, a devenit o profundă parabolă filosofică despre necesitatea "inutilității" şi "a lipsei de spirit practic", despre semnificația morală a frumuseții şi inocenței*" [15]. Concluzionăm opiniile despre romanul *Povestea…* cu afirmația lansată de cercetătorul literar Iurii Kojevnikov (într-un articol din ziarul *Literatura şi Arta*, 4 mai 1989), conform căreia romanul lui V.Vasilache "*ar putea avea o rezonanță deosebită în oricare din țările Europei*". În acest context, se impune şi aprecierea romanului *Povestea…* de către cercetătorul român Petru Creția care şi-a intitulat articolul *O contribuție importantă a prozei moldoveneşti la cultura națională* [16].

Celelalte scrieri ale lui V.Vasilache, de asemenea, au avut parte de estimări adecvate şi competente. Astfel, romanul *Pastorali s lebedem,* scris în limba rusă, are varianta română, completată, definitivată, perfecționată în nuvela cu alt titlu – *Izvodul zilei a patra,* lucrare înalt apreciată într-un studiu de A.Hropotinschi (scriere asupra căreia intenționăm să ne pronunțăm şi noi într-un articol aparte). Despre istoria creării acestui roman a scris şi A.Gorlovski în articolul *Transformarea (Preobrajenie)* – prefața la cartea lui V.Vasilache *Pastorali s lebedem (1983)* şi inclus în volumul *Moldavskie vstreci*. Referindu-se la prima variantă a romanului, criticul menționează: "*În fața noastră, fără îndoială, este un roman filosofic şi, concomitent, extrem de social*" [17]. Problema principală a existenței noastre este cea a vieții şi a morții, problemă pe care V.Vasilache o dezbate în unele lucrări ale sale, ea devenind temă-pivot. *Pastorală cu lebădă,* prin spiritul ei, observă Şamil Umerov, este un roman enciclopedic: nu prin detalii de factură exterioară, ci prin cunoaşterea, de către scriitor, şi prin asimilarea acelei lumi care s-a sedimentat în conştiința omului, în firea lui. Interpretarea filosofică a vieții în opera lui V.Vasilache se manifestă "*prin atitudinea față de realitate şi locul omului în această realitate, față de acele valori care sunt recunoscute ca atare…*" [18].

Cercetătorul A.Ninov, într-un articol din revista *Voprosî literaturî* (1971, nr.11), remarca "*tendința* (lui V.Vasilache – *n.n.*) *către teme eterne, subiecte filosofice, care duc*" mai mult "*în profunzimea textului*" [19], iar lucrările *Ultima lună de toamnă* a lui I.Druță şi *Izvodul zilei a patra* de V.Vasilache, în accepția sa, "*pot fi considerate etape importante ale povestirii contemporane moldoveneşti*". Referindu-se la structura textului, în special la personaje şi semnificațiile lor, criticul e de părerea că "*În centrul concepției artistice a povestirii lui V.Vasilache nu sunt personaje aparte (*sunt, de ce nu? – *n.n.), deşi unele dintre ele sunt prezentate neobişnuit de viu şi pregnant, expresiv, ci un întreg sat moldovenesc, lumea polifonică a țărănimii, cu moravurile şi psihologia ei, cu ritualurile, deprinderile, obiceiurile şi prejudecățile ei, cu relațiile complicate, iar uneori şi încurcate între oameni, deşi ei se cunosc de zeci de ani*" [20].

În scrierile lui V.Vasilache, problemele, preocupările şi grijile cotidiene ale oamenilor, aşa cum le vede şi le interpretează autorul, capătă trăsături de epopee, menționa V.Kurbatov.

Critica literară s-a expus şi asupra altor lucrări ale prozatorului – nuvelele *Elegie pentru Ana-Maria, Surâsul lui Vişnu* ş.a., dar în mod sumar.

Considerăm oportun a releva în continuare unele principii, convingeri, opinii vizând crezul artistic şi civic al scriitorului, unele puncte de vedere ale sale asupra artei şi a actului de creație. V.Vasilache, în repetate rânduri, şi-a expus poziția sa față de literatura artistică şi individualitatea creatoare în presă, la radio, televiziune, în interviuri, discuții etc. În cazul de față ne vom referi la discuția autorului cu Alexandr Gorlovski, publicată pe paginile revistei *Literaturnoe obozrenie* (1984, nr.12), şi reluată în volumul *Moldavskie vstreci,* din care extragem câteva aspecte importante. Esența acestor confesiuni ale lui V.Vasilache o constituie certitudinea că literatura nu este expunerea, prezentarea faptelor goale ale realității, ci o meditație asupra lor, ea este reflecția talentului asupra oamenilor şi întâmplărilor, asupra fenomenelor sociale şi a lucrurilor. Această concepție determină mesajul social, uman, artistic al celor mai importante scrieri ale sale, ce comportă un mesaj contemplativ, spiritual, judicios şi sentențios. În dialogul cu A.Gorlovski, scriitorul îşi mai exprimă convingerea că literatura trebuie să transfigureze artistic realitatea în toată plinătatea şi complexitatea ei. Arta

e viabilă nu prin scheme, ci numai prin adevărul independent, nepieritor, aflat în contiună mişcare. Literatura are misiunea de a promova binele, iubirea, fiindcă tot ce a fost creat mai bun de oameni a apărut din iubire. În secolul nostru, afirmă prozatorul, anume literatura are misiunea de a-l ajuta pe individ să rămână om, ea trebuie să păstreze focul înaltelor repere etice, pe care le-a aprins omenirea în calea existenței sale. Totodată el pledează pentru o literatură angajată, cu un mesaj artistic complex, cu reflecții şi sensibilitate revelatorii.

Este necesar să evidențiem că, abordând probleme ale vieții satului, realitatea cotidiană, existența materială şi spirituală şi punând accent pe lumea interioară, psihologică a omului, scriitorul le conjugă cu probleme ontologice; de aici substratul filosofic al scrierilor sale, ceea ce le atribuie, după noi, un caracter aparte în peisajul prozei de la finele secolului al XX-lea. Ar fi greşit să reducem aspectele ideatic, afectiv şi artistic ale scrierilor lui V.Vasilache, problematica şi mesajul lor amplu, neordinar doar la realitatea satului moldovenesc. Ele au totuşi o rezonanță mai amplă, am îndrăzni să spunem, totală, globală.

Într-o dare de seamă despre discuția asupra creației lui V.Vasilache, care a avut loc în martie 1985 la Uniunea Scriitorilor din fosta URSS şi despre care comunica E.Poleakova în revista *Literaturnoe obozrenie,* nr.6 din acelaşi an, se menționa că în scrierile lui V.Vasilache, care conțin informații revelatorii despre Moldova şi oamenii ei, preocuparea de valorile spirituale constante ale poporului – credințele, deprinderile, ritualurile, obiceiurile etc. – totdeauna se îmbină cu interesul față de problemele eterne ale existenței. Lecturând însă unele materiale despre creația lui V.Vasilache, opina cercetătoarea Ala Marcenko, se creează impresia că unii autori văd în textele lui doar aspectele de suprafață ale satului moldovenesc, nedesluşindu-i profunzimile spirituale, or, anume atenția față de purtătorii psihologiei populare şi, mai larg, față de stihia conştiinței naționale constituie preocuparea principală a scriitorului.

Printre alte probleme sociale, spirituale ale vieții, cea a raportului dintre generații, a succesiunii lor îl neliniştește şi-l îngrijorează în mod deosebit pe autor. Temele şi problemele pe care le abordează în scrierile sale, înseşi lucrările ca atare conțin un mesaj uman înnobilator şi activ, se consemnează în unele publicații despre V.Vasilache. Conjugat cu viziunea filosofică asupra vieții, transpus în imagini şi personaje integre, expresive şi memorabile, umanismul imprimă operei scriitorului vigoare şi frumusețe estetică. Omul ca ființă umană, generozitatea lui sufletească, binele, frumosul, demnitatea, libertatea, independența individului, căutările etice – sunt alte însuşiri ale scrierilor acestui autor, pe care le evidențiază critica literară. Personajele romanelor şi nuvelelor lui V.Vasilache, după cum au observat V.Kurbatov, A.Gorlovski ş.a., sunt oameni mici, simpli, modeşti ca stare socială, dar complicați, diferiți ca spirite, adevărați filosofi ai vieții ce o trăiesc. Apropo, şi I.Druță menționa undeva că eroii lui V.Vasilache sunt adevărați filosofi populari. Masele, observa V.Kurbatov, nu sunt atât de simple cum par a fi. Personajele lui V.Vasilache sunt oameni înțelepți, meşteri mari în a înşira o poveste, o parabolă, a vorbi aluziv, în childuri, a se camufla după o metaforă etc. [21]. Criticul îi califică drept eroi lirici, lirismul fiind o altă trăsătură caracteristică stilului lui V.Vasilache, de rând cu umorul, ironia sau, pe alocuri, satira. „*Ironia binevoitoare a lui Vasilache,* citim în postfața lui Valeriu Lâsenko la cartea lui V.Vasilache ***Alba, otcinka moia****, îi face egali pe toți cei înfățişați şi democratismul acesta total nu se limitează la sfera relațiilor umane, el se extinde asupra întregii lumi: plante şi animale, păsări şi insecte, stuf, muscă, țânțar, negară, soare, lună, bou, tăun, pudel, doar toate acestea sunt, de asemenea, personajele lui Vasilache!*" [22].

Remarcăm că autorii publicațiilor menționate au observat, poate printre primii, elemente de modernitate literară în opera scriitorului: fragmentarismul prozei sale, puncte de vedere diferite asupra aceloraşi fapte şi personaje (polifonia), parodia, ironia, demitizarea ş.a., temă abordată în continuare de unii critici şi cercetători din Moldova [23]. În materialele critice examinate în prezentarea de față este recunoscut talentul lui V.Vasilache-artistul, vocea sa inconfundabilă în proza timpului, sunt apreciate la justa lor valoare literară romanele *Povestea cu cocoşul roşu, Pastorală cu lebădă*; sunt determinate şi evidențiate trăsăturile caracteristice ale stilului poetic particular. Aceste materiale, insistăm încă o dată, au făcut cunoscută cititorului unional opera autentică a scriitorului, ea devenind parte componentă notorie şi viabilă a procesului literar din URSS. V.Vasilache s-a impus astfel ca scriitor de o evidentă şi certă cultură literară, de o ingeniozitate artistică, fiind caracterizat drept un autor profund, care caută mijloace proprii de exprimare şi experimentează în acelaşi timp, dând viață unor texte de o valoare estetică incontestabilă. Un fapt elocvent şi esențial este că, pornind de la realitatea obiectivă, V.Vasilache creează, cu mijloace artistice de sorginte folclorică şi tradițională, conjugate cu cele moderne, o realitate artistică proprie, specifică şi inconfundabilă.

Referinţe:

1. Jauss Hans Robert. Pour une esthétique de la réception.- Paris: Gallimard, 1978; Idem. Experienţă estetică şi hermeneutică literară. - Bucureşti: Univers,1983.
2. Dobrovolschi C. Reflecţii asupra unui studiu despre activitatea literară a lui V.Vasilache // Analele ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova. Seria „Ştiinţe filologice". Volumul II. - Chişinău, USM, 2001.
3. Cf.: Ghilaş Ana. Romanul anilor'60. Modelul „bonus pastor". - Chişinău, CEP USM, 2006, p.57-58.
4. Vezi: Братья по перу. Коллективный сборник. Молдавские писатели во всесоюзном литературном контексте. - Кишинев: Литература артистикэ, 1989, с.236-237.
5. Горловский Александр. Молдавские встречи. Литературно-критические статьu. Документальная повесть. - Кишинев: Литература артистикэ, 1990.
6. Лысенко В. Из чего этот мир? // Послесловие к книге В.Василаке. Алба, отчинка моя. - Москва: Известия, 1987, с.471.
7. Горловский Александр. Op.cit., p.67-68; 69; 86.
8. Братья по перу…, с.223.
9. Калашников Г. Джунгли в перелесках? // Литературная газета, 16 июня 1989.
10. Левинсон Г. Сказка для взрослых // Дружба народов. - 1966. - № 5. - С.275, 276.
11. Курбатов В. Сестры Жизнь и Смерть и дядюшка Хроня. Вступительная статья // Василаке В. Пастораль с лебедем. Романы. Повести. – Москва: Художественная литература, 1989, с.4, 6.
12. Братья по перу..., с.91-92.
13. Маркес Габриэль Гарсиа. Сто лет одиночества. Полковнику никто не пишет. - Москва: Правда, 1987, с.462.
14. Братья по перу..., с.79.
15. Горловский Александр. Op.cit., с.102.
16. Creţia Petru. O contribuţie importantă a prozei moldoveneşti la cultura naţională // Literatura şi Arta, 26 noiembrie 1992.
17. Горловский Александр. Op.cit., p.96.
18. Братья по перу..., с.228, 227.
19. Нинов А. Жанр старинный и современный // Вопросы литературы. - 1979. - №5.
20. Братья по перу..., с.172, 179.
21. Ibidem, p.84.
22. Лысенко В. Op.cit., p.475.
23. Cf.: Ciocanu I. Rigorile şi splendorile prozei „rurale". Studiu asupra creaţiei literare a lui Vasile Vasilache. - Chişinău: Firma Editorial-Poligrafică „Tipografia Centrală", 2000; Ghilaş A. Modelul epico-etnic „bonus pastor" în romanul „Povestea cu cocoşul roşu"de V.Vasilache // Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări / Redactor responsabil prof., dr.hab. M.Dolgan. - Chişinău: Firma Editorial-Poligrafică „Tipografia Centrală", 1998, p.327-336; Burlacu A. Tehnica narativă postmodernistă în „ Povestea cu cocoşul roşu" de V.Vasilache // Literatura română postbelică. Integrări, valorifcări, reconsiderări..., p.337-342. Cenuşă F. Modalităţi de desconvenţionalizare a romanului tradiţional în „Povestea cu cocoşul roşu" de Vasile Vasilache // Literatura şi Arta, 4 noiembrie 1999.

Prezentat la 10.10.2007

STUDIA UNIVERSITATIS
Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.10

TIME-GAMES IN *TRISTRAM SHANDY*

Diana STAH

Universitatea de Stat din Tiraspol

Prezentul articol „Jocuri temporale în *Tristram Shandy*" este o încercare de a elucida felul în care autorul romanului, Laurence Sterne, tratează problema timpului real vis-à-vis de timpul scriiturii. Protagonistul îl invită pe cititor, dar mai ales pe criticul literar, să se implice în jocul tentant ce se desfăşoară într-o dimensiune deosebită – dimensiunea Shandy-ană. Intenția studiului dat este de a scoate în evidență „regulile" după care este concepută lumea acestui protagonist, Tristram Shandy, lume ce pare inițial totalmente haotică şi lipsită de orice logică şi doar la o privire insistentă, de ansamblu capătă contururi complet neaşteptate.

The New Times hand in hand with the Age of Reason instituted an era when the whole Universe animated by God had to act as a huge machine which had a well-established and always functioning mechanism. Everything could be measured, calculated, sized and deduced. Literature also had to assume some of these features and on the pages of the 18th century English novels there can be followed entire processions of erudite or not, highly moral or depraved, characters having enough knowledge to survive in difficult and unusual conditions, characters that reveal their experiences in as much as possible coherent way as time is for them a constant straight axis on which they fix their adventures or misadventures at certain distance from each other. They still live in a flat world and their time goes only forwards, the events being arranged in a chronological way with the difference that some of them are revealed in a more detailed way while some others are just tangentially mentioned in order to get the whole image more complete and realistic.

The big scientific authority of the 18th century, John Locke, considered that the "consideration of duration, as set out by certain periods, and marked by certain measures or epochs, is that, I think, which most properly we call time" [3, p.190] underlining that duration is the period of succession between two ideas appearing in a person's mind being a process of succession of ideas with purely individual characteristics as it differs from person to person and therefore is subjective. In Locke's opinion "minutes, hours, days, and years are not necessary measures of duration" [3, p.195], this affirmation starting already to challenge the uniform and objective perception of time and direct it into the empiric area where time starts to be seen as changeable and individual. Still, this conception of time and the preoccupations dealing with temporality were not much echoed in the literary works of the 18th century, definitively an exception being a novel which possibly came to compensate this gap. Sterne's *Tristram Shandy* was perceived as a shock, a bombshell, a hysteria also because of the attitude the author took vis-à-vis time and temporality and also due to the freedom he allowed himself while shaping the temporal dimension (or rather while mutilating it) in his novel. In spite of his admiration for Locke who freed out science from the dry reason and made it undertake empirical tones, Sterne was able to find weak points in the breastplate of the scientist and transform them into the target of his arrows of humor. Thus, while addressing the imagined critics of his novel that would argue about the "small" discrepancies concerning the representation of time, Sterne already has an answer as "the idea of duration, and of its simple modes, is got merely from the train and succession of our ideas" [4, p.72] thus addressing the poisonous arrows of the critics to the invincible fortress of Locke's work. If Lockean time flew with certain interruptions, Sterne's seems to have no pause, in this way prefiguring Bergson's conception of the neverending flux of time as "the impersonal and universal Time, if it exists, stretches without an ending from the past to the future: it is made of a single piece" [1, p.63].

It has been claimed that there is no chronology in *Tristram Shandy*, an affirmation that is erroneous, as there is a quite distinct line of events in this novel the only problem only being to arrange them in the way people are used to get them – to reconstitute the succession of the years and place them in an increasing progression on the time axis. There is a fragmented plot in *Tristram Shandy*, though some tended to reduce it to an absurd eccentricity, but at this point the fable comes to save the situation as there is one, seen only to the insistent reader that is not naïve and/or lazy and co-works with the narrator in order to get it piece by piece and restore the so much mixed up pieces of the puzzle.

Henri Fluchere makes an attempt to rearrange the events of *Tristram Shandy* in a linear way so much detested by its narrator, and apply to it the test of chronology. The result is that the test is a positive one as there are a lot of points of temporal reference in the novel: there are presented dates and years when certain events

occurred. It is a little bit discouraging to discover that the action of the novel starts in 1718 and comes to an end in 1713, but as it will be seen, this is not the only backward movement throughout the novel. It looks like the narrator adopts a joyful attitude towards historical time and allows himself create an atmosphere that behaves as if it were close to a certain point - the zero year of human history so that the years are to be counted backwards, and therefore treated in a way peculiar to the Shandean method, as this magnetic axis of time has a similar effect on the clock as the geographical axis on the compass. An allusion for such a way of perceiving the historical time can be felt in one of the numerous dialogues between the Shandy brothers: "- what year of our Lord was this? – 'Twas no year of our Lord, replied my father. – That's impossible, cried my uncle Toby. – Simpleton! Said my father – 'twas forty years before Christ was born." [4, p.250]. The freedom of an arbitrary choice of temporal points of reference is later seen when corporal Trim tries and finally does not manage to tell the story of the king of Bohemia and his seven castles which stands as a model for Tristram's own attempt to tell the story of his life and opinions and apparently fails as like Trim, he is always interrupted or his attention is caught by something different that he inevitably has to present in his narration. At a certain point Trim is in a difficulty as he is not able to tell exactly the year when the king of Bohemia ruled, but captain Toby calmed him down as "'tis thy own [the story], Trim, so ornament it after thy own fashion; and take any date, continued my uncle Toby, looking pleasantly upon him – take any date in the whole world thou choosest, and put it to – thou art heartily welcome" [4, p.395].

At some points the time test applied to *Tristram Shandy* proved that there are some temporal errors in the novel. Thus after a "rigorous" time reconstruction it has been claimed that the time of Mrs. Shandy's pregnancy was miscalculated by Sterne and instead of the "legitimate" nine months he "offered" her only eight. Taking into consideration the importance of this period and its central place in the novel, we are inclined to think that this error has been made with the full awareness of the author and was made on purpose as the intention was to bring the air of a typical allusion challenging Walter Shandy's paternity, and as in the majority of cases this allusion is not strong enough or well-based in order to bring the reader to a conclusion.

In order to provide the historical time of *Tristram Shandy* with a greater degree of credibility, the narrator constantly makes references to written records. Thus in case of Calais the archives of this city are invoked, though it is suggested a certain degree of skepticism towards them; similarly in Lyons it is expected to be seen the famous Jesuit library where Tristram hoped to find the volumes that contained the extended history of China, but this time this is a real failure as the Jesuits and therefore their library are not available in the city anymore; beside these, there are a great number of other cases when the narrator makes references to certain authors brought into the novel by Toby Shandy's interest in all sorts of books dealing with fortifications, sieges, cities, battles and so on, as well as with works that were aimed to give an answer to the "existentialist" questions aroused in Walter Shandy's head. Certainly Sterne was not the only one of his period to pay such a great attention to the historical references of past and present times and later insert them in the embroidery of the novel. Several decades before Daniel Defoe with his well-trained journalistic skill used to first get informed about a certain historical event (as in case of *Robinson Crusoe*), slightly modify it and blow some artistic spirit into it so that it looked like a story that could really happen and was pretended so. But if this attitude was valid for Defoe, it was not Sterne's intention as instead of trusting the historical references he constantly doubts about the facts related and makes the reader realize that history is written by people who are subjective and while recording a historical context they act as writers so that history can be to a certain extent seen as a piece of fiction. Thus the main interest of Sterne, as Carol Watts underlines "is not simply 'history', but historiography – the writing of history" [5, p.24], that he intended to represent in *Tristram Shandy*. If the novels of Sterne's contemporaries appealed to the ready made artifact called historical record, Sterne first re-shaped it, re-arranged the events and already with this material started to work.

Again, in order to get some credits in terms of reliability, at some points the narrator overwhelms the reader with minute details in terms of place, time and development of a certain event, but at some others the reader has to become a detective that has to collect piece by piece the fragmentary bits of information, insert them in a self-elaborated database and make some mathematical calculations in order to get that special period of time a certain passage of the novel is referred to. For example this is the case of parson Yorick of whom we find out some details but whose age is not mentioned directly. The narrator places him "before" or "after" something, as if he would give some clues to those that are really interested. What is found out for sure is that the midwife started his business in parson Yorick's parish for twenty years before Tristram's birth and it means in 1698, and the parson had been leaning his horses for at least five years before the midwife got her license, that is from 1693. Given the fact that Yorick could become a parson at the age of 20-23 years, this means that when Tristram was born he was around 48 years old and died at a respectable age in 1749.

Beside a great concern with the historical time, the narrator is very aware of another kind of time which is the individual, or subjective, or psychological time that usually appears in certain passages of the novel as opposed to the objective time of the clock. The image of this mechanism devised for time showing is rather ubiquitous in *Tristram Shandy*: for the first time it appears at the very beginning of the novel as a clock that needed to be wound up, and this image can suggest that the novel itself possibly must be perceived as a huge mechanism that was set up from the very first chapter, the only problem is that the Shandean clock is of a special kind and it shows its own time. Later the clock appears as a watch or as a big clock on a cathedral. Sterne almost formulates the observation that in the moments of great tension people have the feeling of an infinite expansion of time when seconds and minutes turn into hours and even entire epochs because of the incredible psychological tension, and similarly the time of joy has the tendency to be "quicker" than clock time. Thus in the passage where Captain Toby, corporal Trim and Walter Shandy are waiting in the parlor for news from "upstairs", Walter exclaims that "it is two hours, and ten minutes – and no more – cried my father, looking at his watch, since Dr Slop and Obadiah arrived – and I know not how it happens, brother Toby – but to my imagination it seems almost an age" [4, p.129].

The problem that almost devours the narrator is Tristram's savage rush to manage to express verbally everything at once, but given the fact that the ideas succeed each other in a person's head, Tristram chooses to give up the synchronically emerging events, but to present everything as it comes to his mind. However, there is a moment when Tristram is lost both in time and space. It is when he tries to bring together three planes of his narrative and as a result is close to lose his identity "for I am this moment walking across the market-place of Auxerre with my father and my uncle Toby, in our way back to dinner – and I am this moment also entering Lyons with my post-chaise broke into a thousand pieces – and I am moreover this moment in a handsome pavilion built by Piangello, upon the banks of the Garonne" [4, p.361]. Instead of perceiving these events chronologically – first Auxerre, then Lyons and finally the pavilion, the narrator recalls all these moments and synchronizes them. There are no closer or more recent events from the past but only events at present. It looks like Sterne has a reversed point of view upon the modernist perception of time that is focused on the past and future moments and questions the "now", whereas for Sterne the "now" is what really counts and this is the moment he wants to represent in his work – an eternal "now". On the other hand, being so much concerned with the problem of Death, Tristram can only be sure of the moment he is leaving right "now" this dimension being the only valid and real for him. Fluchere considers that Sterne's obsession with trying to represent even the past events in the light of the present lies in the fact that he "understood that chronology has no power to resuscitate the past; the only thing that can give it life is a living consciousness of the past as identified with the present" [2, p.110]. Thus it is not by chance that Tristram is almost suffocating while trying to reconcile all the "present" times that he reanimates in the novel as he has to run backwards and forwards teleportating himself from past to future in almost no time so that all these moments appear to the reader as moments of the present. This episode described in chapter 27 of book seven is a meeting point of three such "presents". Actually the "objective" present, this being the time of creating the novel, when the narrator is somewhere on the banks of Garonne and tries to reconstitute the present of his trip through France while trying to escape from Death, this being the time of the narration that in its turn comprises the time of a digression that awakes the present of the Grand Tour made by the young Tristram with his family.

Instead of considering that time has only a horizontal axis, which is an indicator of the objective time as it was divided into segments by the measure mechanisms, Carol Watts suggests that it should be taken into consideration the vertical axis that represents the "time of consciousness that transcends the black page, which attempts to engage with the 'riddles and mysteries' of the universe, by simultaneously drawing on the temporalities of past, present and future" [5, p.33]. At the intersection of these two axis should be traced the temporal coordinates of *Tristram Shandy*.

References:

1. Bergson Henri. Durée et simultanéité à propos de la théorie d'Einstein. - Paris: Librairie Félix Alcan 108, 1922.
2. Fluchere Henri. Laurence Sterne: from Tristram to Yorick. - London: Oxford University Press, 1965.
3. Locke John. An Essay Concerning Human Understanding. - http://eserver.org/18th/locke-understanding.txt, 1690
4. Sterne Laurence. Tristram Shandy. - Hertfordshire: Wordsworth Classics, 1996.
5. Pierce David, De Voogd Peter. Laurence Sterne in Modernism and Postmodernism // Postmodern Studies 15. – Amsterdam; Atlanta: GA, 1996.

Prezentat la 04.09.2007

THE LOVE OF THE NIGHTINGALE WITHIN AND BEYOND FEMINISM

Tatiana GOLBAN

Universitatea Dumlupinar, Kutahya, Turcia

Studiul de faţă se axează pe universul tematic al piesei *The Love of the Nightingale* de Timberlake Wertenbaker, autoare a cărei operă este adesea vizată în lumina discursului feminist contemporan. Încercarea de faţă însă scoate în evidenţă o serie de alte aspecte ale piesei, cum ar fi conceptul violenţei exprimat în cadrul receptării moderne a mitului antic, dar şi o serie de probleme ce ţin de limbă, comunicare, colonizare şi rolul teatrului în societate.

Timberlake Wertenbaker is a contemporary playwright, American by birth, educated in France, at present lives in Britain and contributes to the development of British drama. Like many other women playwrights of the 1980s and 1990, she is often regarded as a feminist playwright by many reviewers but she personally considers feminism as humanism and especially as a challenge to authority. In particular, in her perhaps most famous play *The Love of the Nightingale*, "the conventional male/female dualism is there: men wage war, violence, lack conscience. Women love one another and feel desire for men, express themselves poetically, and yet are also politically passive, powerless. Within this dualism, the play gives greater theatrical power to the women. The plot follows their needs and desires. War is referred to, but we spend no time on the battlefield, we hear no discussion between the men about war" [5, p.218]. At the same time, the same critic believes, the play is also to be considered "a modern morality play, in which issues of gender join the issues of social and moral power that underlie the original Greek myth, but in which the fundamental political imperatives remain unquestioned" [5, p.219].

In her plays, Wertenbaker often relies on the effects and role of theatre in society. Following the Brechtianism of the period, Wertenbaker tries to avoid the empathy with characters in a way that will help the audience to see the play as a situation requiring objective analysis rather than emotional sympathy. Her plays are often inquisitory, formulating diverse questions to which the spectators should find solutions. According to Wertenbaker, a theatre should include ideas, thoughts, and discussions. She uses 'play within play' technique in order to force the audience to think, where, "by showing the actors on stage who are engaged in performing a play, the playwright involves the 'outside' spectator as a spectator of the inner play, thus reinforcing his actual situation as someone who is in a theatre watching a fiction. Through this double theatricality the external level acquires a heightened reality – the illusion of illusion becomes reality" [4, p.270]. Based on this definition, one can say that Wertenbaker relies on the capacity of a theatrical performance to reproduce itself spontaneously in fiction and in a reflection on that fiction.

Theatre is not an idle means of entertainment but an activity of reflection and play, mixing the words to be spoken and the play to be performed with the reflection on the act of saying. Contrary to the pessimistic attitude that theatre could scarcely change society, Wertenbaker insists on the potential for theatre to function as an agent of change. Timberlake Wertenbaker's plays try to force people to question something, giving them powerful images that impress them and remain with them. At the same time, she tries to examine the extent to which theatre can be oriented toward action. In her productions, the audience is invited to question what it means to act, as well as what it means to embark on significant changes. Even when her plays are set in the past, they deal with contemporary social issues. The distance in space and time is essential to Wertenbaker since she counts on the detachment between audience and action, thus providing the necessary objectivity to the spectators.

The Love of the Nightingale is an example of a play set in ancient Greece. Wertenbaker takes the theme of the play from Greek mythology. Classical mythology has inspired numerous writers along the history of world literature. But during 1980s and 1990s the exploration of myths and archetypes becomes a priority especially for individual female performers and feminist theatre companies, to mention just the workshops and collaborations initiated by Magdalena Project *Nominatae Filiae* (1988) and some pieces performed at the Magdalena Festival of 1994 as some possible examples of creating characters inspired from female mythological figures.

At the same time, the exploration of archetypes has often developed along with the study of women's language in theatre. The focus on feminine archetypes and on 'women's theatre language' could be explained as a possible challenge to male authority of myths and as an opportunity for female mythological heroines to be re-presented anew. Unfortunately, such an approach is often regarded as an "essentialist view of gender, for it implies a belief in a universal common denominator, an essence of womanhood which would be true in all cultures and places" [2, p.12].

The aim of our study is to show that many female playwrights – who wrote and staged their plays during 1980s and 1990s and who explored female characters from Greek mythology – developed rather diverse and culturally specific themes and concerns. In this respect we would like to discuss Timberlake Wertenbaker's *The Love of the Nightingale*, a play often interpreted in the light of feminist discourse, but which also "becomes a rationale within which to display certain ideas about the relationship between culture, morality, power and gender" [5, p.218]. In particular, we could add, the play embarks on discussing the issue of violence strengthened as an eternal human experience by the means of reviving and reshaping the classical myth, as well as the issues of language, communication and even colonization.

Timberlake Wertenbaker uses Ovid's version of the myth of Philomele although she deviates to a certain extent from its excessive violence. Wertenbaker's re-telling can be summarised as follows. The Athenian king Pandion gives his daughter Procne in marriage to Tereus, king of Thrace, as a reward for the latter's help to freed Athens. After five years of marriage Procne begs her husband to bring her sister Philomele to stay with her in Thrace. On their way home Tereus, overwhelmed by passion and desire rapes Philomele and when she threatens him to tell the world the truth he cuts her tongue and imprisons her. In her remote place Philomele makes some large dolls, representative of herself, her sister and her brother-in law and during the celebration of the Bacchic rites she finds an opportunity to re-enact the story of her double mutilation. Procne, who also watched the acting, blames her sister first, but when Philomele opens her mouth she realises the truth and wants to make justice. During the same Bacchic rites, when Itys, Procne and Tereus' son intrudes into the women's privacy he is killed by Philomele assisted by Procne. When Tereus wants to pursue the two sisters in order to avenge the death of his son all of them are transformed into birds: Philomele becomes a nightingale, Procne a swallow and Tereus a hoopoe.

The Love of the Nightingale was first performed on 28 October 1988 by the Royal Shakespeare Company at The Other Place, Stratford-upon-Avon. The play, composed of twenty-one short scenes, was played without an interval. Wertenbaker has added some characters that did not exist in Ovid's version. New characters include Male and Female Chorus, a Captain with whom Philomele flirts and falls in love on her way to Thrace and whom Tereus kills; Niobe, Philomele's servant who witnesses the rape but does not stop it; a group of actors who perform a Hippolitus play, a play-within-play during whose acting Tereus first realises how much he desires Philomele. To this we should add that instead of weaving her story on a cloth, Philomele acts it out by the help of the dolls that she has made; not Procne, but Philomele kills Itys, and there is no cooking and flesh eating. The play ends with Philomele teaching Itys to ask questions about the past events, about the present and to see all things anew.

Wertenbaker's *The Love of the Nightingale* invites the audience to evaluate critically both the myth and the literary form which has perpetuated it. To start with the structure of the play, Wertenbaker ignores the traditional act division, the triangular, climatic play structure. Instead, the playwright creates twenty-one separate scenes, in each scene characters and setting change and at the end of every scene Wertenbaker creates suspense by cutting the scene abruptly, resembling so much Brecht's episodic play. Also, "there is an overall terseness in the style of the play, which evokes Brechtian echoes in the way characters step outside their immediate situations to question (…). The use of the chorus, too, while it has polemical and narrative purpose, also functions to 'tell' us when chunks of time pass, or when events happen off stage" [5, p.219].

This play has also a linear play structure, without rising action, climax and falling action; it is one continuous presentation of the issue, with no interval, no break. The playwright counts on the impact of this play without interruptions; act division could slow the pace of the play down and could less affect the spectators. The unities of time, place and action are abandoned completely. The catharsis, essential in the traditional theatre, is rejected completely since Wertenbaker wants to prevent the spectators from the possible identification with the victims of the play, as victimization is not accepted by the playwright.

With regards to the criticism of the theatrical form, Wertenbaker uses a chorus that questions itself, comments on events, forcing the spectators to reflect upon what they see. They know what will happen beforehand. They also inform the audience about the off-stage action, so they have the function of explanation. There is one male and one female chorus. The Male Chorus is a group of speakers who do not have names; they see nothing and are "passive bystanders as the human agents proceed with the story" [5, p.218]. Their role is to narrate the plot accurately and raise questions. They never interfere in the course of events and they are never willing to change anything. When Philomele is raped they keep quiet and prefer to turn into a blind eye to Tereus' act. Their only words are "We said nothing" [6, p.333].

In the Female Chorus there are identities, like Hero, Echo, June Iris, etc. They are Procne's companions who foretell all the events, but they always speak mysteriously, so that Procne cannot understand them. The fact that in the Female Chorus there are individualities might be a criticism to the fact that women do not act together as men do. Male Chorus speaks and acts unanimously, that is why they are presented as a single, group character. There are different voices in the Female Chorus and no unification among them. For example, they try to warn Procne about the existent danger, try to advise her (and the spectators know that they refer to Philomele's double mutilation), but Procne cannot understand them and thus she ignores everything. The lack of solidarity becomes obvious in their refusal to speak openly, clearly about the events. Although they are intuitive and reflect women psychology they do not seem willing to take the initiative in order to help Procne or Philomele. Even in the episode of Itys murder their participation is reduced to a simple position of eye-witnesses.

With regards to the criticism of myth, Wertenbaker warns us that it should be approached with much prudence, for it has been used for centuries as a sacred story, a repository of truth, eternal and unchangeable. She might have felt the need, as some other female playwrights of the period, to reshape the myth, to retell it anew from a different point of view. In her play Wertenbaker questions the myth: "What is a myth? The oblique image of an unwanted truth, reverberating through time" [6, p.315]. Instead of presenting myth as a sacred and true story the playwright tries to make the reader consider the original meaning of it, which is 'word' and therefore it is so ambiguous and open to different interpretations, such as that myth is 'speech', 'matter', 'content of the speech'.

In order to reach a stronger effect, Wertenbaker tries to deconstruct the myth as text and narrative: "We might ask, has the content become increasingly unacceptable and therefore the speech more indirect? How has the meaning of myth been transformed from public speech to an unlikely story? It also meant counsel, command. Now it is a remote tale" [6, p.315]. The playwright wants to emphasise the fact that mythology can be a form of ideology. By challenging mythology the playwright attempts to avoid the identification of her female protagonists with the female victims from the myth and at the same time to prevent the spectators from the same identification. In doing this Wertenbaker sought to give interiority to her protagonists and to reflect the heroines' mental landscape in a way that enabled the audience to share it.

Although both the myth and the play abound in violence – including in the last scenes, where, after women killed Itys, Procne states that everything is "as usual. Let the violence sweep around me" – the playwright is very careful while depicting every aggressive act. Philomele's rape is not presented on the stage, but is narrated by Niobe, her servant. By doing this Wertenbaker does not only respect the tradition of the ancient Greek theatre that never portrays any violent act on stage, but also prevents the "objectification of a female heroine as a rape victim" [2, p.19]. On the other hand, Philomele does not use words in her telling of the incident to her sister Procne; instead, she prefers to illustrate it by means of a puppet show. The fact that Philomele and Niobe manipulate the huge dolls in a "gross and comic" [6, p.342] manner shows the fact that Wertenbaker mocks this violence.

Surprisingly, the act of cutting Philomele's tongue by Tereus is presented onstage and not offstage, as the spectator would expect. However, we suppose that by illustrating the silencing of the oppressed people in such brutal way the playwright aims to shock the audience and to make them think of the necessity of a change.

The killing of Itys by Philomele is firstly introduced by the soldier who is horrified at what he sees. The chorus gathers around Philomele as she performs the murder in order to reveal her a bit later with bloodied hands and the dead Itys. In this respect, Rene Girard says that "the more a tragic conflict is prolonged, the more likely it is to culminate in a violent mimesis; the resemblance between the combatants grows ever stronger until each presents a mirror image of the other. There is a scientific corollary: modern research suggests that

individuals of quite different make-up and background respond to violence in essentially the same way" [3, p.47]. The fact that this incident takes place during Bacchic ritual might have also some other implications. According to the myth, the Bacchic ceremony requires a sacrifice. Euripidean version of the myth as revealed in *The Bacchae* emphasizes the same formula of Dionysus practice as presented by Wertenbaker in her play, which is the dismemberment of a living victim by unarmed assailants. In none of the versions we deal with premeditated assassination but a rather spontaneous act of the crowd.

Still, if in Euripides version of the myth god Dionysus seems to be responsible of the murder – since he is the master of events and prepares all the details of a sacrifice – Wertenbaker leads her reader toward the idea that no divinity should or could be blamed for the displayed violence. Any violent action and any bloodshed are in human hands; it is his/her responsibility and it depends only on the human being to display or prevent its occurrence. In the play Procne tells Tereus that the murder of Itys is a consequence of his own brutality: "You Tereus. You bloodied the future. For all of us. We don't want it." [6, p.351]

Wertenbaker is very careful while presenting the victims or the aggressors of the play and we think that the morality of the playwright prevents the association of victims with female or male groups. In our opinion the issue goes far beyond gender distinction and Wertenbaker wants to suggest that no matter the gender, when groups are subdued and denied a voice, the final result would be a collective display of violence. Wertenbaker emphasises the fact that – although many critics saw the problems she depicts in *The Love of the Nightingale* as being concerned with female victimization – she was more influenced by some other manifestations of injustice: "Although it has been interpreted as being about women, I was actually thinking about the violence that erupts in societies when they have been silenced for too long. Without language, brutality will triumph. I grew up in the Basque country, where the language was systematically silenced, and it is something that always haunts me" [6, p.viii-ix].

As we can see the playwright is more concerned with political inequality and oppression of many silenced groups in general than any gender subjugation and her preoccupation about the violence in the world is so great that she finds an opportunity to skip from the mythological setting and to draw the readers' attention to the truthfulness of the recorded history:

"June: Why do countries make war?

Helen: Why are races exterminated?

Hero: Why do white people cut off the words of blacks?

Iris: Why do people disappear? The ultimate silence.

Echo: Not even death recorded." [6, p.349]

The abrupt shift from the mythological background to the real one has the intention to shock the readers/spectators and thus to show them that nothing has changed in this world: the cruelty existed from the beginning of this world and continues to exist till nowadays. The playwright is rather clear about the fact that it is not just about female oppression but the violence and abuse of power among humans in general. Wertenbaker seems to suggest that if there is nothing to be done about the past and the present it might be in our hands to change the future and not to "bloody" it.

Central to Wertenbaker's *The Love of the Nightingale* are also the issues of language and silence. Although word and silence are two different concepts, Wertenbaker tries to develop them together in her play. Procne is a character who, in spite of her enjoyment in playing with words is extremely submissive and she always obeys all the rules. She is a very good daughter, the embodiment of wisdom and common sense. After her marriage to Tereus her pleasure in words finishes since she is silenced twice. First, as a wife to Tereus, she must obey her husband and thus she understands her limited possibilities to express herself. The second, being taken away from her native country and her native language she is silenced in Thrace because she feels that here all the words have gone. Her native language that used to make meaning to everything has been changed in the country of her husband by a strange and incomprehensible language whose meaning she is not able to understand. Her position of an outsider in a different place, in a different culture contributes to her powerlessness with words.

The character that mostly finds delight in words is Philomele, the youngest daughter of King Pandion. She is extremely sensitive and more intellectual than other women of the play. She is a person that likes dreaming, making illusions and also she finds enjoyment in telling her sister about them. The freedom of Philomele's tongue is not constrained by any conventions. She is extremely inquisitive and wants to know and learn as much as possible. Philomele was quite different from her sister Procne even when they were

children. This difference is never an obstacle for the two sisters to love each other; on the contrary, it increases their affection. Procne has an obedient nature; Philomele is inquisitive as to find out about the details of married life. She wants to know about the intimate relationship between husband and wife. She has a very curious mind and this curiosity of her is foregrounded in the play. It is this aspect of her personality that leads to her silencing by Tereus: "Timberlake Wertenbaker's retelling of the Philomela story, *The Love of the Nightingale*, both in its form and in its content, foregrounds spoken language, its evasion and also its confrontative power." [1, p.114]

Philomele's non-conformism goes so far that in her curiosity to find out more about men she wanted to flirt with Tereus. She really exceeds her boundaries but remains honest till the end and never thinks of betraying her sister. Being different from the others Philomele attracted Tereus' attention and when he suggests that his passion for her should be satisfied she insists that love making should be preceded by consent, but Tereus replies that "fear is consent" [6, p.329].

The young woman's rape by Tereus might be possibly understood as his desire to subdue Philomele's rebellious nature and her disobedience to his power and authority. However, Philomele mocks his so-called 'potency': "Did you tell her I pitied her for having in her bed a man who could screech such quick and ugly pleasure, a man of jelly beneath his hard skin" [6, p.336].

In spite of her pain and suffering, Philomele is not intimidated by her violator and threatens him that she will make publicly known that his potency is a lie: "There is nothing inside you. You're only full when you're filled with violence. And they obey you? Look up to you? Have the men and women of Trace seen you naked? Shall I tell them? Yes, I will talk." [6, p.336] Philomele's words become dangerous for Tereus because everyone could become aware of the fact that he is not a great and fearful king as everybody thought but simply "a pathetic being empty of everything but violence" [1, p.116]. Tereus, being pushed to the extreme, cuts her tongue, depriving Philomele of her words and thus of her power.

The way in which Philomele conveys her message to people differs from the original myth. In Ovid's version Philomele employs a traditional woman's ability, sewing, in order to tell everyone about what happened to her. In this play, in order to express the truth to Procne her talent becomes more communicative since she creates the dolls and enacts the act of her mutilation. Philomele expresses her violation through the means of theatre language, the means that goes beyond her body disfigurement: "Philomele communicates her story through a figure that is separate from her body and yet, at the same time, replicates it and, because of the doubleness of the Philomele doll and Philomele as manipulator, also reinforces it. In place of her dual silencing by Tereus, she substitutes a larger-than-life-doll-self, and a puppeteer-self that together vividly articulate Tereus guilt" [1, p.116-117].

Silence is a consequence of language. The communicative silence of Philomele's dumb performance provides a possibility for the two sisters, who once found so much delight in words, to communicate again. At first, Procne watches the show from outside and refuses to believe the message it tries to convey, but when she sees the mutilated mouth of her sister she accepts the truth: without any words, Philomele's silent scream expresses the dreadfulness of her abuse. Also, "the tongueless mouth, signifier of the loss even of a verbal language to express violation and erasure, is the central potent image in a play fundamentally concerned both with the meanings and function of words and with the power of theatre to depict and interrogate a particular set of violent events" [1, p.117].

Of course such outrageous situations in which women are deprived of language and cruelly abused by men might easily lead to the conclusion that women are generally oppressed by men, a conclusion supported by feminism, since men try to prove their manliness through violence, examples of which – raping and cutting the tongue – being given in Wertenbaker's play. Feminists might also insist on the idea that the only instance when men idealise women is when they are silent or dead. Hence, to bring women to their ideal state Tereus silences Prone, proclaims her dead, rapes Philomele and cuts her tongue.

Although we do not reject totally this possible interpretation, we also consider important to mention again that the problem the playwright tries to present is more complex than patriarchal oppression.

Apart from the above mentioned reinterpretation of the myth and in this respect the emphasis on violence, as well as the power of language and communication on the whole, one can also mention here the issue of colonization as another interpretative possibility. In order to support this idea we should refer to Tereus who at the beginning of the play helps Pandion, King of Athens, to win the war. To show his gratefulness to his

ally Pandion is extremely generous. Still, his hospitability can not last forever because Athens is a little place and it cannot have two kings and two armies at the same time:

"Tereus: (…) But I have come to love this country and its inhabitants.

Queen (to King Pandion) He wants to stay! I knew it!

Pause.

King Pandion: Of course if you wish to stay in Athens that is your right. We can only remind you this is a small city. But you must stay if you wish." [6, p.296]

The King and Queen of Athens cannot keep away from the fear that Tereus might want to stay there forever. They begin to feel a threat that their kingdom might be colonized by their guest, since he is more powerful and his army is stronger and more numerous. Tereus jeopardises the tranquillity and the welfare of Athens, and therefore, Pandion, as a good king that should protect his country, gives him Procne in marriage and shuns the possible danger. Both Pandion and Procne can be considered as victims, subdued by authority and power.

A more vivid example that might support the idea of colonization can be revealed by Niobe, the servant, who compares the rape of Philomele to the rape of countries: "Countries are like women. It's when they are fresh they are wanted" [6, p.330]. Niobe explains that her native country was a small island that the Athenians wanted to possess, although its only resources were some lemon trees. Niobe still bears in her mind the images of how the soldiers invaded the island, destroyed everything, raped women and left behind only a silent and barren land. "Why did the Athenians want our island? I don't know. We only had a few lemon trees. Now the trees are withered. Nobody looks at them" [6, p.330]. Even though Niobe became subdued by the power and has neither will nor desire to resist it she is a victim of oppression, the victim of the brutality of colonization and the pain in her words is persistent.

To continue the idea that Wertenbaker does not focus just on female oppression, we should mention that the act of aggression displayed by women of this play against men is also horrible. The spectator is astonished by violence demonstrated by Philomele, Procne and other women in the act of killing Itys. Moreover, the act of transformation of the three major characters into birds shows the fact that in their anger humans forget about what it means to be humane and their acts become wild and savage. Without this magic intervention of transformation the bloodshed among the people would have never ended.

Wertenbaker, in *The Love of the Nightingale* as well as in her other works, draws the reader's attention to the fact that without communication and without language humans cannot leave in peace and tranquility. Following the murder of Itys in the confrontation between Procne and Tereus, Tereus denies the possibility to explain coherently his violent actions. His aggressive actions were, as he declares, "beyond words" [6, p.350]. He claims that no-one had told him what love was, to which Procne states the key-words: "Did you ask?" [6, p.352].

It is not a simple coincidence that in the last scene of *The Love of the Nightingale*, Philomele, although transformed into a nightingale, regains her human voice, and thus, "the final 'word', as it were, is Philomele's, to whom a voice has been restored" [5, p.219]. Itys, together with Tereus, are represented as "helpless, unaware of either moral or political ideas" [5, p.219] and this voice might have had the role to educate and guide Itys, whom one of the women of the Female Chorus refers to as "the future". The future generations should not repeat the mistakes from the past but should better become interested in searching the truth about the crucial questions "What does wrong mean?" and "What is right?" [6, p.354].

References:

1. Cousin Geraldine. Women in Dramatic Place and Time: Contemporary Female Characters on Stage. - London: Routledge, 1996.
2. De Gay Jane. Languages of Theatre Shaped by Women. - Bristol: Intellect Books, 1998.
3. Girard Rene. Violence and the Sacred. - London: The Athlone Press, 1995.
4. Pavis Patrice. Dictionary of the Theatre: Terms, Concepts, and Analysis. - Toronto: University of Toronto Press, 1998.
5. Wandor Michelene. Post-War British Drama: Looking Back in Gender. - Florence: Routledge, 2001.
6. Wertenbaker Timberlake. Plays: One. - London: Faber, 1996.

Prezentat la 10.10.2007

PUBLICITATEA – ACT DE LIMBAJ

Natalia MUCERSCHI

Catedra Traducere, Interpretare şi Lingvistică Aplicată

La publicité est un discours à large diffusion présentant au plus court un produit en vue de persuader de sa nécessité. C'est un discours persuasif qui implicite sa cible. Il vise à faire faire (à faire acheter, à faire choisir) mais n'explicite pas son but illocutoire: c'est un acte illocutoire indirect qui permet d'accomplir simultanément les trois fonctions que doit, d'après les publicitaires, remplir la publicité: l'information, la suggestion (la publicité crée le désir mimétique en affirmant la conjonction du destinataire avec l'objet) et la gratification (la publicité agit également pour rassurer l'auditeur après l'achat en produisant une image positive du produit).

Teoria actelor de limbaj îşi are începutul în lucrarea lui John Langshow Austin, *Quand dire c'est faire*, apărută în 1952. J.L. Austin acordă prioritate cuvântului ca act. Adică atunci când vorbeşte, locutorul acţionează, încearcă să producă o schimbare în lume. Altfel spus, în afară de a furniza informaţii, care pot fi adevărate sau false, referitor la ceva, „facem" o mulţime de lucruri prin intermediul cuvintelor [1, p.191]. Zicând, de exemplu, „Îţi promit să vin" îndeplinesc un act, cel de a promite. Este clar că a enunţa fraza (evident, în circumstanţele potrivite) nu înseamnă nici *a descrie*, nici *a afirma* că o fac, aceasta înseamnă *a face* [2, p.41]. Astfel, funcţia limbajului ar fi „de a acţiona asupra realităţii şi de a permite celui care produce un enunţ să îndeplinească, în acest mod, o acţiune" [3, p.135].

J.Searle continuă teoria actelor de limbaj, lansată de către J.L. Austin, în direcţia teoriei acţiunii, afirmând: „Ipoteza care stă la baza acestui studiu este, deci, că a vorbi o limbă înseamnă a adopta o formă de comportament guvernat de nişte reguli" [4, p.59]. În lucrarea sa *Les actes de langage (Speech Acts, 1969)*, J.Searle porneşte de la aceeaşi idee fundamentală: „A vorbi o limbă înseamnă a realiza acte de limbaj, acte de tipul: a afirma, a da ordine, a pune întrebări, a face promisiuni etc.; apoi, aceste acte sunt, în general, făcute posibile prin evidenţa anumitor reguli care guvernează întrebuinţarea elementelor lingvistice, şi anume conform acestor reguli ele se realizează" [4, p.52].

În prefaţa lucrării sale, *Sens et expression*, J.Searle analizează enunţul „Peux-tu me passer le sel?", subliniind faptul că locutorul pune, în mod evident, o întrebare, marcată de turnura interogativă a frazei: acesta se informează asupra capacităţii interlocutorului de a-i da sarea. Însă, de fapt, locutorul nu îndeplineşte acest act, calificat tocmai din acest motiv drept *secundar*, decât pentru a exprima ceea ce constituie scopul *primar* al enunţului său, altfel zis, pentru a îndeplini intenţia sa *directivă*: a determina interlocutorul să-i dea sarea.

J.Searle numeşte deci *secundar* actul care corespunde sensului literal al enunţului şi *primar* actul care corespunde sensului său derivat sau intenţional.

Discursul publicitar oferă un exemplu elocvent de act de limbaj indirect complex. Ce ar însemna aceasta? Prin intermediul unui act asertiv-evaluativ, cel mai adesea (act ilocuţionar la Austin, act secundar la Searle) discursul publicitar îndeplineşte, de fapt, un act directiv (act perlocuţionar la Austin, act primar la Searle): a determina pe cineva să facă ceva. Actul directiv poate fi exprimat explicit, ca în exemplul spotului publicitar „Delma": *„În fiecare zi, copilul tău vrea să se joace altfel. Şi pentru asta are nevoie de ceva gustos, hrănitor şi câştigător.* ***Cumpără*** *orice cutie Delma de 500 de grame Sandwich sau Multivita şi poţi câştiga unul din cele 5000 de premii ce vor aduce bucuria copilului tău."* Însă cel mai adesea, actul directiv este implicit. Iată spotul publicitar pentru produsele „Dove": *„De multe ori ne chinuim părul în fel şi chip pentru a exprima ceea ce vrem. Astfel alegerile pe care le facem îl pot degrada mai puţin sau mai mult. Dove a creat noua linie de îngrijire a părului Essential Care şi Intense Care* ***pentru a oferi părului tău îngrijirea potrivită. Eşti mai frumoasă când părul tău este frumos****."* Actul directiv este „diluat" de o succesiune de acte de vorbire atribuite unui personaj fictiv în cadrul unui scenariu imaginat, constând din critică, aserţiuni privind calitatea produselor etc. Stabilind o relaţie între aceste acte de vorbire, destinatarul îşi construieşte argumente pentru a sprijini propria idee de a cumpăra produsul, fără a simţi agresiunea actului directiv căruia ar trebui să i se conformeze. Astfel este vorba despre un act indirect, însă nu s-ar putea constata prezenţa unui act indirect în sensul propus de către J.Searle. Nu poate fi stabilită o analogie perfectă cu nişte enunţuri de tipul: „Peux-tu

me passer le sel?”, pe care receptorul le decodează ca „Donne-moi, s’il te plaît, le sel!”. „Actul ilocutoriu, dominând majoritatea publicităților, este în mod explicit constatativ şi implicit directiv” [5, p.25].

Prin discurs publicitar ca act de limbaj complex indirect se subînțelege astfel un act indirect în sensul propus de Searle. Forța ilocuționară a acestuia este într-atât de modificată, încât actul primar se traduce prin intenția locutorului, de care receptorul este conştient prin conştientizarea a însuşi scopului oricărei publicități. Nu forma logică este complexă, ci conținutul ilocuționar (literal) care implică un conținut ilocuționar primar (un efect perlocuționar).

Realizarea cu succes a actului directiv este nu doar o problemă de codare, ci în acelaşi timp o problemă de decodare. Prima întrebare care apare este în ce măsură mesajul transmis de către emițător către interpretant suportă alterări, altfel zis, în ce măsură imaginea percepută de emițător coincide sau se suprapune celei a receptorului. Cu cât mai bine este perceput mesajul inițial de către receptor, într-un fel cât mai fidel, cu atât şansele publicității de a fi eficace sunt mai mari.

În cazul actelor directive, şi mai ales în cadrul discursului publicitar ca act directiv, condițiile de succes se referă la faptul că locutorul realizează efectiv un ordin foarte atenuat, un „sfat” pe care receptorul îl recunoaşte ca atare şi are intenția de a-l urma sau este convins să-l urmeze.

În ce priveşte condițiile de satisfacere, o aserțiune este satisfăcută doar dacă este adevărată, un ordin este satisfăcut doar dacă este îndeplinit, un sfat – doar dacă este urmat.

Chiar dacă din punct de vedere economic succesul publicității se traduce în termeni de profit raportat, deci ceea ce este important este acțiunea de cumpărare a produsului, totuşi publicitatea îşi atinge scopul atunci când convinge potențialul cumpărător să urmeze „sfatul său”.

Ideea este că publicitatea, în structura sa profundă, este un act de limbaj directiv, ceea ce este uşor de observat, dacă ținem cont de însuşi scopul publicității: adică, de a determina pe cineva să cumpere (în sens larg) ceva (un produs, un serviciu).

Actul asertiv-evaluativ este, de fapt, forma prin care o publicitate încearcă să transmită intenția sa. Am definit publicitatea drept un act de limbaj complex indirect în sensul că acesta este un act indirect, în sensul propus de Searle, însă forța sa ilocuționară este atât de modificată, încât actul primar se traduce practic întotdeauna prin intenția locutorului. Deci, aceasta nu este forma sintactică (sau logică) care este complexă, ci conținutul actului secundar care implică un conținut primar cu efect perlocuționar.

Aceasta este o abordare pragmatico-lingvistică a publicității, în calitate de tip special de discurs, felul în care forța persuasivă a cuvântului asigură trecerea de la „a zice” la „a face”, altfel spus, de la publicitate la actul de cumpărare.

Referințe:

1. Delbecque N. Linguistique cognitive, Comprendre comment fonctionne le langage. - Bruxelles: Éditions Duculot, 2002. - 348 p.
2. Austin J.L. Quand dire c’est faire – Première conférence. - Paris: Seuil, 1970. - 192 p.
3. Moeschler J., Auchlin A. Introduction à la linguistique contemporaine. - Paris: Armand Colin, 2000. - 192 p.
4. Searle J.R. Les actes de langage. Essai de philosophie du langage. - Hermann: Éditeurs des sciences et des arts, 1996. - 260 p.
5. Adam J.-M., Bonhomme M. L’argumentation publicitaire. Rhétorique de l’éloge et de la persuasion. - Éditions Nathan, 1997. - 238 p.

Prezentat la 19.04.2007

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ВНЕДРЕНИЯ ОТЕЧЕСТВЕННОГО ФОРТЕПИАННОГО РЕПЕРТУАРА В ПЕДАГОГИЧЕСКУЮ И КОНЦЕРТНУЮ ПРАКТИКУ: ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКОГО КАБИНЕТА ПРИ МИНИСТЕРСТВЕ КУЛЬТУРЫ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Елена ГУПАЛОВА

Академия музыки, театра и изобразительных искусств Республики Молдовы

În acest articol autorul examinează principalele aspecte ale activităţii cabinetului instructiv-metodic ca centru coordonator important creat în anii 70 ai sec.XX pe lângă Ministerul Culturii al Republicii Moldova.
Sunt evidenţiate, în special, realizările acestui cabinet în domeniul editării culegerilor de note moldoveneşti pentru toate instituţiile muzicale republicane (şcoli şi colegii muzicale, Conservatoriu). De asemenea, se menţionează rolul Irinei Stolear – ca prima interpretă a unor opere pentru concurs ale compozitorilor moldoveni (*Expromt de* V.Rotaru, *Tokkata* de I.Macovei ş.a.) şi aportul ei de metodistă la completarea repertoriului naţional pentru pianiştii începători.

In this article the author considers the essential aspects of Methodological Department activity that is considered to be the most important coordinative center, founded at the beginning of the 70's of the twenty century in the Ministry of Culture of Republic of Moldova
Its achievements in the sphere of publication of Moldavian music collections for all the chains of Republic professional music institutions (music schools, colleges, conservatory) are particularly distinguished. The role of I.Stolear as the first performer of some competitive works of Moldavian authors (V.Rotaru "Expromt", I.Macovei "Tokkata" etc.), and her contribution to the expansion of the national repertoire for the beginner pianists is highlighted.

Выбор индивидуальной учебной программы играет большую роль в педагогическом процессе. От правильной репертуарной политики преподавателя в огромной степени зависит, сумеет ли он зародить и укрепить в ученике чувство любви к музыке, желание работать и добиваться успехов в исполнительском искусстве. Молдавские композиторы многое сделали для того, чтобы облегчить педагогам эту задачу.

Создание фортепианного репертуара отечественными композиторами в Республике Молдова происходило в двух областях:

1. *Педагогический репертуар* (инструктивно-технический, методически целесообразный – для начинающих пианистов и юношества).
2. *Исполнительский репертуар* (концертно-конкурсный, виртуозный – для зрелых музыкантов).

Значительная часть отечественных фортепианных произведений была написана молдавскими авторами по заказу Союза композиторов Молдовы, Министерства культуры республики и его непосредственного представителя – учебно-методического кабинета. После создания, фортепианные сочинения проходили определённый этап художественного отбора – концертной и педагогической апробации. Мы исходим далее из материалов и информации, полученной в процессе интервьюирования методиста Ирины Столяр, которая в своей деятельности соединяла несколько взаимодополняющих звеньев: заказ на создание произведения определённого типа, его концертную апробацию и последующую рекомендацию к печати, тем самым непосредственно способствуя включению отечественного репертуара в республиканский учебный процесс.

Учебно-методический кабинет при Министерстве культуры начал свою работу в начале 70-х годов XX в. Здесь в разные периоды работали директорами И.Шалин, А.Левко, а также известные музыканты и методисты: А.Романова, И.Попов, М.Педаш, М.Хацернова, Е.Вышкауцан, И.Попель и др. Сюда же, в 1976 г. после окончания кафедры специального фортепиано Кишинёвского института искусств была направлена И.Столяр в качестве профессионального эксперта, плодотворно трудившаяся в течение 20 лет**,** вплоть до расформирования этой методической структуры в конце 90-х годов.

Основной задачей УМК являлось методическое оснащение учебного процесса от начального этапа до высшего звена профессиональных музыкальных заведений Республики Молдова. К компетенции этого отдела относилось также проведение ряда необходимых мероприятий, способствовавших не только всестороннему эстетическому воспитанию учащихся, но и совершенствованию исполнительского мастерства преподавателей:

- Курсы повышения квалификации, анкетирование и тестирование педагогов, разработки методических и исполнительских семинаров, методических рекомендаций по развитию общего кругозора учащихся, в том числе и фортепианных отделов музыкальных школ, музыкальных училищ и т.д.
- Поддержка творческих связей и обмен опытом с другими республиками и странами (концерты, конкурсы, обмен нотами, учебными программами и репертуарными списками).
- Подготовка и проведение республиканских и международных фестивалей и смотров-конкурсов в столице Молдовы и на местах (Тирасполь, Бельцы и др.).
- «Кустовое» кураторство представителей Молдгосконсерватории и Института искусств над средним (музыкальные училища) и начальным (ДМШ) звеном.
- Материальная помощь профессиональным музыкальным заведениям: учебные пособия, книги, публикации, хрестоматии и нотные сборники, методические разработки, программы, документальные фильмы, пластинки, разнообразное техническое оснащение: проигрыватели, магнитофоны, диапроекторы.
- Выпуски программ, дополнительных списков, методических разработок, составленных ведущими педагогами, распространение обязательных конкурсных произведений и неопубликованных нот современных молдавских композиторов.

Чрезвычайно важной функцией методического центра являлось также составление плана издания нотных сборников, учебников и других необходимых дидактических пособий. Он разрабатывался в соответствии с запросами всех музыкальных учебных заведений республики.

Общая технология издательской деятельности этого отдела была следующей: из методического центра в республиканские музыкальные школы и училища рассылались информационные письма о подготовке к изданию того или иного нотного сборника, а также запрос о необходимом количестве экземпляров. После ответа-заявки учебных заведений сотрудниками методического кабинета планировался реальный тираж. Проект издания обсуждался и утверждался на заседании специализированной коллегии этого отдела и затем, после выхода в свет нот или какого-либо дидактического пособия, учебно-методический центр выкупал весь тираж и распределял его по всем учебным заведениям Молдовы. Отметим, что данный аспект деятельности методического кабинета сыграл огромную роль в существенном пополнении современного отечественного автохтонного пианистического репертуара произведениями малой формы, до сих пор успешно используемыми в концертной и педагогической практике.

И.Столяр творчески подошла к решению этой непростой задачи. Учитывая то обстоятельство, что в республике в середине 70-х годов прошлого века сохранялась потребность в отечественном фортепианном дидактическом материале для детского и среднего профессионального звена, методист во многом лично содействовала скорейшему разрешению данной проблемы. Она не только сотрудничала с руководящим составом Союза композиторов, чтобы на официальном уровне организовать процесс создания конкурсного или учебного репертуара, но и персонально обращалась к таким известным авторам, как Д.Федов, А.Муляр, З.Ткач, И.Маковей и др., с просьбой написать интересную музыку для детей и юношества.

В частности, она предложила Владимиру Ротару, обладающему ярко выраженным национальным художественным чутьём, сделать несложные фортепианные обработки молдавских народных танцев. Результат превзошёл все ожидания, т.к. композитор со всей серьёзностью и с полной творческой отдачей отнёсся к данному предложению. В 1982 году методический кабинет посодействовал скорейшей публикации его десяти фортепианных обработок *(Baraboi, Horă, Cîrlăna, Brîul, Bulgăreasca, Hora fetelor, Jocul bătrînilor, Hostropățul, Ceasornicul, Cimpoi)* в сборнике *Jocuri moldoveneşti* в кишинёвском издательстве *Literatura artistică* тиражом в 800 экземпляров [1]. Это издание вскоре потребовало дополнительного тиража, что стало возможным лишь в 1991 г. [2]. Сборник *Jocuri populare moldoveneşti* (*Prelucrări pentru pian*) был опубликован со вступительной статьёй музыковеда С.Пожара кишинёвским издательством *Hyperion* тиражом в 3000 экземпляров. Здесь к прежним пьесам композитор добавил ещё 5 миниатюр *(Şapte paşi, Horă, Brîu, Cântec de jale, Joc țărănesc)*. В том же году в молдавском издательстве *Lumina* увидела свет ещё одна часть ранее неопубликованных произведений В.Ротару *Piese, studii şi ansambluri pentru pian (melodii populare moldoveneşti prelucrate pentru pian)* [3]. Данный музыкальный сборник был выпущен со вступительной статьёй К.Руснака. В разделе *Пьесы* Владимир Ротару разместил 35 народных обработок, в разделе *Этюды* – 10 миниатюр и в секторе *Ансамбли* – 5 фортепианных обработок и облегчённых переложений для 4-х рук.

Важную роль сыграла И.Столяр и в продвижении новых сочинений в педагогическую и концертную практику. Она принимала участие в апробации новых произведений молдавских авторов в виде первого концертного представления опусов автохтонных композиторов в целях их скорейшего внедрения в учебную практику и допуска к публикации (в местных и во всесоюзных издательствах). Всё это, в конечном итоге, способствовало выдвижению данных фортепианных миниатюр в качестве конкурсных пьес для республиканских смотров и фестивалей. Так, в 1976 году И.Столяр стала не только инициатором создания, но и первой исполнительницей *Экспромта* В.Ротару. Апробация данного произведения состоялась в Союзе композиторов Молдовы. Несколько позже эта виртуозная пьеса вошла в нотный сборник, который вышел в местном издательстве под исполнительской редакцией авторитетных педагогов Молдгосконсерватории – В. Левинзона и С. Коваленко [4].

В 80-х годах по заказу учебно-методического кабинета был издан также ряд детских сборников: *Strop de rouă, Curcubeul fermecat, Caruselul melodiilor, Sârba prieteniei,* составленных Златой Ткач специально для юных исполнителей [5]. В эти музыкальные издания вошли как обработки молдавских фольклорных мелодий, так и оригинальные миниатюры отечественных композиторов, предназначенные для разных инструментов, в том числе и для фортепиано. В 1987 году по заказу УМК была издана отечественная нотная хрестоматия, под редакцией преподавателей Л.Рябошапка и Г.Тесеоглу, предназначенная для учащихся 1 – 4 классов [6]. В данном нотном издании многие детские миниатюры молдавских композиторов Г.Чобану, М.Стырча, О.Негруца, Б.Дубоссарский и др. были представлены впервые. Позднее – в 1992 году, благодаря кураторству УМК, в местном издательстве увидела свет ещё одна нотная хрестоматия, составленная преподавателем Г.Тесеоглу из дуэтов для 2-х фортепиано [7]. В это издание вошли переложения некоторых оркестровых сочинений З.Ткач (радио-опера *Bobocel cu ale lui* и балет *Андриеш*), а также произведения, специально написанные для данного сборника (например, *Концертный вальс, Экспромт* О.Негруца и пьесы других композиторов).

В 2001 году в Кишинёвском издательстве *Pontos* увидел свет фортепианный сборник для начинающих музыкантов *Pe aripi de cântec* [8], основанный на фольклорном материале и на несложных народных обработках мелодий, выполненных молдавскими композиторами В.Загорским, С.Лунгулом, А.Кирияком В.Ротару и др. специально для юных пианистов. Примечательно то, что составителем, аранжировщиком обработок и педагогическим редактором этого музыкального собрания, не имеющего аналогов в республике, стала Ирина Столяр.

Следующее учебное пособие И.Столяр *Răsai, soare!* было опубликовано в местном издательстве в 2006 году. В предисловии автор издания отмечает, что данный сборник адресован маленьким пианистам (1-4 классы), которыми уже усвоены основы музыкальных знаний [9]. Обе вышеназванные нотные хрестоматии явились достойным подведением итога деятельности Ирины Столяр на посту ведущего специалиста республиканского учебно-методического кабинета [10].

Примечания:

1. Rotaru V. Jocuri moldoveneşti. Prelucrări pentru pian. - Chişinau: Literatura artistică, 1982. - 32 p.
2. Rotaru V. Jocuri populare moldoveneşti. Prelucrări pentru pian. / Prefaţă S. Pojar. - Chişinau: Hyperion, 1991. - 55 p.
3. Rotaru V. Piese, studii şi ansambluri pentru pian. (melodii populare moldoveneşti prelucrate pentru pian) / Prefaţă C. Rusnac. - Chişinau: Lumina, 1991. - 100 p.
4. Piese pentru pian. /Alc. B. Levinzon şi S. Kovalenco, red. Iu. Ţibulschi. - Chişinau: Literatura artistică, 1988. - 112 p.
5. Strop de rouă. Cântece pentru copii. / Alc. Z. Tkaci şi Gr. Vieru, red. Iu. Ţibulschi. - Chişinau: Literatura artistică, 1980. - 107 p.; Curcubelul fermecat. / Alc. Z. Tkaci şi Gr. Vieru, red. Iu. Ţibulschi. - Chişinau: Literatura artistică, 1981. - 112 p.; Caruselul melodiilor. Piese instrumentale pentru copii. Ed.-1 / Alc. Z. Tkaci, red. Iu. Ţibulschi. - Chişinau: Literatura artistică, 1982. - 112 p.; Sârba prieteniei. Piese instrumentale pentru copii. Ed.4. / Alc. Z. Tkaci, red. Iu. Ţibulschi. - Chişinau: Literatura artistică, 1985. - 60 p.
6. Crestomaţie pentru pian (clasele I - IV ale şcolii de muzică) / Ediţie îngrijită de Reaboşapca L. şi Teseoglu G., red. Z. Tkaci. - Chişinau: Lumina, 1987. - 96 p.
7. Crestomaţia repertoriului pedagogic pentru două piane (din operele compozitorilor moldoveni) / Alc. G. Teseoglu. - Chişinau: Lumina, 1992. - 220 p.
8. Pe aripi de cântec. Album pentru pianiştii începători. / Selecţie şi îngrijire I. Stolear. - Chişinau: Pontos, 2001. - 71 p.
9. Răsai, soare!: Album pentru elevii din şcolile şi studiourile de muzică: cl.I - IV / Selecţie şi îngrijire I.Stolear. - Chişinău: Pontos, 2006. - 139 p.
10. Учебно-методический кабинет был упразднён в Республике Молдова в 90-х годах прошлого века.

Prezentat la 07.09.2007

STUDIA UNIVERSITATIS

Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.10

SPECIFICUL TRATĂRII GENULUI DE LITURGHIE ÎN CREAȚIA COMPOZITORILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

Larisa BALABAN

Academia de Muzică, Teatru şi Arte Plastice

In the article the most significant and vivid phenomena of the Moldovan religious music of the end of the XIXth - XXth centuries – Liturgy – are analyzed on the basis of choral compositions and also the aspects of their performance are discussed. The article dwells upon the influence of the Byzantine, Slavic and West-European cultures on the formation of the Moldavian church singing and on composers' work of the end of the XIXth – the beginning of the XXIth centuries.

The main goal of the article is to research this musical religious genre of the Moldavian choral culture; to determine interconnection of the musical works to the traditional genre samples of the cult music; to characterize the compositional peculiarities of musical works from interpretational point of view.

Muzica religioasă corală constituie unul dintre cele mai vaste domenii ale culturii autohtone. Cântarea corală religioasă marchează istoria muzicii moldoveneşti pe parcursul mai multor secole de existență a artei muzicale profesioniste, ca fiind una dintre cele mai importante, chiar unica formă a acesteia. Reîntoarcerea artei corale la sensurile sacre a condiționat sporirea interesului față de genurile corale religioase în muzica contemporană. Compozitorii contemporani autohtoni găsesc anumite impulsuri artistice în domeniul creației religioase. În ultimii 20 de ani ai secolului trecut, a fost creată o serie întreagă de lucrări corale ce aparțin genurilor muzicii religioase, care necesită o analiză structurală şi pătrundere în sensurile acesteia.

Aceste lucrări sunt diferite după metodele de expunere şi dezvoltare ale materialului muzical, utilizarea tehnicii componistice individuale, în sfârşit, după tratarea artistică a sarcinilor propuse. Pe parcursul veacurilor, cântarea bisericească din Moldova a fost deschisă influențelor diferitelor culturi europene. La originile formării acesteia s-a aflat monodia bizantină de cult, îmbogățită, datorită unor influențe răsăritene şi occidentale, prin cuplarea cu tradiția cântării de textură omofon-armonică şi polifonică.

Muzica corală religioasă – parte componentă şi esențială a fenomenului muzical coral – reprezintă o artă multiseculară, cu tradiții profunde, care a încorporat practica generoasă a cântării bisericeşti a epocilor anterioare, a elaborat procedee şi modalități artistice noi, atingând anumite culmi spre începutul secolului al XXI-lea în Republica Moldova.

Una din premisele majore ce a condiționat utilizarea activă a genurilor corale religioase în creația compozitorilor moldoveni este dezvoltarea rapidă a artei interpretative profesioniste şi a celei de amatori. Activitatea interpretativă a întemeietorilor artei corale moldoveneşti, muzicieni-dirijori de talia lui G.Musicescu, M.Berezovschi [1], dar şi a unor dirijori contemporani – T.Zgureanu, N.Ciolac, V.Ciolac – a constituit un imbold care a susținut arta autohtonă de cântare corală în tendința de a atinge anumite trepte ale măiestriei interpretative.

Necesitatea conştientizării realităților vieții muzicale, a evaluării locului şi a rolului muzicii corale religioase în cultura țării condiționează actualitatea studierii unei problematici muzicologice care nu a fost abordată în mod special de mai mulți ani. În cercetările contemporane dedicate creației muzicale din Moldova, arta corală religioasă nu întotdeauna a fost evidențiată într-un capitol separat şi nu a fost tratată în mod adecvat; totuşi, au apărut mai multe probleme importante, vizând specificul acestei categorii muzicale, sistemul de genuri, mijloacele şi posibilitățile de exprimare a acesteia. Anume un astfel de studiu, actual din punct de vedere ştiințific şi practic, a fost întreprins în lucrarea de față, dedicată liturghiei în muzica contemporană din Republica Moldova.

Imnele Sf.Liturghii a lui Ioan Gură de Aur pentru cor feminin la 4 voci ale lui V.Ciolac (1993), după cum relatează însuşi autorul, constituie o verigă specifică ce uneşte tradițiile muzicii religioase a trecutului cu contemporaneitatea. Tratarea stilistico-compozițională a ciclului din 14 părți de bază, adresat pe plan funcțional serviciului divin, s-a dovedit a fi oarecum mai liberă de problemele ce țin de predestinarea strictă de cult. În cercetarea de față este argumentată alegerea concepției dramaturgice a lucrării, având în vedere tendința compozitorului spre structurile armonioase, plastice şi desăvârşite.

Constatăm şi intenția compozitorului de a reconstitui trăsăturile specifice ale melodiilor liturgice tradiționale sub aspect constructiv, dar şi figurativ-semantic, fapt ce ne-a permis să raportăm *Imnele Sf.Liturghii* de V.Ciolac la tradițiile *de interpretare* a genurilor canonice.

Stilistica şi limbajul muzical al *Liturghiei*, caracterizate în lucrare, presupun a fi abordate de către un colectiv coral cu pregătire profesionistă, la nivelul care însă nu este obligatoriu pentru stranele bisericeşti. Iată de ce în unele cazuri vor fi întâlnite dificultăți în procesul de interpretare ce vor viza alterarea treptelor, formulele ritmice punctate, grupurile de triolete, procedeele polifoniei imitative, accesibile doar coralelor distinse.

Liturghia de V.Ciolac este destinată utilizării în practica de cult. Acest fapt ne este confirmat de un şir de particularități: ordinea în care sunt fixate părțile obligatorii şi cele ce pot fi schimbate; „regizarea" mijloacelor folosite, orientate spre tradiția muzicală corală rusă – cantabilitatea melodiei, caracterul prelung al acesteia, sonoritatea „de fanfară", stilul solemn, sobru al discursului sonor (şi apropierea prin aceasta de concertele sacre partes); lipsa unei ornamentări melismatice; corelațiile dintre tonalitățile apropiate; funcționalitatea armonică; selectarea bine gândită a planurilor modal-tonale în genere şi a fiecărui compartiment în parte. Specificul liturgic al creației se manifestă prin logica relațiilor tematice, dependența intonațională de cântările tradiționale bazate pe formule şi legități proprii ale cadențelor şi prin includerea recitațiilor în unele compartimente.

Intenția creatoare a autorului de a păstra tradițiile slujbei bisericeşti creştin-ortodoxe a condiționat stabilirea concepției componistice a *Liturghiei Nr.1 şi Nr.2* de S.Buzilă (1991). *Liturghia Nr.1* de S.Buzilă conține una din variantele cele mai complete ale textului canonic, inclusiv textul citit de preot, cu indicații pentru momentele respective ale ritualului. Originalitatea acestei lucrări rezidă în lărgirea elementului muzical în cadrul slujbei, propusă de către compozitor, care a completat şi a înnoit chiar şi acele compartimente unde se utilizează doar simple repetări, cum ar fi ecteniile. Paleta bogată de culori tonale, sesizată atât de fin de către compozitor, pune într-o lumină nouă tratarea textului canonic, care totuşi nu este în discordanță cu tradiția.

Liturghia Nr.2 de S.Buzilă se bazează pe un tematism propriu; autorul utilizează, totodată, şi melodii bisericeşti vechi armonizate de el sau de alți compozitori, împrumutându-le din alte surse. Spre deosebire de *Liturghia Nr.1*, în care lipsesc indicațiile pe glasuri ale melodiilor, în lucrarea dată autorul preferă adresarea la melodiile bisericeşti tradiționale ale glasurilor, fapt ce ne îndreptăţeşte presupunerea conform căreia modelul din care s-a inspirat autorul este cel al *liturghiei psaltice.*

Menționăm că autorul nu indică intenționat semnele de alterație la cheie, deşi discursul se axează pe funcționalitatea armonică, în limitele gândirii tonale. Este evident faptul că el a urmat principiile moderne de notare ale partiturilor, apropiate de stilistica avangardistă, unde semnele de alterație sunt puse, de regulă, în fața notei; totuşi, acest fapt nu trebuie să inducă în eroare interpreții, cărora le recomandăm să se sprijine nu atât pe sesizarea auditivă a intervalului, cât pe perceperea tonalității.

Am stabilit că în ambele *Liturghii* ale lui S.Buzilă, cele mai importante inconveniențe de ordin interpretativ pentru un colectiv profesionist, cu atât mai mult pentru posibilitățile limitate ale unui cor bisericesc, țin de utilizarea unui limbaj armonic complex, cu alterații abundente, contrapunerile în raport de secunde mici sau cromatice ale acordurilor, modulațiile în tonalități îndepărtate, care au fost depistate în majoritatea cântărilor.

Considerăm că specificul individual-creativ al concepției artistice a *Liturghiei* rezidă în respectarea tradițiilor de *armonizare,* având în vedere atenția deosebită pe care compozitorul o acordă mijloacelor armonice în procesul lucrului asupra expresivității materialului muzical.

Imnele Sf. Liturghii a lui Ioan Gură de Aur de T.Zgureanu (1997) sunt constituite din compartimente obligatorii pentru o slujbă religioasă ortodoxă [2].

Arhitectonica părților se deosebeşte printr-o tendință de contrapunere contrastantă a compartimentelor cu organizare texturală diferită (țesătură omofon-armonică, segmente monodice, dublări în octave, caracter imitativ, deseori pe un fundal de pedală ce are un rol de contrapunct, cadențe de tip coral).

Specificul *Liturghiei* este determinat de adoptarea unei tratări de sinteză a monodiei bizantine de cult corelate cu melosul național vocal românesc, echilibrate de gândirea eterofonică şi polifonică în procesul de transpunere muzicală a textului. Analiza exemplelor muzicale arată că metoda polifonică a constituit una dintre soluțiile originale utilizate de către compozitor pentru a defini contururile imaginilor şi stărilor întruchipate în *Liturghie*, mai ales a celei de tristețe evlavioasă, în „transpunerea" ei corală. Aceste procedee de întruchipare figurativă şi a „comentariului" ei muzical sunt manifestări ale tradițiilor slujbelor religioase din cele mai vechi timpuri, iar utilizarea lor în *Liturghie* probează generalizarea firească a valorilor muzicii de cult prin prisma concepției compozitorului T.Zgureanu.

Dificultățile de interpretare ale *Liturghiei* apar din necesitatea de a respecta puritatea şi corectitudinea intonației în condițiile reînnoirii corelațiilor tonal-funcționale (modurile diatonice alterate, modalismul, polimodalismul), şi a complexelor armonice (stratificarea sonorităților disonante de structură nonterțiară). Acest fapt apare deosebit de important mai ales în compartimentele unde este activizat pe scară largă sistemul de alterații care, fiind corelat cu apariția unor tonuri de sensibilă ale altor tonalități, necesită o pregătire profesionistă respectivă a coriştilor în interpretarea a cappella, determinând, totodată, şi acordajul obligatoriu la camerton al dirijorului. Consunările cluster sunt, de asemenea, atribuite grupului celor mai dificile probleme ale cântării corale, având în vedere precizia emiterii intonative şi verificarea permanentă a auzului în procesul de interpretare.

Ținem să recomandăm respectarea în procesul interpretării a indicațiilor lui Iu.Holopov: autorul propune ca intonarea lucrărilor secolului XX, cu un limbaj armonic complex, să fie efectuată după principiile sprijinirii pe treptele stabile ale modului. Elaborarea unei baze modal-tonale solide în procesul însuşirii lucrărilor contemporane (în opoziție cu intonarea intervalică) va contribui, fără îndoială, la depăşirea problemelor de intonație.

Expresivitatea artistică pregnantă şi plină de individualitate a cântărilor *Liturghiei* lui T.Zgureanu, care presupune într-o anumită măsură şi interpretarea acestora în afara serviciului divin, ca piese de concert de sine stătătoare, în auditorii largi de ascultători, ne permite să apreciem principiul tratării unui gen tradițional propus de către autorul lucrării drept *interpretare* originală.

Păstrarea celor mai bune tradiții ale artei dirijorale, bogata experiență practică, o intuiție vocal-corală dezvoltată, pătrunderea naturii şi a posibilităților expresive a vocii umane, care-l caracterizează pe N.Ciolac, şi-au găsit reflectarea în *Liturghie* (2001). Treizeci de cântări pentru cor a cappella au format un ciclu amplu pe texte biblice. După afirmația autorului, *Liturghia* a fost scrisă anume pentru slujba religioasă.

De asemenea, după cum a relevat însuşi compozitorul, materialul melodic al tuturor părților *Liturghiei* poartă semnătura proprie a acestuia. Renunțând la sursele liturgice, a căror importanță structurală este cunoscută, compozitorul a căutat să obțină o libertate cât mai mare în tratarea textelor canonice. În pofida afirmației autorului despre prezența în *Liturghie* a unor motive melodice în spiritul celor populare moldoveneşti, sesizarea proprie a sonorizării muzicale a textelor bisericeşti a coincis mai curând cu natura intonativă a surselor de cult şi a celor vocale populare ruse.

Stilistica cântărilor *Liturghiei* este destul de sobră şi include factura omofon-armonică, utilizarea posibilităților armoniei tonal-funcționale cu respectarea normelor clasice de conducere a vocilor, modulații în tonalități apropiate, elemente polifonice, sonoritate diatonică, moduri alternative episodice. Atât coriştii, cât şi dirijorul, vor întâmpina anumite dificultăți în interpretarea părților *Liturghiei* unde nu există separarea pe măsuri. Interpretarea acestor tipuri de cântări impune oportunitatea sprijinirii şi a sesizării unității ritmice a pulsației.

Compozitorul a însemnat cu strictețe indicațiile de tempo, agogice şi dinamice ale partiturii. Factura şi compoziția lucrării a fost concepută de autor ca având un caracter de ansamblu dinamic susținut de o „auzire" precisă a nuanței, prin intermediul combinației gradațiilor dintre intensitate şi timbru, realizate de către compozitor: astfel, în procesul de lucru cu corul asupra *Liturghiei* nu este necesară tendința de echilibrare dinamică prin intermediul aşa-zisului „ansamblu artificial".

N.Ciolac nu s-a îndepărtat în *Liturghia* sa de tradițiile componistice ale muzicii bisericeşti ortodoxe. Lucrarea poate fi interpretată atât în biserică (de coruri profesioniste şi cele de amatori care posedă o bună pregătire), cât şi pe scena de concert pentru un auditoriu larg.

Referințe:

1. Nagacevchi E. Mihail Berezovschi – dirijor de cor şi compozitor. - Chişinău, 2002. - 92 p.
2. Moraru E. Clopote astrale. Compozitorul Teodor Zgureanu. - Chişinău, 2004. - 149 p.

Prezentat la 31.07.2007

UNELE ASPECTE ALE SPIRITUALITĂŢII CONTEMPORANE ÎN VIZIUNEA COMPONISTICĂ A D.CHIŢENCO

(În baza lucrărilor O'Beata şi Mariengebet)

Larisa BALABAN

Academia de Muzică, Teatru şi Arte Plastice

The article deals with the choice of methods and means of musical expressiveness which are used by a composer. In this scientific work a detailed analysis of feature and harmonic features of the work are given. These distinguishing features embody musical and syntactical unity of the choral (the polyphony of female chorus in traditions of the medieval contrapuntist) and instrumental commentary of it (which is performed by a sextet of wooden wind and string instruments).

C.Paraschiv, care a cercetat creaţia lui D.Chiţenco, arată despre compozitor că „este un om cu profundă credinţă în Dumnezeu... Spiritualitatea, credinţa determină modul lui de viaţă, de gândire, dar în şi mai mare măsură se manifestă în creaţia sa" [1, p.65]. În continuare, autoarea relevă că deşi compozitorul este adeptul credinţei ortodoxe creştine, după cum putem observa din denumirile mai multor lucrări ale acestuia ..., – majoritatea genurilor utilizate de el aparţin catolicismului. Acest paradox este explicat de compozitor prin faptul că el şi-a format concepţia sa despre muzica religioasă ca despre o muzică ce aparţine culturii occidentale. După părerea lui D.Chiţenco, în relaţiile spirituale dintre om şi Dumnezeu nu poate fi o mare apropiere (aşa cum este în protestantism). Şi una din metodele de a păstra această distanţă este utilizarea în creaţia sa a limbilor antice – vechea slavă, greacă, latină.

O`Beata de D.Chiţenco este un *motet* pe un text latin, scris în anul 1990.

Se ştie că *motetul* (fr. *motet*, forma scurtă de la „mot" – cuvânt, cugetare, povaţă), este un gen al muzicii multivocale, apărut în secolul XII în Franţa. A atins perioada de înflorire în epoca Renaşterii şi până în secolul XVI a fost cel mai important gen al muzicii religioase şi laice vest-europene. Iniţial, motetul era o lucrare muzicală pe două voci, scris pe texte bisericeşti şi interpretat în cadrul slujbei religioase. La baza motetului timpuriu a stat melodica slujbei liturgice catolice, la care era alăturată o voce pe aceeaşi variantă a textului sau pe un text diferit. Această voce a fost denumită „motetus", rămânând mai apoi şi pentru întreaga lucrare. Începând cu secolul XIII, în motet au început să pătrundă melodii şi texte laice. Mai târziu s-au ivit motete pe 3 şi 4 voci. Vocile adăugate la cea de bază erau mai bogate. Partida vocii principale deseori era încredinţată unui instrument, iar mai apoi în motet a fost utilizată imitaţia şi expunerea în canon [2].

În secolul XV denumirea de motet era folosită pentru orice lucrare muzicală vocală ce avea structuri mai dezvoltate decât cântecul. În secolul XVI s-a constituit stilul polifonic vocal (fără includerea instrumentelor). În motetul francez al secolului XVI predomină textura de coral. Motetul solistic însoţit de general-bas a apărut în Italia în secolul XVII. Tot în acest secol compozitorii continuă să scrie, în afară de acest stil nou, şi în două forme noi de tratare a motetului – cea polifonică (de tip stretta-imitativ) şi cea de tip compoziţie multicorală. Motetul a căpătat cea mai înaltă dezvoltare artistică în creaţia lui J.S.Bach. În secolele XVII-XVIII acest gen se apropie după caracter de cantată şi oratoriu. În secolul XIX motetul este o lucrare corală pe un text cu caracter serios, deseori pe motive religioase. În acest gen au scris compozitori cum ar fi: G.Dufay, J.Ockeghem, J.Deprez (sec. XV), O.di Lassus, J.Gabrieli, G.P.da Palestrina (sec. XVI), H.Hassler, H.Schutz, L.Vidana, J.S.Bach, H.Haendel, J.Haydn, V.A.Mozart (sec.XVIII), F.Mendelsohn, R.Schumann, J.Brahms, A.Bruckner, Ch.Gounod, C.Saent-Saens (sec. XIX), A.von Webern, I.Stravinsky, D.Ligeti, I.David, H.Distler, E.Pepping (sec. XX) ş.a.

D.Chiţenco s-a bazat în lucrarea sa pe stilul componistic al polifoniei severe, pentru care sunt specifice figurile caracteristice ale întârzierilor pregătite pe timpii tari, duratele lungi, ţesătura muzicală complementar-contrapunctică, predominarea contururilor melodice treptate, diatonismul ş.a.m.d. Tema iniţială, expusă imitativ (fugato), formată din două elemente constitutive: mişcarea descendentă, măsurată, cu durate prelungite şi „zborul" nu prea mare al optimilor, care oferă un impuls pentru evoluţia ulterioară. În calitate de intonaţii ce se dezvoltă de cele mai dese ori este utilizată mişcarea treptată ascendentă şi descendentă în optimi, ce se echilibrează prin motivele intervalice prelungite, preluate din temă.

Fiecare voce, după cum este specific pentru motet, poartă o anumită sarcină lineară şi participă atât în imitație, cât şi în varierea polifonică liberă, în împletirile centrale, ce se dezvoltă în cadrul unor contururi ondulatorii, unde în condițiile unei iluzii de încheiere a gândului muzical, imediat apare senzația unei variante a acesteia. Mişcarea descendentă şi cea ascendentă, care se conturează din nou, motivele intonative ce se constituie în culminații locale în fiecare dintre voci, – totul este cuprins de febra dezvoltării polifonice, unde nu există conflict sau contrapunere între voci. Şuvoiul muzical tinde spre stabilitatea aplanată pe cuvântul „aliluia", în care motivele intonaționale ale temei – „nucleul", – creează noi împletiri ale țesutului muzical, ce converg spre încheierea finală, consonantă a *Motetului*.

Datorită respectării aproape exacte a normelor contrapunctului, melodicii (generalizarea, universalitatea intonațiilor), modului (modalismul diatonic), a corelațiilor muzical-verbale, a procesului de constituire a formei (caracterul strofic) şi a sintaxei (expunerea pe diagonală a introducerilor şi a cadențelor) putem să vorbim despre o stilizare a acestui gen polifonic renascentist, în motetul lui D.Chițenco.

Factura motetului este de o mare elasticitate, cu diverse succesiuni ale intrării vocilor, deseori grupate câte două. În ansamblul polifonic, dificultatea interpretării constă în faptul ca, în procesul de evidențiere sau conducere pe planul doi a partidelor corale, care-şi păstrează caracterul de sine stătător al intonației, mişcării şi al expresiei, a nu pierde unitatea ansamblistică, a îmbina originalitatea fiecărei linii cu planul compozițional unitar al lucrării. În procesul de interpretare este necesară o foarte bună dicție, întrucât intrarea consecutivă a vocilor presupune o articulare clară a textului.

Mariengebet de D.Chițenco este o lucrare cu conținut religios, compusă pentru cor feminin şi sextet în anul 1998 şi dedicată lui T.Zgureanu. Concepția artistică a lucrării provine din impresiile compozitorului în urma unei călătorii în Germania, după ce a vizitat cunoscuta catedrală din Köln. Compozitorul a fost puternic impresionat de statuia Madonei, care se află pe un postament înalt, alături de orgă. Această imagine datată din secolele XI-XII, frumos ornamentată, a devenit un obiect de închinare foarte venerat de catolici. În aceeaşi catedrală D.Chițenco a cunoscut şi textul unei rugăciuni către Maica Domnului, prezentată în mai multe limbi, într-un buclet. Din acestă diversitate el a ales pentru lucrarea sa textul de limbă germană, întrucât, după părerea compozitorului, această limbă este tot atât de necunoscută şi neînțeleasă pentru mulți, ca şi alte limbi sacre [1].

„Fiecare limbă întrebuințată într-o lucrare muzicală – spune compozitorul – în mare măsură condiționează structura intonativă a acesteia. Astfel, cantabilitatea limbii italiene comportă belcanto, totodată limba germană, având o sonoritate severă, aspră, impune un stil vocal mai rezervat" [1, p.73].

Sursa intonațională inițială a *Mariengebet* este o secvență medievală de cult – un coral gregorian *Victimae paschali*, atribuit lui Vipo de Burgundia (sec.XI), marcată de un caracter ascetic, echilibrat al discursului.

Alegerea metodelor şi a mijloacelor de expunere muzicală este condiționată şi efectuată în conformitate cu obiectivul propus – transpunerea opiniilor asupra religiei medievale prin prisma contemporaneității, ce a cuprins în sine contemplativitatea gotică şi poetica concepției universale despre lume. Autolimitarea, renunțarea la expresivitatea paletei orchestrale, concentrarea asupra logicii dezvoltării gândului muzical perfecționează procedeele tehnicii componistice şi îi şlefuieşte metodele.

Alegerea a două voci – soprano principal şi alto ce îl dublează, expuse inițial în unison – condiționează apariția unei forme polifonice simple – mişcarea preponderent paralelă şi nonparalelă a augmentărilor de cvartă-cvintă, terță, mixte ale melodiei gregoriene; iar baza diatonică prestabileşte structura melodiei religioase. Motivele jalonate în diferite voci au un caracter de cantilenă: în spatele unei aparente simplități a figurilor ornamentale gotice în vocea de sus şi a expunerii variantice a figurațiilor se ascunde o stare de exaltare poetică față de Fecioara Maria.

Este intresant de remarcat că tonul principal final al melodiei (finalis) nu încetează să se repete de multiple ori, determinând înălțimea modului natural (d), fapt ce, în ultimă instanță, sporeşte caracterul de rugăciune al melodiei. Sprijinul pe canoanele structurale ale multivocalității timpurii într-o anumită măsură creează asociații cu bine cunoscutul dogmat bisericesc şi cu şirul nesfârşit de lucrări muzicale create pe baza acestuia, ce proslăvesc sfințenia şi neprihănirea Fecioarei Maria. Forma textului este strofică, dinamică, din cinci părți, cu repetarea variată a părților coralului şi permanente preschimbări melodice în partida sextetului.

Componența sextetului reprezintă o îmbinare de instrumente cu timbruri înrudite – grupul de lemn al aerofonelor: flaut, oboi, clarinet, fagot şi înstrumentele cu corzi – vioara şi violoncelul – care, totodată, se disting printr-o importantă autonomie din punctul de vedere al implicării „imagistice" în discursul muzical şi al rolului acestora în cadrul conceptual general al *Mariengebet*. În consecință, apare un tip calitativ nou al multivocalității:

în condiţiile unei priorităţi evidente a liniei melodice orizontale şi a rolului central al sursei corale în prelucrare multivocală – a partidei vocale şi a concordanţei instrumentale a sextetului; ce aminteşte de tipul multivocalităţii pe *cantus firmus*. În urma interacţiunilor dintre linii, apar îmbinările timbral-ansamblistice ale vocilor cu corzile, partida muzicală a cărora este constituită nu doar dintr-o armonie de fundal, ci are şi un rol de completare semantică, ce conferă şi un anumit aspect „poetic" partidei corale.

Grupul aerofonelor de lemn comportă o altă nuanţă semantică: chiar din primele tacte ale lucrării, la instrumentele ce debutează succesiv, sesizăm o deschidere a hotarelor îndreptate spre infinit, cuprinderea exhaustivă, universală a trecutului şi viitorului, prin chipul plin de sfinţenie al Fecioarei Maria – simbol al dragostei şi bunătăţii. Urmează o „materializare" neobservată a ideii, prin dedublarea acompaniamentului instrumental în linia flautului, oboiului şi a fagotului, ce contrapunctează cu coralul şi pulsaţia de triolete a clarinetului, ce se infiltrează treptat în desfăşurarea fluidă a ţesăturii muzicale, sensul căreia rezidă în preamărirea sfinţeniei şi neprihănirii. Materialul muzical contrastant la instrumentele aerofone de lemn, expus în contrapunct faţă de melodia principală (cf.2, p.10) apare într-o sonoritate de scherzo, graţioasă (procedeul de interpretare staccato), completând sfera imagistică severă a coralului, evidenţiindu-i nuanţele şi colorând-o în plan emoţional. Pe fundalul discursului cu caracter de scherzo are loc imitarea motivelor următoare ale secvenţei, prin dublarea fiecărei voci, din care rezultă un fugato la 4 voci, preschimbat din nou de o silabică monoritmică de tip coral, însă deja la 4 voci, care va deveni, în ultimă instanţă, determinantă pentru o mare parte a lucrării (cf.4-7).

Înălţarea treptată a texturii melodice pe fundalul sunetelor prelungi ale sextetului (în cf.6 melodia răsună cu o octavă mai sus faţă de cf.4) activizează starea emoţională şi ne apropie de culminaţia logică a lucrării, după care are loc o descendenţă a tensiunii, pe cuvântul „Iesus", iar melodia se reîntoarce la o variantă melodică ce aparţine uneia din strofele iniţiale (vezi pentru comparaţie cf.3 şi cf.7). Aceasta este expusă univocal şi apare într-o factură instrumentală transparentă, ce aminteşte de un gokette, fapt ce îi conferă un anumit rafinament timbral şi căldură emotivă.

Intonaţiile orchestrale apărute încă la începutul lucrării însoţesc şi înrămează şi segmentul final al discursului. Melodia descendentă a viorilor aduce un suflu liniştitor, pacificator, tripla repetare a „Amen" şi „Alleluia" se topeşte în timp, iar tonul principal al modului, care „şi-a subordonat" mişcarea melodică, se potoleşte şi se stinge încet.

Logica dezvoltării polifonice, principiul secţionării structurale (cezurile, hotarele bine delimitate ale frazelor, îmbinările armonice rigide în cadrul unei diatonici ataşate contrapunctului medieval, tipul de ritmică generalizat (cu mici excepţii), cât şi tendinţa spre uniunea inseparabilă a muzicii şi a textului religios – toate acestea conferă un caracter original şi inedit comentariului muzical al sursei de coral.

Menţionăm un şir de particularităţi ale scriiturii corale în *Mariengebet* de D.Chiţenco. Printre acestea se numără predominarea îmbinărilor coral-consonante în cadrul discursului multivocal (de la 2 la 4 voci), în condiţiile echilibrului consonanţelor şi disonanţelor (de fapt, lipsa oricăror rezolvări ale disonanţelor); sprijinul pe structurile diatonice. Ţesătura la 4 voci deseori se destramă în 2 straturi: cele două voci ale melodiei coralului se desfăşoară pe fundalul unor ostinato simple, într-o consonanţă de două sunete, care în îmbinarea lor simultană formează linii verticale rigide, în intervale de secunde (de exemplu, în cf.4). Discursul se desfăşoară într-o mişcare treptată a vocilor (cu excepţia vocii corale, mai libere) respectând principiul silabic (silabă-notă). Are loc menţinerea îndelungată a uneia şi aceleiaşi nuanţe dinamice într-o ritmică asimetrică, lipsită de accente, fapt ce conferă omogenitate sintactică coralului şi comentariului instrumental al acestuia.

Procedeele enumerate mai sus încadrează lucrarea lui D.Chiţenco în tradiţiile stilului polifonic medieval. Iar modelele expresive mai moderne, în acompaniamentul instrumental al coralului (elemente de poliritmie, sincope, staccato, accente) care nu sunt tipice pentru cântările religioase, sunt utilizate cu multă modestie şi nu ştirbesc din impresia generală.

Referinţe:

1. Paraschiv C. Consideraţii asupra fenomenului componistic contemporan prin prisma psihologiei analitice a lui C.G.Jung. - Chişinău, 1999. - 120 p.
2. Симакова Н. Вокальные жанры эпохи Возрождения. - Москва, 1985. - 360 c.

Prezentat la 31.07.2007

STUDIA UNIVERSITATIS

Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.10

СОНАТА ДЛЯ СКРИПКИ И ФОРТЕПИАНО Г.НЯГИ В СВЕТЕ ЕЁ МУЗЫКАЛЬНОЙ ИНТЕРПРЕТАЦИИ

Ольга ВЛАЙКУ

Академия музыки, театра и изобразительных искусств Республики Молдова

Autorul investighează sonata pentru vioară şi pian, scrisă de compozitorul Gh.Neaga, care este cel mai frecvent inclusă în repertoriul naţional pentru vioară. Deşi lucrarea a fost compusă în anul 1957, ea nu şi-a pierdut actualitatea datorită calităţilor sale deosebite. Sonata are trăsături caracteristice naţionale, deoarece este inspirată de ritmurile şi tonalităţile fireşti muzicii populare moldoveneşti. Originalitatea lucrării reiese din sinteza organică dintre elementele naţionale şi internaţionale, din unitatea caracteristicilor tradiţionale şi novatoare.

The author investigates the sonata for violin and piano written by composer Gh.Neaga that is the most frequently included in the national repertoire for violin. Though the works was composed in 1957 it is still popular due to its special qualities. The sonata has evident national peculiarities because it is based on the rhythms and keys characteristic of the Moldavian folk music. The originality of the work lies in the organic synthesis between the national and international elements, the natural unity of the traditional and innovatory features.

Известно, что «...жанр сонаты традиционно считается одним из важнейших в системе композиторского творчества европейской традиции. Профессиональное образование обязательно включает овладение сонатной формой, обращение к какому-либо из сонатно-циклических жанров. Поэтому развитие сонаты может быть показателем уровня композиторской традиции, свидетельством ее профессиональной оснащенности, оригинальности» [1].

Знакомство с жанром скрипичной сонаты в творчестве композиторов Республики Молдова приводит к выводу, что в рамках камерной инструментальной музыки он занимает сравнительно скромное место. Факты свидетельствуют о том, что авторами скрипичных сонат становятся либо такие музыканты, которые сами являются скрипачами (Г.Няга, Б.Дубоссарский), либо те композиторы, которые в силу жизненных обстоятельств связаны творческим сотрудничеством со скрипачами-исполнителями. Так, к примеру, В.Ротару, автор *Сонаты* для скрипки и фортепиано, посвятил свой сонатный опус дочери-скрипачке. З.Ткач, которая часто обращалась к этому инструменту, сама в юности училась играть на скрипке, а в последние годы жизни сотрудничала со скрипачкой А.Молодожан.

Скрипичные сонаты композиторов Республики Молдова различаются временем своего возникновения, индивидуальным творческим почерком, кругом образов и средствами музыкального языка.

Соната для скрипки и фортепиано Г.Няги является одним из первых примеров данного жанра в Республике Молдова. Она сочинена в 1957 году, когда композитор учился в Кишиневской консерватории по второй специальности – композиция [2]. Его преподавателем был Л.Гуров, поэтому в музыке *Сонаты* ощутимо его влияние. Оно заметно в способах развития тематического материала (фактурное варьирование), в трактовке фортепианной партии (как эквивалент камерного оркестра), в драматургии циклической формы: энергичное Allegro, озорное Скерцино, изысканно поэтичная медленная часть, зажигательный финал. Вместе с тем *Соната* демонстрирует и собственные черты композиторского стиля Г.Няги. Это прежде всего связано с опорой на молдавский музыкальный фольклор.

Известно, что спустя несколько лет, когда Г.Няга готовил свою сонату к изданию, он сделал вторую редакцию. Композитор внес изменения в характер развития материала, в изложение фортепианной фактуры. Однако сам музыкальный материал и весь образный строй *Сонаты* остались прежними.

Как считают музыковеды, Г.Нягу в тот период «...не увлекали мировые скорби. Поэтому в *Сонате* нет ни драматических страниц, ни углубленно-философских эпизодов, ни утонченного психологизма. На том этапе это было бы вероятно неорганичным и неестественным для начинающего свой творческий путь композитора, неожиданно почувствовавшего немалый творческий потенциал и исполненного самых радужных надежд и планов. В *Сонате* господствуют образы активные, устремленные, захватывающие своей ритмической энергией, возбужденной импульсивностью» [3].

Действительно, музыку *Сонаты* можно уподобить непосредственной и радостной исповеди. «Словно переполнявшие автора музыкальные впечатления детства, юности, постоянно и глубоко впитывавшиеся в родном краю, в кругу семьи, в общении с музыкантами старшего поколения, прорвали, наконец, связывавшие их неведомые преграды, и он щедро делится ими со слушателями» [4].

По-видимому, не случайно то, что три из четырех частей *Сонаты* написаны в быстром темпе (Allegro с различными дополнительными ремарками, подчеркивающими индивидуальные качества музыки). Единственное Andante имеет «оговорку» - ma non tanto, включая в качестве серединных разделов Agitato и un poco capriccioso.

Характер первой части *Сонаты* определяется уже в фортепианном вступлении, которое состоит из двух элементов. Первый из них (тт. 1 – 4) демонстрирует свойственный для *Сонаты* в целом тип мелодико-ритмического движения, создающего впечатление порывистости, энергичности. Это связано с ямбической мотивной структурой, пунктирным ритмом затакта, восходящим движением мелодии. Национальный молдавский колорит создается здесь ладовыми средствами: в тональности h-moll повышена IV ступень.

Второй элемент вступления выполняет фоновую функцию. Это подготовка для вступления темы скрипки. Фортепиано трактуется здесь как своебразный эквивалент цимбал. Линия нижнего голоса в скрытом двухголосии очерчивает мелодию, типичную для молдавских народных песен.

Экспонирование главной партии поручено двум участникам ансамбля: скрипке и фортепиано. Скрипка ведет мелодию, фортепиано создает ритмически упругий аккомпанемент. Фортепианная партия как бы безучастно отмеряет ход времени, в то время как в партии скрипки детально акцентируются все особенности артикуляции, направление движения смычка, уровень громкости, характер звукоизвлечения.

Главная партия мономотивна. В ее основе лежит нисходящий пентахорд по звукам дважды гармонического h-moll'a. Уже в рамках главной партии он получает вариационное развитие.

Методически важно следовать авторским указаниям, связанным с нарастанием динамической линии к кульминации, которая совпадает с началом связующей партии. Здесь по-прежнему мелодия звучит у скрипки (октавой выше), однако некоторые ее интонации имитируются в фортепианной партии, что подчеркивает их значимость. Фортепианная фактура здесь уплотнена, охватывает широкий звуковысотный диапазон. Примечательно, что в процессе развертывания связующей партии возникают в пунктирном ритме интонации, зародившиеся в рамках фортепианного вступления (тт. 16 – 22). При исполнении этого раздела формы необходимо отчетливо отмечать имитации тематического материала: их изначальное проведение в партии фортепиано, затем подхватывание скрипкой.

Процесс подготовки побочной партии занимает в форме I части большое место. Эмоциональное напряжение усиливается за счет увеличения громкостной динамики, расширения звуковысотного диапазона, появления на сильных долях тактов диссонирующих аккордов в партии фортепиано, ведения мелодии параллельными терциями в партии скрипки. Яркий колористический эффект создается сознательным использованием высоких позиций на струнах G и D.

После интенсивного развития материала главной партии побочная возникает достаточно неожиданно. Замедляется ритмический пульс, снижается уровень темпа, просветляется фактура.

Сначала основная мелодия побочной партии звучит у фортепиано. Скрипка мягко ей контрапунктирует. Далее мелодию подхватывает скрипка. Ее звучание усиливает элегичность, напевность темы. Одновременно ощущается родство с интонациями главной партии. Оно проявляется в преобладании нисходящего движения, в двутактовой основе тематизма, в варьировании исходного материала.

Заключительная партия основана на тематическом материале побочной и воспринимается как естественное ее продолжение.

Разработка сравнительно невелика. Она состоит из двух фаз. Первая развивает тематический материал вступления. Энергичные обороты с пунктирным ритмом имитируются участниками ансамбля. Тональная неустойчивость, фактурное разнообразие, интонационная подвижность – все способствует созданию атмосферы интенсивного движения, беспокойства, неуравновешенности.

Вторая фаза разработки контрастна. Она отделена от начальной длительной паузой и почти полностью связана со звучанием фортепиано (примечательно, что фортепианная партия выписана здесь на трех строчках). Ощущение широкого звукового пространства подчеркивается большим звуковысотным диапазоном, тонкой дифференциацией громкостной динамики, разграничением фактуры на

фоновый и рельефный компоненты. Красочное звучание фортепиано в данном разделе подготовило вступление скрипки, которая вносит в тематическое развитие новый элемент: на фоне энергичной пульсации из главной партии звучит материал лирической побочной, которая приобретает здесь черты упругой активности, напористости. Так происходит сближение образно контрастных, но интонационно родственных мелодических образов. Этот процесс предшествует репризе.

Реприза сокращена. Она включает проведение основных тем, которые оказываются тонально сближенными (h-moll – E-dur). Кода (Tempo primo) суммирует основные интонации главной и побочной тем.

Вторая часть *Сонаты* выполняет роль озорного, задиристого скерцо. Его контраст к первой части подчеркивается тональным соотношением: после напряженного h-moll'a возникает тональность c-moll, окраску которой придает повышенная IV ступень, обилие хроматизмов, резких гармонических сочетаний. Основная тональность, правда, устанавливается не сразу. Она выявляется в процессе сопоставления неустойчивых ладовых функций. Фортепианное вступление, сопровождаемое аккордами скрипки, устанавливает метр и темп изложения. Здесь же выявляется интервал тритона, который станет основным элементом сопровождения на протяжении всего *Скерцино.*

Мелодия темы поручена скрипке. Ее выразительность во многом зависит от правильного распределения движений смычка: акцентные звуки необходимо играть движением смычка вверх. Это создает впечатление отрывистости, некоторой резковатости звучания, нарочитой раздробленности мелодии.

Вторая тема *Скерцино* своим мелодическим профилем контрастна первой. Она кантиленна и построена по правилам вокальной мелодики: восходящий скачок заполняется нисходящим движением, типы движения чередуются, цезуры соответствуют возможностям человеческого дыхания. В партии сопровождения продолжается ритмически активное развертывание, заданное основной темой.

Роль этой темы чрезвычайно важна. Именно она станет основой центральной части сложной трехчастной формы, в которой написано *Скерцино*. Контраст по отношению к крайним разделам осуществляется здесь фактурными средствами: на смену гомофонно-гармоническому складу приходит полифоническая имитационность, после угрюмого c-moll'а возникает светлый E-dur. Сокращенная реприза поначалу воспринимается как своеобразная вариация на только что прозвучавшую тему (первая часть простой трехчастной формы здесь снята). Однако она сопровождается активным движением в партии фортепиано, вновь возвращает тональность c-moll, энергичное ритмическое движение.

Особое значение в сонатном цикле принадлежит медленной части. «С выдумкой и вдохновением написано и Andante. Будь оно задумано просто как выразительная пьеса – как лирический центр произведения, контрастирующий с более живыми, импульсивными частями, – оно и тогда бы имело право на жизнь, ибо подобная функция медленной части широко распространена и вполне закономерна. Но композитор стремился вылепить не лирический, а драматургический центр цикла. Собственно лирическую функцию выполняют в Andante крайние разделы, поэтичные, но достаточно традиционные. Более сложная смысловая нагрузка падает на его среднюю часть, где в миниатюре воспроизводится образность предыдущих этапов цикла и продолжается их развитие» [5].

Третья часть цикла открывается фортепианным вступлением, которое вводит слушателя в поэтичный мир колыбельной песни. Размеренное движение четвертями, варьированный повтор начальной интонации, параллельно-переменный лад, невысокий уровень громкостной динамики – все создает образ спокойного повествования. Это ощущение усиливается в мелодии скрипки, вступающей с интонациями, знакомыми по предыдущим частям.

Варьированное проведение данной темы сменяется средней частью, которая вносит тематический и образный контраст. Обилие трелей в партии скрипки и фортепиано, сочетание крупных длительностей и утонченных мелизмов, пространственная трактовка звуковысотной координаты фактуры – все способствует созданию впечатления поэтической звуковой панорамы, стереофоничности.

Оценивая значение рассматриваемого Andante, музыковеды отмечают в его конструкции только один недостаток: « Интересный замысел данной части уязвим лишь в одном отношении: на небольшом временном отрезке слушателю предлагается слишком обильная и калейдоскопичная информация, ее составляющие вынужденно эскизны и с трудом воспринимаются в своей совокупности как единое целое. И все же в сравнении с осторожным академизмом и рационализмом сонатных allegri несколько расплывчатая форма медленной части сонаты выигрывает своим непосредственным отражением живого движения музыкальной мысли» [6].

 ISSN 1857-209X

Четвертая часть сонаты – это оптимистический, жизнеутверждающий финал, подводящий итог всему предыдущему развитию тематического материала. Он начинается небольшим фортепианным вступлением, в котором экспонируется главная тема. Она проводится в тональности h-moll и отличается подвижным, активным характером.

Первое проведение связано со звучанием фортепиано. При вторичном появлении данной темы вступает скрипка, которая энергично акцентирует все сильные доли тактов. Фортепианная партия помогает скрипке: на сильные доли тактов приходятся акцентированные аккорды тонической функции, ладовые сопряжения подчеркивают устойчивость h-moll'a, ритмическая упругость материала усиливает его образную устойчивость.

Побочная партия вносит образный контраст. На смену h-moll'у появляется радостный H-dur. Замедленное развертывание музыкального материала привлекает внимание к ритмической организации темы: синкопированное начало мелодии сменяется равномерным ритмическим движением, которое акцентирует устойчивые ступени лада: V, III и I .

Постепенно в развитии музыкального материала проявляется принцип единовременного контраста: в партии фортепиано усиливаются черты основной темы, в мелодии скрипки проявляются контуры побочной.

Завершая анализ скрипичной сонаты Г.Няги, согласимся с Е.Клетиничем, что «...в *Сонате* для скрипки и фортепиано, как и в других сочинениях второй половины 50-х годов, проявились многие черты, характеризующие (пусть в новом качестве) музыку композитора поныне. Это бросающийся в глаза мелодический дар, прекрасное знание молдавского фольклора, обостренное ощущение гармонического и тембро-регистрового колорита. Лучшие страницы произведения (а их немало) отмечены неподдельностью чувств и подлинным темпераментом. *Соната* позволяет говорить и о несомненной масштабности мышления, способности автора охватить единым замыслом крупную циклическую форму» [7].

Литература:

1. Циркунова С. Старое и новое в сонате композиторов Молдовы // Традиционное и новое в музыке XX века. - Кишинев: Goblin, 1997, с.88.
2. Первоначально Г.Няга получил высшее образование в Московской консерватории как скрипач.
3. Клетинич Е. Композиторы Советской Молдавии. - Кишинев, 1987, с.203.
4. Там же, с.207.
5. Там же, с.207.
6. Там же, с.207.
7. Там же, с.208.

Prezentat la 15.10.2007

МИНИАТЮРЫ ДЛЯ СКРИПКИ И ФОРТЕПИАНО П.РИВИЛИСА: ОСОБЕННОСТИ КОМПОЗИЦИИ, ДРАМАТУРГИИ, МУЗЫКАЛЬНОГО ЯЗЫКА И ИСПОЛНИТЕЛЬСКОЙ ТРАКТОВКИ

Ольга ВЛАЙКУ

Академия музыки, театра и изобразительных искусств Республики Молдова

Autorul investighează miniaturile pentru vioară şi pian, scrise de compozitorul P.Rivilis, cum ar fi „Oleandra", „Hora", „Umoresca" şi „Legenda". Aceste lucrări sunt utilizate în procesul de instruire în liceele de muzică şi colegii şi se interpretează frecvent în programele de concert. Limbajul muzical al compoziţiilor menţionate se deosebeşte prin simplitatea şi claritatea sa, în acelaşi timp, are o sonoritate modernă. Lucrările analizate sunt uşor recunoscute şi înţelese, căci sunt inspirate din folclorul muzical naţional.

O analiză detailată a miniaturilor pentru vioară compuse de P.Rivilis se efectuează pentru prima oară în muzicologia naţională. Articolul este de mare importanţă, deoarece ţine de metodele muzicii pentru vioară.

The author investigates the miniatures for violin and piano written by composer P.Rivilis such as „Oleandra", „Hora", „Humoresque", and „Legend". These works are used in the process of teaching at lyceums of music and colleges, and are frequently performed in concert programmes. The musical language of the mentioned compositions stands out by its simplicity and clarity, at the same time it has a modern tone. These works are recognized and understood without any difficulty because they are based on the national musical folklore. A detailed analysis of the miniatures for violin by P.Rivilis, has been carried out for the first time in the national musicology.

The article by O.Vlaicu is of great importance because it deals with the methods of teaching music for violin.

Миниатюры для скрипки и фортепиано создавались в Молдове с первой половины XX века. Интерес к этому жанру не угасает до сих пор. Можно предположить, что интенсивное обращение к жанру скрипичной миниатюры в различные исторические периоды объясняется разными причинами. На рубеже 1940-1950-х годов он связан в значительной степени с практическими задачами: необходимостью в кратчайшие сроки создать национально-колоритный музыкальный репертуар для быстро формирующейся в послевоенной Молдавии системы начального, среднего и высшего образования в сфере искусства и культуры.

Уже осенью 1944 года возобновился педагогический процесс в Кишиневской консерватории и существовавшей при ней средней специальной музыкальной школе-десятилетке, были открыты музыкальное училище и семилетняя музыкальная школа.

Именно поэтому большая часть скрипичных миниатюр композиторов Молдовы 40-50-х годов XX века имеет *педагогическую направленность* и адресована детской аудитории начальных и средних классов. Об этом свидетельствуют, в первую очередь, названия миниатюр: *Оляндра, Танец, Моришка, Юмореска.* Педагогическая направленность скрипичных пьес того времени подтверждается и характером средств их музыкального языка: простотой фактуры, ясностью и национальной направленностью интонационно-ритмического строения, определенностью жанровой основы тематизма.

Начиная с 1960-х годов в создании скрипичных пьес все большее значение приобретает сугубо *творческий композиторский импульс.* Освоение новых техник композиторского письма, поиск оригинальных средств музыкальной выразительности, стремление расширить технические возможности скрипки – все эти задачи находили свое естественное разрешение именно в жанре скрипичной миниатюры. Каждый из композиторов стремился к индивидуальному решению данных задач. Об этом свидетельствуют многочисленные пьесы для скрипки и фортепиано, созданные Г.Нягой, А.Сокирянским, З.Ткач, А.Муляром, другими композиторами. В этом же русле возникли и скрипичные произведения П.Ривилиса. Из них наибольшее распространение в педагогической практике получили пьесы *Оляндра, Хора, Юмореска и Миф*. Рассмотрим их подробнее.

Концертная пьеса *Оляндра* – яркое выигрышное произведение с тематизмом народного склада. Простая, но выразительная мелодия, зажигательные ритмы молдавского танца, фактура, имитирующая звучание тарафа, – все это способствует созданию ликующего, оптимистического настроения. Произведение начинается 4-тактным вступлением фортепиано, в котором определяется тональность C-dur, быстрый темп и формула сопровождения с характерной для жанра оляндры ритмической фи-

гурой. Показательно, что аккомпанирующая функция фортепиано, экспонированная во вступлении, почти нигде не меняется: на протяжении всего произведения приоритет принадлежит скрипке – она является носителем мелодии, а фортепиано остинатной ритмической формулой поддерживает мелодию гармонически.

Примечательно гармоническое строение вступления: первые две доли такта выдержаны на тонике, а на третьей доле чередуются доминанта (в левой руке) и субдоминанта (в правой). Это акцентирует третью долю такта, привлекая к ней внимание. Очевидно, с этим связано и то, что в дальнейшем развитии именно на третьей доле нарушается ритмическая пульсация: вместо четного деления длительностей здесь использована триоль.

Основная тема представляет собой 8-тактный квадратный период повторного строения. Параллельно-переменный лад (С – а) подчеркивает фольклорные истоки темы. В исполнении этой темы важна хорошая атака первого звука, от которого как бы отталкивается в своем стремительном движении мелодия. Некоторая трудность (для начинающих) кроется в чередовании в быстром темпе legato и staccato, а также ритмически четкое артикулирование триолей и синкоп. При повторении темы П.Ривилис использует quasi-оркестровый прием, имитируя tutti: в фортепианной партии увеличивается диапазон, появляются аккордовые дублировки, усиливается громкостная динамика. Для скрипача данный раздел представляет новую трудность: вся мелодия изложена двойными нотами, в заключительной каденции появляется аккорд.

Начало следующего небольшого раздела отмечено контрастом. После блестящего *f* и высокого регистра резко меняется динамика на *mp*, и, хотя у фортепиано сохраняется та же ритмическая формула, она звучит мягче и приглушеннее. Определенную трудность для исполнителя представляет тема скрипки. В ней присутствует элемент контрастной полифонии: мелодии сопутствует подголосок, в котором нужно четко дифференцировать движение шестнадцатыми и триолями. Данный раздел формы примечателен использованием и других скрипичных приемов: аккордов, флажолетов.

Постепенный подход к репризе (a_1) и подготовка основной темы целиком поручены скрипке. Безостановочное движение шестнадцатых штрихом détaché и усиление громкости (poco a poco crescendo) создает впечатление стремительности, напористости. Очень важно, чтобы в этом разделе исполнитель не ускорял темп. Наоборот, détaché дает возможность внимательно прослушать каждый звук и подчеркнуть его значимость. В этом случае наступление основной темы воспринимается как естественное разрешение нагнетаемого напряжения. Местная реприза сокращена, и для того, чтобы она прозвучала убедительно, здесь нужно сохранить тип уверенного движения.

Средняя часть формы (В) – это лирический центр произведения. Здесь звучат две темы, дополняющие друг друга. Первая – протяжная кантиленная мелодия в духе плавных молдавских девичьих танцев типа хора маре. В ее выразительности большую роль играет мягко нисходящая мелодическая линия скрипки, где первая доля выделяется более крупной длительностью. Сильные доли тактов, будучи выделенными подобным образом, сами по себе образуют нисходящую линию ($c^2 – a^1 – g^1 – f^1$), которая контрапунктически соединяется с аналогичной мелодией фортепиано, дублированной в различные интервалы. Кантиленность мелодии следует подчеркнуть штрихом legato, причем смена смычка приходится на начало каждого такта, что дает возможность акцентировать опорные тоны мелодии. Вторая тема – это скорее отыгрыш – дополнение к первой. Она красочна: отрывистые аккорды фортепиано являются фоном для скрипичных флажолетов, которые воспринимаются как искорки – блестки, расцвечивающие гармоническую вертикаль.

В дальнейшем развитии материала средней части увеличивается роль фортепиано. Фактура насыщается, появляются модуляции в далекие тональности (Cis-dur, Es-dur, A-dur). На этом фоне скрипка исполняет протяженные звуки, украшенные трелью. Здесь очень велика роль динамических контрастов. На небольшом протяжении резко сменяются *mf, f, p, mf, f* и т.д., причем наиболее значительны по уровню громкости те фрагменты, в которых принимает участие скрипка. Поэтому атака каждого звука должна быть отчетливой и ясной.

Подход к общей репризе осуществляется примерно таким же образом, как это было внутри I части при подготовке местной репризы: устанавливается ровная пульсация шестнадцатыми, возрастает уровень громкостной динамики, появляется accelerando. Реприза возникает на гребне динамической волны и является общей кульминацией произведения. Это апофеоз ликующе-радостного, жизнеутверждающего начала. Скрипичная партия должна прозвучать как гимн простым человеческим чувствам, раскрывающим единение человека с окружающим миром.

Проанализированной пьесе П.Ривилиса близка и другая его миниатюра для скрипки и фортепиано – *Хора*. Их сближает фольклорный тип тематизма, танцевальная жанровая основа, сходство фактурного оформления и трактовка инструментов. Написанная в простой 3-частной форме, она экспонирует основную тему в I части. Мелодия скрипки имеет плавный, кружащийся характер. Ее ритмическое строение отличается некоторым однообразием: постоянно выдерживается одна и та же формула. Как и в *Оляндре,* необходимо мягко подчеркивать каждую сильную долю такта, следить за правильной сменой смычка, чтобы акцентировать танцевальную природу музыки. Тема середины имеет характер отыгрыша. Она интонационно нейтральна. Основу выразительности в ней составляют аккорды нетерцовой структуры у фортепиано, функция которого сводится к аккомпанементу, созданию ладогармонического и ритмического фона. Общий характер музыки, как и в *Оляндре*, является оптимистически жизнеутверждающим, светлым, с оттенком мягкой лирики.

Небольшая, но яркая пьеса *Юмореска* оправдывает свое название только тем, что является веселой и живой. Как и рассмотренные ранее миниатюры П.Ривилиса, она имеет явно выраженный танцевальный характер. Это обеспечивается быстрым темпом, четным акцентным метром, стабильно выдерживаемой фактурной формулой фортепианного сопровождения, которая воспроизводит типичную фигуру сырбы. Качеству танцевальности способствует также квадратность структуры. Вся пьеса словно выстроена из кубиков-периодов, которые, соединяясь, образуют сложную трехчастную форму с контрастной серединой и сокращенной репризой. Поэтому одна из задач исполнителя состоит в том, чтобы «скрепить» эти составные элементы в единое целое и выстроить сквозную драматургическую линию. Композитор предлагает в качестве такого объединяющего средства громкостную динамику и фактуру: при повторении темы она либо помещается на октаву выше, либо звучит значительно громче. Такой прием, безусловно, восходит к традиции оркестровой музыки и имитирует чередование сольных и оркестровых эпизодов: solo – tutti.

Пьеса начинается 4-тактным фортепианным вступлением, которое строится по принципу diminuendo: резкое начало, привлекающее внимание слушателя и настраивающее на тональность F-dur, темп Allegro и фактурную формулу сырбы – и постепенный уход к piano, словно сигнализирующий о том, что сейчас появится основной тематический «персонаж». Во вступлении примечательно контрастное сочетание консонантных аккордов в левой руке и неожиданных секунд в правой, которые превращают трезвучия в аккорды более сложного строения – септаккорды и нонаккорды. Однако эти гармонические особенности не воспринимаются как усложнение музыкального языка. В контексте данной пьесы они служат достижению комического эффекта: созданию впечатления неожиданности, внезапности, «неуместности».

Некоторые элементы комизма можно обнаружить и в мелодии скрипки, которая появляется на фоне данного аккомпанемента. Мелодия как бы «топчется на месте» и не может оторваться от единственной попевки, в которой постоянно чередуются то IV повышенная, то IV натуральная ступени лада.

Развитие этой темы происходит путем ее тонального и регистрового перемещения, и, поскольку при этом оказываются «задействованными» разные струны скрипки, она звучит то светлее и резче (во второй октаве), то гуще и сочнее (при использовании струны G).

Середина пьесы вносит элемент лирики, она кажется несколько замедленной из-за того, что мелодия излагается более крупными длительностями (четверти вместо восьмых). Однако аккомпанемент остается тем же, поэтому важно следить, чтобы в данном разделе темп не изменился, а остался тем же, что и в начале. Фортепианная партия звучит здесь на *p* и поддерживает ровный ритмический пульс, на который накладывается более плавная, распевная мелодия скрипки. Это напоминает те приемы лэутарского тарафного исполнительства, когда на фоне едва слышного аккомпанемента цимбал свободно льется импровизационная мелодия солирующего инструмента. Скрипачу в данном разделе необходимо найти ту меру ритмической свободы и строгости, при которой мелодия будет звучать как естественное, вольно развертывающееся песенное повествование. Этого можно достичь артикуляционными штрихами.

Интересно, что в партии фортепиано данного раздела в правой руке появляются трезвучия, которые в соотношении с аккордами левой руки создают политональный эффект. Однако он не преследует цели усложнения гармонического языка, а служит поддержанию юмористического настроения.

Общая кульминация *Юморески* приходится на репризу, которая после лирического отступления середины кажется еще более оживленной, шаловливой и задорной.

Совершенно иной образный мир раскрывается в пьесе *Миф*. Здесь слушатель погружается в атмосферу старинных преданий о чем-то необычном, сверхъестественном, загадочном. Известно, что

мифы сродни сказкам. Но если в сказках сюжет заведомо вымышлен, придуман, то содержание мифов воспринимается как нечто более или менее реальное. Это соотношение вымысла и реальности в пьесе П.Ривилиса решается путем разграничения функций партий фортепиано и скрипки. Фортепиано создает образ внеличного космического «универсума», безучастного, таинственного и могущественного. Скрипка становится носителем человеческого «я», беззащитного и беспомощного перед грозными силами.

Партия фортепиано развертывается на фоне звука D_1, который берется на *sf* и держится на педали. Как свидетельствуют исследования в области музыкальной акустики, гулкие звуки низкого регистра способствуют созданию впечатления стереофоничности, пространственности: « Чем больше источников низких частот в звучании музыкального произведения, тем более рельефной кажется стереофоническая пространственная картина...» [1]. Помимо этого богатый обертоновый состав низких звуков приводит к тому, что они воспринимаются как массивные, объемные, грозные. На этом фоне время от времени в верхнем регистре возникает в пунктирном ритме статичный мотив, в основе которого – обыгрывание тонической терции d – f. Она дана в октавной дублировке, соответственно, в первой и третьей октавах. Данная терция оттеняется созвучием, находящимся с ней в полутоновом сопряжении: нижняя терция опевается дважды уменьшенной квинтой cis^1 – ges^1, верхняя – увеличенной примой es^3 –e^3. В результате образуется дважды уменьшенное трезвучие с расщепленной терцией, звучащее как кластер, построенный по секундам: б.2, м.2, б.2. Данный мотив на протяжении миниатюры появляется трижды: второй раз – как и в начале, только с вертикальной перестановкой фактурных слоев, третий раз – с опеванием терции e – g.

Помимо этого в партии фортепиано встречаются также небольшие мелодические построения, которые начинаются одноголосно, а затем противоположным движением двух голосов приводят к скандированной большой септиме es – d. Она берется одновременно с басовой опорой D_1, создает эффект еще более грозного, жесткого звучания. Данная интонационно-тематическая формула проводится тоже трижды, отличаясь некоторыми деталями. Второй раз она начинается от звука g и завершается септимой des – c^1. Данная септима в соединении с басовым звуком D_1 усиливает ощущение диссонантности кластера. Последнее проведение указанного мотива родственно начальному. Завершается фортепианная партия несколькими кластерами в низком регистре. Но поскольку они звучат на *p*, в них выявляется не столько звуковысотная сторона, сколько тембровая окраска.

Мелодия скрипки развивается как бы вне какой-либо связи с фортепианным сопровождением. Она напевна и печальна. Ее строфическое строение указывает на вокальную, балладную природу. Мелодическая строка занимает 4 такта и опирается на опевание квинты d^1 – a^1. Примечателен факт: композитор при ключе выставляет знак тональности d-moll, но терция лада (показатель различия мажора и минора) в начальной фразе не фигурирует. Мелодия как бы ладово нейтральна, что подтверждается появлением VI дорийской ступени. Ее главный интонационный смысл – «любование» начальным ходом на ч.5, который по своей семантике отличается некоторой пустотностью, воздушностью. Повторяющиеся ламентозные секунды си-ля придают дополнительный жанровый оттенок бочета.

Данный тематический элемент получает вариантное развитие: меняется его высотный уровень, протяженность, начальный квинтовый шаг заменяется на кварту или сексту. Но в любом варианте сохраняется главная идея: движение открывается большим скачком и продолжается серией ламентозных секундовых ходов.

Для исполнителя–скрипача данная пьеса не представляет технических трудностей. Здесь нет ни сложных пассажей, ни изощренных штрихов: использованы только détaché и legato. Главная задача – сугубо художественного характера: создать в простой незатейливой мелодии образ серьезного, идущего из глубины души пения. Поэтому при кажущейся простоте мелодической линии – возможности использовать открытые струны и играть только в I позиции – ищущий музыкант, стремящийся к тембровому богатству и полноте звучания, воспользуется более сложной позиционной техникой.

Проанализированные пьесы для скрипки и фортепиано П.Ривилиса отличаются простым и понятным образным строем, интересным тематическим материалом, современным музыкальным языком, поэтому они часто используются в учебном процессе музыкальных лицеев и колледжей, звучат с концертной эстрады.

Литература:

1. Назайкинский Е. О психологии музыкального восприятия. - Москва: Музыка, 1972, с.121.

Prezentat la 15.10.2007

ФОРТЕПИАННЫЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ Владимира РОТАРУ ПЕРИОДА 1990-х годов: ИСПОЛНИТЕЛЬСКИЕ КОММЕНТАРИИ

Инна ХАТИПОВА

Академия музыки, театра и изобразительных искусств Республики Молдова

În articol sunt analizate lucrările pentru pian scrise de compozitorul V.Rotaru în anii 90 secolul trecut, cum ar fi „Improvizație în stil popular", „Preludiu", „Suită simplă", „5 novelete" şi alte compoziții. Autorul investighează structura acestor piese, mijloacele de expresivitate muzicală, particularitățile genului şi stilului, acordă atenție problemelor ce țin de tehnica de interpretare. Se propun recomandări metodice necesare pentru depăşirea dificultăților tehnice de interpretare.

In the article the author analyses the work for piano written by the composer V.Rotaru in 1990s such as „Improvisation in folk style", „Prelude", „Simple suite", „5 novelettes" and other compositions, investigates their structure, the means of peculiarities of their genre and style. Special attention is paid to the problems of the technique of interpretation. For overcoming the difficulties of interpretation the author gives methodical recommendations.

Фортепианные сочинения составляют весомую часть композиторского творчества Владимира Ротару. К ним в полной мере можно отнести следующее высказывание: «Музыка Владимира Ротару подобна кристально чистому роднику. Она узнаваема по первозданности, терпкости ощущения молдавского колорита, лаконизму и графичности линий, эмоциональной открытости, его произведениям свойственна импровизационно-спокойная манера высказывания, сплав виртуозно-концертного и драматического начала, особая эмоциональная насыщенность передачи музыкального материала» [1].

Для фортепиано Владимиром Ротару создано большое число произведений: *45 пьес на народные темы* для детей, *10 молдавских танцев*, *Экспромт*, *Две импровизации* и др. Почти все фортепианные произведения В.Ротару изданы, достаточно известны и нашли широкое распространение в музыкально-педагогической и исполнительской практике. Как и для многих других композиторов, фортепианное творчество для В.Ротару является «своего рода лабораторией творческих поисков, устремлений, а также вместилищем самых сокровенных авторских дум» [2].

Внимательное изучение основных фортепианных сочинений композитора позволяет выделить некоторые черты, характерные для его индивидуального фортепианного стиля и творчества в целом: это, в первую очередь, глубокая связь с молдавским национальным фольклорным искусством, контрастность и отточенность музыкального тематизма, импровизационное начало, и, наконец, тяготение к созданию ярких, эффектных и виртуозных пьес концертного плана.

Фортепианные сочинения 1990-х годов, куда входят *Импровизация в народном стиле, Прелюдия, Прелюдия в «ре», Каприччио на народную тему, Ретроспективы, Простая сюита, Пять новеллетт на одну тему* и *Соната-импровизация,* составляют отдельную часть обширного композиторского наследия В.Ротару. Высокий количественный показатель говорит об исключительной творческой продуктивности композитора в данный период. Выделить эти произведения в обособленную группу позволяют общий временной отрезок написания, принадлежность к неофольклорному направлению, увлечение автора импровизационным стилем изложения, уходящим своими корнями в народную лэутарскую исполнительскую практику.

В фортепианной миниатюре *Импровизация в народном стиле* тенденция импровизационности просматривается в развитии тематического материала, в раскрепощённости музыкальной формы, сложной прихотливой агогике (в пьесе насчитывается одиннадцать указаний смены темпа, отсутствует также тактирование).

В характере пьесы от первой до последней ноты ощущается влияние преобладающего в молдавском фольклоре формообразующего принципа дойны: «Характерные интонации дойны просвечивают сквозь все лирические страницы фортепианной музыки В.Ротару, представляя в профессиональном убранстве национально-почвенный стиль parlando rubato с неприхотливой и раскованной свободой выражения, изысканным рубатным метроритмом, своеобразной мелизматикой, интонационными контрастами» [3].

Несмотря на свободное, не скованное метроритмом, по типу фантазии, развитие, композитор остаётся в рамках трёхчастной структуры, где первый раздел (Molto rubato) – экспозиционный, второй (Lento e molto dolce) – серединный, развивающий, более эмоциональный и взволнованный, и третий – заключительный, репризный (Prestissimo possible).

Из начального, величественного и сурового, опорного баса «h» как бы взмывает вверх протяжённый восходящий пассаж, который, переливаясь красками почти всех фортепианных регистров, завершается итоговой, яркой, как свет звезды, вспышкой половинной ноты «c». После ферматы lunga волна следующего стремительного пассажа падает вниз, наталкиваясь на преграду в виде октавного cis в самом нижнем регистре. Эти захватывающие дух головокружительные пассажи в листовском стиле призваны показать богатые звуковые ресурсы инструмента и технические возможности солиста.

Следующий далее экспрессивный речитатив появляется неожиданно, без перехода, поэтому перед ним необходима значительная цезура. Речитатив должен прозвучать очень отчётливо, звучно, senza pedale. Исполнителю следует выразительно проинтонировать характерную нисходящую секундовую печальную интонацию. Блестящий рассыпчатый пассаж ненадолго уводит слушателя от грустных размышлений.

В среднем разделе возникает новая мелодическая дойнообразная интонация в секстовом изложении, наполненная глубокими внутренними эмоциональными переживаниями. Трепетно звучащие в ответ «цимбалы» усиливают меланхолический характер звучания этого эпизода.

Для лучшей имитации звучания цимбал репетицию звука необходимо исполнить одним пальцем и следить за равномерной передачей музыкального материала из руки в руку в технике martellato. Педаль и агогические указания подробно выписаны композитором. В un poco animato дойна звучит более драматично, «приподнимаемая» триольными «волнами». Все пассажи шестнадцатыми в аккомпанементе можно распределить между двумя руками.

Двойной удар октавного „h" начинает репризную часть пьесы, где два раздельных начальных пассажа объединены в один. Речитатив в басу звучит громогласно, на *fff*, как волевое утверждение. Заключительный цимбальный проигрыш воспринимается наподобие импровизационной каденции: если в среднем разделе он звучит взволнованно, то здесь – успокоенно и безысходно.

В начальном темповом обозначении *Прелюдии a-moll* (Andante doloroso e molto rubato) автор направляет музыкальное мышление исполнителя в определённое русло, конкретно указывая на импровизационную манеру игры, свободу творческого воображения, исполнительскую раскрепощённость.

Прелюдия a-moll полностью погружает слушателя в атмосферу молдавской дойны. В сочинении нашла отражение свободная манера изложения, характерная для этого фольклорного жанра, наполненного глубокой болью, грустью и тоской. Нежный и поэтичный облик молдавской дойны автор *Прелюдии* облёк в сквозную монотематическую форму с кодой.

Интересно отметить, что в первоначальном варианте, в рукописи, пьеса называлась *Preludiu vocal*. Для исполнителей этот факт имеет большое значение, так как выявляет вокальную природу линии верхнего голоса и всей фактуры в целом. Другими словами, в исполнении прелюдии должна преобладать кантиленность: певучие басы, поющие фигурации сопровождения и текучая напевная мелодия. Соответственно, штрих legato sempre будет господствовать над всеми остальными штрихами.

В первом вступительном такте мягкие напевные триоли готовят почву для появления верхнего мелодического голоса. Основная тема прелюдии сразу вызывает в памяти медленные мелодии со свойственными им особенностями parlando rubato. В мелодическую линию темы удачно вплетены многочисленные мелизмы: трели, форшлаги, морденты; нисходящие секундовые «вздохи» создают элегическое настроение, характерные для дойн длительные остановки в конце фраз выражают задумчивость и усталую печаль.

Медленное развёртывание мелодии сопровождается непрерывным триольным движением в среднем голосе. В 5 такте линию триольных фигураций подхватывают октавы в нижнем регистре в виде канонических имитаций. Эти певучие октавные фразы в басу «уходят» от функции простого сопровождения и вступают в полифоническое взаимодействие с октавной линией мелодии. Взволнованные и страстные форшлаги на интонациях просьбы (такт 9) готовят второе проведение основной темы на *f*.

В фактуре преобладают октавы, динамика и темп интенсифицируются, приводя к монументальной октавной каденции, являющейся кульминацией всей пьесы. Небольшая двухтактовая связка (Tempo

primo) настраивает на восприятие третьего проведения темы в *p dolce* уже в первоначальной фактуре (такт 20). После небольшого восходящего триольного хода в среднем голосе тихое и ласковое звучание мелодии неожиданно прерывается, как после долго сдерживаемых чувств, патетическими возгласами аккордов с секундовыми задержаниями в верхнем голосе.

Торжественный заключительный a-moll'ный аккорд сменяется небольшим каденционным пассажем в двухголосном каноническом движении, завершает повествование и растворяется в тишине. Работая над этой проникновенной лирической миниатюрой, студенты-пианисты смогут ближе ознакомиться с неисчерпаемым богатством молдавского инструментального фольклора, усовершенствовать навыки кантиленной игры, развить свою творческую исполнительскую фантазию.

Пять новеллетт были написаны В.Ротару в 1992 г. и изданы в 2005 г. Сочинение представляет собой цикл из пяти небольших пьес на серийную двенадцатитоновую тему. Тема, состоящая из равномерно распределённых четвертных длительностей в обрамлении половинных нот, открывает цикл. Импульс её развитию даёт начальное «с»: как бы отталкиваясь от него, появляются остальные звуки серии. Интересно, что все четверти фразировочно и интонационно связаны в пары, в основном, нисходящего секундового соотношения, исполняемые штрихом portamento.

Благодаря авторской педализации все звуки наслаиваются друг на друга, образуя некое туманное звуковое облако. По мнению Е.Мироненко, «…обаяние данной темы заключается в том, что, несмотря на принципиальную атональность, она вызывает фольклорные (интонационные - И. Х.) аллюзии» [5]. Приём игры quassi pizzicato на фортепиано в комплексе с применением единой педали создаёт эффект вибрации, напоминая звучание цимбал.

Первая новеллетта (Lento dolce) – самая короткая в цикле, она состоит всего из пяти фраз. Звуковая серия здесь строится от ноты «d». Новеллетта очень логично выстроена по форме, хотя в ней отсутствует метрическое тактирование. В первых трёх фразах композитор последовательно добавляет количество звуков и увеличивает динамику: *p, mp, mf* и *f*. По сравнению с нежно звучащей вступительной репликой в третьей и четвёртой фразах, настроение меняется, музыка приобретает более взволнованный и драматический характер. Последняя фраза – вновь спокойная и сдержанная – выполняет роль коды.

Вторая новеллетта (Maestoso risoluto) контрастирует первой по фактуре, динамике и образным характеристикам. Мужественный, величественный характер новеллетты создаётся благодаря мощному звучанию октавных басов и пронзительно резких, остро диссонирующих аккордов в верхнем регистре. В среднем разделе трёхчастной формы новеллетты появляется серийный ряд от ноты «е», представленный в канонической фактуре. В третьей части возобновляется чередование колокольных октав и диссонирующих аккордных комплексов. Аккорды в верхнем регистре, по характеру достаточно жёсткие, непреклонные, должны исполняться сухим точным прикосновением.

Третья новеллетта – самая быстрая и виртуозная в цикле. Стремительный темп, ритмический рисунок нижнего голоса, зажигательный характер, импульсивные акценты, октавные притопывания, напоминающие удары ног о землю, выдают танцевальную природу этой пьесы, близкую хореографическому типу бэтуты.

Дополнительную сложность для исполнителя создаёт непрерывно меняющийся размер. Все восьмые, как в правой, так и в левой руке, необходимо исполнять очень отчётливо, лёгким стаккатным штрихом, но «острыми» пальцами. В линии верхнего голоса, начиная со второго такта, экспонируется вся двенадцатитоновая серия от звука «а» с трёхкратным повтором первых трёх звуков. Далее в пьесе различные участки серии получают имитационное развитие. Следует ясно показывать вступление каждого из двух голосов, образующих импульсивный дуэт.

Пианисту необходимо обратить внимание на ритмическую сторону исполнения новеллетты, а именно – на пронизывающее всю миниатюру непрерывное движение восьмых. Данный ритмический пульс нужно сохранить до конца пьесы – это придаст ей необходимую метроритмическую организацию.

Четвёртая новеллетта (Liberamente ed nobile), написанная в трёхчастной форме, уводит слушателя в лирическую сферу любви и светлых грёз. Фактура пьесы основывается на трёх пластах, регистрово достаточно удалённых друг от друга, что создаёт «пространственное» звучание. Тема в верхнем голосе должна прозвучать утончённо, романтично и необыкновенно пластично. В остинатном ритмическом рисунке сопровождения начальных тактов просматриваются черты молдавской фольклорной ритмики. В среднем разделе (*f* e molto dolcissimo) звучит фрагмент серийного звукоряда в обратном движении.

В заключительной части пьесы первоначальный мотив получает неожиданное развитие, значительно динамизируется и после poco a poco accellerando оказывается вовлечённым в водоворот заключительного виртуозного пассажа.

Пятая новеллетта (Allegro vivace) с первых нот захватывает стремительным темпом, энергичными акцентами, моторно-остинатной фактурой в пятидольном размере. Впечатление дополняют бурлящие тридцатьвторые, чередующиеся с аккордовыми «выкриками», имитирующими стригатуры.

Серийная тема используется в мелодии верхнего голоса с такта 4. Яркая, в токкатном стиле, темпераментная пьеса блестяще завершает цикл. Исполнительские задачи финальной новеллетты сходны с теми, которые были определены для третьей миниатюры. Впервые *Пять новеллетт* В.Ротару исполнила пианистка Юлия Ривилис.

Простая сюита в трёх частях (*На белых и чёрных*) была сочинена композитором в 1993 году, наряду с написанными в этот же период *Сонатой-импровизацией* и циклом *Пять новеллетт*. В этих сочинениях принципы фольклорного мышления получили дальнейшее развитие и отточенное выражение. Взаимосвязь композиторского и фольклорного компонентов продолжена как бы на новом витке спирали, что заметно в углублении самой музыкальной образности, её драматизации, и в стремлении к цикличности, укрупнению формы.

Авторский замысел этого сюитного цикла строится на оригинальном использовании топографических возможностей фортепианной клавиатуры. Так, первая часть построена только на белых клавишах, во второй используются только чёрные, а в третьей - *На белых и чёрных* - перемещения с белого клавиатурного ряда на чёрный и наоборот.

Первая пьеса цикла *Pe albe* распадается по форме, согласно рисуемым образам, на три части (Largo, Andante, Agitato) с маленькой кодой. Чередование трёхоктавных тяжёлых басов и плотных, практически кластерных аккордов в максимальном громкостном нюансе покрывает достаточно большой клавиатурный диапазон, напоминая поступь исполина, шаги «ожившей» каменной статуи. Учитывая авторское *ff* molto marcato, октавы не должны, тем не менее, звучать грубо, стучаще; пианисту необходимо использовать в игре всю силу пальцев и вес руки; в аккордах данной структуры – следить за синхронностью, одновременным взятием всех звуков. Насыщенные секундовыми соотношениями, предельно обострённые гармонически, аккордовые последовательности звучат напряжённо, драматически конфликтно и даже мрачно.

Вторая часть (Andante) построена на остинатной повторяющейся фигурации восьмых в верхнем регистре, которую обрамляет мелодическая линия половинных нот. Движение восьмых ассоциируется с плеском воды, чуть колышущейся водной гладью. Неизменность остинатной фактуры создаёт эффект напряжённого ожидания, некоторого оцепенения. Половинные длительности воспринимаются как ряд спокойно падающих капель. Линия акцентов в теме должна ясно выделяться на фоне остинатного рисунка.

В третьей части (Agitato) спокойствие нарушает обрушивающийся шквал токкатно-моторного движения в басовом регистре. Выделенные ноты, созвучные мелодической линии из предыдущего раздела, призваны сдерживать необузданную, бушующую энергию разгулявшейся стихии негативных сил.

Во второй части цикла *Pe negre* (Lento e molto rubato) композитор находится во власти импровизационной лирической сферы. В основной теме очень колоритно воспроизведены черты типичной дойнообразной мелодии: метроритмическая нестабильность, настойчивые речитативные повторы одного звука, нисходящие секундовые «интонации-вздохи, интонации-мольбы».

Фактура этой части трёхпланова: выразительный монолог солиста, значительные ответные дополняющие реплики в нижнем регистре и выдержанный бас. Тема-монолог развивается в виде двухголосного канона на материале начального восходящего мотива, затем в конце – на имитационных перекличках нисходящих секунд в басу (*forte pesante*).

В этой пьесе исполнителю необходимо красочно воспроизвести звучание молдавских народных инструментов: флуера, ная, цимбал, и выразить заложенное авторское идеей состояние полного внутреннего равновесия и просветления.

Третья, заключительная часть цикла *Pe albe şi negre* (Alegro quisto) написана в скерцозно-танцевальном духе. В структуре пьесы выделяются три раздела, обрамлённых вступлением и кодой. Тема вступления, в которой имитируется звучание цимбал, несёт в себе заряд радостной энергии и должна быть сыграна

очень напористо, смело, с удалью и задором. Квинтовые смещения по белым и чёрным клавишам сменяются нисходящим каскадом упругих октав с несовпадающими акцентами в партиях обеих рук. В *Moderato* отчётливо слышны прыжки танцующих, удары ног о землю, передаваемые акцентами.

В эпизоде *piano giocoso* звучит основная танцевальная тема «на ритмической танцевальной формуле трёхдольных обрядовых танцев к выносу приданого» [5]. В центральной части пьесы располагается полифонический раздел, где канонически изложен октавный пассаж из вступления. Интересно в этой связи отметить, что каноническое имитационное развитие встречается практически во всех фортепианных сочинениях В.Ротару 90-х годов. «Раскачивающиеся» колокола (*sempre f*) предваряют звучание основной грациозной темы в репризном эпизоде. Взлетающий бравурный пассаж чередующихся квинт завершает кавалькаду танцевальных ритмов этой части.

В целом пьеса *На белых и чёрных* выполняет роль оптимистического праздничного оригинала в трёхчастной композиции цикла.

Исполняя фортепианные сюитные циклы В.Ротару *Пять новеллетт* и *Простую сюиту*, пианист должен тонко чувствовать калейдоскопическую смену музыкальных настроений каждой части и помнить, что закон единства и цельности формы здесь уступает место контрасту и образным переключениям интерпретации.

Включение фортепианных сочинений В.Ротару периода 1990-х годов в педагогический репертуар музыкальных училищ и консерваторий позволит учащимся и студентам на практике соприкоснуться с искусством выписанной импровизации, со свободным импровизационным стилем исполнения и почувствовать дух народного инструментального музицирования.

Запись фортепианных произведений В.Ротару 1990-х годов в исполнении автора данной статьи и её студентов кафедры специального фортепиано Академии музыки, театра и изобразительных искусств была сделана в декабре 2003 года и находится в фонотеке АМТИИ, а также в фонде Национальной телерадиокомпании Республики Молдова.

Литература:

1. См.: Мироненко Е. Композитор Владимир Ротару. - Кишинёв: Центральная типография, 2000б - с.95.
2. Там же, с.21.
3. Там же, с.22.
4. Там же, с.29.
5. Там же, с.32.

Prezentat la 15.10.2007

GIUVAIERGERIA BISERICEASCĂ DIN MOLDOVA DIN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI XX

Liliana NICORICI

Institutul Patrimoniul Cultural al Academiei de Ştiinţe a Moldovei

L'objet de notre analyse concerne les bijoux comme objet de l'art et comme témoignage de l'histoire du pays. Après l'apparition de la religion monothéiste, on constate l'emploi des métaux et des pierres nobles dans la confection des petites croisettes, des vases sacrés, des icônes dorées et ornées. Le XXème siècle offre une riche et variée collection d'objets d'orfèvrerie. Dans cet article l'auteur présente les principaux traits de l'orfèvrerie nationale de Moldova du XX-ème siècle.

Giuvaiergeria din Republica Moldova din sec. XIX-XX practic nu a fost elucidată în istoriografia naţională, din care considerente tema dată prezintă interes sub aspect istoric, factologic şi artistic. Documentele istorice atestă indubitabil existenţa meşteşugului artistic de prelucrare a metalului preţios, în pofida influenţei celor mai diferiţi factori negativi. Informaţiile colectate au permis stabilirea a trei etape cronologice în diacronia giuvaiergeriei de cult:

- 1812-1918;
- prima jumătate a sec. XX;
- a doua jumătate a sec. XX-începutul sec. XXI.

Prin intermediul Catalogului obiectelor ce s-a păstrat la *Muzeul Societăţii istorico-arheologice bisereceşti basarabene* [1], vom analiza articolele bisericeşti grupate în:

- veşminte preoţeşti – mitre, mânecuţe, brâie ş.a.;
- icoane aurite şi argintate, ferecături de icoane şi cărţi;
- inventar liturgic – candele, potire, anaforniţe, tăvi ş.a.;
- cruci şi cruciuliţe de botez şi de procesiune, podoabe şi bijuterii personale.

Graţie *Catalogului* parvenit din anul 1923 şi al celui din 1940 [2] putem stabili cu certitudine prezenţa pe teritoriul Moldovei a primelor ateliere particulare de giuvaiergerie, care se ocupau de confecţionarea obiectelor de orfevrărie de cult şi a podoabelor personale. Primele ateliere sunt atestate la 1817 [3], lucrându-se manual piese de aramă şi argint, deosebite ca tehnică de executare şi ornamentare de articolele similare depistate la Iaşi, Sibiu ş.a. centre urbane. Cele mai excepţionale din punct de vedere artistic se consideră a fi mitrele lucrate *au repoussé*, emailate, garnisite cu perle, acuamarine, ametiste, smaralde, două din ele fiind purtate chiar de mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni [4].

Către începutul sec.XX, numărul articolelor de giuvaiergerie din bisericile basarabene se măreşte considerabil graţie noilor ateliere deschise la 1911. Despre diversitatea podoabelor de cult putem discuta în baza unui document autentic, datat cronologic cu anul 1940, şi anume *Catalogul de obiecte bisericeşti*. Graţie acestui catalog, putem urmări producţia atelierelor de obiecte bisericeşti şi ceea ce este nu mai puţin important, desfacerea articolelor de giuvaiergerie în *Magazinul de obiecte bisericeşti*, preţurile de comercializare şi condiţiile de lucru. Atelierele posedă maşini moderne electrice avansate, la care se executau majoritatea operaţiilor tehnologice, ceea ce a contribuit la producerea în serie a giuvaiericalelor.

Nu putem stabili cu certitudine numărul atelierelor din I jumătate a sec. XX ce ţin de Arhiepiscopia Chişinăului, deoarece *Catalogul* studiat ne oferă numai denumirea obiectelor şi descrierea lor artistică. Din cele 156 de obiecte expuse în catalog, 122 sunt icoane ale Maicii Domnului şi ale Sfinţilor Apostoli, icoane de mărimi diferite (cea mai mică de 9×7 cm la preţul de 100 lei, cea mai mare de 42×37 cm la preţul de 1300 lei) [5]. Pentru teritoriul Basarabiei sunt caracteristice mai mult obiecte executate din metale nepreţioase ulterior aurite sau argintate. Se foloseau metalele utilizate şi actualmente pentru confecţionarea podoabelor şi vaselor ieftine – alamă, nichel, alpacă, bronz, neizilber. Categoria obiectelor de orfevrărie de cult este prezentată prin mirniţe, vase pentru Sfânta Euharistie (potir, disc, steluţă şi linguriţă) din alamă argintată sau aurită [6]; cadelniţe şi candele cu sau fără lanţuri argintate, cu zurgălăi auriţi, executate în tehnica ciocănirii metalului, gravură simbolică, filigranare artistică, emailare (înalt apreciată la hotarul sec. XIX-XX, broderie cu fir de aur sau argint pentru steaguri şi tehnica de placare cu metal preţios sau vernisare (acoperire cu lac special, preparat în baza acidului succinic din chihlimbar).

Analizând documentele de importanță istorică şi artistică, inventarul bisericesc din unele biserici şi mănăstiri cu renume şi tradiții, putem trage următoarele concluzii privind dezvoltarea orfevrăriei din Republica Moldova la începutul sec.XX:

1. Primele ateliere mici din Moldova care se ocupau de confecționarea articolelor de bijuterii şi orfevrărie de cult sunt atestate după 1817, dar tehnica de executare şi măiestria artistică ne permite să admitem existența unor specialişti din domeniu până la acest an, specialişti care lucrau pe domenii feudale sau erau particulari bogați. Aceşti meşteri ar putea fi de origine din oraşul vecin Iaşi, unde breasla giuvaierilor era puternică şi numeroasă, comparativ cu cea din Chişinău sau din Hotin.
2. Meşterii care prelucrau metalele prețioase erau grupați în categorii aparte: argintari, aurari, zlătari, giuvaieri, orfevrari şi proveneau în marea lor majoritate din rândurile populației orăşeneşti sau activau în atelierele de pe lângă bisericile şi mănăstirile Moldovei, cum ar fi cazul atelierelor deschise la 1911 aparținând Arhiepiscopiei Chişinăului [7].
3. Meşterii lucrau cu materie primă proprie, deoarece după modelul transilvănean sau european meşterul care intra în breaslă trebuia să posede o anumită cantitate de metal prețios. Se practica la fel confecționarea podoabelor din materia procurată de client şi după modelul cerut de acesta, munca fiind plătită în funcție de masa metalului prelucrat, măiestria şi complicitatea modelului executat.
4. Lucrările confecționate au un caracter artistic pronunțat fiind destinate atât bisericilor şi mănăstirilor, cât şi persoanelor particulare (cruciulițe şi iconițe-pandantiv), din categoria inventarului liturgic fac parte variate tăvi, lingurițe, anafornițe, cruci, coperte de cărți, aureole, ferecături de icoane, potire, cadelnițe şi candele, sfeşnice şi candelabre, chivoturi, agheasmatare.
5. Tehnica de lucru este asemănătoare atelierelor de giuvaiergerie din țările vecine – turnarea, ciocănirea metalului la cald sau la rece, filigranul, à jour, emailarea, placarea suprafeței metalelor neprețioase cu aur sau argint, incrustarea pietrelor prețioase sau de imitație.
6. Pentru teritoriul Basarabiei în secolul XX nu dispunem de numărul precis de giuvaieri care confecționau podoabe bisericeşti, dar „*Tabloul meseriilor din 30 iunie 1925*” [8] ne oferă următoarea informație:

- bijutierii basarabeni erau uniți într-o breaslă sau corporație cu ceasornicarii, existând 159 de maiştri, dintre care 31 lucrau în județ, iar 128 – la oraş; numărul total al lucrătorilor atelierelor era de 15 persoane, dintre care unul lucra în județ, ce ne vorbeşte despre aceea că giuvaierii din provincie preferau să lucreze singuri şi îşi desfăceau marfa în prăvăliile din atelier; 14 lucrau în oraş; ucenici erau luați la lucru numai în atelierele din oraş, fiind 8 la număr;
- numărul total al giuvaierilor şi ceasornicarilor la 1925 era de 182 de persoane, dintre care 150 lucrau la oraş, iar 32 – în județ, grupul de meserii care prelucrau metalul neprețios fiind reprezentat prin 4005 meşteri, pălării, mode – 384 persoane, arte grafice – 303, în total fiind atestați (la 1925) 16 271 de meseriaşi.

Orfevrăria de cult are menirea să îndestuleze necesitățile bisericilor şi mănăstirilor în inventar bisericesc, articolele fiind analizate în funcție de cerințele, tendințele şi aspirațiile caracteristice etapelor analizate. Din punct de vedere istorico-artistic şi tehnologic, arta confecționării bijuteriilor şi a inventarului liturgic are perspective frumoase de dezvoltare, folosind tehnologii moderne avansate şi tehnici deja cunoscute.

Referințe:

1. Opisul obiectelor ce se păstrează la Muzeul societății istorico-arheologice bisericeşti. - Chişinău, 1923.
2. Catalogul obiectelor bisericeşti. - Chişinău, 1941.
3. Юбилейный сборник города Кишинева. - Кишинев, 1912.
4. Opisul obiectelor ce se păstrează la Muzeul societății istorico-arheologice bisericeşti, p.6.
5. Catalogul obiectelor bisericeşti, p.29.
6. Ibidem, p.30.
7. Olteanu Şt., Şerban C. Meşteşugurile din Țara Românească şi Moldova în Evul Mediu. - Bucureşti, 1969, p.282-387. La începutul secolului XIX meşteşugul tradițional practicat de argintari, giuvaieri şi bijutieri era concentrat în marile oraşe şi târguri, unii în bresle aparte, cea de la Iaşi numărând un giuvaier, 74 argintari cu trei staroşti la conducere. La 1832 în oraşele Dorohoi, Botoşani, Bacău, Focşani, Vaslui, Huşi şi Iaşi au fost înregistrați 3 gravori, 60 giuvaieri, 16 bijutieri, iar în preajma revoluției din 1848 sunt consemnați la Bârlad 20 de argintari (breaslă unită cu potcovarii), la Botoşani 15 argintari (uniți cu ceasornicarii), la Piatra Neamț şi la Iaşi câte 16 argintari.
8. Ştefan Ciobanu. Basarabia. Monografie. - Chişinău, 1926, p.438.

Prezentat la 03.07.2007

ARTA GIUVAIERGERIEI DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANII 50-80 AI SECOLULUI XX

Liliana NICORICI

Institutul Patrimoniul Cultural al Academiei de Ştiinţe a Moldovei

Dans cet article l'auteur parle des objets d'orfèvrerie de Moldova et présente les principaux traits de l'orfèvrerie nationale dans la période des années 1950-1990. On décrit les parures féminines du XX siècle: des pendentifs et des colliers, des anneaux et des bracelets, des boucles d'oreille et des broches. On opère une classification des parures selon la région géographique: du nord, du sud, du centre ; on détermine les principales fonctions des bijoux : économique, sociale, artistique et pragmatique.

Podoabele, obiecte de artă decorativă folosite de femei, pentru a pune în valoare farmecul şi eleganța lor, au ocupat întotdeauna un loc aparte printre „*artele minore*". Accesorii ale cultului magic sau ale cultului pentru frumos, folosite cu modestie sau exuberanță, ele au servit drept obiect de studii controversate privind rolul şi importanța lor în viața social-culturală.

O deosebită atenție merită analiza portului bijuteriilor în Republica Moldova în anii 60-80 ai secolului XX, perioada fiind caracterizată, din punct de vedere istoric şi economic, printr-o stagnare totală şi inexistența unei educații estetice. După terminarea celui de-al doilea război mondial, istoricii şi etnografii subliniau acuratețea şi simplitatea costumului: rochie simplă care evidențiază forma şi funcția sa utilitară, elemente decorative reduse la minim (mai mult guleraşe albe), vestimentația fiind asortată cu cele mai simple podoabe. Se urmărea tendința (pe întreg teritoriul fostei URSS) de a purta bucățele neprelucrate de lemn, conuri de brad, coji de nucă, transformate în broşe decorative. Deseori aceste podoabe nu erau deloc cizelate, nici lustruite, păstrând forma naturală [1].

Pe parcursul anilor 50 ai secolului XX giuvaiergeria din URSS (respectiv, RSSM) se dezvolta conform vechilor criterii din arta decorativă antebelică. Atelierele de bijuterii fabricau podoabe în stilul secolului XIX, din perle, diamante, ceea ce nu corespundea gustului artistic al epocii. În plus, aceste podoabe nu urmau tradițiile populare! Şi numai după Hotărârea CC PCUS din 4 noiembrie 1955 [2] începe reformarea concepțiilor stilistice în arta decorativă, trecerea de la obiecte de artă expoziționale la cele strict pragmatice, menite a servi omului în viața cotidiană. Arta bijuteriilor se apropie de om, de viață, locul bijuteriilor frumoase din platină cu diamante îl ocupă podoabele „democratice" din materii prime ieftine şi accesibile muncitorului. Până acum se poartă discuții dacă articolele din materii ieftine pot fi considerate drept „articole de bijuterie", în URSS fiind folosit chiar termenul de „articole de galanterie". Meritul principal al giuvairgeriei din anii 50 ai secolului XX din fosta URSS este „pierderea caracterului de clasă", devenind atribut al societății democratice. Categorie unică de bijuterii rămasă au fost podoabele feminine, asortate cu vestimentația simplă şi comodă. Se simt schimbări şi în tehnologia de executare, lucrul de mână este practic anulat, toate operațiile fiind automatizate şi mecanizate. La ce a dus asemenea „progres" se simte bine şi astăzi, bijuteriile fiind tirajate în masă.

Din aceste considerente, motivele stilistice geometrice şi cele vegetal-floristice de la finele secolului XIX (oval, cerc, rozetă, libelulă, gândac ş.a.) au fost declarate total necorespunzătoare noilor cerințe ale modei. Se purta numai câte o bijuterie: mărgele, broşă sau brățară, care corespundeau vestimentației laconice, lipsei elementelor decorative. După cum spune cercetătorul podoabelor sovietice de la mijlocul secolului XX P.Utkin: „*numărul redus al accesoriilor în costumul contemporan este semn al educației şi gustului*" [3]. Podoabele erau apreciate din punct de vedere estetic numai în legătură cu costumul purtat şi laconicitatea liniilor, ele nicidecum nu erau acceptate ca obiecte de artă aparte, fiind supuse total rochiei – de lucru sau de gală. Anume din aceste considerente, tabloul restabilit al bijuteriilor la începutul anilor 60 ai secolului XX este foarte sărac. La un anumit moment, aceste podoabe erau lipsite de suflul vieții, de personalitate şi de posibilitatea de a dăinui peste ani ca articole de artă, de unde şi reducerea volumului de producție al industriei de bijuterii, care, de fapt, se afla în stare embrionară de dezvoltare. După cum am menționat anterior, pentru confecționarea podoabelor se foloseau materii prime foarte ieftine, metalele scumpe şi pietrele prețioase fiind nesolicitate, ceea ce contravine însuşi specificului giuvaiergeriei. În pofida utilizării materiilor prime sintetice ieftine sau a imitațiilor, chiar la modă actualmente, totuşi marea majoritate a bijutierilor consideră că adevărata operă

de artă a unui giuvaier constă din metale şi pietre preţioase de cea mai înaltă calitate, restul se încadrează în categoria „*articole de podoabă din materii ieftine*”. Anume articolele confecţionate din metale şi pietre scumpe formează patrimoniul cultural al ţării, al întregii civilizaţii umane, ele păstrându-se practic intacte din lumea antică: Egipt şi Grecia, Roma şi Dacia.

Aceste particularităţi ale giuvaiergeriei nu erau luate în consideraţie la începutul anilor 60, atunci fiind confecţionate podoabe din hârtie, sticlă colorată fragilă, masă plastică, sâmburi de fructe, ceramică, fapt demonstrat şi de unele articole participante la expoziţii de artă. Etapa dată este dominată de funcţionalitate totală şi construcţie simplă, care nu lasă loc eternului şi frumosului [4]. Meşterii-bijutieri de la începutul anilor 60, care lucrau cu argint şi pietre ornamentale, nu scoteau în evidenţă, deseori chiar atenuau strălucirea metalului nobil, de parcă ar fi avut o frică neexplicată faţă de culorile vii ale pietrelor faţetate, folosindu-se caboşoane neprelucrate pentru a evidenţia culoarea şi strălucirea pietrei. Se purtau broşe de formă pătrată, dreptunghiulară, masive, într-o montură abia vizibilă de argint care avea menirea numai de a susţine inserţia de piatră şi nu servea ca element decorativ principal. Se solicitau broşele ştanţate din aluminiu cu câteva picături de email, care nu se prindeau deja la mijloc, sub guleraş, ca de obicei, ci la o parte, pentru a acorda o asimetrie decorativă hainelor. Broşele se folosesc şi pentru fixarea coafurii, ornarea pălăriei sau ca şi cataramă la centură.

Unii meşteri încercau în mod special să evidenţieze naturaleţea lucrărilor sale, creând forme asimetrice, nefinisate. Astfel, mărgele din chihlimbar neprelucrat (care este opac şi neatractiv) se asociau cu brăţări de argint confecţionate din plăci fără ornament, slab şlefuite, brunate, opacizate, de parcă special lipsite de luciul metalic argintiu. Cel mai mare pericol în etapa vizată îl constituia lipsa măiestriei profesionale, promovarea centralizată a unor podoabe masive, grosolane. Iar la baza dezvoltării giuvaiergeriei, alături de metale şi pietre scumpe, stă măiestria şi profesionalismul înalt, care erau cu încetul pierdute. În această perioadă, mulţi meşteri încearcă sau să emigreze, sau să-şi schimbe profesia, deoarece meseria de bijutier ajunse la ultima treaptă, cele mai apreciate fiind profesiile de muncitori şi colhoznici, arta fiind considerată mult timp o rămăşiţă a capitalismului. Tendinţe similare se manifestă nu numai în giuvaiergerie, ci în toate domeniile artei, ideologia fundamentală fiind legătura directă dintre om şi lumea materială, ultima fiind definitorie pentru modul de gândire şi acţiune a omului sovietic.

Anii 50-60 ai secolului XX sunt dominaţi de concepţia că podoabele sunt simple accesorii ale vestimentaţiei feminine. Mărgelele, întotdeauna prezente în costumul naţional din Moldova, erau foarte răspândite. Tendinţa artistică fundamentală este îmbinarea, în articolele de giuvaiergerie, a tradiţiilor populare cu elementele internaţionale [5]. Este perioada formării artei sovietice a bijuteriilor, cu forme şi stiluri noi, fiind definitivate două direcţii prioritare:

- crearea bijuteriilor unicat, la comandă, pentru anumite cercuri de elită; materii prime folosite – pietre şi metale preţioase;
- producerea unor podoabe simple, accesibile şi funcţionale din materii prime ieftine, folosirea muncii mecanizate, ştanţării şi tirajării.

Abia la finele anilor 60, în modă feminitatea începe cu încetul să biruie asupra rigorii şi simplităţii. Pentru meşterii-bijutieri apare posibilitatea de a-şi manifesta talentul artistic. Ceea ce era imposibil de realizat cu zece ani în urmă devine întruchipat într-o expoziţie specializată de giuvaiergerie „Pictorii-bijutieri ai URSS”, deschisă în toamna anului 1975 şi care a durat o lună şi jumătate! [6]. În Moldova, în acei ani, la expoziţiile de artă plastică sunt prezentate articole de podoabă, obiecte executate din ceramică, dar şi din argint cu agat, coral sau malahit (articolele meşterului A.Marco).

Spre deosebire de perioada anterioară, podoabele anilor 70 ai secolului XX sunt de o diversitate enormă, manifestată prin forme, motive, ornamente, tehnici de lucru, prelucrare artistică, care scot în evidenţă individualitatea fiecărui meşter, sufletul şi aspiraţiile sale artistice. Bijutierii îmbină cu succes profesionalismul cu materii prime nobile, dar activitatea lor se restrângea numai la folosirea argintului. Majoritatea bijutierilor din URSS nu lucrau cu aurul, care este mult mai maleabil, plastic şi, în aliaj cu alte metale, permite crearea celor mai variate şi fantastice nuanţe de culori, ceea ce urmărim astăzi pe piaţa de bijuterii – aur roşu, roz, verzui. Bijuteriile confecţionate din argint, în cele mai dese cazuri, sunt monocromatice, meşterii încercând folosirea argintului alb, oxidarea, brunarea şi emailarea maximă pentru a diversifica nuanţele de culori ale podoabelor confecţionate. Avântul semnalat în arta bijuteriilor este şi rezultatul cointeresării statului în dezvoltarea acestei ramuri artistice, cointeresare manifestată prin deschiderea a circa 30 de uzine de bijuterii în întreaga URSS. În conformitate cu politica statală, la 1972, în baza unor ateliere particulare din sectorul

Râşcani, este deschisă Uzina de Bijuterii din Chişinău, după 1991 denumită „Giuvaier". Centrele principale ale industriei de bijuterii rămâneau a fi Moscova şi Leningradul, unde activau meşteri-bijutieri cu renume. Datorită noilor tendinţe, multe bijuterii au căpătat viaţă, individualitate, au devenit un tezaur familial.

Pentru anii 80 este caracteristică existenţa independentă a bijuteriilor, având caracter personal şi purtând amprenta stăpânului lor. Moda la bijuterii nu a dispărut aşa cum au crezut propagandiştii sovietici, giuvaierele ocupând un loc şi mai important în viaţa socială, mai ales a femeilor, subliniind individualitatea în perioada dominaţiei standardelor şi stereotipurilor industriale. Pe fotografiile din acei ani aproape toate femeile poartă cercei, fie şi oricât de simpli.

O categorie deosebită în giuvaiergeria naţională constituie cerceii grupaţi sub un termen unic „*cercei moldoveneşti*", care prezintă forma cea mai larg răspândită de cercei pentru secolele XIX-XX. Asemenea cercei îşi fac apariţia în Moldova medievală, au forma de inimioară sau semilună orientală stilizată, deseori posedă inscripţii şi motive floristice gravate. Dacă la hotarul secolelor XIX-XX, cerceii erau confecţionaţi manual de către meşteri locali, fiecare articol unic în felul său, atunci în a doua jumătate a secolului XX aceşti cercei sunt tirajaţi şi devin practic cei mai solicitaţi alături de inelele de căsătorie. Actualmente producerea lor este redusă cu mult comparativ cu sfârşitul secolului XX. La începutul secolului XX, „*cerceii moldoveneşti*" erau confecţionaţi din aur cu titlul 375, din argint sau aramă, până la 1992 se confecţionau din aur cu titlul 583, iar în prezent – preponderent din aur cu titlul 585. Cu timpul, aceste modele devin mai complicate, obţin elemente decorative mai sofisticate, pentru a evolua, către finele secolului XX, spre o formă destul de frumoasă, apreciată pentru nivelul înalt de executare, ornamentul filigranat, forma fiind păstrată cea iniţială – inimioară stilizată sau semilună, frecvent întâlnită în bijuteriile gotice, sarmatice etc. Elementele floristice stilizate gravate acordă cerceilor un farmec deosebit, dar acest model nu este apreciat de consumatorul contemporan şi nu corespunde tendinţelor artistice de astăzi.

Luând în consideraţie cele expuse anterior, putem evidenţia funcţiile podoabelor folosite ca accesorii ale costumului naţional din Moldova în etapa istorică analizată:

- funcţia socială, care demonstrează statutul social al posesorului;
- funcţia economică, care denotă posibilităţile sale financiare şi economice;
- funcţia estetică, frumosul fiind una din categoriile principale ale esteticii, ideea de frumos persistând din adânca antichitate;
- funcţia magico-religioasă, legată de credinţa în proprietăţile magice şi tămăduitoare ale pietrelor şi bijuteriilor purtate;
- funcţia utilitară, în acest sens se disting bijuterii cotidiene şi de gală.

Descrierea şi analiza podoabelor tradiţionale, specifice portului naţional din Basarabia în anii 50-80 ai sec.XX, ne permit să tragem următoarele concluzii:

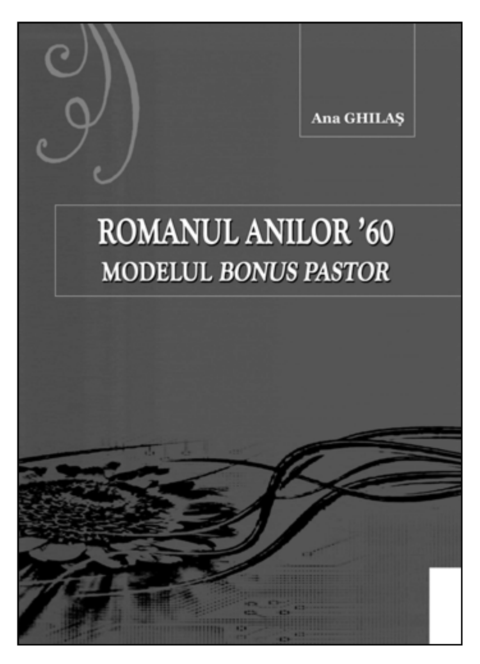
- în arealul geografic studiat, se pot distinge câteva tipuri de podoabe, deosebite în funcţie de zonele geografice: nord, sud, centru şi în dependenţă de naţionalitatea purtătorului, în Republica Moldova, pe lângă români, locuind mai multe minorităţi naţionale: bulgari, găgăuzi, ucraineni, ruşi şi romi;
- analiza podoabelor şi bijuteriilor ne impune clasificarea lor în funcţie de utilizare: inele, cercei, brăţări rigide şi simple, coloane, brâie, cingători etc.;
- bijuteriile tradiţionale au funcţii sociale, economice, estetice şi magico-religioase;
- graţie funcţiilor exercitate, podoabele din Moldova din perioada analizată ocupă un loc deosebit de important în viaţa societăţii, atât în domeniul social-economic, cât şi cultural-religios. Ele servesc drept semnificant al statutului social şi economic al posesorului, răspund aspiraţiilor sale estetice şi necesităţilor pragmatice.

Referinţe:

1. Ефремова Л. Новое в украшении костюма // Декоративное искусство СССР. - Москва. - 1961. - №3. - С.45.
2. Уткин П.И. Современные ювелирные украшения и костюм. - Москва: Госиздательство литературы по бытовому обслуживанию населения, 1963, с.4.
3. Ibidem, p.11.
4. Козлова Ю. Новая роль украшений в ансамбле современного костюма // Советское декоративное искусство. - Москва, 1976, с.62.
5. Уткин П. Op. cit., p.13.
6. Уткин П.И. Русские ювелирные украшения. - Москва: Легкая индустрия, 1970, с.65.

Prezentat la 03.07.2007

Ana GHILAŞ. *ROMANUL ANILOR ’60. MODELUL „BONUS PASTOR”.* - Chişinău, CEP USM, 2006. - 120 p.

Studiul istorico-literar şi teoretic al Anei Ghilaş *Romanul anilor ’60. Modelul „bonus pastor”*, realizat la un nivel ştiinţific şi metodologic apreciabil, aduce o contribuţie certă la cercetarea prozei romaneşti din Moldova din deceniul şapte al secolului trecut şi prezintă un material didactic şi informativ valoros şi eficace.

Autoarea îşi propune drept scop şi îşi fixează o perspectivă precisă: a studia romanul anilor ’60, examinându-l din perspectiva modelului epic de sorginte naţională şi rustică *bonus pastor,* model constituit încă în perioada postpaşoptistă şi definit de cercetătorul Dan Mănucă drept „un făgaş propriu”, pe care romanul românesc „l-a descoperit în spiritualitatea naţională, văzută în ceea ce are specific”. Este o intenţie salutabilă a cercetătoarei, deoarece e acceptat faptul că anume acest model s-a statornicit, în mare măsură, în proza din Republica Moldova. Trăsătura caracteristică a *bunului păstor* este „accentuarea elementului rustic în opera literară”, punându-se accentul „pe valorile naţionale în ipostaza culturii satului”. Simbolurile principale în operele artistice de acest gen sunt satul, coliba, casa, focul din vatră, mănăstirea, femeia, hora, costumul naţional ş.a., iar personajul principal este „ţăranul, păstorul – păstrător al tradiţiei şi punctul de referinţă pentru controlarea spiritualităţii”. Prin prisma vieţii rustice, menţionează Dan Mănucă, „prozatorul apreciază, de fapt, întregul univers”. De pe poziţiile acestea literare, estetice, în lucrarea Anei Ghilaş e urmărită evoluţia romanului românesc şi a romanului din Moldova, scrieri în care s-au manifestat, în mare parte, semnele specificie ale modelului respectiv.

Dezvoltarea şi afirmarea romanului *bunului păstor* a cunoscut câteva etape distinctive: anii 1849-1863; perioada activităţii scriitorilor D.Zamfirescu, I.Slavici, I.Agârbicenu, a creării unor lucrări de către I.Creangă, I.L.Caragiale, M.Eminescu ş.a. Este evidenţiată, în mod deosebit, etapa interbelică, activitatea literară a prozatorilor H.Papadat-Bengescu, A.Holban, Camil Petrescu, M.Sadoveanu ş.a., când modelul se amplifică, se diversifică, având unele particularităţi specifice, în dependenţă de creator, romanul românesc impunându-se „atât prin valorificarea elementului naţional, cât şi prin sincronizarea cu literatura europeană”, operele scriitorilor autohtoni însuşind trăsături de roman modern şi ieşind dincolo de hotarele spaţiului mioritic. În procesul literar din întreaga ţară apar şi începuturile de roman basarabean, lucrări scrise de I.Sulacov, D.Timonu, B.Iordan ş.a. În perioada de după cel de-al doilea război mondial, modelul vechi continua să se dezvolte în România şi Moldova, unde aceeaşi modalitate artistică ia forma, ne permitem a o numi, neosămănătorismului, cu unele nuanţe proprii, condiţionate de atmosfera, situaţia ideologică şi culturală din republică. Aceste considerente introductive la studiu constituie fundamentul istorico-literar, ştiinţific, care stă la baza examinării lucrărilor de primă valoare artistică şi etico-socială din proza moldovenească a deceniului şapte.

În temeiul tezelor anunţate, A.Ghilaş, în exegeza sa, supune unei analize concludente, adecvate şi concise scrierile reprezentative, cu însemne ale modelului vizat – *Povara bunătăţii noastre* de I.Druţă, *Povestea cu cocoşul roşu* de V.Vasilache, precum şi romanele lui V.Beşleagă *Zbor frânt* şi *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon sau anevoioasa cale a cunoaşterii de sine.*

„... Proza rurală cu implicaţii sămănătoriste devine în anii’ 60 o caracteristică a literaturii din Moldova (...), resurecţia curentului sămănătorist” constituind, „neîndoios, un act pozitiv, iar opera lui I.Druţă fiind una de pionierat în acest context” (N.Bileţchi). Scriitorul moldovean a urmat „un sămănătorism de calitate superioară” (D.Micu), iar preceptele modelului epic şi etno-etic *bunul păstor* se remarcă evident în romanul *Povara bunătăţii noastre,* caracterizat de însuşi autorul ei ca „romanul deşteptării noastre naţionale”. Asupra acestei scrieri, de pe poziţiile programate, îşi concentrează atenţia autoarea publicaţiei. *Povara...* vine parcă să confirme enunţul lui I.Druţă: „Pământul, istoria şi limba sunt, în esenţă, cei trei stâlpi pe care se ţine neamul”, şi religia, completează critica literară. În *Povara* ... mesajul etico-filosofic, social, estetic s-a realizat prin mijlocirea unor elemente ale modelului menţionat precum sunt ţăranul ca arhetip (Onache Cărăbuş), femeia (Tincuţa, Nuţa), satul (Ciutura), casa (a lui Cărăbuş), pământul (poemul în proză despre câmpia Sorocii), în mit, legendă

(Molda), motive religioase etc. Aceste elemente şi simboluri corelaţionează naţionalul şi general-umanul, discern valoarea de cvasivaloare, se precizează în discursul analitic.

În genere, în proza lui I.Druţă personajul principal este ţăranul cu lumea lui interioară. Onache Cărăbuş întruchipează trăsăturile spirituale, morale şi etice cele mai înalte, mai bune ale tipului naţional. El este personajul-pilon care susţine întreaga construcţie a romanului. Pentru Ciutura, Onache Cărăbuş este un camerton, menţiona cineva, el e personaj-emblemă, reprezentând legile nescrise ale pământului, destinul social şi uman al neamului. Deşi ţine la principiile şi normele de viaţă stabilite istoriceşte, ce şi-au confirmat vigoarea, valenţele şi esenţa binefăcătoare, Cărăbuş nu se opune categoric prezentului, faţă de care are şi rezerve serioase, fiind capabil a distinge binele de rău, înţelegând că viaţa nu stă pe loc, că nu poţi trăi doar pe vechi. De notat că, având mai multe similitudini, apropieri, coincidenţe de înţelegere a realităţii şi comportament cu Ilie Moromete, Onache Cărăbuş nu este o „imitaţie", o „dublură", o imagine imprimată a personajului lui M.Preda, cum au încercat să demonstreze unii autori neatenţi la felul de a fi al eroilor lui Druţă şi ai lui M.Preda, sau chiar din reavoinţă. Referindu-se la problemele discutate, semnatara studiului notează: „Noi considerăm că talentul autorului, realismul lui de tip sentimental, sămănătorist, naturalismul sunt aspecte care îl deosebesc pe Druţă şi romanul său de modelul Preda".

Cărăbuş simte legătura indisolubilă cu strămoşii, sugerată şi prin prietenia cu personajul legendar Molda, Apărătoarea Câmpiei, „simbol arhetipal al neamului", ce „cucereşte şi domină treptat satul". Despre pământ altcineva observa că pentru Cărăbuş el este un ideal. Dragostea faţă de glia părintească e venerată, elogiată în fragmentul despre Câmpia Sorocii, unul dintre cele mai poetice, pătrunzătoare, de o mare forţă evocativă, pasională pasaje în literatura contemporană din Moldova. Onache este ataşat inseparabil de sat, de Ciutura sa natală, personaj colectiv, care aprobă sau dezaprobă faptele sătenilor. Prin aceste personaje scriitorul adevereşte că nu numai satul poate deţine dreptatea, ci şi un individ aparte, cum e, în roman, Onache. Indirect, pe Onache îl caracterizează şi imaginea cu substrat etic a casei sale (reţinem: casa ca element al modelului *bonus pastor*), despre care naratorul spune: „Era căsuţa ceea într-un anumit fel sovestea Ciuturii, piatra de neclintit a Ciuturii. Pe lângă această casă nu se putea trece cu fapte rele, cu pofte urâte". „...*Cinstită. curată şi plină de demnitate* (subl. - *A.Gh*.), casa ceea a fost totdeauna". Caracterul lui Cărăbuş se afirmă, se manifestă în conduita sa, în relaţiile cu sătenii, cu Mircea. Raporturile cu ginerele „Relevă clar două principii de viaţă, diferite atitudini valorice şi stări de spirit ale generaţiilor". Aceste imagini, situaţii, dispoziţii, simboluri din roman şi multe altele, ca sentimentul religios, dezrădăcinarea individului, focul (cu multiplele lui semnificaţii), caracteristici proprii modelului epic şi etnopsihologic menţionat şi atestate în *Povara...,* dezvăluie mesajul bogat ontologic, filosofic, istoric, social, etico-moral al scrierii lui I.Druţă. Cercetătoarea pătrunde adânc semnificaţiile romanului, descoperă momente, detalii cu sensuri doar sugerate, relevă, intuieşte în fragmentele citate (unele din cele mai reuşite, mai poetice, mai expresive, care se cer reţinute şi repetate) ceea ce alţi autori, cititori poate n-au observat, n-au găsit, le comentează cu competenţă şi abilitate. Din cele constatate concluzionează că operei druţiene nu-i sunt străine principiile şi canoanele modelului *bunul păstor*.

Altă situaţie se clarifică la sondarea romanului *Povestea cu cocoşul roşu* de V.Vasilache. Autoarea susţine că *Povestea...*, ca formulă artistică, este o contopire dintre elementele, componentele tradiţionale ale modelului *bonus pastor* şi procedeele poetice noi, moderne, în text îmbinându-se codul vechi cu cel nou. Elementele tradiţionale precum sunt tema satului, a ethosului, motivul casei, al vetrei, al naturii se împletesc cu aspecte noi pentru romanul din acea perioadă: elementul biblic, ataşamentul faţă de frumuseţile lumii, cu tehnici narative moderne – livrescul, parabola, paradoxul, grotescul, carnavalescul, fabulosul ş.a. Simbolurile caracteristice *bunului păstor* „sunt diseminate în textul de factură modernă şi nu mai păstrează funcţiile modelului, ci le schimbă, de cele mai multe ori". Modelul etnoepic constituie doar osatura romanului, afirmă cercetătoarea, pe care se prind elementele de factură modernistă, ceea ce amplifică semnificaţiile etico-filosofice ale textului artistic şi determină noutatea, originalitatea lui.

Astfel că „elementele modelului (tradiţional) au constituit un suport în cucerirea epicului şi a noilor structuri romaneşti în literatura din anii '60". Într-o manieră autentică, stil propriu, confruntând prezentul cu trecutul, discutând despre tradiţie şi inovaţie, despre util şi frumos, valoare şi nonvaloare, V.Vasilache pledează pentru păstrarea bogăţiei spirituale a neamului, pentru respectarea preceptelor morale şi etice populare, contrapunându-le pragmatismului, mercantilismului, consecinţe nedorite ale progresului tehnico-ştiinţific. Înaintarea în timp este imposibilă fără sprijinul şi susţinerea a ceea ce a fost obţinut de generaţiile precursoare.

Exegeza continuă cu analiza romanelor lui V.Beşleagă – *Zbor frânt* şi *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon sau anevoioasa cale a cunoaşterii de sine*, ele fiind determinate ca scrieri psihologice. Se consemnează că în *Zbor frânt* simbolurile de natură tradiţională ale modelului *bonus pastor*: spaţiul mioritic, casa, bunelul, apa, femeia-mamă, salcâmul ş.a. se află în raport de fuzionare cu tehnici moderne: fluxul memoriei, monolog

interior sub formă de soliloc, retrospecţia, contrapunctul, parabola, visul ş.a. „Elemente ale modelului *bonus pastor* sunt amplificate de sentimentul dorului şi au nu doar funcţia de afirmare a etosului popular, ci comportă, totodată, şi valenţe noi: de abordare a problemelor ce ţin de relaţia *om – colectivitate; individul şi sinele său; existenţa omului în istorie*” (subl. – *A.Gh.*). Prin problematica psihologică, de natură etico-morală, neignorând-o şi pe cea socială, prin lirismul textului epic V.Beşleagă „a adus spiritul modernităţii în literatura din Moldova”, citim în exegeză. A propos, scriitorul precizează că în romanul său este abordată problema „încrederii în om”; criticul Ion Ciocanu menţiona şi el „aspectul etic” al întâmplărilor din roman. De consemnat că registrul, diapazonul simbolurilor la Beşleagă (şi cel tradiţional, şi cel mai nou) pare a fi mai bogat, mai diversificat, mai inventiv, ele, simbolurile, având mai multe conotaţii. „... Îmbinând diverse simboluri în plăsmuirea unor imagini, autorul pledează, totodată, şi pentru anume valori etice, iar elementele *bunului păstor* capătă, în acest context, multiple funcţii şi semnificaţii”, afirmă semnatara studiului.

Demersul analitico-critic se încheie cu un comentariu al romanului *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon sau anevoioasa cale a cunoaşterii de sine*, prin titlu făcându-se aluzie la conceptul principal al scrierii. Trebuie constatat că romanul *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon...* este o pânză artistică completă ca problematică, structură compoziţională, formă poetică şi implică anumite eforturi intelectuale şi îndemânare, pentru a fi percepută şi conştientizată adecvat. Despre *Viaţa ...* critica literară s-a pronunţat mai puţin, cu atât mai mult este meritul cercetătoarei care supune romanul unei analize serioase, disecând materia artistică în detalii, „citind” gândurile rămase în reticenţă (în genere, o trăsătură caracteristică a investigaţiei efectuate), autoarea dând dovadă de pricepere, dexteritate, spirit de observaţie. Se menţionează problematica originală a romanului – cunoaşterea de sine, problemă care le subordonează pe celelalte din lucrare: cele sociale, etice ş.a. *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon ...*, ca şi lucrările analizate mai sus, prezintă o contopire a elementelor şi simbolurilor tradiţionale din modelul *bonus pastor*, imagini şi simboluri care conotează, pe lângă idei vechi, şi sensuri noi, cu tehnici moderne. Constituentele şi emblemele scrierii sunt temeinic şi judicios examinate, relevându-li-se semnificaţiile. (În genere, combinarea şi împletirea modelului tradiţional cu procedeele moderne este, după noi, un fel de „simbioză literară” – fie-ne scuzabilă folosirea termenului biologic – care îşi demonstrează efectele artistice favorabile şi având specificul său în fiecare operă analizată. În biologie, simbioza este „o formă de convieţuire *reciproc avantajoasă (subl.n. - C.D.)* între două specii diferite de organisme). „Îmbinând stilul indirect liber cu monologul interior, cu alter-ego sau cu dublul persoanei, simboluri de *factură tradiţională cu cele de natură modernă* (subl. – *A.Gh.*), autorul transfigurează artistic situaţii, stări psihologice, realităţi social-morale, prezentându-le la hotar dintre real şi imaginar”, se menţionează în studiu. Se dă glas şi opiniei critice a lui M.Cimpoi care scria în prefaţă la prima ediţie a cărţii că, în contextul literar al timpului, textul lui V.Beşleagă „a apărut nu doar ca o surpriză totală sub aspect estetic, ci şi ca o calmă manifestare a necesităţii de a reînnoi forma epică tradiţională, precum şi a aceleia, imperativ social, de a dezvălui personalitatea complexă a omului”. Autoarea studiului evidenţiază că V.Beşleagă „exploatează simbolurile modelului în sens dublu”, şi anume: „Valenţele etnoetice ale modelului servesc drept canava pe care se ţese pânza epico-psihologică a dsicursului, iar simbolurile specificie *bunului păstor* (bătrânul, bătrâna, femeia, vatra, casa) capătă semnificaţii psihologice şi ontologice”.

Scriitorul Vladimir Beşleagă, cunoscător al literaturii naţionale şi familiarizat cu literatura universală, se află mereu în căutări artistice moderne, inovatoare. Mărtirie sunt romanele *Zbor frânt* şi *Viaţa şi moartea neferecitului Filimon sau anevoioasa cale a cunoaşterii de sine* care au împrospătat, au primenit şi diversificat proza moldovenească prin formele poetice originale. Suscită interes opiniile şi reflecţiile lui V.Beşleagă despre esenţa literaturii, despre importanţa şi valoarea estetică, despre actul de creaţie ş.a., expuse de cercetătoare, deşi nu întotdeauna aceste afirmaţii, opinii ale scriitorului sunt autentice: căutările atestate, modalităţile, procedeele utilizate par uneori, în orice caz pentru noi, afectate, pretenţioase, contradictorii, dar ele incită la discuţii şi luări de atitudini. Situaţia este motivată, luându-se în consideraţie faptul că scrierile autorului se află în polemică cu starea literaturii la acea oră (a se lua în consideraţie şi opinia lui M.Cimpoi).

Exegeza avizată a Anei Ghilaş – *Romanul anilor '60. Modelul „bonus pastor”* este o sursă informativă şi metodică importantă, considerabilă la tema amintită. Suntem convinşi că studiul va fi solicitat şi apreciat favorabil. Propunem ca investigaţiile autoarei să continue cu noi analize ale altor lucrări apărute în aceiaşi ani şi semnate de N.Costenco, G.Meniuc, A.Busuioc, I.C.Ciobanu, Ana Lupan, R.Lungu-Ploaie, care, suntem siguri, merită atenţia criticii literare din perspectiva evoluţiei romanescului.

Constantin DOBROVOLSCHI,

doctor, conferenţiar universitar,

Catedra Literatură Română şi Teorie Literară